TAZARRU‘-NÂME

Yakarışlar Kitabı

SİNAN PAŞA

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 28

Edebiyat ve Sanat Serisi	:	10
Kitabın Adı	:	TAZARRU‘-NÂME YAKARIŞLAR KİTABI
Müellifi	:	Sinan Paşa, Sinâneddîn Yûsuf b. Hızır b. Celâleddîn (ö. 1486)
Özgün Dili	:	Osmanlıca
İnceleme - Metin - Sadeleştirme	:	Prof. Dr. Mertol Tulum İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi
Arşiv Kayıt	:	Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Hüsrev Paşa No. 180
Kapak Görseli	:	Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Nuruosmaniye No. 2604
Kitap Tasarım	:	AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti. Çatalçeşme Sk. No. 15/1, 34110 Cağaloğlu-İstanbul Tel: 0212 513 39 90 / info@asbook.org
Baskı	:	Bilnet Matbaacılık / Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş. Dudullu OSB 1. Cadde No. 16 Ümraniye / İstanbul Tel: 444 44 03 www.bilnet.net.tr / Sertifika No. 15690
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul 2014
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Sinan Paşa
Yakarışlar Kitabı, *Tazarru‘-nâme*
1. Sinan Paşa, 2. Edebiyat, 3. Osmanlı, 4.Nesir, 5. Mertol Tulum

ISBN: 978-975-17-3729-8

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*’na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

TAZARRU‘-NÂME

YAKARIŞLAR KİTABI

(İNCELEME - METİN - TIPKIBASIM)

SİNAN PAŞA
(ö. 1486)

Hazırlayan
Mertol Tulum

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gök kubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslam ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
T. C.
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4

SUNUŞ 9

SİNAN PAŞA, BÜTÜN YÖNLERİYLE YAŞAM ÖYKÜSÜ 13

SANATÇI KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 27

KAYNAKÇA 43

I. Sadeleştirme ve Metin 46
1. Tanrı'ya sesleniş (Münâcât) 60
2. Birlik üzerine (Beyân-i tevhîd) 62
3. Marifet üzerine (İşâret-i Ma'rifet) 74
4. Şeyhin gerekliliği üzerine (İşâret-i vücûb-i şeyh) 168
5. Havf ve reca üzerine (İşâret-i havf u recâ) 182
6. Zühd üzerine (İşâret-i zühd) 234
7. Tevbenin gerekliliği üzerine (İşâret-i vücûb-i tevbe) 246
8. İslâm üzerine (İşâret-i İslâm) 258
9. Abdest üzerine (İşâret-i vuzû) 258
10. Namaz üzerine (İşâret-i salât) 258
11. Oruç üzerine (İşâret-i savm) 260
12. Hac üzerine (İşâret-i hacc) 260
13. İlim üzerine (İşâret-i ilm) 262
14. Rızâ üzerine(İşâret-i rızâ) 364
15. Sabır üzerine (İşâret-i sabr) 404
16. Fakr üzerine (İşâret-i fakr) 406
17. Nefsi bilmek üzerine (İşâret-i ma'rifet-i nefs) 414
18. Tevekkül üzerine (Beyân-i tevekkül) 440
19. Aşkın nitelikleri üzerine (İşâret-i evsâf-i ışk) 494
Ayetler, hadisler ve Arapça kimi sözlerle ilgili notlar 613
II. Nebilere övgü üzerine 620
II/1. Büyük ve meşhur yedi peygambere övgü 624
1. Hz. Âdem'e övgü (Na't-i Âdem Nebî) 626
2. Hz. İdrîs'e övgü (Na't-i İdrîs Nebî) 632
3. Hz. Nûh'a övgü (Na't-i Nûh Nebî) 636
4. Hz. İbrâhîm'e övgü (Na't-i İbrâhîm Halîl) 638
5. Hz. Mûsâ'ya övgü (Na't-i Mûsâ Kelîmullâh) 644

6. Hz. Îsâ'ya övgü (Na't-i Îsâ Rûhullâh) 650
7. Hz. Muhammed'e övgü (Na't-i Muhammed Rasûlullâh) 658
Ayetler, hadisler ve Arapça kimi sözlerle ilgili notlar 717
III. Ekler 720
III/1. Peygamber'in ailesi ve yakın dostlarına övgü 720
A. Cennetle müjdelenmiş on sahabeye övgü (Na't-i Aşere-i mübeşşere) 724
B. Dört dosta övgü (Na't-i Çâr yâr) 724
1. Hz. Ebûbekir'e övgü (Na't-i Ebûbekr-i Sıddîḳ) 726
2. Hz. Ömer'e övgü (Na't-i Ömer) 736
3. Hz. Osmân'a övgü (Na't-i Osmân) 742
4. Hz. Ali'ye övgü (Na't-i Ali) 746
C. Hz. Hasan ve Hüseyin'e övgü (Na't-i Hasan ve Hüseyin) 756
1. Hz. Hasan'a övgü (Na't-i Hasan) 758
2. Hz. Hüseyin'e övgü (Na't-i Hüseyin) 764
D. Peygamber'in iki amcasına övgü 768
1. Hz. Hamza'ya övgü (Na't-i Hamza) 770
2. Hz. Abbâs'a övgü (Na't-i Abbâs) 774
III/2. Diğer aile üyeleri, sahabeler ve Peygamber'i kendileri görmeyip de görenlerle görüşmüş olanlara övgü 776
Dört İmam'a övgü 778
1. Ebû Hanîfe'ye övgü (Na't-i Ebû Hanîfe) 780
2. İmâm Şâfiî'ye övgü (Na't-i İmâm Şâfiî) 786
3. İmâm Mâlik'e övgü (Na't-i İmâm Mâlik) 788
4. İmâm Ahmed'e övgü (Na't-i İmâm Ahmed) 792
III/3. Diğer müctehitler ve hadisçilere övgü 794
İki hadis şeyhine övgü 796
1. Na't-i İmâm Buhârî 796
2. Na't-i İmâm Müslim 800
III/4. Öteki hadis bilginleriyle diğer din bilginlerine övgü 802
Tarikat ulularına ve Tanrı dostlarına övgü 804
a. Şeyh İbnü'l-Vefâ'ya övgü (Na't-i Şeyh İbnü'l-Vefâ) 816
b. Yalvarış ve yakarış sunumu (Arz-i tazarru' u niyâz) 824
Ayetler, hadisler ve Arapça kimi sözlerle ilgili notlar 839

EK GÖRSELLER 843

TIPKIBASIM 867

SUNUŞ

Sinan Paşa yalnız çağının değil, Türk edebiyatının en önde gelen düz yazı ustasıdır. Düşünce, duygu ve heyecanlarını aktarmakta çok zengin bir kelime dağarcığı ile öz dilinin anlam ayırtılarını yansıtan yapı birimlerini olanca çeşitliliği ile kullanarak, çağının Türkçesinin söze dökme kalıplarına en geniş sınırlar içinde yer vererek var ettiği anlatım biçimi, yepyeni tekniklerle sergilediği dile getiriş tarzı sonraki yazarlar tarafından taklit bile edilememiş, kendine özgü o nesir dilinin benzeri meydana getirilememiştir. Şiire çok yakın bu düz yazı biçiminin en zengin örnekleri *Tazarru'-nâme*'de yer almaktadır. Yer yer zincirlenen ad ve sıfat takımları ile Arapça ve Farsça'dan alınma kelimelerle yüklü, bugün için çözülmesi ve anlaşılması oldukça güç alıntı cümle yapılarına yer veren; yer yer de yalın, açık, ana dilinin öz kelimeleri ve anlatım kalıplarıyla bezenmiş yerli cümle yapılarını kullanan Sinan Paşa'nın üç dilin kelimelerinden oluşan bir söz dağarcığı ile zenginleştirdiği bu özge yapı, gerçekten de büyük ve olağanüstü bir sanatkârlık kudretini yansıtır.

Tazarru'-nâme üzerinde 1960'lı yılların sonunda yaptığım doktora çalışması sırasında hazırladığım metin ilkin 1971 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanmıştı. Bu yayımın ardından merhum Orhan Şaik Gökyay kaleme aldığı 'Sevinç' başlıklı tanıtma yazılarında kimi eksiklere değinmiş, bu arada daha birçok not eklenmesi ve yetersiz bulduğu sözlüğünün genişletilmesi gereğinden söz etmişti. Bu haklı istek ve dilek notu üzerine sonraki yıllarda süregiden çalışmalarım sırasında metni daha yakından tanımaya, yazarının bilgi ve kültür dünyası ile olabildiğince buluşmaya, derin ve renkli zihin yükünü söze yüklemekte kullandığı araçların yapı ve düzenlerini kavramaya çalışmış, bu arada asıl yapılması gerekenin bu metni geniş okuyucu kitlesiyle buluşturmak olduğuna, bunun için de metnin günümüz diline aktarılması gerektiğine karar vermiştim.

Aradan 40 yılı aşkın süre geçti. Bu süre içinde ortaya çıkan engeller, yapmak zorunda bulunduğum başka çalışmalar Paşa'nın eserlerinin düşündüğüm türde yayımını geciktirmiş olsa da, asıl ilgi alanım ve uğraştığım konular, kendine özgü yanlarını olabildiğince koruyarak eski nesir eserlerini günümüz diline aktarabilmenin yolları, araçları olmuş; çabam bu yolları ve araçları bulabilmek üzerine yoğunlaşmıştı. Bu arada onun çok zengin bilgi ve kültür dağarcığından, zihin deryasından ve sanatçı kudretinden eserlerine kelime ve söz öbekleri aracılığıyla gelen doğrudan ve dolaylı yansımaları, açık ve örtülü görüntüleri tanımak, dolayısıyla bu metinleri olabildiğince anlayabilmek yolunda farklı alanlarla ilgili bilgilenme çalışmalarımı da sürdürdüm.

2010 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında *Yakarışlar Kitabı* adıyla çıkan, farklı bir düzenleme ile hazırlanmış eser, yıllardır iki ayrı yolda sürdürülen bu

çalışmaların bir ürünü idi. O yayımda bir yandan Paşa'nın benzersiz eseri edebî nitelikleri olabildiğince korunarak günümüz diline aktarılmaya çalışılmış, bir yandan da sonuna eklenen bini aşkın not ile metnin anlam dünyasını kavramanın, bu dünyayı var eden zenginlikler arasında dolaşmanın araçları sunulmuştu.

Daha önce başka bir çalışmamda da belirttiğim gibi, söz varlığı olabildiğince zengin, biçimce şiire yakın böylesi bir dille yazılmış bir metni anlam ayırtılarını bütünüyle koruyarak, onu özgeleştiren yanlarını tümüyle yansıtarak günümüz diline aktarabilmek son derecede zordur. Bu zorluk her şeyden önce kullanılabilecek dil malzemesinin (söz, söz öbekleri ile gramer biçimlerinin) farklı ve sınırlı olması; başka bir deyişle, aktarma işlemi yapılırken bugünkü yazı dilinde kullanılmakta olan farklı kalıpların belirlediği bir sınır içinde kalınması zaruretinden kaynaklanır. Bu sınır öncelikle eş anlamlı, ya da yakın anlamlı kelimeleri çoğu kez bugünün dilinde kullanılmakta olan tek bir kelimeyle aktarmak zorunda bulunmak demektir. Halbuki eski süslü nesrin sonu benzer seslerle biten cümleleri ile cümleyi kuran parçacıkların birbiriyle eşleşen iki üye hâlindeki düzeni, üç dilden (Türkçe, Arapça ve Farsça) alınmış, aslında çoğu o günün ortak konuşma dilinde kullanılmayan, çok zengin bir dil malzemesi ile kurulmuştur.

İşte, bir yandan söz konusu şekil özelliklerini elden geldiğince koruyabilmek; öte yandan hem eski edebiyat dilinde ortak, hem de Sinan Paşa'nın kendi hayal dünyasının ürünü olan mecazları değiştirmeden anlaşılır dil kalıpları hâlinde verebilmek, o yayımda da benimsediğimiz iki esas olmuş, yanısıra ve her şeyden önce de, anlamı doğru bir şekilde aktarmanın önemi göz önünde bulundurulmuştu.

Şimdi ise, bu yayımla, iki yıl kadar önce yine Sinan Paşa'nın eseri *Maârif-nâme* üzerinde gerçekleştirdiğimiz başka bir uygulamanın yeni bir örneğini sunmaktayız. Bu uygulama, kısaca söyleyecek olursak, bütün secili üyeleri benzer biçimde düzene konulmuş iki metni, yani günümüz diline aktarılmış metin ile seslendirme bakımından günümüz Türkçesiyle uygunlaştırılmış metinleri karşılıklı sayfalara yerleştirilmiş olarak birlikte vermek diye özetlenebilir.

Metnin secili yapısının bütün ayrıntısıyla, eksiksiz olarak gösterilebilmesi için seçilecek yol, *Yakarışlar Kitabı* adıyla yayımlanan çalışmada da yapıldığı gibi, yalnızca birbiriyle denkleşen ikili cümlelerin değil, bütün secili birimlerin göz önünde bulundurulması, eşleşen bütün yapıların ayrı ayrı sıraya konmasıydı. Ancak böylesi bir düzenleme eserin biçimce yapısını ve şiire özgü seslendirme örgüsünü ayrıntılarıyla gösterebilirdi. İşte bu yayımda, önceki iki yayımdan farklı olarak, bu yol seçilmiş, karşılıklı sayfalara konan metinlerde eşleşen üyeler, benzer biçimlerle, ortak bir görüntü yansıtır yolda düzenlenmiştir.

Manzumelere gelince; pek çoğu mesnevi türünde kafiyelenmiş bu manzum parçaların aktarılmasında vezin göz önünde bulundurulmamış, ancak nesri nazma yak-

laştıran seciler gibi, nazmı nazım yapan en önemli özellik olan kafiyeler olabildiğince korunmaya, başka sözlerle aktarılmaya çalışılmıştır. Bunu yapmanın ne denli güç olduğunu söylemek, yazarın kelimeleriyle aktarılmış anlamı başka kelimelerle aktarırken anlam kaybına yol açmamayı ön planda tutmanın sıkıştırdığı sınırlar içinde kalmanın ne ölçüde zorlayıcı olduğunu belirtmek gereksizdir.

Ne ölçüde başarılı olunduğunu okuyucu takdir edecektir. Beklentim, bu benzersiz eseri sindire sindire ve tadına vararak okuyacak olanların yapılanı yakından görerek değerlendirmeleri, sonra da, benzeri pek de bulunmayan bu tür çalışmalar konusundaki uyarı, görüş ve katkılarını esirgememeleridir.

Kısa bir süre önce yayımlanan *Sergüzeşt* ve *Ravzatü't-Tevhîd* adlı eserlerin yazarı Hacı Ahmed Efendi gibi, Zeynîlik tarihinin parıltılı edebî simaları arasında bulunan, belki de bu aydın soylu düşünce akımının bilgin-düşünür-edebiyatçı kimlikli kişilerinin başında yer alan Sinan Paşa'nın benzersiz eseri *Tazarru'-nâme/Yakarışlar Kitabı*'nın da yayınları arasında çıkması yolunda yakın destek ve ilgilerini gördüğüm Türkiye Yazma Eserler Kurumu'nun, başta sayın başkanı olmak üzere, bütün yöneticilerine, ayrıca basım hazırlığının her safhasında emeği bulunan görevli ve çalışanlarına teşekkür borçluyum. Sağ olsunlar.

Mertol TULUM
25 Eylül 2014

SİNAN PAŞA
Bütün Yönleriyle
YAŞAM ÖYKÜSÜ

Doğum Yılı ve Yeri

Kaynaklarda Sinan Paşa'nın doğum tarihi ile ilgili açık bilgi bulunmamaktadır. Mecdî *Şakâyık* tercümesinde babasının ölümü tarihinde yirmi yaşlarında bulunduğunu kaydeder.[1] Buna göre H. 844 (M. 1440-41) tarihinde doğmuş olması gerekir. Sinan Paşa'dan bahseden bazı son devir eserlerinde[2], doğum tarihi 841 (1437-38) olarak gösterilmiştir. Ancak bu ikinci tarihin hangi kaynak bilgisine dayandığı açıkça belli değildir. Recaizade Ekrem, bir *Tazarruât* yazmasının sonundaki Ebussuûd Efendi kalemiyle yazılmış özgeçmişini gördüğünden söz etmekte ise de[3], bu satırlar arasında doğum tarihinin de bulunduğunu belirtmemektedir. Bu durumda Mecdî'nin vermiş olduğu 16 Recep 845 (30 Kasım 1441 Perşembe) tarihini kabul etmek daha uygun görünmektedir. Faik Reşad da aynı tarihi verir.[4]

Kaynaklarda Sinan Paşa'nın doğum yeri de kesin olarak kaydedilmemiştir. Bursalı Mehmed Tahir[5] "mevliden (= doğum yeri bakımından) Bursalıdır." derken, İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Sivrihisar veya Bursa'da doğmuştur." gibi tereddütlü bir ifade kullanmaktadır.[6] *Eslâf*'ta ise İstanbul'da doğduğu yazılıdır. Bu değişik rivayetleri şimdilik başka belgelerle doğrulamanın imkânı bulunmamaktadır. Bilinen, babası Hızır Bey'in 850 (1446-47)'de Bursa'da bulunmuş olduğudur. Bu tarihte II. Murad camiinin inşası münasebetiyle bir tarih yazmıştır.[7]

Ailesi ve Yakın Çevresi

Sinan Paşa'nın babası İstanbul'un ilk kadısı olan Hızır Bey'dir. Sivrihisar'da Hicrî 810 (Miladî 1407)'da doğmuş olan Hızır Bey'in[8] babası ise o sırada Sivrihisar kadısı

---

1 Mehmed Mecdî, *Hadâiku'ş-Şakâyık*, İstanbul 1269, s. 193.

2 Örnek olarak bkz. Recaizade Ekrem, *Kudemadan Birkaç Şair*, s. 9; Ebüzziya Tevfik, *Nümûne-i Edebiyyât-ı Osmaniyye*, 1326, s. 14; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1947, c.I, s. 204.

3 Recaizade Ekrem, *a. g. e.*, s. 6.

4 Faik Reşad, *Eslâf*, İstanbul 1311, s.187. *İslam Ansiklopedisi*'nin 'Sinan Paşa' maddesinde *Eslâf*'ın bu tarihi için "hiçbir kaynak gösterilmeden" deniliyorsa da, Faik Reşad'ın bunu Mecdî'den aldığı açıktır.

5 M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1338, c.II, s.223.

6 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Hızır Bey Oğlu Sinan Paşa'nın Vezir-i Âzamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika", Türk Tarih Kurumu *Belleten*'i, sayı 105, Ankara 1963, s.41.

7 Süheyl Ünver, *Hızır Bey Çelebi - Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1945, s. 13.

8 [8]Abdülkadir Erdoğan, "On Beşinci Asır Ortalarında İstanbul'da Bir Türk Bilgini (Hızır Bey), Hayatı ve Eserleri", *Konya Dergisi*, sayı 57, 1943, s.22.

bulunan Celâleddîn Efendi'dir. Sinan Paşa'nın el yazısıyla yazılmış bir fetva altında bulunan "Yûsuf bin Hızır bin Celâleddîn" imzası bunu doğrulamaktadır.[9] Celâleddîn Efendi'nin asıl isminin Emir Ârif olduğu ise, torunu Sultan Hâtun (Hacı Kadın)'ın Fatih Ktp. 437 numaradaki *Me'âlimü't-Tenzîl* adlı tefsirin 3. cüzündeki vakfiyesinden anlaşılmaktadır.[10]

Kaynaklarda Hızır Bey'in ataları Nasreddin Hoca'ya bağlanmakta[11], bu ise annesinin Nasreddin Hoca'nın kızı olduğu rivayetine dayanmaktadır. Abdülkadir Erdoğan[12] kaynakların bu konuda verdiği bilgileri babası hakkındaki diğer rivayetlerle birlikte değerlendirerek, Hızır Bey'in, Nasreddin Hoca'nın torunu olduğunu kabul etmiş görünmektedir; ancak, her şeyden önce, Nasreddin Hoca hakkındaki bilgilerimizin bu kabule destek verecek yeterlikte olmadığını söylemeliyiz.

Sinan Paşa'nın annesi ise ünlü bilgin Molla Yegân'ın kızıdır. Hızır Bey'in aynı zamanda hocası olmuş bulunan Molla Yegân bu yetenekli öğrencisinin yetişmesi için büyük bir özen göstermiş ve damat edinmişti.

Görüldüğü gibi Sinan Paşa'nın, gerek ana, gerekse baba tarafından zamanın ileri gelen ilim adamları ile akrabalık bağı bulunmaktadır; dolayısıyla bu büyük zekâ doğuştan gelen yeteneklerini aile içinde, yakın çevresinde bulunan tanınmış ilim adamları arasında geliştirme imkânına sahip olmuştur.

Sinan Paşa'nın ilk eğitimini baba ocağında aldığı muhakkaktır. Zamanında 'ilim dağarcığı' unvanı ile anılan Hızır Bey'in, oğlunu henüz çocukluk yaşlarında öğrenmeye teşvik ettiği, bu yoldaki hevesine destek verdiği, eğilimlerini geliştirmesinde doğrudan ve dolaylı olarak yönlendirici ve etkili olduğu kuvvetle tahmin edilebilir. Hızır Bey Fatih'in daveti üzerine İstanbul'a geldiğinde Sinaneddin Yusuf 13-14 yaşlarında bir çocuktur. Bu tarihten sonra ailesinin içinde yer aldığı ilim çevresinde yaşayan genç Sinaneddin'in, dedesi Molla Yegân'ın ilmî toplantılarına katılan Molla Hüsrev, Molla Gûrânî, Molla Kırîmî, Hoca-zâde ve Kestelî gibi devrin büyük alimleriyle temas imkânını bulmuş, onların sohbet ve tartışmalarından yararlanmış olduğu da muhakkaktır.

Kaynakların ısrarla üzerinde durduğu anlayış ve kavrayış kabiliyeti ile keskin zekâsı sayesinde Sinaneddin Yusuf oldukça küçük sayılacak yaşta geniş bir bilgiye sahip olmuştur. Latîfî ve ondan naklen Kınalı-zâde tezkirelerinde kaydedildiğine göre, " ... henüz bâliğ olmadan belîğ olup ve minber-i va'za çıkıp halka emr-i ma'rûf ve nehy-i münker eder idi." [= ... daha ergenlik çağına gelmeden güzel söz söyler ve etkili konuşur duruma gelip halkı iyi işlere yönlendirip kötü işlerden uzak durmaları konusunda

---

9 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1965, levha I.

10 Süheyl Ünver, *a. g. e.*, İstanbul 1945, s. 11, 1. not

11 Âşık Paşa-zâde, *Tarih*, İstanbul 1332, s. 203; Belîg, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, Bursa, 1287, s. 278.

12 *a. g. m.*, s. 24.

uyarırdı.] Bu sıralarda bilgi kazanma yolunda nasıl bir hırs, azim ve hevesle yürüdüğünü *Maârifnâme* adlı eserinin bir yerinde şöyle anlatmaktadır:

> "Evân-ı şebâbda bir ta'tîl gün yârenlerle sohbete varmadım; her ne kadar ibrâm ettilerse uymadım. Akşam geldiler, eyittim: 'İşte lezzet geçmekte sizin ile berâber olduk; sizde taâm sikleti var, bizde o da yok.'" [= Gençlik yıllarında bir tatil günü bile arkadaşlarla sohbete gitmedim; ne kadar zorladılarsa da onlara uymadım. Akşam oldukta geldiler, onlara dedim ki: 'İşte lezzetin gelip geçiciliği noktasında sizinle buluştuk; sizde yeme içmeden ötürü ağırlık var, bizde o da yok.'" Bu öğrenme tutkusunun hiç aksamadan ölümüne kadar sürüp gittiğini ise yine aynı eserinde türlü vesilelerle tekrar eder.

İstanbul'un fethinden sonra İslâm dünyasının dört bir yanından gelerek Fatih'in açtığı güvenli, koruyucu ve kollayıcı kanatların gölgeliğinde toplanan yüksek ilim ve sanat adamlarının bilgi, tecrübe ve irfanından da çok yararlanma imkânı bulmuş olan Sinan Paşa yaradılıştan gelen yatkınlık, yetenek ve güç yanında doymak bilmez öğrenme sevgisi ve sınır tanımaz çalışma azmi sayesinde daha yirmi yaşına varmadan 'âlim/bilgin' sıfatına hak kazanacak bir gelişme göstermiştir.

Meslekî ve Siyasî Hayatı

Babasının 863 (M. 1458-1459)'te ölümü üzerine Sinan Paşa Fatih tarafından önce Edirne'de bir medreseye, ardından Dârülhadis'e müderris olarak gönderilmiş, fakat kısa bir süre sonra kendisine 'sultan hocası [= hâce-i sultânî]' unvanı verilerek Sahn müderrisliğine getirilmiştir. Sultan Fatih tarafından düzenlenmiş *Kanunnâme* hükümlerine göre padişah hocaları şeyhülislamla aynı mertebededir; veziriâzam dışında bütün vezirlerin üstünde olduğu gibi, bayram tebriklerinde padişah, hocası ile ayağa kalkarak tebrikleşir.[13] Bu durum göz önüne alındığında Sinan Paşa'nın henüz yirmi-yirmi bir yaşında eriştiği derecenin ve elde ettiği itibarın büyüklüğü daha iyi anlaşılır.

875 (1470-1471)'te otuz-otuz bir yaşlarında iken, Sultan, hocasının devlet işlerinde de görüş ve düşüncelerinden yararlanmak istemiş, kendisine vezirlik rütbesi vermiştir. Sultan hocası bu tarihten sonra 'Hoca Paşa' unvanı ile anılacaktır. 881 (M. 1476-1477) tarihinde ise Gedik Ahmet Paşa'nın veziriâzamlıktan alınması üzerine Sinan Paşa Fatih tarafından bu göreve getirilmiş, ancak aynı yıl gözden düşerek uzaklaştırılmıştır. Bu uzaklaştırma olayının sebebi hakkında kaynaklarda açık seçik bilgi bulunmamaktadır. *Şakâyık* tercümesinde Mecdî: "... Padişah Hazretleri'nin Sinan

13 *Kanûn-nâme-i Âl-i Osmân*, Mehmed Ârif neşri, *Kânûn-ı Osmânî Encümeni Mecmuası* ilâvesi, İstanbul 1330, s. 10, 22, 25.

Paşa ile mâbeynlerinde azli îcâb eder bir kıssa-i vâhiye vâkı‘ olmağın…”[14] [= Padişah Hazretleri ile Sinan Paşa arasında görevden uzaklaştırılmasına yol açan son derece anlamsız ve önemsiz bir olay yaşanması yüzünden] demek suretiyle, aslında anlamsız ve önemsiz de olsa, Sultan'la Sadrazamı Hoca Paşa arasında geçmiş bir gerginlik ve anlaşmazlığa işaret etmektedir. Latîfî ise: “Bu dahi birkaç gün ümûr-ı âmmeyi gördükten sonra vizr-i vezâretten kaçıp ve riyâseti siyâset bilip ve a‘râz-ı dünyâdan külliyyen i‘râz edip ve Şeyh Vefâ Hazretleri'nden el alıp ...”[15] [= Bu da bir süre devlet işlerini gördükten sonra vezirlik yükünden kaçıp, yetki sahibi olmanın sorumluluk alıp kanunlarla yürüyen düzenin korunmasında gerekeni yerine getirmek olduğunu anlayıp ve dünya ile ilgili şeylerden götürü el çekip ve Şeyh Vefa Hazretleri'nden el alıp ...] demekte ve yüklendiği vezirlik görevinden kendi isteğiyle çekilmiş gibi anlaşılabilecek bir açıklama yapmaktadır. Ancak, bu ifadeyi böyle yorumlamak doğru olmaz, çünkü Sinan Paşa'nın en içten duygu ve düşüncelerini dile getirdiği *Maârifnâme*'de, açıkça olmamakla birlikte, Sultan Fatih'e öyle acı sitemleri vardır ki, bunları ancak haksızlığa uğramış, kendisine reva görülenler karşısında derinden sarsılmış ve büyük bir üzüntü yaşamış bir kimse söyleyebilir.[16]

Azli üzerine düşürülen ebced hesaplı tarih “Azl şüd Sinân Pâşâ” dır. Arap asıllı eski alfabenin harfleriyle yazılmış biçimiyle bu kelimelerin harflerinin rakam değerlerinin toplamı 881 (M. 1476-77) tarihini verir.[17] Buna göre Sinan Paşa'nın veziriâzamlığı bir yıl bile sürmemiştir.

Sinan Paşa'nın gözden düşmesinde kendisini kıskananların ve genç yaşta elde ettiği mevki ve şöhreti çekemeyenlerin Sultan katındaki dedikodu ve çekiştirmelerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yine *Maârifnâme*'de ‘müfsidler, ashâb-ı şürûr ve erbâb-ı fücûr’ [= ara bozucular, kötülük peşinde olanlar ve ortalık karıştırıcılar] hakkında söylediği şu sözler bu ihtimale güç kazandırmaktadır:

> “Pâdişâha lâzımdır ki men‘ eyleye hizmetinden ashâb-ı şürûru ve kam‘ eyleye memleketinden erbâb-ı fücûru. Müfsidler sözüne aslâ kulak urup ısġâ etmemek gerek ve müzevvir olan vezîri dahi olursa yanından gidermek gerek. Erbâb-ı garazdan kaçmak gerek, tut ki yılandan kaçar ve sözlerini şöyle işitmemek gerek, tut ki semm içer ... Bir kişiyi vezîr edince sözünü dinlemek gerek ve eğer vezîre inanmazsa vezîr edinmemek gerek. Vezîre hüsn-i i‘tiḳâd etmek

14 Mecdî, *Hadâiku'ş-Şaḳâyık*, s. 194.
15 Latîfî, *Tezkire*, s.193.
16 *Maârif-nâme*'nin kaynaklarda verilen nüshasında s. 190: ‘Zemm-i hizmeti's-sultân’, s. 250: Men‘u'z-zulm ve tahrîsu'l-adl’, ve ‘Nasihat-i selâtîn’ başlıkları altındaki satırlara bkz.
17 Tâcî-zâde Sa‘dî Çelebi, *Münşeât*, Necati Lügal-Adnan Erzi neşri, İstanbul 1956, s.60.

gerek ve vezîrin sözüne i'timâd etmek gerek."[18] [= Pâdişah kötü kimseleri hizmetinden uzak tutmalı ve ortalık karıştırıcıları memleketinden sürüp çıkarmalıdır. Ara bozucuların sözüne aslâ kulak verip dinlememeli ve söz getirip götüren kimse veziri de olsa yanından uzaklaştırmalıdır. Kötü niyetli kimselerden kaçmak gerek, yılandan kaçar gibi ve sözlerini sanki zehir içecekmiş gibi işitmemek gerek ... Bir kişiyi vezir yapınca sözünü dinlemek gerek, eğer vezire inanmazsa onu vezir edinmemek gerek.]

"... Vüzerâsına dâim muhabbet etmek gerek ve muhabbet etmediğini vezîr etmemek gerek. Bir melikin ki vezîrine i'timâdı olmaz, o melîkin aslâ bünyâdı olmaz. Pâdişâh nefs yerine olur ve vezîr ona akıl olur. Nefsin akla i'timâdı olmayınca bedenin hâli nolur?"[19] [= ... Vezirlerine her zaman sevgisini göstermek gerek ve sevmediğini vezir yapmamak gerek. Vezirine güveni olmayan sultanın dayanağı aslâ sağlam olmaz. Padişah can yerinde olur ve vezir ona akıl olur. Canın akla güveni olmayınca bedenin hâli ne olur?]

" ... Müfsidler her bucakta matrûd u makhûr olalar ve hasûdlar her köşede zelîl ü hôr olalar."[20] [= Ara bozucular her bucakta kovulmuş ve ayak altına düşmüş kimseler olsun ve kıskanç kimseler her köşede alçak görülen ve horlanan kişiler olsun.]

Yukarıya aldığımız satırlarda ve başlıklarını verdiğimiz yerlerde Sinan Paşa'nın kimi zaman yumuşak, kimi zaman da oldukca sert, ama acı bir dille söze döktüğü yergilerin ve yaptığı uyarıların muhatabı ve hedefi hiç şüphesiz kendisini çekemeyenler ve hakkında düşmanca davranış ve girişimlerde bulunanlardır. Ayrıca *Maârifnâme*'sinin öğüt üslubu içine yerleştirilmiş bu acı ve kınayıcı satırlardan anlaşıldığına göre, onu çekemeyenler yalnızca siyasî rakipleri değil, aynı zamanda ve daha çok ilmiye sınıfından olan kimselerdir. Bilhassa Eflatun'dan naklettiği özlü sözler arasında bulunan

" ... Eşirrâya her ne ilim gerekse öğretmek olmaz; şu ilim ki onların tab'ına kuvvet ve fesâdına âlet olur, onlara demek olmaz. İlim öğretmek onun gibi aḳâribe, ecniha takmak gibidir 'aḳâribe ki her nereye varırsa neşterini vurur, kaçan kendisini tutmak isteseler, kaçar kurtulur." [= ... Kötü kimselere her türlü ilmi öğretmek doğru olmaz; yaradılışına güç verecek ve bozgunculuğuna alet olacak ilmi öylelerine bildirmek yerinde sayılmaz. Bu gibilere ilim öğretmek akreplere kanat takmak gibidir; nereye giderse iğnesini batırır, kendisini tutmak istediklerinde kaçar, kurtulur.][21]

---

18 *Maârif-nâme*, s. 254-255.

19 *a. e.*, s.273-274.

20 *a. e.*, s.251. Ayrıca s. 276: 'Zemmü'l-vezîri'l-müfsid' ve s. 277: 'Zemmü sü'âti's-selâtîn' başlıkları altında söylediklerine bkz.

21 *Maârif-nâme*, s. 157.

sözleriyle kınama üslubunda söz ettikleri, her hâlde kendi zamanında yaşayan ve yakın çevresinde bulunan kimi ilim adamlarıdır.

Sultan Fatih zamanında ilim adamlarının iki bölük olduğu bilinmektedir. Birinci bölük Sinan Paşa, Hoca-zâde, Molla Lütfî ve Ali Cemâlî Efendi gibi hür fikirli, bilgisini aklının ve vicdanının emrine vermiş, tartışmayı ve tenkidi seven ve gerekli sayan bir anlayışı temsil eden bilginlerden oluşmakta; ikinci bölükte ise Hatîb-zâde, Ahaveyn, Efdal-zâde gibi şekilci, tutucu, aklın engebeli ve sarp alanında yol almağa çabalamak yerine naklin düzlüğü içinde kolayca, yorulmadan dolanmayı yeğleyen, dolayısıyla akıl yarıştırmayı ve tartışmayı sevmeyen ilim adamları yer almaktaydı. Bu ikinci bölüğün başında bir de seyfiye sınıfı mensubu, Karamânî Mehmet Paşa bulunuyordu.

Birinci öbekte yer alanlar, o dönemin en önemli düşünce ve tasavvuf okulu olan Zeynîlik temsilcisi Şeyh Vefâ'ya yakınlık ve bağlılık duymakta, Sinan Paşa'nın değerlendirişiyle, aklın ulaşabildiği sınır noktasından ötedeki üst âleme, kutsallar ve kutsallıklar dünyasına ait sırlarla ilgili meselelerin keşfinde onun kılavuzluğuna tutunmuş bulunmaktaydılar. Özellikle Sinan Paşa Şeyh Vefâ'ya karşı büyük bir bağlılık duymaktaydı.

İkinci öbekte yer alan ilim adamlarına gelince, onlar Şeyh Vefâ tekkesi bağlılarını inançsızlık, ya da daha yumuşak bir ifadeyle, inanç yolundan uzaklaşmakla suçlamaktaydılar.[22]

İşte ayrı görüşleriyle iki öbek oluşturan ilim adamları arasında sürüp giden çekişme, pek çok konudaki derin bilgisi yanında varlığın gerçekliğini kavramak yolunda aklın sınırlarını gerçekten zorlayan bir düşünce adamı olan Sinan Paşa hakkında belki de bir iftira isnadına kadar varmıştır.

Sinan Paşa Şeyh Vefa üzerinde ve çevresinde süregiden çekişmeyi *Maârifnâme*'de kapalı bir biçimde, ancak ağır bir dille ortaya koymaktadır:

> "... Ammâ şunlar ki zâhirde ulemâ dirilirler, ammâ ma'nîde cühelâ dururlar ve sûrette hukemâ görünürler, ammâ haḳîkatte süfehâ dururlar, hîç onların kadrlerini bilmezler ve onlara hürmet kılmazlar. Hemîn onları onlar bir bölük gedâlar sanırlar, bir alay işten usanmış bî-nevâlar sanırlar. Onları câhiller, kendilerini faḳîhler sanırlar. Birkaç ıstılâhât bildiklerinden ilimleri var sanırlar ve kuru ḳîl ü ḳâl anladıklarından fehimleri var sanırlar. Haberleri yok ki maârif bâbı demekle olmaz ve tahḳîḳ kitâbı yazılıp okunmaz." [= Görünüşte ilim adamı geçinenler, ama gerçekte cahiller takımından olanlar ve düşünür kılığında görünüp de aslında aklı bir şeye yetmeyenler onların hiç değerini bilmezler ve onlara saygı göstermezler. Onları yalnızca bir bölük dilenci sanırlar, bir alay işten usanmış aylak sanırlar. Onları bir şey bilmezler, kendilerini ise büyük

22 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1940, c.II, s. 655-656.

> bilginler sanırlar. Bir kaç yabancı kelime ve terim bildiklerinden ilimleri var sanırlar ve kuru "dedi-denildi " türü bilgileri anladıklarından anlayışları var sanırlar. Haberleri yok ki maârif (iç gözüyle görülen gerçekler, tanrısal alanla ilgili sırlar ve bilgiler) konusu demekle olmaz ve gerçeği bulma/gerçeğe ulaşma kitabı yazılıp okunmaz.][23]

Sinan Paşa'nın, hiç şüphesiz, yalnızca medrese ve ilim dünyası mekânlarında değil, sarayda bizzat Sultan Fatih'in de içinde yer aldığı daha geniş bir çevre içinde yapılan çok canlı ve çekişmeli çeşitli ilmî tartışmalarda sergilediği üstünlüğün kimi ilim adamları üzerinde doğurduğu hoşnutsuzluklardan kaynaklanan düşmanlıkların kurbanı olduğu yalnızca kendi yazdıklarından bile açıkça anlaşılmaktadır.

Önceleri kendisini baş tacı etmiş olan Fatih'in onu ağır bir cezaya uğratmasına yol açan son olayın ne olduğu bilinmiyor. Sultan Fatih'in yıllarca yanından ayırmadığı, mertebesini şeyhülislâma denk gördüğü ve kendisini bayram tebriklerinde ayağa kalkmak zorunda hissettiği hocası ve en büyük vezirine lâyık gördüğü 'mecânîne münâsib tedbîrât'a [= akıl hastalarına yaraşır önlemler]'e' bakılırsa, bunun Sultan'ı da inciten aşırı bir çıkış, Fatih'in de katıldığı önemli bir tartışma konusunda takındığı şüpheci tavır olduğuna hükmedilebilir. Genç yaşlarında kapıldığı şüphecilik yüzünden esasen babasının da sık sık azarladığı ve uyardığı Sinan Paşa, belki de tartışma sırasında aklı iteleyen hazırcı ve aktarmacı görüşe, gerçeği şüpheden yola çıkarak bulmayı yeğleyen yaklaşımıyla karşı çıkmaktan çekinmemiş, bu yüzden de ağır bir ithamın hedefi yapılmıştır. Üçüncü ve son Türkçe eseri olan *Tezkiretü'l-Evliyâ* 'da tevekkül konusu ile ilgilendirerek veba salgını konusunda ortaya koyduğu görüşler ve oldukça uzun bu notunda karşı görüşte olanlar hakkında yaptığı tenkitlerle yine aynı eserdeki bir başka notta Şeyh Vefa'yı savunma amacıyla ileri sürdüğü düşünceler ve tasavvuf karşıtı çevrelere yönelttiği susturucu cevap okları; cesur, atak, özgüveni yüksek ve pervasız tavrıyla kendisini aslında Sultan katında elbette başkaca yeri, değeri ve etkisi bulunan kimse ve çevrelere karşı nasıl açık bir hedef hâline getirdiğini gösteren çok değerli kayıtlardır.

Sinan Paşa azledildikten sonra hapse atılır, fakat derhal toplanan İstanbul uleması Sultan'a baş vurarak affedilmesini ve hapisten çıkarılmasını isterler, bu yapılmazsa yazmış oldukları bütün eserleri yakarak ülkeyi terk edeceklerini bildirirler. Koca Sultan bunun üzerine Sinan Paşa'yı hapisten çıkarmış ve Sivrihisar kadılığı ve müderrisliğiyle İstanbul'dan uzaklaştırmıştır. Fakat esasen *Tazarru'nâme*'de kendisinin de

> "Hani Sultân Muhammed ü şevketi; hani bunca izzet ü heybeti? Hani kudret ü kuvveti; hani şu savlet ü satveti? Hani siyâset ü salâbetleri; hani celâlet ü şecâatleri?"

---

23 *Maârif-nâme*, s. 80.

diyerek heybet, güç, atılganlık, kararlılık, gerektiğinde ve yerinde her türlü önlemi almakta ve uygulamakta tereddüt göstermeme gibi niteliklerini vurgulamış olduğu Fatih'in öfke ateşi o derece parlamıştı ki arkasından bir tabib göndermiş ve 'mecânîne münâsib tedbîrât [= akıl hastalarına yaraşır önlemler]' alınmasını emretmiştir.

İznik'te Paşa'ya yetişen tabib aldığı emir uyarınca burada onu yeniden hapse koydurmuş, üstelik bağlatarak günde elli değnek vurdurmuştur. Bu muameleyi haber alan Molla Hüsâmeddîn Sultan'a bir mektup göndermiş, tedavi amaçlı bu uygulamadan vazgeçilmesini rica etmiştir. Bunun üzerine serbest bırakılan Sinan Paşa Sivrihisar'a gitmiş ve Fatih'in ölümüne kadar orada kalmıştır.

İkinci Bayezid'in 886 (1481)'de tahta çıkmasıyla birlikte tekrar İstanbul'a dönen Sinan Paşa'ya vezirlik rütbesi ile itibarı geri verilmiş, günlük yüz akça ile Edirne'de Dârülhadis medresesine müderris olarak gönderilmiştir.[24]

Sinan Paşa'nın II. Bayezid ile şehzadeliği günlerinden başlayan sıkı bağlarının olduğu görülmektedir. Nitekim vezirlik rütbesinin geri verilmesinden sonra Vâlide Gülbahar Sultan'ın, oğlu II. Bayezid'e yazdığı bir mektupta:

> "Hızır Beğ oğluna vezirlik vermişsiz, hem dahı öyle gerekti. Sizi sevenleri biz dahi severiz ... [= Hızır Bey'in oğluna vezirlik vermişsiniz, öyle de olması gerekti. Sizi sevenleri biz de severiz ... .][25]

demesi bu bağlılığı ortaya koymaktadır.

II. Bayezid devrinde lâyık olduğu saygı ve değeri tekrar kazanan Sinan Paşa'nın gerek *Tazarru'nâme* ve gerekse *Maârifnâme*'de değişik ve kapalı ifadelerle temas ettiği eski parlak ve mutlu dönemin hatıralarını unutamadığı sezilir. Türkçe eserlerini hayatının bu ikinci döneminde kaleme almış ve hayatının artık uzakta ve geride kalan ilk dönemine duyduğu özlemi bu suretle bastırmaya çalışmıştır.

Ölümü ve Mezarı

Sinan Paşa, Mecdî'nin kaydına göre, 891 (1486) yılı Safer ayının yirmi dördüncü günü akşamdan sonra mahrûse-i Kostantîniyye'de [= İstanbul'da] vefat etmiştir. Aynı tarihi Hoca Sa'deddîn[26] ile Kâtib Çelebi[27] de vermekle birlikte ölüm yeri olarak Edirne'yi göstermişlerdir. Tâcî-zâde Sa'dî Çelebi'nin *Münşeât*'ında bulunan Farsça ebcedli târih[28] ölüm yılı hakkında tereddüt bırakmayacak şekilde 891 yılını göstermektedir.

---

24 Hoca Sa'deddîn, *Tâcü't-Tevârîh*, İstanbul 1279, c. II, s. 499.
25 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a. g. m.*, s. 42, not 21 a.
26 *Tâcü't-Tevârîh*, II, s. 499.
27 *Keşfü'z-Zunûn*, M. Şükrü Yaltkaya ve R. Bilge neşri, İstanbul 1943, c. II, s. 203.
28 s. 71

Hızır Bey ve Sinan Paşa, *Şakâyıku'n-Nu'mâniyye Tercümesi,* Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine 1263, 124b.

Ölüm yerine gelince; Edirne'de öldüğü doğruysa, İsmail Hakkı Ertaylan'ın haklı olarak işaret ettiği gibi[29], kabrinin de orada bulunması gerekirdi; çünkü *Şakâyık*'ta[30] nakledildiğine göre, öldüğünde "gasletmek için suyunu ısıtmağa evinde odun bulunmayan" bir kimsenin cenazesinin olağan durumda İstanbul'a, ya da başka bir yere nakli imkânsız olmak gerekir. Ne var ki, Sultan II. Bayezid'in, Edirne'de vefat etmiş de olsa, Paşa'nın cesedini İstanbul'a getirtmiş olabileceği uzak bir ihtimal sayılmaz.

Sinan Paşa'nın mezarının Edirne'de olmayıp, Mecdî'nin kaydettiği gibi, Ebû Eyyûb Ensârî civarında bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Abdülkâdir Erdoğan: "Paşa'nın mezarı Eyüp'te meşhur Samsunlu Hasan Efendi'nin kabri yanındadır,"[31] demek suretiyle kabrini ve mezar taşını görmüş olduğu intibaını uyandıran bir ifade kullanmaktadır. Kırk yıl kadar önce belediye mezarlıklar tasnif komisyonu üyesi olarak çalışan merhum Mesut Koman'ın bir görüşmemizde verdiği bilgiye göre, Sinan Paşa'nın taşı kaybolmamış, koruma altına alınmıştı. Bugün nerede olduğu ne yazık ki bilinmiyor.

İlmî ve Felsefî Kişiliği

Sinan Paşa Fâtih Sultan Mehmet devrinin en ünlü ve en etkili bilim adamıdır. Hızır Bey okulunun hür düşünceye değer verip teşvik eden ortamında yetişen Sinaneddin Yûsuf, yaradılıştan gelen güç ve yeteneğini bu besleyici iklimde işlemek imkânını bulmuş ve daha da geliştirmiştir. Genç yaşlarda Aristo ve Eflâtun başta olmak üzere eski Yunan filozoflarının eserlerinin Arapça'ya yapılmış tercümeleri ile İslâm düşünürlerinin görüş, yorum ve yeni felsefî düşüncelerini yansıtan kitapları okuyup incelemiş, özellikle "yeni eflâtunculuk"tan etkilenerek zekâsı şüphe ve tereddüt bulutlarıyla kaplanmıştı. Büyük bir merak ve tecessüsle var olan şeylerin ve oluşların görüntülerinden çok iç yüzlerini, gerçekliklerini ve özlerini araştırmaya yönlenen bu büyük zekâ bu sıralarda bir gün babasıyla birlikte yemek yerken bakır yemek kabının gerçekten bakırdan olduğunda bile şüphe göstermenin "ağlât-ı havâstan olmak ihtimâliyle mesâğ u mecâli olduğunu" [= duyuların yanıltmaları olabileceğinden böyle düşünmenin yerinde ve uygun olduğunu][32] söylemiş, bunun üzerine babası öfkelenerek sahanı kaldırıp başına vurmuştur.

Sinan Paşa yalnızca İslâmiyetle ilgili bilimlerde değil, doymak bilmez öğrenme merakı ile felsefe, teoloji [= ilâhiyat], matematik [= aritmetik ve geometri], fizik [= ilm-i hikmet], gök bilimleri [= felekiyyât/astronomi ve astroloji], tıp gibi bilim dallarında da, zamanında bilinenler ölçüsünde, bilgiye sahip olmuş ve düşünce ufkunu adamakıllı genişletip zenginleştirmiş bir başka ve yekta kişilik; yalnızca bir bilim insanı değil,

---

29 *Maârif-nâme*, inceleme bölümü, s. 7.
30 Mecdî, *Hadâik*, s. 125.
31 Abdülkâdir Erdoğan, *Şeyh Vefâ - Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1941, s. 14, not.
32 Mecdî, *Hadâik*, s.194.

aynı zamanda bir düşünür, bir felsefe adamıydı. Bu yüzden Türkçe eserlerinde ele aldığı başlıca ilâhiyat, tasavvuf ve ahlâk konularında bile bu özelliği ön plana çıkmış görünür. Aktarmacı değil, hep araştırıcı ve sorgulayıcıdır; rehberi her zaman akıl, kullandığı araç ise sürekli onun gücüdür. Bununla birlikte aklıyla tartışa didişe ulaştığı sağlam inanç yapısı aklın hudutlarını bulmasını da sağlamış ve bu hudutları tanımış olmak iman konusunda en küçük bir sürçmeye düşmekten kendisini alıkoymuştur. Vehim ve vesveselerden bütün bütüne kurtulamamış görünse de aklının erişebildiği düşünce zirvelerinde tutunabilmeyi başarabilmiş ve iç dünyasının uçsuz bucaksız deryasına dalarak geçirdiği bunalımlara oralarda teselli aramıştır. Tasavvufa ilgisi ve zamanının en ünlü bilgin-düşünür-mutasavvıfı olan Şeyh Vefâ'ya olan sevgisi de, bu yolu ve bu yolun yolcusunu, düşüncesinin ulaştığı zirvelerde tutunabilmenin en güvenilir ve çıkar görünür yolu ve kılavuzu olarak görmesindendir. *Maârifnâme*'sinden aldığımız şu satırlar bu durumu ortaya sermek için bir ölçüde de olsa örneklik edebilir:

> "İḳdâm etmek gerek ki haḳâyık-ı eşyâda teyakkunu ola ve cehd etmek gerek ki hükm-i mevcûdâtta tefattunu ola. Şer‘ eteğini muhkem tutmak gerek ve şerîat tarîkını gözetmek gerek. Aklına uyup muttasıl öyle iḳdâm gerekmez, nakli koyup hemîn akıl cânibine ihtimâm gerekmez. Eğerçi akıl asıldır, ammâ onda hatâ eksik olmaz, onun vehmiyyâtını değme kişi bedîhiyyâttan seçemez. Şer‘de nice nesneler var ki akıl araya girmez, kendi dâiresinden hâricdir, anlayamaz. Akıl onun gibiye karışmaz, sâmit olur; şerîat her ne derse, îmân getirip sâkit olur. Ammâ vehim olçumluk edip ortaya girer, türlü vehmiyyât ile karıştırır. Âḳil ki tab‘ı selîmî olmaz ve mütefekkir ki mezâkı müstaḳîm olmaz, gâh olur ki onun gibide yanılır, vehmin hükmünü aklın sanır." [= Nesnelerin gerçekliklerinde kesin bilgiye ulaşmaya çalışmak ve varlıklara değer biçmekte anlayış ve kavrayış elde etmeye çaba göstermek gerek. Tanrı emirleri eteğini sıkı tutmak gerek, bu emirler doğrultusunda yol almayı gözetmek gerek. Aklına uyup sürekli o şekilde gayret göstermek, nakli bir yana bırakıp yalnızca akıl yönüne yönelmek gerekmez. Gerçi akıl asıldır, ama onda yanılma eksik olmaz, onun kuruntularını her kişi kesinliklerden ayıramaz. Tanrı buyruklarında öyle şeyler vardır ki akıl araya girmez; kendi dairesinden dışarıdadır, anlayamaz. Akıl o gibi şeylere karışmaz, susar; buyruklar ne derse inanıp sesini çıkarmaz. Ama kuruntu bilgiçlik satıp araya girer, türlü soru ve düşüncelerle aklı karıştırır. Yaradılışı kusurlu olan akıl sahibi ve doğru dürüst zevk alma duyusu bulunmayan düşünür zaman olur o gibi durumlarda yanılır, kuruntunun hükmünü aklın sanır.][33]

Fâtih'in ilme ve sanata, dolayısıyla ilim ve sanat adamlarına çok değer veren bir sultan olduğu, genç ilim heveslilerine imkânlar hazırlayarak onları teşvik ettiği bilin-

33 *Maârif-nâme*, s. 52.

mektedir. İşte daha babasının ölümünden önce, yani henüz yirmi yaşına bile varmadan büyük bir kabiliyet, üstün bir zekâ olarak sivrilen Sinan Paşa'ya da Fatih büyük bir yakınlık göstermiş, ilerlemesi için ona en geniş imkânları sağlamıştır. Kendisine hoca olarak seçtikten sonra ise yanından hiç ayırmamış, değerini bilmiş, saygıda kusur etmemişti. Sarayda kurduğu kütüphane için birini salık vermesini istemesi üzerine Sinan Paşa en değerli öğrencilerinden Molla Lütfî'yi salık vermiş, bunun üzerine Molla Lütfî Osmanlı tarihinde ilk 'hâfız-ı kütüb' olarak saray kitaplığında görev almıştır. Bu tarihten sonra başta Sultan olmak üzere sarayda üç zekâyı birleştiren bir odak teşekkül etmişti. Latîfî'nin " ... zihn ü zekâda bî-bedel, fehm ü firâsette darb-ı mesel" [= zihin ve zekâca eşi olmayan, anlayış ve kavrayışça dillere destan] dediği Sinan Paşa Fâtih'in huzurunda yapılan ilmî sohbet ve tartışmalarda büyük bir üstünlük göstermekteydi. Hoca Sa'deddîn onun bu kudretini "... mübâhase ve münâzarada bî-nazîr ve ilzâm-ı hasmda dilîr idi." [= ... tartışma ve görüş yarıştırmada benzersiz ve tartışıp yarıştığı kimseyi susturmada karşı konulmaz biriydi.][34] sözleriyle dile getirmektedir.

XV. yüzyılın büyük matematikçisi Ali Kuşçu Sultan'ın çağrısı üzerine İstanbul'a geldiğinde Sultan Fatih Sinan Paşa'nın ondan matematik öğrenmesini istemişti. Sinan Paşa Ali Kuşçu'nun derslerine kendi gitmemiş, öğrencisi Molla Lütfî'yi göndermiş, o da öğrendiklerini hocasına aktarmıştı. Bu yolla matematik bilgisini bir hayli ilerleten Sinan Paşa Kadı-zâde'nin *Çağmînî Şerhi*'ne haşiye yazmış, bu konudaki bilgisini de ortaya koymuştu.

İşte sarayda kurulmuş olan akademinin bu ünlü simaları devrin ilim adamları üzerinde büyük bir nüfuz sahibi olmuş ve bu nüfuz Sinan Paşa'nın veziriâzamlıktan alınıp sürülmesine kadar uzun yıllar sürüp gitmiştir. Paşa Sivrihisar'a sürgün edilince en yakınında bulunan gözde öğrencisi Molla Lütfî hocasını sürgün hayatında da yalnız bırakmamış ve Sivrihisar'da kaldığı süre içinde yanından ayrılmamıştır. Sürgünlük günlerinde eski dostlarının kendisinden uzak durdukları ve vefasızlık gösterdikleri *Maârifnâme*'de bulunan "Zemmi ebnâi'z-zamân" [= Zamane Çocuklarını Kınama] başlığı altındaki satırlarda[35] dile getirilen acı serzenişlerden anlaşılmaktadır.

II. Bayezid'in tahta çıkmasından sonra eski itibarına kavuşan Sinan Paşa Edirne'deki Dârülhadis'e müderris olarak tayin edildikten sonra da ilmî faaliyetlerine devam etmiş, *Mevâkıf Şerhi*'nin 'cevâhir' konusuna açıklamalar yazarak Seyyid Şerif'e (ölümü: 816) birçok sorular yöneltmek suretiyle itirazlarda bulunmuştur.

Türkçe eserlerini de hayatının bu ikinci döneminde kaleme alan Sinan Paşa, Şeyh Vefâ'dan aldığı manevî destek ve esintiyle tasavvufa yönelmiş ve ona büyük bir güven

---

34 *Tâcü't-Tevârîh*, II, 468.

35 *Maârif-nâme*, s. 113.

ve sevgi bağıyla bağlanmıştır.[36] Şeyh Vefâ'nın, mezhepleri karıştırdığı ve Hanefî iken Şafiîler gibi namazda besmeleyi 'cehren [= yüksek sesle, duyulur biçimde]' okuduğu töhmetiyle bir ilim adamları kurulunda sorguya çekilmek istenmesi üzerine Sinan Paşa büyük bir yüreklilik ve gözü peklikle buna karşı koymuş, Şeyhülislâm Molla Gûrânî'ye karşı diğer yüksek dereceli ilim adamları karşısında yaptığı savunma ve giriştiği tartışmada yapılan suçlamanın yersizliğini ve geçersizliğini kabul ettirmiş, bunun üzerine Molla Gûrânî itirazcı ilim adamlarına dönerek: "Kıyâm edin, gidelim ki bir kimsenin ki böyle şâhidi olur, ona muâraza etmek kâr-ı bîhûdedir." [= Kalkın gidelim; çünkü böyle şahidi olan bir kimseyi sorguya çekmek boşuna bir iştir.][37] deyişi, Sinan Paşa'nın ilmî kudretini ve o devrin en ünlü ilim adamları üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. Bu tartışma ve savunmayı Sinan Paşa *Tezkiretü'l-Evliyâ* 'sında ayrıntılı olarak anlatır.

Mizacı ve Ahlâkı

Sinan Paşa'nın dünya malına değer vermeyen, tok gözlü, derviş tabiatlı ve sadelikten hoşlanan bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. Yardımseverliği ve cömertliği en önemli insan değerleri saymış, her türlü dünya düşkünlüğünü ise olabildiğince yermiştir. Özellikle *Tazarru'nâme*'deki

> "Mâl mâr olur içi pür-zehr hâ" [= Mal içi zehir dolu bir yılan olur, sakın ondan]

mısraıyla *Maârifnâme*'deki

> "Dünya ne fânîdir ki sen onun nakdi için incinesin ve mâl ne cîfedir ki eline girmediğine gücenesin." [= Dünya gelip geçici değil midir, sen onun akçası için niye incineceksin ve malın leşten öte bir değeri mi vardır da elde edemediğine güceneceksin.][38]

sözleri onun dünyaya ve dünya malına değer vermeyen tabiatını ortaya koyan çarpıcı örneklerdir.

İlmî konularda derin bilgi sahibi olmasının yanı sıra her meseleye ön kabulsüz yaklaşan, değişik temas noktaları ile farklı yorumlar yapmakta düşüncenin serbestlik ufuklarında dolaşan bir zihnî yapısı vardı. En değer verdiği şey tenkit, tartışma, akıl ve mantık yarıştırmasıydı. Özellikle *Tazarru'nâme*'de zıtlıklar, çelişkiler, biri diğerine uymaz oluş ve görünüşler üzerine yoğunlaşan derin bir düşünce cehdinin yansımaları

---

36 Latîfî, *Tezkire*, s. 193.
37 *Tâcü't-Tevârîh*, II, 500.
38 *Maârif-nâme*, s. 37.

bir açıdan kendi iç dünyasıyla yaptığı tartışma ve hesaplaşmalardan başka bir şey değildir. Bu derin iç hesaplaşması bazen aklının sınırlarını iyice zorladığı noktalarda çözümsüzlüğe düştüğü ve "Keşki insanlık olmasaydı." diyecek derecede derin bunalımlar geçirdiği görülür. Tasavvuf düşüncesine duyduğu yakın ilgi, düştüğü bu bunalım demlerinde kendisi için sağlıklı çıkış ve kurtuluş yolları olmuş, uzun sorgulamalarla derinleşen imanını tasavvufun tek varlığa yönelen sevgi temelli düşünce ikliminde daha da pekiştirerek ruhunu teselli edebilmiştir.

Şeyh Vefa örneğinde olduğu gibi, gerçek sûfilere karşı duyduğu derin muhabbetle onları görüntüler ve biçimler dünyasına saplanıp kalan, manevî zevk dünyasından habersiz kuru ilim ehline karşı cesurca savunmuştur.

Tazarru'nâme bütünüyle ve dikkatle okunduğunda onun bütün söylediklerinin özünün şu olduğu görülecektir: şekilci, özsüz, derinliksiz, zevksiz ve sevgisiz her iş ile her türlü kulluk [= ibadet] boş, gereksiz ve değersizdir. Böylesi bir değerlendirme doğrudan kulun Tanrısı ile ilişkisinin ne olduğunun ve nasıl olması gerektiğinin yorumlanmasından başka bir şey değildir. Bu yönüyle *Tazarru'nâme* imanın ne olduğu, imanlının nasıl bir kişilik sergilemesi gerektiği ve gerçek amacı Tanrı'ya yakınlaşmak olması gereken bir kulun ne yolda yaşaması lâzım geleceği konularında çok değerli açıklama ve yorumlar getiren müstesna bir eserdir.

Hassas bir ruha malik olan Sinan Paşa'nın Sultan Fatih'ten gördüğü çok sert muameleyi ölünceye kadar unutmadığı, eserlerindeki mütevekkil, ama acı dolu satırlardan anlaşılmaktadır. Nitekim *Tazarru'nâme*'de dünyanın geçiciliği, değersizliği ve kim olursa olsun, hangi mertebede bulunursa bulunsun, her insanın bu gelip geçicilik ve yok oluş gerçeği karşısında bir hiç değerinde bulunduğunu söylerken adını andığı Fâtih'in de bütün gücüne, ataklığına, kararlılığına ve dilediğince davranma kudretini elinde bulundurmasına rağmen sonuçta bu hiçliğe boyun eğdiğini belirtir ki, bu satırlar hem bir zamanlar gözdesi olduğu hükümdara karşı bir serzeniş, hem de içinde kapanmamış olan yaranın acısını yansıtan bir sesleniş gibidir.

Sinan Paşa her başarıya çalışkanlığıyla elde ettiği bilgi ve yeterlikle ulaşmış, her rütbe ve payeye yaraşır oluşu yüzünden erişmiştir. İnancının yönlendirdiği yolda iyi ahlâk kurallarına bağlı yaşamış, başka bir deyişle, bir din bilgini olarak Tanrı buyruklarını yalnızca bilmekle kalmayarak onları insan hayatını düzenleyen ilkeler olarak kendi hayatına eksiksiz bir biçimde uygulamış; yalan, iftira, çıkarı adına aşağılanmaya boyun eğme gibi insanlık değerini düşürücü davranışlardan uzak durmuş; zarar görebileceğini bile bile doğruyu, haklıyı ve aklın ışıklı yolunu savunmuş; dalkavukluk etmeyi aşağılık bir davranış saymış; gerek ilmî, gerekse siyasî alanda elde ettiği nüfuzu kötüye kullanmamış; özetle söyleyecek olursak, inanç ve aklın çizdiği insanca yaşama yolundan kılca ayrılmamıştır.

SANATÇI KİŞİLİĞİ
ve
ESERLERİ

Sanatçı Kişiliği

Bilgin kişiliğiyle büyük bir ün kazanan Sinan Paşa aynı zamanda büyük bir söz ustası, bir düz yazı sanatçısıdır. Türkçe eserlerinde sergilediği söze dökme ve dile getirme biçimi kendisinden sonra birçok yazar tarafından benimsenerek denenmiş, ancak onun gibisine erişilememiştir. Şiire çok yakın, sözü şiir yapan iki ana özellikten biri olan kafiye kurucu kelimelerin sonunda yer aldığı ikili yapıların beyti andırdığı bu nesir tarzı şiirden de öte bir şeydir; çünkü mısra benzeri bu ikiz birliklerde üyeler arasında hem yapıca, hem sesçe denklikler vardır. Bu nesir tarzının en zengin örnekleri *Tazarru'nâme*'de yer almaktadır. Yer yer zincirlenen ad ve sıfat takımları ile Arapça ve Farsça'dan alınma kelimelerle yüklü alıntı cümle yapılarına yer veren; yer yer de yalın, açık, ana dilinin öz kelimeleriyle bezenmiş yerli cümle yapılarını kullanan Sinan Paşa'nın üç dilin kelimelerinden oluşan çok zengin bir kelime hazinesi ile kurduğu bu özge yapı gerçekten de çok büyük ve olağandışı bir sanatkarlık kudretini yansıtır. Sesler arasındaki uyuşumu, benzer seslerin tekrarından doğan ahengi, kelimeler arasındaki yapı ve ses denkliklerini kullanmayı çok seven ve başarıyla uygulayan Sinan Paşa, böyle bir anlatım planı kullanmakla derin dinî, fikrî ve tasavvufî meseleleri bir güzellik kılığına büründürmek, onları çekici ve albenili kılmak ve onlara beğenilme ve severek okunma kılıfı giydirmek istemiş olmalıdır. Gerçekten de özellikle ilâhiyat [= teoloji] alanına giren konularla felsefî ve tasavvufî düşünce ve meselelerin böylesi bir anlatım biçimi içinde sunulması şaşırtıcıdır. Ancak engin bilgisi yanında derin bir fikir cehdine sahip bulunan Paşa'nın kurduğu ve kullandığı zengin yapılı, birbiriyle beyit mısraları gibi denkleşen cümleler ile bu cümleler içindeki kurucu birimler, yapı ve ses denklikleri yanında taşıdıkları zengin anlam yükleriyle de alabildiğince renkli ve zengin bir anlam dünyası kurmuş olmaktadır. Bu yüzden böylesi bir nesir tarzı bir yandan göze ve kulağa hoş gelen şiirlik yanıyla, öte yandan da yer yer aklı zorlayan, düşünmenin derin ilişkiler ağını kavramaya yönlendiren anlamca derinlik yanıyla gerçekten de hem düzenlenmesi, hem de içine kolayca girilmesi mümkün olmayan şaşırtıcı bir hünerler sergisidir.

Tazarru'nâme aynı zamanda Paşa'nın nazım türünde yazdığı birçok parça ihtiva eder, demek ki aslında nesir-nazım karışımı bir eserdir. Ne var ki o vezinli-kafiyeli sözü hiçbir zaman hedef edinmemiş, bunu yapmakla yalnızca eserine bir çeşitlilik çeşnisi vermek istemiştir. Esasen nesri taşıdığı biçim özellikleriyle şiire çok yakındır ve bu yüzden de ikisi arasında pek de fark bulunmaz. Nitekim kendi değerlendirmesi de

böyledir ve onun deyişiyle "Gönül sözü şiirden uzak olur; nesri manzum olur, nazmı da mensur". Bununla birlikte vezinli ve kafiyeli söz söylemekte son derecede rahat, sözü vezne uydurmakta ustadır; kafiye bulmakta hiç zorlanmaz. Nazım dili, kullandığı söz kalıplarının çeşitliliği, düşünce inceliklerini aktarmakta yer verdiği anlam kapları bakımından son derecede zengindir. Latîfî'nin dediğine göre "Gazel ve kasîde deyip tahallus ta'yîn etmemiştir." [=Gazel ve kaside söyleyip mahlas kullanmamıştır.][39] Bununla birlikte, *Tazarru'-nâme*'nin bir beytinde mahlas olarak adını kullandığı görülmektedir:

Bu değil onda dahı bil ki murâd
***Yûsuf**'a hâsıl ola bir kuru ad.*

Sinan Paşa'nın yaradılıştan gelen güzel ve etkili söz söyleme yetenek ve yatkınlığı üzerine, ilim adamlığı yanında üç dilde şiir söyleyebilecek ölçüde kudretli bir sanatkâr yönü de bulunan babasından devraldığı soyca yetkinlik de eklenince onun nasıl böylesine büyük bir söz sanatçısı olabildiği daha iyi anlaşılır. Biraz önce de değindiğimiz gibi, bir tür serbest nazım olan mensur yazıları incelendiğinde görülür ki, nazmın en önemli unsuru olan kafiyeyi kolaylıkla bulup kullanabilmekte, bunu yaparken de hiçbir zaman anlamı bozan, ya da anlamayı güçleştiren bir duruma düşmemektedir. Bu açıdan, denilebilir ki, Sinan Paşa nesir ve nazım farkı gözetmemiş, coşkun ve yaratıcı tabiatının lutfuna uymuş, ilhamının yönlendirişine göre gâh mensur, gâh manzum yazmıştır.

Paşa'nın kimi beyitleri gerçek bir şiirlik değer taşır; şiire has estetik özellikleriyle gerçekten güzel denmeye yaraşır. Bu yüzden, denilebilir ki, şiire ilgi duymuş olsaydı Sinan Paşa iyi bir şair olabilir, güzel şiirler yazabilirdi. Ama o çocukluğundan beri dinî ve ilâhî [= teolojik] meselelerle uğraşmayı yeğlemiş, düşünce tepelerinin zirvelerine tırmanıp oralarda dolaşmayı sevmiş, güzelliğin sağladığı ruh doygunluğuna, ölümsüz güzeli gönül deryasında arayarak ulaşma yolunu seçmiştir. Sözünü 'sehun-ı dil [= gönül sözü]' olarak adlandırışı da bu yüzdendir.

Sinan Paşa yazarken cezbeye tutulmuş gibidir. Özellikle, *Tazarru'nâme*'de görüldüğü gibi, zaman zaman yüreğini zorlayan heyecan çırpınışları, kendinden geçmiş bir insan varlığının çığlığını, iniltisini, ağlayışını andırır. *Maârifnâme*'de

> "Hak Hazreti'nin nuût-ı kerîmesinde her ne ki hâtırıma geldi, söyledim. Geh olurdu ki mecliste üç dört varak yazardım; germiyyetten bilmezem ne ederdim. Maânî dürrü gelirdi, ben tahrîr ederdim ve maârif dürrü dökülürdü, ben takrîr ederdim." [= Yüce Tanrı'ya yaraşır övgüler düzmekte hatırıma ne geldiyse söyle-

39 *Tezkire*, s. 193.

> dim. Zaman olurdu, bir toplantı sırasında üç dört yaprak yazardım; kendinden geçmişçesine ne yaptığımı bilmezdim. Anlam incileri gelirdi, ben yazardım ve sır incileri dökülürdü, ben söze dökerdim.][40]

diyerek, yazdıklarının bir kısmının tamamen ilhamının eseri olduğunu; başka bir deyişle, irade ve düşüncesinin kulağını gönlünden yankılanan seslerin emrine verdiğini anlatmaktadır.

Eserleri

Sinan Paşa'nın ilmî konularda yazmış olduğu eserler Arapça'dır ve çoğu tenkit, inceleme ve araştırma makalesi çapında ve değerinde risalelerdir.

Türkçe üç eser yazmıştır, bunlar *Tazarru'-nâme, Maârif-nâme ve Tezkiretü'l-Evliyâ*'dır.

Tazarru'-nâme

Sinan Paşa'nın ilk Türkçe eseridir. *Tazarruât, Darâat-nâme* gibi adlarla da anılan bu ünlü eserine Sinan Paşa *Tazarru'-nâme* adını vermiş olduğunu *Maârif-nâme*'sinin girişinde zikretmektedir:

> "Allâhu Taâlâ Hazreti'nin kemâl-i tevfîḳ ve inâyetiyle ve ervâhı mutahherenin rûhâniyyetleri berekâtıyla bir kaç ayın içinde bir *Tazarru'-nâme* yazıp tertîb eyledim."[41]

Eserin içinde de bir yerde bu şekilde geçmekle birlikte[42], iki yerde biri kendi el yazısıyla olmak üzere- 'tazarruât'[43] geçer. Bununla birlikte özellikle 'tazarruât' kelimesinin metin bağlamı bakımından esere ad olmak üzere değil, sözlük anlamıyla, yani 'yakarışlar' anlamında kullanılmış olduğunu söylemek daha doğru olur.

Eski kaynaklarda *Tazarru'-nâme* ile ikinci Türkçe eseri olan *Maârif-nâme* birbirine karıştırılmıştır. Bu durum her iki eseri ayrı ayrı görüp incelememiş olmaktan kaynaklanmaktadır. Hoca Sa'deddîn Efendi " ... ve münâcât ü meşâyıha müştemil bir kitâb te'lîf etmiştir ki *Maârif-i Sinan Paşa* demekle ma'rûf olmuştur." [= ... ve Tanrı'ya övgüler ihtiva eden ve tarikat şeyhlerine yer veren bir kitap yazmıştır ki *Maârif-i Sinan Paşa* adıyla bilinir olmuştur.][44] demekle ne *Tazarru'-nâme*'yi, ne de *Maârif-nâme*'yi görmüş olduğunu, bu konudaki bilgisinin aktarma olduğunu göstermiş olmaktadır.

---

40 *Maârif-nâme*, s. 25.
41 *Maârif-nâme*, s. 25.
42 Metin, s. 463.
43 Metin, s. 455, 709.
44 *Tâcü't-Tevârîh*, II, 499.

Latîfî: "Nazm-ı bedî‘ ve nesr-i belîğ üzre *Tazarru‘-nâme* nâm bir risalesi ve *Tezkiretü’l-Evliyâ* tesmiye olunur mensur bir maḳâlesi vardır. İlm-i zâhir ve bâtından dîn ü dünyâya nâfi‘ çok fevâid-i dîniyye ve avâid-i yaḳîniyye derc etmişlerdir." [= Güzel bir nazım ve sanatlı bir nesirle yazılmış *Tazarru‘-nâme* adlı bir kitabı ve *Tezkiretü’l-Evliyâ* diye anılır mensur bir kitabı vardır. Varlık ve kutsallık alanlarıyla ilgili bilgilerden din ve dünya için yararlı, din konusunda faydalı bilgiler, bilinmezlik âleminin sırlarıyla ilgili kazançlı şeyler yazmışlardır.][45] diyor ki, onun da *Maârif-nâme*'den söz etmeyişi Paşa'nın bütün Türkçe eserlerini görmediğini göstermektedir.

Tazarru‘-nâme'nin yazılış sebebine gelince; Sinan Paşa *Maârif-nâme*'nin 'Sebeb-i Tahrîr-i Kitâb [= Kitabın Yazılış Sebebi]' başlığı altında bu konuda şunları söylemektedir:

> "Ehl-i ilmin mutâlaa arasında çok çok vakitleri olur ki abes yerlere sarf olur ve halka muhtelit olanların elbette nice saatleri olur ki mâlâ-ya‘nî yerlere harc kılınır. Pes âḳil odur kim o vakitleri hıfz eyleyip gözede, elinden geldikçe bir mühimm-i dînîye sarf ede; eğer âhiret maslahatında olmaz ise bârî ki onun teşvîşinde ola; eğer ahlâkını tehzîb edemezse, bârî nice tehzîb olur, mülâhaza kıla; cihâna ibret gözüyle nazar edip fikr eyleye; eğer kendine fâidesi olmaz ise başka bir kişiye fâidesi yetişe. ... Söz bir nesnedir ki zâil olmaz, kıyâmete değin durur; gâh olur ki nice meclislerde okundukça duâ-yı hayra sebeb olur. Vakt olur ki bir duâsı makbûl kişiye tuş gelir; bir ağzı kutlu, dili tatlı azîze şeş gelir. Onun duâsı buna ekalli şu kadar fâide verir ki berzâhta rûhunu muzâyakadan kurtarır. Faḳîr dahi bu ma'nâyı kasd eyleyip ... ." [= İlim adamlarının ilimle meşgul oldukları saatler arasında uzunca vakitleri olur ki boş yere harcanır ve halkla ilişkide bulunanların elbette nice saatleri olur ki faydasız yerlerde tüketilir. O halde akıllı kimsenin yapması gereken o vakitleri elden kaçırmayıp gözetmek, elinden geldiğince önemli bir din konusu için kullanmak; eğer ahiretle ilgili bir iş işlemezse, hiç olmazsa onun tasasında olmak, eğer ahlâkını güzelleştiremezse, hiç değilse nasıl düzeleceğine kafa yormak; cihana ibret gözüyle bakıp düşünmek, eğer kendisine faydası olmazsa başka birine faydası yetişmektir. ... Söz öyle bir nesnedir ki yok olmaz, kıyamete değin durur; zaman olur toplantı yerlerinde okundukça hayır duaya sebep olur. Gün olur bir duası makbul kişinin önüne çıkar; bir ağzı kutlu, dili tatlı ulu kişiye rastlar. Onun duası buna en azından şu kadar fayda verir ki berzahta ruhunu bir sürü sıkıntıdan kurtarır. Ben fakir de bu manayı kast edip ... .][46]

---

45 *Tezkire*, s. 193.

46 *Maârif-nâme*, s. 24.

Tazarru'-nâme içinde daha açık bir ifade ile aynı sebebi yineler:

> "Bu risâleyi onun için halka veririm ve bu tazarruâtı onun için ele bildiririm ki nâgâh bir aşk edine tuş gele ve bir ağzı kutluya şeş gele. Nazar edip himmet ede, esirgeyip rahmet ede. Çün bizden duâ dilemiş edelim; çün fâtiha taleb etmiş, okuyalım deyip ... ." [= Bu kitabı şu yüzden halka veriyorum ve bu gönülden gelen yakarışları şu sebeple ele bildiriyorum ki beklenmedik bir anda bir aşk erinin karşısına çıkar ve bir ağzı kutluya rastlar. Değer verip himmet eder, esirgeyip rahmet eder. Mademki bizden dua dilemiş, edelim ve mademki fatiha talep etmiş, okuyalım" deyip ... .]

Yazarın sözlerinden anlaşıldığı üzere, *Tazarru'-nâme*'nin yazılış sebebi ve amacı yalnızca eseri okuyacak ağzı kutlu, dili tatlı aşk erlerinin fatiha ve dualarından ruhu için yardım dilemektir. Diğer eserleri gibi bu eserini de ne bir kimsenin isteği üzerine, ne de herhangi bir kimse adına yazmıştır. Gelip dayandığı öte dünyaya açılan yol ağzında, eserine baştan sona bir dilek tütsüsü hâlinde yayılmış bir teslimiyetle; önce Hak'tan lutuf, sonra peygamberlerden ve özellikle İslâm peygamberi Hz. Muhammed'den manevî yardım, destek ve bağış dilemekte, sonra Hz. Peygamber'in ailesi ile yakın dostlarını, dört imamla büyük hadis şeyhlerini ve en nihayet tarikat ulularını anıp ruhlarına dualar göndererek onların maneviyetlerine sığınmakta ve en sonunda da öldükten sonra kitabını okuyup dinleyecek olanlardan ruhu için rahmet dilemelerini ve fatiha okumalarını talep etmekte, böylece bütün bu dilek ve duaların bereketiyle ahirette ruhunun kurtuluşa ereceği umudunu dile getirmektedir; çünkü "ayrık dilden olan duâ ve gayrı gönülden olan himmet ziyade tesirli olur." [= başka kimsenin duası ve bir başka gönülden gelen yardım ricası kat kat etkili olur.]

Tazarru'-nâme'nin gerçek mahiyetini anlayabilmek için onu baştan sona dikkatle, anlamaya çalışarak okumak, düşünce ve duygu imbiğinden geçirip süzmek gerekir. Bununla birlikte bir kaç cümleyle değerlendirecek olursak: bu eser tam anlamıyla bir gönül feryadı, durulmak bilmez bir derya gibi çalkalanıp duran bir beynin bunalımları, birbiriyle iç içe geçmiş kıvrım kıvrım düşünce şimşeklerinin parlamaları, zaman zaman tezat ve çelişki çatışmalarından doğan itiraz gürlemeleri, zaman zaman da bir iman gürlüğüyle evrenin derinliklerine saçılan sığınma ve merhamet çığlıkları, ve de, aslında, Tanrı'nın gerçeklik katına adamakıllı yakınlaşmış bir ruhun naz ve niyazlarıdır. Onda korku ile ümit arasında dolaşan bir kalbin feryat ve inilti dolu tevbe ve istiğfarları, sevinç ve mutluluk içinde yakarış ve sokuluşları; varlığın özüne erişmek, gerçeğin derinliğine ermek isteyen bir zekânın çoğu zaman çaresizlikle gönle dönen zavallılığı ve acizliğinin, bin isyan ve pişmanlığının durmak bilmez çalkantısı görülür ve duyulur. Bununla birlikte zihin yıpratıcı çıkışlar yer yer konuya uygun hikâyelerin,

türlü din ve tasavvuf konularıyla ilgili yorum, görüş ve açıklamaların, yer yer de uyarı ve öğütlerin dinlendirici inişleriyle denkleştirilmiştir.

Öte yandan hemen hemen bütün tasavvuf terimleri çok yeni ve değişik anlam yükleri yüklenmiş ve Paşa'nın derin düşünce ve yorum süzgecinden geçirilmiş olarak eserde yer alır; *Tazarru'-nâme* bu yönüyle de bir bakıma tasavvufun mahiyeti, varlıklar ve oluşlar dünyası ile kutsallar ve kutsallıklar âlemine bakış ve nüfuz derinliği ve bunları yorumlayış biçiminin, son varış noktasıyla da 'aşk'ın kitabıdır. Ve 'aşk' bu eserde uzun bir bağımsız bölümde bütün çizgileri, renkleri, sesleri, kokuları ve de sonsuz boyutları ve derinliğiyle ele alınıp işlenmiştir. Bu bölümün Türk tasavvuf edebiyatında bir benzeri ve eşi yazılmış değildir.

Sinan Paşa *Tazarru'-nâme*'nin tasavvufî mahiyetini *Maârif-nâme*'de şu sözlerle belirtmektedir:

> "Esâsı usûl-i meşâyıh-ı haḳîkat üzerine vurulup durur ve binâsı kavâid-i ehl-i tarîkat üzerine konulup durur." [= Temelleri hakikat önderlerinin yolları üzerine atılmıştır ve binası tarikat erlerinin dayanakları üzerine konulmuştur.]

Dış yapı bakımından eser iki ana bölümden oluşur.

Birinci bölüm asıl tazarruât [= yakarışlar] bölümüdür ve yazarın anlatımıyla,

> "Hak Hazreti'nin nuût-ı kerîmesinin fehm-i nâkıs yetiştiğince olan işârâtında ve o Cenâb-ı zü'l-celâlin hulûs-ı derûn ile denilen tazarruâtında" [= Yüce Tanrı'ya yaraşır övgülerin eksik kavrayış yetiştiğince dile getirilmesinde ve O ulular ulusuna tertemiz bir yürekle sunulan yakarışlar konusunda]

söylenmiştir. Kendi içinde türlü konuların ele alındığı birçok alt başlığı vardır.

İkinci bölüm bir giriş ile başlamakta, manzum bir fahriye [= kendine övgü] ve mensur sonuç satırları ile son bulmaktadır. Bu bölüm yine yazarının diliyle:

> "... o zevât-ı âliye-i mustafeyn-i ahyâr ve o nüfûs-ı mukaddesei kıdve-i ebrârın evsâf-ı kerîmelerinde denilmiştir." [= ... o seçkinler seçkini yüksek zatların ve o iyiler iyisi önderlerin kutsanmış kişiliklerinin yüksek niteliklerinin dile getirilmesinde söylenmiştir.]

Ayrı başlıklar altında yedi büyük peygamberin başlıca yönlerini ve serüvenlerini yoğunlaştırılmış bir özetlemeyle aktarmakta olup bir kısas-ı enbiyâ [= peygamber kıssaları] mahiyetindedir. Ne var ki merhum İsmail Hikmet Ertaylan'ın ayırdığı gibi[47] *Tazarru'-nâme*'den ayrı, bağımsız bir eser değildir. Yukarıda verdiğimiz satırlardan bu durum açıkça anlaşıldığı gibi, Sinan Paşa da şu satırlarla bunu desteklemektedir:

---

47 *Maârif-nâme*, inceleme bölümü, s. 19.

> “ ... pes zarûrî hamd-i Cenâb-ı Hakk’ı ve senâ-yı Hazret-i Mâlik-i mutlak’ı ve salevât-ı enbiyâ vü mürselîni ve da‘vât-ı evliyâ vü sâlihîni bir dilde terkîb ve bir lisânda tertîb eyledim ki o Hazret’in inâyeti ile ve o Cenâb’ın hidâyeti ile, o nüfûs-ı mukaddesenin himmet-i rûhâniyyetleri kuvveti ile ve şefâat-i rûhâniyyeleri maûneti ile âmmü’n-nef‘ olup her kim okuya, ya dinleye, bir nevi hazz u zevk ve bir yoldan safâ vü şevḳ hâsıl olmaktan hâlî olmaya.”[48] [= … bu yüzden, ister istemez Cenab-ı Hakk’ın övgüsünü, o mutlak güç sahibi için dua örgüsünü, nebiler ve mürsellere övgü ve esenlik düzgüsünü öyle bir dilde söze döktüm ve öyle bir lisanda düzdüm ki o yüce varlığın yardımıyla ve o katına yaklaşılmaz zâtın kılavuzluğuyla; kutsal nefislerin nur kaynaklı ilgilerinin verdiği güçle ve ruh nitelikli şefaatlerinin sağladığı yardımla faydası yaygın olup okuyan ve dinleyen herkes bir türlü haz duyup zevk almaktan ve bir yoldan huzur bulup şevk duymaktan uzak kalmasın.]

Tazarru‘-nâme’nin bundan sonraki bölümleri (Nebî’nin (Hz. Muhammed’in) Ailesine ve Arkadaşlarına Övgü, Dört İmama Övgü, İki Hadis Şeyhine Övgü, Büyük Tarikat Şeyhleri ve Şanlı Allah Dostlarına Övgü, Şeyhler Şeyhi Şeyh İbn-i Vefâ Hazretleri’ne Övgü) ek mahiyetinde olup, yazar tarafından eseri oluşturan ana yapı içinde sayıldığına dair herhangi bir kayıt bulunmaz. Bu ekleri bir *tamamlayıcı ekleme* [= zeyil] saymak gerekir.

Eserin düzenini biçimlendiren ana ve alt bölümler ile bunları birbiriyle ilişkilendirme ve birinden diğerine geçişte ilgilendirme konusunda son derecede titiz ve özenli davrandığı görülen yazarın esasen bu eklemeleri yapmaması düşünülemezdi; çünkü o, yukarıda da değindiğimiz gibi, Hakk’ın lutfuna olan güveninden sonra, peygamberler önde olmak üzere, bütün din büyüklerinin ve tarikat erlerinin manevî yardımlarına sığınmış, onların “visâlleri kokusuna maḳâlleri zikriyle ve cemâlleri hayâline hısâlleri neşriyle gamgîn gönlünü şâd ve vîrâne dilini âbâd etmek” [= visallerinin kokusunu duymak için sözlerini anmak yoluyla ve güzel yüzlerinin hayaline ermek için iyi niteliklerini yaymak yoluyla kederli gönlünü sevindirmek ve yıkık gönlünü şenlendirmek] istemiştir.

Eser, Sinan Paşa’nın manevî yol göstericiliğine sığındığı Şeyh İbn-i Vefâ’ya yalvarışlarını dile getirdiği ‘Arz-ı Tazarru‘u Niyâz [= Yalvarış ve Yakarış Sunumu]’ başlıklı mensur ve manzum uzunca bir alt bölümle son bulur.

Tazarru‘-nâme’nin yazılış tarihi bilinmemekle birlikte, Sinan Paşa’nın Türkçe eserlerini II. Bayezid devrinde yazmış olduğu kesin olduğuna göre, bu tarih 1481’den önceki bir tarih olamaz; ancak Sinan Paşa’nın *Maârifnâme*’de söylediklerine hayatı hakkında bilgi aktaran kaynaklarda yazılanlar bir araya geterildiğinde, *Tazarru‘-nâme*’yi

48 Metin, s. 709.

ömrünün son birkaç yılı içinde kaleme aldığı ortaya çıkmaktadır. *Maârif-nâme*'nin 'Sebeb-i Tahrîr-i Kitâb [= Kitabın Yazılış Sebebi]' başlığı altındaki satırlarda

> "Pes kasd eyledim ki ebnâ-yı dünyâdan münkatı' olup kesilem, bir halvet köşeye varıp halktan uzlet kılam." [= Böylece insanlardan uzaklaşmayı ve bir ıssız köşeye çekilip halktan kopuk yaşamayı düşündüm.][49]

demektedir ki, bu düşüncesini gerçekleştirdiği tarih Mecdî'nin söz ettiği "götürü menâsıbdan ferâgat ettiği" [= bütün görevlerden çekildiği][50] yıl olmalıdır. Mecdî'ye göre Paşa'nın her türlü görevi bırakıp köşeye çekildiği tarih 887 (1482)'dir. Bununla birlikte, kaynakların verdiği bilgilere göre, Sinan Paşa bir yıl sonra Gelibolu Sancak Beyliğine getirilmiştir.[51] Ne var ki böyle bir yönetim görevini söz konusu tarihten önce üstlenmiş bulunması daha kabul edilebilir bir ihtimaldir. Ömrünün son yıllarını kapsayan bu döneminden söz ettiği satırlarda düşüncesini tam olarak gerçekleştiremediğini, istemesine rağmen ne insanlardan, ne ilim çevresinden, ne de ilim yolundaki çalışmalardan kopabildiğini,

> "Lâkin gördüm, taallüḳâtın haylî kesreti var, onlardan tamâm inkıtâ' olunmaz ve ilm ile nefsin bunca yıldan ülfeti var, onun ehlinden bilkülliyye vaz gelinmez. Bunun gibi emr kişiye def'î hâsıl olmaz imiş; nefs-i kıdve elli yıllık me'lûfundan az zamânda kesilmez imiş. Tedrîc ile halvetten lezzet almak gerek imiş ki kesret onu incide ve birez müddet gönül kitâbından okumak gerek imiş ki zâhir ilmi unuda. Yoksa bir kişi ki ibtidâi ömründen beri mutâlaa-i ders ile me'lûf ola, onu ihtiyârı ile kaçan koyabilür; ġâyeti mutâlaasını ulûm-ı şer'iyyeye ve kütübi meşâyıha kılur." [= Ancak gördüm, çevrem hayli geniş, onlardan tamamen kopulmaz, ve ilim ile benliğin bunca yıldır yakınlığı var, onunla uğraşanlardan bütünüyle vazgeçilmez. Böylesi bir işi kişi birden gerçekleştiremezmiş; buyurucu benlik elli yıldır alışık bulunduğunu kısa zamanda terk edemezmiş. Yalnızlıktan yavaş yavaş lezzet almak gerekmiş ki kalabalık onu incitsin ve bir müddet gönül kitabından okumak gerekmiş ki dünya bilgilerini unutsun. Yoksa küçük yaşlardan beri okuma ve ders çalışmayla yakınlığı olan bir kişi onu kendi isteğiyle nasıl bırakabilir; olsa olsa çalışmasını dinî ilimlerle ve Hak dostlarıyla ilgili kitapları okumakla sınırlayabilir.][52]

diyerek dile getirir, ancak böyle bir görevden söz etmez.

Sonuç olarak, Sinan Paşa'nın Türkçe eserlerini, dolayısıyla *Tazarru'-nâme*'yi Mecdî'nin emekliye ayrılma tarihi olarak verdiği 887 (1482)'den sonra yazmış olduğu-

---

49 *Maârif-nâme*, s. 23.
50 *Hadâyık*, s. 196 (mütercimin eki).
51 Mecdî, aynı yer.
52 *Maârif-nâme*, s. 23.

nu söylemenin yerinde bir değerlendirme olacağını düşünmekteyiz. Gelibolu sancak beyliğinde 888 (1483) yılında bulunduğu kabul edilse bile, ömrü boyunca okuma, düşünme ve yazma faaliyetini hiç ara vermeksizin sürdürmüş olan Sinan Paşa gibi bir bilim adamının, belli bir idarî görevde olsa bile, kendi deyişiyle, boş zamanlarını değerlendirerek eserlerini yazmış olması doğru sayılması gereken bir görüştür.

Bu görüşü destekleyen en önemli delil yazarın birkaç yerde Türkçe eserlerini kaleme aldığı yıllarda yaşının elli civarına gelip dayandığından söz etmesidir. Yukarıdaki alıntıda geçen "nefs-i kıdve elli yıllık me'lûfundan az zamanda kesilmez imiş." deyişine ek olarak yine *Maârif-nâme*'de "Acebdir ki kırk elli yıldır ki azıp durursun."[53] demektedir. Ayrıca *Tazarru'-nâme*'de sakalının ağardığından da söz eder. Bu sözler 891 (1486) yılında 47 yaşında iken vefat etmiş olan Sinan Paşa'nın üç Türkçe eserini ölüm tarihinden hemen önceki yıllarda yazmış bulunduğunu kesinlikle ortaya koyar.

Öte yandan, Sinan Paşa, konuları bakımından birbiriyle bağlantılı olan bu Türkçe eserleri belli bir süre içinde ard arda kaleme aldığını bildirmektedir. *Tazarru'-nâme*'yi "üç dört ay mikdârı" zamanda yazmış ve bir insanın bunun gibi bir eseri az bir zaman içinde yazmasının mümkün olduğunu görünce, "birkaç gün dahı inâyet-i Hakk'a i'timâd edip sa'y ü himmet ederek" [= bir kaç gün daha Tanrı'nın desteğine güvenip çalışarak ve emek vererek] *Maârif-nâme*'yi yazmaya girişmiştir. Bu bilgi de *Tazarru'-nâme*'nin, ölümünden hemen önceki birkaç yıl içinde kaleme alınmış olduğunu destekler.

Tazarru'-nâme çok tanınmış ve okunmuş bir eserdir. Yazma kitaplıklarda bulunan nüshalarının bolluğu bunu açıkça göstermektedir. Bu nüshaların bir kısmının tertibi değişiktir[54]; ancak buna tertip değişikliğinden çok tertip yanlışı demek gerekir; çünkü meselâ bunların en eskisi olan Üniversite Ktp.'ndeki nüshanın düzeninin, dikkatle incelenirse, bilinçli bir şekilde değiştirilmiş olduğu kolayca anlaşılır. Hangi sebeple yapıldığı anlaşılamayan bu değiştirme sonucunda asıl *Tazarru'-nâme* nüshalarının düzeni değiştirildiği gibi, bir çok yerde aynı satırların yeniden yazılması gibi bir durum da ortaya çıkmıştır. Bu düzeni bozulmuş nüshalarda "İşaret-i Evsâf-i Aşk" bölümü eserin sonuna alınmış ve metin, yazarın babası Hızır Bey'e ait olan Farsça gazelin Şeyh Vefâ tarafından yazılmış olduğu intibaını verecek bir düzene sokulmuştur.

Metnin çeviriyazısını yaparken kullandığımız, Sinan Paşa'nın kendi el yazısıyla düzeltme ve eklemeler yaptığı nüsha ile bu gibi nüshaların karşılaştırılması, yapılan değiştirmeyle düzeni bozulmuş nüshaların durumunu açıkça ortaya koyar. Eserin ilk yayımında ayrıntılı bir karşılaştırma ile bu durum gösterilmiştir.[55]

---

53 *Maârif-nâme*, s. 121.

54 Bkz. Üniversite Ktp. TY, 863 (kopyalama tarihi: H. 954) ve Nuruosmaniye Ktp., 2605.

55 *İslam Ansiklopedisi*'nin 'Sinan Paşa' maddesinde, bozuk düzenli yazmaların daha fazla olduğu

Maârif-nâme

Sinan Paşa'nın ikinci Türkçe eseridir. *Tazarru'-nâme*'nin bitmesinden hemen sonra kaleme aldığı bu eserinde Sinan Paşa Hz. Peygamber'in övgüsüne ayırdığı uzunca bölümdeki beş beyit dışında manzumeye yer vermemiş, baştan sona nesirle yazmayı yeğlemiştir. Eserin mahiyetini ve ele aldığı konuları şu sözleri ortaya koyar:

> " ... Gâh dünyanın fenâsından şikâyetler edem ve gâh nefsin mekrlerinden hikâyetler edem. Gâh ahlâkın iyilerinen takrîr ve gâh yaramazlarından tahrîr edem. Gâh hikmet yolundan maḳâlât edem ve gâh tevbîh yüzünden kelimât edem. Gâh akl-ı maâştan beyân edem, geh akl-ı maâddan. Geh ahlâk-ı fukarâdan söyleyem, geh adl ü dâddan. Geh dervîşler dilinden bir tûtî-i gûyâ olup şekerler yiyem, geh âşıklar ağzından bir bülbül-i hoş-âvâz olup destân-serâlıklar eyleyem. Geh germ olup ârifler maḳâmından haberler verem, geh tenezzül gösterip yine zâhidler maḳâmına inem ... gâh ola ki kelimât-ı mürakkıka söyleyip ağlatam, bilcümle kalem dü-zebân iken bin türlü zebân ile söyleyem." [= Gâh dünyanın gelip geçiciliğinden şikâyetler edeyim ve gâh nefsin aldatmacalarını dile getireyim. Gâh ahlâkın iyilerinden söz edeyim ve gâh kötülerini yazıya dökeyim. Gâh hikmet türünden sözler söyleyeyim ve gâh kınama yollu sözler düzeyim. Gâh dünya işlerine eren akıl hakkında açıklamada bulunayım, gâh öte dünyayı kavrayan akılla ilgili açıklamalar yapayım. Gâh fakr erlerinin ahlâkı üzerine bir şeyler diyeyim, gâh adalet hakkında. Gâh dervişler dilinden bir konuşan papağan olup şekerler yiyeyim, gâh âşıklar ağzından bir hoş sesli bülbül olup destanlar söyleyeyim. Gâh coşup taşarak âriflerin makamından haberler vereyim, gâh durulup inerek yine zâhidler makamına ineyim. ... Kimi zaman etkileyici sözler söyleyip ağlatayım, bütün kalemler iki dilli iken bin türlü dille söyleyeyim.][56]

Bu sözler aynı zamanda *Maârif-nâme*'nin, yazarı diliyle yapılmış bir özetidir. Yine kendi deyişiyle "ahlâk bâbında, nasîhatnâme sûretinde bir kitâb" olan bu eser için üst ve alt bölümlerle bir düzenleme yapmayı düşünmediğini belirten Sinan Paşa kalemini serbestçe kullanmış, düşüncesi ne yöne yönlenirse, eline kalemi aldığında hatırına ne gelirse onu yazmıştır.

---

söylenmektedir. Bizim yaptığımız belirlemeler bu hükmün doğruluğunu desteklemez. Nitekim görme imkânı bulduğumuz 15 kadar *Tazarru'-nâme* yazması hep aynı düzende olup, bozuk olanlar söz ettiğimiz Üniversite Ktp. TY, 863 ile ondan kopya edildiği anlaşılan Nuruosmaniye Ktp., 2605'tir. Ayrıca yine aynı maddedeki "Eserde birçok tekrarlar vardır" hükmünün, yapılan değerlendirmede Üniversite Kütüphanesi'ndeki nüshanın kullanılmış olmasından ileri geldiği anlaşılmaktadır.

56 *Maârif-nâme*, s. 26.

Yer yer hikmetler [= özlü sözler] ve öğütlerle zenginleştirilmiş olan *Maârif-nâme* özde İslâm kaynaklı ahlâk değerlerini sergilemekle birlikte, içinde eski filozoflardan, özellikle de Eflatun'un öğütlerinden alıntılar yer alır. Sinan Paşa bu konuda da amacının ahlâkı güzelleştirmek, güzel ahlâk prensiplerini benimsetmek olduğunu, böyle olduğu için de gerek Eflâtun'dan olsun, gerek *Kur'ân*'dan, hatırına her gelen öğüdü yazdığını kaydetmektedir.

Sinan Paşa'nın dil, edebiyat, tarih, din tarihi ve kültür tarihi bakımlarından son derece değer ve önem taşıyan bu eserinin dilce aktarılmış metnini de seslendirme bakımından günümüz diliyle uygunlaştırılmış metni ile birlikte 2012 yılında yayımlamış bulunuyoruz. Atatürk Kültür Merkezi yayınları arasında çıkan bu çalışmada eser hakkında daha geniş bilgi bulunmaktadır.

Tezkiretü'l-Evliyâ

Sinan Paşa'nın üçüncü ve son Türkçe eseridir. Aslında o bir evliyâ [= veliler] tezkiresi yazmayı ikinci eseri olan *Maârif-nâme*'yi henüz bitirmeden düşünmüş, bu arada bir kaç velinin menakıbını da kaleme almıştır; ancak, kendi deyişiyle, araya giren işler ve engeller yüzünden devam edememiş ve sonradan bitirmek üzere bu yazdıklarını ayırarak onu ayrı bir kitap olarak düzenlemeye karar vermiştir. Bunu, *Maârif-nâme*'de, eserin yazılış sebebini anlattığı 'giriş' mahiyetindeki bölümde şu sözleriyle açıklar:

> "İttifâk bir iki ay mikdârı olunca eczâ bir yere erişti ki takrîb ile ehlullâhın zikri araya düştü. O münâsebetle hâtırıma geldi ki meşâyıh-ı meşhûreyi anam; onların menâkıbından birez takrîr kılam. Pes hemîn ol aradan ona şürû‘ ettim; ahlâk emrine mukayyed olmayıp o üslûbu bıraktım. Ammâ birkaç azîzin menâkıbı yazılınca mevâni‘ oldu; ol vakitten beri henûz yazılmadı, kaldı. Pes vardım, menâkıba inince olan eczâyı ayırdım, o mecmûu başka bir kitâb farz kıldım. ... ümîdim odur ki bir vakitte o menâkıbı dahı itmâm edem; cümle-i kitâbı onun tevfîki ile ihtitâm edem." [= Bu arada, bir iki ay geçince yazılanlar öyle bir yere erişti ki, ilgili bulunması yüzünden araya Tanrı dostlarının anılması girdi. O münasebetle meşhur tarikat ululârını anmak, onların menkabelerinden bir şeyler yazmak aklıma düştü. Bunun üzerine hemen oradan itibaren buna başladım; ahlak konusuna bağlı kalmayıp o yolu bıraktım. Ama birkaç azizin menkabeleri yazılınca engeller oldu; o zamandan sonra bugüne gelinceye dek yazılmadı, kaldı. Nihayet, tuttum, menâkıba gelinceye kadarki yazdıklarımı ayırdım, onları başka bir kitap olarak düşündüm. ... Ümîdim ileride o menâkıbı da bitirmek, bu kitabı O'nun desteğiyle tamamlamaktır.]

Sinan Paşa'nın bu eseri Ferîdüddîn Attâr'ın aynı adı taşıyan eserine dayanır, ancak metnine doğrudan bağlı bir tercüme sayılamaz. O önce bağımsız bir tezkire yazmayı

düşünmüş, ancak tezkire kitaplarının yazılmasından sonra pek çok tarikat ulusunun gelmiş olması ve kendi sözleriyle "bizim memleketimizin de nice ululârının bulunması" yüzünden, dolayısıyla hepsi hakkında doğru bilgiler elde edilmesine imkân bulunmayışı karşısında eserine alacağı adları kendi belirlemekten kaçınmış ve Attâr'ın tezkiresinde andığı velileri anmayı ve bunlara birkaç "müsellem [= bilinen ve değeri herkesçe benimsenmiş] azizleri" eklemeyi uygun bulmuştur.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, bu eser her şeyden önce dili ve üslubu ile Sinan Paşa'nın damgasını taşır ve yalnızca menkabelerine yer verilen tarikat ululârı hakkındaki bilgilerin kullanılması yanıyla Attâr'ın eserine dayanır.

Paşa'nın bu eserini Attâr'dan ve benzerlerinden ayıran ve üstün kılan çok önemli bir yan bulunmaktadır; o da, özellikle hemen her veliden söz eden satırlar arasına koyduğu çok değerli açıklamalar ve notlardır. Bunlar kimi zaman bir sırlı söz ya da keramet üzerine yapılan bir yorum, kimi zaman ilk bakışta herkesçe doğru anlaşılıp kavranamayacak bir kapalıca sözün üstündeki örtüyü sıyıran bir açıklama, kimi zaman bir tutum ve hâl üzerine ileri sürülen bir görüş ile akıl ve mantık çerçevesinde yapılan bir değerlendirme, kimi zaman da bir konuyla ilgilendirerek kendi hayatında karşılaştığı durumlara dair çok değerli tarih bilgileridir.

Paşa'nın dil ve anlatım tarzı üç eserinde de aynı özellikleri taşır ve birkaç satır okumakla ona aidiyetini belli edecek ayırıcı niteliklere sahiptir; dolayısıyla başka Attar tercümelerinden kolaylıkla ve hemen ayrılıp seçilmesini sağlayacak özge yanları vardır. Böyle olduğu hâlde yazma kitaplıkların fişlerinde Attâr tercümesi olanlar onunmuş gibi gösterilmiş, ya da onun eseri başka adlara mal edilmiştir. Örnek olarak Fatih Ktp. 4261, Ali Emiri-Şer'iye, 1351, Bayezid Umumi Ktp. 601'deki nüshalar, fişlerinde Sinan Paşa'nınmış gibi gösterildiği hâlde onun değildir. Bu arada *Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*'nda yazarı belli olmayan kitaplar arasında gösterilmiş olan evliya tezkiresi (Hacı Mahmûd Efendi, 4549-2) ise Sinan Paşa'nındır.

Tazarru'-nâme'nin Yazma Nüshaları

Metin Tespitinde Kullandığımız Nüsha ve Başkaları

Tazarru'-nâme, daha önce de belirttiğimiz gibi, çok ilgi çekmiş, çok beğenilmiş ve çok okunmuş bir eserdir; bunun en önemli göstergesi de çok sayıda yazma nüshasının bulunmasıdır.

Eski yazmaların hemen hepsinde belli sebeplere bağlı olarak ortaya çıkan eksikler ve yanlışlar bulunur. Bunlar nüshalar için ayırıcı, ama aynı zamanda özelleştirici farklardır. *Tazarru'-nâme*'nin yazma nüshalarında da gerek düzen, gerekse bu düzeni oluşturan küçük ve büyük bölümlerle bu bölümler içindeki dolgular bakımından farklar

bulunur. Bunların çoğu ilk ve en önemli görevi yazarın elinden çıkmış nüshayı ortaya çıkarmak olan filoloğun karşısına çözümü oldukça güç meseleler çıkarır. Yıllar önce bu metin üzerinde ilk tanıma çalışmalarına başladığımızda çok sayıda nüshayı gözden geçirip en doğruya yakın ve eksiksiz olanını bulmaya çalışmış, sonunda bu yayımda tıpkıbasımı verilen, Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Hüsrev Paşa, No. 180'de bulunan, kopyalanma tarihi bakımından da en eski nüshalardan biri olan 957 (1550) tarihli nüshayı metnin iskeleti, düzeni ve dolgusu bakımından birinci sıraya koyarak, güvenilirliğini önceden belirlediğimiz öteki nüshalardan da yararlanmak suretiyle farkları tenkit süzgecinden geçirilmiş olarak bir metin hazırlamıştık. Bu sırada merhum Raif Yelkenci'de yazara ait bir nüshanın bulunduğunu öğrendik. Kullanmamıza müsaade ettiği bu nüshayı incelediğimizde bunun gerçekten de yazar için yazılmış bir nüsha olduğunu gördük. Sinan Paşa, metnin kendi elinden çıkma taslağını vererek eserini bir hattata yazdırmış, sonra da bunun üzerinde eklemeler, çıkarmalar, düzeltmeler yapmış ve hattatın atladığı kimi yerleri de tamamlamıştı.

Uzunca bir süre bizde kalan bu nüshanın merhum Yelkenci'ye emanet bırakıldığını, asıl sahibinin ise bir eski eser ve kitap meraklısı olan merhum Ahmet Akosman olduğunu sonradan öğrendik. Bu zatın topladığı birçok değerli yazma eser ölümünden sonra çocuklarına kalmış, bu yayımda söz konusu nüshanın tıpkıbasımına yer vermek amacıyla yaptığımız başvuruda öğrendiğimize göre de, ne yazık ki, bu nüsha da içinde olmak üzere, hepsi, hakkında bilgi edinemediğimiz bir yere/kişiye satılmıştır. Bununla birlikte, bugün elimizde bu değerli nüshanın 45 yıl kadar önce aldığım mikrofilmi ile eserin 1971 yılındaki ilk baskısına koyduğum, Paşa'nın el yazısı örneklerinin yer aldığı, ayrıca bir yazar olarak metin üzerinde yaptığı ekleme, değişiklik ve düzeltmeleri içeren varakların tıpkıbasımları bulunmaktadır. Özenle sakladığımız bu yıllanmış mikrofilmden seçtiğimiz örneklere bu baskıda da tıpkıbasımdan önce EK GÖRSELLER başlığı altında yer verilmiştir.

Eserin 1971 yılında yapılan ilk yayımında bu nüshanın, yazarının üzerinde düzeltmeler ile yer yer değiştirmeler yaptığı bir nüsha olduğunu gösteren delillere yer verilmiş ve oldukça ayrıntılı bir değerlendirilmesi yapılmış olduğu için, burada konuyu yeniden enine boyuna ele almayı gereksiz buluyoruz; ancak son olarak tenkitli metin çalışmaları açısından önemli bir noktayı açıklamak istiyoruz; o da bu nüshada görülen ileri derecede ve serbestçe yapılmış düzeltme ve değiştirmelerdir. Bunlardan harekelerin ve yanlış kelimelerin düzeltilip değiştirilmesi olağan görülebilir; ancak meselâ birtakım kelimeleri silip çizerek yenilerini koymak, mısraların üzerini çizip yenisini yazmak, manzum kısımlarda kelimeler üzerinde vezne uygun imlâ değişiklikleri yapmak, zamirleri ve iyelik eklerini değiştirmek (*beni* yerine *bizi*, *eksiğim* yerine *eksiğimiz* gibi) türünden değişiklikleri hiç şüphesiz yalnızca eser sahibi yapabilir.

Sonuç olarak:

a) Bu nüsha yazarın ilk metin taslağına dayanan kopya idi.

b) Metne taslak metin dışında birçok ekleme yapılmıştı.

c) Eklerin bir kısmı metnin dışındaki boşluklara hattat tarafından yazılmıştı. Bunların yazar tarafından nüshanın yazılması sırasında hattata verildiği anlaşılmakta idi, yani bunlar yazarın ilk taslağa yaptığı eklemelerdi.

d) Böylece son şeklini alan taslak metin Sinan Paşa tarafından baştan sona gözden geçirilmiş, bu sırada bir yandan yeni ekler, bir yandan da gerekli görülen değiştirmeler yapılmış, bu arada kimi yerlerde hattatın atladığı kelime ve söz öbekleri eklenmişti.

Bu yeni yayımda da seslendirme bakımından günümüz diliyle uygunlaştırdığımız ve günümüz diline aktardığımız metnin dayandığı asıl nüsha işte bu nüshadır.

Bunun yanında, her şeyden önce, yazar nüshasından kopmuş olan bir yaprak (22. yaprak) ile sonundaki yine kopmuş olan yapraklarda yazılı metin için, yanı sıra yazarın gözden geçirme sırasında farkına varmamış olduğu eksiklerin tamamlanmasında başka nüshalara da baş vurulmuştur.

Sinan Paşa'nın nesrinin en çarpıcı özelliği birbiriyle bir beytin mısraları gibi eşleşen cümlelerle bunların örgüsünü teşkil eden söz birliklerinin ve kelimelerin çoğu kez sayı ve yapı bakımından denk olmasıdır. Bu yüzden bu yapıdaki nesir eserlerinde her şeyden çok cümlelerin/söz birliklerinin atlanmış olduğu kolaylıkla belirlenebilir. Nitekim yazar da hattatın yazarken atladığı kimi cümleleri bu özelliğe dayanarak belirlemiş ve eklemiştir.

Bir örnek verirsek: Sinan Paşa'nın kendi eliyle kenara yazdığı "assı ziyan ona n'etse gerek" cümlesi bir önceki "Onun teninde ne eser etse gerek" cümlesiyle eşleşen cümledir ve hattat tarafından atlanıp yazılmamıştır.

Bu arada, gözden geçirdiği sırada yazar da kimi cümlelerin atlanmış olduğunun farkına varmamış ve metin eksik kalmıştır. Örnek olarak "İlâhî! Bilirim ârife cihân cây-ı huzûr değil" cümlesi tek başınadır, eşi olan cümle yazılmamıştır. Diğer nüshalara göre bu eş cümle "İlâhî! Bilirim âḳile dünyâ dâr-ı sürûr değil" cümlesidir.

Atlanmış kelime için de bir örnek verelim: Metinde bir yerde "dil-güşâ" sıfatının belirttiği isim bulunmamaktadır, demek ki yazar da bu atlamanın farkında olmamıştır. Diğer nüshalara baş vurularak burada bulunması gereken kelimenin "nesîm" olduğu belirlenmiş ve yerine konmuştur.

Böylece:

a) Yazar nüshasından kopmuş olan bir (22.) yaprak ile yazmanın sonundan kopup düşen yaprakların taşıdığı metnin belirlenmesinde asıl olarak,

b) Bütün metnin eksiksiz bir şekilde hazırlanışı sırasında yazar nüshası yanında yardımcı olarak, başta bu yayımda tıpkıbasımı bulunan Hüsrev Paşa nüshası olmak üzere, başka nüshalar kullanılmıştır.

Bu yazmaların iç düzenlerinin durumundan daha önce söz etmiştik. Burada bunları yeniden ele almak gereksizdir; ancak oldukça eski bir tarih (965/1557-58) taşıdığını belirttiğimiz Üniversite Ktp. nüshasının diğerlerinden farklı bir yönünü belirtmenin yararlı olacağına inanıyoruz.

Bu nüsha yazarın el yazılı taslağına dayanan bir nüshadan, belki de doğrudan doğruya bu taslak metinden kopyalanmıştır. Sinan Paşa'nın hattata yazdırdığı nüsha üzerinde yaptığı eklemeler bu nüshada bulunmadığı gibi, değiştirilmiş birçok kelime ve beyit de eski, ilk biçimleri iledir. Örnek olarak, 'arşgâhın', 'sarâyın' olarak değiştirilmiş kelimeler bu nüshada 'arşın' ve 'beytin' şeklinde, demek ki taslaktaki gibidir.

Yazma nüshalar üzerinde 1971 tarihli ilk yayımda oldukça geniş şekilde durulmuş, tarihî metin çalışmaları açısından bunların taşıdıkları önem ve değer göz önünde bulundurularak durumları zengin örneklerle çok yönlü olarak ortaya konmuştur. Burada verdiğimiz özetlenmiş bilgiler ve yaptığımız kısa açıklamalar, bugün sayısı daha da azalmış bu alan çalışanlarının ilgisini önemli noktalara çekmek ve ciddî bir ön hazırlık ve alt yapı donanımı gerektiren tarihî metin çalışması yapmaya hevesli, ama özverili ve zora istekli olmak durumundaki gençlere bu tür çalışmaların ne ve nasıl olduğu/olması gerektiği yolunda örnek sunmaktır.

KAYNAKÇA

Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*, I-II, Kahire (tarihsiz).

Aliyyü'l-Kârî, *Mevzûâtü Kebîr*, İstanbul, 1289.

Âsım (Mütercim), *Tibyân-i Nâfi' Der Terceme-i Bürhân-ı Ḳâtı'*, İstanbul, 1268.

Âşık Paşa-zâde, *Tarih*, İstanbul, 1332.

Belîg (Bursalı), *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, "Hüdâvendigâr Matbaası" (Bursa), 1287.

Dânişmend, İsmail Hakkı, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul, 1947.

Ebüzziyâ Tevfik, *Nümûne-i Edebiyyât-i Osmâniyye*, İstanbul, 1326.

el-Fîrûzâbâdî, *el-Ḳâmûsü'l-Muhît*; Terc. Mütercim Âsım, İstanbul, 1268, C. I-IV.

el-Kavukçî, *el-Lü'lü'ü'l-Marsû' fî-mâ Kîle lâ Asle lehû ev bi-Aslihî Mevzû'*, Kahire, (tarihsiz).

el-Mu'cemü'l-Müfehres (Concordance de la Tradition Musulmane), Hazırlayanlar: A. J. Wensinck (J. P. Mensing, J. B. van Loon, M. Fouad, W. de Haas, J. P. de Bruyn, Brugman), Leiden, 1936-1969, C. I-VII.

el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Hazırlayan: M. Fuâd Abdü'l-Bâḳî, Mısır, 1378.

Erdoğan, Abdülkâdir, "Hızır Bey, Hayatı ve Eserleri", *Konya Dergisi*, Sayı 57, 1943.

----------, *Şeyh Vefâ, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1941.

es-Sâgânî, *Risâle fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzû'a*, Kahire (tarihsiz).

Faik Reşâd, *Eslâf*, İstanbul, 1311.

----------, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*, İstanbul, 1329.

Hoca Sa'deddîn, *Tâcü't-Tevârîh*, İstanbul, 1279, C. II.

İslâm Ansiklopedisi, Konu ile ilgili çeşitli maddeler.

İstanbul Kütüphâneleri Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu, Seri I, Fas. 1-9, İstanbul, 1943.

Ḳânûn-nâme-i Âl-i Osmân, Neşr. Mehmed Ârif, "Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası İlâvesi", İstanbul, 1330.

Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, Neşr. M. Ş. Yaltkaya ve Rifat Bilge, İstanbul, 1943, c. II.

Köprülü M. Fuâd-Şehâbeddîn Süleymân, *Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyâtı*, İstanbul, 1332.

Külliyyât-ı Dîvân-ı Kabûlî, Neşr. İ. Hikmet Ertaylan, İstanbul, 1948.

Latîfî, *Tezkire*, İstanbul, 1314.

Mazıoğlu, Hasibe, "Sinan Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1966, c. X, s. 666-670.

M. Mecdî, *Hadâiku'ş-Şakâyık* (Şakâyık-ı Nu'mâniyye tercümesi), İstanbul, 1269.

Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1338, c. II.

Muhammedü'l-Medenî, *el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyye*, Haydarâbâd, 1323.

Recâî-zâde Ekrem, *Kudemâdan Birkaç Şâir*, İstanbul. 1305.

Sa'dî Çelebi (Tâcî-zâde), *Münşeât*, Neşr. Necati Lügal-Adnan Erzi, İstanbul, 1956.

Sehâvî, *el-Makâsıdü'l-Hasene* fî *Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehire ale'l-Elsine,* Kahire 1375.

Sinan Paşa, *Maârif-nâme* (tıpkıbasım), Neşr. İsmail Hikmet Ertaylan, İstanbul, 1945.

Steingass, F., *Persian-English Dictionary*, 2. baskı, London, 1930.

Süyûtî, *Câmi'u's-Sagîr li Ehâdisi'l-Beşîrî'n-Nezîr,* Kahire, 1321),

--------, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 1371(1. baskı).

--------, *el-Le'âli'l-Mevzû'a fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzû'a*, Kahire, 1352.

--------, *Zeylü'l-Mevzûât*, Leknev, 1303.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Hızır Bey Oğlu Sinan Paşa'nın Vezîr-i A'zamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika", Türk Tarih Kurumu-*Belleten* XXVII, Sayı 105, s. 37-44, Ankara, 1963.

----------, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara, 1965.

----------, *Osmanlı Tarihi*, c. II, Ankara, 1949.

Ünver, Süheyl, *Hızır Bey Çelebi, Hayatı ve Eseri*, İstanbul, 1945.

SADELEŞTİRME VE METİN

TAZARRU‘-NÂME

Yakarışlar Kitabı

I/1
Esirgeyen, bağışlayan Allah'ın adıyla

Sayısız övgü
ve sınırsız dua yükü
o ulular ulusuna yaraşır ki,
var olan her zerre
ve varlık dairesi içindeki her nesne
o ulular ulusunun varlığının gerekliliğine kesin delildir,
ve benzersiz minnet
ve şükür türü servet
şu yüceler yücesine saçılır ki,
yaratılmışların birleşimi
ve var edilmişlerin dizimi
o yüceler yücesinin tekliğini apaçık gösterir.
Öyle bir güç ve kudret sahibidir ki,
götürü evren egemenliğine sarsılmaz delil;
öyle bir yüce ve kusursuz varlıktır ki,
her varlık onu yüceltip kutsamakta güçlü ve sürekli, bil.
Öyle bir meliktir ki, yönetimi altında bulunan ülke, hükm ettiği topraklardan bir bölge;
öyle bir padişahtır ki, ululuğu sarayının sofasında arş ve gökler bir kubbe.
Olmayanı oldurandır, öyle ki, yokluk olduruşunun hazinesidir;
yoktan var edendir, öyle ki, yokluk var edişinin vesilesidir.
Uzak görüşlü akıl eksiksizliği zirvesinin ufkunu göremez;
hızlı uçuşlu vehim ululuğu perdesinin eteğine erişemez.
İnsan gönlünün kerkenezi -ki her vakit mana ve madde dünyalarının varlıklarını pençesiyle ve gagasıyla avlar-
bir an yaratıcılığı havasında
kanat açıp uçamaz,
ve insan aklı ve düşüncesinin tavusu -ki gece gündüz melekut boşluğunda ve ceberut açıklığında salınır-
tanrılığı alanında
bir adım atamaz.
Yalın varlıklar olan ruhlar
-ki yaratılmışların en değerlisi
ve var edilenlerin en mükemmelidirler-
iyilik ve eksiksizlik sıfatlarını saymakta
hayrete düşmüş ve usları gitmiş;

I/1

Bismi’llâhi’r-Rahmâni’r-Rahîm

Hamd-i nâ-ma’dûd
ve senâ-yi nâ-mahdûd
o hazrete sezâ-vârdır ki,
her zerre-i mevcûd
ve her dâhıl-i dâire-i vücûd
o hazretin vücûb-i vücûduna delîl-i ḳâtı’dır;
ve minnet-i bî-kıyâs
ü şükr ü sipâs
şu cenâba nisârdır ki,
terkîb-i mümkinât
ve nizâm-i mevcûdât
o cenâbın vahdâniyyet-i zâtına burhân-i sâtı’dır.
Bir sultândır ki,
cemî-i âlem saltanatına sultân-i ḳâim;
bir sübhândır ki,
her mevcûd tesbîhine kavî vü dâim.
Bir meliktir ki, âlem-i milk ü melekût memleketinden bir hıtta;
bir pâdişâhtır ki, sahn-i serây-i izzetinde arş u semâvât bir kubbe.
Mübdi’dir ki, adem hızâne-i ibdâıdır;
mûciddir ki, yokluk vesîle-i ihtirâıdır.
Akl-i dûr-bîn ufk-ı zirve-i kemâlini göremez;
vehm-i tîz-per dâmen-i sürâdık-ı celâline eremez.
Nesr-i tâir-i hâtır-i insânî -ki her vakit mevcûdât-i ulvî vü süflî şikâr-i mıhleb ü minkârıdır-
bir nefes rübûbiyyeti havâsında
per açıp uçamaz,
ve tâvus-i akl u fikret-i âdemî -ki rûz u şeb fezâ-yi melekût ve sahrâ-yi ceberûtta cilve eder-
bir kadem ülûhiyyeti sâhasında
seyâhat edemez.
Uḳûl-i müfârika
-ki eltaf-i mahlûḳât
ve ekmel-i mevcûdâttır-
lutf ü kemâli sıfatlarının ihsâsında
mütehayyir ü bî-hûş;

ve yoğun varlık olan insanda var olan akıllar
-ki ruhlar âlemine götüren araçlar
ve madde varlıklarını bilip tanımaya yarayan gereçlerdir-
ululuğu ve yüceliği bölgesinin yöresinde
şaşkın ve dehşet içinde kalmış.
Tanrı'ya yakın olan ulu melekler
-ki yaratıklara serverlik
ve varlara önderlik
başlığı başlarına konmuştur-
O'nun kulluğu kemerini can beline bağlamışlardır,
ve ruhlar âlemindeki varlıklar
-ki yoğunluk bağlarının düğümlerinden
ve görülür olma zincirlerinin bukağılarından
uzak ve kurtulmuş varlıklardır-
onun köleliği halkasını varlıkları boynuna takmışlardır.
Karanlığı delip geçici yıldızlar
ve taş savurucu yıldızlar
-ki gök bineklerinin omuzlarına binmişlerdir-
şan ve büyüklüğü yaygısında
bir kaç hor ve güçsüz piyadelerdir;
madde çocukları
ve dört unsur sonuçları
-ki tabiat zindanında altı yönle kuşatılmışlardır-
yüceliği ve üstünlüğü hapishanesinde
hapse düşmüş düşkünlerdir.
Öyle bir bilgiyle yüklü ki, bilgisi uçsuz bucaksız;
öylesine güçlü ki, gücünü anlamak olanaksız.
Önceliklidir, öyle ki,
gelmiş geçmiş bütün akıllar önceliğinin dairesine ayak basamaz;
Hikmet sahibidir, öylesine ki,
eski yeni götürü hikmet erleri hikmeti bilgisinden dem vuramaz.
Öyle bir sevgilidir ki, aşkının havasında dokuz felek halka oluşturup oynar;
öyle bir dosttur ki, özleminin derdinden gece gündüz gökyüzü değirmeni inler durur.
Öyle bir hâkimdir ki, yargısı mahkemesinde akl-i kül kâtip ve emin;
öyle bir bellek sahibidir ki, belleğinin hazinesinde bir nokta Kitab-i mübîn.
Öyle bir kudret sahibidir ki, kudretini yazmaktan âciz kalem-i a'lâ;
öyle bir bilicidir ki, bilgisini sığdırmakta yetersiz levh-i muallâ.

nüfûs-i nâtıka
-ki vesâit-ı âlem-i ervâh
ve vesâil-i meâlim-i eşbâhtır-
izzet ü celâli kûyünün finâsında
vâlih ü medhûş.
Kerûbiyyûn
-ki kâinâta server
ve mevcûdâta mihterlik
külâhı başlarında konmuştur-
onun kulluğu kemerini cân miyânına bağlamışlardır,
ve rûhâniyyûn
-ki alâyık-ı irtibâtât-i cismânî
ve kuyûd-i selâsil-i heyûlânîden
pâk ü âzâdelerdir-
onun rıkkıyyeti tavkını vücûdları ciydine takmışlardır.
Sevâkıb-i nücûm
ve kevâkib-i rücûm
-ki menâkib-i merâkib-i eflâke süvâr olmuşlardır-
şevḳet ü azameti nat'ında
bir kaç hor ü zaîfçe piyâdelerdir;
mevâlîd-i siflî
ve netâyic-i unsurî
-ki sicn-i tabîatta kayd-i şeş cihet ile mahsûrlardır-
celâl ü kahrı zındânında
mahbûs olmuş üftâdelerdir.
Bir Alîmdir ki, ilmine gâyet yok;
bir Kadîrdir ki, kudretine nihâyet yok.
Kadîmdir ki,
uḳûl-i mütekaddimîn ü müteahhırîn dâire-i kıdemine kadem basamaz;
Hakîmdir ki,
hükemâ-yi evvelîn ü âhırîn hikmeti ma'rifetinden dem uramaz.
Bir ma'şûktur ki, aşkı havâsında dokuz felek çarha girip oynar;
bir mahbûbdur ki, şevḳı derdinden dün ü gün âsiyâ-yi çarh iniler.
Bir hâkimdir ki, kazâsı mahkemesinde akl-i kül kâtib ü emîn;
bir hâfızdır ki, hıfzı hızânesinde bir nokta Kitâb-i mübîn.
Bir ḳâdirdir ki, kudreti tahrîrinden âciz kalem-i a'lâ;
bir âlimdir ki, ma'lûmâtı ihâtasında ḳâsır levh-i muallâ.

Eskilikçe zamana sığmaz bilgisi
hem bütünü, hem parçayı kaplamış;
herkese yaygın iyiliği
yalına ve yoğuna yayılmış.
Esirgeyicidir, öyle ki,
iki âlem bir esinti esirgeyiciliği yelinden;
Cömerttir, öylesine ki,
iki cihan bir damla cömertliği denizinden.
Yarlıgayıcıdır, yarlıgaması suyu suç sayfalarını tertemiz eder;
Bağışlayıcıdır, bağışlayıcı bir bakışı ile nice günahları affeder.
Öyle bir Kutsanandır ki, kutsal ruhlar topluluğu kutsallığı perdelerinden bir adım geçemez,
öyle bir Uludur ki, binlerce ulu can ululuğunu gizleyen örtüyü bir zerre açamaz.
Öyle bir Üstündür ki üstünlüğünün eziciliğiyle her varlık ezilmiş;
öyle bir Esirgeyicidir ki esirgeyiciliğinin görünmesiyle her zerre sevince gömülmüş.
İşiticidir, işitmesine alet yok;
Görücüdür, görmesine afet yok.
Dileyicidir, öyle ki, dilemesine sebep gerekmez;
Yaratıcıdır, öyle ki, yarattıkları hesaba gelmez.
Cömerttir, öyle ki, bağışı karşılıksız;
Diridir, öyle ki, diriliği hastalıksız.
Vardır, öyle ki, ona mekan yok;
Süreklidir, öyle ki, ona zaman yok.
Söyleşir, ancak sözü bir yönden değil;
kavuşur, ama kavuşması ayrılıktan değil.
Her şeye yakındır, yakınlığı mekanca değil;
her varlıkla birliktedir, birlikteliği zamanca değil.
Varlığı sonsuzdur, evrenin varlığı O'nun varlığıyla;
Bol bol vericidir, cihanın sürekliliği bolluğuyla.
Eli öylesine açıktır ki en küçük bahşışı varlık;
Her canlıya rızık bağışlayıcıdır, hazinesinde yok yokluk.
Varlık sahibidir, öyle ki, hiç yoksulluk görmez;
Eksiği bulunmayandır, öyle ki, ona noksan eli ermez.
Sonunda her şey ona kalır, önce de O'ydu elde tutucu;
Kalıcıdır, gerisi tümüyle yok olucu.
Varlığı kendiliğindendir, varlığına bir kaynak yok;
uludur, kapısında bekçilik edip koruyacak yok.

İlm-i kadîmi
küllîye vü cüz'îye muhît;
lutf-i amîmi
mürekkebe vü basîta basît.
Rahîmdir ki,
dü âlem rahmeti nesîminden bir nefha;
Kerîmdir ki,
iki cihân keremi denizinden bir katre.
Gafûrdur ki, mağfireti zülâli sahâif-i cerâimi mahv eder;
Afüvdür ki, bir nazar-i âtıfeti ile nice günâhları afv eder.
Bir Kuddûstür ki, zümre-i ervâh-i mukaddese sürâdiḳât-i kudsinden bir kadem geçemez,
bir Azîzdir ki, hezârân cân-i azîzân serâ-perde-i izzetinden bir zerre keşf edemez.
Bir Kahhârdır ki, celâli satveti ile her mevcûd makhûr;
bir Rahmândır ki, cemâli tecellîsi ile her zerre mesrûr.
Semî'dir ki, sem'ine âlet yok;
Basîrdir ki, basarına âfet yok.
Mürîddir ki, irâdetine illet yok;
Hâliḳtır ki, mahlûkuna nihâyet yok.
Cevâddır ki, bahşişine garaz yok;
Haydır ki, hayâtına maraz yok.
Mevcûddur ki, ona mekân yok;
Dâimdir ki, ona zamân yok.
Söyleşir, velî sözü cihetten değil;
vasl olur, ammâ vuslatı firkatten değil.
Her şeye karîbdir, kurbu mekânî değil;
her mevcûd ile biledir, maiyyeti zamânî değil.
Kayyûmdur, âlem onunla ḳâim;
Feyyâzdır, cihân feyziyle dâim.
Vehhâbdır ki, kemîne bahşişi varlık;
Razzâktır ki, hazînesinde yok yokluk.
Ganîdir ki, hiç fakr görmez;
Kâmildir ki, ona noksân eli ermez.
Vâristir, evvel dahı o mâlik;
Bâḳîdir, bâḳîsi cümle hâlik.
Vâcibdir, ona vâcib yok;
uludur, dergâhına hâcib yok.

Bağışlayıcıdır, öylesine ki, her kişiye can bağışlar;
Doğru yola kılavuzlayıcıdır, öyle ki, her inanana inanç bağışlar.
Dilerse vermez, ne olur, vermek elinde;
Dilediğini saptırandır, ne var, saptırma gücü pençesinde.
Açıcıdır bağlı dilleri;
Çok sevicidir uyanık gönülleri.
Büyüktür, büyüklüğü bir ölçüyle bağlantılı değil;
Doğru sözlüdür, sözü yalanla ilişkili değil.
Örtücüdür kullarının günahını;
Karşılıksız bırakmayandır zulme uğrayanların ahını.
Yerine getirir yalvaranın dileğini;
Duyar da karşılar her yoksulun isteğini.
Yetişicidir güçlüğe uğranıldığında;
El uzatıcıdır ihtiyaç duyulduğunda.
Dilediğini dilediğince yapar, öyle ki, kimsenin onu zorlayası yok;
Karşı durulmaz bir güç sahibidir, öylesine ki, güç göstermesi yanında yardımı ve desteği çok.
Daraltıcıdır, genişletmesiyle şişinene karşı;
Genişleticidir, daralttığında şükr eyleyene karşı.
Hor ve zavallı duruma düşürücüdür üstünlük taslayanı;
Üstün duruma getiricidir zavallılığının farkında olanı.
Haklıya hakkını vericidir, benzersiz yönetiminde haksızlık olmaz;
Çok sabırlıdır, kullarına karşı aceleci davranışta bulunmaz.
Haberi olandır her gizli sırdan;
Hesaba çekicidir her hayır ve şerden.
Öylesi bir iyilik sahibidir ki, iyiliği sayılamayacak kertede;
öyle bir Nimet vericidir ki, verdiği nimetler sınırsız derecede.
Bağış eli geniştir, her nesneye genişlik ondan;
Bol bol dağıtır, evrende cömertlik ondan.
Biçim vericidir her benzersiz canlıya, dıştan;
Güven duyurucudur her gönül sahibine, içten.
Yüksektir, yüksekliği yukarıda olmakta değil;
Büyüktür, büyüklüğü boyuta sığmakta değil.
Karşılık vererek ödüllendirir şükreden kullarını;
Esirgeyicidir, esirgeyip bağışlar günaha bulanmışlarını.
Bağışlayıcıdır olumu;
Gönderip çattırıcıdır ölümü.

Mu'tîdir ki, her kişiye cân bağışlar;
Hâdîdir ki, her mü'mine îmân bağışlar.
Mâni'dir; nola, vermek elinde;
Muzildir; ne var, ızlâli milkinde.
Fettâhtır bağlı dilleri;
Vedûddur uyanık gönülleri.
Kebîrdir, kibri izâfî değil;
Sâdıktır, va'di hılâfî değil.
Settârdır kullarının günâhını;
Mücîbdir mazlûmların âhını.
Kâzîdir yalvaranın hâcetini;
Semî'dir her faḳîrin münâcâtını.
Kâfîdir her mühimmi;
Dâfi'dir her mülimmi.
Cebbârdır ki, kimsenin ona cebri yok;
Kahhârdır ki, kahrında lutfu çok.
Ḳâbızdır bastında gurûr edeni;
Bâsıttır kabzında şükr eyleyeni.
Müzildir müteazzizîni;
Müizdir mütezellilîni.
Âdildir, milkinde zulmu yok;
Sabûrdur, kullarına hilmi çok.
Habîrdir her gizli sırrı;
Hasîbdir her hayr ü şerri.
Latîftir ki lutfu bî-ad;
Mün'imdir ki ni'meti bî-had.
Vâsi'dir, her şeye vüs'at ondan;
Kerîmdir, âlemde mekremet ondan.
Musavvirdir her sûreti;
Müheymindir her sîreti.
Alîdir, ulûsu fevḳânî değil;
Azîmdir, azameti cismânî değil.
Şekûrdür şekûr olan kullarına;
Raûftur, rahmet eder mücrimlerine.
Vâhibdir hayâtı;
Bâistir emvâtı.

Övülendir her dilde;
Varlığı duyulandır her gönülde.
Bir araya toplayıcıdır âhırette;
Varlığını duyurur her vakitte.
Varlık bağışlayıcıdır, her varlıklı ondan;
Ulular ulusudır, ululuğu kendinden.
Kılavuzluk edicidir doğru yol umanlara;
Doğru yönü göstericidir iman bulanlara.
Adaletli davranır iline;
Ceza vericidir hak edene.
Tek başına beylik edicidir ülkesinde;
Uludur gücünde, kudretinde.
Yoktan var edicidir, öyle ki, var etmesi için benzer ve örnek gerekmez;
Yaratıcıdır, öyle ki, yaratması için biçim ve kılıkça denk gerekmez.
Hem Sevendir, hem sevilen;
hem isteyendir, hem istenen.
Hem iyi kullarını çok sever, hem onlarca sevilir;
hem her şeyi bilip tanıklık eder, hem her şeyi bildiğine tanıklık edilir.
Koruyup kollayandır ve her dem bekleyici;
kullarına Yakındır ve hep gözetici.
Yoktan var edendir ve Ulular ulusu;
Her şeyin kaydını tutandır, varlığı akla sığmaz bilgi konusu.
Karşılaşılan üzücü ve umutsuz durumlardan esenliğe ulaştırıcı;
çekilen sıkıntı ve güçlük karşısında direnç ve güven sağlayıcı.
Büyüklükte eşsizdir; ne olur, yaraşır;
Yücelikte denksizdir; ne var, yakışır.
Güçlüdür, gücü sarsılmaz;
Her işini elindeki güçle işleyicidir, hükmünün yerine getirilmesi kaçınılmaz.
Yaratıcı O'dur bu dünyada;
Tekrar yaratacak olan yine O öte dünyada da.
Öldürüp yok edicidir bedenleri;
Can verip canlı kılıcıdır yine ölenleri.
Var eder halkı;
paylaştırır rızkı.
En öndedir önceden geçenden;
En sonda olacak olandır sona kalandan.

Hamîddir her dilde;
Şehîddir her gönülde.
Câmi'dir âhırette;
Hâzırdır her vakitte.
Muğnîdir, her ganî ondan;
Celîldir, celâli zâtından
Reşîddir rüşd umanları;
Mürşiddir îmân umanları.
Muksittir iline;
Müntakımdır ehline.
Vâlîdir milketinde;
Müteâlîdir izzetinde.
Bedî'dir ki, ibdâına nazîr ü misâl gerekmez;
Mübdi'dir ki, ihtirâına sûret ü timsâl gerekmez.
Hem Muhibdir ve hem mahbûb;
hem tâlibdir ve hem matlûb.
Hem Vedûddur ve hem mevdûd;
hem Şâhiddir ve hem meşhûd.
Rakîbdir ve Hâzır;
Karîbdir ve Nâzır.
Hâliḳtır ve Mâcid;
Muhsîdir ve Vâcid.
Selâmdır âfâttan;
Mü'mindir âhâttan.
Mütekebberdir; nola, yaraşır;
Mütecebberdir; ne var, yakışır.
Metîndir, metni muhkem;
Hakîmdir, hükmi mübrem.
Mübdîdir dünyâda;
Muîddir ukbâda.
Mümît durur ebdânı;
Muhyî durur gine anı.
Bâdî durur halkı;
Ḳâsım durur rızkı.
Mukaddimdir ön geçeni;
Muahhardır son kalanı.

Dosttur dostlarına;
Güvenilir dayanaktır doğru kullarına.
Zarar vericidir, zarar verişi hikmetten;
Yarar sağlayıcıdır, yarar sağlayışı kudretten.
Rabbidir yaratıkların;
Nurudur varlıkların.

Beyitler

Öncelik ülkesine önderlik eden
Kalemin boynunu gerdanlıkla süsleyen

Güneşin kemerini lâl ile bezeyen
Toprağı giydiren, suyu donatan

Gönül erlerine ilim ve hikmet öğreten
Azıkla beslenenlere yeterince rızık veren

Seçkin ve ulu kimseleri yere serici
Toprakta oturanların başına taç giydirici

Nice çabalarla pişmişi ham duruma getirici
Kusurlar için dilenen özürleri kabul edici

Hayalle basireti bağlanmışların gözünü açıcı
Erginlikle gözü açılmışların gözünü sürmeleyici

Yalvararak yakınlık dileyenlere perde çekici
Sır perdesi ardında oturanlara yakınlık gösterici

Çaresizlerin endişelerine dostça kulak verici
Haksızlık edenlerin evini barkını dağıtıcı

Altı kapılı ev haremine pencere düzücü
Kursa benzer tabağı [= güneşi] nakışla süsleyici

Bahar nesimi ile buhurdan dolaştıran
Gül yanaklı çemende güzel koku dağıtan

Güneşi kırmızı renge boyayan
Halis misk kokusunun kesesini açan

Güneş yüzlü ayın çehresini gösteren
Zincir lüleli gecenin saçına kalye misk süren

Velîdir evliyâsına;
Vekîldir asfiyâsına.
Zârdır, mazarratı hikmetten;
Nâfi'dir, menfaati kudretten.
Rabbidir mümkinâtın;
Nûrudur mevcûdâtın.

Ebyât

Sâbıka-sâlâr-i cihân-i kıdem
Mürsele-peyvend-i gelû-yi kalem

La'l-tırâz-i kemer-i âfitâb
Hulleger-i hâk ü hulî-bend-i âb

Perveriş-âmûz-i derûn-perverân
Rûzî-ber-ârende-i rûzî-horân

Dâğ-nih-i nâsıye-dârân-i pâk
Tâc-dih-i taht-nişînân-i hâk

Hâm-kün-i puhte-i tedbîrhâ
Özr-pezîrende-i taksîrhâ

Dîde-kef-i kûr-dilân-i hayâl
Sürme-keş-i dîdeverân-i kemâl

Perde-keş-i cilvegerân-i niyâz
Cilveger-i perde-nişînân-i râz

Mûnis-i endîşe-i bî-çâregân
Hâne ber-endâz-i sitemgâregân

Pencere-sâz-i harem-i şeş-derî
Nakş-tırâz-i tabak-i çenberî

Micmere-gerdân-i nesîm-i bahâr
Lahlaha-sûz-i çemen-i gül-izâr

Reng-rez-i kırmızı-yi âfitâb
Nâfe-küşâ-yi nefes-i müşk-i nâb

Çihre-nümây-i meh-i hurşîd-rûy
Gâliye-sây-i şeb-i zincîr-mûy

Mavi perdeyi bezek bezek süsleyen
Altın renkli ufku eleğimsağmayla renklendiren

Gönlün dilek ve istekleri için ilk ve son merci
Kalbin gizli sırlarını tümüyle ve yakından bilici

Gül yüzlü güneş güzelini dolandırıp salındıran
Gökyüzü kubbesini meş'aleyle nurlandıran

"Ol ve olur"[1] emri, keremi ocağında cevher
Nimetleri denizine batmış insanlar ve cinler

Hükmünün damgası değişip başkalaşmaz
Egemenlik alanı belirlenip sınırlanamaz

Götürü evren gelip geçici, kalıcı olan biricik varlık O
Her eksiklikten uzak, kutsanmağa değer tek malik O

Can hüdhüdü Süleyman'ının kuşudur
Gönül papağanı bahçesinin bülbülüdür

Yeni ay, kapısında hizmetkârı
Ok gibi atılıcı yel öncü askeri

Ruh kuşu, halkasını takmış bir üveyik
Akıl ihtiyarı, özlemi yolunda bir bebecik

Göğü dolandıran, kutpu yerinde durduran O
Canı şenlendiren, ruhu canlandıran O

Gönül ırmağında akan suyu veren O
Beden kutusuna can cevherini koyan O

Onun kudreti eğer yol göstermeseydi
Kâf harfiyle nun harfi buluşabilir miydi

Hazine O'dur, gayrısı viranesi
Mum O'dur, gerisi pervanesi

Birdir, öyle bir ki,
sonsuzluk perdeleri ardında
teklikle nitelenmiş;
tektir, öyle tek ki,
önsüzlük tahtında
birlikle bilinmiş.

Nakş-nigârende-i nîlî-tütuk
Horde-fişânende-i zerrîn-ufuk

Gâyet-i maksûd ü emânî-yi dil
Vâkıf-i esrâr-i nihânî-yi dil

Cilve-dih-i şâhid-i gül-rûy-i mihr
Maş'ale-efrûz-i revâk-i sipihr

Gevher-i kân-i kerem-i *kün fe-kân*[1]
Garka-i bahr-i ni'am-i ins ü cân

Sikke-i hükmi müteğayyir değil
Arsa-i milki mütekaddir değil

Cümle cihân fânî baḳâ bes O'nun
Milk-i Teâlâ ve tekaddes O'nun

Hüdhüd-i cân murğ-ı Süleymân'ıdır
Tûti-yi dil bülbül-i bostânıdır

Halka be-gûş-i deridir mâh-i nev
Leşkeridir bâd-i cehân pîş-rev

Murğ-ı revân fâhte-i tavkıdır
Pîr-i hıred tıfl-i reh-i şevḳıdır

Çarha reviş kutba sebât Ol verir
Câna safâ rûha hayât Ol verir

Cûy-i dile âb-i revân Ol verir
Dürc-i tene gevher-i cân Ol verir

Olmasadı kudreti_O'nun reh-nümûn
Kâf ile buluşmaz idi harf-i nûn

Genc O'dur cümlesi vîrânesi
Şem' O'dur cümlesi pervânesi

Vâhiddir ki,
sürâdiḳât-i lem-yezelîde
ferdâniyyet ile mevsûf;
Ehaddir ki,
serîr-i lâ-yezâlîde
vahdâniyyet ile ma'rûf.

Biriciktir, 'Samed'dir;
yani: *Doğurmamıştır, doğurulmamıştır*;
hiç bir şey O'nun dengi ve benzeri değildir.[2]

Tanrı'ya Sesleniş

Ey evrenin tek hâkimi, tanrılık senin
Ezelden ebede hükümdarlık senin

Yüksek ve alçak, her şeye sözü geçen sen
Ne varsa hepsine varlığınla varlık veren sen

Var olan her şey birliğinden söz eder
Ölümsüzlük suyu yelinle akıp gider

Sana ne denk var, ne de varlığın için gerekir ip ucu
Ey insanların feryadına yetişen son bulmaz yaratıcı

Tanrım! Bu şahlık sana yaraşıyor, sana
Çünkü eşiğinde götürü şahlarşahı geda

Karıncanın ve yılanın dileği kapında biter
Işık ve ateşin yalımı soluğunla yanar

Bülbüller özleminden şakır durur
Gülü iyiliğin ve sevgin güldürür

Cihanda değilsin, ama cihana dolu
Mekânda değilsin, ancak mekâna dolu

Ey mutlak egemen olan, her türlü gücü elinde bulunduran Allah'ım!
Sen o ilksin ki, varlığının başlangıcı yok,
ve sen o sonsun ki, varlığının sonu yok.
Sen o apaçık görünensin ki, kimse ne idiğini bilmez,
ve sen o özünün neliği bilinmeyensin ki, kimseden gizlenmez.
Öyle bir dirisin ki, bütün diriler dirliği senden alır;
öyle bir görüp gözeticisin ki, tüm ihtiyaç sahipleri ihtiyaçlarını sende bulur.
Öyle bir gücüne güç yetmez, büyüklükte eşi bulunmazsın ki,
"*Gerçekten, biz o kâfirlerin boyunlarına zincirli halkalar geçirdik*."[3] zinciriyle zorbaların boynunu bağlamışsındır;
öyle bir karşı konulamazsın ki,

Ferd durur, Samed;
Lem yelid ve lem yûled
ve lem yekün lehû küfüven ehad.[2]

Münâcât

Cihân pâdişâhâ hudâlık senin
Ezel tâ-ebed pâdişâlık senin

Sen oldun hudâvend-i bâlâ vü pest
Vücûdunla oldu ne var ise hest

Verir vahdetinden haber kâinât
Revândır nesîminle âb-i hayât

Ne sana adîl ü ne sana ılel
Muğîsü'l-verâ hâliḳ-ı lem-yezel

Hudâyâ sanadır bu şâhlık sezâ
Ki_işiğinde cümle şehenşeh gedâ

Kapında biter hâcet-i mûr ü mâr
Deminle yanar şu'le-i nûr ü nâr

Anâdil ruhunla terennüm-serây
Gülü lutfun eyler tebessüm-nümây

Değilsin cihânda cihâna dolu
Değilsin mekânda mekâna dolu

İlâhâ, melikâ, pâdişâhâ!
Sen o evvelsin ki, sana ibtidâ yok,
ve sen o âhırsın ki, sana intihâ yok.
Sen o zâhirsin ki, kimse ne idiğin bilmez,
ve sen o bâtınsın ki, kimseden gizlenmez.
Bir haysın ki, cemî-i haylar hayâtı senden alır;
bir kayyûmsun ki, cemî-i muhtâclar hâcetini sende bulur.
Bir cebbârsın ki,
"İnnâ ce'alnâ fî a'nâkıhim ağlâlen"[3] zincîriyle cebbârların boynunu bağlamışsındır;
bir kahhârsın ki,

"*Hiç süphesiz, onun can damarlarını koparırdık*."[4] kılıcıyla güç kullananların can damarlarını kesmişsindir.

Öyle bir olgunluğu nitelenemez, kusursuzluğu dile getirilemezsin ki, seni tesbih etmek için milyonlarca meleğin parıltılı cevherleri
erişilmez kubbelerde ve yüksek duraklarda
ve yüce semalara çıkılan basamaklarda
dalga dalga ve öbek öbek durup,
takdis ülkesinde gezinip ve tesbih denizinde yüzüp,
sabah içtikleri: "*Biz övgü ile senin eksiksizliğini durmaksızın dile getiririz*,"[5],
akşam içtikleri ise: "*ve senin kutsallığını söyler dururuz*."[6]
Öyle öbürü olmayan bir, öyle öteki olmayan teksin ki, seni birlemek için
karalardaki her zerre
ve denizlerdeki her damla
hâl diliyle
ve durumları eliyle
konuşan bülbül olup der ki: "*Allahtan başka hiçbir tanrı yoktur; O birdir; ortağı yoktur; mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur; O'nun her şeye gücü yeter.*"[7]

2

BİRLİK ÜZERİNE

Ey şuna buna bağlanan, gel, bu bağı ardına at
Gece gündüz tevhidi iste ve tat

Din yoluna mı gitmek istiyorsun
Doğruluk rehberin, bineğin kesin bilgi olsun

Akıl gözünü aç, bak önüne ardına
Hikmet sahibi akıl üstat olarak yeter sana

Sır gözünün görmesi biliştir
Ser [= baş] gözünün görmesi ise görüştür

Baş gözü gönül gözünü beğenmez, çekiştirir
Ama gönül gözü su ve toprakla ilişkili değildir

Tanrı vardır, hiç şüphe yok; öyleyse
Zatı hakkında "nasıl" ve "niçin" deme

"*Le-kata'nâ minhü'l-vetîn*"[4] tîğıyla ḳâhirlerin cân damarlarını kesmişsindir.
Bir sübbûh u kuddûssün ki, tesbîhin için hezârân hezâr cevâhir-i zevâhir-i ervâhi mücerrede
meâric-i ulvî vü târim-i bâlâ
ve merâḳî-yi semâvât-i ulâda
mevc mevc ve fevc fevc durup,
bahr-i tesbîhte sâbih
ve cihân-i takdîste sâih olup,
sabûhları "*Nahnü nüsebbihü bi-hamdik*"[5,]
gabûkları "*ve nükaddisü lek*."[6]
Bir vâhid ü ehadsın ki, tevhîdin için
her zerre-i ber
ve her katre-i bahr
lisân-i hâl
ve delâlet-i ahvâl ile
bülbül-i gûyâ olup eydir ki: "*Lâ ilâhe illâ'llâh, vahdehû lâ şerîke leh; lehül-mülkü ve lehü'l-hamd, ve hüve 'alâ külli şeyin kadîr*."[7]

2

BEYÂN-İ TEVHÎD

Ey mukallid var gider taklîdi sen
Rûz ü şeb kılğıl taleb tevhîdi sen

Ger sefer kılmak dilersen râh-i dîn
Sıdkı rehber merkebi eyle yaḳîn

Aç hıred çeşmin nazar kıl pîş ü pes
Akl-i ferzâne sana üstâd bes

Sır gözünün görmesi dâniş durur
Ser gözünün nite kim bîniş durur

Çeşm-i ser gammâz-i çeşm-i dil durur
Çeşm-i dil bîrûn-i âb ü gil durur

Çün yaḳîn ola ki var durur Hudâ
Zât-i pâkinde dime çûn ü çirâ

Kutsal varlığını tartışmaya güç yetmez
Yüce katına vehim ve hayal erişip gitmez

Bilici, diri ve eksizsizdir, sebebi olmaksızın
Nereye bakarsan görünen O, yönle sınırlı bulunmaksızın

Hiç bir varlık O'na ne eş, ne de benzer olabilir
Hiç kimse O'na ne uzak, ne yakın durabilir

Alçak, yüksek, gizli, aşikar ... ne ki var
Hepsi Tanrı'nın yaratıcılığından bir eser

Levh ve kalem, yıldızlar, ay ve güneş
Deniz ve kara, alt ve üst, kuru ve yaş

Hepsi onun cömertliğinden gelişip doğar
Her ne varsa, tümü yaradılmış da var

Sır içinden bunlara parıltı saçar
Hepsi ondan can alır ve kımıldar

Olanca eşya önünde secdeye varır
Her biri kendi değerince onu bilir

İş bilir akıl çaresiz; can, aşığı olmuş
Gök durmaz döner, yer çakılıp kalmış

İki dünyanın önü ve sonu
Her şeyin görünmeyen ve görünen yüzü

Durumu değişmeksizin nimet veren ve güç kullanan O
Fark gözetmeksizin dilediğince işleyen O

Kısmet madem ki O'nun emriyle az ya da çok olur
Feleklerin dönüşü niçin töhmet altında kalır

Ruh güneşini parlattığında
Bedeni O gizler insanda

Ruhulkudüs'e kalbi konak kılar
Dihye-i Kelb'i Cebrail kılığına koyar

Fil Mekke'de savaşa başlar
O anda buyurur, kuş taş atar

Hazretinde yok mecâl-i ḳîl ü ḳâl
Eremez dergâhına vehm ü hayâl

Bî-sebeb dânende hayy ü kâmil Ol
Bî-cihet kanda bakarsan hâsıl Ol

Hîç mevcûd O'na hem-tâ olamaz
Kimse O'na pest ü bâlâ bulamaz

Şîb ü bâlâ vü nihân ü âşikâr
Cümlesi âsâr-i sun'-ı Kirdigâr

Mâh ü mihr ü encüm ü levh u kalem
Bahr ü berr ü huşk ü ter ve zîr ü bem

Cümlesi cûdundan O'nun bir eser
Âferîniş her ne varsa ser be-ser

Sır içinden bunlara tâbân olur
Kamu O'ndan zinde vü cünbân olur

Cümle eşyâ sâcid-i dergâhıdır
Her biri kadrince_O'nun âgâhıdır

Akl-i kâr üftâde, cân dil-dâdesi
Âsümân gerdân, zemîn istâdesi

Dü cihânın evveli ve âhırı
Cüz vü küllün bâtını vü zâhiri

Bî-tağayyür mün'im ü kahhâr O
Bî-tefâvüt fâil-i muhtâr O

Kısmet emriyle olur çün bîş ü kem
Gerdiş-i eflâk niçin müttehem

Âfitâb-i rûhu kim tâbân eder
Binyeyi âdemde ol penhân eder

Külbe-i rûhu'l-kudüs kalbi kılar
Rûh-ı kuds'ü Dihye-i Kelbî kılar

Çün Harem'de harbe pîl âgâz eder
Hükmi ile murğı seng-endâz eder

Örümceğe buyruk verir ağ kursun diye
Hz. Muhammed gelip de güven içinde otursun diye

İsteyince deniz suyunu köprü haline getirir
Yakıcı ateşi ise gül bahçesine döndürür

Gah bir şeytana Süleymanlık verir
Gah bir karıncayı dile getirir

Bir değneğe yılan gibi hareket verir
Bir tandırdan ise tufanı gösterir

Tesbihidir zaman zaman gök gürültüsünü coşturan
Buluta özlemidir yıldırımlar saçtıran

Çiçekler, katındaki yoksul dervişler
Varlıklar, zikrindeki hay huydan aklı gitmişler

Gün olur altın taç koyar nergisin başına
Gün olur çiğ taneleriyle inci dizer tacına

Papağanın boynuna altın halka kondurur
Buyurur, hüdhüd, peygambere kılavuz olur

Toprak içinde parça parça kan imişçe saklar
Akik ve lâli dışarı çıkarıncaya kadar

Lâle bahçesi O'nun rengini almasaydı
Bülbül çayırda ah edip inlemezdi

Renk, koku gerçi O'ndandır her çemende
Ama O'nda renk ve koku yoktur zerrece

Delille dostu ispat etmeğe çalışma
Evrenin olanca zerreleri onu gösteren ayna

O eksiksiz, tertemiz varlık, o ulu diri
O benzersiz Tanrı, O yok olmaz eski

O varlığı gerçek, O ezelde de sultan
Tek ve eşsiz işleyici, yok olmaz hükümran

Akıllılar akıllısıdır O
Hükümdarlar hükümdarıdır O

Hükm eder ol ankebûta dâm ede
Fahr-i âlem tâ varıp ârâm ede

Âb-i bahri isteyicek pül eder
Âteş-i sûzendeyi Ol gül eder

Gâh bir dîve Süleymânlık verir
Gâh bir mûra sehundânlık verir

Bir asâdan depredir sü'bânı Ol
Bir tenûrdan gösterir tûfânı Ol

Ra'da verir geh gehî tesbîhi cûş
Ebre şevḳı ettirir berḳ u hurûş

Her çiçekler hırka-pûş-i kûyüdür
Cümle âlem mest-i hây ü hûyudur

Geh başına nergisin kor tâc-i zer
Geh dizer şebnemle tâcına güher

Tûtinin boynunda tavk-i zer kılar
Hüdhüd'ü peygambere reh-ber kılar

Pâre pâre hâk içinde hûn eder
Tâ aḳîḳ u la'li Ol bîrûn eder

Almasaydı rengin O'nun lâlezâr
Bülbül etmezdi çemende âh ü zâr

Her çemende gerçi O'ndan reng ü bû
Reng ü bûdan yoktur O'nda târ-i mû

Kılma sen bürhân ile isbât-i dost
Cümle zerrât-i cihân mir'ât-i dost

Ol vücûd-i pâk ü hayy-i zü'l-celâl
Îzid-i bî-çûn kadîm-i lâ-yezâl

Ol Hudâ-yi hakk u sultân-i ezel
Fâil-i mutlak hakîm-i lem-yezel

Ol hıredmend-i hıredmendân durur
Ol hudâvend-i hudâvendân durur

Bundan önce bu evren yokken
Ne yeryüzü, ne de gökyüzü varken

Yanı sıra belki de öncelik bile yokken
O önceliği bilinmez hükümdar vardı en erken

Yüzü cisimden ve candan gizlenmiş, görünmez
İşi akıl ve histen saklanmış, kavranıp bilinmez

Lutfunun ışığı varlık biçimlerini gösterir
Kahrının birden atılışı ise siler, süpürür

Özleminin ateşi tüm evreni ateşe verir
Bir zerresi ise tüm yaratılmışları sevindirir

Bil ki Tanrı kıl kıl, damar damar bilir
O bir kıl kadar senden uzak değil

Senin kulluk etmene değildir o muhtaç
Böyle olmakla birlikte, kulluk kulun başında taç

Küfür ve iman bir açıklıktır meydanında
Gönüller top gibi yuvarlanır gider çevgânı ucunda

Gerçi birliğini anıp durur her gönül
Ancak sırrını bilmek de pek müşkül

Dilde olan harf, gönülde olan ise hayal
O ebedî gücü bilip anlamak ikisiyle de muhal

Gönül pazarında gerçi dopdoludur kavgası
Ama gönlün kazancı yalnızca hayret ve sevdası

İnceleyip, ölçüp biçip de düşünür kişi
Akıl ve fikirle haber vermektir işi

Bilgi, öğrenme o kişiye bu kadar ancak
Düşmez ona bu noktadan ileri adım atmak

Ancak gönüllere taht kuranlar
Aşk ilinde can göğünü aydınlatanlar

Aşk yoluna koyulanlar, mana ülkesinden haberli olanlar
Var olan yalnızca Allah'tır[8] hançeriyle can verenler

Bundan öndün kim yok idi bu cihân
Ne zemîn var idi ne hod âsümân

Belki öndünlük dahı yok idi hem
Kim var idi ol Hudâvend-i kıdem

Cism ile cândan nihân dîdârı_O'nun
Akl ü histen oldu penhân kârı_O'nun

Pertev-i lutfu bedîd eder suver
Savlet-i kahrı kılar zîr ü zeber

Âteş-i şevḳı cihânı od eder
Zerresi_onun âlemi hoşnûd eder

Mû be-mû reg reg bilir bilgil Hudâ
Ol değil bir mû kadar senden cüdâ

Tâatına yoktur O'nda ihtiyâc
Gerçi tâat bendenin başına tâc

Küfr ü îmân arsa-i meydânıdır
Dilleri top eyleyen çevgânıdır

Gerçi tevhîdin okur her dil O'nun
Lîki bilmek sırrını müşkil O'nun

Dilde olan harf ü gönülde hayâl
Pâk ikisinden de milk-i lâ-yezâl

Gerçi pür gavgâsı-la bâzâr-i dil
Hayret ü sevdâdır ammâ kâr-i dil

Şol kişi kim oldu ol ehl-i nazar
Akl ü fikr ile verir dâim haber

İlm dâniş O'na ancak bu kadar
Düşmez O'na ki kıla bundan güzer

Lîki şunlar kim gönüller şâhıdır
Aşk ilinde cân göğünün mâhıdır

Reh-revân ü milk-i ma'nî âgehi
Küştegân-i hançer-i *illa'llahî*[8]

Hak'tan başka her şeyi ölümlü görür
Baktığı her şeyde yalnız O'nu görür

Cihanda her ne varsa az ya da çok
Görür ki Hak nuru katında hiç biri yok

Aşığın gönlü dostu ister
Hakk'ın nuru varlığını örter

Varlığını baştan başa Hak nuru kaplar
O'ndan başkasını görmez olur öyle cenaplar

Vahdet kılıcı ne zaman ki hançerini çeker
Başı kalmaz her kim ki baş çeker

Vahdet kılıcının belini biçtiği kişi
Uçar, uçtuğu yer mekansızlık boşluğunun içi

Bezmi her dem mana bahçesi olur
Seyri her vakit yüce varlıklar ülkesi olur

Ruhlar topluluğuyla kaynaşır
Kutsallık yolcularıyla buluşur

Her deminde evreni dolaşır
Her an yeri göğü dolanır

Kimi zaman güneş, kimi zaman derya olur
Kimi zaman Kaf dağı, kimi zaman Anka olur

Yedi yıldız, yedi yer ve yedi gök
Hiç birini kendinden bulmaz ırak

Yaratıklar, aşağı ve yukarı, insan ve cin
Hepsini kendisinde görür yığın yığın

Çokluk içinden bakar birliğe
İtibar etmez olur çokluğa

Giderek o sonra bundan da geçer
Gönül kuşu bu havadan da uçar

Birlik denizine dalıp yok olur
O yokluk içinde Hak'la birlikte olur

Şol ki Hak'tan gayrıdır fânî görür
Her neye bakar ise O'nu görür

Her ne var ise cihânda az u çok
Nûr-i Hak katında görür cümle yok

Cân-i âşık dôstu tâlib olur
Nûr-i Hak varlığına gâlib olur

Nûr-i Hak kaplar vücûdunu tamâm
Görmez O'ndan gayrısını ol hümâm

Tîğ-ı vahdet her kaçan hançer çeker
Başı kalmaz her kimin kim ser çeker

Tîğ-ı vahdet her kimin belin biçer
O hevâ-yi lâ-mekân içre uçar

Bezmi her dem gülşen-i ma'nî olur
Seyri her vakt âlem-i kübrî olur

Zümre-i ervâh ile mahrem olur
Sâlikân-i kuds ile hem-dem olur

Her deminde âlemi seyrân eder
Yer ü göğü her nefes cevlân eder

Gâhi hurşîd ü gehî deryâ olur
Gâhi kûh-i ḳâf geh Anḳâ olur

Heft ahter heft zemîn ü heft semâ
Hiç birini kendiden bulmaz cüdâ

İns ü cinn ü halk-ı âlem taht ü fevḳ
Cümlesin kendide görür cevḳ cevḳ

Kesret içinden bakar o vahdete
Kalmaz onun i'tibârı kesrete

Giderek ol sonra bundan da geçer
Murğ-ı cânı bu havâdan da uçar

Bahr-i vahdette dalıp fânî olur
Ol fenâ içinde hakḳânî olur

Varlığını terk edip birle bir olur
Hakk'a erer Hak ile görür olur

Kimi akıllı, kimi akılsız; kimi konuşan, kimi konuşmayan
Kimi zaman baştanbaşa gören, kimi zaman her şeyi duyan

Zatının ışığı, ululuğunun perdesi
Batırır onu, battığı yer yokluk denizi

Gerçi durmaksızın yokluğu artar olur
Ama yokluk içinde büsbütün varlık bulur

Birlik küpünden bir anda boyanmış
Üstündeki kaftan binbir renk kazanmış

Nura batmış, yok olmuş nur içinde
Toprak ve su giysisi giymişse de

Onu dileyen dileğine kavuşur
Pek sakın, sanma kul yaratanla bir olur

Kul kul olur, Hak Hak olur anla
Sen mümkünü vacip olur sanma

Kimdir varı yokken var eden
Ya da kimdir varı varken yok eden

Var var olur, yok yok olur her zaman
Kimdir o mümküne vacip diyen

Bunu bilip anlamak için ehli olmak gerek
Bizim gibisine düşmez bu yolda söz söylemek

Bizim söylediğimiz söylenegelendir
Bizim aktardığımız aktarılagelendir

Yoksa biz nerde ve nerde bu söz
Hak nedir ve kimde onu kavrayacak göz

Tevhid sırrının bilindiği bir an var
O andır ki o, can kuşu kafesten kaçıp uçar

Burada kalan, beden ve duyulardan bir çöplük
Hayal, vehim, fikir, kıyas ... hepsi orada bölük bölük

Varlığını bırakıp yek-tâ olur
Hakk'a erer Hakk ıle bînâ olur

Hûşyâr ü mest ü gûyâ vü hamûş
Gâh cümle çeşm ü gâhî cümle gûş

Pertev-i zâtı hicâb-i kibriyâ
Eder onu garka-i bahr-i fenâ

Gerçi durmaz yokluğu artar müdâm
Yokluk içinde bulur varlık tamâm

Humm-i vahdetten boyanmış bî-direng
Arkasında hıl'ati bir heft-reng

Nûra gark u nûr içinde muzmahil
Gerçi kim giymiş libâs-i âb ü gil

Çün mürîd ola O'na bulur murâd
Gey sakın sanma hulûl ü ittihâd

Kul kul olur Hak Hak olur anlağıl
Mümkünü sen vâcib olur sanmağıl

Kim durur ma'dûmu o mevcûd ede
Yâ kim olur hestiyi nâ-bûd ede

Var var olur yok yok olur dâimâ
Kim durur kim mümküne vâcib diye

Ehli gerek bunu bilip anlaya
Vech yok bizim gibiye söyleye

Bir rivâyettir hemîn biz kılarız
Bir hikâyettir ki biz nakl eyleriz

Yoksa biz kanda ve kanda bu maḳâl
Hak hani ve hani O'nda ḳîl ü ḳâl

Sırr-i tevhîd ol nefes olur ayân
Bu kafesten taşra çıka murğ-ı cân

Kala bunda külhan-i tab' u havâs
Hem hayâl ü vehm ü hem fikr ü kıyâs

O kişi ki ölmeden kendisini öldürür
O kişi ki varlığını yoklukta Hak'la buluşturur

Görür ki iki cihanda ne kadar varsa sevinç ve kahır
Hepsini yokluk denizi yutar, içine alır

Kendinde bu hâli bulduğunda sırra ermiş olursun
Tevhid sırlarını da böylece bilmiş olursun

3

MARİFET ÜZERİNE

Marifet nedir, kimse açıklayamaz
Marifette yetkinlik, bil ki, olur acz

Marifet ışık saçan güneş, zerredir can
Zerre hiç güneşten verebilir mi nişan

Bu çemenden kim koparmış bir gülü
Bülbülün kopardığı her yanda bir kuru gürültü

Yaratıkların hâli hayret ve ibrettir
Hayret, hayret içinde hayret ve hayrettir

O'na ermez bu hayaller, bu işkiller
O'nu anlatamaz işaretler ve diller

Hakk'ı bilen bilmiş olur kendini
Onu bilmez gitmeyince bildiği

Marifet deniz, ârif dalar kaybolur
Nuru gören nur ile dolmuş olur

Bu denizden inci çıkarmak için dalan
Yok olmaz bir mülke şah olur inan

Öyle şah ki, vahdet hazinesi yanında
Öyle şah ki tecelli gelinleri otağında

Meclisinin ışığı Allah'ın sıfatları
Ülkesi ise varlık âleminin öte katları

Görmüş ve bilmiş, ancak bilgisiz olur
Bilen ve güçlü, ancak kendini bilmez olur

Ölmeden ol kendini fânî ede
Varlığın yoklukta hakḳânî ede

Dü cihânda her ne var şâdî vü gam
Cümlesin gark ede deryâ-yi adem

Çünkü zâtında bu hâli bulasın
Ârif-i esrâr-i tevhîd olasın

3

İŞÂRET-İ MA'RİFET

Kimse kılmaz şerh-i hâl-i ma'rifet
Acz olur bilgil kemâl-i ma'rifet

Ma'rifet şems-i münîr ü zerre cân
Hîç güneşten zerre verir mi nişân

Bu çemenden kimse ermez bir güle
Her tarafta kuru kavgâ bülbüle

Kâr-i âlem hayret ü ibret durur
Hayret ender-hayret ü hayret durur

Ermez O'na bu hayâlât ü gümân
Olmaz O'na hem işârât ü beyân

Şol ki Hakk'ı bildi bildi kendiyi
Bilmez onu gitmeyince bildiyi

Ma'rifet deryâ vü ârif gark olur
Nûru gören nûra müstağrak olur

Kim ki gavvâs-ı dür-i deryâ olur
Pâdişâh-i mülk-i lâ-yüfnâ olur

Şâh olur kim genc-i vahdet hem-demi
Nev-arûsân-i tecellî mahremi

Şem'-i bezm olur ona nûr-i sıfât
Milketi olur verâ-yi kâinât

Görmüş ü bilmiş velî nâdân olur
Ârif ü çüst ü velî hayrân olur

Tanrım, ey her şeyi hakkıyla bilen tek hükümran
ve ey yaratıkların dizginlerini elinde bulunduran!
Sen o yoktan var edicisin ki, yanak gülünü [= güle benzer yanağı]
döl yataklarında
kudretinle yaratırsın,
ve sen o yaratıcısın ki, ki gül yanağını [= yanağa benzer gülü]
kapçık yuvalarında
sonsuz gücünle var edersin.
Sen o hikmet sahibisin ki, nergisin gözlerini nergis gözlüler gibi
hikmetinin eserleriyle
görür eylersin,
ve sen o kerem sahibisin ki, süsenin dilini süsen dilliler gibi
nimetinin zikirleriyle
dile getirirsin.
Sen o sevilensin ki, dil bülbülü
insan fidanının dalında
sana duyduğu özlemin coşkusuyla
ezgiler düzer ve şarkılar söyler,
ve sen o sevgilisin ki, bülbülün dili
bahçe güllerinin fidanında
aşkının tutkusuyla
beste yapar ve nağmeler döktürür.
Sen o her şeyi bilensin ki, marifetinin aynasında
gizlenmiş gizler
ve iki cihana ait bilinmezler
aydınlık günün çehresi gibi parlar,
ve sen o esirgeyicisin ki, rahmetinin tatlı esintisi
insan ve cinlerin canlarının genzinde
ve bütün yaratıkların ruhlarının koku alma merkezinde
alaca amberin kokusu gibi kokar.
Sen o eli açıksın ki,
yer ve göğün dilenicilerinin el açması
ve götürü varlıklara bağışlananların saçılması;
günlerin ardı ardına gelişi
ve aylarla yılların devr edişi
ile nimetinin hazinesinden bir zerre kadar eksilmez:
sen o bağışlayıcısın ki,

İlâhî! Ey melik-i allâm
ve ey mâlik-i ezimme-i enâm!
Sen o mûcidsin ki, gül-i ruhsârı
ekmâm-i erhâmda
takdîrin ile peydâ eylersin,
ve sen o mübdi'sin ki, ruhsâr-i gülü
erhâm-i ekmâmda
tedbîrin ile hüveydâ eylersin.
Sen o hakîmsin ki, nergisin gözlerini, nergis gözlüler gibi,
hikmetin âsârı ile
bînâ eylersin,
ve sen o kerîmsin ki, sûsenin zübânını, sûsen-zübânlar gibi,
ni'metin ezkârı ile
gûyâ eylersin.
Sen o mahbûbsun ki, bülbül-i zübân
gülbün-i nihâl-i insânda
şevḳın nevâsına
nağme-sâz ü hoş-âvâlık eder,
ve sen o ma'şûksun ki, zübân-i bülbül
nihâl-i gülbün-i bostânda
aşkın hevâsına
terennüm-gûy ü destân-sirâlık eder.
Sen o alîmsin ki, âyine-i ma'rifetinde
esrâr-i nihânî
ve mugayyebât-i dü cihânî
çehre-i rûz-i rûşen gibi lâyıhtır,
ve sen o rahîmsin ki, nesîm-i rahmetin
dimâğ-ı cân-i ins ü cân
ve meşâm-i ervâh-ı âlemiyânda
râyıha-i anber-i eşheb gibi fâyıhtır.
Sen o cevâdsın ki,
süâl-i sâilân-i âsümân ü zemîn
ve ifâza-i mevâhib-i mevcûdât-i âlemîn
tekerrür-i eyyâm
ve teâkub-i şuhûr ü a'vâm
ile ni'metin hızânesinden bir zerre kadar eksimez,
ve sen o gafûrsun ki,

kullarının bütün günahlarının bağışlanması
ve suç işleyenlerin tüm suçlarının yok sayılması
-her ne kadar çok olursa olsun
ve ne ölçüde sayılamaz bulunursa bulunsun-
ile bağışlayıcılığının denizinden bir katreye eksiklik gelmez.
Tanrım!
Sen o eskiliği dile gelmez hükmedicisin
ve hikmet sahibi yaratıcısın ki,
ezeller ezelinde
sıfatlar örtülerinin gömlekleri
ve zat tekliğinin perdeleri
ile örtülüp gizlenmiş bir sır iken, diledin ki
bağış ve cömertlik hazinesi açılıp,
var ediş ve bağış bulutu saçılıp;
o batmaz gök güneşi ezel doğusundan doğup,
eskilik ışıklarının bolluğu ebed arsasını aydınlatıp;
zat parıltılarının ışınları varlık sarayının penceresinden
ve sıfatların saçtığı ışıkların yansımalarının göz kamaştırıcılığı cömertlik denizinin üstünden
yokluk ülkesinin içinde yayılsın ve açık seçik olsun,
yokluk aynasının yüzünde parıl parıl parlasın ve apaçık olsun;
yani, diledin ki
emsalsiz güzelliğinin eseri görünür ve göz alır
ve sınırsız kemalinin değeri besbelli ve tanınır
olması için,
biçim ve renk verme evreninde
benzersiz bir resim,
yapma ve yaratma işliğinde
eşi görülmedik bir tılsım
meydana getiresin; nitekim bununla ilgilidir "*Gizli bir hazine idim, bilinmek istedim de yaratılmışları yarattım.*" deyişin;
böylece
üstün kudretinin pençesine
ve apaçık hikmetinin sağ eline
iradet kalemini alıp,
örneksiz bir nesne yapma levhasında
ve benzeri bulunmayan bir şeyi var etme tahtasında

afv-i cemî-i cerâim-i bendegân
ve mahv-i cümle-i taksîrât-i günâhkârân
-her ne kadar ki bî-add ü bî-intihâ
ve ne miḳdâr ki lâ-yüad ve lâ-yuhsâ
ola- mağfiretin bahrinden bir katreye noksân getirmez.

İlâhî!
Sen o ḳâdir-i kadîm
ve sâni'-i hakîmsin ki,
ezel-i âzâlde
celâbîb-i estâr-i sıfât
ve hucüb-i ehadiyyet-i zât
ile mestûr olmuş bir kenz-i mahfî iken, diledin ki
hazîne-i in'âm ü sehâ açılıp
ve ebr-i îcâd ü rahmet saçılıp;
hurşîd-i çarh-ı lem yezel maşrık-ı ezelden tâli'
ve feyz-ı envâr-i kıdem arsa-i ebedde lâmi',
eşi"a-i levâmi-i zât derîçe-i sarây-i vücûddan
ve şa'şaa-i ukûs-i işrâḳât-i sıfât sath-ı deryâ-yi cûddan
adem iḳlîminin içinde münbasıt u lâyıh
ve yokluk âyinesinin yüzünde celî vü vâzıh
ola; ya'nî, diledin ki
cemâl-i bî-misâlin şâhidi zâhir ü mücellâ
ve kemâl-i bî-nihâyetin şâhidi rûşen ü âşikârâ
olmak için,
cihân-i sûret ü telvînde
bir nakş-i acîb resm
ve kârgâh-i îcâd ü tekvînde
bir garîb tılısm
ibdâ edesin ki: "*Küntü kenzen mahfiyyen, fe-ahbebte en u'rife, fe-halektü'l-halka li-u'rife*";
pes,
yed-i kudret-i ḳâhire
ve yemîn-i hikmet-i bâhirene
irâdet kalemin alıp,
levh-i ibdâ
ve tahta-i ıhtirâda

bütün gelmiş geçmiş varlıkların
    ve daha sonraları bunlara eklenecek olanların
yokluk karanlığından varlık aydınlığına gelecek
hâllerinin niteliğini
    ve niteliklerinin niceliğini
öyle bir biçimde çizdin
    ve bir örnekle yazıverdin ki,
var etme vaktinden sonsuzluk ötesine kadar
her varlık o biçimde kalır,
        ve her yaratığın kılığı o örneğe uygun olur;
her parçanın biçimi bilginde varlığını aynen korur,
        ve her zerrenin örneği o levhada olduğu gibi saklanır;
bir kimsenin onda bir harf arttırmaya cesareti yok,
        ve bir kimsenin ondan bir nokta gidermeye kudreti yok.
Sen o başlangıcı olmayan yargılayıcısın
    ve sonu bulunmayan yöneticisin ki,
kıdem ülkesinde henüz bir yaratık baş göstermiş değilken
    ve yargının mahkemesinde henüz bir varlık görünmüş değilken
bilgiye ilişkin şahitlerin
    ve yargı dayanağı olan delillerin
ile esir içinde yer alan yüksekteki (göklerdeki) varlıklara
        alçaktaki (yer yüzündeki) dört unsuru
eş edip nikahladın,
kusursuz ve eksiksiz olan zatına yakışır bir değerlendirme
    ve tüm yaratıkları esirgeyici olan şanına yaraşır kusursuz ilişkilendirme
sebebiyle
biçim dünyasında
    ve gözle görülürlük ülkesinde
o ulu babaların
    bu yüce analarla
eş olarak birleşmeleri vasıtasıyla
senin kurduğun işleyiş biçiminin geçerliği
    ve varlıklar düzeninin yürürlüğü
üzerine yokluk rahminin perdesinden üç çocuk doğsun;
her çocuk
kendi öz gücü dilince
tesbih ve temcidde
        ve her varlık

cemî-i mükevvenât-i sâbıka ve lâhikanın
ve cümle-i mevcûdât-i müteâkıbe ve mütelâhikanın
sevâd-i ademden beyâz-i vücûda gelecek
sûret-i hâlini
ve keyfiyyet-i ahvâlini
bir üslûb ile tasvîr
ve bir misâl ile tahrîr ettin ki,
vakt-i îcâddan ebedü'l-âbâda değin
her mevcûd o takdîre mutâbık
ve her sûret o misâle muvâfık;
her cüz'înin sûreti ilminde kâin,
ve her zerrenin misâli o levhte kâmin;
bir ehadin zehresi yok kim onda bir harf artıra,
ve bir kimsenin kudreti yok ki ondan bir nokta gidere.
Sen o kâzı-yi ezel
ve hâkim-i lâ-yezâlsin ki,
kıdem iḳlîminde henûz bir mahlûk peydâ değilken
ve kazân mahkemesinde henûz bir mümkün hüveydâ değilken
şevâhid-i ilmiyye
ve beyyinât-i hükmiyyen
ile ecrâm-i esîriyye-i ulviyyeye
anâsır-i erbaa-yi sifliyyeyi
tezvîc ü nikâh ettin
ki takdîr-i Sübhânî
ve tedbîr-i Rahmânî
sebebi ile
cihân-i sûrette
ve âlem-i şehâdette
o âbâ-yi kirâmın
bu ümmehât-i izâm ile
izdivâcı vâsıtası ile
cery-i âdet-i Hak
ve ḳânûn-i nizâm-i halk
üzerine perde-i rahm-i ademden mevâlîd-i selâse zuhûra gele ki,
her mevlûd
kendi isti'dâdı lisânıyla
tesbîh ü temcîdde
ve her mevcûd

kendi hâlince
takdis ve tevhidde olsun;
her biçim seni göstermek için bir bahane sunsun;
her aynada senden bir nişane bulunsun;
her belirende bir çeşit güzellik ve olgunluk görünsün;
her kimsede bir türlü görünüşe yansımış çekicilik bulunsun;
her zerrede birliğine
bir kesin bir delil olsun;
her var edilende kudretine
açık bir belirti görülsün diye.

Beyit

Her şeyde bir belirti vardır
O'nun birliğini gösteren[10]

Beyitler

İki âlem O'na delil ve kılavuzdur
Canlı cansız her şey O'na tesbih okur

Her bir zerre ki havada başı dönmüş, dolanır
Her bir nokta ki ayak altına düşmüş, basılır

Hepsi canıgönülden O'nu ister, arar
Ama hiç birisi değil haberdar

Bir varlık ki onda ulaşılmaz üstünlük bulunur
Düşünce, onun ancak hayal oyuncusu olur

Tanrım!
Sen dillerde anılansın, öyle ki,
anılışın
her kime yönelse, o kimse ikbal yollarına yönelir,
ve sen şükre yaraşansın, öyle ki,
şükrün
her kime kolaylık sağlar olsa, emellerine kolayca ulaşır.

kendi hâli zübânıyla
takdîs ü tevhîdde ola;
her sûret seni göstermek için bir bahâne,
ve her mir'âtta senden bir nişâne ola;
her taayyünde bir yüzden lutf ü kemâl,
ve her şahısta bir türlü tecellî-yi cemâl
ola; her zerrede vahdâniyyetine
bir beyyine-i kâtıa
ve her mümkünde kudretine
bir hüccet-i sâtıa zâhir ola.

Beyit

Fe-fî külli şeyin lehû âyeh
Tedüllü 'alâ ennehû vâhid[10]

Ebyât

Dü âlem O'na delîl ü burhân
Tevhîdin okur cemâd ü hayvân

Her zerreî kim havâda mest ol
Her noktaî kim hazîz ü pest ol

Cümle O'nu cân ile talebkâr
Lîkin birisi değil haberdâr

O'nda ki harîm-i bî-niyâzî
Endîşe olur hayâl-bâzı

İlâhî!
Sen o mezkûrsun ki,
zikrin
her kime muvaffık olsa, muvaffak-i iḳbâl,
ve sen o meşkûrsun ki,
şükrün
her kime müyessir olsa, müyesser-i âmâl.

Beyitler

Kul olan efendisine şükretmeli
Hayırda şerde hayırla anmalı

Üzüntü olursa onu nimet bilmeli
Sıkıntı olduğunda onu rahat bilmeli

Şükür, güzelliği gözle görülür bir nimet
Nimete şükretmek ise daha çoğunu çekmek için alet

Şükür de O'nun nimeti ve şükrü
Sana düşen ise bilmek ancak güçsüzlüğünü

Şükürde güçsüzlük gerçek şükürdür, bil
Erişmekte güçsüzlük gerçek erişmektir, bil

Ey her varı yaratan
ve her iyilik ve bolluğu bağışlayan!
Ey mutluluk ve rahatlık kapılarını açan,
ey gecenin mis kokulu saçını, sabahın apak aydınlığını yaratan,
ey yer ve gök nurunla aydın, nitekim buyurdun: "*Allah göklerin ve yerin nurudır. O'nun nurunun misali bir kandilliktir, içinde kandil bulunan*."[11]
Âşıkların kalpleri
yüceliğini anma çarpıntılarıyla
aydınlanmış;
seni özleyenlerin nefesleri
sana kavuşma esintileriyle
miske bulanmış.
Âriflerin ruhları
güzelliğinin dupduru suyuna susamış;
kendinden geçmişlerin sırları
kemalinin güzelliği karşısında donakalmış.
Sıddıkların gönülleri
yücelik ve ululuğunun tecellilerinden
aklını yitirmiş;
mukarreblerin canları
büyüklük ve gücün karşısında
dehşete düşmüş.

Ebyât

Bende_olan mevlâsına şâkir gerek
Hayr ü şerde hayr ile zâkir gerek

Gam olursa ol onu ni'met bile
Renc olursa ol onu râhat bile

Şükr bir ni'met durur hüsnü bedîd
Şükr-i ni'met mûcib-i celb-i mezîd

Şükr dahı ni'met ü şükrü O'nun
Aczini bilmek hemîn ancak senin

Acz-i şükr olur haḳîkat şükr bil
Acz-i derk olur kemâl-i derk bil

Ey hâliḳ-ı her mevcûd
ve ey vâhib-i her kerem ü cûd!
Ey fettâh-ı ebvâb-i meserret ü irtiyâh,
ey mübdi'-i turra-i mutarrâ-i şâm ü gurra-i sabâh,
ey zemîn ü âsümân nûrunla rûşen ki: "*Allâhü nûru's-semâvâti ve'l-arz; meselü nûrihi ke-mişkâtin fîhâ misbâh*."[11]
Kulûb-i âşıḳân
sübühât-i celâlin ile
münevver;
enfâs-i müştâḳân
nefehât-i visâlin ile
muattar.
Ervâh-i ârifîn
zülâl-i cemâline atşân;
esrâr-i vâlihîn
cemâl-i kemâlinde hayrân.
Dil-i sıddîḳân
tecelliyât-i izzet ü celâlinden
bî-hûş;
cân-i mukarrebân
satavât-i azamet ü kemâlinden
medhûş.

Dünya hükümdarlarının kazançları
kapında kulluk etmekle;
yaratıkların güvençleri
eşiğinin toprağı olmakla.
Bahçelerde öten bülbüllerin terennümü
ağaç minberlerinde
kudretini övmek için;
çiçek bahçelerinde dalların tebessümü
bahar mevsiminde
hikmetin karşısında düştükleri şaşkınlık için.
Her buluşma yerinde toplanan toplum
aşkından yanmıştır,
ve her toplantı yerindeki mum
şevkinden yalımlanmıştır.
Süt yağmuru
nimetlerinin memesi bulutundan
susayıp acıkan bütün insanlara
iyilik ve bağışındır;
yağmur sütü
bulut tayasının memesinden
bağ ve bostan çocuklarının ağzına
bağış ve sunuşundur;
nitekim buyurdun: "*O, insanlar ümitlerini kestikten sonra yağmuru indirmekte, rahmetini yaymakta olandır. O, gerçek dosttur, her övgüye yaraşıktır*."[12]
İnciler yağdıran bulutların
yağmur tanelerini
topraklar üzerine gece gündüz yağdırması
senin takdirinle;
bahar bulutunun dalgıçlarının
arı duru inci dizilerini
kabarıp coşan denizlerin dibinden getirip gül bahçelerinin yeşillik pazarına arz etmeleri
senin tedbirinle.
Felek değirmeninin çarkını erişilmez kudretinle gece gündüz döndürürsün;
yıldızların altın ve gümüş kovalarını o değirmenin kanatlarında asılı bırakır, serseme döndürürsün;
o hareketlerin durumları ve konumlarındaki gariplikler

Fütûh-ı mülûk-i cihâniyân
bende-i dergâhın olmak ile;
âsâyiş-i cân-i âlemiyân
hâk-i bârigâhın olmak ile.
Terennüm-i bülbülân-i bostân
menâbir-i eşcârda
senâ-i kudretin için;
tebessüm-i gülbünân-i gülistân
fasl-i bahârda
taaccüb-i hikmetin için.
Her mahfilde ki bir cem' var,
sûhte-i aşkındır;
ve her mecliste ki bir şem' var,
efrûhte-i şevkındır.
Bârân-i şîr
gamâm-i pistân-i en'âmdan
teşnegân ü gürisnegân-i cümle-i insâna
lutf ü in'âmındır;
şîr-i bârân
pistân-i dâye-i gamâmdan
dehân-i tıflân-i bâğ u bostâna
fazl ü ikrâmındır
ki: "*Hüve'llezî yünezzilü'l-gayse min ba'di mâ kanetû ve yenşürü rahmeteh ve hüve'l-veliyyü'l-hamîd.*"[12]
Sehâib-i dürer-bâr
katarât-i emtârı
safahât-i aktâr üzerine leyl ü nehâr yağdırdığı
senin takdîrin ile,
ve gavvâs-i ebr-i bahâr
uḳûd-i mürvârîd-i âbdârı
ka'r-i bihâr-i zehhârdan getirip bâzâr-i çemen-i gülzâra arz ettiği
senin tedbîrin ile.
Çarh-i dôlâb-i feleği kemâl-i kudretin ile rûz ü şeb gerdân edersin,
ve kûzehâ-yi zerrîn ü sîmîn-i kevâkibi o çarhın perlerinde muallak u ser-gerdân edersin;
tâ o harekâtın garâib-i evzâ' u hâlâtı

ve o konumların ilişkilerindeki acayiplikler
vasıtasıyla
yaratıklar için olagelenin geçerliği
ve varlıklar düzeni kanununun yürürlüğü
üzerine cihan bağında türlü türlü bitkiler ve hayvanlar dünyası
ve oluş ve tükeniş evreninde sınıf sınıf varların yinelenen olancası
her mevsimde o yapıya benzer
ve her vakitte ona eşdeğer
durumda eksik olmayıp, daima
o süs ve bezek bağından,
ve o güzellik ve alım gülistanından
uzak olmasın diye.
Tanrım!
Ey evrene sonsuz kudretiyle hükmeden,
ey cin ve insanı yoktan var eden!
Ey bilgisi sınırsız yapıcı;
ey gücüne güç yetmez kılıcı!
Ey hikmet güzelliklerini ortaya seren;
ey levh ve kalemi var eden!
Ey ateş ve ışığı yaratan;
ey yılanı ve karıncayı doyuran!
Ey rahmet kapılarını açıcı;
ey marifet yollarını gösterici!
Ey yoktan var edici ve yok edip yeniden var edici;
ey her zorbayı ve sapkını kahredici!

Beyitler

Ey ayı ve güneşi salınıp dolandırıcı
Korku ve umut dünyasını şekillendirici

Kalemsiz benzeri olmayan bir şekil düzdün
Direksiz koskoca bir çadır kondurdun

Sensin ilk akılları mayalayıcı
Ve sensin suret ve heyulâyı yaratıcı

ve o evzâın acâib-i irtibâtâtı
vâsıtası ile
cery-i âdet-i mahlûḳât
ve ḳânûn-i nizâm-i mümkinât
üzerine
cihân bâğında kâinât-i envâ'-i nebâtât ü hayvânât
ve âlem-i kevn ü fesâdda esnâf-i müteceddidât-i mevcûdât
her fasılda o mizâca mutâbık
ve her vakitte ona muvâfık
eksik olmayıp, dâimâ
o bâğ-i zîb ü zînetten
ve o gülistân-i hüsn ü behcetten
hâlî olmaya.
İlâhî!
Ey pâdişâh-i âlem,
ey mûcid-i cinn ü âdem!
Ey sâni'-i dânâ
ve ey fâil-i tüvânâ!
Ey muzhir-i bedâyi'-i hikem
ve ey mübdi'-i levh ü kalem!
Ey Hâliḳ-ı nâr ü nûr,
ey râzık-ı mâr ü mûr!
Ey güşâyende-i ebvâb-i rahmet,
ey nümâyende-i asbâb-i ma'rifet!
Ey mübdi' ü muîd,
ey ḳâhir-i her cebbâr ü anîd!

Ebyât

Ey ber-ârende-i meh ü hurşîd,
Nakş-bend-i cihân-i bîm ü ümîd

Bî-kalem sûret-i bedî' ettin
Bî-sütûn hayme-i refî' ettin

Mâye-bahş-i uḳûl-i ûlâ sen
Fâtir-i sûret ü heyûlâ sen

Benzersiz zatına başlangıç yok
Padişahlığın bitmez, ona son uç yok

Sen o mutlak egemensin ki, egemenliğine tükeniş yok;
sen o ulular ulususun ki, ululuğuna iniş yok.
Sen o sultansın ki, saltanatına kul ve hizmet eder gerekmez;
sen o padişahsın ki, şahlığına alem ve çadır gerekmez.
Sen o kahredici güç sahibisin ki, gücünün eziciliği erişip: "*Bugün hakimiyet kimindir*?"[13] dediğin vakit göklerin ve yerin köşe bucağından bir kimse cevap verme gücünü kendinde bulmaz;
yine birliğinin yüceliğiyle "*Bir olan, her şeye hakim ve kahhar olan Allah'ındır*"[14] diye cevap verince kimse karşı durmağa kalkışmaz.
Nerede o büyüklük lafı edenler ve cihana hükm etmekle öğünenler? Niçin o günde o laftan dem urmazlar?
Nerede o mevki ve rütbesine güvenenler ve otağının yüksekliğiyle öğünenler? Niçin o demde o güvence sığınmazlar.
Sen kutsanmaya layıksın, öylesine ki, kutsal zatının
kutsayıcıların kutsayışına
ve kusursuzluğunu anıp duranların "Kusursuzsun" deyip duruşuna
ihtiyacı yoktur; "*İyilik ederseniz o iyiliği kendiniz için etmiş olursunuz; kötülük ederseniz de o kötülüğü yine kendiniz için etmiş olursunuz.*"[15] buyurduğunca;
sen o öbürü olmayan birsin ki, birliğinin bilinmezliği
ve hep ve sürekli var oluşunun gerçekliği
günahsız ruhların "Birsin" deyip durmalarından
ve Allah'tan korkmazların ortak koşmalarından
uzaktır; "*Sürekli ve hep var olmak, hiç kimseye, hiç bir şeye ve niteliğe gerek duymamanın gerçekliği, sizin iyiliğinizle ve kötülüğünüzle ilgili bulunmamak ve bu gibi niteliklerden uzak olmaktır*."[16] sözünde vurgulandığınca.
Tanrım!
Sen sonsuz iyilik vericisin, öyle ki,
iyiliğinin kandırıcı su kaynakları
besbelli ve tertemiz;
sen nimet bağışlayıcısın, öyle ki,
verdiğin nimetlerin miktarları
doyurucu ve bitimsiz.
Gökyüzü Seba ülkesinin melikesi Belkıs
-ki mavi kasrın billurdan yapılmış yüksek burcunda oturur-

Zât-i bî-çûnuna bidâyet yok
Pâdişâhlığına nihâyet yok

Sen o meliksin ki, milketine azil yok;
sen o azîzsin ki, izzetine zül yok.
Sen o sultânsın ki, saltanatına hayl ü haşem gerekmez,
ve sen o pâdişâhsın ki,şâhlığına çetr ü alem gerekmez.
Sen o kahhârsın ki, satavât-i kahrın erip, "*Li-meni'l-mülkü'l-yevm*"[13] dediğin vakit zevâyâ-yi ulvîden ve siflîden bir ehadin cevâba tâkati olmaz;
gine celâl-i ehadiyyetinle "*Li'llâhi'l-vâhidü'l-kahhâr*"[14] diye cevâb vericek kimsenin muârazaya istitâati olmaz.
Hani o lâf-i cebbârî ve mübâhât-i cihândârî edenler? Ne için o günde o lâftan dem urmazlar?
Ve hani o da'vâ-yi mansıb ü câh ve temeddüh-i rif'at-i bârigâh edenler? Ne için o demde o da'vâya kadem basmazlar?
Sen o kuddûssun ki, zât-i mukaddesin
takdîs-i mukaddisân
ve tesbîh-i müsebbihândan
bî-niyâzdır
ki: "*İn ahsentüm fe-leküm cemâlühû*
ve in ese'tüm fe-leküm vebâlüh"[15]
ve sen o vâhidsin ki, sırr-i ehadiyyet
ve haḳîkat-i samediyyetin
tevhîd-i pâkân
ve şirk-i bî-bâkândan
münezzehtir ki: "*Haḳîkatü's-samediyyetü münezzehetün 'an cemâlikům ve vebâlikům*."[16]
İlâhî!
Sen o kerîmsin ki,
meşârib-i keremin
zâhir ü sâfî,
ve sen o mün'imsin ki,
revâtib-i niamın
vâfir ü vâfî.
Belḳîs-i sabâ-i semâ
-ki çarh-i mümerred-i kavârîr-i kasr-i mînâda durur-

eşsiz gücünün kapısının kuludur,
ve değerli taşlarla bezenmiş ışık saçan kandil
-ki yüksek feleğin piruze mihrabının kubbesinde ışıyıp durur-
benzeri bulunmaz hikmetinin nurlarının parıltısıdır.
Yüksek kubbenin üstü ve alçaklık alanının düzlüğü varlığının nuruyla aydınlanmıştır;
melekler ve ruhların bulundukları çiçek bahçesinin yedi sofası
ve insanların bulunduğu yeşil bahçenin dört köşesi
rahmetinin eserleriyle güllük gülistanlık olmuştur.
Bilinmezlik ülkesinin hazinelerinin açılması
gücünün pençesinde,
ve gizli sırların tutulması
dileğinin elinde.
İlim ve hikmet cevherlerini bildiren sensin;
başarı ve mutluluk yollarında koşturan sensin.
Nefiste olan her himmet
ve gönüle gelen her niyet
eskiliği bilinmez ilminde bütün bütüne yer tutmuş,
ve her şeyin yer aldığı kitabında sayılmış.
Her tanenin -ki toprak yaygısı içindeki gizliler arasında gizlenmiştir-
ve her çizginin -ki felekler okyanusunun bucaklarında çizilmiştir-
her zerresi ilminin dairesi içinde yer alır,
ve her noktasını hikmetinin uçsuz bucaksız denizi içine alır.
Karadaki ceylanların gözlerinin sürmelerinin karalığı
ve denizde yaşayan balıkların diş incilerinin [= inci gibi dişlerinin] beyazlığı
senin bilgin içinde yer almıştır;
"*Karada ve denizde ne varsa hepsini o bilir*."[17] buyurduğun gibi;
sonbahar bağlarındaki düşen yapraklar
ve bahçe ve bostanlarda biten çiçekler
kitabında yazılmıştır;
"*Onun ilmi dışında bir yaprak dahı düşmez. Yerin karanlıkları içindeki tek bir tane, yaş ya da kuru (hiçbir şey) dışında kalmamak üzere, hepsi apaçık bir kitaptadır*."[18] buyurduğun gibi.
Ağacından kopup düşen her yeşil yaprak sayfası
yere ininceye kadar kaç kere döner,
ve hangi yüzü üzerine yere iner;
o yerde kurur gider mi,
veya bir hayvan onu yutar mı;

bende-i dergâh-i kudret-i acîbindir,
ve kandîl-i murassa'-i pür-ziyâ
-ki tâk-i mihrâb-i pîrûze-i felek-i muallâda yanar-
şu'le-i envâr-i hikmet-i garîbindir.
Târim-i kubbe-i bâlâ ve arsa-i sâhat-i pestî vücûdun nûruyla rûşen olmuştur;
heft suffa-i gülistân-i ulviyyât
ve çehâr kûşe-i bostân-i sifliyyât
rahmetin âsârıyla gülşen olmuştur.
Gayb hazînelerinin açılması
kabza-yi kudretinde,
ve gizli sırların tutulması
dest-i irâdetinde.
İlm ü hikmet gevherlerini bildiren sensin,
ve iḳbâl ü saâdet yolarına yeldiren sensin.
Her himmet ki nefiste ola
ve her niyyet ki gönüle gele,
ilm-i kadîminde cümlesi mevcûd
ve Kitâb-i mübîn'inde cemîisi ma'dûd.
Her dâne -ki habâyâ-yi basît-i hâkte mektûm ola-
ve her nakış -ki zevâyâ-yi muhît-i eflâkte merḳûm ola-;
her zerresi dâire-i ilminde dâhil,
ve her noktasına muhît-i hikmetin şâmil.
Sevâd-i sürme-i dîde-i âhuvân-i sahrâ
ve beyâz-i gevher-i dendân-i mâhiyân-i deryâ
ilminde konulmuştur
ki: "*Ve ya'lemu mâ fi'l-berri ve'l-bahr*"[17],
ve berg-rîzân-i fasl-i hazân
ve şükûfe-i her bâğ u bostân
kitâbında yazılmıştır
ki: "*Ve mâ teskutu min varakatin illâ ya'lemühâ ve lâ habbetin fi zulümâti'l-arzı ve lâ ratbin ve lâ yâbisin illâ fi kitâbin mübîn*."[18]
Her rakk-i varak-i hazrâ ki dırahtından cüdâ ola, bilirsin ki
inince kaç kerre döner,
ve hangi yüzü üzerine yere iner;
o yerde kurur gider mi,
veyâ bir hayvân onu yutar mı;

o hayvan oraya mı gelse gerek,
veyahut o ona mı varsa gerek;
o hayvan varlıklar arasında var mıdır,
yoksa henüz yokluk örtüsü içinde saklı mıdır;
doğuda mı olsa gerek, batıda mı;
gündüz mü yese gerek, yoksa gece mi;
onun vücuduna ne etki yapsa gerek;
yarar zarar ona ne etse gerek;
bütün bunları ezelde bilirsin,
ve bilginle öylece durursun;
ne bildiğinin yok olma ihtimali bulunur,
ve ne bildiğinde değişme ve başkalaşma olur.
Tanrım!
Sen ezel ve ebed sırlarını bilicisin
ve her iyiyi ve kötüyü ortaya sericisin,
öyle ki, hayallere ve vehimlere gelen her parçayı ve özeli,
akıllarda ve anlayışlarda bilinen her ne bütünü ve geneli
eksiksiz bilirsin,
ve dilediğin gibi yönetirsin.
Ana rahmine düşen her çocuk, ezelde bilirsin,
erkek midir, dişi mi;
eksiksiz midir, eksikli mi;
güzel mi olur, yoksa çirkin;
cehennemlik mi olur, yoksa cennete ilişkin;
akıllı mı olur, yoksa akılsız;
ilgili mi olur, yoksa kayıtsız;
bilgili mi olur, yoksa bilgisiz;
eksikli mi olur, yoksa eksiksiz;
değerli mi olur, yoksa hakir;
ömrü uzun mu olur, yoksa kısa;
bedeni büyük mü olur, yoksa köse;
tümü senin mutlak bilinmezlik bilginde var olagelmiş,
ve hepsi yaratıcı kudretinin yansıdığı levhada kayda geçmiş.
İnsan aklının kara kuşunun yükselişi
kudretinin bilinmezlik sırlarının eşiğinin yüksek tepesine erişmez;
nitekim buyurdun: "*Bilinmezlik ülkesinin anahtarları O'nun yanındadır; kendisinden başkası bunları bilmez.*"[19];

o hayvân onda mı gelse gerek,
ve yâhud o ona mı varsa gerek;
o hayvân âlemde mevcûd mudur
yohsa henûz ketm-i ademde mefḳûd mudur;
maşrıkta mı olsa gerek, mağrıbda mı;
gece mi yese gerek, yoksa gündüz mü;
onun teninde ne eser etse gerek;
assı ziyân ona ne etse gerek;
cümlesin ezelde bilirsin,
ve ilmin üzerine dursun;
ne bildiğine ihtimâl-i zevâl var,
ve ne ilminde tagayyür ü intiḳâl var.
İlâhî!
Sen o âlim-i esrâr-i ezel ü ebed
ve kirdâr-i her nîk ü bedsin ki,
her cüz'î ki hayâlât ü evhâma gelir
ve her ne küllî ki uḳûl ü efhâmda bilinir,
cümlesine âlimsin,
ve dilediğin gibi hâkimsin.
Her mevlûd ki ana rahmine düşer, ezelde bilirsin
ki zeker midir, ünsâ mı;
tâmmü'l-halk mıdır, hünsâ mı;
hûb mı olur, yohsa zişt;
ehl-i dûzah mı olur, yohsa ehl-i behişt;
âḳil mi olur, yâ dîvâne;
âşinâ mı olur, yâ bîgâne;
âlim mi olur, yohsa câhil;
nâkıs mı olur, yohsa kâmil;
ganî mi olur, yâhud faḳîr;
şerîf mi olur, yohsa haḳîr;
ömrü uzun mu olur, yâ kasîr;
cismi kebîr mi olur, ya sağîr;
cemîisi ilm-i gayb-i mutlakında mevcûd,
ve cümlesi levh-i nefs-i külde mazbûttur.
Pervâz-i uḳâb-i uḳûl-i insân
bâlâ-yi a'lâ-yi âsitâne-i esrâr-i gayb-i kudretine yetişmez
ki: "*Ve 'indehû mefâtihü'l-gaybe lâ ya'lemühâ illâ hû.*"[19];

hesap tutanların hayal defterlerinin boyu ve eni
ululuk ve yüceliğinin askerlerinin sayılarını rakama dökmeye yetişmez;
nitekim buyurdun: "*Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilmez.*"[20]
Gün olur, ayı
yüce felek kubbesi boşluğunun meydanında
aydınlık saçan bir yuvarlak edersin,
ve gün gelir, yine onu
dönüp duran erişilmez gök yüzünün elinde
ucu eğri bir gümüş değnek edersin;
kimi aman bu göğün mavi yapraklarında
altınla yazılmış bir parlak nûn edersin,
ve kimi zaman iyilik nimetinin bu piruze sofrasında
bir somun edersin;
gün olur, eyerleyip gök atına bindirirsin;
gün olur, süs olsun için Zühre'nin bileğine bilezik edersin.
Tanrım!
Güneş ve ay iki ışık kaynağıdır,
öyle ki, kudretinin kapıcıları
"*Muhakkak ben yeryüzünde bir halife (bir insan) yaratacağım*"[21] ayetiyle gönderilen halife çocukları mutluluk içinde yaşasınlar diye yakmışlardır,
ve yedi katlı gök bir kubbedir,
öyle ki, hikmetinin yapıcıları
o beyzadeler neşe içinde ömür sürsünler diye yapmışlardır.
Ortalığı aydınlatan ay yenisi
güzelliğinin sergilendiği resim galerisinde
karanlık gecenin saçına takılmış gümüş bir tokadır;
feleğin yüce tekeri
aşkının güzellerle dolu evinde
tatar güzellerinin kulağına takılmış bir altın halkadır.
Tanrım!
Sen sonsuz güç sahibisin, öyle ki, emrindeki askerler yenilgi bilmez;
sen bağış saçıcısın, öyle ki, bağışlarının çokluğuna sınır çekilmez.
Sen o kadar büyüksün ki,
büyüklük ve ululuğuna
tüm gelmiş geçmişler "Evet" demişlerdir,
ve sen öyle güçlüsün ki,
gücünün büyüklüğüne

ve tûl ü arz-i defter-i hayâl-i muhâsibân
erḳâm-i a'dâd-i ecnâd-i celâl ü izzetine vefâ etmez
ki: "*Ve mâ ya'lemu cünûde Rabbike illâ hû*."[20]
Gâh mâhı
meydân-i fezâ-yi tâk-ı felek-i a'lâda
bir gûy-i rahşân edersin,
ve gâh gine anı
dest-i sipihr-i gerdûn-i muallâda
bir sîmîn çevgân edersin;
gâh bu evrâk-i nîlî-yi âsümânda
altun ile yazılmış bir nûn-i tâbân edersin,
ve gâh bu süfre-i pîrûze-i hân-i ihsânında
bir kıt'a-i nân edersin;
gâh zîn urup hınk-i gerdûna süvâr edersin;
gâh zînet için sâid-i Zühre'ye sivâr edersin.
İlâhî!
Mihr ü mâh iki şem'dir ki,
ferrâşân-i kudretin
halîfe-zâdegân-i "*İnnî câ'ilün fi'l-arzı halîfe*"[21] nin meclis-i huzûrları için yakmışlardır,
ve yedi kat semâvât bir kubbedir ki,
sâni'ân-i hikmetin
o şeh-zâdelerin sarây-i sürûrları için yapmışlardır.
Mâh-i münîr-i nev
nigâristân-i hüsnünde
bir gîsû-bend-i sîmîn-i zülf-i şeb-i târdır;
çarh-i berîn-i felek
put-hâne-i aşkında
bir halka-i zerrîn-i gûş-i bütân-i tâtârdır.
zengin mi olur, yoksa fakir;
İlâhî!
Sen o ḳâdirsin ki, cünûd-i kazân mansûr,
ve sen o cevâdsın ki, vüfûd-i atâyân mevfûr.
Sen o azîmsin ki,
izzet ü azametine
mu'terif evvelûn ü âhırûn,
ve sen o kebîrsin ki,
kibriyâ-yi ceberûtuna

eskiler de yeniler de boyun eğmiştir,
ve sen öylesine egemensin ki, her ne işin olmasını dilesen, o anda "'*Ol*' (*dersin) ve olur*."[22]

Beyitler

Eskiler eskisi egemen, ki her şeyi var eden O'dur
Her şey oluş ve varlığını O'nunla bulur

Bağışı çok ve sonsuz denilecek kadar boldur
Egemenlik, övgü ve büyüklük O'nundur [23]

Gülün çehresine parlaklık veren O
Sünbülün saçını kıvrım kıvrım ören O

Cihan sarayı özleminin yuvası
Ve akıl hümâsı halkasının kumrusu

Varlık içkisinin kaynaklarını açan O
Cisim bağına akan su [= can] veren O

Evrene övgüler düzer hep birden
Cansız varlıklar dilden, bitkiler de gönülden

Tanrım!
Sen o yoktan var edicisin ki,
sevginin tutkusunun ışınlarının bir zerreciğiyle
ve varlığının güneşinin ışıklarının bir parçacığıyla
milyonlarca gönül çekici sureti
ve cana can katıcı çehreyi
yokluk perdesi ardından varlık alanına getirirsin;
sen o kulluk etmeye lâyıksın ki,
zatının ululuğu
ve sıfatlarının olgunluğu
sebebiyle
her var edilmiş varlık türünü
ve her kımıldayıcı ile yerinde dururu
her nefeste kulluğa getirir de secdeye kapandırırsın.
Sen o ezici güç sahibisin ki,
niçe burnu havada zorbaları -Nemrûd'un başı gibi- eksikli bir sineğe nasip edersin,

münsıf mütekaddimûn ü müteahhırûn;
ve sen o hâkim'sin ki her ne emre ki kazâ ve hükm etsen, hemîn "*Kün fe-yekûn*."[22]

Ebyât

Kadîmî tüvânâ ki cân ü cihân
Onunla bulur cümle nâm ü nişân

Atâsı firâvân ü bî-intihâ
"Lehü'l-mülkü ve'l-hamdü ve'l-kibriyâ"[23]

Mutarrâger-i çehre-i gül O'dur
Girih-bend-i gîsû-yi sünbül O'dur

Sarây-i cihân külbe-i şevḳıdır
Hümâ-yi hıred kumrı-yi tavkıdır

Menâbi'-küşâ-yi şarâb-i cihân
Verir bâğ-i cisme ol âb-i revân

Senâ-güster-i mübdi'-i kâinât
Zübân-i cemâd ü revân-i nebât

İlâhî!
Sen o mûcidsin ki,
mihrin havâsının şuâından bir zerresi ile,
vücûdun güneşinin pertevinden bir şemmesi ile
hezâr hezâr sûret-i dil-rübâ
ve çehre-i cân-fizâyı
ketm-i ademden sahrâ-yi vücûda getirirsin,
ve sen o ma'bûdsun ki,
celâl-i zâtın
ve kemâl-i sıfâtın
sebebi ile
her mevcûd-i mümkini
ve her müteharrik ü sâkini
her nefeste kulluğa ve sücûda getirirsin.
Sen o cebbârsın ki,
nice cebbâr-i gerden-keşânları -ser-i Nemrûd gibi- nasîb-i peşşe-i nâ-tamâm edersin,

ve binlerce insafsız firavunları -Musa peygamber zamanındaki firavun gibi- zavallı duruma düşürür, boyun eğdirirsin.

Eğer güçsüz karınca
yardımının sağlam ipine yapışsa,
yılanın gözünü ensesinden çeker,
ve eğer zayıf tilki
koruyuculuğunun otlağına yol bulsa,
aslanla ölümüne dövüşe girer.

Tanrım!

Sen o esirgeyicisin ki, firdevs bahçesi esirgeyiciliğinin bahçelerinin değersiz bir bahçesidir;
sen o ezici güç sahibisin ki, cehennem tabakaları öfkenin ateşinin en küçük kıvılcımıdır.

Beyit

Sekiz cennet, nurlarının parıltısıdır
Yedi cehennem, nuruna duyulan özlemin yansımasıdır

Sen o çok bilicisin ki,
bilginin kitaplığından bir nokta elde etmek için
dokuz felek bir araya birikip toplanmıştır,
ve sen o rızık vericisin ki,
akl-i kül azıklarını yayma ve nimetlerini serme konusunda dilsiz olmuştur.

Uzakları görücü akıl ve engin görüşlü fikir eşsiz zatını kavramakta serseme dönmüş;
ayağına çabuk vehmin ve cihanı gezip dolaşan hayalin, sıfatlarını tanımak için gezip dolanmaktan başı dönmüş.

Esirgeyişinin yardımlarının sayısı sayma işleminin imkânlarını ve sayı dizilerini aşmış;
yer ve gök tabakaları hikmetinin güzel eserleri ve kudretinin değerli işleri ile dolup taşmış.

Beyitler

Her neye baksan zatının delili
Bütün nesneler ayetlerinin kitabı

Gök ve yer, toprağından bir avuçluk iki bölge
Parça ve bütün, kusursuz zatını ıspatlayan belge

ve hezâr ferâine-i bî-amânları -fir'avn-i Mûsâ gibi- zebûn ü râm edersin.
Eğer mûr-i nahîf
habl-i metîn-i inâyetine temessük ede,
dîde-i mârı ensesinden çeke,
ve eğer rûbâh-i zaîf
çerâgâh-i himâyetine yol bula,
aslan ile muhkem pençe tuta.
İlâhî!
Sen o rahmânsın ki, gülşen-i firdevs rahmetin hadâyıkının kem gülzârıdır,
ve sen o kahhârsın ki, tabaḳât-i cehennem gazabın âteşinin ednâ şerârıdır.

Beyt

Heşt cennet lem'a-i envârıdır
Heft dûzah tâb-i şevḳ-i nûrudur

Sen o alîmsin ki,
ilmin kitâb-hânesinden bir noktanın ihrâzı için dokuz felek bir araya bükülüp derhem olmuştur,
ve sen o mün'imsin ki,
zübân-i hâl-i akl-i kül neşr-i âlâ vü bast-i na'mânda ahres ü ebkem olmuştur.
Akl-i dûr-bîn ve fikr-i pîş-endîş zât-i bî-çûnun idrâkinde hayrân;
vehm-i tîz-gâm ve hayâl-i cihân-neverd sıfâtın seyrinde ser-gerdân.
A'dâd-i emdâd-i rahmetin tengnây-i ihsâ ve mazîḳ-i şümârdan bîrûn;
tabaḳât-i âsümân ü zemîn bedâyi'-i hikmet ve sanâyi'-i kudretin ile meşhûn.

Ebyât

Her neye baksan delîl-i zâtıdır
Cümle eşyâ mushaf-i âyâtıdır

Arş ü ferş aktâ'-ı muşt-i hâkidir
Cüz ve kül bürhân-i zât-i pâkidir

Tüm gelmiş geçmişlere yol gösteren O
Her şeyi bir kâf ve nûn ile var eden O

Eksiksiz zatı hiçbir şeyle ilişkili olamaz
Her şeyi bilen bir işleyicidir, dile gelmez ve anlatılamaz

Bu akıl ve can dünyası O'nun kadehiyle sarhoştur
Gönül topları O'nun meydanında yuvarlanıp durur

Can kuşu ayağını tuzağına kaptırmış
Sevdasına tutulan kimse şan ve şeref kazanmış

Sanatkârlığı ne zaman ki bağış elini uzatır
Su ve topraktan var olmuşa görme yeterliği verir

Yardımsız ve aracısız var edicidir O
Sınırsız ve gerekçesiz yaratıcıdır O

Ey hem gizli, hem görünür olan
Hep diri ve en güçlü, esirgeyen ve bağışlayan

Tanrım!
Sen o hikmet sahibi güçlüsün ki,
gülün yanağına öyle bir parlaklık verdin ki.
onu gördükçe gönül gülü açılıp sevinç duyar,
    ve yanak gülüne [= güle benzer yanağa] öyle bir tazelik ve güzellik bağışladın ki,
    ona karşı gülün gönlü sıkılıp utanca batar.
Tanrım!
Sen o sınırsız güç sahibisin ki, kudretinin nahılcısı
varlıkların dizimini düzenlemek,
    olanların çocuklarını doğurmak;
yeryüzündeki oruçluların gecesine hayat vermek
    ve dünyada seher vaktinde kalkanların sancaklarını göstermek
için
asılı yıldız kandilleri
    ve atmosfere hızla giren yıldızların ışık kaynağı kandillikleri
ile felekler kubbesindeki minarelerin şerefelerinde
    ve emlak sarayının tavanının pencerelerinde
her demde öyle bir garip durum sergiler,
    ve her saatte gözler önüne öyle bir acayip nakış serer ki,

Evvelîn ü âhırîne reh-nümûn
Etti zâhir cümleyi bir kâf ü nûn

Zât-i pâki her cihettendir bürûn
Fâil-i dânâ durur bî-çend ü çûn

Bu cihân-i akl ü cân hayrânıdır
Gûy-i diller cümle ser-gerdânıdır

Murğ-ı cândır dâmı ile pây-bend
Kimde ki sevdâsı vardır ser-bülend

Sun'u çünkim lutfunu ızhâr eder
Âb ü gilden ḳâbil-i dîdâr eder

Mübdi'-i bî-avn ü bî-illettir Ol
Hâliḳ-i bî-gâyet ü illettir Ol

Ey ki sensin Bâtın ü hem Âşikâr
Râhim ü Rahmân ü Hayy ü Kirdigâr

İlâhî!
Sen o ḳâdir-i hakîmsin ki,
ruhsâr-i güle şu tarâveti verdin
ki onu gördükçe gül-i dil açılıp pür-safâ olur,
ve gül-i ruhsâra şu nezâreti verdin ki,
ona karşı dil-i gül utanıp gark-i hayâ olur.
İlâhî!
Sen o ḳâdirsin ki, nahl-bend-i kudretin
tertîb-i nizâm-i mevcûdât
ve tevlîd-i mevâlîd-i kâinât,
ve ihyâ-yi şeb-i rûze-dârân-i devrân
ve i'lân-i a'lâm-i seher-hîzân-i cihân
için
kanâdîl-i muallaka-i ecrâm-i kevâkib
ve mesâbîh-i münevvere-i nücûm-i sevâkıb
ile şerefât-i menâre-i kubbe-i eflâk
ve derecât-i tâk-ı sarây-i emlâkte
her demde bir vaz'-i garîb peydâ
ve her sâatte bir nakş-i acîb hüveydâ

dünya müneccimleri
o durumların ilişkilerini değerlendirmekte şaşırıp kalmışlardır,
ve insanların vakit belirleyicileri
o derecelerin inceliklerini anlamakta apışıp kalmışlardır.
Hikmetinin uşakları
ve kudretinin kapı kulları
dünya üzerindeki ülkelerde yaşayanlardan kulluk edenlerin kullukları
ve yeryüzündeki bir yere kapanıp da seninle baş başa kalanların dualarının
için göğün piruze mihrabının kubbesinin üstünde
ve mavi gökyüzü kubbesinin boşluğunun içinde
tertemiz yeşil seccadeyi toprak mescidi üzerine yayıp döşerler,
ve rahmetinin kilitlerinin müvekkilleri
ve nimetinin hazinelerinin vekilleri
yerin değerli taşlarla bezenmiş yüzünü
bahar mevsiminde
türlü türlü inciler ve taşlarla
ve sonbahar geldikte
bir sürü altın ve gümüşle
doldurup dünyaya nimet için yaratıklara pay edip üleştirirler.
Dileğinin sofracıbaşıları ova yaygısının sofra bezi
ve üzerinde yaşanır toprakların dümdüz yüzü
üzerine
varlık çocuklarının sağladıkları azıklardan
ve hayvan ve bitki türü yiyeceklerden
öyle bir han sofrası hazırlar
ve sultanlara yaraşır öyle bir şölen düzenler ki,
dünyanın şahları
ve yedi iklimin padişahları
o sofrada yer alan yiyeceklerin bir hor dilencisidir;
eski ve yeni azıklar
ve gelmiş geçmiş rızıklar
o nimet sunuş sofrasının en küçük bağışıdır.
Tanrım!
Sen o başı olmayan takdir sahibisin
ve sonu bulunmayan tedbir sahibisin ki,
her varlığı büyük ve küçük âlemin mevcutlarından
ve her zerreyi aşağı ve yukarı âlemlerin zerrelerinden

eder ki müneccimân-i âlem
o evzâın irtibâtâtı hükmünde hayrân,
ve muvakkıtân-i benî-âdem
o derecâtın deḳâyıkı idrâkinde ser-gerdânlardır.
Ferrâşân-i hikmetin
ve kayyimân-i kudretin
ibâdât-i âbidân-i sükkân-i arazîn
ve salevât-i mu'tekifân-i rûy-i zemîn
için zîr-i tâk-i mihrâb-i pîrûze-i gerdûn
ve derûn-i fezâ-yi kubbe-i çarh-i nîl-gûnda
seccâde-i sebz-i pâki rûy-i mescid-i hâk üzerine bast edip döşerler,
ve müvekkilân-i meḳâlîd-i rahmetin
ve vekîlân-i hazâin-i ni'metin
sâ'-i murassa'-i zemîni
fasl-i bahârda
envâ'-ı dürr ü güherle
ve zamân-i hazânda
sunûf-i sîm ü zerle
doldurup cihâna ni'met için âleme kısmet edip üleştirirler.
Hôn-sâlâr-i meşiyyetin süfre-i bisât-i hâmûn
ve sahn-i basît-i rub'-i meskûn
üzerine
mevâid-i mevâlîd-i kâinât
ve sunûf-i at'ime-i hayvânât ü nabâtâttan
bir hôn-i şâhâne
ve tertîb-i pâdişâhâne
düzer kim,
âlemin şâhları
ve yedi ıḳlîmin pâdişâhları
o hônun nevâlesinin kem gedâsıdır,
ve erzâk-ı evvelîn ü âhırîn
ve mevâid-i mütekaddimîn ü müteahhırîn
o süfre-i en'âmın ednâ atâsıdır.
İlâhî!
Sen o mukaddir-i ezelî
ve müdebbir-i lâ-yezâlîsin ki,
her mevcûdu mevcûdât-i âlem-i suğrâ vü kübrâdan

yüce bir hikmet olmaksızın
ve son derece yüksek bir fayda bulunmaksızın
yaratmamışsındır.
Sen o yaratıcısın ki, bir avuç bulanık topraktan
ve bir avuç kirli tozdan
iki âlemi bir araya getirdin,
adını "âdem" koydun:
biri cisim evreni ve görünen âlem;
biri ruhlar dünyası ve görünmeyen âlem;
biri dış ve yoğun âlem,
ve biri iç ve yalın âlem.

Beyit

Birisi ismet hazinesi
Birisi hikmet ticarethanesi

Kudretinin süsleyicisi bir damla sudan öyle bir gelin bezeyip on sekiz bin âleme gösterdi ki,
onun hakkında ezel hatibi yaratma minberinde şu övgü hutbesini okuyup:
"Biçim verip yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı (bak) ne yücedir." dedi,
ve akıllar muarrifi, büyük melekler mahfilinde, "*Biz gerçekten de insanı en güzel bir biçimde yarattık*." faslını okudu.
Öyle bir acayip birleşim
ve öyle bir garip biçim
yaptın ki, her gören,
bir ay yaratılmış sanır, miske bulanmış;
bir misk yaratılmış sanır, ayı silip varlığını yele vermiş;
öyle sanır ki, bir şeker düzülmüş, şerbet satıcı,
bir içki süzülmüş, şeker gibi tatlı;
bir boydur, yürüyen selvi,
bir bedendir, yalnızca ruh ve can evi;
bir yüzdür, açılsa güle benzer,
bir dildir, söylese bülbüle benzer;
bir dişdir, pırıltılı inciye dönmüş,
bir dudaktır, pürüzsüz lâl taşına dönmüş;
bir gözdür, nergise benzer,
bir zülüftür, anbere benzer;

bî-hikmet-i a'lâ
ve bî-fâide-i garrâ
yaratmayıp durursun.
Sen o hâliḳsın ki, bir muşt tîre hâkten
ve bir avuç gubâr-i nâ-pâkten
iki âlemi bir araya cem' ettin,
adını âdem kodun:
biri âlem-i cism ü âşikârâ,
ve biri âlem-i rûh u nâ-peydâ;
biri âlem-i zâhir ü kesîf,
ve biri âlem-i bâtın ü latîf.

Beyt

Birisi genc-hâne-i ismet
Birisi kâr-hâne-i hikmet

Meşşâta-i kudretin bir katre âbdan bir arûs bezeyip on sekiz bin âleme cilve ettirdi ki, onun hakkında hatîb-i ezel minber-i ibdâda bir hutbe-i hamd etti ki: *"Fetebâreka'llâhü ahsenü'l-hâliḳîn"*[24],
ve muarrif-i uḳûl mahfil-i Kerûbîn'de bu faslı okudu ki: "*Le-kad halekne'l-insâne fî ahseni takvîm*."[25]
Bir terkîb-i acîb
ve bir sûret-i garîb
peydâ ettin ki, her gören sanır ki,
bir meh yaratılmıştır ki, müşk-sây ola,
ve bir müşk yaratılmış ki, meh-fersây ola;
bir şeker düzülmüş ki, mey-fürûş ola,
bir mey dürülmüş ki, şeker-nûş ola;
bir kad durur ki, serv-i revândır,
bir peyker durur ki, hemîn cân ü revândır;
bir yüzdür ki, açılsa güle benzer,
bir dildir ki, söylese bülbüle benzer;
bir diştir ki, dürr-i hoş-âba dönmüş,
bir dudaktır ki, la'l-i nâba dönmüş;
bir çeşimdir ki, abhere benzer,
bir zülüftür ki, anbere benzer;

bir alındır, bedr olmuş aya dönmüş
bir kaştır, müşk tozlu yaya dönmüş;
bir ağızdır, yakut hokka olmuş,
bir sözdür, canı doyuran aş olmuş;
bir akıl balabanıdır, duyu kuşlarına baş olmuş,
bir can papağanıdır, ten kafesine eş olmuş.
Bir zattır, mutlak varlık aynası olmuş,
bir gönüldür, yalnızca Hakk'ın konağı olmuş

Beyitler

Akıl o yüceler yücesi zatın nurudur
Bütün varlık âlemi onunla kemal bulur

Alevi gönül evini ışıkla doldurur
Canlı ve güzel, gül ve gül bahçesi olur

Hikmet bilir akıl olduğunda rehberi
Eksik olmaz kesin bilgi nükteleri

Ruhu sen bil ki yaratıcının bir işidir
Akıl ve gönül onsuz hiç varlık mı bulur

Nefis, gönül ve kulakla göz ve de akıl
Olmazsa ruh alt üst olur, bil

Bütün cismin baştanbaşa can olursa
Layık olur canana ve yaraşık olur ona

Tanrım!
Dünyanın bütün nakkaşları
ve insanoğlunun tüm ressamları
bir nakış çizmek
ve bir biçim yapmak
isteseler, bir geniş ve açık yerde, bir hareketsiz nesnenin üstünde yaparlar; sen o ezel musavvirisin ki, bir katre hareketli su üzerinde, dar ve karanlık bir kanalda bir insan sureti meydana getirdin, öyle ki,
götürü Çin nakkaşları
ve yeryüzü heykeltıraşları
-ki portre çizici kalemleri
ve ibret verici resimleri

bir alındır ki, bedr olmuş aya dönmüş,
bir kaştır ki, müşk tozlu yaya dönmüş;
bir dehendir ki, hokka-i yâḳût olmuş,
bir sehundur ki, câna gıdâ ve ḳût olmuş;
bir şeh-bâz-i akıldır ki, havâs kuşlarına reîs olmuş,
bir tûtî-yi cândır ki, ten kafesine enîs olmuş;
bir zâttır ki, âyine-i vücûd-i mutlak olmuş,
bir gönüldür ki, hemân arşıgâh-i Hak olmuş.

Ebyât

Akldır bir nûr-i zât-i Zü'l-celâl
Âlem onunla bulur cümle kemâl

Şu'lesi dil hânesin rûşen kılur
Tâze vü hûb ü gül ü gülşen olur

Akl-i ferzâne çü ola hem-nişîn
Eksik olmaz nükte-i ilmi'l-yaḳîn

Rûhu sen bilgil ki emr-i Kirdigâr
Akl ü dilde olmaz ansız hîç karâr

Nefs ü akl ü dil dahı sem' u basar
Olmaz ise rûh olur zîr ü zeber

Cism-i pâkin ser be-ser çün cân ola
Lâyık u şâyiste-i cânân ola

İlâhî!
Cümle nakkâşân-i âlem
ve musavvirân-i benî-âdem
bir nakış tasvîr
ve bir sûret tahrîr
etmek isteseler, bir vâsi' ü rûşen maḳâmda, bir sâkin nesnenin üstünde ederler; sen o musavvir-i ezelsin ki, bir katre müteharrik âb üzerinde, rahm ü şikem-i teng ü târîkte bir sûret-i âdem tasvîr ettin ki,
cümle nakkâşân-i Çîn
ve sûretgerân-i rûy-i zemîn
-ki hâme-i çehre-küşâ
ve sûret-i ibret-nümâları

Âzer'in canını kıskançlığa sevkeder,
ve renk karıştırıcı akılları
ve suret düzücü yaradılışları
Mânî'nin usunu şaşırtır-
hiç o suretin tasviri niteliğinde biçim düşünemediler ve bulamadılar,
ve o çizim ve resmin güzelliği karşısında hayranlık duyup bakakaldılar;
dünyanın bütün niteleme ustaları
ve yeryüzünün tüm benzetme hocaları
onu övmekte ve kutsamakta çaresizliğe düşüp şaşakaldılar.
Tanrım!
Sen o güç ve hikmet sahibisin ki, nice yaratıkları yalnızca sürünür yarattın yılan, balık ve benzerleri gibi-;
nicesini iki kat yürür yarattın -dört ayaklı hayvanlar gibi-;
nicesini oturur yarattın -yerinden kımıldamaz dağlar gibi-,
ve nicesini ayakta durur yarattın -ağaçlar ve bitkiler gibi-;
insanı
-ki varlıkların özgesi
ve yaratıkların gözdesidir-
hem iki kat yürür, hem sürünür;
hem ayakta durur, hem oturur
yarattın; öyle ki,
bir görünüşü bir görünüşünü giderici değil,
ve bir şekli bir şeklini engelleyici değil.
Tanrım!
Senin insanoğluna bağışların sayısızdır;
Tanrım!
Senin insana iyiliklerin sınırsızdır.
Yarattıklarının bir bölüğünü -ki ulu melekler topluluğudur- şöyle yarattın ki,
salt kutlu ruh ve yalın akıldır;
varlıkları şehvet ve öfke ateşinin dumanına bulanmamış,
ve sıfatları kin, kıskançlık ve nekeslikten arınmış;
Allah'ın (kendilerine bildirilmiş ve gösterilmiş olduğu kadarıyla) niteliğinin yüceliği karşısında korkmak durumlarının gereği;
"*Kendilerinden her yönden üstün, yüceler yücesi Rablerinden korkarlar, ne buyurulursa onu yerine getirirler.*"[26] buyurulduğu gibi;
Yaratıcı'nın büyüklük ve azametinin zikri zatlarının ayrılmazı;
"Onlar gece gündüz ara vermeksizin O'nu tesbih ediyorlar."[27] denildiği gibi;

cân-i Âzer'i gayrete bırakır,
ve akl-i reng-âmîz
ü tab'-ı sûret-engîzleri
hâtır-i Mânî'yi hayrette kor-
hîç o sûretin tasvîri keyfiyyetinde sûret tasavvur ü vicdân edemediler,
ve o nakş ü nigârın hüsn ü zîbâsında hayrân ü nigerân kaldılar,
ve cemî-i vassâfân-i cihân
ve müsebbihân-i devrân
onun tesbîhinde âciz ü ser-gerdân oldular.
İlâhî!
Sen o hakîmsin ki, nice mahlûḳâtı hemîn sâcid yarattın -mâr ü mâhî emsâli gibi-
ve nicesin râki' yarattın -behâim misali gibi-
ve nicesin ḳâid yarattın -cibâl-i râsiyât gibi-
ve nicesin ḳâim yarattın -eşcâr ü nabâtât gibi-;
âdemi
-ki hulâsa-i mevcûdât
ve zübde-i mahlûḳâttır-
hem râki', hem sâcid;
hem ḳâim ve hem ḳâid
yarattın ki,
bir hey'eti bir hey'etini râfi'
ve bir şekli bir şeklini mâni'
değil.
İlâhî!
Senin benî-âdeme in'âmın bî-addır;
İlâhî!
Senin insâna ikrâmın bî-haddir.
Mahlûḳâtın ba'zını -ki zümre-i melâike-i kirâmdır- şöyle yarattın ki,
mahzâ rûh-i mukaddes ve akl-i mücerreddir-
ve vücûdları dûd-i âteş-i şehvet ü gazabdan müberrâ
ve sıfatları hıkd ü hased ü buhuldan muarrâ;
havf-i celâl-i hey'et-i Sübhânî levâzım-i hâletleri
ki: "*Yehâfûne Rabbehüm min fevkihim ve yefalûne mâ yü'merûn*"[26];
ve zikr-i azamet ü kibriyâ-yi Rahmânî mukârin-i zâtları
ki: "*Yüsebbihûne'lleyle ve'n-nehâra lâ-yüfterûn*"[27];

günahsız oluşları yaradılıştandır,
hiç azgınlık edip günah işlemezler;
"Onlar, Allah'ın kendilerine emrettiği şeylere aslâ isyan etmezler."[28] buyurulduğu gibi;
davranışları oluştandır,
hiç bir biçimde böbürleniş ve gaflete bulaşmazlar;
"O'nun huzurunda bulunanlar kendisine ibadet etmekten aslâ kibirlenmezler."[29]
buyurulduğu gibi.
Her biri bir hizmet üzerine konulmuştur,
o onun tabiatıdır;
her biri bir işle görevlendirilmiştir,
o onun ibadetidir.
Her birinin hizmeti kendisine gereklidir, yapmadan olmaz;
her birinin ibadeti varlığından ayrılmaz;
etmemek elinden gelmez;
terk etmege gücü yetişmez.
Davranış biçimleri yaradılıştandır;
varlıkları oluşlarındandır.
Ve bir bölüğünü -ki dört ayaklılar ve hayvanlardır- şöyle yarattın ki,
birleşimleri yalnızca hissî şehvetler için kap oluşturmak,
ve amaçları yalnızca bedenî lezzetlerin peşinde koşturmaktır.
Yönelişleri karın doyurmak ve birleşmek işiyle kısıtlı,
ve fikirleri açlık ve tokluk kaygısıyla sınırlı.
Kendilerine ruh ülkesiyle ilgili lezzetleri isteme araçları
ve Yaratıcı katıyla ilişkili bilgilere ulaşma vasıtaları
sunulmamıştır.
Yaradılışlarına, İlâhî gücün şaşılası işlerinden ibret almaları için
kabiliyet verilmemiştir;
oluşlarına, o gücü sınırsız hükümdarın hikmet sırları bilgilerine ulaşmaları için
istidat konulmamıştır.
Her biri beşerî huyların rezilliklerinin
bir niteliğinde
son noktadadır,
ve her bir huyunda
en aşırı çizgidedir.
Kimi hırsta en üst durumdadır;
kimi şehvette en aşırı konumdadır.
Kimi aşırıdır atılganlıkta;
kimi aşırıdır korkaklıkta.

ismetleri cibillîdir,
hîç tuğyân ü ma’sıyet olmaz
ki: “*Lâ ya‘sûna’llâhe mâ emerahum*.”[28];
ve tâatleri tab‘îdir,
aslâ âmîhte-i istikbâr ü gaflet olmaz
ki: “*Ve men ‘indehû lâ yestekbirûne ‘an ‘ibâdetihî.*”[29];
Her biri bir hizmet üzerine konulmuştur,
kim o onun tâatıdır,
ve her biri bir maslahata müekkel olmuştur,
ki o onun ibâdetidir;
Her birinin hizmeti zâtına lâzımdır,
ve her birinin ibâdeti vücûduna mülâzımdır;
etmemeğe kudreti yoktur,
ve terk etmeğe tâkati yoktur.
Hulukları hılḳîdir;
vücûdları cibillîdir.
Ve bazını -ki tavâif-i behâim ü hayvânâttır- şöyle yarattın ki,
terkîbleri hemîn viâ-yi şehevât-i hissiyye,
ve maksûdları hemân taleb-i lezzât-i cismiyyedir.
Himmetleri ḥalk u fercleri işine maksûr,
ve fikirleri açlık ve tokluk teşvîşine mahsûr.
Zâtlarında devâî-yi taleb-i lezzât-i rûhâniyye
ve bevâis-i himmet-i maârif-i rabbâniyye
konulmamıştır.
Hilkatlerine o ḳâbiliyyet verilmemiştir
ki acâib-i kudret-i İlâhiyye’den ibret alalar,
ve cibilletlerinde o isti‘dâd konulmamıştır
ki esrâr-i hikmet-i pâdişâhîye ma‘rifetleri ola.
Her biri rezâil-i ahlâk-i beşeriyyenin
bir sıfatında
tamâm-i gâyette,
ve bir hulkunda
taraf-i nihâyettedir.
Kimi hırsta a’lâ-yi hâldedir;
kimi şehvette gâyette kemâldedir.
Kimi gazabda mufrit;
kimi cübünde mufrittir.

Kimi kıskançlıkla tanınır;
kimi cimrilikle vasıflanır.
Kimi kandırıcılık ve aldatıcılıkla ünlenmiştir;
bütün ayrıntılarına *Acāyıb-i Mahlukat*'ta değinilmiştir.
Ama varlıklar arasında insanı öyle yarattın ki,
yapısı hem iyiliğe eğilimli, hem şerre;
hem yarara meyilli, hem zarara.
Barışa da hazırlığı var, savaşa da;
yoldan çıkmaya da yakın, doğru yola gitmeye de.
Oluşu olgunluğa da, eksikliğe de yatkın;
yaradılışı itaate de isyana da yakın.
Gerçi hayvanî şehvetlerin, huy ve davranışların hemen bütün araçları verilmiş,
ancak ilâhî bilgi sırlarını tanıyıp anlaması için de güçle donatılmış.
Gerçi bedenî lezzetlerden oldukça zevk duyar;
ama ruhanî lezzetlere de tam bir özlemi var.
İki dünyadan da nasibi ve hissesi var,
ve iki bölükle de hikâyesi ve kıssası var.
Birine vasıtası canı ve gönlüdür;
birinin aracı su ve toprak karışımı bedenidir.
Eğer tabiat mezbelesinde kalıp gitmezse
ve duyular çöplüğünden dışarı çıkmazsa,
böylesinin bulunduğu yer dört ayaklılardan aşağı olur olur; öyle ki,
onlar bilmezken kaldılar;
bu bilip o yeri seçer;
onlar ellerinden bir şey gelmediği için öyle ettiler,
bu gücü varken orada kendine yer eder:
nitekim buyurulmuştur: *"Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidirler; belki (yolca) daha da sapıktırlar."*[30];
ve eğer ruh ülkesiyle ilgili bilgilerle nitelik kazanmış olursa
ve Yaratıcı adına yaraşır güzel niteliklerle namlanmış olursa,
bunun mertebesi meleklerden yüksek olur,
çünkü onların yaradılışlarına o verilmişti, ettiler;
onların oluşlarında o konulmuştu, getirdiler;
buna karşılık insan kendi isteğiyle bunca lezzeti terk etti,

Kimi hased ile ma'rûf;
kimi buhl ile mevsûftur.
Kimi hîle vü telbîs ile meşhûrdur;
tamâm-i tefâsîli *Acâib-i Mahlûḳât*'ta mezkûrdur.
Ammâ mevcûdât arasında insânı şöyle yarattın ki,
vücûdu hem hayra mâil, hem şerre;
hem nef'a ḳâbil, hem zarra.
Salâha da isti'dâdı var, fesâda da;
zalâle de ḳâbiliyyeti var, reşâda da.
Cibilleti müsteidd-i kemâl ü noksân,
ve hilkati ḳâbil-i tâat ü isyân.
Eğerçi tabâyi' ü şehevât-i hayvâniyyenin cemî'-i âlâtı verilmiş;
lâkin ıttılâ'-i esrâr-i maârif-i İlâhiyye'ye dahı tamâm istitâati konulmuş.
Eğerçi lezzât-i cismâniyyeden hoş zevḳı var,
ammâ lezâiz-i rûhâniyyeye dahı tamâm şevḳı var.
İki âlemden dahı nasîb ü hissesi var,
ve iki tâife ile dahı hikâyet ü kıssası var.
Birine vâsıtası cân ü dilidir,
ve birinin âleti âb ü gilidir.
Eğer şöyle ki,
mezbele-i tabîatte kalıp gitmeye,
ve külhan-i havâstan taşra çıkmaya,
bunun menzilesi behâimden ednâ olur
ki onlar bilmez iken kaldılar;
bu bilip o maḳâmı ihtiyâr eder;
onlar âciz olup öyle ettiler,
bu kudreti var iken onda karâr eder:
"Ülâika ke'l-enâmu bel hüm azallü sebîlâ."[30];
ve eğer şöyle ki,
maârif-i rûhâniyye ile mevsûf
ve ahlâk-i rabbâniyye ile ma'rûf ola;
bunun mertebesi melâikten a'lâ olur
ki onların hilkatlerine o verilmiş idi ki ettiler,
ve onların cibilletlerinde o konulmuş idi ki getirdiler;
hılâfınca insân ki ihtiyârı ile bunca lezzâtı terk etti,

ve gücü varken bu kadar şehvetten geçti;
bu sebepten ötürüdür ki, bu bölüğün ileri gelenleri ve bu zümrenin seçkinleri hakkında gâh "*... iki yay kadar, ya da daha yakın oldu.*"[31] ayeti gelir;
gâh bir hadiste "*Benim Allah ile öyle vaktim olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebildi.*"[32] denilir.
Allah'ın dostu Hazret-i İbrahim - *Allah'ın dua ve esenliği üzerine olsun*-
meşhurdur ki, yönelişinin hüması o kadar yüksekte idi ki,
peygamberlik ve vahiy tavusu
ve emir ve nehiy Anka kuşu
Hazret-i Cebrail -*Allah'tan selam olsun ona* - Nemrud'un yaktırdığı ateşe geldiği vakit:
-"*Sana gelince, hayır.*" dedi.
Nebilik yüzüğünün mührü,
ahilik sedefinin incisi;
elçilik bağının gülü,
yücelik bahçesinin selvisi;
cihanın ve canın efendisi,
insan ve cinlerin yönlendiricisi
Hazret-i Risalet'ten -*Allah'tan ona dua ve esenlik olsun*- aktarılır ki, sure başlarındaki harflerin sembolik değerleri konusunda Hazret-i Risalet o kadar sır bilirdi ki Hazret-i Cebrail bilmezdi;
hattâ kimilerini indirdiği vakit Hazret-i Risalet -*Allah ona esenlik versin*- : -"*Bildim.*" dedi; Hazret-i Cebrail -*Allah ona esenlik versin*- şaşırdı: -"*Ama ben sana bildirmedim, sen nereden bildin*?" dedi.
Daha nice bunun gibi
durumların ipuçları
ve söz tanıklıkları
ispat eder
ki ergin kişiler
meleklerin makamından ileri geçer.
Gerçi filozofların inançları şudur:
İnsan bilgiler ve kavrayışlar mertebesinden geçemez,
ve insan her ne kadar olgun ve ergin olursa olsun soyutlar makamına varamaz;
ancak bu, görüş eksikliklerinden ve düşünce kısırlıklarındandır;
insanın mertebesini ancak anlayabildikleri ölçüde bilirler
ve ergin insanların makamlarını akılla varılan sanırlar;
şundan haberleri yoktur ki bunların
arşı yuva tutmuş gönül hümalarının

ve kudreti var iken bu kadar şehevâttan geçti;
bu sebebden ötürüdür ki bu tâifenin kümmeli ve bu zümrenin ekmeli hakkında gâh gelir
ki: "*Fe-kâne kâbe kavseyni ev ednâ*"[31,]
ve gâh denilir
ki: "*Lî ma'allâhü vaktün, lâ yesa'a fîhi melekün mukarrebün ve lâ nebiyye mürsel.*"[32]
Ve Hazret-i İbrâhîm Halîlu'llâh -*Salevâtu'llâhi 'aleyhi ve selâmuhû*-, meşhûrdur ki hümâ-yi himmeti şu kadar âlî-kadr idi ki,
tâvus-i risâlet ü vahy
ve Anḳâ-yi mugrib-i emr ü nehy
Hazret-i Cebreîl -*'Aleyhi's-selâm*- âteş-i Nemrûd'a geldiği vakit, "*İmmâ ileyke felâ.*" dedi.
Ve hâtem-i nigîn-i nübüvvet
ve dürr-i sedef-i fütüvvet;
gül-i bâğ-i risâlet
ve serv-i bostân-i celâlet;
hôca-i cihân-i cân
ve cihân-i ins ü cân
Hazret-i Risâlet'ten -*Salla'llâhu 'aleyhi ve sellem*- menḳûldür ki rumûz-i mukattaât-i evâil-i sûrede Hazret-i Risâlet ança esrâr bilirdi ki Cebreîl Hazreti bilmezdi;
hattâ ba'zısını indirdiği vakit Hazret-i Risâlet -*'Aleyhi's-selâm*- "*Areftü*" dedi; Hazret-i Cebreîl -*'Aleyhi's-selâm* - taaccüb etti ki: "Ben hod sana bildermedim, sen neden bildin?" dedi.
Nice dahı bunun gibi
karâin-i ahvâl
ve şehâdet-i akvâl
delâlet eder
ki kümmel-i beşer
maḳâm-i melâikeden geçer.
Eğerçi zümre-i hukemânın i'tiḳâdları budur
kim beşer uḳûl mertebesinden geçemez,
ve insân her ne kadar kâmil olursa mücerredât maḳâmına varamaz;
lâkin bu kusûr-i nazarlarından ve noksân-i fikirlerindendir
ki insânın mertebesini ancak anladıkların bilirler,
ve kümmelin maḳâmların akl ile varılan sanırlar;
ondan haberleri yok kim bunların
hümâ-yi dil-i arş-âşiyânlarının

akıl dairesinden dışarıda, mutlak bilinmezlik âleminin kutsanmış boşluğunda uçuşları olur,

ve ruh bağının gül bahçesinde dolanan tavuslarının
düşüncenin çitli avlusundan dışarıda, Hakk'ın birlik sarayının safa gülüstanında dolaşışları olur.

Seçkin melekler topluluğu
ve büyük meleklerin ileri gelenleri

suret arşını yüklenmişlerse, bunlar hakikat arşını yüklenmişlerdir; "*Mü'minin kalbi, Allah'ın arşı (kudreti ve yüceliği ya da bilgisi)dir.*"[33] hadisinde buyurulduğu gibi;

onlar Hak Taalâ Hazreti'nin bir kaç sıfatına mazhar oldularsa, ergin insan bütün ilâhî isimlere mazhardır; *"Muhakkak Allah insanı kendi kılığı üzere yaratmıştır."*[34] hadisinde söz edildiği gibi.

O tayfa tefrid ve tecridde kalmışlardır, temsil ve teşbihten haberi yok;
ergin insan ikisine de ayna olmuştur, hiç birine dahı bakışı yok.

Onların her biri bir makamda öyle konmuştur ki, bilgi avlama doğanları o makamın boşluğundan bir adım ileri uçmaz;

ergin insanın ruhanî yönelişinin hümasında ise daha ileri geçemeyeceği bir mertebe bulunmaz.

Her hâlinden ileri başka bir hâli vardır;
her makamından başka bir makama geçişi vardır.

Mertebelerinin sayısı yoktur;
makamlarının sınırı yoktur;

Seyr fillaha son olmaz,
ve ilâhî denizde kıyı bulunmaz.

Nitekim,

bütün dış keşiflerde bulunan erler
ve temiz yürekli kimseler

-ki Tanrı'nın yardımını yoldaş
ve iman kılavuzunu arkadaş

edinmişlerdir- şu noktada buluşmuşlar
ve şu hususta birleşmişlerdir

ki, insanın sıradan olanı meleklerin sıradan olanlarından ve seçkinleri seçkinlerinden daha üstün ve daha seçkindir. Şöyle ki,

O nebiler başı
ve ulular önderi;

insan alnında nur,
âlem tahtında sultanca oturur;

dâire-i akıldan hâric, fezâ-yi mukaddes-i âlem-i gayb-i mutlakta
tayerânları olur,
ve tâvus-i gülzâr-i bâğ-i revânlarının
muhavvata-yi fikirden taşra, gülistân-i safâ-yi hazret-i ehadiyyet-i Hak'ta
cevelânları olur.
Zümre-i havâss-i mele-i a'lâ
ve kümmel-i melâike-i ulâ
hamele-i arş-i sûret ise, bunlar hamele-i arş-i haḳîkattir ki: "*Kalbü'lmü'mi-nü 'ar-şü'r-Rahmân*"[3];
onlar Hak Taâlâ Hazreti'nin bir kaç sıfatına mazhar oldular ise, insâni kâmil cemî-i esmâ-yi İlâhiyye'ye mazhardır ki: "*İnna'llâhe haleka âdeme 'alâ sûretihî*"[34].
O tâife tefrîd ü tecrîdde kalmışlardır, temsîl ü teşbîhten haberi yok;
insân-i kâmil ikisine de mazhar olmuştur, hîç birine dahı nazarı yok.
Onların her biri bir maḳâmda şöyle konulmuştur ki bâz-i şikâr-i ma'rifetleri o maḳâmın fezâsından bir kadem ileri uçmaya,
ve insân-i kâmilin hümâ-yi himmet-i rûhâniyyesinde bir mertebe yoktur ki ondan anarı geçmeye.
Her hâlinden anarı dahı bir hâli vardır,
ve her maḳâmından bir maḳâma intiḳâli vardır.
Merâtibinin addi yoktur,
ve maḳâmâtının haddi yoktur;
Seyr fi'llâha gâyet olmaz,
ve deryâ-yi İlâhî'ye nihâyet olmaz.
Fi'l-cümle,
cemî-i erbâb-i küşûf-i zâhire
ve ashâb-i kulûb-i tâhire
-ki tevfîḳ-i Hakk'ı refîḳ
ve kılavuz-i îmânı batraka-yi tarîḳ
etmişlerdir-
bunun üzerine itbâḳ
ve bu mes'elede ittifâḳ
etmişlerdir kim, avâm-i beşer avâm-i melâikeden ve havâssı havâssından efdal ü ekmeldür. Şöyle ki,
O sadr-i enbiyâ
ve pîşvâ-yi asfiyâ;
nûr-i cebîn-i âdem,
server-i serîr-i âlem;

"(O) kendi düşünce ve dileklerine göre konuşmamaktadır."[35] ayetine muhatap olan hoş sesli bülbüle benzeş,

"Battığı sırada yıldıza and olsun ki ..."[36] ayetinde söz edilen güler yüzlü yıldıza eş;

Arap ve Acem'e peygamber,

Arapça konuşana da konuşmayana da gönderilmiş kutlu er;

Hazret-i Risalet -*Allah'tan ona dua ve esenlik olsun*-

bütün mukaddes varlıklardan

ve götürü yalın akıllardan

daha ergindir.

Cebrail'in bir durağı vardır,

oradan bir adım ileri geçmeğe

gücü yetmez,

ve İsrafil'in bir konağı vardır,

oradan bir an ayrılıp ileri gitmeye

takati yetişmez;

ama o nebi gönlünün makamı yüksek doğanı

ve o dupduru canın hoş salınışlı tavusu

o mertebelerin hepsinden geçerdi;

o makamlardan yüksekte uçardı;

o sebeptendir ki,

tertemiz canı

yalnızca maksat değil, maksadlar maksadı oldu,

ve apaydın ruhu

ilk mazhar ve varlığın aslı oldu;

surette son ise, manada ilkti;

varlık alanına gelişte sondaki ise mertebede en üstte idi;

olanca âlemin yaratılmasından maksat onun varlığıydı;

götürü varlıkların kulluğundan murat onun secdesiydi;

onun varlığıyla cihan bağına güzellik geldi;

onun şerefiyle insan türüne aydınlık geldi;

onun bereketiyle bu türün üstünlükleri sayılamaz oldu,

ve onun üstünlüğüyle insanın üstünlükleri sınırsız oldu.

"And olsun ki, biz insanoğluna ikramlarda bulunduk; onlara karada ve denizde taşıyacak (vasıtalar) verdik, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık."[37]

bülbül-i hoş- nevâ-yi "*Ve mâ yentıku ani'l-hevâ*"[35],
sitâre-i mes'ûd-likâ-yi "*Ve'n-necmi izâ hevâ*"[36];
resûl-i Arab ü Acem,
meb'ûs-i her fasîh u a'cem;
Hazret-i Risâlet -*Salla'llâhu 'aleyhi ve sellem*-
cemî-i nüfûs-i mukaddeseden
ve cümle-i uḳûl-i mücerrededen
ekmeldir;
Cebreîl'in bir maḳâmı vardır ki,
ondan bir kadem anarı geçmeğe
tâkati yoktur;
ve İsrâfîl'in bir menzilesi vardır ki,
ondan bir nefes ileri dem urmağa
istitâati yoktur;
ammâ bâz-i âlî-maḳâm-i dil-i Nebevî
ve tâvus-i hoş-hırâm-i cân-i Mustafavî
o merâtibin cemîinden geçerdi,
ve o maḳâmâttan yüksekte uçardı;
o sebebdendir ki,
rûh-ı mutahheri
maksûd değil, küll-i maksûd oldu,
ve revân-i münevveri
mazhar-i evvel ü asl-i mevcûd oldu;
sûrette son ise, ma'nîde evvel idi,
ve vücûdda müteahhır ise, mertebede efdal idi;
cemî'-i âlem yaratılmasına hikmet onun vücûdu idi,
ve cümle-i cihânın tâatinden murâd onun sücûdu idi;
onun vücûdu ile cihân bâğına zîver geldi,
ve onun şerefi ile nev'-i insâna zîb ü fer geldi;
onun bereketi ile bu nev'in kemâlâtı nâ-ma'dûd oldu,
ve onun fazlı ile insânın fezâili nâ-mahdûd oldu.

"Ve le-kad kerremnâ benî âdeme ve hamelnâhüm fi'l-berri ve'l-bahri ve razaknâhüm mine't-tayyibâti ve fezzalnâhüm 'alâ kesîrin mimmen haleknâ tafdîlâ."[37]

Beyitler

Yaratılmışların en üstünü insandır
Seçilmişler içinde en seçkini insandır

En güzeldir dış görünüşte de
En üstündür iyi niteliklerce

Ezel nakışçısı [Tanrı] onun resmini andırır
Bir biçim daha önce hiç yaratmamıştır

Marifet göğünün yıldızı o
Dört yapı taşı ve altı yönün özü o

Mücahede yükünü taşıyan o
Müşahede lezzetini tadan o

Yaradılışında var olgunlaşmaya meyil
Mayasına konulmuş sebep ve delil

Onunladır ezelde hitap
Onunladır diriliş günü hesap

Yeryüzünü ve gökyüzü kubbesini
Yaratıcı yalnızca onun için var etti

Toprak renkli dünya yaygıdır meydanına
Masmavi gök top olmuş çevgânına

Hikmet, fıtnat, kiyaset ve ilim
Himmet, mürüvvet ve hilim

Hepsini toplayıp Tanrı onda koydu
"Bütün isimleri öğretmiştir"[38] ayeti onun hakkında geldi

Yaratıkların yaratıcısı ve eşsiz benzersiz Tanrı
"Ol (der) ve olur"[39] işliğinde iş gören Yaratıcı

Ne ki yarattı ve varlık alanında sergiledi
Hepsinden çok seni istedi ve diledi

Topraktın, seni o değerli kıldı
Yaratıklar içinde seni o ulu kıldı

Varlık ve oluş âlemini köle kıldı sana
Bunca yaratığı boyun eğdirdi sana

Ebyât

Bihter-i âferîde âdemdir
Mihter-i ber-güzîde âdemdir

Hem nazarda olup durur eltaf
Hem kemâlinde cümleden eşref

Nakşının misli nakş-bend-i ezel
Hîç sûret yaratmadı evvel

Ahter-i âsümân-i ma'rifet ol
Zübde-i çâr tab' u şeş cihet ol

Hâmil-i külfet-i mücâhede ol
Ḳâbil-i lezzet-i müşâhede ol

Hılkati müsteıdd-i istikmâl
Tînetinde konulmuş istidlâl

Onun ile durur ezelde hitâb
Onun ile durur haşirde hesâb

Târim-i âsümân ü rûy-i zemîn
Onun için Hudâ yarattı hemîn

Ferş-i ağber bisât-i meydânı
Çarh-i pîrûze gûy-i çevgânı

Hikmet ü fıtnat ü kiyâset ü ilm
Himmet-i âlî vü mürüvvet ü hilm

Cem' edip cümle onda kodu Hudâ
Hakkına geldi "*'Alleme'l-esmâ'*"[38]

Hâliḳ-i halk u Îzid-i bî-çûn
Fâil-i kârıgâh-i "*Kün fe-yekûn*"[39]

Her ne kim ol yarattı verdi vücûd
Cümleden eyledi seni maksûd

Hâk idin ol mükerrem etti seni
Halk içinde_ol muazzam etti seni

Kâinâtı gulâm kıldı sana
Bunca mahlûkı râm kıldı sana

Kendi için yer edindi kalbini
Kâbe yaptı kendi için gönlünü

Öyleyse sana düşer mi ki aldanış içinde
Zamanını geçiresin bu hâl ve gidişinle

Bilmeyesin hiç kim olduğunu
Neye geldiğini ve ne ettiğini

O bunca değer ve yükseklik versin de sana
Sen onu bilmeyesin, ne büyük hata

Değeri iki cihandır cevherinin
Ama sen onu balçıkla gizledin

Gel, çaba göster de pasını açasın
Cevherini olur ki tertemiz yapasın

Nefsi kahr eyle, değer bulursun
Ona uyarsan değersiz olursun

Sende hem şeytan var, hem de melek
Sendedir hem yer, hem de felek

Şeytana uymazsan melek gibi olursun
Değer ve yükseklikte feleği aşarsın

Şeytan sana yol gösterirse eğer
Cehennemin dibi sana olur yer

Eğer sana akıl verirse telkin
İlliyyin yurdu olur menzilin

Çalış çabala da nefsini kıl yalın
Ve sonsuz devlet isteğinde bulun

Aşk cevherini canına süs et
İman bengi su, onu bulmaya kast et

Çalış da gök sana son konak olsun
Gel, çabala da arş sana dayanak olsun

Kibirsiz ve riyasız ol, değer bulursun
O ulular ulusunun kapısında has olursun

Kalbini arş edindi kendi için
Gönlünü ka'be kıldı onun için

Pes sana düşe mi ki gaflet ile
Rûzigârın geçe bu sîret ile

Bilmeyesin kim idiğin sen hîç
Neye geldin ne ettiğin sen hîç

Bunca izz ü şeref vere O sana
Bilmeyesin onu azîm hatâ

Kıymeti gevherinin iki cihân
Eyledin onu balçık ile nihân

Var dürüşgil ki pâsını açasın
Cevherini ola ki pâk edesin

Nefsi kahr eyle kim nefîs olasın
Ana uyar isen hasîs olasın

Sende hem dîv vardır hem de melek
Sendedir hem zemîn ü dahı felek

Uymaz isen dîve_olasın melekî
Kadr ü rif'atte geçesin feleki

Dîv ola sana reh-nümây eğer
Esfel-i sâfilîn sana makar

Ger sana akl ederse bir telḳîn
Menzilin kârgâh-i illiyyîn

Cehd edip nefsini mücerred kıl
Taleb-i devlet-i müebbed kıl

Gevher-i aşkı zîver-i cân et
Kasd-i âb-i hayât-i îmân et

Sa'y kıl çarh merkad ola sana
Var dürüş arş mesned ola sana

Sen ki bî-kibr ü bî-riyâ olasın
Hâs-i dergâh-i Kibriyâ olasın

Anlamsız istekler peşinde koşup durma
Hayal evine girip de oturma

Güzel yüzlüsün, yüzünü ekşitme
Özün doğru ise doğru olsun sözün de

Toplantılarda sevimli ve güler yüzlü ol
Ki sana saygı göstersinler bol bol

Önce alçakgönüllülük olmalı, tut ki bulunmaz
O zaman işlediğin hiç bir amel kabul olunmaz

Yol toprağı gibi ol ki yol şartı budur
Yalnızlık kuyusu gözet ki yer odur

Daima Hak'tan kork ve ağla
Gece gündüz ol korkuyla umut arasında

Maksadın Tanrı katına ulaşmaktır
Sonsuzluk ve ölümsüzlük kazanmaktır

Hak yoluna ayak bas riyasız
Tanrı için, içtenlikle ve lekesiz

Aç gözlülük ve hırsa mürit olma
Bayazıt ol, sakın Yezit olma

Dünyada ne kadar varsa nimet
Öte dünyada ünlü olmak için gel terk et

Hakk'ın kapısına git, değer kazanırsın
Halkın kapısını bırak, beklentisiz olursun

Değerin Hazret-i Allah'tan olsun
Rütben ve yerin o eşikten olsun

Toprak kâbesini tavafın ne kadar sürecek
Bir an da gönül kabesini tavaf et, o gerçek

Sadık âşıklarla dostluk et
Onlarla arkadaş ol, yoldaşlık et

Bayağılarla sohbet etmeyi dileme
Aşağılıkların sözüne güvenme

Tâlib-i şöhret-i muhâl olma
Sâkin-i hâne-i hayâl olma

Hûb-rûsun ü türş-rû olma
Râst-hûsun dürûg-gû olma

Ol mecâliste tâze-rûy-i latîf
Tâ seni cümle halk tuta şerîf

Meskenet kim bulunmaya evvel
Senden olmaz kabûl hîç amel

Hâk-i râh ol ki şart-ı râh budur
Çâh-i uzlet gözet ki câh budur

Kıl hemîşe Hak'a huşû' u bükâ
Rûz ü şeb ol meyân-i havf ü recâ

Maksadın âlem-i İlâhî'dir
Bî-tenâhî vü bî-tebâhîdir

Bî-riyâ râh-i Hakk'a ko sen pây
Hâlisan muhlisan berây-i Hudây

Tama' u hırsa sen mürîd olma
Bâyezîd ol yürü Yezîd olma

Her ne var ise ni'met-i dünyâ
Var bırak ola izzet-i ukbâ

Var der-i Hakk'a ser-firâz olasın
Ko der-i halkı bî-niyâz olasın

İzzetin Hazret-i Hudâ'dan ola
Mansıb ü câhın ol serâdan ola

Niceye dek tavâf-i ka'be-i gil
Bir nefes et tavâf-i ka'be-i dil

Sâhib-i âşıḳân-i sâdık ol
Hem-reh ü hem-dem-i muvâfık ol

Taleb-i sohbet-i hasân etme
Tama'-ı ahd-i nâ-kesân etme

Meyil gösterme kötülük edenlere
Her zaman yoldaş ol dini bilenlere

Hileci, dubaracıda değer bulunmaz
Kötü huylu olan değerli olmaz

Cahili sakın dost edinme
Kendine onu fazla yakın etme

Acemlerde şu mesel iyi bilinir
"*Cahil dost yüz düşmandan beterdir*"

Çaba göster, herkese dost olma
Değişip başkalaş da piş, ham kalma

Yaptığın bütün işlerde adalet gözet
Ne yapıyor, ne ediyorsan adaletle et

Ölçülü davranmayı bırakma hiç elden
Kimse görmez ziyan o yoldan

Adalet bir ışık, cihana aydınlık saçar
Padişah zulmü bir ateş, ülkeler yakar

Padişahın eli adaletle güçlenir, kuvvet bulur
Egemenliğinin boyu onunla düzgün görünür

Zulüm kazmay benzer, egemenlik binasını yıkar
Zulüm bulut gibidir, akıl güneşinin önünü kapar

Cihanda ne varsa hepsi ödünç
Kişi için ulu nimet son varacağı uç

Beden ülkesinde -ki cisim için ülkedir-
Sağlık Süleymanca güce sahip olmak demektir

Sağlık ülkesi içinde bir kuru ekmek parçası
Vermez o zevki hakanın elinde var olancası

Mutluluk, bir köşede yer tutmak
Dedi koduyu tamamen ardına atmak

Bu cihanı terk edip bilinmezce oturmak
Ve her dem Allah'ı düşünüp durmak

Etmegil iltifât-i bed-kârân
Dâim olgıl refîḳ-i dîn-dârân

Olmaz ol ki_ede hîle vü telbîs
Bed-mizâc ola mı azîz ü nefîs

Yâr edinme sakın ki nâdânı
Mahrem etme sana katı anı

Bu meseldir Acem'de gey rûşen
"*Dost-i nâdân beter zi-sad düşmen*"

Cehd edip sen refîḳ-i âm olma
Puhte-i gerdiş ol ve hâm olma

Adl ile tut ne işlesen işini
Adl ile kıl cemî'-i cünbüşünü

İ'tidâli koma sen elden hîç
Kimse görmez ziyân o yoldan hîç

Adl bir şem'dir cihân-efrûz
Zulm-i şah âteş-i memâlik-sûz

Adl ile dest-i şah kavî görünür
Ḳâmet-i milk müstevî görünür

Zulm eder binâ-yi milki harâb
Zulm hurşîd-i akla mîğ u hicâb

Her ne varsa cihânda âriyetî
Ulu ni'met kişeye âḳıbeti

Milk-i tende ki milk-i cismânî
Âfiyet milket-i Süleymânî

Âfiyet milki içre bir kuru nân
Vermez ol zevḳi milket-i hâḳân

Devlet ol ki_ede bir bucakta maḳâm
Ardına ata güft ü gûyu tamâm

Bu cihânı koyup penhânî
Dâimâ fikr ede cihânbânı

Böyle bir hedefe kim ki kavuşur
Melekle hemen hemen bir olur

Padişahlar köle olurlar ona
Kadeh dipleyenler kadeh olurlar ona

Tanrı her kime ki dilediğince diler
Sabır ve şükrü her zaman yoldaş eder

Şeker gibi tatlı gelir şükrün zevki
Tadar onu bulduğunda din zevki

Besleme beden, mezar çukurudur yeri
Yılanlar gıdası ve kurtlar yiyeceği

Ruhu besle, onun yeri nurlar ülkesi
Ve ruhların uçtuğu havadır menzili

Ruh cevherdir, soyut ve pak
-Ki ona konak olmuştur su ile toprak-

O Tanrı katından gelen bir ışığın parıltısı
Karanlık beden içinde hapsedilmek olsa da alın yazısı

Çaresiz ve şaşkın bir hâlde burada kalakaldı
Ten kafesi içinde ne yapacağını bilemeyip bunaldı

Yeri, bir ve benzersiz Tanrı'nın huzuru
Görmez hiçbir zaman o kabir çukuru

Sen onu köpekle bir araya getirme
Sen onu kötü yoldaşa yakın etme

Eğer makbul olayım dersen
Gel, gece gündüz ilimle uğraş sen

Hak yolunda güçlük, sabır ve sıkıntı
"Kendilerine ilim verilenler"[40]in işi

O Allah aşkına tertemiz ol, kir pastan temizlen
-Ki O'dur akıl bağışlayan ve bilinmezi bilen-

Kim ki din bilgisinden haberli olmaz
Bilgisizlik vadisine düşer, yol bulmaz

Her kime bu garaz müyesserdir
Melek ile hemîn berâberdir

Şehriyârân gulâm olurlar ona
Cür'a-hôrân câm olurlar ona

Her kime kim Hudâ vere tevfîḳ
Sabr ü şükrü kılar hemîşe refîḳ

Zevḳı şükrün şeker gibi şîrîn
Olur ona ki bula zevḳ-ı dîn

Besleme ten ki yeri gûr durur
Hôriş-i kirm ü ḳût-i mûr durur

Rûhu besle ki cây nûrânî
Menzilidir havâ-yi rûhânî

Rûh cevher durur mücerred pâk
Kim ona mazhar oldu âb ile hâk

Pertev-i nûr-i feyz-i Rabbânî
Gerçi mahbûs-i cism-i zulmânî

Oldu ol bunda âciz ü hayrân
Kafes-i tende deng ü ser-gerdân

Ol durur mahrem-i huzûr-i Ehad
Görmez ol hîç tengnây-i lehad

Sen onu kelbe hem-nişîn etme
Sen refîḳ-i bede karîn etme

Ger dilersen ki olasın makbûl
Var sen ol ilme rûz ü şeb meşgûl

Hak yolunda belâ vü mihnet ü hilm
Pîşe-i "*Ellezîne ûtü'l-ilm*"[40]

Ol Hudâ hakkı pâk ü bî-ayb ol
Vâhibü'l-akl ü âlimü'l-gayb ol

İlm-i dînden kim olmaya âgâh
Cehl vâdîsine düşe güm-râh

Din bilgisi öyle kolay bir şey, bir oyuncak değil
Din bilgisi Farsça, Arapça bilmek değil

Din bilgisi edin, çünkü seni o yükseltir Arş'a
Dil bilme, o senin için hem Arapça, hem Farsça

İlim gerçeği söylemez, yalnızca bir hile
Öğreten İklidis'tir mantıkla

Cins, tür ve fasılla daha ne kadar uğraşacaksın
Gel, çaba göster, bilgin gerçek bilgi olsun

Hikmet öğren, özü sözüne uygun bir hikmet sahibi ol
Gel, Kelimullah'a yaraşır bir yol eri ol

Sanma ki hikmet halkın anladığıdır
Hikmet Hak bilgesinin anladığıdır

Bil ki içte ve dışta var olan, görünür ve görünmez
Her şeyi Tanrı yaratmıştır, o eşi bulunmaz

Tek, kutsanmış, yaratıcı ve benzersizdir
Vasfı: "*Doğurmamıştır, doğurulmamıştır*"[41]

Kimse bilmez O'nu nedir, yine yalnızca O'dur var olan
"Kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan"[42]

Eksiksiz güç sahibi ve varlığa egemen
Görünen ve görünmeyen dünyaları var eden

Zamanı ve mekânı yaratan
Tabiatleri ve bedenin yapı taşlarını yöneten

Yapıcı kudretiyle su, toprak, ateş ve yeli
Bir araya getirdi o zıtları birleştiren, dördünü bir etti

Kara toprağı bedene yapı harcı etti
Ardından can ile onu aydınlattı

Bütün yaratıklar eksik, bir O'dur eksiksiz
"Sonsuza dek azamet ve ikram sahibi"[43] şüphesiz

O alanda "*burada, orada"* bulunmaz
Kutsal gölgesi yönle sınırlanmaz

İlm-i dîn kolayına bâzî değil
İlm-i dîn Pârsî vü Tâzî değil

İlm-i dîn bil ki ser-firâzî sana
Bilme dil Fârsî vü Tâzî sana

İlm eyitmez hemîn kuru telbîs
Ders eden mantık ile İklîdîs

Nice bir cins ü nev' ü fasl ola
Sa'y it ona ki ilm asl ola

Hikmet öğren hakîm-i sâdık ol
Var Kelîmu'llâh'a muvâfık ol

Hikmet ol sanma ki_onu halk anlar
Hikmet oldur hakîm-i Hak anlar

Bil ki her ki derûn ü bîrûndur
Sânii ol Hudâ-yi bî-çûndur

Vitr ü Kuddûs ü Kirdigâr ü Ehad
Vasfıdır "*lem yelid ve lem yûled*"[41]

Kimse bilmez O'nu nedir gine O
"Ellezî lâ ilâhe illâ hû"[42]

Mâlik-i mülk ü ḳâdir-i bî-ayb
Sâni'-i âlem-i şehâdet ü gayb

Âferînende-i zamân ü mekân
Kâr-bahş-i tabâyi' u erkân

Sun' ile âb ü hâk ü âteş ü bâd
Dördü bir etti câmiu'l-ezdâd

Tîre hâki çün etti tînet-i ten
Etti cân ile onu Ol rûşen

Cümle-i halk nâkıs u O tamâm
Ebedâ "*Zü'l-celâli ve'l-ikrâm*"[43]

Yoktur ol sâhada hünâ vü hünâk
Sâye-i kudsü her cihetten pâk

Oluş ve yok oluş cihanını O'dur yaratan
O başlangıç ve O bitiş her şeye, var olan

İki cihana kılavuzluk eden inayetidir
Din yoluna götüren hidayetidir

Bütün kötü durumları önleyen O
Sırları ve gizlilikleri bilen de O

Onun zikri bağlı dildedir
Onun derdi kırık gönüldedir

İki cihan güzelliğine vurgundur
Gece gündüz O'na kavuşmayı diler durur

Bağışının eseri sınırsız oldu
Can ve gönül onun nuruyla doldu

İstemek senden, inayet O'nun
Çaba senden gerek, hidayet O'nun

Ey gizli ve açık Tanrı, tek egemen
Zamanın dönüşünü yönetip yönlendiren

Ezelî rahmet bağışının menşei
Yok olmaz hükümran, değişmez ebedî

Görüş güneşinin ışığını yayan
Vücudun uzayıp giden gölgesini yok eden

Verdiğin azıkları akıl dili niteleyemez
Nimetlerinin şükrünü kimse eda eyleyemez

Canı can eyleyen varlığın olmuştur
İki cihanı cömertliğinin denizi kaplamıştır

Bütün varlık zerreleri seni anar
Her biri kendi durumuna şükreder

Her kime ki lutfedip bağışladın
İşittiğini Davud'un ve Süleyman'ın

Sürekli can kulağı ile işitir
Her birinden kulağına binlerce söz gelir

Ol yarattı cihân-i kevn ü fesâd
Kâinâta O mebde ü O meâd

Hâdi-yi dü cihân inâyetidir
Reh-ber-i râh-i dîn hidâyetidir

Dâfi'-i cümle-i beliyyât O
Âlimü's-sirri ve'l-hafiyyât O

Zikri onun zübân-i bestededir
Derdi onun dil-i şikestededir

Dü cihân âşık-i cemâli durur
Rûz ü şeb tâlib-i visâli durur

Eser-i feyzi oldu nâ-mahsûr
Cân ü dil ondan oldu ḳâbil-i nûr

İstemek senden ü inâyet O'nun
Cehd senden gerek hidâyet O'nun

Ey Hudâvend-i âşikâr ü nihân
Kâr-fermâ-yi gerdiş-i devrân

Menşe-i feyz-i rahmet-i ezelî
Mâlik-i lâ-yezâl ü lem-yezelî

Bâsit-ı nûr-i âfitâb-i şühûd
Ḳâbız-ı zıll-i imtidâd-i vücûd

Vasf-i âlân zübân-i akl edemez
Şükr-i na'mânı kimse eyleyemez

Cânı cân eyleyen vücûdundur
Dü cihân gark-ı bahr-i cûdundur

Cümle zerrât-i kevn zâkirdir
Her biri hâletine şâkirdir

Her kime kim sen ettin erzânî
Sem'-i Dâvûd'ı vü Süleymân'ı

İşidir cân kulağı ile müdâm
Her birinden hezâr türlü kelâm

Her dilin başka başka virdi olur
Her dilin türlü türlü derdi olur

Her biri bir sıfatı anar durur
Anladığı marifetin kuludur

Baştanbaşa hepsi zikreder sıfatlarını
Ancak nerede o kimse ki zikreder ola zatını

Bir gönül ki kutsallar yurduna yaklaşmıştır
O gönüle Tanrı katından yardım ulaşır

Gönül gözü eğer görür olursa
Görünür olur ona her ne varsa

Eğer sen açacak olursan gönül aynasını
Anlayıp seçersin yaratıcıyı ve yaratılanı

Güneşin ışıkları yayılmıştır evrene
Yarasa gözü gerçi görmezse de

Ruh ülkesi içinde padişahtır gönlün
Varlığının şehri içinde şahtır gönlün

Küfür ve iman kaynağı odur
Kin harfinin kahır tahtası odur

Dillerde söylenen Cem'in kadehi gönüldür
Sevinç ve kederin yerleştiği yer gönüldür

Odur nebilik parıltısıyla bulan devlet
Odur Levh-i mahfuz, şeriat ve sünnet

Ruh için inayet bineği odur
Nefis için hidayet bineği odur

Akıl onun bir olgun ve iş bilir veziri
Gündüz ve gece iyi işlerde iş bitiricisi

Buyruk kaleminin çizim tahtası odur
Falancanın ve filancanın tayası odur

Varlıkların var oluş kaynağıdır onun cevheri
Ve temiz ruhun gelip konduğu yer onun ülkesi

Her dilin başka başka virdi olur
Her dilin türlü türlü derdi olur

Her biri zikri_içinde bir sıfatın
Bendesi anladığı ma'rifetin

Ser be-ser cümle zâkirân-i sıfât
Lîki hani ki ola zâkir-i zât

Bir dil ola meğer ki Rahmânî
Ol dile ire avn-i Rabbânî

Dil gözü ger olursa ol bînâ
Görüne onda cümle-i eşyâ

Ger dil âyinesini sen açasın
Hâliḳ u halkı anlayıp seçesin

Nûr-i hurşîddir cihânda fâş
Gerçi görmezse dîde-i haffâş

Milk-i rûh içre pâdişâh dilin
Varlığın şehri içre şâh dilin

Mazhar-i nakş-i küfr ü dîn oldur
Tahta-i kahr-i harf-i kîn oldur

Söylenen dilde câm-i Cem dildir
Müstakarr-i nişât ü gam dildir

Ḳâbil-i tâbiş-i nübüvvet odur
Levh-i mahfûz u şer' ü sünnet odur

Rûh için merkeb-i inâyet odur
Nefs için merkeb-i hidâyet odur

Akl onun bir vezîr-i kâmilidir
Rûz ü şeb hayr işinde âmilidir

Tahta-i nakş-i kilk-i emr oldur
Dâye-i nefs-i Zeyd ü Amr oldur

Mebde-i kâinât cevheridir
Merci-i rûh-ı pâk kişveridir

Varlık ülkesine hükmeden odur
Kullarını seven Tanrı'nın rahat gölgesi odur

Cihana medet bütünüyle ondan erişir
Seçkinler ve sıradanlar ondan gelişir

Akıl, veziri; his, kapıcısıdır
Beden şehrinde kâtibi ve vekilidir

Bilgi edindirme hareketinin kalemi odur
Harfler âleminin kaynağı odur

Akl-i küldür, nefis levhasına yazar
Olmuş ve olacakta her ne ki var

Çizimi öyle bir çizimdir ki izsiz
Yazısı öyle bir yazıdır ki mürekkepsiz

Onda yoktur yüzler ve binler bölümlemesi
Onda yoktur sonradan oluş ve harflere döküş çilesi

Bizdeki çizgi gerçi siyah yüzlüdür
Göz taşı ve mazıdan düzülüdür

Kıdem sonucunun ilki o
Yokluk sabahının güneşi o

Bu yerin ve göğün başlangıcı o
"*(Hükmü) arşı istilâ etmiştir*"[44] ayetinin kaynağı o

Uçsuz bucaksızdır toprağı
Ve "İlâhî kalem"dir adı

Dil bağışlayıcı, buyrultu yazan
Buyruğun başlangıcını ve buyurulanı yaratan

Sana verilmiş akıl o akla bir ışık, yol gösterici
Her daim Hakk'ın yoluna iletici ve sevk edici

Bil ki akıl melek makamıdır
Vehim ise şeytanın özge tuzağıdır

Gönlün olmayacaktır felek vasıflı
İçin olmadıkça melek vasıflı

Hâkim-i milket-i vücûd oldur
Sâye-i râhat-i Vedûd oldur

Meded ondan erer cihâna tamâm
Neşv ondan bulur havâss u avâm

Akl düstûr ü his hâcibidir
Şehr-i tende debîr ü nâibidir

Kalem-i cünbüş-i vuḳûf oldur
Menşe-i âlem-i hurûf oldur

Akl-i küldür ki levh-i nefse yazar
Olmuş u olacakta her ne ki var

Nakşı bir nakştur yok onda sevâd
Hattı bir hat durur yok onda midâd

Onda yok kısmet-i miât ü ülûf
Onda yok zahmet-i hudûs ü hurûf

Bizdeki hat belî siyeh-rûdur
Eser-i reng-i zâc ü mâzûdur

İbtidâ-yi netîce-i kıdem ol
Âfitâb-i sipîde-i adem ol

Mebde-i bu serâ vü bu ferş o
Mazhar-i "*İstevâ 'ale'l-'arş*"[44] o

Milki bî-hadd ü bî-tenâhîdir
Nâmı_onun hâme-i İlâhî'dir

Vâhib-i nutk-i kâtib-i menşûr
Mebde'-i emr ü mübdi'-i me'mûr

Akl-i cüz'ün o akla pertevdir
Râh-i Hakk'a hemîşe reh-revdir

Aklı bil kim melek maḳâmı durur
Vehm şeytânın özge dâmı durur

Olmayısar durur dilin felekî
Tâ derûnun ki olmaya melekî

Bil ki bu aldatma ve tutku tahtası
Sonunda olur kötü çizimlerin levhası

Yola düşene o öyle bir konaktır
Ki gönlün hakikati orada bilinir

Tanrı buyruklarının çizdiği yolda gidegör
Böylece öte dünyanı onat edegör

Ömrün hasılı bil ki bir demdir
Ama sanma ki o dem de tamdır

Gayret göster ki o kudreti sonsuz
İçini ve dışını etsin şeksiz gümansız

Sana O ne verirse, karışma, hoşnut ol
Gerek az, gerekse çok, payına düşeni al

İyi-kötü, yarar-zarar, rahatlık ve usanç
Şu birkaç günlük sarayda kullanılan araç

Hepsini ondan bil ve hoş tut
Olmuşu olacağı olmuş tut

Bu, dünyada bilinen bir sözdür, özlü
"*Her iş vaktinde olur, vaktine bağımlı*"

Gerçeğe ulaşma kâbesini hacc edebilir mi
Yoldaşı Tanrı dileği olmayan kişi

Sözlerim ruhu besleyen gıdalardır
Yazdıklarım kutsallık ülkesiyle ilgili şifrelerdir

Nazmı ve nesri, olduğu gibi özlü sözdür bil
Salt sihir, ancak mubah, haram değil

Bir bahçedir, gül ve nesrinle kaplanmış
Bir göktür, Ay ve Ülker'le donanmış

Hak âşığı olanlarca sevilen ve beğenilen
Hakk'a yakın olmayı dileyenlere erişen

Söyleyeni bırak, söylediği söze bak
Bana bakma, sözümdeki ibretlik öze bak

Bil ki bu tahta-i firîb ü heves
Levh-i nakş-i müzahref olur pes

Reh-rev olana ol durur menzil
K'onda ma'lûm ola haḳîkat-i dil

Tutagörgil tarîḳ-i takvâyı
Tâ edesin salâh-i ukbâyı

Hâsıl-i ömr bil ki bir demdir
Sanma ol dem de ki müsellemdir

Cehd edegör ki seni ol ḳâdir
Kıla yek-reng-i bâtın ü zâhir

Râzî ol her ne ki vere sana Ol
Kısmet oldur sana gerek az u bol

Nîk ü bed nef' ü zar ve râhat ü renc
Her ne var âlet-i sarây-i sipenc

Cümle O'ndan bil ü hoş tut
Olmuş u olacağı olmuş tut

Bu meseldir cihânda bil ma'rûf
"*Her amel vaktine olur mevḳûf*"

Edemez hacc-i ka'be-i tahḳîḳ
Olmayınca refîḳi_onun tevfîḳ

Sözlerimdir gıdâ-yi rûhânî
Yazdığımdır rümûz-i rabbânî

Nazm ü nesri ke-ennehû emsâl
Sihr-i mutlak velî mübâh u helâl

Bûsitândır ki pür gül ü nesrîn
Âsümândır ki pür Meh ü Pervîn

Mûnis-i âşıḳân-i Hazret-i Hak
Mûsıl-i tâlibân-i kurbet-i Hak

Ḳâilin ko sözüne kıl nazarı
Bana bakma sözümden al iberi

Sözüm gör ne güzeldir, ne tatlı
Sanki dizilmiş Ülker gerdanlığı

Şiirden biliyorum nasibim yok, ancak
Güzel sesli ve değerli bir bülbülüm, şüphe yok

Ben o "*Ol!*" bahçesinin bülbülüyüm
Şeker sözlü ve tatlı dilli papağanıyım

Gönül sözü şiirden uzak olur
Nesri manzum olur, nazmı ise mensur

Sözümü öğüşüm boşuna laf etmek değil
Onu medh edişim yabana konuşmak değil

Amacım isteklileri kındırmak
Yani ilgi duyanları kışkırtmak

Bundan da, bil ki, bu değildir dilenen
Yusuf 'a işe yaramaz bir ad olsun dillenen

Olur ve umulur ki sebep olur duaya
Okuyan Tanrı'dan rahmet diler bu kula

Olur ki bir dili kutlu olur
Kendisi iyi ve sözü tatlı olur

O kuluna tanrısı gösterir de şefkat
Yüzü suyuna bana eder rahmet

Son derece zavallıyım ve gönlü kırık
Hayret vadisi içinde bir bağrı yanık

Meskenim benim harap bir han
Konağım bir oyuk, sel suyu akan

Bir acayip yurttur havası pis kokulu
İçinde yaşayanlar topal ve yatağa bağlı

Duyu ve maddeler bağıyla bağlıyım
Dört ayaklılara vurulan köstekle köstekliyim

Gece gündüz durmayıp ağır yük taşırım
Düşünce tasasına düşüp kalakalmışım

Sehunum gör ne hûb ü şîrîndir
Müntazım san ki ıkd-i Pervîn'dir

Şi'rden gerçi bî-nevâyım ben
Bülbül-i nağz ü hoş-nevâyım ben

Benven ol andelîb-i gülşen-i kün
Tûti-i şehd-gû vü kand-sehun

Sehun-i dil şi'rden olur dûr
Nesri manzûm nazmı_olur mensûr

Öğdüğüm ben sözümü lâf değil
Medhim onu abes güzâf değil

Kasd-i tahzîz-i tâlibîn ederim
Ya'nî tahrîk-i râğıbîn ederim

Bu değil onda dahı bil ki mürâd
Yûsuf'a hâsıl ola bir kuru ad

Belki şâyed ola duâya sebeb
Okuyan bana rahmet ede taleb

Ola kim bir lisânı kutlu ola
Kendisi hûb ü sözü tatlı ola

Ol kuluna Hudâ'sı şefkat ede
Yüzü suyuna bana rahmet ede

Bir kavî âciz ü fütâde-dilim
Vâdi-yi hayret içre mânde-dilim

Meskenimdir benim ribât-ı harâb
Menzilimdir benim reh-i seyl-âb

Bir aceb hıttadır havâsı afin
Sâkinidir şikeste-pây ü zemin

Beste-i akd-i hiss ü erkânım
Kayd-bend-i çehâr-pâyânım

Rûz ü şeb durmayıp girân-bârım
Gussa-i fikr ile giriftârım

Kimi zaman çoluk çocuğun geçimliği düşüncesi
Kimi de bilgi ve erginlik kazanma yolunda zihin çilesi

Gah düşünürüm ne olur hâlim
Neye varacak sonunda ahvâlim

Eğer bu hâl ile ölürsem ben
Kazanımsız ruhum nasıl bulur mesken

Zamandan çok şikâyetlerim var
Cihandan çok hikâyelerim var

Kime söyleyim, bulamıyorum arkadaş
Kime bildireyim, yok ki sırdaş

Gerçi burası oldu konduğumuz yer
Ama gönlümüz kutsallık konağına meyleder

Canını o demde olduğu gibi muştuluk ver sen
Ki oraya varıp, o toprağa ayak basabilesin

Ey derdiyle canım, gönlüm canlı ve diri
Ben kimim, benim sözümün ne olur değeri

Senin özleminin öğreticisi konuşturdu
Sanki perde arkasından gönül kuşunu

Tanrım!
Senin iyiliklerinin ucu bucağı yok;
Tanrım!
Senin bağışladıklarının haddi hesabı yok.
Tanrım!
Ey gerçeğe ulaşma yolunu gösterici,
ve ey dilenene yardım kapısını açıcı!
Ey gören göz bağışlayıcı,
ve ey mavi göğü yükseltici!
Kudretinin sırları boşluğuna kulak ve göz iki çıkış yolu;
hikmetinin ışıklarının aydınlığından güneş ve ay iki keşif kolu.
Ululuğunun tasviri için bir örnek arşın yüceliği;
ilminin kaplayıcılığından bir nümune kalemin yüksekliği,
ve hikmetinin nakkaşına mürekkep biçim ve madde çizimliği.

Gâh teşvîş-i harc-i ḳût-i ayâl
Gâh efkâr-i kesb-i ilm ü kemâl

Gâh fikr eylerim nolur hâlim
Neye varısar âhır ahvâlim

Ger bu hâl ile ölür isem ben
Rûh-i miskîne nice_ola mesken

Var şikâyetlerim zamândan çok
Var hikâyetlerim cihândan çok

Kime diyem ki bulmazım hem-dem
Kime arz edeyim ki yok mahrem

Oldu ger bu ribât menzilimiz
Harem-i kudse meyl eder dilimiz

Cânını müjde ver tamâm ol dem
Kim basasın sen ol sevâda kadem

Ey ki derdinle zinde cân ü dilim
Ben nolam yâ benim nola sehunum

Etti şevḳın muallimi gûyâ
Perdeden tûti-yi dili gûyâ

İlâhî!
Senin lutfuna ğâyet yok;
İlâhî!
Senin keremine nihâyet yok.
İlâhî!
Ey nümâyende-i tarîḳ-i tahḳîḳ,
ve ey küşâyende-i der-i tevfîḳ!
Ey bahşende-i dîde-i bînâ,
ve ey ber-keşende-i günbed-i mînâ!
Kudretin esrârı fezâsına iki derîçe sem' ü basar;
hikmetin envârı ziyâsından iki talîa şems ü kamer.
İzzetin tasvîrine bir nümûne arş-i muallâ;
ilmin ihâtasından bir nişâne kalem-i a'lâ,
hikmetin nakkâşına midâd sûret ü levh-i heyûlâ.

Beyitler

O ne yüce Tanrıdır ki yoktur ona eş ve benzer
Tüm dünya yöneticileri ona "Tek yönetici" der

Üzüntü ve sevincin; görüşün, korku ve umudun
Gecenin ve gündüzün yaratıcısı ve ay ile güneşin

Karanlığı delip geçici yıldızların yüzünü aydınlatıcı
Yıldızlar sultanına ülkeler bağışlayıcı

Bahar meltemlerine ıtır karıştırıcı
Dağ kekliklerine dil öğretici

Perde indiren gök yüzüne ve inci bağışlayıcı
Tatlı gülüşlü sabaha altınlar saçıcı

Yaradılış bağını yeşillikle bezeyen
Görüş ülkesinin öncülerini kılavuzlayan

Yükseği ve alçağı gözetleyen Sen
Tanıktır varlığına götürü varlık, tek olan Sen

Varlığı var olan her şey üzerinde egemen
Nişanı görünen her şeyde görünen

Zaman ondan, ancak onda zaman yok
Mekan ondan, ancak onda mekân yok

Öyle bir iyilikçi ki sonuna son yok
Öyle bir eski ki önüne ön yok

Öyle bir hükümdar ki mülkü yok olmaz
Ululuk ve yüceliği hiç mi hiç eksilmez

Öyle bir hükümdar ki adı ruh için koruyucu
Zikri gönül için gönül avutucu

Bağışı güneşinin bir ışığıdır varlık
Eşiğinde secde eder her yaratık

Yıldızlar kudretiyle tesir edici
Tabiatler sanatıyla cevher bezeyici

Her şeye, uygun dili O verir
Her zerreyi kendini kutsayıcı ettirir

Ebyât

Taâla'llâh ki bir bî-misl ü mânend
Ki_ona derler hudâvendân Hudâvend

Gam ü şâdî nigâr ü bîm ü ümmîd
Şeb ü rûz-âferîn ü mâh ü hurşîd

İzâr-efrûz-i ecrâm-i sevâḳıb
Memâlik-bahş-i sultân-i kevâkib

Abîr-âmîz-i enfâs-i bahârî
Zebûr-âmûz-i kebk-i kûhsârî

Güher-bahşende-i leyl-i tütuk-bend
Zer-efşânende-i subh-i şeker-hand

Çemen-pîrâ-yi bâğ-i âferîniş
Delîl-i reh-berân-i kûy-i bîniş

Nigeh-dârende-i bâlâ vü pestî
Tanıktır varlığına cümle hestî

Vücûdu cümle-i mevcûda ḳâhir
Nişânı her görünenlerde zâhir

Zamân ondan velî onda zamân yok
Mekân ondan velî onda mekân yok

Kerîmdir ki_âhırına intihâ yok
Kadîmdır ki_evveline ibtidâ yok

Cihân-dârî ki milki bî-zevâldir
Celâl ü kibriyâsı lâ-yezâldir

Hudâvendî ki nâmı hırz-i cândır
Onun zikri dile kâm-i zübândır

Cihân bir pertev-i hurşîd-i cûdu
Eşiğinde eder âlem sücûdu

Kevâkib kudretiyle kâr-fermây
Tabâyi' san'atıyla gevher-âmây

Verir her şey'e lâyık Ol zübânı
Ki_eder her zerreyi tesbîh-hânı

Dile tanrılık sırlarını öğreten O
Gönüle padişahlık makamı veren O

Tanrım!
Ben seni ne dille öğeyim ki, dil, hakikatinin denizinden bir damla;
Tanrım!
ben seni hangi varlığımla niteleyeyim ki, varlığım, güneşinin ışınlarından bir zerre.
Kavrayışlı akıl ululuğuna erişip kavramakta tutkun;
her parlak düşünce güzelliğini nitelemekte suskun.
Metin ve şerh yazarları yüceliğini açıklamakta bocalamakta;
kalp ve keşif sahipleri büyüklüğünün hareminde bir bölük yabancı ve yeni yetme.
Güçlü aklı ve basireti olanların basiretleri
büyüklüğünün denizinin bir damlasında boğulup gitmiş;
yüksek görüş ve düşünce sahiplerinin görüş ve düşünceleri
ululuğunun ateşinin bir zerresiyle yanıp kül olmuş.
Tanrım!
Değersiz erlik suyunun ne yüreği vardır ve kuru çamurun elinden ne gelir
ki senin büyüklüğünün denizinin kıyısında dolansın,
ya da hiçbir şeye benzemez zatın ve her şeyden arınmış sıfatlarının yöresinde dönüp dursun.
Küçücük karıncanın ne gücü olur
ki göğün katlarına uçabilsin;
minicik sineğin ne takatı olur
ki ululuğun kasırgası önünde durabilsin.
Tanrım!
Sen o ulular ulususun ki, bütün ululuların alnına ululuğun küçüklük çizgisi çekmiştir;
sen o ulusun ki, götürü ululuların yüzüne ululuğun horluk damgası basmıştır,
ve sen o hiç bir eksiği olmayan erginsin ki, tüm ergin kimselerin gözüne sonsuz erginliğin eksiklik toprağı ekmiştir.
Tanrım!
Sen o büyük sultansın ki,
büyüklüğünün meydanında müddetler olmuştur,
bir altın topu yuvarlayıp dursun,
bir kişinin cesareti yoktur ona bir çevgan iliştirmeye,
ve sen o her türlü eksik sıfatlardan arınmış bir güç sahibisin ki,

Dile öğreden Ol ilm-i İlâhî
Gönüle verdi sadr-i pâdişâhî

İlâhî!
Ben seni ne dil ile öğem ki, dil haḳîkatin bahrinden bir katre;
İlâhî!
ben seni ne vücûd ile vasf edem ki, vücûdum mihrin şuâından bir zerre.
Her akl-i derrâk celâlin idrâkinde hîre;
her rây-i rûşen cemâlin vasfında tîre.
Ashâb-i mütûn ü şürûh izzetin havâşîsinde mütelâşî;
erbâb-i kulûb ü küşûf ceberûtun hareminde bir bölük bîgâne vü nâşî.
Besâir-i ashâb-i akl-i metîn ü basîret
azametin bihârının bir katresinde garîḳ;
havâtır-i erbâb-i rây-i hatîr ü fikret
celâlin âteşinin bir zerresi ile harîḳ.
İlâhî!
Nutfe-i mehînin ne zehresi ve hame-i mesnûnun ne liyâkati ola
ki senin azametin deryâsının havâlîsinde çegzine,
veyâ zât-i münezzeh ü sıfât-i mukaddesin vasfının yöresinde degzine.
Mûr-i zaîfin ne kudreti ola
ki eflâke uçabile;
peşşe-i haḳîrin ne tâkati ola
ki sarsar-i celâle muḳâvemet edebile.
İlâhî!
Sen o azîzsin ki, cemî-i azîzlerin alnına izzetin rakam-i zül çekmiştir,
ve sen o ulusun ki, cemî-i ulûların yüzüne azametin dâğ-i hôrî koymuştur,
ve sen o kâmilsin ki, cemî-i kâmillerin gözüne kemâl-i bî-nihâyetin hâk-i noksân ekmiştir.
İlâhî!
Sen o azîm sultânsın ki,
meydân-i azametinde müddetler olmuştur
ki bir tôp-i zerrîni galtân edip durursun,
bir ehadin zehresi yok ki ona bir çevgân ildire,
ve sen o ḳâdir-i sübhânsın ki,

cihanın çatısında zamanlar geçmiştir,
bir yüksek kubbeyi döndürür durursun,
bir kimsenin gücü yoktur onu bir an durdurmaya.
Öyle bir ayna düzdün ki,
dördüncü gökten dünyayı aydınlatır,
ve öyle bir cevher yarattın ki,
cihana baktıkça gül bahçesine benzetir.
Yıllar olmuştur, bir altın kanatlı doğanı doğu yuvasından uçurup göze gösterirsin,
bir kişinin gücü yoktur bir gün onu batı evinden doğurmaya;
devranlar geçmiştir, bir parlak güneş topunu her sabah doğu hokkasından çıkarıp belirgin edersin,
bir kimsenin gücü yetmez bir sabah onu batı yönünden getirmeye.

Beyitler

Yani o muhteşem ışık kaynağı
O Hızır giysili ve Mesih nefesli

Görür gözlere aydınlık sunan
Mavi kümbedin kubbesinde şemse gibi duran

Güzellikte örneklik eden odur
Gökte Mesih'e yoldaşlık eden odur

Gökyüzü ilinin Yusuf'u odur
Götürü cihanda güzeller güzeli odur

O yüce ülkenin Feridun'u
Yüksek yedi ülkenin Hüsrev'i

Doğunun ve batının ve yedi bölgenin valisi
Yıldız illeri ve ülkelerinin padişahı

Sabah olduğunda ortalığı aydınlatır
Ve gece Dahhâk'inin ordusu yenilir

Onun korkusundan ortalıkta görünemez hiç biri
Yeşil renkli yedi kat görünüşlü göğün yıldızları

Bütün sabit yıldızlar silinmiş
O emirdir ve kalanı emrine girmiş

cihânın sakfında zamânlar geçmiştir
ki bir günbed-i âlî gerdân edip durursun,
bir kimsenin tâkati yok ki onu bir lahza durgura.

Bir âyine düzdün ki,
dördüncü gökten âlemi rûşen eder;
ve bir cevher yarattın ki,
cihâna nazar ettikçe gülşen eder.

Yıllar olmuştur ki bir şâh-bâz-i zerrîn-bâli âşiyân-i maşrıktan pervâz ettirip izhâr edersin, bir ehadin tâkatı yok ki bir gün onu vekr-i mağribden doğura;
devrânlar geçmiştir ki bir mühre-i mihr-i münîri her subhıdem hokkai hâverden çıkarıp âşikâr edersin,
bir kimsenin mecâli yok ki bir sabâh onu cânib-i bâhterden getire.

Ebyât

Ya'nî ol zât-i neyyir-i a'zam
Ol Hızır-kisvet ü Mesîhâ-dem

Rûşenî-bahş-i dîde-i bînâ
Şemse-i sakf-i günbed-i mînâ

Hüsnde sûret-i melîh oldur
Çarhta hem-dem-i Mesîh oldur

Yûsuf-i mısr-i âsümân oldur
Şâhid-i cümle-i cihân oldur

Ol Ferîdûn-i hıtta-i a'lâ
Husrev-i heft kişver-i bâlâ

Vâli-yi şark u garb ü heft iḳlîm
Pâdişâh-i memâlik-i tencîm

Göstere çün sabâh pertev-i nûr
Hayl-i Dahhâk-i şeb olur makhûr

Heybetinden görünemez yek-ser
Ahter-i seb'-manzar-i ahzar

Cümle-i sâbitât makhûru
Ol emîr ü kalanı me'mûru

Perdecisi aydır eyvanının
Utarid de yazıcısıdır divanının

Eğlence meclisi için çalgı çalar ona
Gümüş köşk içinde parlak Zühre

Gece gündüz durmaksızın vurur Mirrih
Düşmanının kalbine hançer ve mıh

En büyük uğurlu, evine barkına nimet verir
İhtiyar rahip de kubbesini bekler

Konağı ne zaman ki Balık Burcu olur
Bin türlü işe girişip koyulur

Göğü güzelleştirip süsler
Gül bahçesini göz alıcı nakışlarla bezer

Çayırın çemenin yüzü pırıldar
Bahçeler renk ve kokuyla dolar

Lâlenin kadehi şarapla dolar
Erguvanın yanağı kızarıp al al yanar

Goncanın sabahın peçesi sıyrılır
Yaseminin yanağı da saçılır

Üstelik türlü türlü meyve olgunlaşır
Yeryüzünde daha neler neler bitirir

Övgü ona yaraşır ki yaratıcısı varlığın
Onu anmış, adına etmiştir yemin

Tanrım!
Sen öyle güç sahibisin ki, her nesneyi gücünle edersin,
aracı ve yardımcı olmaksızın,
ve her yerde hikmetinle işlersin,
maksat ve sebep gerekmeksizin.
Varlığı bilinmez iş yerinden
nice nice âlemi benzersiz biçimde yarattın,
ve bir parça dumandan
yedi kat gökleri eşsiz şekilde var ettin.
Engin yapıcı gücünle

Mâhtır perdedâr-i eyvânı
Hem Utârid debîr-i dîvânı

Bezmi-çün oldu ya'nî hunyâger
Sîm kasr içre Zühre-i ezher

Gece gündüz durup urur Merrîh
Düşmanının diline hançer ü mîh

Sa'd-i ekber ayâli in'âmı
Râhib-i pîr hâris-i bâmı

Menzili ola çün sarây-i Hamel
Başlayısar hezâr türlü amel

Verir ol hüsn ü zîb devrâna
Nakş-i zîbâ verir gülistâna

Çemen ü sebze tâze-rûy olur
Bûsitân dolu reng ü bûy olur

Kadeh-i lâle pür-şarâb olur
Ârız-ı ergavân hizâb olur

Goncanın subh burkaı açılır
Çehre-i yâsemen dahı saçılır

Hem dahı nice türlü meyve erer
Bitirir yer yüzünde dahı neler

Medh ona bes ki sâni'-i âlem
Yâd edip eyledi adına kasem

İlâhî!
Sen o ḳâdirsin ki, her nesneyi kudretin ile edersin,
bî-vâsıta-i muîn ü âlet,
ve her yerde hikmetin ile işlersin,
bî-şâibe-i garaz u illet.
Kârgâh-i nâ-bûddan
bir nice âlemi ibdâ ettin,
ve bir pâre dûddan
yedi kat semâvâtı ihtirâ ettin.
Kemâl-i sun'un ile

altın yüzlü bir felekler takvimi
ve pergelsiz sanatkârca bir daireler alanı
ve yıldızlarla dolu bir gökler usturlabı
yapıp, onda on iki burcu meydana getirdin,
ve her burca altmış derece açı verdin,
ve her derecede ortaya nice şebçerağ ve ışıltılı inci
çıkarıp var ettin,
"Gökte burçlar yaratan, ... (Allah)ın şanı ne yücedir"[45] ayetinde buyurduğun gibi,
ve kudret elinle
iki salınır deniz balığını
ve iki mavi deniz kayığını
inci dolu bir denizde
ve "*ancak*"[46] incisi bulunan derya içinde
yaratıp göz önüne serdin,
"*... ve onların içinde bir ışık kaynağı (güneş) ve nurlu bir ay barındıran (Allah'ın şanı) ne yücedir*."[47] ayetinde buyurduğun gibi.
Tanrım!
Senin zatını bilmeye yaratılmışların akıl ve vehimleri ermez,
Tanrım!
Senin sıfatlarını kavramaya varlığı balçığa dayananların düşünceleri yetmez;
nitekim denilmiştir: "*Su nerde, balçık nerde*
ve âlemlerin rabbinin sözü nerde?"[48]
Tanrım!
Bizim aklımız ne kadar bilirse bilsin,
kendini göstermekten başka işe yaramaz bir bilgidir;
örümcek, evini ne kadar sağlam yaparsa yapsın,
boşlukta yapılmış bir evdir.
Tanrım!
Bizim senin zatından
ne bildiğimiz
ve sıfatlarından
ne anladığımız
olur ki, Kelîm'inin kelâmı ululuğuna yakınlık makamında,
"*Sen bütün kusur ve eksikliklerden uzaksın; sana tövbe ettim*."[49],
ve Nedim'inin seslenişi birlik ve dostluk meclisinde,
"*Senin hakkındaki övgüler (sınırsızdır), sayamam*."[50]

bir takvîm-i eflâk-i zer-nigâr
ve bir safha-yi devâir-i pür-kâr-i bî-pergâr
ve bir üsturlâb-i semâvât-i nücûmdâr
edip,
onda on iki burcu peydâ
ve her burcda otuz derece eczâ
ve her derecede nice şeb-çerâğ u lûlû-i lâlâ
ızhâr ü ibdâ
ettin ki: "*Tebâreke'llezî ce'ale fi's-semâi bürûcâ*"[45] ;
ve dest-i kudretin ile
iki mâhî-yi deryâ-yi muallakı
ve iki zevrak-i bahr-i ezrakı
bir yemm-i gevher-nümâ
ve deryâ-yi dürr-i "*innemâ*"[46]da
halk u inşâ ettin
ki: "*Ve ce'ale fîhâ sirâcen ve kameran münîrâ*."[47]
İlâhî!
Senin zâtının ilmine uḳûl ü evhâm-i halk erişmez,
İlâhî!
Senin sıfâtının idrâkine zamâir-i âb ü gil yetişmez
ki: "*Eyne'l-mâ'ü ve't-tîn*,
ve hadîsü Rabbi'l-âlemîn."[48]
İlâhî!
Bizim aklımız her ne miḳdâr ki bilirse,
bir ma'rifet-i hod-nümâyîdir;
ankebût ne kadar muhkem yaparsa,
bir hâne-i havâîdir.
İlâhî!
Bizim senin zâtından
ne bildiğimiz
ve sıfâtından
ne anladığımız
ola kim
Kelîm'inin kelâmı maḳâm-i kurb-i izzette
"Sübhâneke tübtü ileyk"[49,]
ve Nedîm'inin nidâsı meclis-i üns ü vahdette
"Lâ uhsî senâ'en aleyk."[50]

Tanrım!
Kelime ve söze sığan şeyler
harf ve isimdir,
senin onunla ilişiğin yok,
ve akıl terazisinde tartılanlar
olagelen şeyler ve resimdir,
senin onunla işin yok.
Zatın hakkında akla düşenler
bulunan yollar ve ilişkilendirmeler;
sıfatların konusunda erişilenler
yönelmeler ve değerlendirmeler.
Akıl kösteği ile kimse senin hakikatine eremez;
beden örtüsü ile hiç kimse sana ulaşamaz.
İki âlemden geçmeyince seni göremez;
iki cihanı ardına atmayınca sana eremez.
Dost yolunda yokluk gerek;
yar önünde baş eğmek gerek.
Ten cübbesi yırtık gerek;
gönül evi arık gerek.

Beyitler

Balçığın [= bedenin] tevhid değil
Tevhid olan saf gönlün ve tertemiz canın, bil

İslâmı sakın dille olur sanma
Bununla yetinip de ona dayanma

İyi bil ki dilden olanı bir hikâyedir ancak
Sen Muhammed'in kılıcından kurtulmaya bak

Şeytan -ki senin eski düşmanındır-
Her yol ağzında seni beklemektedir

Bil her biri seni örten bir örtü
İçinde ve dışındaki on duyu

Her birisi sana bir dilek ve tutkudur
Her istek ki var, gönle buyrukçudur

İlâhî!
Her ne ki lafza ve ibârete sığar,
harf ü isimdir,
sen ondan müberrâ,
ve her ne ki mîzân-i akla girer,
âdet ü resimdir,
sen ondan muarrâ.
Her ne zâtında fikr olunur,
sülûb ü izâfât;
ve her ne sıfâtında idrâk olunur,
vücûh ü i'tibârât.
Akl ıḳâli ile kimse künhüne eremez;
beden hicâbı ile kimse vaslını bulamaz.
Dü kevnden geçmeyince seni göremez;
iki cihânı salmayınca sana eremez.
Dost yolunda nîstlik gerek;
yâr önünde pestlik gerek.
Ten cübbesi çâk gerek;
gönül evi pâk gerek.

Ebyât

Tevhîd değildir âb ü hâkin
Oldur dil-i sâf ü cân-i pâkin

İslâmı sakın dil ile sanma
Kâni' oluban ona dayanma

Bilgil ki hikâyet-i zübânî
Ol tîğ-i Muhammed'in amânı

İblîs ki düşmen-i kadîmin
Her kûşe-i rehte ol muḳîmin

Bil her biri bin hicâbın ey dûn
On his ki olur derûn ü bîrûn

Her birisi sana bir hevâdır
Her ârzû ki var dile hudâdır

Eğer sen gönlünü temizlersen
Şeytan ve periden ne korkacaksın

Orada -ki yola koyulanların makamıdır-
Ne şeytandan ne melekten eser vardır

Hayır ve şer bulunmayan bir evde
Şeytana da meleğe de geçit yok herhalde

Az ve çok endişesi yok onda
Bu zamanın acısı, üzüntü yok onda

Orada ki nişansızlık nişanı bulunur
Cana ağırlık yine kendisi olur

O makam çılgın aşk sayrılarının âlemi
'*Yok*' ve '*ancak*' namsızlığı ve nişansızlığı

Bu yolun erlerinin hâllerinin erginliği budur
Bunlar meydan savaşçılarının arslanları olur

Kim bu yola girer de yürüyüp gidedurur
Bütün yaratıkların lanet okuması onun için övgü olur

Kimde ki alışageldiğine bağlılık ve özenti var
Söyleyin, tasavvuftan dem vurmasın zinhar

Bir kimsede ki bulunur renk ve koku hevesi
Derviş deme, o bir köy dilencisi

O kimseye ki Tanrı destek vermiş,
Devlet güneşi kol kanat germiş

İki cihan mülkü asalak gibi kapısından ayrılmaz
Hiç birine gönlünde meyil bulunmaz

Onun işinde tekellüf olmaz
"Bu iyi, bu kötü" diye tasarruf olmaz

Halk ile birlikte olursa bedenle
Kendisiyle oluşu da zaruretle

Her kokusu sanki misk kesesi
Ancak bu koku kurutur genzi

Ger sen dilini ki pâk edesin
Dîv ü perîden ne bâk edesin

Onda ki maḳâm-i reh-revândır
Dîv ile ferişteden amândır

Çün ol harem içre hayr ü şer yok
Pes dîv ü ferişteye güzer yok

Endîşe-i bîş ü kem yok onda
Bu cevr-i zamâne, gam yok onda

Onda ki nişân-i bî-nişânî
Câna gine kendisi girânı

Ol âlem-i bî-dilân-i şeydâ
Bî-nâm ü nişân-i lâ vü illâ

Budur ki kemâl-i hâl-i merdân
Şîrân-i mubârizân-i meydân

Kim bu yolun ola râh-bîni
Nefrîn-i halâyık âferîni

Kimde ki_ola âdet ü tekellüf
Din ürmesin ol dem-i tasavvuf

Onda ki hevâ-yi reng ü bûdur
Dervîş dime gedâ-yi kûdür

Ana ki Hudâ inâyet etmiş
Devlet güneşi himâyet etmiş

Milk-i dü cihân olur tufeyli
Yok hîç birine dilinde meyli

Emrinde onun tekellüf olmaz
Bu iyi yavuz tasarruf olmaz

Halk ile olursa sûret ile
Kendi ile hod zarûret ile

Her kokusu san ki nâfe-i müşk
Lîkin dem-i nâfe mağzı_eder huşk

Dışı güler, içi dert ile dolu
Akıllı kişinin alâmeti bu oldu

Tanrım, efendim ve beyim!
Sen o padişahsın ki, şahlığın bitmez;
sen o sultansın ki, egemenliğinin sonu gelmez.
Her zerrenin sadası "*De ki: -'Ey mülkün sahibi olan Allah*!'"[51];
her mümkünün nidası "*(Allah'tan başka) her şey yok olucudur*."[52]
Büyüklüğünün nişanı "*Büyüklüktür benim örtüm*."[53];
güzelliğinin sıfatı "*Yeryüzüm ve gökyüzüm beni içine alamaz; [fakat inanan kulumun gönlüne sığarım].*"[54]
Tanrım!
Her ne kadar yapıcı isen,
yine o kadar eksiksizsin;
her ne kadar eksiksizsen,
yine o kadar yapıcısın.
Her mümkünden uzaksın, eksiksizliğinin derecesinden;
her varlıkla birliktesin, kaplayıcı esirgeyiciliğinden.
Tanrım!
Ben ne diyeyim
ki bunca
inanan ve inanmayan,
bilen ve hükmeden
yaratırsın,
yapıcılığını ve gücünü göstermek için,
ve bütün bu
gökleri ve yerleri
gelmiş ve geçmişleri
yok edersin,
eksiksizliğini ve ululuğunu anlatmak için,
ve yine hikmetinin mimarı bu yıkıntıyı şenlendirip iki ev yapar, eksiksiz adaletini dağıtmak için.
Birine "cennet" dedin, esirgeyiciliğinin ve güzelliğinin görüneceği yer yaptın;
birine "cehennem" dedin, her kusurdan uzak bulunuşunu ve ululuğunu göstermek için aracı ettin.
Her kime hangi evde nasip verdinse, takdir senindir;
her kimi hangi bölükten saydınsa, tedbir senindir.

Taşrası güler derûnu pür-derd
Bu oldu alâmet-i hıredmend

İlâhî, seyyidî ve mevlâyî!
Sen o pâdişâhsın ki, şahlığına zevâl yok,
ve Sen o sultânsın ki, milkinde ihtilâl yok.
Her zerrenin sadâsı "*Kuli'llâhümme mâlik*"[51];
her mümkünün nidâsı "*Küllü şeyin hâlik*"[52].
Celâlinin âyeti "*El-kibriyâ'ü ridâ'î.*"[53] ;
cemâlinin sıfatı "*Lâ yese'anî arzî ve semâî.*"[54]
İlâhî!
Her ne kadar kârısâz isen,
gine o kadar bî-niyâzsın,
ve her ne kadar bî-niyâz isen,
gine o kadar kârısâzsın.
Her mümkünden münezzehsin, kemâl-i bî-niyâzlığından,
ve her mevcûd ile bilesin, tamâm-i bende-nevâzlığından.
İlâhî!
Ben ne diyem
ki bunca
mutî' u âsî,
dânî vü kâzî
yaratırsın,
ızhâr-i kârısâzlığın ve kudretin için,
ve bu cümle-i
semâvât ü arazîni,
evvelîn ü âhırîni
yok edersin,
beyân-i bî-niyâzlığın ve izzetin için,
ve gine hikmetin mi'mârı bu harâb-âbâdı ma'mûr edip iki ev binâ eder,
ifrâz-i kemâl-i ma'diletin için.
Birine "cennet" dedin, mazhar-i rahmet ü cemâlin ettin,
ve birine "cehennem" dedin, âlet-i safvet ü celâlin ettin.
Her kime ne evde nasîb ettin ise, takdîr senindir,
ve her kimi ne bölükten kıldın ise, tedbîr senindir.

Çalışmakla nesne olmaz,
inayetin olmayınca;
çalışmak fayda eylemez,
hidayetin olmayınca.
İstemekle olmaz,
çekişin olmayınca;
istemekle bulunmaz,
sen istemeyince.

Beyitler

Her mutlu ve mutsuz O'ndan
Her nekes ve her cömert O'ndan

Düşkünlük ve çaresizlik veren o'dur dünyada
Değerlilik ve baht açıklığı veren de O orada

Her çok ve az, hayır-şer, iyi-kötü
Zevkusafa, rahatlık, sıkıntı ve üzüntü

Takdir bütünüyle Hakk'ın sergileyişi
Her ne varsa tek güç sahibi Tanrı'nın işi

Her kime ki bal rızık olmuştur orada
Mümkün olmaz soğan yemek burada

Kimisinin rızkı hurma
Kimisinin ise selma

Kimine nimet bağışlar
Kimine zahmet verir

Kovulmuş önceden kovulmuştur
Cennetlik önceden cennetlik olmuştur

Bu oluş mana âleminde takdirledir
Gerçekleştiğinde ise tedbirledir

Bulut ağlamasa gülmez çemen
Ve çemende açılamaz yasemen

Kim mutlu olur, kim mutsuz, Hak bilirdi
Kim baş kaldırır ve kim boyun eğerdi

Sa'y ile nesne olmaz,
inâyetin olmayınca;
çalışmak fâide eylemez,
hidâyetin olmayınca.
Taleb ile olmaz,
cezben olmayınca;
istemek ile bulunmaz,
sen istemeyince.

Ebyât

Her saîd ü her şaḳî ondan durur
Her bahîl ü her sahî ondan durur

Horluk u zillet cihânda ol verir
İzzet ü devlet hem onda ol verir

Hayr ü şerr ü nîk ü bed her bîş ü kem
Îş ü şâdî râhat ü hem renc ü gam

Cümle-i takdîr Hak'ın ızhârıdır
Her ne var ol Kirdigâr'ın kârıdır

Her kime kim rızk ola onda asel
Mümkün olmaz kim yiye bunda basal

Kimisine rızk olur hurmâ yemek
Kimisine rızk olur selmâ yemek

Kimine ni'met müyesser eyler ol
Kimine zahmet mukadder eyler ol

La'netî evvelden olur la'netî
Cennetî evvelden olur cennetî

Âlem-i ma'nîde ol takdîr ile
Sûrete gelse olur tedbîr ile

Ebr girye kılmasa gülmez çemen
Hem çemende açılamaz yâsemen

Hak bilirdi kim saîd ü kim şaḳî
Kimdir Ona âsî vü kim müttakî

Mana âleminde ezelde vardı, bil
Olmuş ve olacaklar içinde her amel

Ancak belirip de ortaya çıkmaz o işler
Gelmeyince nebiler ve peygamberler

Din yoluna davet etmemişse Tanrı
İnanmayandan ayırmaz inananı

Her işi ihtiyarla ilgilendirdi
O işi yapmayı ihtiyara bağladı

Adaleti dünyada görünsün diye
Delilini herkes apaçık görsün diye

Sen cebir ile ihtiyarı anla
İkisini bir arada gözle

Mana âleminde yalnızca cebre bak
Burada ise açık seçik ihtiyara bak

Mananın aslı tamamdır dersen eğer
Sonuç olarak yine cebre ulaşır ve biter

Bil ki varlık, hem görünen hem gizli olan, O
Hem birbirine bağlayan, hem de yöneten O

Bir çok suret manaya boyun eğmiştir
Bilinir bir durumdur ki hem de uyruğu olmuştur

Eğer gönül gözünü açacak olursan
Cebr ile ihtiyarı seçersin sen

Hak, kullarına cebr etmez aslâ
İhtiyarı verdi bil ki ellerine

İhtiyar ile Tanrı katında değer bulacağını
Ya da nefse uyup uzak olacağını

O Tanrı hepsini ezelde bildi
Bunda şek ve şüphe yok, bildi ve yaptı

Bunda şüphe yok ki O'nun hükmü "*Ol ve oldu*"[55]
Koşturan mekân ve mekânsızlıkta işte bu hüküm oldu

Âlem-i ma'nîde var idi ezel
Olmuş u olacak içre her amel

Lîki sûrette vücûda gelmez ol
Gelmeyince enbiyâ vü hem rüsül

Dîne da'vet etmeyince ol Hudâ
Mü'mini kâfirden eylemez cüdâ

İhtiyâra dâir etti her işi
İhtiyâra bağladı ol cünbişi

Tâ ki adli zâhir ola âleme
Hüccetin rûşen kıla ol âleme

Cebr ile sen ihtiyârı anlagıl
İkisini iki yerde gözlegil

Âlem-i ma'nîde bak cebre hemân
İhtiyâra kıl nazar bunda ayân

Ger der isen asl-i ma'nîdir tamâm
Pes gine cebre yetişir ve's-selâm

Bil ki âlem bâtın ü ger zâhir O
Birbirine murtabıt hem nâzır O

Nice sûret ma'ninindir tâyii
İlm-i ma'lûmun durur hem tâbii

Ger basîret gözünü sen açasın
Cebr ile sen ihtiyârı seçesin

Hâşa ki Hak cebr ede kullarına
İhtiyârı verdi bil ellerine

İhtiyâr ile saîd olacağın
Nefse uyup yâ baîd olacağın

Cümlesin bildi ezelde ol Hudâ
Bildi kıldı yok ona çûn ü çirâ

Şek yok onda kim kazâ-yi "*Kün fe-kân*"[55]
Yeldiren oldur mekân ü lâ-mekân

Dostun eli kalıbına ve kalbine hükmeder
Seni kimi öz eder ve kimi zaman post eyler

Tanrım!
Sen o eksiği bulunmayansın ki,
eğer bütün gönüller yanmış
ve gözlerin tümü yaşa batmış
ve götürü âlem bitip tükenmiş
olup da hiç bir şeye gerek duymazlığın sebebiyle dönüp bakmasan,
zatının bütünlüğünden bir zerre eksilmez,
"*(Allah) eğer dilerse sizin (varlığınızı) giderir, (yerinize) yeni bir halk getirir. Bu Allah'a göre güç değildir.*"[56] ayetinde buyurduğun gibi;
sen o benzersiz nesneler yaratansın ki,
eğer âlem baştanbaşa baş kaldırmış
ve her zerre isyana kalkışmış
ve her varlık küfre batmış
olup sonsuz esirgeyiciliğinden tümünü bağışlasan,
iyilik ve bağış denizinden bir damla eksilmez,
"*(De ki:) "Ey kendilerine karşı haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.*"[57] ayetinde buyurduğun gibi.
Tanrım!
Şu güzelliğine tutulan gönüllere
bu gurur toprağından mutluluk sarayının içine girmekte sen kılavuzluk et,
ve şu sana kavuşmak için kavrulan yüreklere
bu sapkınlık çöllerinin kavurucu sıcaklarından rahmetinin yemyeşil çayırında akan tatlı suyuna ulaşmakta sen öncülük et.
Varlık isteyen candan varlık âfetlerini sen gider;
dirlik uman gönülden varlık perdesini sen kaldır.
Dost seyrini isteyene şeriat yolunu bahşet;
yokluk yoluna gidene yardımını yoldaş et.
Yola girmişleri yardım atına süvar [= binici] et;
yolunda yok olanı yine seninle var et.
Aşkının şehitlerini yine sen yu;
yolunda ölenleri sine [= mezara] sen ko.
Seni sevenin derdini arttır;
Seni zikredenin zikrini arttır.

Ḳâlıb ü kalbine hâkim dest-i dost
Geh seni mağz eyler ü geh yine post

İlâhî!
Sen o bî-niyâzsın ki, eğer
cümle-i diller kebâb
ve cemî-i dîdeler pür-âb
ve götürü âlem harâb
olup celâl-i istiğnân sebebi ile iltifât etmesen,
kemâl-i zâtına bir zerre noksân gelmez
ki: "*İn yeşe' yüzhibküm ve ye'ti bi-halkın cedîd; ve mâ zâlike 'ala'llâhi bi-azîz*"[56;]
ve sen o kârısâzsın ki, eğer
cemî-i âlem âsî
ve her zerre tâğî
ve her mevcûd bâğî
olup kemâl-i rahmetinden cemîisini afv etsen,
bahr-i kereminden bir katre eksilmez
ki: "*Yâ ibâdiye'llezîne esrafû 'alâ enfüsihim lâ taknatû min rahmeti'llâh; inna'llâhe yağfirü'z-zünûbe cemî'â, innehû hüve'l-gafûru 'r-rahîm*."[57]
İlâhî!
Şu cemâline müştâḳ olan gönülleri
bu hâkdân-i gurûrdan sâhat-i sarây-i sürûruna sen hidâyet et,
ve şu visâline müteattış olan dilleri
bu hevâcir-i bevâdî-yi dalâletten zülâl-i sebzezâr-i rahmetine sen delâlet et.
Baḳâ isteyen cândan vücûd âfetlerini sen def' et;
dirlik uman gönülden varlık hicâbını sen ref' et.
Cân seyrin isteyene şer' yolunu tarîḳ et;
yokluk yoluna gidene tevfîḳini refîḳ et.
Sâliklerini inâyet atına süvâr et;
yolunda fenâ bulanı gine senin ile var et.
Aşkın şehîdlerini gine sen yu;
yolunda ölenleri sine sen ko.
Seni sevenin derdin artır;
zikrin edenin virdin artır.

Sözde kalanı sözden geçir;
hâl isteyeni hâlden geçir.
Kapında sınık gönülleri iyiliğinle bütün tut;
yolundan azan kulların, yardımının eliyle, elini tut.
Aşkın uğrunda göz yaşı döken gözleri seninle aydın kıl;
derdinle yıkık gönülleri yakınlaş da şen kıl.
Bu hayrette kalmış avareleri kalp tabipleriyle doğruya yönelt,
ve bu çaresiz kalmış biçarelere has kullarınla imdat et.
Karanlıkta kalmış gönüllerini onların özlemiyle aydınlat,
ve ölmüş gönülleri nefesleriyle dirilt.

4

ŞEYH'İN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE

Ey madde tuzağına düşüp avlanan
Biçime bağlılık ve alışkanlık bağıyla bağlanan

Nasut ülkesine var, mutluluk bul
Lahut yöresinde kanat açan doğan ol

Buluş tertemiz Hak yolcularıyla
Birlikte uç arşın melekleriyle

Buluşma yerin kalenderinkine benzesin
Yalnızlık köşen tertemiz ve kimsesiz olsun

Yokluk çarşısını eyle bayındır ve şen
Nefsini gel azad et varlığa kölelikten

İçin ve dışın arı duru olsun Hak için
Hak yolunda, ey iş eri, erlikse işin

Tahkik bilgisiyle gönlünü bilgilendir
Onu Allah'ın Rasulü'nün yoluna yönlendir

Dilersen başın yüksekte olsun
Ayağı altına at başını sûfilerin

Tasavvuf ülkesine olursan sırdaş
Evrenin mührünü bulursun, arkadaş

Yola girene mürşit gerek, bil bunu
Mürşid olmayınca kişi azar yolunu

Ḳâlde kalanı ḳâlden geçir;
hâl isteyeni hâlden geçir.
Kapında sınık gönülleri lutfun ile bütün tut;
yolundan azan kulları tevfîḳin eliyle elin tut.
Aşkında giryân gözleri senin ile pür-nûr kıl;
derdinle vîrân dilleri vaslın ile ma'mûr kıl.
Bu hayrette kalmış âvâreleri erbâb-i kulûb ile irşâd et,
ve bu dermânde kalmış bî-çâreleri hâs kulların ile imdâd et.
Zulmette kalmış dillerini onların şevḳıyla tâbende et,
ve mürde olmuş gönülleri nefesleriyle zinde et.

4

İŞÂRET-İ VÜCÛB-İ ŞEYH

Ey heyûlâ dâmı içre sayd olan
Resm ü âdet bendi ile kayd olan

Pâk-bâz-i hıtta-i nâsûtî ol
Şâh-bâz-i hazret-i lâhûtî ol

Sûfiyân-i sâfiyi dem-sâz kıl
Kudsiyân-i arş ile pervâz kıl

Bezmgâhını kalender-vâr kıl
Halvetini pâk ü bî-ağyâr kıl

Çâr-sû-yi nîstiyi âbâd kıl
Nefsini var hestiden âzâd kıl

Hakk'a sâf ol sen nihân ü âşikâr
Hak yolunda merd isen ey merd-i kâr

İlm-i tahḳîḳten dilin âgâh kıl
Şâri'-i şer'-i Resûlüllâh kıl

Ger dilersen kim bülend ola serin
Hâk-i pây-i sûfiyân et efserin

Olagör milk-i tasavvuf mahremi
Bulasın mühr-i nigîn-i âlemi

Sâlike mürşid gerek bilgil onu
Mürşid olmayınca azar yolunu

Kılavuz olmadan yola gidersen
Geh düşersin balçığa geh çukura sen

Her fidanı bağcı dikmek gerek
Her ekinin tohumunu ekmek gerek

Pîr deniz ve müridi çöp olur
Akıllı adama bundan iyi işaret mi bulunur

Eğer din yoluna girmek istersen
Kesin bilgi görünmesini dilersen

Beri gel, arayıp da seç bir şeyhi
Gönülden teslim et gönlünü ve bedenini

Bilgili bir rehber olsun ve çaplı
Hem dış hem de iç bakımından nasipli

Dışında kazanılmış bilgi neşesi
İçi Mustafa yurdunun mirasçısı

Yol piri filozof taşıdır, sadece ve ancak
Gönlü bir mavi deniz gibidir, yalnızca ve ancak

Yol pîri Hakk'a verdiği söze bağlılık gösterir
Yol pîri gönlü dupduru bir sûfi olur

Sûfi üç kelimeyle ilişkili olur
Onu tamamlamakla yakınlık bulur

İlki doğruluk, ikincisi çözülmez bir bağlılık
Sonuncusu elbette Hak'ta yok olmaklık

Beden bağı durdukça müşküldür şunun olması
Gönlün Hakk'a yakınlaşmaya yol bulması

Ne zaman ki temizlenip benliğinden arınır
Hakk'ın yüce katına o zaman yakın olur

Sûfi Hakk'ın hükmüyle bağlı ve ona bağımlıdır
Onun için eşe ve gam, yoksulluk ve zenginlik bir

İyi ve kötü, her ne olursa, ona göre bir olur
Acı-tatlı, ne bulursa yer olur

Reh-ber olmadan gidersen râha sen
Geh düşersin balçığa geh çâha sen

Her nihâli bâğbân dikmek gerek
Her ekinin tohmunu ekmek gerek

Pîr deryâ vü mürîdi has olur
Âḳile bundan işâret bes olur

Ger dilersen sen sülûk-i râh-i dîn
İster isen kim ayân ola yaḳîn

İhtiyâr et var yürü bir şeyhi sen
Ona teslîm eyle dilden cân ü ten

Reh-ber-i dânâ ola vü ser-bülend
Zâhir ü bâtın yüzünden behremend

Zâhirinde ilm-i kesbîden safâ
Bâtını mîrâs-i dâr-i Mustafâ

Pîr-i reh kibrît-i ahmerdir hemîn
Sînesi bir bahr-i ahzardır hemîn

Pîr-i reh Hak ahdine vâfî olur
Pîr-i reh bir sûfi-yi sâfî olur

Sûfinin üç harfe olur nisbeti
Onu tekmîl etmek ile kurbeti

Evveli sıdk u vasat olur vefâ
Âhırı elbette olmaktır fenâ

Tâ ki bend-i ten durur müşkül ola
Kim dil ü cân kurb-i Hakk'a yol bula

Çün musaffâ vü münezzeh ola ol
Hazret-i Hakk'a mukarreb ola ol

Sûfi olur beste-i hükm-i Hudâ
Bir olur şâdî vü gam fakr ü gınâ

Hayr ü şer her ne olursa bir olur
Acı tatlı ne bulursa yer olur

Din bilgisinde sanki bir deniz olur, ulu
İçi dile gelip konuşan inci ile dolu

Madeni inci ve değerli taşlarla dolu
Parasız pulsuz bir cebi boş sanma onu

Kehribarını ne zaman ki çıkarıp ortaya koyar
Gönlün varlık samanı o zaman çılgına döner

Kehribarı ne zaman ki ortadan kalkar
Gönlün içi o zaman azgınlık ile dolar

Temiz ve arı duru olur onun yüzü
Hem şekerden tatlı olur onun sözü

O olgun ve ergin kişi bütün insanları görür
Ama ne kimseyle görüşür, ne boş yere konuşur

Kime baksa, aynası tertemiz olur
Her kimi görürse, güzel ve hoş görür

Eksik olan her zaman eksiği görür
Halkın eksikliğini söyler durur

Elde gördüğü kendi eksikliği ve ayıbıdır
Ayna temiz olmayınca işte öyle olur

Sûfi kurtulmuştur ad ve san kazanmaktan
Kabulü ve reddi onun için hiçtir, seçkin olsun ya da sıradan

Hakk'ın nuru karşılayıp rehber olur
Marifet içinde bir önder olur

Sonra da selâmet şehrine gelip oturur
Ve sürekli kınama taşı atılan bir arslan olur

Mana eri yükseklerin ve alçakların arslanı
Benlik taslayanlar ise sûfilerin surete tapanı

Dışta sûfi, ama içte neşe yoksunu
Mustafa yolunun azdırılmış azgını

Bir düşkündür; sesi yüksek, kendisi alçak
Bir düşkündür, din yolunda işi kendine tapınmak

İlm-i dînde sanki bir deryâ olur
İçi dolu gevher-i gûyâ olur

Dürr ü cevherle pür olur ma'deni
Müflis ü bir bî-nevâ sanma anı

Keh-rübâsın çünkü ol peydâ kılar
Kâh-i hestî-yi dili şeydâ kılar

Keh-rübâsı çün onun penhân olur
Gönlün içi dopdolu tuğyân olur

Pâk ü pâkîze olur dîdârı_onun
Hem şekerden tatlu_olur güftârı_onun

Cümle halkı görür ol sâhib-kemâl
Eylemez ol kimse ile ḳîl ü ḳâl

Pâk olur âyinesi etse nazar
Her kimi görürse görür hûb ü ter

Nâkıs olan naksı görür dâim ol
Naks-ı halkı söylemeğe ḳâim ol

Kendi naks u aybıdır elde görür
Âyine pâk olmasa öyle olur

Neng ü nâmdan sûfi olur bil halâs
Hîç olur redd ü kabûl-i âm ü hâs

Nûr-i Hak karşı gelip reh-ber olur
Ma'rifet içinde bir server olur

Pes kılar kûy-i selâmette maḳâm
Fâris-i seng-i melâmet ol müdâm

Merd-i ma'nâ fâris-i bâlâ vü pest
Ehl-i da'vâ sûfi-yi sûret-perest

Sûreti sûfî vü ma'nâ bî-safâ
Ġâvi-yi muğvî-yi râh-i Mustafâ

Bir bülend-âvâz ü pest üftâde ol
Dîn yolunda hod-perest üftâde ol

Pek sakın, ona yakın olma, uzağa var
Fitne ateşidir o, yakınında olanı yakar

Eğer dersen ki: "İşe yarar pir nerede?"
Gel, sen iste ki yüzlerce ve yüzlerce

Söz değil bu eğer gelirse hatıra
Bu da şeytandandır bir hatıra

Niçin olmaz pîr dünyada yiğit
Sana gerekliyse gel, onu isteyegit

Gönül erleri bulunmasaydı bu cihanda
Ne zemin kalırdı ne de zaman onda

Cihan kutupsuz ayakta durur mu
Gökyüzünde kutup olmasa düzen olur mu

"Hu, hu" diyerek dem çekenler bulunmasaydı
Âlem o dem dağılır, alt üst olurdu

İnsanın yaradılışındaki hikmet madem ki marifet
İnsan insan olmaz, kendisinde olmazsa bu sıfat

Eğer "Ortada pir yoktur" dersen
Ve "Bin kez arasa da bulamaz isteyen"

Dikkat etsen bu da şeytan aldatmacası bir kelam
Bulmayan o ki, istemekte henüz ham

Hak katında aslâ olmaz isteyene vermemek
Gece gündüz "Hak" diyene ermemek

Suç bizimdir, bizde istemek yok
Hak yolunda kılca sıkıntı çekmek yok

Hak, derdi olana derman verir
Kilit derdine anahtar verilmiştir

Derdimiz yok ki bize derman olsun
Can gerektir ki ona canan olsun

Derdi olan yetişir dermanına
Can veren ten kavuşur cananına

Gey sakın kurbundan onun kıl hazer
K'âteş-i fitne durur cârın yakar

Ger der isen hani pîr işe yarar
Var sen iste ki hezâr ender-hezâr

Söz değil bu ger gelirse hâtıra
Bu da şeytândan durur bir hâtıra

Niçin olmaz pîr âlemde yiğit
Hâcetinse var onu isteyi git

Ehl-i dilsiz ola idi bu cihân
Ne zemîn kalırdı onda ne zamân

Hîç cihân bî-kutb ola mı pâyidâr
Âsümân kutb ile bulmuştur karâr

Ger bulunmaya idi erbâb-i dem
Târümâr olur idi âlem o dem

Sun'-ı âdemde çü hikmet ma'rifet
Olmaz âdem olmaz ise bu sıfat

Ger der isen pîr yoktur âşikâr
Bulamaz tâlib eğer bin gez arar

Dikkat etsen bu da şeytânî kelâm
Bulmayan ol kim talebde nâ-tamâm

Hâşa Hak'tan isteyene vermeye
Gece gündüz Hak diyene ermeye

Suç bizimdir yok durur bizde taleb
Hak yolunda çekmeyiz kılca teab

Derdi_olana Hak eder dermân bedîd
Kufl derdine bedîd olur kilîd

Derdimiz yok kim bize dermân ola
Cân gerektir kim ona cânân ola

Derdi_olan hoş yetişir dermânına
Cân veren ten vasl olur cânânına

Dünya işinde ne güzel çalışırız
Durmadan muradımıza erişiriz

Hak yolunda söyleriz, dilde kalır
Bu istemek midir, bununla ne olur

İstemek böyle değildir biliriz
Hak yolunda biz tembellik ederiz

Lâkin bizi yine O'dur böyle eden
O'dur bil ki isteyen, hem isteten

O yardım etmeyince bir şey olmaz
Kılavuzsuz hiç bir kimse yol bulmaz

Yalvaralım ki bize istek versin
Canıgönülden ulu katına çeksin

Böylece, umulur ki, Tanrı el verir
Pîrin ayak bastığı yolu bize gösterir

Her kime ki O'ndan yardım erişir
Bir taraftan yol gösterici pîr yetişir

Tanrım!
Gönül gözünü hikmet bahçesinin çiçeklerinin parıltılarıyla
ışıklandır,
ve can genzini marifet bostanlarının seher yelleriyle
kokuya bulandır.
Yalnızlık çölünde gece yol alanları tutku ve şehvet karanlıklarında çıkmaza sokma,
ve kulluk yolunda sefere çıkanları şaşkınlık sahralarında izsiz bırakma.
Tanrım!
Madem ki can kuşunu
duyularla algılananların tuzağı ve tanesiyle
ten kafesinde tutsak ettin,
ve gönül çocuğunu
şehvetler gıdası ve sütüyle
bu toprak eve alıştırıp tıktın,
yine sonunda o papağan bu kafesten uçup
ve bu müsafir bu evden göçüp
rahmetinin yöresine eriştiği vakit

Dünya işinde ne hoş çalışırız
Biz murâda durmayıp yetişiriz

Hak yolunda söyleriz dilde kalır
Bu taleb midir bunun ile nolur

İstemek böyle değildir biliriz
Hak yolunda biz tekâsül kılarız

Lîki bizi gine O'dur böyle_eden
Ol durur bil isteyen de isteden

Ol inâyet etmeyince olmaz ol
Bî-hidâyet kimse bulmaz hîç yol

Yalvaralım kim bizi tâlib ede
Cân ü dilden Hazret'e râğıb ede

Tâ müyesser kıla şâyed ol Hudâ
Bize hâk-i pây-i pîri reh-nümâ

Her kime k'ondan inâyet erişir
Bir taraftan pîr-i reh-ber yetişir

İlâhî!
Gönül gözünü hikmet ravzasının envâr-i ezhârı ile
münevver kıl,
ve cân dimâğını ma'rifet bostânlarının nesîm-i eshârı ile
muattar kıl.
Halvet şeb-revânlarını hevâ vü şehevât zulümâtında güm-râh eyleme,
ve riyâzat müsâfirlerini sahârâ-yi hayrette bî-râh eyleme.
İlâhî!
Çün cân kuşunu
dâm ü dâne-i mahsûsât ile
ten kafesinde mahbûs eyledin,
ve dil tıflını
şîr ü gıdâ-yi şehevât ile
bu hâne-i hâkîye me'nûs eyledin,
gine âhır o tûtî bu kafesten uçup
ve o müsâfir bu hâneden göçüp
civâr-i rahmetine vâsıl olduğu vakit

kutsallık havasında
uçur,
ve yakınlık sarayı içine
kondur.

Beyitler

Ruh önceden sevgiliyi görüyordu
Onun yanında olmakla mutlu oluyordu

Ne zaman ki alçaklık âlemine ayak bastı
Kıdem hükmü onu tutsak etti

O sebepten bebek uzak anasından
Ağlarsa da ağlar bu ayrılıktan

O ağlayış sevgiliden ayrılmanın hüznünden
Yarin güzelliğinden uzak kalmanın üzüntüsünden

Bedene tıkılıp çaresiz kalınca
Akla ve gönle yanaştı olabildiğince

Gördü ki aklı da kutsal bir kişiliktir
Kendisi için eğlence ona yakın durmaktır

Her kime ki akıl önder olur
Konağı yer yerine gökler olur

Gönül de bir şenlikli konağı ruhun
Ruh nurundan yansıyan ışıklara doygun

Gönlün Tanrı sırlarının hazinesi
Gönlün Tanrı nurlarının zuhur sergisi

Yıkarsan onu, yazıklar olsun sana
Nasıl olur bu, o yoksul ruha yuva

Gönlü yıkar, aklı da mağlup edersen
Hiç bilmem ki ruhuna ne yaparsın sen

Kim ruhunu ten levhası yaygısında
Nefis filbendiyle korur, siper olur ona

havâ-yi kudüste
pervâz
ve harîm-i sarây-i ünste
âşiyâne-sâz
kıl.

Ebyât

Rûh evvel şâhid-i dîdâr idi
Vuslat-i yâr ile ber-hordâr idi

Çünkü bastı âlem-i sifle kadem
Eyledi mahbûs onu hükm-i kıdem

O sebebden tıfl anasından cüdâ
Kılsa kılar ol cüdâlıktan bükâ

Ol bükâ te'sîr-i hüzn-i yârdır
Mâtem-i hicrân-i hüsn-i yârdır

Kaldı çün nâ-çâr-i habs-i âb ü gil
Oldu oldukça enîs-i akl ü dil

Gördü aklı dahı merd-i kudsîdir
Kendiye eğlence onun ünsüdür

Her kime kim akl olur bil pîşvâ
Menzili olur zemînden âsümâ

Dil dahı bir hâne-i ma'mûr-i rûh
Ḳâbil-i işrâḳ-i aks-i nûr-i rûh

Mahzen-i esrâr-i Rabbânî dilin
Mazhar-i envâr-i Sübhânî dilin

Vay sana vîrân edersen sen onu
Nice_olur miskîn rûhun meskeni

Dil harâb ü aklı mağlûb edesin
Bilmezem kim rûhuna sen nedesin

Kim bisât-i nat'-i tende rûhunu
Fîl-bend-i nefs ile saklar onu

Âlemin şahı kaleyi sürdüğünde
Filbendi mat eder birdenbire

Tanrım!
Sen o padişahsın ki,
iyiliğinin hazinesi sonsuz;
bağışının denizi uçsuz bucaksız;
cömertliğin bulut, hep var olan;
bereketin yağmur, sürekli yağan;
rahmetin her şeye dağıtılan hediyeler;
kudretin eksiği bulunmayan eserler;
cömertliğinin denizinden iki âlem bir damla;
esirgeyişinin boşluğunda iki cihan bir zerre.
Tanrım!
Eğer gelmiş geçmiş insanlar bir araya toplanıp göğün katlarını defter yaprakları etse,
bir demde ettiğin iyilikler ve yardımların
yüz binde birinin hesabını göremezler,
ve eğer insanoğlunun her kılı dil ve her uzvu gönül olsa,
bir nefeste kıldığın bağış ve ikramların
denizden damlasının, karadan zerresinin şükrünü eda edemezler.
Tanrım!
Mademki önceden bizden
eski kulluklar
ve yeni hizmetler
olmadan,
kendi sonsuz lutfundan
ve cömert tutumundan
tevhid ülkesine egemen edip
ve tefrid dizisine dizip,
"*Evet (rabbimizsin) demişlerdi.*"[58] sözünü alıp,
"*And olsun ki, biz (insanoğullarına) şan, şeref (bağışladık), nimetler verdik.*"[59] tacıyla donattın ve değerli kıldın,
yine o
karşılıksız yardımından
ve beklentisiz ikramından
bu suçlu isyankârların kusurları ve iyilik bilmezlikleri sebebiyle o yok etme gücünü başımıza sarıp iman tacını başımızdan alma;
şu elest gününde içirdiğin ezel şarabını sonsuza dek eksik eyleme.

Kayyim-i âlem ruhun çün kim çatar
Fîl-bendi durur iken mât eder

İlâhî!
Sen o pâdişâhsın ki,
lutfun hazînesi bî-pâyân;
keremin deryâsı bî-kerân;
cûdun sehâb-i ḳâim;
feyzin bârân-i dâim;
rahmetin in'âm-i şâmil;
kudretin âsâr-i kâmil;
cûdun denizinden dü âlem bir katre;
mihrin hevâsında iki cihân bir zerre.
İlâhî!
Eğer halk-ı evvelîn ü âhırîn cem' olup atbâk-i âsümânı evrâk-i defâtir etseler,
bir demde ettiğin eltâf ü in'âmın
yüz binde birinin hesâbını göremeyeler,
ve eğer benî-âdemin her kılı dil ve her ahşâsı gönül olsa,
bir nefeste kıldığın ihsân ü ikrâmın
bahirden katresinin, zemînden zerresinin şükrün adâ edemeyeler.
İlâhî!
Çün evvel bizden
sevâbık-ı tâat
ve levâhık-ı hizmet
olmadan,
kendi lutf-i amîm
ve hulk-ı kerîminden
tevhîd milkine mâlik
ve tefrîd silkine sâlik
edip,
"Ḳâlû belâ"[58] ahdini alıp,
tâc-i "*Le-kad kerremnâ*"[59] ile müzeyyen ü mükerrem eyledin,
gine o
lutf-i bî-ivaz
ve kerem-i bî-garazından
bu mücrim âsîlerin taksîr ü küfrânü'n-ni'meleri sebebi ile
kahr-i târâcını musallat edip îmân tâcını başımızdan alma;
şu şarâb-i ezelî ki elest gününde içirdin, ebedî eksik eyleme.

Tanrım!
İsyankârları cezalandırmak adalet ise, vaz geçmek de sözündür.
Tanrım!
Suçlulara hak ettikleri karşılığı vermek hak ise, bağışlamak da vadindir.

5

HAVF VE RECA ÜZERİNE

İman kuştur, korku ve umut kanatlar
Kanatsız kuş nasıl olur da uçar

Yahut Hak yoluna gidene iki ayak
Biri olmasa başarılmaz yol almak

Ya da namaz kılanlara iki el
Öyle olmasa, namazda olur halel

İnsan umut eder, ama edep bilmez
Edepsiz olan Hak yoluna varamaz

Gaflet tohumundan umut fidanı biter
Ama verdiği tembellik meyvası olur

Korku ölçüyü aşarsa eğer
İnsanın yüreği sürekli kanar

Balçık [= beden] donarsa korkudan
Can ve önül uzaklaşır birbirinden

Öyleyse umutla korku birlikte olmalı
Böylece kişi din işinde yol bulmalı

Korku ve umut gözü önünde durmalı
Birinden ötekine kaçıp sığınmalı

Bu yüzden Tanrı kitabında
Teklifi ikisi üzerine etti bina

Kişi adlini görse korkmaz olur
Affına baksa yine aklı başına gelir

Kahrını düşünür de toprak gibi alçalır
Gece gündüz durmaksızın sızlanır

İlâhî!
Âsîlere azâb etmek adl ise, afv etmek dahı ahdindir.
İlâhî!
Mücrimlere ıḳâb etmek hakk ise, bağışlamak dahı va'dindir.

5

İŞÂRET-İ HAVF Ü RECÂ

Murgdur îmân peri havf ü recâ
Murg-ı bî-per kaçan ola kim uça

Yâ reh-i Hakk'a gidene iki pâ
Biri eksik olsa olmaz reh revâ

Yâhu tâat ehlinedir iki el
Pes birinsiz ola tâatte halel

Âdemî ümmîd kılar bî-edeb
Bî-edeb olan varımaz râh-i Rab

Tohm-i gafletten biter şâh-ı ümîd
Bâr-i kâhallık olur ondan bedîd

Bîm eğer endâzeden bîrûn ola
Âdemin dâim yüreği hûn ola

Korkusundan çünkü dona âb ü gil
Vahşet ede birbirinden cân ü dil

Pes gerek ümmîd bîm ile bile
Emr-i dînde tâ kişi kim yol bula

Gözü önünde dura havf ü recâ
Kıla birinden birine ilticâ

Bu sebebdendir kelâmında Hudâ
İkisine etti teklîfi binâ

Adlini görse kişi bî-havf olur
Afvına baksa gine aklı gelir

Kahrını fikr eyler ise hâk olur
Gece gündüz durmayıp gamnâk olur

Yine affını gözleyince sevinir
Bağışıyla can ve gönül kıvanır

Bil ki kahrı lutfuyla bir arada bulunur
Kesin bilgiye ulaşanların umudu budur

Kimlerdir onlar büsbütün ümit kesen
O Tanrı "*Ümidinizi kesmeyin*"[60] deyip dururken

Hikâye

Bir bilgili kişi, bir hâl ehli vardı
Cahilin biri, bir geveze ona dedi

Ki: "Seni neden görmüyorum güler yüzlü
Gece gündüz bir an olsun sevinçli?"

Dedi: "Nerde gülmek, üzüntü içindeyim
Ölümümü düşünüp kaygı içindeyim"

"Önümde bitmek bilmeyen bir yol durur
Her adımda bin tepe ve bin çukur"

"Bilmem hâlim nedir, ne olsa gerek
Başıma o yolda ne gelse gerek"

"İçim tırmık tırmık, kan içinde yüreğim
Bilmiyorum hem nasıl olacak sonum"

"Her kapıya bu umutla giderim
Her eşikten ben bunu isterim."

O sebepten düzmüşüm ben de bunu
İnci gerdanlığa eş nazmını ve nesrini

Bu yardım ve destekle bitireyim
Her azizin kulağına sokayım

İlgi duyarak dinlediklerinde insanlar
Dua etsinler bana ve de ansınlar

Hakk'ı bilen her gönüle el açarım
Canıgönülden "*Allah için*"[61] der, isterim

Gine lutfun gözleyicek şâd olur
Lutfu ile cân ü dil âbâd olur

Kahrı içre lutfunu bil hem mekîn
Bu durur ümmîd-i erbâb-i yaḳîn

Kim durur nevmîd ola ondan tamâm
Ol Hudâ "*Lâ taknatû*"[60] derken müdâm

Hikâyet

Var idi bir merd-i dânâ ehl-i hâl
Der ona bir ebleh ü bî-hûde-ḳâl

Kim: "Seni ben nişe handân görmezem
Rûz ü şeb bir lahza şâdân görmezem?"

Didi: "Gülmek hani, sâhib-mâtemim
Ölümüm fikr eyleyiben pür-gamım"

"Var önümde menzil-i dûr ü dırâz
Her adımda bin nişîb ü bin firâz"

"Bilmezem hâlim nedir nolsa gerek
Başıma ol yolda ne gelse gerek"

"Yüreğim hûn ü derûnum hâr hâr
Bilmezem kim nice_olusar hatm-i kâr"

"Her kapıya bu ümîde varırım
Her işikten ben bunu yalvarırım"

Ol sebebden düzmüşüm ben de bunu
Dürr-i meknûn gibi nazm ü nesrini

Tâ ki bu lutf ile çün inşâ edem
Her azîzin semine ilḳâ edem

Dinleyeler şevḳ ile çünkim bunu
Yâd edeler bir duâ ile beni

Her gönülden kim ola Hak âgahı
Cân ü dilden ederim "*Şey' li'llâh*"[61]ı

İstemek bizden, ancak vermek Hak'tan
Bağış ve yardım o eşsiz eli açıktan

Tanrım!
Sevginin ateşinde yanıp kavrulan ciğerler hakkı için ayrılığın oduyla ciğerimi yakma.
Tanrım!
Aşkının ordusuyla yıkılan gönüller hürmeti için reddin eliyle gönlüm evini yıkma.
Tanrım!
Ey çaresizlere çare kaynağı,
ve ey avarelerin sığınağı!
Bu çaresiz kullarını daima lutfuna sığınmakla yücelt,
ve bu zayıf bedenlerini her zaman seni anmakla yoldaş et.
Tanrım!
Cihan baştanbaşa kulun,
ve cihan padişahları önünde boynunu eğmiş, suskun.
Göğün ve yerin güçlüleri gücün karşısında el âlem eğlencesi;
yerlerin ve göklerin ışık kaynakları ışığının dilencisi.
İki cihanın melikleri ve devlet sahipleri devletinin zekâtını yiyenler;
iki âlemin sultanları ve ululari ululuğun karşısında zavallı benzeyenler.
Her varlık varlığına nispetle yokluk;
her varlık iş görme gücünün işliğinde bir yontuk.
Her varlık varlığının güneşinden bir aydınlık, pırıl pırıl
ve her var edilmiş karşı durulmaz gücünün boşluğunda ışıl ışıl.

Beyitler

Hak ışığı güneş, yaratık gölgesidir
Gölgenin güneşte yok olduğu bellidir

Güneş göründükçe gölge gider
Hak gerekse varlığını al, gider

Kim yok etmezse varlığı gölgesini
Görmeyecektir o Hakk'ın ışığını

Bu sebeple Hazret-i Peygamber'in
Gölgesi düşmedi yere o önderin

İstemek bizden velî vermek Hak'ın
Lutf ü ihsân ol cevâd-i mutlakın

İlâhî!
Muhabbetin odunda kebâb olan ciğerler hakkı için firâkın oduyla ebedî ciğerim yakma.
İlâhî!
Aşkın leşkeriyle vîrân olan gönüller hürmeti için reddin eliyle gönlüm evin yıkma.
İlâhî!
Ey çâreger-i bî-çâregân,
ve ey penâh-i âvâregân!
Bu bî-çâre kullarını dâimâ lutfun sâyesi ile ser-firâz et,
ve bu zaîf bendelerini gâh ü bî-gâh zikrin ile dem-sâz et.
İlâhî!
Cümle-i cihân benden,
ve cihân pâdişâhları ser-efkenden.
Ḳâhirân-i âsümân ü zemîn makhûrun;
neyyirân-i semâvât ü arazîn gedâ-yi nûrun.
İki cihânın mülûk ü ashâb-i devleti zekât-hôr-i devletin;
iki âlemin salâtîn ü erbâb-i izzeti nümûne-dâr-i izzetin.
Her vücûd vücûduna nisbet adem;
her mevcûd sun'un kârgâhında bir rakam.
Her varlık varlığın güneşinden bir tâb
ve her mümkün ceberûtun hevâsında pür-tâb.

Ebyât

Nûr-i Hak hurşîd ü mümkün zıllıdır
Zıl güneşte mahv idiği bellidir

Âfitâb oldukça zâhir zıl gider
Hak gerekse varlığını al gider

Kim yok etmezse vücûdu zıllını
Görmeyiserdir Hak'ın ol nûrunu

O sebebden Hazret-i Peygamber'in
Düşmedi zıllı yere ol serverin

Onun gerçi gölgesi yoktu, ama
Gölgesinde huzur buldu dünya

Gölgede mana gölgesi olmak gerek
Çok suret var da gölgesinden fayda yok

Tanrım!
Sen o
her şeye güç yetiricisin
ve eksiği olmayan azık yediricisin ki,
göğün ve yerin rızıklarının anahtarları
ve yer ve gök ülkeleri hazinelerinin kilitleri
kudretinin pençesi
ve hikmetinin eli
ile kapanmıştır;
bir kişinin yüreği yoktur senin kapattığını açmaya,
ve bir kimsenin gücü yoktur senin açtığını kapatmaya;
"Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutacak (alıkoyacak, hiçbir güç) yoktur. Alıkoyacağı şeyi de ondan (alıp) salıverecek yoktur."[62]
"(Allahın) bağışladığını önleyecek, esirgediğini verecek, açtığını engelleyecek ve verdiğini geri çevirecek hiç bir şey yoktur."[63] sözünde anlatıldığı gibi.
Tanrım!
İnsanlar katında bir dileğin kabul olması için
kılık kıyafet,
mevki ve izzet
gerekse, senin katında
kedere batmış
ve sağlığı gitmiş
olmak gerek.
İnsanların itibarı üste başa ve dış görünüşe ise,
senin itibarın olgunluk ve iç değerleredir.
İnsanlar mala ve dış kaba
bakarsa,
sen anlama değer verir ve iç dünyaya
bakarsın.
İnsanlar katında yeni giysi gerekse,
senin katında pılı pırtı gerek.

Sâyesi yok idi gerçi kim onun
Sâyesinde râhat oldu dünya_onun

Sâye-i ma'nî gerekdir sâyede
Çok sûret sâyesi bî-fâide

İlâhî!
Sen o
Ḳâdir-i sultân
ve râzık-ı sübhânsın ki,
mefâtîh-i erzâk-i,ı âsümân ü zemîn
ve meḳâlîd-i künûz-i semâvât ü arazîn
kabza-i kudret
ve yemîn-i hikmetin ile
mahfûzdur kim
bir ehadin zehresi yoktur kim senin bağladığın açа,
ve bir kimsenin mecâli yoktur ki sen açtığını bağlaya
ki: "*Mâ yeftahu'llâhü li'n-nâsi min rahmetin felâ mümsikü lehâ ve mâ yümsikü felâ mürsile lehû min ba'dihî.*";
"*Lâ mâni'a li-mâ a'tayte ve-lâ mu'tıye li-mâ mena'at; lâ-sâdde li-mâ fetehat, ve lâ râdde li-mâ menehat.*".
İlâhî!
Erbâb-i dünyâ katında hâcet kabûl olmağa
ziyy ü sûret
ve mansıb ü izzet
gerek ise, senin katında
dil hasta
ve kendi şikeste
gerek.
Ehl-i dünyâ i'tibârı seleb ü manzara ise,
senin i'tibârın kemâl ü mahberedir.
Ehl-i dünyâ mâla meyl ve sûrete
nazar ederse,
sen meâle i'tibâr eder ve sîrete
bakarsın.
Ehl-i dünyâ katında libâs gerek ise,
senin katında pelâs gerek.

Onların yanında kaftan ve taç gerekse,
senin yanında yalıncak ve aç gerek.
Nice
güzel gülistanlar
ve göz kamaştırıcı bostanlar
olur ki, kış mevsiminde
bir diken yığını
ve bir amansız can yakıcı
gözükür;
ama
bahar cilve etmeye
ve gonca gülümsemeye
başladığı vakit belli olur
o dikenin
ne hoş ipek ve canfes olduğu, göz kamaştırıcı;
o sazlığın
kuşlar öten ne güzel bir gül çehresi olduğu, bülbülü n kıskançlığını çekici,
ve o can yakıcının
"Ne hoş!" diyesi oduğu, sabırsız aşıkların gamını giderici.
Bunun gibi
o kaba saba giyinmiş
derviş;
iğrenç kılıklı,
eski başlıklı;
evsiz barksız
ve deliden farksız;
gözde aşağı ve parasız pulsuz,
görünüşte düşkün ve çulsuz;
ama ahiret gününde
ve yeniden diriliş yerinde
öyle bir taç sahibi hükümdar olur ki,
cihan padişahları kapısında yoksul kapı kulu;
öyle bir namlı sultan gözükür ki,
evren şan ve şöhretiyle dolu;
öyle bir azamet ve güzellikle yürür ki,
o dünyada hor sayıp yüzüne bakmayanlar

Onların yanında kabâ vü tâc gerek ise,
senin yanında yalıncak ve aç gerek.
Ey nice
hûb gülistânlar
ve latîf bostânlar
ki kış faslında
bir kesîf hâr
ve bir saht dil-âzâr
gözükür;
ammâ
bahâr cilveye
ve gonca handeye
geldiği vakit zâhir olur kim
o hâr
ne hûb harîr ü dîbâ
ve o murgızâr
ne güzel reşk-i hezâr-i çehre-i zîbâ
ve o dil-âzâr
ne hoş gam-güsâr-i âşıḳân-i nâ-şikîbâ
imiş.
Hem-çünân
o dervîş-i
pelâs-pûş;
haşin-câme,
kühen-imâme;
bî-hâne
vü dîvâne;
gözde hôr ü faḳîr,
nazarda zaîf ü haḳîr;
ammâ rûz-i âhırette
ve mevḳıf-i kıyâmette
bir mîr-i tâcdâr olur ki,
cihân pâdişâhları gedâsı,
ve bir pâdişâh-i nâmüdâr gözükür ki,
âlem dolu sît ü sadâsı;
bir übbehet ü cemâl ile yürür ki,
o dünyâda hôr add edip yüzüne bakmayanlar

yüzüne bakamazlar,
ve öyle bir üstünlük ve ululuk ile gezer ki,
burada onu atının tozuna bulayanlar
büyüklüğünün kaldırdığı tozun bir zerresine eremezler.
Tanrım!
Senin hikmetin şunun üzerinedir ki,
suret eksik ve gedik
olsa,
manada tamlık ve bütünlük
olur;
dış yıkık dökük
olsa,
içte bayındırlık ve şenlik
olur.
Dış görünüş değerli olsa,
içten yansıyan görüntü değersiz olur;
içi yansıtan görüntü zengin olsa,
dış görünüş beş para etmez olur.
Kokular sultanı misk göbek derisinden yayılır;
ıtırların en güzeli amber bir kara yüzlüden belirir.
Atlas ve ipek çelimsiz bir böceğin armağanıdır;
emsalsiz bal küçücük arının bağışıdır.
Bilal dış görünüşçe siyah tenli Habeş ise,
manada Kureyşlidir.
İtibar gönlün hükmünedir;
toprak bünyeye değildir.
Bakış Tanrı yolundaki içedir;
ele ayağa, boya posa değildir.
Güzel kılık
ve ipek iplik
neye gerek;
gönül kırık
ve kalp yanık
gerek.
"*Muhakkak ki Allah, dış görünüş ve kılık kıyafetinize, işlediklerinize değil, ve fakat kalplerinize ve niyetlerinize bakar.*"[64]
Yüz binlerce yeryüzü padişahı

yüzüne bakamazlar,
ve bir izzet ü celâl ile gezer ki,
bunda onu atı tozuna gark edenler
azameti gubârınun bir gerdine eremezler.
İlâhî!
Senin hikmetin bunun üzerinedir ki,
sûret eksik ü şikest
olsa,
ma'nî tamâm ü dürüst
olur;
zâhir harâb ü vîrân
olsa,
bâtın ma'mûr ü âbâdân
olur.
Manzar mu'teber olsa,
mahber bî-i'tibâr olur;
mahber zî-kadr olsa,
manzar bî-miḳdâr olur.
Kokular sultânı misk post-i pûşttan yayılır;
nefhalar atyebi anber siyâh-rûdan belirir.
Atlas ü harîr kirm-i nahîfin tuhfesidir;
asel-i bî-nazîr zenbûr-i zaîfin minhasıdır.
Bilâl sûrette Habeşî ise,
ma'nîde Kureşî'dir.
İ'tibâr hükm-i diledir;
binye-i gile değildir.
Nazar bâtın-i sâlihadır;
zâhir-i cevârihe değildir.
Sûret-i zîbâ
ve câme-i dîbâ
neye gerek;
dil şikeste
ve derûn hasta
gerek:
"İnna'llâhe lâ yenzuru ilâ suveriküm ve a'mâliküm,
ve lâkin yenzuru ilâ kulûbiküm ve niyyâtiküm"[64]
Sad hezârân rub'-ı meskûn pâdişâhları

mahşer çölünün kavurucu sıcaklarında sersemlemiş bir hâlde gezerler,

ve milyonlarca bu cihanın iflas etmiş parasız pulsuz dilencisi o günde ululuk gölgeliği altında ferah fahur bir durumda salınırlar.

Beyitler

Madde âlemi nedir, bil ki gevezelik
Mana âlemi her zaman temizlik ve arınmışlık

Görünür nesneler âlemi biter yok olur
Görünmez âlem ise ölümsüz kalır

Öyleyse bu düşkünlük daha ne kadar, ey surete tapan
Artık mana eteğine el vur, gel de ona uzan

Daha ne kadar bu bardağın süsüne bağlanış
Yürü, gel sen su arayan âşık olmaya çalış

Şekli bırak, gözünü manaya çevir
İnciyi gör, sen sedeften yüz çevir

Bu sedefler ki cihan onlarla doludur
Gerçi hepsi can denizinde diridir

Ancak her sedefte inci bulunur mu
Sen basiret gözüyle gözden geçir bir bunu

Şu sedef ki incisi var, seç de al onu
İri inci az bulunur, unutma bunu

Ey cihan düşkünü olan sen
Bu tutku ve benliğin kulu olan sen

Gayret et de kurtar benliğini
Bu gam evi içinde sevindir onu

Gözünü aç, ibret al şu varlık işinin sırlarından
Eğer varlık âlemi hakkında bilgi sahibi olduysan

Niçin var oldu, bir düşün, bak
Bu tuhaf mavi kubbe, bu revak

hevâcir-i beydâ-yi mahşerde ser-gerdân
gezerler,
ve nice bin bu cihânın müflis ü gedâları
o günde serâ-perde-i izzet altında ferah u hırâmân
salınırlar.

Ebyât

Âlem-i sûret nedir bil güft ü gû
Âlem-i ma'nâ hemîşe şüst ü şû

Sûret-i zâhir fenâ bulur hemân
Âlem-i ma'nâ durur bil câvidân

Nice sûret âhır ey sûret-perest
Dâmen-i ma'nâya urgıl var dest

Niceye dek aşk-ı nakş-i bu sebû
Yürü var sen âşık olgıl âb-cû

Sûreti ko ma'niye kılgıl nazar
Dürrü görgil sen sedeften kıl güzer

Bu sedefler kim dolu ondan cihân
Gerçi cümle zinde-i deryâ-yi cân

Lîki olmaz her sedefte bil güher
Sen basîret gözü-le kılgıl nazar

Şol sedef kim dürri var etgil güzîn
Bil onu kem-yâb olur dürr-i semîn

Ey ki oldun sen cihân efgendesi
Bu hevâ vü nefsin oldun bendesi

Cehd edegör nefsini âzâd kıl
Bu gam-âbâd içre onu şâd kıl

Aç gözün et ibret-i esrâr-i kâr
Oldun ise sen cihândan hûşyâr

Fikr et onu kim niçin oldu bürûn
Bu aceb tâk u revâk-ı nîl-gûn

Adam olmak için akıllı olmak gerek
Akılsız adam eşekten beter eşek

İnsan, bil ki, akılla değerli olur
O sebepten hayvanlardan üstündür

İnsan, bil ki akılla üstün oldu
İnsanı akıl Huda'ya yakın kıldı

Tanrım, ey her şeye gücü yeten, ey rızıkla besleyici, ey esirgeyici!
Bu hasta canımı
ve bu zayıf bedenimi
rahmetinin dadısı
ve şefkatinin eli
ile her zaman
ruh azıkları
ve maneviyat besinleri
ile besle,
çünkü o, dost
visalini isteyen
mutluların
gıdasıdır;
bu beden yemi
ve şehvet yiyeceği
düşkünlük ve aç gözlülüğünü gider,
çünkü o, et ve post
hayal eden
düşkünlerin
safasıdır.
Bu güç ve duyu kuşlarını ilim ve amel taneleriyle marifet bahçesinde besle,
ve bu gönül ve can bülbüllerini hikmet kafesinde nefsin vesvese kargasının kötülüğünden sen sakla.

Kimde ki akl oldu olur âdem ol
Olmaz ise kimde ol hardan kem ol

Âdemî akl ile olur bil latîf
Ol sebebden cümle hayvândan şerîf

Akl kıldı bil müşerref âdemi
Âdemi kıldı Hudâ'nın mahremi

İlâhâ, melikâ, perverdigârâ, bende-nevâzâ!
Bu hasta cânımı
ve zaîf bedenimi
dâye-i rahmetin
ve dest-i şefekatin
ile dâimâ
gıdâ-yi rûhânî
ve hôn-i samedânî
ile besle
ki o dost
visâlin isteyen
mukbillerin
gıdâsıdır;
bu alef-i cismânî
ve ḳût-i şehvânî
hırs u âzın gider
ki o, gûşt ü post
hayâl eden
müdbirlerin
safâsıdır.
Bu kuvâ vü havâs kuşlarını ilm ü amel dâneleri ile ma'rifet gülzârında besle,
ve bu dil ü cân bülbüllerini hikmet kafesinde zâğ-i vesvâs-i nefis şerrinden sen sakla.

Beyitler

İnsanın biricik yiyeceği Tanrı'nın ışığı
Hayvan yemi hiç ona yaraşır mı

Ancak miskin gönül hastalandı, bu yüzden
Gece gündüz gıdası oldu topraktan ve sudan

Öyle hasta olur, gönlü toprak diler
Hastalıkta gönül olmayacak şeyi ister

Yararlı bir gıda verirler, istemez
"Şu yemeği ye" derler, yiyemez

Mizacın bozulmuş olunca öyle olur
Öyleyse bozuk mizacın azığı ne olur

Ayın gıdası gökyüzünün ışığıdır
Yılan ve balığın her zaman yer içi karanlığıdır

"*Sayısız nimetler*"[65] cana Hak'tan azık oldu
O yemeğe ne ağız, ne de tabak gerek oldu

O gıda, başı devlete erenlerin rızkıdır, şeksiz
O gıdaya boğaz gerekmez, alet de gereksiz

Her ne suret ki senin gözün değer
Gel, gıda al gönüle ondan, eğer

Sen bakarsan basiret gözüyle
Ve görürsen hakikat gözüyle

Bir tabaktır her insanın sureti
Hak ışığının gıdası ile doludur içi

Gözleri bir sâḳidir, içmek gerek
Gamzesi bir cadıdır, kaçmak gerek

Dudakları meydir, gel de içedur
Güzelliği bağında gönül avundur

Her neye bakarsa bu gönül gözü
Öyle bil ki, Hakk'ın ışığıdır gördüğü

O kişi Hak ışığından gayrısını görmez
Hak nuruyla görünür ona yol, iz şaşmaz

Ebyât

Ḳût-i aslî-yi beşer nûr-i Hudâ
Ḳût-i hayvânî değil ona sezâ

Lîki ma'lûl oldu çün miskîn dil
Rûz ü şeb oldu gıdâsı âb ü gil

Hasta olur gönlü onun gil diler
Hastalıkta ne gerekse dil diler

Şol gıdâ kim yarar ola istemez
Şol yemek kim "Ye" diyeler yiyemez

Çün mizâcın fâsid ola eyle_olur
Pes mizâc-i fâsidin ḳûtu nolur

Mâhitâbındır gıdâsı nûr-i arş
Mâr ü mâhînin hemîşe dûd-i ferş

"Yürzeḳûn"[65]dan oldu câna ḳût-i Hak
Ol taâma ne dehân ü ne tabak

Ol gıdâdır rızk-ı sâhib-devlet ol
Ol gıdâdır bî-gülû vü âlet ol

Her ne sûret kim edersin sen nazar
Var gıdâ algıl dile ondan eğer

Bakar isen sen basîret gözü-le
Görür isen sen haḳîkat gözü-le

Sûret-i her âdemîdir bir tabak
İçi doludur gıdâ-yi nûr-i Hak

Gözleri bir sâḳidir içmek gerek
Ġamzesi bir câdudur kaçmak gerek

Lebleri meydir yürü nûş eylegil
Hüsnü bâğında gönül hoş eylegil

Her neye bakar ise bu çeşm-i dil
Nûr-i Hak'tır gördüğü sen öyle bil

Nûr-i Hak'tan gayrısını görmez ol
Nûr-i Hakk ile görünür ona yol

Can ve gönlün Hak nurudur yöncüsü
Hakk'ın nuruyla gözet sen de yönünü

Hak nurundan sağla sen azığını
Nur içinde durmadan ye aşını

Tanrım!
Toprak beden baş kaldırıcıysa, kutsal can boyun eğicidir,
ve eğer kul suçluysa, keremin bağışlayıcıdır.
Tanrım!
Bu kaba bedenin pisliklerini tertemiz ruhun arılığıyla sen arıt;
bu toprak bedenin yoğunluklarını arı duru canın yalınlığıyla sen ışıl ışıl ışıt.
Yalın ruhun parıltısı ve ışığıyla
beden ülkesini aydınlat,
ve kutsal canın ferahlık verici yeliyle
ten havasına koku kat.
Bu beden hayatından
onu arıtıp tertemiz kıl;
bu madde ilişkilerinden
onu kurtarıp korkusuz kıl.

Uygun bir Temsil

Bir gün beden, acılar içinde ve mecruh [= yaralı]
Seslenip ruha der ki: "Ey ruh!"

"Sen o mekânı olmayan Kaf'ın Anka'sı
Sen o kuşsun, uçtuğun yer kutsalların havası"

"Sen o papağansın ki cennetten çıkmış
Ve tutulup bir kafes içinde tutsak olmuş"

"hümasın, ansızın bir tuzağa düşmüş
İşitip üstüne kalabalık üşüşmüş"

"Her zaman bin kez yazıklanırsın
Seni Yusuf'un kuyusu tutsak ettiği için"

"Gel ey bahçemin akar suyu
Gel ey göğümün ışık saçan güneşi"

Nûr-i Hak'tır rehberi cân ü dilin
Nûr-i Hakk ile gözetgil sen yolun

Nûr-i Hak'tan eylegil sen ḳûtunu
Nûr içinde durma yigil lûtunu

İlâhî!
Eğer beden-i hâkî mücrim ise, cân-i kudsî mutî'dir,
ve eğer kul günâhkâr ise, keremin şefî'dir.
İlâhî!
Bu ten-i galîzın küdûretlerini rûh-ı latîfin safâsı ile sen musaffâ kıl,
ve bu beden-i hâkînin kesâfetlerini cân-i pâkin letâfeti ile sen müzekkâ kıl.
Rûh-ı mücerredin işrâḳ u ziyâsı ile
beden milketini münevver et,
ve cân-i mukaddesin nesîm-i dil-küşâsı ile
ten havâsını muattar et.
Bu hayât-i bedeniyyeden
onu mutahher ü pâk kıl,
ve bu alâyıḳ-i heyûlâniyyeden
onu âzâd ü bî-bâk kıl.

Temsîl-i münâsib

Meğer bir gün ten-i pür-derd-i mecrûh
Hitâb edip revâna der ki: "Yâ rûh!"

"Sen ol Anḳâ-yi ḳâf-i lâ-mekânsın
Sen ol murg-ı havâ-yi kudsiyânsın"

"Sen ol tûtî ki cennetten bürûnsun
Tutulup bir kafes içre zebûnsun"

"Hümâsın ansızın bir dâma düşmüş
İşitip üstüne hengâme üşmüş"

"Edersin dem be-dem bin gez teessüf
Giriftâr etti seni çâh-i Yûsuf"

"Gel ey âb-i revân-i bûsitânım
Gel ey mihr-i münîr-i âsümânım"

"İnsan yalnızca sensin, ben ise bir kuru adım
Hazine yalnızca sensin, bense sana tılsımım"

"Ne gönül kutusunda var senin gibi mücevher
Ne de beden burcunda benzerin var ahter [= yıldız]"

"Bunu bil ki ey canım, cihanım
Bu biçare bedeni diri eden ruhum"

"Bana seninle oldu yoldaşlık
Gece gündüz tek korkum ayrılık"

"Seninle olmak bana iki cihandan daha hoş
Varlık âleminden benim olan yalnızca sensin, gerisi boş"

"Bana ayrılığının yükü pek ağır bir yüktür
Çünkü canın ayrılması dayanılmaz bir güçlüktür"

"Dileğim budur ki beni yanında tut
Beni diriliş günü yanında oturt"

O kederli can bu sözü işittiğinde döner
Cevap verir: "Ey eski dost!" der:

"Vaz geç, sen aşıklık davası etme
Senin bana dostluğun göstermelik, diretme"

"Bırak, sen bana âşık değilsin, lakin
Senin sevgin benim gönlümde sakin"

"Ben senin için gelip mihnette kaldım
Vatan terk eyleyip gurbette kaldım"

"Bana nefsin seçti düşmanlık etme yolunu
Çünkü köpek her zaman garip düşmanı"

"Vurup bir kez onu kovmadın sen
Bana dost olduğun bu mudur ey ten"

"Beni bir kafirin verdin eline
Gece gündüz katmıştır önüne"

"Hevesi uğruna beni sürer yanında
Dilediğince koşarım ben önünde"

"Hemîn âdem sen ü ben kuru ismim
Hemîn sen genc ü ben sana tılısmım"

"Ne dürc-i dilde senin gibi gevher
Ne bürc-i tende mislin var ahter"

"Bunu bilgil ki ey cân ü cihânım
Bu bî-çâre tene rûh-i revânım"

"Seninle oldu bana âşinâlık
Gece gündüz hemîn korkum cüdâlık"

"Visâlin hoş bana iki cihândan
Hemîn sensin benim kevn ü mekândan"

"Bana bâr-i firâkın saht bâr ol
Ki cân ayrılmasıdır sa'b kâr ol"

"Dileğim bu durur beni enîs et
Beni mahşerde seninle celîs et"

İşitti çün bunu ol cân-i gamgîn
Cevâbında der: "Ey mahbûb-i dîrîn!"

"Ko da'vî etmegil sen aşk-bâzî
Senin mihrin durur bana mecâzî"

"Ko sen âşık değilsin bana lîkin
Senin mihrin benim gönlümde sâkin"

"Seninçün ben gelip mihnette kaldım
Vatan terk eyleyip gurbette kaldım"

"Bana nefsin adâvet kıldı pîşe
Ki seg hasm-i garîb olur hemîşe"

"Urup bir gez onu def' etmedin sen
Bana yâr olduğun bu mudur ey ten"

"Beni bir kâfirin verdin eline
Gece gündüz bırakmıştır önüne"

"Havâsına beni sürer yanınca
Murâdınca yelerim ben önünce"

"Her an, durmadan ettiği, acı çektirmektir bana
Çünkü huyu suyu benzer yırtıcı hayvana"

"Eğer gerçekten beni seviyorsan sen
Beni kurtar o mel'unun elinden"

" 'Eğer arzu ve dileğim var' dersen
Bu kötü ahlakı âdet edinme sen"

"Bırak nefsi, bakma sen süsüne püsüne
Gönül verme onun gösterişine"

"Çünkü yarın ateş olacak mekânın
Yanınca yoldaşın yalnızca miskin canın"

"Yerin cehennem olacak olursa, kim olur eş
Görünmez gözüne bir yoldaş, bir arkadaş"

"Sen o dem benden sıkılıp usanırsın
Gece gündüz benden sızlanır durursun"

"Hem senin yüzünden ben de sıkıntı çekerim
Azabı ben de yanınca birlikte görürüm"

"Bu gösterişten eğer arınır temizlenirsen
İsa gibi kendine feleklerde yer edersin sen"

"İkimiz de rahat ederiz ve oluruz sevinçli
Beden hoş bir saray olur, can şenlikli"

"Seni üzen beni de üzer mademki
Seversen beni sakın ey sevgili"

"Ki sonunda çekmeyesin sen azabı
Yanınca ben de görmeyim cezayı"

Bu konuyla ilgili bir de hikâye anlatayım
Aşıklar şahı Mecnun'dan aktarayım

"Hemîşe durmayıp îzâma sâî
Ki hûy ü hulku ahlâk-i sibâî"

"Eğer gerçek beni sever isen sen
Beni kurtar o mel'ûnun elinden"

"Edersen sen eğer lâf-i irâdet
Bu ahlâk-i bedi sen etme âdet"

"Ko nefsi bakma sen ârâyişine
Gönül verme onun âlâyişine"

"Ki yarın âteş olusar mekânın
Yanınca hem-rehin miskîn cânın"

"Yerin çünkim ola senin cehennem
Görünmez gözüne hem-râh ü hem-dem"

"Sen olursun o dem bîzâr benden
Dün ü gün kılısarsın zâr benden"

"Elinden âciz olam ben dahı hem
Azâbı ben yanınca bile görem"

"Bu âlâyişten olursan eğer pâk
Edesin Îsi gibi câyı eflâk"

"İkimiz de oluruz râhat ü şâd
Ten ola hoş imâret cân âbâd"

"Sana âzâr olur çün bana âzâr
Seversen beni sakın ey dil-âzâr"

"Ki çekmeyesin âhır sen azâbı
Yanınca görmeyim ben de iḳâbı"

Bu ma'nîden edeyim bir hikâyet
Şeh-i uşşâk Mecnûn'dan rivâyet

Hikâye

Yeşil bir fidan muhabbet bahçesinde
Sevgi bağında gül ve bir inci sedef ocağında

Aşk oyunculuğu dünyasında yücelmiş
Gönül oyunu kemendine tutulmuş

Leyla'ya duyduğu özlem şarabından içmiş
Leyla'dan aldığı zevk çeşnisiyle yere serilmiş

O azat Mecnun, o gam bağının esiri
Bulup girmişti bir köşe, bir gam evi

İçi Leyla'nın sırlarına perde
Gönlü ve dini Leyla uğruna yerde

Gözü, yanağı gibi inciyle dolmuş
İçi saç bölüğü gibi açılıp dağılmış

Beyni sevda askerlerinin geçit yeri
Nişanı çilenin çehresinde besbelli

Gönlü Leyla'nın saçından alt üst olmuş
Yanağından içinde ateş tutuşmuş

Leyla'nın yüzünün hayali arkadaş olmuş
Gamı içinde yer tutup öylece kalmış

Saçının sevdası öyle aklını almış
Ki iki cihanı bir yana atıp unutmuş

Gam timsahı tutup ağzına çekmiş
Canı neredeyse yok olacakmış

Kaçar, halkın görünmez gözlerine
Yakın olmaz kimselerin yüzüne

Eğer çelimsiz bedenine bürünmeseydi
Göze görünmezdi o peri gibi

Gördüler ki hastalığı iyice ilerledi
Ölüp gitmeyi iyiden iyiye ister oldu

İyileştirmek için bir şeyler yapmak isterler
Düzelmesini sağlar diye kan almak isterler

Hikâyet

Nihâl-i sebz-i bostân-i muhabbet
Gül-i bâğ u dür-i kân-i muhabbet

Ser-efrâz-i cihân-i ışk-bâzî
Giriftâr-i kemend-i dil-nevâzî

Kadeh-nûş-i şarâb-i şevķ-i Leylî
Harâb-i çâşnî-yi zevķ-ı Leylî

Esîr-i bend-i gam Mecnûn-i âzâd
Bulup girmişti bir künc-i gam-âbâd

Zamîri perde-i esrâr-i Leylî
Dil ü dîni fedâ-yi kâr-i Leylî

Gözü la'li gibi pür gevher-efşân
Derûnu turresi gibi perîşân

Dimâğı reh-güzâr-i hayl-i sevdâ
Nişânı mihnetin çehrinde peydâ

Dili gîsû-yi Leylî'den müşevveş
İzârından yanar içinde âteş

Hayâl-i rûy-i Leylî hem-nişîni
Gamı sadrında olmuştur mekîni

Saçı sevdâsı etmiş şöyle bî-hûş
Ki kılmış dü cihânı ol ferâmûş

Neheng-i gam bunu çekmiş dehâna
Karîb olmuş helâk erişe câna

Kaçar halkın görünmez gözlerine
Yakın olmaz kimesnenin yüzüne

Eğer olmaya-dı kisvet ten-i zâr
Olurdu gözden ol penhân perî-vâr

Maraz gördüler ona gâlib oldu
Helâkine tamâm ol tâlib oldu

Dilerler kim ilâca kasd edeler
İlâc için varıban fasd edeler

O anda cerrahı görünce Mecnun
Der ki: ”Benden kimse alamaz kan, durun”

“Benim elim Leyla’nın elidir
İçim dışım Leyla’nın mestliğiyle mesttir”

“Kim olur da onun eline el vurur, hangi bön
Bunu yapmayı düşünme, yürü, geri dön”

Söze Dönüş

“Ey beden! Sen de gör bu aşk oyuncusunu
Nasıl olurmuş bu gönül oyunculuğunu”

“Senin de eğer varsa birlikteliğin böyle
Her dem dileklerinin olmasını isteyip durma”

“Çünkü yarın sen ceza gördüğünde mutlak
Senin yüzünden benim de canım acıyacak”

Bunu işitti ve ağladı o beden
Cevabında der ki incinip o sözden

“Benim suçum nedir ey tatlı canım
Ki bana kınama taşı atarsın, ey hanım”

“O nefis yüzünden ben de bir düşkünüm
Elinden ben de bir zavallı, bir güçsüzüm”

“Tanrı aramızda bir yakınlık kurdu
Bedenle nefse bu yakınlığı verdi, birlik oldu”

“Ne kurtulmaya çarem var elinden
Ne de çıkabilirim ben sözünden”

“O bana beni yöneten bir lala olmuş
Dileği ne ise o onu ister olmuş”

“Allah hakkı için ki seni dilden severim
Senden bir an uzak olmayı nasıl dilerim”

“Dilerim ki dilediğin gibi olayım
Sana ne yararsa, onu yapayım”

Çü cerrâhı görür fi'l-hâl Mecnûn
Durup der: "Benden almaz kimsene hûn"

"Benim destim oluptur dest-i Leylî
İçim taşım alıptır mest-i Leylî"

"Kim ola destine ura onun el
Bu fikri etmegil sen yürü vaz gel"

Rücû'-ı Sühan

"Gör ey ten sen de kim bu ışk-bâzı
Nice olur imiş bu dil-nevâzî"

"Var ise ger senin de ittihâdın
Taleb etme durup her dem murâdın"

"Ki yarın çün sana yetişe nakmet
Senin ucundan ere bana mihnet"

Bunu işitti vü ağladı ol ten
Cevâbında der incinip o sözden

"Benim suçum nedir ey tatlı cânım
Ki bu ta'nı edersin bana hânım"

"O nefsin ben de bir üftâdesiyim
Elinden âciz ü dermândesiyim"

"Hudâ kodu aramızda bir ülfet
Ten ile nefse verdi oldu vahdet"

"Ne çârem var ki kurtulam özünden
Ne hôd çıkabilirim ben sözünden"

"Bana olmuştur ol lâlâ-yi gâlib
Murâdı ne ise ol ona tâlib"

"Hudâ hakkı seni dilden severven
Dilemezven cüdâ bir lahza senden"

"Dilerven kim murâdınca olam ben
Ne kim sana yarar onu kılam ben"

"Ancak benliğim benim sözümü tutmaz
Benim de onunla olan bağım kesilmez"

"Beni bırakmaz ki sana olayım sırdaş
Seninle bir lahza olalım yoldaş"

"Bu halime münasip hoş bir kıssa
Anlatılmıştır ki, kendinden geçmiş Leyla"

Hikâye

"O Mecnun'un gören gözünün nuru
O Mecnun'un hasta gönlünün ilâcı"

"Gönül çekicilik izlerini izleyen
Aşinalık belirtilerini isteyen"

"Sohbet için buluşanların meclisine ışık kaynağı
Güzellerin ses perdelerine ezgi pınarı"

"Letafet bahçesinin yeni açmış gülü
Zarafet meydanında çevik at sürücü"

"Şeker dudaklı ve tatlı yaradılışlı
Dünya güzeli ve kabilelerin göz bebeği"

"Aşk hastalarının hastalığına bakıcı o
Aşkın dermansız derdinin ilacı o"

"Ağzı yüzünün güzelliğine çeşni katan tat tuzluğu
Yanağı güzellik bahçesinde gül yaprağı"

"Yüzünden ışık alır gönül kandili
Saçından canın genzi hoş kokulu"

"Yanağı sevenlerin ışık kaynağı
Sevilenler bağında bir selvidir boyu"

"Yüzü ayda parıltı bırakmamış
Kılı miskin değerini düşürmüş"

"Köşe tutanların yayıdır kaşları
Mecnunlar ayağında zincir saçları"

"Velî tutmaz benim sözümü nefsim
Benim dahı kesilmez ondan ünsüm"

"Beni komaz kim olam sana mahrem
Seninle olavuz bir lahza hem-dem"

"Bu hâlime münâsib kıssa-i hoş
Hikâyettir ki ol Leylî-yi medhûş"

Hikâyet

"O nûr-i dîde-i bîdâr-i Mecnûn
Müdâvât-i dil-i bîmâr-i Mecnûn"

"Şinâsâ-yi rumûz-i dil-rübâyî
Talebkâr-i nişân-i âşinâyî"

Çırâğ-i meclis-i sohbet-nişînân
Nevâ-yi perdehâ-yi nâzenînân"

"Gül-i sîrâb-i bostân-i letâfet
Süvâr-i çüst-i meydân-i zarâfet"

"Büt-i şekker-leb ü şîrîn-şemâil
Cemâl-i âlem ü nûr-i kabâil"

"Tabîb-i renc-i rencûrân-i aşk ol
Devâ-yi derd-i bî-dermân-i aşk ol"

"Dehânıdır nemekdân-i melâhat
Ruhu gül-berg-i bostân-i sabâhat"

"Yüzündendir çırâğ-i dil münevver
Saçındandır meşâm-i cân muattar"

"Hadidir şem'-i cem'-i ışk-bâzân
Kadidir serv-i bâğ-i dil-nevâzân"

"Komamış mâha revnak rûyu onun
Sımış müşkin bahâsın mûyu onun"

"Kemân-i gûşe-gîrân ebrûsudur
Mecânîne selâsil gîsûsudur"

"Gözü gönül acısı için erkenden kaldırıcı
Dudağı ciğer yarası üzerine tuz basıcı"

"Sümbüllerinin işi anber saçanlık
Dudağının lâlininse cevher saçanlık"

"Gül üzerine mis kokulu gül demeti koyar
Ve lâlenin çevresi reyhan ile dolar"

"Ayın şekli utancından değişmiş, yaya dönmüş
Hilâl böylece o kaş kemerine benzemiş"

"Yasemin yaprağından nazik yanağıyla
Çayırın selvisinden salıntılı boyuyla"

"Bir gece Mecnun'a kalkar gelir
Yanına varıp durumuna göz atar"

"Şen şakrak gidişli güneş, o ay yüzlü huri
Nazik yaradılışlı güzel ve göğe baş çekmiş selvi"

"Birden duyduğunda Mecnun'un adını
Sevinçle doldurur yasla dolu damını"

"Bulunduğu evi cennete çevirir
Oturduğu odayı nurla doldurur"

"Yüzünün özleminden ev çiçek bahçesine döner
Yanağının aksiyle şipşirin bir gülistana benzer"

"Mecnun görür ki o dünyalar güzeli
Bir selvi gibi durur göz alıcı ve sevinçli"

Der: 'Ey can gözünün kandilinin ışığı
Ki sensin güzellik ilinde güzeller güzeli'

'Katın canın ve gönlün sevgilisi
Gamın yalnızlık evi olan gönlün reisi'

'Can gözüne nur çeşmesidir güzel yüzün
Yüzünden her zaman kötü göz ırak olsun'

'Niçin benden ayrılma yolunu tuttun
Beni öldürüp de yok etmeyi düşündün'

"Gözü hûn-i dile olmuş seher-hîz
Lebi rîş-i ciğer üzre nemek-rîz"

"Kılar sünbülleri anber-fişânlık
Eder la'l-i lebi gevher-fişânlık"

"Gül üzre ol düzer miskîn gülâle
Dolar reyhân ile etrâf-i lâle"

"Hayâsından mehin şekli hilâlî
Hilâl ol tâk-ı ebrûnun misâli"

"Ruh-i nâzik ile berg-i semenden
Kad-i ra'nâ ile serv-i çemenden"

"Kılar Mecnûn'a bir gece güzer ol
Eder hâline varıban nazar ol"

"Hûr-i hurrem-hırâm ü hûr-i mehveş
Büt-i nâzük-mizâc ü serv-i ser-keş"

"Çü nâ-geh kim eder Mecnûn'u ol yâd
Harâb-âbâdın eyler hurrem-âbâd"

"Behişt-âyîn eder ol hânesini
Dolu_eyler nûr ile kâşânesini"

"Yüzü şevḳından olur hâne bostân
Ruhı aksi ile tâze gülistân"

"Görür Mecnûn ki ol mahbûb-i âlem
Durur bir servi gibi hûb ü hurrem"

"Der: 'Ey nûr-i çırâğ-i dîde-i cân
Ki sensin hüsn ilinde şâh-i hûbân'

'Tapındır cân ü hem cânâne-i dil
Gamın sultân-i halvet-hane-i dil'

'Cemâlin çeşm-i câna çeşme-i nûr
Cemâlinden hemîşe çeşm-i bed dûr'

'Niçin benden cüdâlık pîşe kıldın
Helâkime durup endîşe kıldın'

‘Bilirsin sana nasıl aşığım ben
Yolunda bir sözü söz yarinim ben’

‘Özünden özge düşündüğüm yok cihanda
Kapından başka yerim yok cihanda’

‘Gönül sana kavuşma dilekleriyle dolmuş
Beynim hayalinin sevdasına tutulmuş’

‘Gönlüm coşkuyla dolmuş, bedenim güçsüz olmuştur
Gözüm ayrılığın ile kanlı yaş döker olmuştur’

‘Sana yakışır mı böyle davranman
Gece gündüz beni yok etmek istemen’

‘Mis kokulu saçının esiri olmuş, tutsak kalmışım
Esirge, çünkü yolunda bir acınacak kulun olmuşum’

‘Ne olur beni yok etmeye kalkışma
Yakıcı ahım erişmesin sakın ha’

‘Saçın gibi işte durumum bozulup dağılmış
Utanca batmışım, hayatım alt üst olmuş’

‘Sen yakınlık gösterdiğin anda
Kavuşmanın ışığı ortalığı aydınlattığı sırada’

‘Pervane gibi ayağına düşüp can vereyim
Boyuna karşı mest ve hayran olayım’

“Cevabında dedi ki: ‘Ey vefalım!
Seni hasta eden bilirim derdim’

‘Seninle sohbet etmeyi dilerdim
Oturup gece gündüz baş başa kalmayı isterdim’

‘Esirgerdim her zaman seni ben de
Dilerdim olaydım ayakta hizmetinde’

‘Senin kandili yaktığın o ateş ışık saçtı
Benim de içimi bu ışık aydınlattı’

‘Gamımdan sende varsa hastalıklar
Sana karşı bende de var gönülden bağlılıklar’

'Bilirsin sana nice âşıkım ben
Yolunda bir muhibb-i sâdıkım ben'

'Özünden özge râyum yok cihânda
Kapından gayrı câyım yok cihânda'

'Gönül dolu temennâ-yi visâlin
Dimâğım aldı sevdâ-yi hayâlin'

'Dilim pür-cûş ü ten bî-tâb oluptur
Gözüm hicrin ile hûn-âb oluptur'

'Düşer mi sana kim böyle kılasın
Gece gündüz helâkimde olasın'

'Esîr-i zülf-i miskînin olupvan
Esirgegil ki miskînin olupvan'

'İgen kasd etmegil benim helâkim
Sakın ermeye âh-i sûzinâkim'

'Saçın gibi ben uş âşüfte-kârım
Siyeh-rûy ü perîşân-rûzigârım'

'Ne dem kim sen edesin âşinâlık
Vere şem'-i visâlin rûşenâlık'

'Verem pervâne-veş pâyinde ben cân
Olam kaddine karşı mest ü hayrân'

"Cevâbında dedi kim: 'Ey vefâdâr
Bilirim seni derdim kıldı bîmâr'

'Dilerdim ben seninle sohbet etmek
Oturup gece gündüz halvet etmek'

'Esirgerdim seni ben dahı dâim
Dilerdim kim olam hizmette ḳâim'

'O âteşten ki sen yaktın çırâğı
Tutuptur bende de tâbı dimâğı'

'Gamımdan varsa sende hastelikler
Benim de sana var dil-bestelikler'

‘Sen benim yüzümden acı çeken âşıksın
Benim de aşktan bitip tükenmem yakın’

‘Ne var ki bir topluluk oldu yoldaş
Kimisi atam ve kimisi kardaş’

‘Onlar yol vermez sana yakın olmama
Her biri engel olur sana kavuşmama’

‘Benim de onlarla cinsiyet bağım var
Onları terk edemem, yakınlığım var’

‘Tanrı eğer kurtarırsa beni onlardan
Artık ırak olmam hizmetinden’

‘Eğer onlardan yakamı kurtarırsam
Seninle hoş bir yakınlık kurarım hem’ ”

Söze Dönüş

“Ey can, bil ki, buncılayın benim de
Arzu, nefis ve şeytan var yanımda”

“Bunlardan o kadar kötü huylar kopar
Ki her biri aramıza engel koyar”

“Bunlardan eğer ben kurtulursam
Buyruğuna bir an bile asi olmam”

Can da der ki: “Ey beden! Yiğitlik ona derler
Ki bunları altına alasın, olasın er”

“Önle ülkenin içinde söz sahibi olmalarını
Nasıl isterlerse öyle yapmalarını”

“Aklı vezir et, beni de beylerbeyi
Ruh kuvvetlerini de bize tümüyle emir eri”

“Yenelim bunları, cümlesini yok edelim
Varlığının ülkesinden sürüp çıkaralım”

“Eğer bunlara acıyacak olursan
Sonunda acınacak duruma düşersin sen”

'Sen isen bir muhibb-i derdinâkim
Benim de aşktan yakın helâkim'

'Velîkin bir cemâat oldu yoldaş
Kimisi atam u kimi karındaş'

'Komaz onlar ki kılam sana ülfet
Eder her biri bana men'-i vuslat'

'Benim de onlara cinsiyyetim var
Koyamazın oları ülfetim var'

'Hudâ ger kurtara beni olardan
Cüdâ olmayım ayrık hizmetinden'

'Eğer bulursam onlardan rehâyı
Edem senin ile hoş-âşinâyî' "

Rücû'-ı Sühan

"Benim de buncılayın bil ki ey cân
Bilemce var hevâ vü nefs ü şeytân"

"Kopar bunlardan onca haslet-i bed
Ki her biri aramızda olur sed"

"Bulursam ger bulardan ben halâsı
Değilven emrine bir lahza âsî"

Dedi cân kim: "Şecâat budur ey ten
Ki bunları basasın er gibi sen"

"Koma kim milkin içre hükm edeler
Nice dilerler ise eyleyeler"

"Vezîr et aklı beni mîr-i asker
Kuvâ-yi rûhu bize cümle leşker"

"Basalım onları cümle kıralım
Vücûdun milketinde dağıtalım"

"Edersen ger bulara merhamet sen
Esirgenci olursun âkıbet sen"

"Yenilip bunlara altta kalırsın
Hak katında istenenken istenmeyen olursun"

"Bunları yok etmeyi başaramazsan
Bunlardan kurtulmayı umma sen"

"Bu durumda ölür gidersin
Sonra bilmem, ne edersin"

"Sonunda bize senin kötü işlerinden
Allah bilir ne sıkıntı doğar, bir düşün sen"

Tanrım!
Sen koru bütün karşı konmaz zorluklardan.
Tanrım!
Sen kurtarıver tutkunluklardan.
Tanrım!
Hidayetini yoldaş et.
Tanrım!
İnayetini arkadaş et.
Sen istemeyince kimse seni bulamaz
ve senden olmayınca kimse sana kavuşamaz.
Tanrım!
Eger sen genişliğinin yaygısını sermeseydin, bu bir avuç kirli toprağın yüreği mi vardı melikler melikinin yaygısının çevresine ayak basacak,
ve eğer senin çekiminin çekiciliği sürüp iletmeseydi, bu siyah mutsuzluk kulübesindeki söz söyleyenin liyakati mi vardı ceberut yakınına yol bulacak?

Beyit

Bir çekiş (= cezbe) ki sana erer bir an
Bil ki üstündür iki âlemin kulluğundan

Tanrım!
İmranoğlu neydi, lutfun erişti de Musa dedin;
Ebu Talip yetimi kimdi, cezben çekti de Mustafa ettin?
Tanrım!
Senin inayetinin çavuşu mutluluk atına binip ermese, put yapan Âzer'in oğlu "Allah'ın dostu" kaftanını giyebilecek miydi?

"Basılıp bunlara mağlûb olursun
Hak'a matlûb iken mehrûb olursun"

"Eğer bunlara sen kim basılasın
Bunu umma bulardan kurtulasın"

"Bunun üzre ölürsün ü gidersin
Bilimezem ki sonra nice_edersin"

"Senin bed işlerinden bize âhır
Hudâ bilir ne zahmet ola zâhir"

İlâhî!
Sen sakla cemî-i belâlardan.
İlâhî!
Sen kurtarıver ibtilâlardan.
İlâhî!
Hidâyetini refîḳ et.
İlâhî!
İnâyetini şefîḳ et.
Sen istemeyince kimse seni bulamaz,
ve senden olmayınca kimse vaslına eremez.
İlâhî!
Eğer sen inbisâtın bisâtını bast etmeyeydin, bu bir avuç hâk-i nâ-pâkin ne zehresi var idi ki melikü'l-mülûk bisâtı havâlisine kadem basa idi,
ve eğer senin cezben câzibesi cezb etmeye idi, bu siyâh Kelîm-i külbe-i idbârın ne liyâkati var idi ki kubbe-i kurb-i ceberûta yol bula idi?

Beyit

Bir cezbe ki ere sana bir dem
Bil fevk-ı ibâdet-i dü âlem

İlâhî!
İmrân oğlı ne idi, lutfun erip Mûsâ dedin;
Ebû Tâlib yetîmi kimdi, cezben çekip Mustafâ ettin?
İlâhî!
Senin inâyetin çavuşu saâdet atına süvâr olup ermese, Âzer-i put-tırâş oğlı kim idi ki Halîlu'llâh hil'atını giyebile idi?

Tanrım!
İyiliklerinin yağmurunun serpintileri rahmetinin nesimiyle erişmese, Yakup'un
yaradılışının bahçesinden bin risalet gülü açılabilecek miydi?
Senin iyilik ve bağışlarının ardı ardına esen yelleridir
Zekeriya yetimesinin rahmini nebilik ve ululuk incisine sedef eden,
ve senin yardım ve desteklerinin nurlarının eserleridir
bir bölük putperestleri resullük yüzüğünü taşıyan hanedan yapan.
Tanrım!
Sen övgüye ihtiyacı olmayansın, öyle ki,
bir nice el açıp yalvaran pîr
gündüzün aklığını kulluk defteri yapıp
ve gecenin karalığını yakarış göz yaşına karıştırıp
kötülük emredici nefsin başını mücahede kılıcıyla kesmiş,
sekir ve sahıv çöllerinde konaklar katetmiş
iken, sonunda
ömür ipi incelince
ve dirliği günü kararınca
kulağına şu çağrıyı erdirdin,
"*Dön ki çaba kabul görmemiştir*
ve yol kapanmıştır" dedin;
sen istediğini yapansın, öyle ki,

nice batakhane gencini
-kaşane tortusunu gül gibi yüzüne gözüne sürüp
ve meyhane köşesini her dem sarhoş gibi gece gündüz mesken edip
ömrünü çalgı ve içki ve yeyip içmekle geçirmiş iken- ansızın
hidayetinin elçisi erip
ve kabulünün yeli esip,
inayetinin cezbesi yetişip
yüce katına yakın eyledin.
Tanrım!
Senin istemene ibadet ve nişane gerekmez;
Tanrım!
istememene özür ve bahane gerekmez.
Dilediğini tekkeden sürüp yabana atarsın;
istediğini meyhaneden çekip tanış edersin.

İlâhî!
Bârân-i eltâfın reşâşı rahmetin nesîmi ile erişmese, Ya'ḳûb kim olurdu ki onun fıtratı bûsitânından hezâr gül-i risâlet açıla idi?
Senin riyâh-ı levâkıh-ı kerem ü eltâfındır
ki Zekeriyyâ yetîmesinin rahmini sedef-i dürr-i nübüvvet ü celâlet ettin,
ve senin âsâr-i envâr-i ihsân ü a'tâfındır
ki bir bölük put-perestleri hânedân-i hâtem-i risâlet ettin.
İlâhî!
Sen o bî-niyâzsın ki,
nice pîr-i münâcâtî
ki beyâz-i rûzı cerîde-i tâat
ve sevâd-i şebi hamîre-i âb-i dîde-i münâcât edip
ser-i nefs-i emmâreyi tîğ-i mücâhede ile kat'
ve felevât-i sekr ü sahvda menâzil kat'
etmiş iken, âhır
ömür riştesi bârîk
ve hayâtı rûzu târîk
olucak kulağına bu nidâyı ergirdin
ki: "*Et-talebü reddün*
ve't-tarîḳu seddün":
"*Dön ki sa'y merdûd*
ve yol mesdûddur"
ve sen o kârısâzsın
ki nice cüvân-i harâbâtî
ki dürd-i kâşâneyi verd-vâr yüzüne gözüne sürüp
ve zâviye-i hum-hâneyi rind-vâr dün ü gün mesken edip
rûzigârını zemr ü hamr ü îş ü nûş ile geçirmiş iken, nâ-gâh
hidâyetin resûlü erip
ve kabûlün kabûlü esip
inâyetin cezbesi yetişip
mukarreb-i Hazret eyledin.
İlâhî!
Senin istemene tâat ü nişâne gerekmez;
İlâhî!
istememene özr ü bahâne gerekmez.
Dilediğini savmaadan sürüp bîgâne edersin;
istediğini mey-hâneden çekip âşinâ edersin.

Tanrım!
İblis ne etti de melekler arasında zındık ettin;
Ebubekir neyledi de put evi içinde sıddık ettin.
Yaratılanların en üstünü
ve insanoğullarının gönderilmiş öncüsü
Hazret-i Peygamber'den *-Allah'ın dua ve esenliği üzerine olsun-* nakledilir; Hazret-i Cebrail'e *-Selâm olsun ona-* sordu:
"Ey kardeşim Cebrail! Sizin de
-ki ulaşılmaz kutsal yerlerde
ve yakınlık konaklarında
bulunursunuz-
huzursuzluğunuz var mıdır?" dedi.
Cebrail cevap verdi:
"Ey Allah'ın elçisi! Şu birimizi aramızdan süreli beri hiç birimiz bu güne dek güven ve huzur içinde oturmamışızdır." dedi.
Tanrım!
Senin lutfun gerekçe istemez;
Tanrım!
Senin kahrına sebep gerekmez.
Kimi zaman bir pis kara yüzlüyü getirip,
inayetinin duru suyuyla temizleyip yüzünü ağartırsın;
kimi zaman bir tertemiz yüzü akı sürüp,
ayrılık dumanıyla kirletip yüzünü karartırsın.
Milyonlarca isteyen var,
istek âleminde
bedenini toprağa ve canını yele vermiştir, seğirtir,
ve milyonlarca âşık var,
hayret boşluğunda
gönül ateşiyle yanmış ve göz yaşı seline batmış olup gezer;
henüz maksat saçından bir tele
mabut ülkesinden bir toz zerresine
ermemiştir,
ve nice gafiller var,
istemek ne nesnedir bilmezler
ve aşk ne idiğini anlamazlar;
ömrünü nefis lezzetlerinde,
vaktini arzu ve heveste
geçirmiştir;

İlâhî!
İblîs noldu ki melâike arasından zındîk ettin;
Ebû-Bekir neyledi ki put-hâne içinde sıddîk ettin.
Mihter-i âlem
ve resûl-i benî-âdem
Hazret-i Risâlet'ten -*Salla'llâhu 'aleyhi ve sellem*- menḳûldür ki Hazret-i Cebreîl'den -*Aleyhi's-selâm*- sordu ki:
"Yâ ahî Cibrîl! Hîç sizin de
-ki hazâir-i kudüste
ve menâzil-i ünste
olursunuz-
teşvîşiniz var mıdır?" dedi.
Cebreil eyitti:
"Yâ Nebiyya'llâh! Şu birimizi aramızdan sürelden beri hîç birimiz henûz îmin ü sâkin oturmayıp dururuz." dedi.
İlâhî!
Senin lutfun illet istemez;
İlâhî!
Senin kahrına sebeb gerekmez.
Gâh bir âlûde siyâh-rûyı getirip,
inâyetin zülâli ile pâk edip yüzün ağardırsın;
gâh bir tâhir pâk-rûyı sürüp,
dûd-i hicrân ile mülevves edip yüzün karardırsın.
Hezâr hezâr tâlib var
ki âlem-i irâdette
tenini türâba ve cânını yele vermiştir, yeler;
ve hezâr hezâr âşık var
ki havâ-yi hayrette
harîḳ-i âteş-i dil ve garîḳ-ı âb-i dîde olup gezer;
henûz zülf-i maksûddan bir târa
ve kûy-i ma'bûddan bir gubâra
ermemiştir.
Ve nice gâfiller var
ki taleb ne nesnedir bilmezler,
ve aşk neydiğin anlamazlar;
ömrünü lezzât-i nefiste,
rûzigârını hevâ vü heveste

beklenmedik bir anda
inayet nesimi esip
    ve hidayet kılavuzu erişip
sapkınlık vadisinin karanlıklarından
    esenlik kırının aydınlığına
çıkıp,
sevgilinin çehresi gözüküp
    ve aşkına düşülenin yüzü görünüp
bir nefeste
cahillik benliği
    sevinç birlikteliğine
dönüşür.
Niceler var,
put evini tapınak ve putu tapılan edinmiştir,
gezer;
bilmez ki mutluluk çizgisi
yapıp ettiklerinin defterine çekilmiştir;
        ve niceler var,
        arşı kıble ve arşın rabbini katında secdeye kapanılan edinmiştir,
        yürür;
        haberi yok ki bahtı karalık damgası
        alnına basılmıştır.
Zaman olur, bir bahtı karanın belinden bir nebi getirirsin;
        zaman olur, bir nebinin soyundan bir bahtı kara çıkarırsın.
gün olur, dağlar kadar suçu bağışlarsın;
        gün olur, bir saman çöpü kadar suçla geri çevirirsin.

Tanrım!
Zavallı insanoğlu neylesin ki bir bölük topluluk sana yönelip seni isterler;
her an hâl diliyle kulaklarına bu ses gelir: "*Size yol yoktur, gidin*",
        ve bir bölük topluluk senden yüz çevirmişlerdir, gezerler;
        her dem şu mektubu gönderirsin: "*Ben sizinim, siz benimsiniz; gelin*".
Tanrım!
Nice ıssız kulluk köşeleri var ki kahrının ateşiyle oda vurmuşsundur,
        ve nice ibadet harmanları var ki ihtiyaçsızlığın rüzgarıyla yele vermişsindir.

geçirmiştir; nâ-gehânî
inâyet nesîmi esip
ve hidâyet bedrikası erip,
zulümât-i vâdî-yi gavâyetten
rûşenâ-yi sahrâ-yi selâmete
çıkıp,
dîdâr-i mahbûb peydâ
ve rûy-i ma'şûk hüveydâ
olup,
nefes-i vâhidde
gurûr-i nâdânî
vasl-i şâdumânîye
tebdîl eder.
Niceler var
kim put-hâneyi ma'bed ve putu ma'bûd edinmiştir,
gezer;
bilmez ki rakam-i saâdet
cerîde-i muâmelesinde çekilmiştir;
ve niceler var
kim arşı kıble ve Rabbü'l-arş'ı mescûd edinmiştir,
yürür;
haberi yok ki dâğ-i şeḳâvet
alnında konulmuştur.
Gâh olur ki
bir şaḳînin belinden bir nebî getirirsin,
ve gâh olur ki
bir nebînin hânedânından bir şaḳî çıkarırsın.
Gâh olur ki kûhler kadar ma'sıyeti afv edersin;
gâh olur ki kâh kadar cerîme ile red edersin.
İlâhî!
Miskîn âdem oğlanı neylesin ki bir bölük cemâat durup seni isterler;
her lahza zübân-i hâl ile kulaklarına bu nidâ gelir ki: "*Lâ tarîḳa leküm*; *fe'zhebû*": "*Size yol yoktur, gidin*"
ve bir bölük cemâat senden yüz döndürmüşlerdir, gezerler;
her dem bu risâleti gönderirsin ki: "*Ene leküm ve entüm lî, fa'kbelû*":
İlâhî!
Nice riyâzat halvet-hâneleri var kim âteş-i kahrın ile oda urup durursun,
ve nice ibâdet hırmenleri var kim bâd-i istiğnân ile yele verip durursun.

Tanrım!
Bu ne hikmettir ki Ömer bir yandan
kılıcını çekip gezer,
    Lat ve Uzza'ya and içer
ki: "Elbet Muhammed'in başını keserim,
    ona uyanları yok ederim."
ve bir yandan
hidayetinin çavuşları yanınca koşuşurlar,
    ve inayetinin tellâlları yanınca bağrışırlar
ki: "*Gidin kulumun yolundan*;
    uzaklaşın öñünden".
Tanrım!
Bu öyle bir muameledir ki,kimse bunun sırrını bilmez.
        Tanrım!
        Bu öyle bir bilmecedir ki, kimse iç yüzüne ermez.

Beyitler

Ey gönül, bir kalender ol, gel bir yol
Bu cisim sıkıntısından uzak ol

Ne kadar umut ve erek isteği
Ne kadar zarar ve yarar seferi

Bin kez koşarsın, iki kazanç olur, bil
Gayreti bırak, aynı sonuç elde edilir, bil

Gel, sen işini muhtasar kıl
Otur da iç dünyana sefer kıl

Sen kendini korkuya kaptırma
"Allah benimledir" de korkusuzca

Kimisi mutlu olur görürsün
Kimisi uzağa düşer görürsün

Kimisi dünya güzelliği bulur
Kimisi ahiret erginliği kazanır

Kimisi kazanır bugüne yarar yükseklik
Kimisi kazanır yarına yarar iyilik

İlâhî!
Bu ne hikmettir ki Ömer bir yanadın
kılıcın çekip gezer,
Lât ü Uzzâ'ya and içer
kim: "Elbet Muhammed'in başın keserim,
ana uyanları kırarım."
ve bir yanadın
hidâyetin çavuşları önünce segrişirler,
ve inâyetin münâdîleri yanınca çağrışırlar
ki: "*Tarriku'l-abdi Rabbe'l-âlemîn.*":
"*Gidin kulumun yolundan;*
ırılın önünden".
İlâhî!
Bu bir muâmeledir ki, kimse bunun sırrını bilmez.
İlâhî!
Bu bir muammâdır ki, kimesne künhüne ermez.

Ebyât

Ey dil gel e sen kalenderî ol
Bu mihnet-i cismden berî ol

Nice taleb-i ümîd ü maksûd
Nice sefer-i mazarrat ü sûd

Bin gez yelesin dü kâm olur bil
Ko sa'yi hemîn tamâm olur bil

Vargıl sen işini muhtasar kıl
Otur da derûnuna sefer kıl

Sen kendini bîmnâk kılma
Allâhu ma'î de bâk kılma

Kimisi saîd olur görürsün
Kimisi baîd olur görürsün

Kimisi bulur cemâl-i dünyî
Kimisi bulur kemâl-i ukbî

Kimisi bulur ulüvv-i 'âcil
Kimisi bulur sevâb-i âcil

Çalışmakla değildir, bunu anla
Yürü gel, ümidini Ona bağla

Bilme bunu bilgiden, bildiğine uygun yaşamaktan
Şunu bil ki, bu ezelde belirlenmiş Tanrı yardımından

Mutluluk ve mutsuzluk Tanrı'nın takdiridir
Nefsin ona değiştirme gücü olmaksızın boyun verir

Gayreti de, ancak, bırakma elinden
Hakk'ı da, bunun gibi, düşürme dilinden

Çalış ki hiç kimse çekmeden sıkıntı
Bu dünya var olalı hazine bulamadı

Ancak, ona güvenip de bel bağlama
Öncelikle tevekkülü dayanak eyle

Gel, gelişigüzel bu yola gitme
Gel, mescide ve tekkeye gitme

Kâbe çevresini tavaf etme
Boş ve işe yaramaz bir hac yapma

Gönlünü temizle, onu ihmal etme
Bu yolda ilk şart budur, unutma

Sonra Arş ve Kürsi'nin çevresini dolaş
Kutsanmış melekleri edin arkadaş

Şartı temizlik kılınmıştır
Kim ki namaz için kalkmıştır

Sen iti neden besledin içinde
Yanılıp da nasıl melek umdun onda

Hey, bunu sakın hayal etme
Olmaz, hayal ürünü emele tutunma

İt ile melek bir eve sığmaz
İkisi biribirine alışmaz

Gel, iti kov, meleğe benze
Her düğüm ki var, gel çöz e

Sa'y ile değil durur bunu bil
Var yürü, ümîdini ona kıl

Bilme bunu dâniş ü amelden
Bilgil ki inâyet-i ezelden

Makdûr-i saâdet ü şaḳâvet
Nefsin görür onu bî-irâdet

Cehdi de koma belî elinden
Hakk'ı dahı koma hem dilinden

Cehd eyle ki bir kimesne bî-renc
Bu dünyâ duralı bulmadı genc

Lîkin ona kılma i'timâdın
Bel eyle tevekkülü imâdın

Gel kolayına bu râha gitme
Gel mescid ü hâneḳâha gitme

Gird-i Harem'i tavâf etme
Hacc-i abes ü güzâf etme

Pâk eyle dilini koma mühmel
Kim şart budur bu yolda evvel

Pes eyle tavâf-i Arş ü Kürsî
Hem-râh-i mukarrebân-i kudsî

Şartı kılınıp durur tahâret
Kim ki_ede namâz için iḳâmet

Sen kelbi ne sakladın içinde
Dönüp melek umduğun sen onda

Hey bunu sakın hayâl kılma
Olmaz emel-i muhâl kılma

Kelb ile melek bir eve sığmaz
Biri birile_ikisi alışmaz

Var kelbi gider melek-bedel ol
Her ukde ki var yürü hal kıl

Tanrım!
Her kişi senden korkar, ben benden;
senden iyilikten başka nesne yok, yaramazlık benden.
Tanrım!
Her yerde varsın,
seni nerede arayayım,
ve her hâlimi görürsün
sana ne diyeyim.
Tanrım!
Ben zavallı neyleyeyim,
sevginin zorlaması "Gel" derse,
gücünün büyüklüğü reddeder;
güzelliğinin görünüşü kendine çağırırsa,
büyüklüğünün gücü ezer geçer.
Tanrım!
Eğer
"*Beni arayan bulur.*"[66] lutfu ve muştusu
kullarını sevindirir ise,
"*Büyüklüktür benim örtüm.*"[67] siyaset oku
yine bir taraftan kederlendirir.
Eğer "*Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir.*"[68] müjdesinin haberi bedende cana can katacak olursa,
"*Padişahlar padişahı olan, Hak olan Allah'ın şanı çok yücedir.*"[69] heybeti bedenden can giderir.
Eğer "*Yüzler vardır o gün ...*"[70] ayetiyle duyurulan müjdenin tutyası gözlere sürme çekip
parlatır ve iyi görür ederse,
"*O'na gözler erişmez.*"[71] ayetinde ifade buyurulan yücelik kasırgası yine toprak saçıp
karartır ve kör eder.
Eger "*O ilktir.*"[72] anlamı
gönüllerde
yerleşirse,
"*O sondur.*"[73] gelip bozar,
ve eğer "*O görünendir.*"[74] kavramı
gönüllerde
yer eylerse,
"*O görünmeyendir.*"[75] yine yok eder.

İlâhî!
Her kişi senden korkar, ben benden;
senden iyilikten gayrı nesne yok, yaramazlık benden.
İlâhî!
Her yerde hâzırsın,
seni kanda isteyeyim,
ve her hâlime nâzırsın,
sana ne diyeyim.
İlâhî!
Ben zaîf neyleyeyim ki
muhabbetin taḳâzâsı "Gel" derse,
izzetin kibriyâsı red eder;
cemâlin tecellîsi cezb ederse,
celâlin satveti kahr eder.
İlâhî!
Eğer
"*Men talebenî vecedenî*"[66] lutf ü beşâreti
kullarını ferah u germ ederse,
"El-kibriyâ'u ridâ'î"[67] sehm-i siyâseti
gine bir taraftan derhem eder.
Eğer "*Ve hüve ma'aküm eyne mâ küntüm*"[68] müjdesi haberi tende rûh artırsa,
"*Fe-ta'âle'llâhu'l-meliku'l-hak*"[69] heybeti bedenden cân giderir.
Eğer tûtiyâ-yi beşâret-i "*Vücûhün yevmeizin*"[70] gözlere sürme çekip
rûşen ü pür-nûr ederse,
tünd-bâd-i izzet-i "*Lâ tüdrikühü'l-ebsâr*"[71] gine toprak saçıp
tîre vü kûr eder.
Eğer "*Hüve'l-evvel*"[72] ma'nîsi
zamâirde
mukarrer olursa,
"*Hüve'l-âhır*"[73] gelip bozar
ve eğer "*Hüve'z-zâhir*"[74] fehvâsı
havâtırda
yer eylerse,
"*Hüve'l-bâtın*"[75] yine mahv eder.

Eğer umut verici sözlerinin ayetleri sevindirirse,
yine umut kırıcı sözlerinin tehditleri şaşkına çevirir.
Eğer sana kavuşmanın yakınlık ve barışıklıkları neşelendirirse,
yine sana uzak düşmenin kırgınlık ve karışıklıkları baş döndürür.
Eger affının ve kereminin izlerine bakarsam,
belâ ve kahrının işaretlerini ne edeyim,
ve eğer esirgeme ve yarlığamanın delillerini görürsem,
öfke ve gazabının belirtilerini neyleyeyim.
Tanrım!
Dayanma gücü şu noktada kırılır:
dindarlık iddiasında bulunanların kalpleri nifak doludur,
mana erlerinin canları özlem çeker durur;
öyleyse dost nerde, nasıl ittifak olur.
Tanrım!
Eğer senin perdenin gölgesi olmayaydı özlem güneşi cihanı yakardı,
ve eğer çizdiğin yolun sorgusu olmayaydı yolunda olma iddiasında bulunanlar
dünyayı kaplardı.
Tanrım!
Kabristan
hasret evi,
gülistan
ise ibret yeri;
bir kişinin hâli
gâh ibret
ve gâh hasret
olunca, ona arada ne kadar işret [= eğlence] olur a!
Tanrım!
Bu müsafir kullarına şeriat vadisinde tarikat öncüsünü sen önder et,
ve hakikat denizinde yardım yelini sen rehber et.
İbadethanelerini zühd nuruyla nurlandır,
ve kulluk evlerini marifet esintisiyle kokulandır.

Eğer va'din âyâtı şâdân ederse,
gine vaîdin tehdîdâtı hayrân eder.
Eğer vaslın cezbe vü şîveleri ferhân ederse,
gine hicrin sitem ü şûrîdelikleri ser-gerdân eder.
Eğer afv ü keremin husûsuna bakarsam,
belâ vü kahrın alâmâtını nice edeyim,
ve eğer rahm ü mağfiretin nusûsunu görürsem,
gazab ü batşın âyâtını neyleyeyim.
İlâhî!
Tâkatlar bunda tâk
ki dil-i ehl-i da'vî pür-nifâk,
ve cân-i ehl-i ma'nî pür-iştiyâk;
pes dost nerde, nola ittifâk.
İlâhî!
Eğer hicâbın sâyesi olmaya idi âfitâb-i iştiyâk cihânı yakardı,
ve eğer şer'in siyâseti olmaya idi ashâb-i da'vâ âlemi tutardı.
İlâhî!
Gûristân ise,
hâne-i hasret;
ve gülistân ise,
câyigâh-i ibret;

bir kişinin ki hâli
gâh ibret
ve gâh hasret
ola, ona arada ne kadar işret ola.
İlâhî!
Bu müsâfir kullarına şerîat vâdîsinde tarîḳat hâdîsini sen mihter et,
ve haḳîkat denizinde inâyet nesîmini sen reh-ber et.
İbâdet-hânelerini zühd nûru ile münevver kıl,
ve tâat evlerini ma'rifet nesîmi ile muattar kıl.

6

ZÜHD ÜZERİNE

Ey gönül düşmez sana zevk u safa
Hakk'ı bil, Hakk'ı iste daima

Hak ile ol gizli ve açık durumda
Haramdan sakınan gönlün şartı bunda

Zahid odur ki arslanca er olur
Gönlünü iki âlemden soğutur

Zühd mum, gönül kuşu pervane
Zühd her akıllının temeldir işine

Zühd gerçi bir ulu makamdır, zor ulaşılan
Zühde zühd etmek ise bir hâldir, ululara yakışan

Zühd ki onda benliğin seçimi bulunur
O fena ehli katında yeter olur
Seçimi terk etme makam olduğunda
Kişi sürekli zahid olur zühde de

Kim ki bu meydanda dolanır durur
Varlık ve yokluk onun için bir olur

Burada sağlam kutup yol alır
İhtiyarını Hak ihtiyar etmiş olur

Bu mutluluk kimin dostu olursa
Bil ki onun bir kulu olur dünya

Tanrım!
Din emellerinin çiçeğini kesin bilgi sevincinin bahçesinde sen açtır;
Tanrım!
yolunun bağının bülbülünü tarikat ağaçlarının dallarında sen öttür.
Tanrım!
İman binasını öyle güçlendir ki,
şeytanın kandırmacalarının şiddetle esen rüzgarından
aslâ sallanmasın,
ve İslâm temelini öyle sağlamlaştır ki,
fitneci İblis'in mancınığından

6

İŞÂRET-İ ZÜHD

Ey gönül düşmez sana îş ü tarab
Hakk'ı bilgil Hakk'ı kılgıl sen taleb

Hakk ile ol sen nihân ü âşikâr
Bu durur şart-ı dil-i perhîzkâr

Zâhid oldur kim ola şîrâne merd
İki âlemden kıla gönlünü serd

Zühd şem' ü murg-ı dil pervânedir
Zühd esâs-i kâr-i her ferzânedir

Zühd gerçi bir maḳâm-i âlîdir
Zühde zühd etmek ulular hâlidir

Zühd ki onda ihtiyâr-i nefs olur
Ol fenâ ehli katında bes olur

Çünkü terk-i ihtiyâr olur maḳâm
Zühde dahı zâhid olurlar müdâm

Kim ki bu meydânda ol cevlân kılur
Varlık u yokluk ona yeksân olur

Reh-rev olur bunda kutb-i üstüvâr
İhtiyârın eylemiş Hak ihtiyâr

Bu saâdet her kimin yârı olur
Dünya onun bir perestârı olur

İlâhî!
Şükûfe-i amânî-yi dîni gülşen-i şâdümânî-yi yaḳînde sen mütebessim eyle;
İlâhî!
bülbül-i bâğ-i şerîati ağsân-i şecere-i tarîḳatte sen müterennim eyle.
İlâhî!
Îmân binâsını şöyle muhkem eyle ki,
sarsar-i vesvese-i şeytândan
aslâ mütezelzil olmaya,
ve İslâm kâidesini şöyle müstahkem eyle ki,
mancınîk-ı İblîs-i fettândan

zerrece etkilenmesin;
din göğünün temeli gibi sarsılmaz
ve şeriat feleğinin kutupları gibi yerinden oynatılmaz
olsun.
Tanrım!
Öyle bir dirlik müyesser eyle ki,
sonsuza dek yaşama sebebi olsun,
ve yok oluşsuz var olmaya yol açsın;
tarikat yaşamı elbisesine süs olsun,
ve hakikat umutları ve emellerine fihris olsun.
Tanrım!
Öylesi bir iç temizliği ver ki,
fikir virdlerinin fatihası
ve zikir kızlarının süsü,
amellerin kabul sayfalarının nişanı
durumların yönü mektubunun imzası,
insan bahtiyarlığı bağının fidanı
ve iki cihan memnuniyeti kapısının anahtarı
olsun.
Öyle bir inanç saflığı ver ki,
başkalaşma tozu
onun erginliğinin yaygısının yöresine konmasın,
ve öyle bir maksat güzelliği ver ki,
bulanma lekesi
onun temizliği suyunun kaynağına karışmasın.
Öylesi bir temiz niyet olsun ki,
akıllı kimselerin iyi nitelikleri gibi
güzellik fenleriyle süslenmiş olsun,
ve öylesine bir güzel maksat olsun ki,
dilberlerin boyları gibi
doğruluk ve düzgünlük ile bezenmiş olsun.
Tanrım!
Ululuk âlemi bilgisinin elde edilmesini dileyen
ve ahiret yolunda doğru yoldan gitmenin ele geçirilmesini sağlayan
himmeti sen müyesser et;

bir zerre mütehalhil olmaya;
esâs-i âsümân-i dîn gibi üstüvâr
ve aktâb-i felek-i şer' gibi pâyidâr
ola.
İlâhî!
Bir dirlik müyesser eyle ki,
sebeb-i hayât-i ebed
ve mûcib-i baḳâ-yi sermed,
ve tırâz-i hulle-i zindigânî-yi tarîḳat
ve fihrist-i âmâl ü amânî-yi haḳîkat
ola.
İlâhî!
Bir ıhlâs ver ki,
fâtiha-i evrâd-i fikir
ve zîver-i ebkâr-i zikir
ve nişân-i sahîfe-i kabûl-i a'mâl
ve unvân-i nâme-i istiḳâmet-i ahvâl
ve nihâl-i bâğ-i kâmurânî-yi insânî
ve miftâh-i der-i şâdumânî-yi dü cihânî
ola.
Bir hulûs-i akîdet ola ki,
gerd-i tağayyür
onun kemâli bisâtının havâlîsine konmaya,
ve bir hüsn-i taviyyet ola kim,
şâibe -i tekeddür
onun safâsı zülâlinin menbaına karışmaya.
Bir pâk niyyet ola ki,
şemâil-i âḳılân gibi
fünûn-i mehâsin ile ârâste
ve bir gökçek azîmet ola ki,
kudûd-i dilberân gibi
râstlık u istiḳâmet ile pîrâste
ola.
İlâhî!
Şu himmet
ki müsted'î-yi husûl-i ma'rifet-i âlem-i izzet
ve müstevcib-i ihrâz-i hidâyet-i sebîl-i âhıret
ola, onu sen müyesser et.

Tanrım!
Rahman katından ulaşan güzel ve iyi şeyleri ve bereketleri çeken,
Sübhan katından gelen bağışları ve esirgeyişleri yeden
tevfiki sen mukadder et.
Tanrım!
Şu basiret gözünü sen aç ki dünya işlerinin olup bitişlerinin sonuçlarını daha başlangıçlarında iken tamamen görsün,
ve şu akıl evini sen güçlendir ki öte dünya hâllerinden en küçüklerinin yaşanacak olanlarına henüz ortaya çıkmadan zevk bulsun.
Tanrım!
Toplandığı boşlukta dağılma rüzgarı esmeyen şu gönül dinçliğini ve Hakk'a bağlanışı, çevresine ve sınırlarına engellerin eli yetişmeyen şu gönül huzurunu ve insanlardan kesilişi,
umarım kereminden , bana nasip edesin;
ve böbürlenme evinin değersiz döküntülerinin
ve zevkusefa sürme köşkünün süprüntülerinin,
yani kötülük emredici nefsin aldatmacalarının,
ve hileci güçlerin hilebazlıklarının
sarayının bulunduğu alana inmediği
ve korunaklı yapısının civarından geçip gitmediği
şu gerçek niyeti, lutfundan ümidim odur , bana sen lâyık göresin.
Tanrım!
Şu gönül ki özleminin denizinin derinliklerine dalmıştır,
hiçbir zaman sana kavuşmanın denizcisi onu kurtuluş kıyısına eriştirmesin,
ve şu beden ki sana duyulan arzu çöllerinin kavurucu sıcaklarında ölmüştür,
ne olur, yardımının o tatlı suyu ona yeni bir dirlik vermesin.
Tanrım!
Sen bana benden yakınsın ve ben ıraktayım;
eğer ben beni bilmezsem mazeret taşımaktayım.
Tanrım!
Benden kulluk gerekse,
senden yardım etmek gerek;
kuldan itaat gerekse,
Hak'tan yol göstermek gerek.

İlâhî!
Şu tevfîḳ
ki câlib-i merzâ vü meyâmin-i rahmânî
ve ḳâid-i avâtıf ü merâhım-i sübhânî
ola, onu sen mukadder et.
İlâhî!
Şu basîret gözünü sen aç ki netâic-i avâḳıb-i umûr-i dünyâyı henûz mebâdîsinde iken tamâm göre,
ve şu akıl hânesini sen muhkem et ki müstakbeliyyât-i cüz'iyyât-i ahvâl-i ukbâ-ya henûz vuḳû bulmadan zevḳ ve yaḳîn bula.
İlâhî!
Şu ferâğat-i dil ve irtibât-i Hak
ki onun cem'ıyyeti fezâsına bâd-i perîşânî esmeye,
ve şu intizâm-i hâtır ve inkıtâ'-ı halk
ki onun etrâf ü eknâfına avâyık eli yetişmeye,
umarım kendi kereminden ki onu bana sen teysîr edesin;
ve şu azîmet-i sâdıka
ki ebâtıl-i hâne-i gurûr
ve muzahrafât-i kâşâne-i sürûr,
ya'nî tesvîlât-i nefs-i emmâre
ve temvîhât-i kuvâ-yi mekkâre
onun haremi sâhasında nüzûl
ve harîmi civârından kufûl
etmeye,
lutfundan ümîdim oldur ki onu bana sen takdîr edesin.
İlâhî!
Şu gönül ki garka-i gamerât-i deryâ-yi iştiyâkın ola,
hâşâ ki vaslın bahrîsi onu sâhil-i necâta ergirmeye,
ve şu ḳâlıb ki mürde-i hevâcir-i bevâdî-yi eşvâkın ola,
hâşâ ki inâyetin zülâli ona tâze hayât vermeye.
İlâhî!
Sen bana benden yakınsın ve ben dûrum;
eğer ben beni bilmez isem ma'zûrum.
İlâhî!
Benden ibâdet gerekse,
Sen'den inâyet gerek;
kuldan tâat gerekse,
Hak'tan hidâyet gerek.

Tanrım!
Yaramazlıklardan ne kadar korkarsam
belâ olur diye;
iyiliklerinden o kadar korkarım
iptilâ olur diye.
Tanrım!
Suçumu bildim, kapına geldim, geri çevirme;
Tanrım!
övgüye ihtiyaçsızlığının duvarını önüme örme.
Tanrım!
Ecel deminde acınacak hâle düşürme;
Tanrım!
elimi tutacak vakitte yere düşürme.
Tanrım!
Beni mahşer gününde halk arasında rüsva etme;
Tanrım!
beni berzah gününde beden kurtlarına yuva etme.
Tanrım!
Bizi hep kulluğunda kalanlardan eyle;
Tanrım!
bizi gecelerde namaz kılanlardan eyle.
Bu ölü gönülleri lutfunla dirilt,
ve gece karanlığında gönül kandilini ışıt.
Nitekim
o âlemin gözünün nuru
ve âdemin gönlünün süruru;
elçilik sedefinin incisi
ve büyüklük göğünün parlak yıldızı;
nebilik suresinin sonu,
ahilik yüzüğünün mührü
Hazret-i Muhammed'den *-Allah'ın dua ve esenliği üzerine olsun-* aktarılmıştır ki: "İki göz cehennem odunu görmez:
biri yaş döken göz
-ki gece vadisinin karanlıklarında Hakk'ın büyüklüğünün korkusuyla, hayat suyu gibi o göz çeşmesinden yaşlar dökülür-,
ve biri uyanık göz
-ki Tanrı'nın rahmetinin öncülerini gözleyip, sabahlara kadar durup gözcülük eder-.

İlâhî!
Yaramazlıklardan nice korkarsam
belâ ola diye;
iyiliklerinden o kadar korkaram
ibtilâ ola diye.
İlâhî!
Suçum bildim, kapına geldim, red etme;
İlâhî!
bî-niyâzlığın dîvârını sed etme.
İlâhî!
Ecel deminde perîşân-hâl etme;
İlâhî!
elim alacak vakitte pâyimâl eyleme.
İlâhî!
Beni rûz-i mahşerde halk arasında rüsvâ etme;
İlâhî!
beni yevm-i berzahta ten haşerâtına me'vâ etme.
İlâhî!
Bizi tâatına dâim eyle;
İlâhî!
bizi gecelerde ḳâim eyle.
Bu mürde dilleri lutfunla zinde et,
ve şeb zulümâtında gönül şem'ini tâbende et.
Nite ki
o nûr-i dîde-i âlem
ve sürûr-i sîne-i âdem;
dürr-i sedef-i risâlet
ve düriyy-i semâ-yi celâlet;
hatm-i sûre-i nübüvvet
ve hâtem-i nigîn-i fütüvvet
Hazret-i Risâlet'ten -*Salla'llâhu aleyhi ve sellem*- menḳûldür
ki: "İki göz cehennem oldunu görmez;
bir ayn-i âbdâr
-ki zulümât-i vâdî-yi şebde heybet-i celâl-i Hak ile âb-i hayât gibi o çeşme-i çeşimden yaşlar revân olur-
ve bir çeşm-i bî-dâr
-ki talîa-i rahmet-i Hudâ'ya müntazır olup sabâhlara değin durup dîde-bân olur-.

Tanrım!
Geceleri ibadetle geçirme öylesi bir mutluluktur ki,
her bir kulunu buna değer bulmazsın;

Tanrım!
gece yarısında dua etme öyle bir bahtiyarlıktır ki,
her gönüle bağışlamazsın.

Gece âşıkların bir başına kaldıkları yüksek sedirdir;
gece özlem içinde olanların mutluluk içinde oturdukları çadırdır.

Mutluluk ve bahtiyarlık sabahının ışığı
nefsi yenmek için yapılan savaş gecesinin karanlığının derinliklerine gidebilmek için verilen uğraştan sonra doğar;
nitekim buyurulur: "*Allah, güçlüğün arkasından kolaylık bağışlar*."[76]

ve iki cihan mutluluğunun hümâsı
mutluluk bulma ve dileğine erme kanadını gece yolcuları üzerine yayar;
nitekim denilir: "*Sabahleyin, gece yolculuğu (nun güçlüğünü aşmış olduğuna) şükreder*."[77]

Bütün gönül erleri yönelişlerini gecede daha güçlü biçimde duyarlar,
ve tüm keşif sahipleri keşiflerini gecede artmış hissederler.

Allah'ın dostu İbrahim'in yolculuğu gecede olmuştur,
Kur'an'da "*İşte O, üstünü gece bürüyüp örtünce bir yıldız görmüş, '–Bu mu benim rabbim?' demiş, o sönüp gidince ise şöyle demişti: '–Ben böyle sönüp batanları sevmem'.*"[78] diye aktarıldığı gibi,

ve Allah'ın nebisi Yunus'un duası da karanlıkta denilmiştir,
"*O, karanlıklar içinde kalıp: '– Senden başka hiçbir tanrı yoktur; sen her türlü kusur ve eksikliklerden uzaksın. Gerçekten ben, haksızlık edenlerden oldum.' diye Allah'a yalvarmıştı.*"[79] ayetinde buyurulduğu gibi.

Hz. Musa'nın Tanrı ile sözleşmesi de feleklerin kubbesine geceyle çıkmıştır,
Kur'an'da "*Bu suretle Rabbinin buyurduğu vakit, kırk gece olarak tamamlandı*."[80] denilerek bildirildiği üzere;

Hazret-i Muhammed'in devletinin sancakları da feleklerin kubbesine geceyle yükselmiştir,
"*Kulunu bir gece (Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya kadar) götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan uzaktır*."[81] ayetinde açıklandığı üzere.

Kur'an-i kadîm de gecede inmiştir,
"*Gerçekten biz onu (Kur'ân-i kerîm'i) kutsal bir gecede indirdik*."[82] ayetiyle haber verildiği gibi,

İlâhî!

İhyâ-yi leyâlî bir devlettir ki,

değme kuluna mukadder etmezsin;

İlâhî!

niyâz-i nîm-şeb bir saâdettir ki,

değme gönüle müyesser etmezsin.

Şeb maḳâm-i halvet-i âşıḳândır;

şeb hıyâm-i devlet-i müştâḳândır.

Nûr-i subh-i saâdet ü kâmürânî

müḳâsât-i zulmet-i şeb-i mücâhededen sonra doğar

ki: "*Seyec'alu'llâhu ba'de usri yüsrâ.*"[76]

ve hümâ-yi saâdet-i dü cihânî

bâl-i ıḳbâl ve cenâh-i necâhı şeb-revânân üzerine salar

ki: "*İnde's-sabâh yahmedü'l-kavmi's-serâ*."[77]

Cemî-i erbâb-i kulûb teveccühlerini gecede ziyâde bulurlar,

ve cümle-i ashâb-i küşûf keşiflerini şebde izdiyâdda bulurlar.

Sülûk-i İbrâhîm Halîlu'llâh şebde olmuştur

ki: "*Fe-lemmâ cenne aleyhi'l-leylü re'â kevkeben, ḳâle hâzâ rabbî; fe-lemmâ efele* ḳ*âle lâ uhibbu'l-âfilîn*"[78];

ve tesbîh-i Yûnus Nebiyyu'llâh dahı zulmette denilmiştir

ki: "*Ve nâdey fi'z-zulümâti en lâ İlâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'z-zâlimîn*"[79]

Ve va'd-i Hazret-i Mûsâ dahı kubbe-i eflâke gece ile çıkmıştır

ki: "*Fe-temme mîḳâtu Rabbihî erbaîne leyleh*."[80],

ve râyet-i devlet-i Muhammedî dahı kubbe-i eflâke gece ile çıkmıştır

ki: "*Sübhâne'llezî esrâ bi-'abdihî leylen*"[81]

Kurân-i kadîm dahı gecede nâzil olmuştur

ki: "*İnnâ enzelnâhu fî leyletin mübâreketin*."[82],

ve şanlı Kadir de gecede takdir olunmuştur,
"*O gece (Kadir gecesi) tan yeri ağarıncaya kadar (bir esenliktir).*"[83] müjdesiyle bildirildiği gibi.
Cuma gecesinin de değeri anılmış ve yazılmıştır,
ve nice gecelerin de üstünlükleri bilinir ve tanınır olmuştur.
Devletli o kişilerdir ki gecelerde kalkıp
şu arslan gibi erler
ve savaş saflarındaki yürekliler
gibi mücahede kılıcıyla kötülük emredici nefsi alt ederler,
ve takva gürzünün zoruyla o lânetliyi tepesi üstüne getirirler;
şu yufka yürekli ve yumuşak kalpli kadınlar gibi ki sabahlara kadar ağlayıp yalvararak göz yaşı şişesinden
dizin dizin arı duru incileri
ve parça parça erimiş lâl taşlarını
göz yaşı yerine sel gibi akıtıp durmaksızın dökerler,
ve kan yağdıran göz bulutundan karanlık gecenin yüzünün gül bahçesi üzerine
ahiret gamı yağmurunu
ve kıyamet günü göz yaşını
yağmur gibi durmayıp yağdırırlar.
Tanrım!
Bizim sana ne gizlimiz olur;
Tanrım!
bizim seninle ne alıp vereceğimiz olur.
Tanrım!
Güçsüzleri geri çevirmek büyüklük şanı değil;
Tanrım!
düşkünleri yere yıkmak esirgeyicilik nişanı değil.
Tanrım!
Sen'in adın Muhsin ve Cevat'tır;
bizim işimiz cahillik ve inattır;
Sen adına yaraşanı et, bizim hâlimize göre etme.
Tanrım!
Sen'in adın Rahman'dır,
bizim işimiz isyandır;
Sen zatına uygun olanı et, bizim işimize göre etme.

ve Kadr-i zî-kadr dahı şebde mukadder olmuştur
ki: "*Hiye hattâ matla'i 'l-fecr*."[83]
Şeb-i cum'anın hôd şerefi mezkûr ü mestûrdur,
ve nice gecelerin dahı kadrleri ma'rûf ü meşhûrdur.
Devletli o kişilerdir kim gecelerde durup
şu merdân-i şîr-âsâ
ve dilîrân-i saff-i heycâ
gibi tîğ-ı mücâhede ile nefs-i emmâreyi zebûn
ve zûr-i gürz-i takvâ ile o mel'ûnu ser- nügûn
ederler,
ve şu zenân-i zaîf-dil ü nerm-gönüller gibi ki ertelere değin zâr ü niyâz edip
hokka-i ceza'-ı dîdeden
dizin dizin dürr-i nâbları
ve pâre pâre la'l-i müzâbları
göz yaşı yerine seyl-âb edip ale'd-devâm dökerler,
ve sehâb-i dîde-i hûn-bârdan gülzâr-i ruhsâr-i şeb-i târ üzerine
bârân-i gam-i âhıreti
ve girye-i rûz-i kıyâmeti
yağmur gibi durmayıp yağdırırlar.
İlâhî!
Bizim sana ne râzımız ola;
İlâhî!
bizim senin ile ne bâzârımız ola.
İlâhî!
Zaîfleri red etmek kerîmlik şânı değil;
İlâhî!
üftâdeleri yere basmak rahîmlik nişânı değil.
İlâhî!
Senin adın Muhsin ü Cevâd'dır;
bizim işimiz cehl ü inâddır;
Sen adına lâyıkın et, bizim hâlimize göre etme.

İlâhî!
Senin adın Rahmân'dır,
bizim fi'limiz isyândır;
Sen zâtına münâsibin et, bizim fi'limize göre etme.

Tanrım!
Eğer tövbe eden günahsız olmak demekse, hiçbir zaman tövbe eden bulunmaz,
ve eğer tövbede pişmanlık yeterse, hiçbir yerde isyankâr görünmez.
Ne pehlivan er vardır ki hiç nefsinin isteğine uymaz,
ve ne günahkâr vardır ki sonra hiç pişmanlık duymaz.
Ancak pişmanlık kuru dille yapılırsa, yetmez,
ve nedamet yalnızca sözle yapılırsa, yetmez;
bir daha yapmamaya niyet etmek gerek,
ve tamamen vaz geçmeye gönülden yönelmek gerek.

7

TEVBENİN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE

Ey dışı mamur, içi viran gönül
Nefse kul ve âleme sultan gönül

Cahillik karanlığı ile dolmuş için
Hayret denizine batmış önün ardın

İstersen eğer düzelip onmak
Ve ibadet ile dopdolu olmak

Gel bu ibadet evini düzelt
Var bu viraneyi şenlikli et

Din mülkünde evin bakımlı olsun
Gel içten edilen tövbe temelli olsun

Merteben sarsılmaz mı olsun istersin
Temelini sağlam yap yapının direnşin

Bir ev ki sağlam yapılmıştır
Yıllar geçse de yıkılmaz, dayanır

Tevbe, ettiklerinden pişmanlık duymandır
Hakk'ı tanıyıp yepyeni bir müslüman olmandır

Gönül Tanrı'ya yakarıp yalvarmalı
Kalbi biçim ve renk pazarı kalp etmemeli

Göz yaşlı olmalı, iç ateş gibi yanmalı
Can ve gönül o ateşle barışık olmalı

İlâhî!
Eğer tâib günâhsız olmak ise, değme gez tâib bulunmaz,
ve eğer tevbede peşîmânlık yeterse, değme yerde âsî görünmez.
Ne merd-i pehlevân olur ki hîç nefsi hevâsına uymaz,
ve ne sâhib-tuğyân olur ki sonra tamâm peşîmânlık yemez.
Belî peşîmânlık kuru zübândan gerekmez,
ve nedâmet hemîn lisândan gerekmez;
bir dahı etmemeğe azîmet gerek,
ve bi'l-külliyye vaz gelmeğe himmet gerek.

7

İŞÂRET-İ VÜCÛB-İ TEVBE

Ey taşı ma'mûr içi vîrân gönül
Nefse kul ve âleme sultân gönül

Zulmet-i cehl ile dolmuştur için
Bahr-i hayret kaplamış önün kıçın

Ger dilersen sen imâret olasın
Dopdolu nûr-i ibâdet olasın

Gel düzetgil sen bu tâat-hâneyi
Var imâret eyle bu vîrâneyi

Kûy-i dînde hâneni âbâd kıl
Var derûndan tövbeyi bünyâd kıl

Merteben istersen ola ber-karâr
Evvelin bünyâdının et üstüvâr

Ger binâsı hânenin muhkem ola
Çün kühen ola harâbı kem ola

Tevbe oldur sen peşîmân olasın
Hakk'ı bilip nev müsülmân olasın

Dil getire Hazret'e acz ü niyâz
Kalbi kalb eylemeye bâzâr-i râz

Dîde giryân ü derûn âteş ola
Cân ü dil ol âteş ile hoş ola

Hakk'ın kulu olmalı, başkasını bırakmalı
Nefsini terk ederek Hakk'a uymalı

Derdini andıkça yüreğini dağlamalı
Ömrü boşa geçtiği ölçüde ağlamalı

"Ben bana ne ettim" diye üzülmeli
Halim ne olacak diye gayret göstermeli

Gece gündüz durmaksızın ağlamalı
"Ben günahkârım, beni esirge" demeli

Yaşlı kâfir pişmanlık duyduğunda
Bil ki müslüman olur özür dilediğinde

Tevbede önce böyle etmek gerek
Sonra gidip tevbesine tevbe etmek gerek

Daha sonra, bu yolun önderleri şöyle dedi:
"Allah'tan gayrı olan her şeye tevbe etmeli"

Her kişinin tevbesi bir türlü olur
Her yerin görünüşü bir yüzlü olur

Adam olur tevbe ona bir kemal
Adam olur tevbe etmesi de vebal

Gah günaha ağlamak yakınlık sağlar
Gah günahını anmak uzaklaştırır

Küfür ve iman âşığıdır o yüceler yücesinin
Bakır ve gümüş kuludur o kimyanın [= Yaratıcının]

Yüce Tanrı'nın bağışı bol, keremi çok
Hem varlığın, hem yokluğun ona sevgisi çok

Tanrım!
Göstermelik bilgi ile yardım dilenir mi?
Tanrım!
Âdet yerini bulsun diye yapılan ibadete güvenilir mi?
Tanrım!
Güzel amellerin değeri olmaz, söz ezeldeki kabuldedir;

Bende-i Hak ola vü gayrı koya
Nefsini terk ediben Hakk'a uya

Derdin andıkça yüreğin dağlaya
Ömrü zâyi' geçtiğince ağlaya

"Ben bana nettim" diye hasret ede
Nolusar hâlüm diye gayret ede

Gece gündüz durmayıban ağlaya
"Ben günahkârım, bana rahm et" diye

Pîr-i kâfir ger peşîmân ola ol
Çünkü özr ede müsülmân ola ol

Tevbede evvel gerek böyle ede
Vara sonra tevbesine tevbe_ede

Dahı sonra der bu yolda pîşvâ
Tevbe_ede her ne ki_ola gayr-i Hudâ

Her kişinin tevbesi bir türlü_olur
Her maḳâmın sûreti bir yüzlü_olur

Âdem olur tevbe ona bir kemâl
Âdem olur tevbe de kılmak vebâl

Geh günâha ağlamak kurbet verir
Geh günâhın anması vahşet verir

Küfr ü îmân âşık-ı ol Kibriyâ
Miss ü nukra bende-i ol kîmyâ

Hazret-i Hak pür-atâdır pür-kerem
Âşıkıdır hem vücûd ü hem adem

İlâhî!
Ma'rifet-i resmî ile ne i'tizâd;
İlâhî!
ibâdet-i âdetîye ne i'timâd.
İlâhî!
Hüsn-i amele ne i'tibâr, söz kabûl-i ezeldedir;

Tanrım!
bugünkü iyiliğin, kötülüğün hesabı tutulmaz, iş sonunda ne olacağındadır.
Tanrım!
Değeri biçilende kudret olmaz,
iş senin değerlendirişinindir;
Tanrım!
Var edilmiş olanda kuvvet olmaz
iş senin dileğince edişinindir.
Tanrım!
Sızlanırım o kulluk edişten
ki kendini beğendirir ve gösterişe saptırır;
hoşlanırım o kötü işlerden
ki hüngür hüngür ağlatır ve göz yaşı döktürür.
Tanrım!
Neylerim o namazı ki yalvarması yok;
Tanrım!
neylerim o kalbi ki sırrı yok.

Beyitler

Dinin ve Allah yolunun direğidir namaz
Ama öyle namaz ki onda olur niyaz

Namazın manası bil ki duadır
Dua ise inleyiş ve eğilişle yalvarmadır

Bütün ibadetlerin tacıdır o, bil
Namaz mü'minin miracıdır, bil

Tanrı bunca meleği yarattığında
Her birine görev verdi bir yolda

Kimi secde eder, kimi hizmet için ayakta
Kimi bel bükmüş, kimi sürekli okumakta

Kimi oturmuş övgü düzer Huda'ya
Kimi el açmış, dua eder Mustafa'ya

Biri öbürünün hizmetinde olmaz
Birinin itaatını diğeri bulmaz

İlâhî!
bu günkü eyliğe, yaramazlığa ne hesâb; iş âkıbet-i eceldedir.
İlâhî!
Makdûr olanda ne kudret,
fiil takdîrinindir;
İlâhî!
mümkün olanda ne müknet,
kâr tedbîrinindir.
İlâhî!
Bî-zâram o tâatten
ki ucb ü riyâ getire;
hoşnûdam o ma'sıyetten
ki zârî vü bükâ getire.
İlâhî!
Neylerim o namâzı ki niyâzı yok;
İlâhî!
neylerim o derûnu ki râzı yok.

Ebyât

Imâd-i şer' ü dîn bilgil namâzı
Namâzı ki onun ola niyâzı

Namâzın ma'nisi bilgil duâdır
Duâ zâr Ü huşû' ile revâdır

Kamu tâatların ol tâcıdır bil
Salâtı mü'minin mi'râcıdır bil

Çü halk etti Hudâ bunca melâik
Kodu her birini bir yolda sâlik

Kimi sâcid kimi hizmette ḳâim
Kimi râki' kimi ḳârî-yi dâim

Kimi ḳâid senâsında Hudâ'nın
Kimi eder salâtın Mustafâ'nın

Birinin hizmetinde biri olmaz
Birinin tâatını biri bulmaz

Namaza duran bütün benliğiyle Hakk'a yönelmeli
Bu bütün ibadetler için kaplayıcı ve geçerli

Allah'a tekbir getirdiğinde
Ondan gayrısını küçült içinde

Ey gönül, bulamazsan sürekli huzur
Hiç değilse niyet edeceğin vakit ele geçir

Gönülden yönel Tanrı katına
Canıgönülden kalk hizmetine

Önünde hep secde yerini gözet
Etrafına dönüp bakmayı terk et

Farz olanlarını kılmamazlık etme
Sünnetleri terk etmek de suç, unutma

Batıp kaybol ayet ve zikirler içinde
Çıkar gönülden ne varsa Hak'tan başka

Hikâye

Derler ki: Bir ulu kişi kulluk görevindeydi
Bir mescit içinde ibadet etmekteydi

Birden mescidin bir kaç duvarı çöker
Ve içi kargaşa ve inilti ile dolar

Dervişin haberi olmaz olan bitenden
Çünkü kendini vermiş, gitmiş kendinden

Kılarsan böyle kıl sen namazı
Bırak bedeni sıkıntıya sokanı

Gönül namaz içinde değilse
O namazla Hakk'a git bakalım, gidilirse

Dilersen sır gözü görsün içinden
Görünenin perdesini gider gözünden

Salâtında musallî ola hâşi'
Olur o cümle-i tââtı câmi'

Kaçan kim edesin Allâh'a tekbîr
Derûnden mâ-adâsın eyle tasgîr

Huzûru edemezsin dâim ey dil
Çü vakt-i niyyet ola eyle hâsıl

Gönülden kıl teveccüh hazretine
Dil ü cândan kıyâm et hizmetine

Gözet dâim önünde secdegâhı
Ko sen etrâfına meyl ü nigâhı

Ferâizden olanı kıl riâyet
Sünen terkin dahı anla cinâyet

Sen ol müstağrak-ı âyât ü ezkâr
Çıkar dilden Hak'ın gayrı ne kim var

Hikâyet

Meğer kim bir azîz ederdi tâat
Durup bir mescid içre ol ibâdet

Yıkılır mescidin ba'zı cidârı
Dolar mescid içi gavgâ vü zârî

Bu hâletten değil âgâh dervîş
Ki vermiş kendini hayrân ü bî-hûş

Kılarsan ger namâzı böyle kıl sen
Ko onu kim kuru zahmet çeke ten

Gönül çünkim namâz içre değil ol
Olur mu ol namâz ile Hak'a yol

Dilersen sır gözü göre içinden
Gider zâhir hicâbı sen gözünden

Tanrım!
Neylerim o kalbi ki sırları yok;
neylerim o ruhu ki nurları yok.
Neylerim o virdi ki derdi ve aşkı yok;
neylerim o zikri ki ateşi ve şevki yok.
Neylerim o rükuu ki huzûu yok;
neylerim o sücudu ki huşûu yok.
Neylerim o tekbiri ki ululaması olmaz;
neylerim o kıyamı ki yüceltmesi bulunmaz.
Neylerim o abdesti ki nursuz olur;
neylerim o ibadeti ki huzursuz olur.

Beyitler

Abdest iman ehlinin silâhı olur
Abdestle şeytanın oyunu bozulur

Gönül huzuru bulan kimse var ya
Abdestsiz yürümez o bir an aslâ

Abdestin var olan hükümleri
Tümüyle yerine getirilmeli

Kalp huzuruna da bütünüyle
Riayet et abdest alırken de

Abdest mademki şartıdır namazın
İlki de o olur Hakk'a niyazın

Dışını pislikten temizlersin de
İçini niçin doldurursun çöple

Dışı temizlemek gerekli, ancak
İçi temizlemek de son derece gerek

İçinde bir sürü kötü huy var ya
Ki her biri sana ceremedir ya

Çalış hepsinden temizlenmek için
Allah yolunda hızla yol almak için

Benim gibi pis olursan sen de
Gece gündüz gama batarsın dertle

İlâhî!
Neylerim o sırrı ki esrârı yok;
neylerim o rûhu ki envârı yok.
Neylerim o virdi ki derd ü aşkı yok;
neylerim o zikri ki sûz ü şevḳı yok,
Neylerim o rükûı ki huzûu yok;
neylerim o sücûdu ki huşûu yok.
Neylerim o tekbîri ki tekrîmsiz ola;
neylerim o kıyâmı ki ta'zîmsiz ola.
Neylerim o vuzûu ki nûrsuz ola;
Neylerim o tâatı ki huzûrsuz ola.

Ebyât

Vuzûdur bil silâh-i ehl-i îmân
Vuzû ile kılınır kahr şeytân

Safâdan kim ki bulmuştur nişân ol
Vuzûsuz yürümez aslâ bir ân ol

Vuzûda her ne var ḳânûn-i şer'î
Gerektir kim tamâmet ola mer'î

Huzûr-i kalbi dahı sen tamâmet
Vûzû içre dahı etgil riâyet

Ki şartıdır vuzû çünkim namâzın
Bu olur evveli Hakk'a niyâzın

Necâsetten çü zâhir pâk edersin
Niçin için dolu hâşâk edersin

Tahâret zâhiri vâcib ve lîkin
Gerektir hem dahı tathîr-i bâtın

İçinde olan ahlâk-i zemîme
Ki her biri sana olur cerîme

Dürüş kim cümlesinden pâk olasın
Reh-i Hak'ta kavî çâlâk olasın

Benim gibi olursan sen de nâ-pâk
Dün ü gün olasın derd ile gamnâk

İçimin pisliğini biliyorum
Ne var ki onu arıtamıyorum

Tanrım, biliyorum abdest almam yararsız
Elimi ayağımı yıkamam da boşuna ve kârsız

Gönül pislikle dolu olduktan sonra
Dış temizlik olsa da olur, olmasa da

Tanrım!
Namaz diye kılarım, yalnızca görünüşte;
bedenim namaz kılar, gönlüm kötü işte.
Sünnet diye tutarım, kuru sünnet ve âdet;
ibadet diye işlerim, yalnızca adı ibadet.
Kur'ân-i kerîm okurum, ancak dilde;
ibadet ederim, gönül yaban elde.
Konuşurum, ululuk hevesi için;
okurum, nefsin zevki için.
İlim okudum, dünya için;
ömrü geçirdim, heva için.
Tesbih ederim, dilden;
dua okurum, sözden.
Temiz sandığım her amelime, görürüm ki, bir yönünden iki yüzlülük karışmış,
ve çepelsiz sandığım her işime, bakarım, bir tarafından heves pisliği bulaşmış.
Sakalım ağardı, henüz uslanmadım;
kırk yıl oldu uyuyorum, uyanmadım.
Her gün derim: "Yarın düzeleyim";
her ay umarım, gelecek ay iyi olayım.
Böyle diyerek günüm geçti;
"İşte işte" diye ömür gitti.
Gönlüm çeker yukarıya,
nefsim çeker aşağıya;
ben arada bîçare.
Ruhum çırpınır Hakk'a,
bedenim alıştı halka,
oldum arada avare.
Biliyorum ne etmek gerek, ama edemiyorum; nasıl edeyim,
hiç olmazsa bildiğimi bir edene bildireyim.

Bilirim içimin murdârını ben
Ve lîkin arıtamazım onu ben

İlâhî âbdestim bilirim hîç
Yuduğum pây ü destim bilirim hîç

Gönül çünkim mülevves pür-necâset
Ne verir bana bu zâhir tahâret

İlâhî!
Namâz diye kılarım, hemîn sûrette;
bedenim namâz kılar, gönlüm ma'sıyette.
Sünnet diye tutarım, kuru sünnet ü âdet;
ibâdet diye işlerim, hemîn adı ibâdet.
Kur'ân okurum, hemîn lisânda;
tâat ederim, gönül yabanda.
Müzâkere ederim, izzet hevâsı için;
mutâlaa ederim, nefsin safâsı için.
İlim okudum, dünyâ için;
ömrü geçerdim, hevâ için.
Tesbîh ederim, zübândan;
duâ okurum, lisândan.
Her ne amelim ki sâfî sanam, görürüm bir cânibinden riyâ karışmış,
ve her ne fi'limi ki hâlis sanam, bakarım bir tarafından hevâ girişmiş.
Sakalım ağardı, henûz uslanmadım;
kırk yıl oldu uyurum, uyanmadım.
Her gün derim: "Erte ıslâha gelem";
her ay umarım, gelesi ay salâha gelem.
Böyle diye günüm geçti;
"Uş uş" diye ömür gitti.
Gönlüm çeker ilve,
nefsim çeker sifle;
ben arada bî-çâre.
Rûhum talabır Hakk'a,
bedenim ögrendi halka;
oldum arada âvâre.
Bilirim netmek gerek, ammâ edemem; nice edeyim,
hele bârî bildiğimi bir edene bildireyim.

Beyitler

Eğer bana sorarsan yol şartını
Gel, düşün "*Allah uğrunda cihat edin*"[84] ayetini

Varlığını yok edip"*(Allah'tan başka) hiçbir Tanrı yoktur*"[85] de
Din mülkünde padişah olabilesin diye

8

İSLAM ÜZERİNE

Hakk'ın kudretini görüp doğrula
Ondan başka her şeye de: "*Lâ*"

Kendini bir çocuk tut öğrenmede
Her ne derse nebiler, "Teslim" de

Belki beşiğe bağlı bir bebek ol
Ya da eli bağlı bir zavallı kul

9

ABDEST ÜZERİNE

Nefis kirlenmiş, istekler ve hoşuna giden şeylerle
Gel, çaba göster, yokluk denizine dal da temizle

Sonra elini ve yüzünü yu iki cihandan, et tertemiz
Böyle olursa Hak ile söyleşmeye yol bulursun engelsiz

10

NAMAZ ÜZERİNE

Bir umut ve korku evine çekil, otur
Kanaat seccadesine yerleşedur

Yedi yalnızlık evinin -ki sende var-
Aç kapısını, gör içinde ne var

Bu evin dokuz kapısını kapayacak olursan
Sekiz manzaralı bir sundurma açarsın sen

Ebyât

Ger sorarsan bana şart-ı râhı sen
Yürü fikr et "*Câhidû fi'llâh*"[84]ı sen

Varlığını yok edip de: "*lâ ilâh*"[85]
Tâ olasın milk-i dînde pâdişâh

8

İŞÂRET-İ İSLÂM

Kudret-i Hakk'ı görüp iḳrâr kıl
Her ki gayrıdır onun inkâr kıl

Kendini bir tıfl tut ta'lîmde
Her ne derse enbiyâ teslîm de

Belki tıfl-i beste-i gehvâre ol
Bî-tasarruf bende-i bî-çâre ol

9

İŞÂRET-İ VUZÛ

Nefstir âlûde-i hırs u hevâ
Var dürüş pâk ede deryâ-yi fenâ

Pes yugıl iki cihândan dest ü rû
Câiz ola Hakk ile tâ güft ü gû

10

İŞÂRET-İ SALÂT

Halvet et bir hâne-i ümmîd ü bîm
Ol musallâ-yi kanâatte muḳîm

Heft halvet-hâneyi kim sende var
Aç kapısun gör ki içinde ne var

Nüh derin bu hânenin çün yapasın
Sen revâk-i heft-manzar açasın

Kıbleyi bulduğunda tekbir kıl
Yani gönlünü Hak ile bir kıl

Varlık denizinde yok et benliğini
Böylece bulursun secde sırlarının bedelini

11

ORUÇ ÜZERİNE

Her türlü acı ve sıkıntı içinde yaşadığın için
Oruç ekmek ve su gibi yararlıdır senin için

Oruç sanma ki mideyi boş tutmaktır
Gel gönlünü boşalt ki Tanrı der: "*Oruç benim içindir*"[86]

Akıllı kimseler oruçlu ona demiş
Ki gönlünde başka hiçbir şeye yer vermemiş

12

HACC ÜZERİNE

Kim binerse doğru yola iletme bineğine
Hacca gitmiş olur tahkik mekkesine

Dünya giysisinden çıkıp ihrama bürün
Sonra İslam kâbesini tavaf et, çevresinde dön

Şu sa'y makamı ki içe sevinç ve huzur verir
Safa ve Mervedir onlar ve korku ile ümittir

Gel, ardına at kuruntu ve benliği
Sonra gel, lebbeyk kıl âşık gibi

Göründüğünde Tanrı'nın yüce katı
Kendinden kurtul kurban edip nefsini

Orada yüce Tanrı her yöndedir
Yüzünü ne yöne çevirirsen çevir

Kıbleyi çün bulasın tekbîr kıl
Gönlünü ya'nî Hak ile bir kıl

Kendini et mahv-i deryâ-yi vücûd
Tâ bulasın nakd-i esrâr-i sücûd

11

İŞÂRET-İ SAVM

Tâ ki sensin beste-i her pîç ü tâb
Savm sana sarfe-i nân ile âb

Savm sanma sen şikem boş olmağı
Var gönül boş eyle ki "*Es-savmu li*"[86]

Rûzedâr ona demiş ehl-i hıred
Kim derûn-i dilden ede gayrı sed

12

İŞÂRET-İ HACC

Kim süvâr-i merkeb-i tevfîḳ olur
Ana hacc-i Mekke-i tahḳîḳ olur

Sevb-i dünyîden çıkıp ihrâm kıl
Pes tavâf-i ka'be-i İslâm kıl

Şol maḳâm-i sa'y kim verir safâ
Bil Safâ vü Merve'yi havf ü recâ

Yürü terk-i da'vî vü pindâr kıl
Sonra var lebbeyk-i âşık-vâr kıl

Çün bedîd ola harîm-i bârigâh
Nefsini kurbân edip olgıl tebâh

Bî-cihettir onda beyt-i Kibriyâ
Yüzünü her cânibe tutsan revâ

13

İLİM ÜZERİNE

Ey özü değerli ve soyu yüksek
İlmi niçin dilemezsin, duymazsın istek

Bedenin bilgisizlik yüzünden ölü
Canın ve gönlün dirilsin istersen ilim oku

Böylece ay gibi dünyaya ışık saçarsın
Gül gibi her demde gülüp açılırsın

İlim yanında amel de olursa bir hazine olur
Eğer olmazsa, ilim boşuna çekilmiş cefa olur

İlim temeldir, ibadet ise üstüne oturmuş yapı
Temeli olmazsa neye yarar özenle düzülmüş yapı

Şu bir sürü terimi sen ilim sanma
İlim okudum diye ona kanma

"O dedi, bu denildi" ile Hak yolu mu bulunur
Sözde kalanlar Hak yolunda kaybolur

Ancak dış dünyayla ilgili bilimlerde bir bey ol
Çünkü başlangıçta süttür bebeğin gıdası, bol bol

Çalışmakla kazanılmış bilgi bulunmazsa elinde
Gönlün ulaşamaz zevk yoluyla elde edilmiş bilgiye

Ancak orada takılıp kalma, ileri geç sen
Ne kadar süreyle bebek olacaksın sütle beslenen

Gel kudret denizlerine dal, dalgıçlık et
Gel hikmet hazineleri içinde kendine özge bir yer et

Eğer dış dünya bilgileri içinde kalırsan
Deniz kıyısında bir sinek olursun san

Eğer mana yolunda bir bilgili kişi olabilirsen
Böylesi bir denizin incisiyle dopdolu olursun sen

O kimse ki din bilgisi elde etmek oldu işi
İki cihanda gözde ve ayrıcalıklı kişi

13

İŞÂRET-İ İLM

Ey girâmî-gevher ü âlî-neseb
İlm niçin eylemezsin sen taleb

Cehl ile çün mürdedir âb ü gilin
İlm oku ki hayy ola cân ü dilin

Meh gibi âleme tâbân olasın
Gül gibi her demde handân olasın

İlm ile olsa amel bir genc olur
Olmaz ise ilm kuru renc olur

İlmdir bünyâd ü tâat hânesi
Üssü olmazsa nolur kâşânesi

İlm sen şol ıstılâhı sanmağıl
İlm okudum diye ona kanmağıl

Ḳîl ü ḳâl ile bulunmaz râh-i Hak
Ḳâle kalanlar olur güm-râh-i Hak

İlm-i zâhirde belî olgıl emîr
Kim gıdâ-yi tıfl olur evvelde şîr

İlm-i kesbî olmaz ise hâsılın
İlm-i zevḳî hâsıl etmez hem dilin

Lîki kalma onda geçgil ilerü
Nice bir tıfl olasın sen şîr-cû

Var bihâr-i kudrete gavvâs ol
Var künûz-i hikmet içre hâs ol

Ger kalasın ilm-i zâhir içre pes
Sen leb-i deryâda olasın meges

Ger reh-i ma'nâda dânâ olasın
Dopdolu sen dürr-i deryâ olasın

Ol ki olur ilm-i dînden behremend
Dü cihânda ser-firâz ü ser-bülend

Suret ilmi yalnızca bedenin kazanç alanı
Mana ilmi ise ruh ve gönül sanatı

Nakış surettir, ardına at, nakkaşı gör
Evrenin yaygısını bırak, yayanı gör

Kulluk kulca davranmaktır, gururu bırak
İlim ise bilmektir, boş sözü bırak

Bil ki aşk erinin havası bir başkadır
Gönül bülbülünün ezgisi bir başkadır

Yaradılışa bir Tanrı ilhamıdır o
Ruha bir mana dünyası telkinidir o

Bu benim hâlim değildir, yalnızca söylüyorum
Hâl ehlinin sözlerini naklediyorum

Sen beni bırak, dediğimi dinle
Sahibine boş ver, sözü iyice anla

Ben de bir zavallıyım ve bîçare
Bu arzunun derdiyle avare

Ne ne yapacağımı, nice edeceğimi biliyorum
Ne nereye gideceğimi, ne edeceğimi biliyorum

Hayret kapladı benim içimi dışımı
Bilmez oldum ben ne yapacağımı

Akılla, tut ki, biliyorum ne yapmak gerek
Ancak bir cezbe gelip beni çekmek gerek

Derdimiz çok, biz maksada varalım
Yani o yüce mabuda yalvaralım

Olur ki iyilik eyleyip esirger
Hak yolunu biz kullara kolay eder

Dünyada gönül gözünü açar
Böylece gönül de doğru yola sapar

Bâtın gözü görürse eğer
Nice sırlar apaçık göze erer

İlm-i sûret pîşe-i tendir hemân
İlm-i ma'nî san'at-i cân ü revân

Nakş sûrettir ko sen nakkâşı gör
Âlemin ferşin ko sen ferrâşı gör

Bendegî tâat durur pindârı ko
İlm hem bilmek durur güftârı ko

Aşk erinin bil havâsı gayr olur
Bülbül-i cânın nevâsı gayr olur

Tab'a bir ilhâm-i Rabbânîdir ol
Câna bir telkîn-i rûhânîdir ol

Bu benim hâlim değildir söylerim
Ehl-i hâlin sözlerin nakl eylerim

Sen beni ko dediğimi dinleğil
İssini ko sözünü gey anlağıl

Ben dahı bir âciz ü bî-çâreyim
Bu hevânın derdi-le âvâreyim

Ne bilirim neyleyim nice edem
Ne bilirim kanda varam ne edem

Hayret aldı içim ü taşım benim
Bilmez oldum ben benim nedeceğim

Akl ile tut bilirim netmek gerek
Lîki bir cezbe gelip çekmek gerek

Derdimiz çok varalım maksûda biz
Yalvaralım ya'nî ol ma'bûda biz

Ola kim lutf eyleyip gufrân ede
Râh-i Hakk'ı biz kula âsân ede

Dünyede açа gönül gözünü Ol
Tâ açıla onda dahı doğru yol

Dîde-i bâtın eğer bînâ ola
Nice sırlar göz göre peydâ ola

Birlik sırrı şüphe duyulmaz biçimde görünür
İlmin gerçek yüzü de, bil ki, o zaman kavranır

Gönül Hak hazinesine hem mahzen, hem de gözcü
En üst derecede bilginin bu olur ön sözü

O kimse ki hakikat denizine yol bulur
Dileğinin incisini bir anda bulur

Ey gülümseyen gül, renk ve kokuya bağlı kalma sen
Eğer her şeyi ardına atan bir yöneliş arzu edersen

Kuş gibi yem tanesi kapayım derken tuzağa düşme
Yakın ve yad düşkünlüğü ilişiğine ilişme

Nefsini yuyup arıt, ondan bir yaprak açıp göster
Ki okunsun Hakk'ı apaçık gösteren deliller

Aşkı dürüst olmayan gönül çaresiz ve umutsuz
Kimi zaman güç bulur, kimi de yine düşer güçsüz

Birlik kuşu zaman zaman gönül havasında uçar
Ancak şimşek gibidir, konup durmaz, kanat çırpıp kaçar

Ruh bülbülü arada sırada kanat açıp havalanır
Gönül gah güler, gah yine göz yaşı döker, sızlanır

Zaman olur, sevgili, yüzünü gizleyen örtüyü açar
Zaman olur, büyüklüğünün eziciliği örtü çeker

Düşe kalka o gönül istek peşinde gider
Kimi zaman kaybeder, kimi de kazanır

Hâl sahibi olan üne kavuşur
Hak ile her dem huzur bulur

Tanrı'nın yoldaşı olduğu kişi
Temkin denizi olur ve yokluk incisi

Tanrım!
Her ne kadar çabalayıp dışımı onarırsam, içim viran;
dış görünüşte her ne kadar sana kulsam, içimde nefsin istekleri sultan.

Sırr-ı vahdet zâhir olur bî-gümân
Ayn-i ilm ol vakt olur bilgil ayân

Genc-i Hakk'a cânı mahzen hem emîn
Bu olur dîbâçe-i hakku'l-yaḳîn

Çün haḳîkat bahrına ol reh bulur
Gevher-i maksûdunu nâ-geh bulur

Ey gül-i handân koma sen reng ü bû
Ger edersen sen tecerrüd ârzû

Murg gibi beste-i dâne_olma sen
Mübtelâ-yi hîş ü bîgâne_olma sen

Nakşını mahv eyle ondan aç varak
Tâ okuna âyet-i isbât-i Hak

Şol gönül kim olmadı aşkı dürüst
Geh kavî olur geh olur gine süst

Murg-ı vahdet geh gehî dilde uçar
Berḳ-veş lîkin karâr etmez uçar

Bülbül-i cân gâh geh perrân olur
Geh güler dil geh yine giryân olur

Geh cemâl-i yâr keşf eyler niḳâb
Geh celâl-i izzeti kılar hicâb

Düşe kalka ol gönül tâlib olur
Gâh mağlûb ü gehî gâlib olur

Ol ki sâhib-hâl olur nâmî onun
Hakk iledir her dem ârâmı onun

Şol ki_enîsi olur onun ol Hudâ
Bahr-i temkîn olur u dürr-i fenâ

İlâhî!
Her ne kadar cehd edip zâhirim ma'mûr edersem, bâtınım vîrân;
zâhirde her ne kadar sana kul isem, içimde hevâ sultân.

Tanrım!
Utanç tozu yüzümü kapladı.
Tanrım!
Hasretinin derdi belimi büktü.
Tanrım!
İman tohumunu mademki kalp tarlasında kendi lutfunla ektin,
ve İslam fidanını mademki gönül bahçesinde sonsuz kereminden diktin,
her daim esirgeyiciliğinin yağmuru
ve bağışlayıcılığının rüzgarı
ile sen geliştir.
Her demde
gönül tarlasında sevginin tohumundan başka nesne ekme,
ve gönül gemisini birliğinin denizinden dışarı atma.
Tevhid temelini mademki sen attın,
yıkma,
ve iman bağını mademki sen diktin,
susuz bırakma.
Tanrım!
Sevdiğim her şey senin güzelliğinin aynası
ve gönül verdiğim her nesne sıfatlarının yansıması.

Tanrım!
Her neye bakarsam, sen onda varsın.
Tanrım!
Her neyi görürsem, sen ona bakarsın.
Tanrım!
Gizlisin, görünürlüğünün sınırsızlığından.
Tanrım!
Görünmezsin, nurunun bolluğundan.
Tanrım, efendim, koruyucum!
Her ne kadar günah işlemişsem, kereminden ümit kesmiş değilim,
ve her ne miktar suçluysam, bağışlamandan umut kesmiş değilim.
Ne kadar günahımın pisliği varsa,
umarım kendi kereminin denizi temizlesin,
ve ne derecede işlerimin çürüğü varsa,
ümidim odur ki rahmetinin sıfatı bağışlasın.

İlâhî!
Hacâlet gerdi yüzüm tuttu.
İlâhî!
Hasretin derdi belim büktü.
İlâhî!
Îmân tohmunu ki kalb mezraasında kendi lutfun ile ektin,
ve İslâm nihâlini ki gönül ravzasında kemâl-i kereminden diktin,
dâimâ bârân-i rahmet
ve nesîm-i âtıfetin
ile sen neşv ü nevâ ver.
Her demde
dil kişti zârında muhabbetin tohmundan gayrı nesne ekme,
ve dil keştîsini vahdetin bahrinden taşra salma.
İlâhî!
Çün tevhîd bünyâdını sen urdun,
harâb etme,
Ve çün îmân bâğını sen diktin,
bî-âb etme.
İlâhî!
Her neye muhabbet edersem, senin cemâlin mir'âtı,
ve her neye ki gönlüm verem, sıfâtun âyâtı.
İlâhî!
Her neye bakarsam, sen onda hâzır,
İlâhî!
Her neyi görürsem, sen ona nâzır.
İlâhî!
Gizlisin, gâyet-i zuhûrundan.
İlâhî!
Görünmezsin, ziyâde nûrundan.
İlâhî, seyyidî ve mevlâyî!
Her ne kadar günâhkâr isem, kereminden nâ-ümîd değilim,
ve her ne miḳdâr mücrim isem, afvından nevmîd değilim.
Ne kadar günâhım çirki var ise,
umarım kendi keremin deryâsı mahv ede,
ve ne miḳdâr a'mâlim çürüğü var ise,
ümîdim o ki rahmetin sıfatı afv ede.

Tanrım!
Utanç toprağını başıma saçma.
Tanrım!
Yüzümün karasını yüzüme vurma.
Tanrım!
Bu evde yaramazlıklarımı gizleyegeldin, o evde de iyilikler senden.
Tanrım!
Dünyada nimetlerinle doyurageldin, ahirette de nimetler senden.
Tanrım!
Ne kadar suç işlersem, bağışlayıcılığın ondan fazla,
ve ne kadar zorbaca iş işlersem, yavaşlıkla davranışın ondan fazla.
Tanrım!
Benim ne kulluğum var ki işlediğim suçları yuysun.
Tanrım!
Benim ne ibadetim var ki cehennemden alıkoysun.
Kulluk mudur o ki biz eyleriz;
ibadet midir o ki biz ederiz.
İbadet odur ki her an
gönül fikirde olur,
ve dil zikirde olur;
beden mücahedede olur;
can müşahededе olur;
namaz Tanrı katında imişçe kılınır;
oruç onu bunu çekiştirmeksizin tutulur;
şükür gönül hoşluğundan gelir;
gönül hoşluğu arı duru olmaktan gelir;
boyun eğiş incinmeksiz olur;
umutlu bekleyiş gücenmeksiz olur;
yoksulluk devlet bilinir;
yokluk nimet bilinir;
elem lezzet gelir;
gam rahat gelir;
yalnızlık köşesinde unutulma şahlık bilinir;
halkla bir arada olmaktan kaçınma padişahlık bilinir;
zevk açlıktan duyulur;
safa çıplaklıkta bulunur;
değer horlukta bulunur;

İlâhî!
Hacâlet toprağın başıma saçma.
İlâhî!
Yüzüm karasın yüzüme urma.
İlâhî!
Bu evde çün yaramazlıklarım setr ettin, o evde dahı kerem senden.
İlâhî!
Dünyâda çün ni'metlerine gark ettin, âhırette dahı niam senden.
İlâhî!
Ne kadar cürm edersem, rahmetin ondan artık,
ve ne kadar zulm edersem, hilmin ondan artık.
İlâhî!
Benim ne tâatım ola ki ma'sıyetim yuya.
İlâhî!
Benim ne ibâdetim ola ki cehennemden alıkoya.
Kulluk mudur o ki biz eyleriz;
ibâdet midir o ki biz ederiz.
İbâdet odur kim dâim
gönül fikirde ola,
ve dil zikirde ola;
ten mücâhedede ola;
cân müşâhedede ola;
namâz gaybetsiz ola;
rûze gıybetsiz ola;
şükür rızâdan gele;
rızâ safâdan gele;
teslîm incinmeksiz ola,
ve sabır gücenmeksiz ola;
fakırlık devlet biline,
ve yokluk ni'met biline;
elem lezzet gele,
ve gam râhat gele;
humûl-i kûşe-i halvet şâhlık biline,
ve inkıtâ'-ı ıhtilât-ı halk pâdişâhlık biline;
zevḳ açlıktan buluna,
ve safâ yalıncaklıkta buluna;
izzet hôrlukta buluna,

huzur huzursuzlukta bulunur;
aşk görüşten olur, şehvetten olmaz;
sevgi içten doğar, etten olmaz;
inanç şüphesiz olur;
kavuşma ayrılmasız olur;
zikir usanmasız olur;
yöneliş bozulmasız olur;
her işte Allah ile olur;
her demde göz yaşı ve ah ile olur;
terk etmiş olan
davası yolunda yol alıcı olur,
gördüğü eza cefaya katlanıcı olur,
Mevlâ'sına hiç bir dilekte bulunmayan bir hizmet sunucu olur.
Tanrım!
Sen kulluğa kabul etmeyince kimse sana kul olmaz;
Tanrım!
Sen isteyip "Gel" demeyince kimse seni arayıp bulmaz.
Tanrım!
Eğer benim kurtuluşum ettiğim kulluğa bağlı olacaksa, işim bitmiş,
ve eğer benim esenliğim içtenliğime göre olacaksa, yüküm yetmiş.
Tanrım!
Benim ne işim olur ki ona dayanayım;
Tanrım!
benim ne iyiliğim olur ki ona güveneyim.
Ancak ve yalnız ümidim sana kalmıştır, esirgeme senden;
yalnız ve ancak umudum lutfunadır, bağışlama senden.
Ey çaresiz gönülleri iyileştirici;
ey avare gönülleri teselli edici!
Ey gönülsüzlere gönül sunan;
ey düşkünleri gün görmüş eden!
Ey dilsizlere dil veren;
ey kara toprağı can ve ruh vererek diri eden!
Ey gözsüzleri gördüren;
ey dilsizleri söyleten!
Ey bir damla erlik suyuna el ayak veren;
ey her ele ve ayağa bin bağış gönderen!
Ey yoksullara nimet veren,

ve huzûr nâ-huzûrlukta buluna;
aşk şehâdetten ola, şehvetten olmaya,
ve muhabbet ma'nîden kopa, sûretten olmaya;
i'tiḳâd şübhetsiz;
ittisâl katîatsız ola;
zikir melâlsiz ola;
teveccüh ihtilâlsiz ola;
Her işte Allâh ile ola,
ve her demde bükâ vü âh ile ola;
târik
mütekâmil-i da'vâ ola,
mütehammil-i ezâ ola,
bende-i bî-irâdet-i Mevlâ ola.
İlâhî!
Sen kulluğa kabûl etmeyince kimse sana kul olmaz;
İlâhî!
Sen taleb edip "Gel" dimeyince kimse seni arayıp bulmaz.
İlâhî!
Eğer benim necâtım ibâdetime mevḳûf ola, işim bitmiş,
ve eğer benim halâsım ihlâsıma göre ola, yüküm yetmiş.
İlâhî!
Benim ne amelim ola ki ona dayanam;
İlâhî!
benim ne eyliğim ola ki ona inanam.
Hemîn ümîdim sana kalmıştır, merhamet senden;
hemîn recâm lutfunadır, mağfiret senden.
Ey bî-çâre gönüllerin çâresi;
ey âvâre gönüllerin gam-hâresi!
Ey bî-dilleri bâ-dil eden;
ey müdbirleri mukbil eden!
Ey bî-zübânlara zübân veren;
ey kara toprağa cân ü revân veren!
Ey gözsüzleri bînâ eden;
ey dilsizleri gûyâ eden!
Ey bir katre nutfeye dest ü pâ veren;
ey her dest ü pâya bin atâ veren!
Ey faḳîrlere ni'met veren,

ve ey dervişlere himmet veren!
Ey karanlık gönülleri ışıl ışıl aydınlatan;
ey uyanık gönüllere gül bahçesi gibi güzellik katan!
Ey sinekleri Anka eden;
ey bendeleri efendiliğe yükselten!
ey her derde şifa verici,
ve ey her teke eşlik edici!
Ey iyilik ve bağış saçıcı;
suç ve kusurları bağışlayıcı!

Beyitler

Ey manevi mertebe bulmuşların yönelişlerindeki istek
Ey yalvarıp yakaranların gönüllerini dolduran biricik dilek

Ey görme arzusu içinde olanların gözüne sürme çekici
Yalnızlık içinde yaşamayı yeğleyenlere sırrını bildirici

Ey cismi yaratıcı ve ruhu var edici
Yaralı sinelere merhem sürüp şifa verici

Ey altı yönü ve dört unsuru yaratan;
ey inci dolu kutuda on iki burcu gözlere gösteren!
Ey bedenleri kılığa sokan;
ey ruhlara ışık saçan!
Ey gök ve yer katlarını aydınlatan;
ey veliler ve ariflerin kalplerini gül bahçesine çeviren!
Ey Eyüp Peygamber'in iniltisini bilen;
ey Yakup Peygamber'in ağlamasını duyan!
Ey yardım kapılarını açan;
ey sevinç yollarını gösteren!
Ey karşılıksız onca mal bağışlayan;
ey beklentisiz her emele kavuşturan!
Ey mutlak var;
ey gerçek hükümdar!
Ey yarensiz yar;
ey işsiz güçsüzlere azık saçar!

ve ey dervîşlere himmet veren!
Ey tîre dilleri rûşen eden;
ey uyanık gönülleri gülşen eden!
Ey peşşeleri Anḳâ eden;
ey bendeleri mevlâ eden!
Ey şâfî-yi her derd,
ve ey mûnis-i her ferd!
Ey atâ-pâş
ü hatâ-pûş!

Ebyât

Ey maksad-i himmet-i bülendân
Maksûd-i dil-i niyâzmendân

Ey sürme-keş-i bülend-bînân
Der-bâz-kün-i derûn-nişînân

Ey sâni'-i cism ü hâliḳ-i rûh
Merhem-dih-i sînehâ-yi mecrûh

Ey âferîdgâr-i şeş cihet ü çâr unsur;
ey bedîd-ârende-i düvâzde bürc-i dürc-i pür-dür!
Ey musavvir-i eşbâh,
ve ey münevvir-i ervâh!
Ey rûşen-künende-i atbâk-ı âsümân ü zemîn,,
ve ey gülşen-künende-i kulûb-i evliyâ vü ârifîn!
Ey dânende-i nâle-i Eyyûbî,
ve ey şinvende-i nevha-i Ya'ḳûbî!
Ey güşâyende-i ebvâb-i amânî,
ve ey nümâyende-i esbâb-i şâdümânî!
Ey bahşende-i emvâl-i bî-ivaz,
ve ey dehende-i âmâl-i bî-garaz!
Ey hest-i mutlak,
ve ey pâdişâh-i Hak!
Ey yâr-i bî-yârân,
ve ey rûzî-dih-i bî-kârân!

Ey gökte ayı ve güneşi ve suda balığı yaratan;
ey suçu, günahı ve yaramazlığı bağışlayan!
Ey doğru ve geçerliyi öne çıkaran,
ve yanlış ve geçersizi yok eden!
Ey haklı olanlara yardım eli uzatan,
ve haksız olanı hor durumda bırakan!
Ey evreni yöneten erkinliği engin
ve ey göze görünmeyen bilgin mi bilgin!
Ey ezelden ebede hep kayırıp yardım eden,
ey sayıya sığmaz bahşişlerle bahşiş saçan!
Ey evrene hükmeden ve mülk bağışlayan,
ey iyilik dağıtan ve buyruğu adaletten şaşmayan!

Beyitler

Ey cömertlik hazinelerini açan
Secde yerlerini düzüp donatan

Yüce gökyüzünü yıldızlarla bezeyen
Hem yeri, hem de göğü yaratıp eşleştiren

Varları yaratan, yok olanları yeniden var eden
Bilinmezleri bilen, seslere kulak veren

Diri, her dem var, güçlü ve ezici
İlkten önceki ve sondan sonraki

Gücüne güç yetmez yönetici ve gerçek egemen
Canı var eden ve dilediğini dilediği gibi işleyen

Melekut âlemine sancak çeken
Ceberut âlemine ışık saçan

Felek gemisinin yolcularını doğru yola sokan
Melekler ülkesinin meliklerine yukarıdan bakan

"*Allah açıkladı*"[87] ayeti bilgine şahitlik eder
"*O birdir, ortağı yoktur*"[88] sözü niteliğini sergiler

Önceliğine senin son uç yok
Sonralığına senin başlangıç yok

Ey âferînende-i mâh ü mihr ü mâhî,
ve ey der-güzârende-i cürm ü günâh ü tebâhî!
Ey peydâ-künende-i hak,
ve mahv-künende-i bâtıl!
ey nusret-dehende-i muhiḳ,
ve hôr-künende-i mübtıl!
Ey dârâ-yi cihân,
ve ey dânâ-yi nihân!
Ey destigîr-i ezel ü ebed;
ey atâ-bahş-i atâhâ-yi bî-aded!
Ey cihândâr ü mülk-bahşây;
ey fazl-güster ü adl-fermây!

Ebyât

Ey güşâyende-i hazâyin-i cûd
Nakş-peyvend-i kârgâh-i sücûd

Kevkeb-ârâ-yi âsümân-i bülend
Hem zemîn-sâz ü hem felek-peyvend

Hâliḳu'l-halk bâisü'l-emvât
Âlimü'l-gayb sâmiu'l- asvât

Hayy ü Kayyûm ü ḳâdir ü ḳâhir
Evvel-i evvel ü Âhır-i âhır

Pâdişâh-i kavî vü mâlik-i hak
Münşi-yi nefs ü fâil-i mutlak

Alem-efrûz-i âlem-i melekût
Meş'al-efrûz-i târem-i ceberût

Müşrif-i mâlikân-i mülk-i melek
Mürşid-i sâlikân-i fülk-i felek

"Şehida'llâh"[87] güvâh-i ma'rifetin
"Vahdehû lâ şerîke leh"[88] sıfatın

İbtidâna senin nihâyet yok
İntihâna senin bidâyet yok

Varlığı var edensin, eşin yok
Secdeye lâyık sensin, eşin yok

Yaradılış, çizgisidir yaratıcı elinin
Senden gayrı her şey senin var ettiğin

Göz penceresine aydınlık senden
Gönül bahçesine şenlik senden

Sabah güzeline güzellik ve göz alıcılık senden
Gecenin hüsrevine [aya] altın başlık senden

İlkbahar bulutuna yağmur senden
Yeşilliğe fıstık renkli giyecek senden

Gerçi yeri yurdu olmaz, mekâna sığmazsın sen
Ama derdinle inleyenlerin gönüllerindesin sen

Ruhun kıblesi yüce huzurundur
Yaralı gönlümüz yuvan yurdundur

İş işleyicisin, senin işini işleyen yok
Dünyada sırrına akıl erdiren yok

Yoksulum, bana kazanç senden
Dertliyim, bana ilaç senden

Ölü gönle sen dirlik ver
Hasta cana sen iyilik ver

Yolumu din kaynağına yönelt, susuzluğumu o suyla kandır
Meyvem kesin inanç meyvesi olsun, o meyveyle doyur

Özlem şarabıyla dolu kadehle başımı döndür
Zevk bahçesinde şakıyan bülbüle döndür

Ey varlık dünyasında tek egemen,
ey cin ve insanı var eden!
Ey Zühre ve Pervin'i yaratan,
ey göğü ve yeri düzüp donatan!
Öyle bir yoktan var edicisin ki,
"*Ol*"[89] dedin, safî Âdem oldu;
mülkünde dilediğince hükmeden öyle bir hâkimsin ki,

Nakş-bend-i vücûd yok gayrın
Müstehıkk-i sücûd yok gayrın

Âferîniş rakam-keşîdendir
Her ki gayrındır âferîdendir

Revzen-i dîdeye ziyâ senden
Ravza-i sîneye safâ senden

Şâhid-i subha zîb ü fer senden
Hüsrev-i şâma tâc-i zer senden

Ebr-i nevrûziye hayâ senden
Sebzeye fıstukî kabâ senden

Gerçi bî-cây ü bî-mekânsın sen
Sâkin-i dil-şikestegânsın sen

Kıble-i rûh âsitânendir
Dil-i mecrûhumuz hazânendir

Kâr-sâzsın ü kâr-sâzın yok
Dünyede kâr-dân-i râzın yok

Bî-nevâyım bana nevâ senden
Derdümendem bana devâ senden

Mürde gönle hayâtı sen vergil
Hasta câna necâtı sen vergil

Meşrebim çeşmesâr-i dîn eyle
Meyvemi meyve-i yaḳîn eyle

Mest-i câm-i şarâb-i şevḳ eyle
Bülbül-i bûsitân-i zevḳ eyle

Ey Hudâvend-i âlem,
ey hâliḳ-i cinn ü âdem!
Ey âferînende-i Zühre vü Pervîn,
ey peydâ-ârende-i âsümân ü zemîn!
Bir hâliḳu'l-halksın ki,
"*Kün*"[89] dedin, âdem-i safî oldu;
bir mâlikü'l-mülk'sün ki,

"*Git*" dedin, İblis isyankâr olup kovuldu.
Öylesi bir hükümdarsın ki,hazinene koruyucu gerekmez;
öylesi bir mülk bağışlayıcısın ki, taca ve ganimete gereksinmez.
Tanrım!
Sen o her şey sonunda kendisine kalacak ve varlığı sürüp gidecek olansın ki,
şu demde
ki var edilmişler için verilmiş olan mühletin süresi biter,
ve dünya avlusunun bozulma vakti gelip çatar;
yeryüzü arsası
geçici malikler
ve eğreti mirasyedilerden
kurtulur;
yeryüzünün üzerinde insan yaşar bölgeleri
dediği dedik yönetici insanlar
ve dünyaya hükmeden sultanlardan
uzak kalmaya yol bulur;
efendi kölesinden,
güdülen güdücüsünden
yakasını kurtarır;
yönetenler taç ve taht,
yönetilenler takım taklavat
terk etmiş olur;
"*Şüphe yok ki, yeryüzü ve onun üzerinde bulunan kimseler sonunda yalnız bize kalır; onlar da bize dönerler*."[90] hükmüyle "*Bugün mülk kimindir*?"[91] sesi cihanı kaplar,
ve işaret dili ve hâl lisanıyla"*Bir olan, her şeye hakim ve Kahhar olan Allah'ındır.*"[92] cevabı her zerreden ortalığa yayılır;
her köşeden bu ses duyulur:
"Nerede
o dünyayı güçle yönetenler,
ve o insanoğluna sultanlık edenler;
o cihanın bahtı açık şahları;
o devran padişahları;
o Cem âyinlerini düzenleyen Hüsrevler;
o orduları yere göğe sığmaz dik başlılar?
Nerede o servet ve dayanakları;
nerede o güç ve yenilmezlik kaynakları?

"*Git*" dedin, İblîs şaḳî oldu.
Bir cihândârsın ki, hazînedârdan müstağnî;
bir milk-bahşsın ki, tâc ü târâcdan ganî.
İlâhî!
Sen o vâris ü bâḳîsin ki,
şu demde
ki müddet-i mühlet-i âlem başa vara,
ve avân-i harâb-i muhavvata-i dünyâ yakın ola;
arsa-i zemîn
mâlikân-i mecâzî
ve mîrâs-hôrân-i âriyetîden
ârî ola
ve eḳâlîm-i arazîn
mülûk-i kâmgâr
ve salâtîn-i cihândârlardan
hâlî kala;
mâlik memlûkinden,
raiyyet mülûkünden
fârıġ olup,
mülûk tâc ü taht,
raiyyet kumâş ü raht
yabana sala;
"*İnnâ nahnü nerisü'l-arza ve men 'aleyhâ ve ileynâ türce'ûn.*"[90]
hükmüyle "*Li-meni'l-mülkü'l-yevm*."[91] sadâsı cihânı tuta
ve zübân-i remz ü lisân-i hâl ile "*Li'llâhi'l-vâhidü'l-kahhâr.*"[92]
cevâbı her zerreden zâhir ola;
her kûşeden bu âvâze gele kim:
"Hani
o mülûk-i âlem,
ve o selâtîn-i benî-âdem;
o sâhib-kırân-i cihânlar;
o pâdişâh-i devrânlar;
o husrevân-i âyîn-i cemler;
o gerden-keşân-i gerdûn-haşemler?
Hani o devlet ü istizhârları;
hani o müknet ü iḳtidârları?

Nerede o gösterişli törenleri;
nerede o göz kamaştırıcı düzenleri?
Nerede o ferah fahur yaşadıkları sarayları;
nerede o şen şakrak eğlence meclisleri?
Nerede o zaferleri ve ele geçirdikleri;
nerede o sabah ve akşam içtikleri?
Nerede o gösterişlilikleri ve büyüklükleri;
nerede o bakımlı yüzleri ve güzellikleri?
Nerede o mutfakları ve şaraphaneleri;
nerede o sancakları ve savaş nağmeleri?"

Beyitler

"Nerede peygamberler, Mesih ve Kelim
Âdem, Şît, Nuh ve İbrahim"

"Yunus, Lût, Yusuf ve Yakub
Salih, Hûd, Yûşa' ve Eyyub"

"Ya nerede dünyanın efendisi
Resullerin ışığı, nebilerin sonuncusu"

"Nerede Ebubekir, Ömer ve Osman
Ya Ali, devrinde saflar yaran aslan"

"Bişr-i Hâfî ve Bayezid nerede
Şiblî ve Şeyh Ebû Saîd nerede"

"Nerede Şeyhayn ve Hazret-i Molla
Kendileri gitti, kaldı bir hoş sada"

"Nerede Aristo ve hekim Calinus
Ya eski çağ ilim denizinin Eflatun'u, büyük us"

"Nerede Keykâvus, Cem ve Hûşeng
Ya Feridun, ya fer ve ferheng"

"Ya Menûçihr, Îrec ve Nevzer
Hüsrev, Keykubad ve İskender"

"Ya bahadırlar içinde şu Behmen
Gîv, Gûzers, Tûs ve hem Bîjen"

Hani o âyîn-i şâhâneleri;
hani o erkân-i pâdişâhâneleri?
Hani o sarây-i sürûrları;
hani o meclis-i hubûrları?
Hani o nusret ü fütûhları;
hani o gabûk u sabûhları?
Hani o kevkebe vü celâlleri;
hani o übbehet ü cemâlleri?
Hani o matbah u şarâb-hâneleri;
hani o alem ü tabul-hâneleri?"

Ebyât

"Hani peygamberân Mesîh ü Kelîm
Âdem ü Şît ü Nûh u İbrâhîm"

"Yûnus ü Lût u Yûsuf ü Ya'ḳûb
Sâlih ü Hûd ü Yûşa' u Eyyûb"

"Yâ hani hôca-i sirâçe-i kül
Hâtem-i enbiyâ çırâğ-ı rüsül

"Hani_Ebû-Bekr ü Ömmer ü Osmân
Yâ Alî şîr-i saf-der-i devrân"

"Bişr-i Hâfî vü Bâyezîd hani
Şiblî vü Şeyh Bû-Saîd hani"

"Hani Şeyhayn ü Hazret-i Monlâ
Kendiler gitti kaldı sît u sadâ"

"Hani Ârestû vü Câlinûs hakîm
Yâ Felâtûn-i bahr-i ilm-i kadîm"

"Hani Keykâvus ü Cem ü Hûşeng
Yâ Ferîdûn ü yâ fer ü ferheng"

"Yâ Menûçihr ü Îrec ü Nevzer
Hüsrev ü Keykubâd ü İskender"

"Yâ bahâdırlar içre şol Behmen
Gîv ü Gûzers ü Tûs ü hem Bîjen"

"Pehlivan Hamza, o koca arslan
Sâm ve Zâl ve Rüstem-i Destân"

"Her birinin yeri toprağın altı
Kimisi sevinçli, kimi dertli"

"Nerede o Kayser'in kasrı
-ki eyvanının kubbesi Keyvan'ın tepesine ermişti-,
nerede o Nûşirevan'ın hükümdarlığı
-ki büyüklük ve adaletle cihanı ele geçirmişti-?
Nerede Keykâvus'un kösü
-ki sesinin güm güm ötmesi göğün kulağını sağır etmişti
ve sadasının gümbürtüsü dünyanın her yayına erişmişti-,
ve nerede Dakyanus'un çadırı
-ki şemsesi şemse (= güneşe) ermişti,
ve süzülen hüması kanat açmış kerkenezi geçmişti-?
Nerede Hz. Süleyman'ın büyüklüğü
-ki yellere emrederdi,
tahtını yel götürüp âlemi gezerdi-?
"Nerede Zülkarneyn'in haşmeti
ki doğu ve batı elindeydi,
Ve bütün dünya elinin altındaydı-?
Nerede Cem ve câmı;
nerede Ferîdûn ve eyyamı?
Nerede Şeddâd ve şevketi;
nerede Karun ve kuvveti?
Nerede Dârâ ve devleti;
nerede Firavun ve izzeti?
Nerede Buhtunasr'ın bahtı;
nerede Erdeşir'in tahtı.
Nerede Rüstem'in savaşı;
nerede Hüsrev'in yiyip içişi;
Nerede Efrasiyab'ın askeri;
nerede bu şahların kalanları?
Noldu Acem melikleri ve orada geçen şahlar;
noldu Hint elinde olan padişahlar?

"Hamza-i pehlevân ü şîr-i cihân
Sâm hem Zâl ü Rüstem-i Destân"

"Cümlesinin makarrı zîr-i hâk
Kimisi hurrem ü kimi gamnâk"

"Hani o kasr-i kayser
-ki küngüre-i eyvânı evc-i Keyvân'a ermiş idi-,
hani şu milk-i Anûşirevân
-ki şevḳet ü adl ile cihânı tutmuş idi-?
Hani kûs-i Keykâvûs
-ki tanîn-i sadâsı felek gûşunu ker etmiş idi-,
ve tantana-yi âvâzesi etrâf-i âleme erişmiş idi-?
Hani çetr-i Dakyânûs
-ki şemsesi şemse ermiş idi-,
ve hümâ-yi vâkıı nesr-i tâiri geçmiş idi-?
Hani şevḳet-i Süleymân
-ki yellere emr ederdi,
tahtını yel götürüp âlemi gezerdi-?
Hani haşmet-i Zülkarneyn
-ki şark u garb elinde idi,
ve cemî-i dünyâ taht-i yedinde idi-?
Hani Cem ü câmı;
hani Ferîdûn ü eyyâmı?
Hani Şeddâd ü şevḳeti;
hani Kârûn ü kuvveti?
Hani Dârâ vü devleti;
hani Fir'avn ü izzeti?
Hani Buht-i Nasr'ın bahtı;
hani Erdeşîr'in tahtı?
Hani Rüstem'in rezmi;
hani Hüsrev'in bezmi?
Hani Efrâsiyâb'ın leşkeri;
hani bu şâhların kalanları?
Noldu mülûk-i Acem ve onda geçen şâhlar;
noldu Hind ilinde olan pâdişâhlar?

Nerede Hıta ve Huten ikliminin hanları;
nerede Mısır şehrinin sultanları?
Nerede Anadolu'ya vali olan kayserler;
nerede cihana hükmeden kisra denilen erler?
Nerede şu Müslümanlara halifelik edenler;
nerede şu insanlara beylik edenler?
Nerede Abbasoğulları ve şevketleri;
nerede Mervanoğulları ve devletleri?
nerede Cengiz ve çocukları onun;
nerede bunca oğulları ve torunları onun;
Nerede Selçukoğulları ve hanları;
nerede Osmanoğulları ve hakanları?
nerede Sultan Mehmet ve yüceliği;
nerede bunca ululuk ve üstünlüğü?
Nerede gücü ve zorlu tutuşu;
nerede o sıçrayış ve atılışı?
Nerede yöneticilik ve kararlılıkları;
nerede büyüklük ve yiğitlikleri?"

Beyitler

"Nerede bin tedbiri cihanda
Nerede düşündüğü emelleri orada"

"Nerede yönetimle ilgili yaptığı düzenlemeler
Nerede halk için koyduğu yasalar ve töreler"

"Nerede onun yönetme gücü dünyada
Nerede onun buyruğu insanlar arasında"

"Nerede o iyi huyu ve tabiatındaki bağışlayıcı davranışı
Nerede o ürkütücü görünüşü, dik duruşu ve yere çalışı"

"Nerede gah ilimle uğraşmak ve gah şahlık
Nerede gah öğrenme çabası ve gah padişahlık"

"Nerede kimi savaş ve kimi eğlenmek için bir araya geliş
Nerede kimi zaman tartışma ve kimi zaman kavga ve döğüş"

"Nerede kâtipler, nakkaşlar ve kitaplar
Nerede sazendeler, çeng ve rebaplar"

Hani Hıtâ vü Huten iḳlîminin hânları;
hani Mısır şehrinin sultânları?
Hani Rûm'a vâlî olan aḳâsıra;
hani cihâna hükm eden ekâsire?
Hani şu hulefâ-yi İslâmiyân;
hani şu ümerâ-yi âlemiyân?
Hani Âl-i Abbâs ü şevketleri;
hani Âl-i Mervân ü devletleri?
Hani Cengîz ü evlâdı onun;
hani bunca ebnâ vü ahfâdı onun?
Hani Âl-i Selçuk ve hânları;
hani Âl-i Osmân ve hâḳânları?
Hani Sultân Muhammed ve şevḳeti;
hani bunca izzet ve heybeti?
Hani kudret ü kuvveti;
hani şu savlet ü satveti?
Hani siyâset ü salâbetleri;
hani celâlet ü şecâatleri?"

Ebyât

"Hani bin türlü tedbîri cihânda
Hani fikr ettiği âmâli onda"

"Hani âyîn-i milk içre nizâmı
Hani halka koduğu intizâmı"

"Hani sultânlığı âlemde onun
Hani hükmü benî-âdemde onun"

"Hani ol hüsn-i hulk u lutf-i tab'ı
Hani o heybet ü tertîb ü vaz'ı"

"Hani geh şuğl-i ilm ü gâh şâhlık
Hani geh ders ü gâhî pâdişâhlık"

"Hani geh rezm ü gâhî bezm-i âlî
Hani geh bahs ü geh ceng ü cidâli"

"Hani küttâb ü nakkâş ü kitâblar
Hani sâzendeler çeng ü rebâblar"

"Nerede topu, tüfeği, oku ve vuruşu
Nerede şu savaş edişi, dövüşe girişi"

"Nereye vardı bunlar, ne oldu, ne etti
Hayaldi meğerse, geldi ve gitti"

Feleklerin hokkabazı nice gün
Bu çadırdan biraz gösterdi oyun

Dünya işi yalnızca hile ve kandırmacadır
Buna gönül veren ahmaklıkta son basamaktadır

Bu yüzden dünya zından olur akıllı kişiye
Cahile hoş renkli, hoş kokulu ise de

Ârif olan ne görür de meyleder cihana
Akıllı kimse niçin aldanır zamana

Niçin ibret alınmaz geçenden
Kim olur daha iyi öğüt veren ölenden

Hâl diliyle her ölü söyler, der:
"Bakıp da ibret al ey birader!"

Cihan hâli ancak uykuya benzer
Fazlaca gönül veren sayrıya benzer

Ölünce uyanır, bilir ne imiş
Geçen hâli ancak bir uyku imiş

Tabirini düşüne göre görecek
Tevilini hayal ettiğine göre bulacak

Düş içinde daha çok aksi göründüğüne göre
Belâ çek burada ki hayır olsun sonra

Çalış nefse hoş gelmeyecek zahmeti çek
Ki bu düşün tabiri olsun gökçek

Zevk de zahmet de geçicidir, bu mutlak
Olur nefse uyan son derecede ahmak

Akıllı kişi niçin çekmesin biraz zahmet
Madem ki sonsuzluk mülkünde bulacak izzet ve nimet

"Hani tôp ü tüfeng ü sehm ü zarbı
Hani şol dâr ü gîr ü ceng ü harbı"

"Nereye vardı bunlar noldu netti
Hayâl idi meğer geldi vü gitti"

Felekler şa'bede-bâzı nice gün
Bu çâdırdan biraz gösterdi oyun

Cihân işi hemîn mekr ü füsûndur
Buna gönül veren gâyette dûndur

Onun-çün âḳile zındân olur bu
Eğerçi câhile hoş-reng ü hoş-bû

Ne görüp meyl eder ârif cihâna
Ne için aldana âḳil zamâna

Niçin ibret alınmaya geçenden
Kim ola yeğ ede va'zı ölenden

Lisân-i hâl ile her ölü söyler
Ki bakıp ibret algıl ey birâder

Cihân hâli hemîn uykuya benzer
Gönül artuk veren sayrıya benzer

Ölicek uyanır bilir ne imiş
Geçen hâli hemîn bir uyku imiş

Düşüne göre ta'bîrin görüser
Hayâle göre te'vîlin bulusar

Çü aksi görünür ekser düş içre
Belâ çek bunda ki hayr ola sonra

Çalış nefse muhâlif zahmeti çek
Ki bu düşün ola ta'bîri gökçek

Geçer ger zevḳ u ger zahmet çü mutlak
Uyan nefse olur gâyette ahmak

Niçin âḳil biraz çekmeye zahmet
Ki_ebed milkinde bula izz ü ni'met

Tutalım padişah oldun cihana
Ona ne etti de buna ne edecek zamane

Dünya büyücü bir kocakarıdır,
öyle ki, süslü giysiler içindeki kızlar gibi görünür,
ve bir şenliği kalmamış yıkıntı yeridir,
öyle ki, göze şenlikliymiş gibi gözükür.
Onun zevk u safası
kadınların sadakatı
ve yaz bulutu
gibi gelip geçicidir,
ve sıkıntı ve cefası
ağaçların yaprakları
ve kumların sayısı
gibi rakam değerlerini aşıcıdır.
Kedi
gibi doğurduğunu yine yer,
ve köpek gibi yaltaklandığını ısırır.
Kiminle sözleşti ki yine bozmadı,
ve kiminle bağlaştı ki yine çözmedi?
Kimdir ki zamanın
revacını kesatsız,
salahını fesatsız;
çıkışını inişsiz,
kavuşmasını karamsar olmaksız;
yüksekliklerini alçalan düzlüksüz,
balını öldüren zehirsiz;
barışını vuruşsuz savaşsız,
mutluluğunu tükenişle değişmesiz;
doğuşunu batışsız,
inmesini geri çıkışsız;
şerefini kötü işsiz,
gelişini gidişsiz;
ferahını sıkıntısız ve belâsız,
bağışını mihnetsiz ve ibtilâsız;
bakâsını fenasız,
zenginliğini ezasız;

Tutalım pâdişâh oldun cihâna
Ana netti buna nede zamâne

Dünyâ bir pîre-zen-i acûzedir ki,
libâs-i ârâyiş-i duhterânda görünür,
ve bir harâb-âbâd-i vîrânedir ki,
mazhar-i âbâdânda gözükür.
Onun zevḳ u safâsı
vefâ-yi zenân
ve ebr-i tâbistân
gibi nâ-pâyidârdır,
ve gussa vü cefâsı
evrâk-i eşcâr
ve a'dâd-i rimâl
gibi bî-şümârdır.
Gürbe gibi doğurduğun yine yer,
ve kelb gibi temelluk ettiğin ısırır.
Kimin ile ahd etti ki gine bozmadı,
ve kimin ile akd etti ki gine çözmedi?
Kimdir ki rûzigârın
revâcını bî-kesâd
ve salâhını bî-fesâd,
ve suûdunu bî-hübût
ve vusûlünü bî-kunût,
ve evcini bî-hâzîz-i nâzil
ve şehdini bî-semm-i ḳâtil,
ve sulhunu bî-ceng ü cidâl
ve devletini bî- tağayyür-i zevâl,
ve tulûunu bî-üfûl
ve nüzûlünü bî-kufûl,
ve şerefini bî-vebâl
ve kudûmünü bî-irtihâl,
ve ferahını bî-terah u belâ
ve minhatını bî-mihnet ü ibtilâ,
ve baḳâsını bî-fenâ
ve gınâsını bî-anâ,

nimetini gamsız,
    lezzetini elemsiz;
şerbetini zehirsiz,
    lutfunu kahırsız;
izzetini mezelletsiz,
    devletini illetsiz;
boşanmasını ayrılıksız,
    sevgisini bozuşmaksız
görmüştür?
Bu öyle bir evdir ki,
temelleri yıkılmış,
    emelleri uçup gitmiştir;
yüceltmeleri aşağılama,
    ululamaları küçültmedir;
afetler arsası
    ve belâlar konağıdır.
Her kim ki cihan kadehinden dirlik şarabı içti, eninde sonunda ölümün baş ağrısını görse gerek,
        ve her kim ki zaman bağından rahat gülü kokladı, elbette zahmetinin dikenini çekse gerek.
Her nazik dil ölüm kılıcı elinden kan içinde kalmıştır;
        her mutluluk kubbesi, kazmasının yarasından baş aşağı yıkılmıştır.
Hangi yüksek ikbal selvisidir
mecalsiz ecel yelinin güçlü yüklenişlerinin
iki kat etmemiş olduğu;
        hangi güzellik bağının çiçeğidir
        ölüm ve tükeniş son baharının saldırışlarının
        yere yıkmamış olduğu?
Hangi göz alıcı ve gönül çekici güzellik var,
değişim ve başkalaşım tufanının onu zamane sayfasından silip gidermemiş olduğu;
        hangi harikulâde güzel kokulu kırmızı gülün yanağı var,
        parlak aya benzer o yanağın cihanın çörçöpüne karışıp gitmemiş olduğu?
Hangi arı duruluk göğü var,
yüce evren olaylarının bulutları ile
rengi ve güzel görüntüsünün
bozulup kaybolmamış olduğu;
        hangi varlık biçiminin ay yüzü var,

ve ni'metini bî-gam
ve lezzetini bî-elem,
ve şerbetini bî-zehir
ve lutfunu bî-kahır,
ve izzetini bî-mezellet
ve devletini bî-zillet,
ve talâkını bî-firâk
ve muhabbetini bî-nifâk
görmüş ola?
Bu bir evdir ki,
imâretleri harâb
ve emelleri nâ-yâb;
ve izzetleri tahkîr
ve ta'zîmleri tasgîr;
ve arsa-i âfât
ve menzil-i beliyyâttır.
Her kim ki ke's-i cihândan şarâb-i hayât içti, âkıbet humâr-i memâtı görse gerek,
ve her kim ki bâğ-i zamândan gül-i râhat koktu, elbet hâr-i zahmetin çekse gerek.
Her nâzik diller şimşîr-i merg elinden pür-hûndur,
ve her tâk-ı devlet külüngi zahmından ser-nügûndur.
Hangi serv-i bâlâ-yi iḳbâldir
ki kuvvet-i bâd-i ecel-i bî-mecâl
onu dü-tâ etmemiştir,
ve hangi şükûfe-i bâğ-i cemâldir
ki satavât-i hazân-i merg ü vebâl
onu yere düşürmemiştir?
Hangi nakş-i dil-keş ü zîbâdır
ki tûfân-i hıdsân onu rakk-ı varak-ı zamâneden yuyup gidermemiştir,
ve hangi ârız-ı gül-i ra'nâdır
ki izâr-i meh-i tâbânı hâr ü hâşâk-i cihâna karışıp gitmemiştir?
Hangi âsümân-i safâdır
ki gamâim-i hâdisât-i kâinât-i ulviyye ile
reng ü rüvâsı
küdûret ü zevâl bulmamıştır,
ve hangi sûret-i mâh-sîmâdır

aşağı âlemin [= dünyanın] bahtsızlık engellerinin çıkagelmesi ile
parlaklık ve aydınlığının
değişmemiş ve başkalaşmamış olduğu?
Hangi değerlilik göz bebeğinin güzel yüzü var,
insan gözü o güzellik ve alıcılığın güzelliğinde sarhoşa dönmüşken
ansızın yokluk yelinin esip
toprak içinde değerini hiçe indirmemiş olduğu,
ve hangi gencin bahtının gücü var,
yaşlı-genç o baht sahibinin üzengisinde yürürken
sonunda ecel arslanının yetişip
pençesinin gücüyle inim inim inletmemiş olduğu?
Dünyada saflar yaran hangi savaşçıdır
dizgin salmış ve elde mızrak giderken
zamanın ağına düşmemiş olan;
hangi zaman meydanının eridir
sert yayı ve zehirli mızrağı elde gezerken
kahr elinin vuruşuyla yatağa düşmemiş olan?
Nice halifelerin bahtlılık sarıkları vardı,
bir gün ters yüz olup boyunlarını onunla bağladılar,
ve nice padişahların değerlilik kemerleri vardı,
ansızın esir eyleyip bellerine zincir eylediler.
Nice yürekli bahadırlar olur,
kendi kılıçlarıyla boyunlarına vurulur,
ve nice akıllı padişahlar olur,
görüş ve düşünceleriyle yine kendileri yok edilir.
Cihan bağı hiç mutluluk gülü vermemiştir,
cefa ve mihnet dikeni
birlikte olmayan;
zaman arısı hiç ululuk balı sunmamıştır,
kahır ve meşakkat zehri
yanında bulunmayan.
Zaman Zeliha'sının
eteğini yırtmamış olduğu
devran Yusuf'u var mı?
Cihan şeytanının
yakalayıp yok etmemiş olduğu
zaman Süleyman'ı var mı?

ki tareyân-i mevâni'-i nekebât-i sifliyye ile
revnak u ziyâsı
tagayyür ü intiḳâl bulmamıştır?
Hangi cemâl-i merdüm-i dîde-i izzettir
ki dîde-i merdüm o hüsn ü zînetin letâfetinde hayrân iken
nâ-gehân bâd-i fenâ esip
hâk içinde hôr etmemiştir,
ve hangi kuvvet-i devlet-i cüvân-bahttır
ki pîr ü cüvân o sâhib-devletin rikâbında revân iken
âhır şîr-i ecel yetişip
zûr-i pençesi ile zâr etmemiştir?
Hangi mübâriz-i saf-der-i cihândır
ki küşâde-inân ü keşîde-sinân olup yürürken
beste-i şest-i dehr olmamıştır,
ve hangi merd-i meydân-i zamândır
ki saht-kemân ü zehr-peykân olup gezerken
haste-i zahme-i dest-i kahr olmamıştır?
Nice halîfelerin imâme-i devletleri vardı
kim bir gün ser-nügûn olup boyunların onun ile bağladılar,
ve nice pâdişâhların kemer-i izzetleri vardı
kim nâ-gâh esîr eyleyip bellerine zincîr eylediler.
Nice dilîr bahâdırlar olur
kim kendi kılıçları ile gerdenlerine çalınır,
ve nice âḳil pâdişâhlar olur
ki tedbîrleri ile gine kendiler sınır.
Bâğ-ı cihân hîç gül-i devlet vermemiştir
ki hâr-i cefâ vü mihnet
ona lâzım olmaya,
ve zenbûr-i zamân hîç şehd-i izzet sunmamıştır
ki zehr-i kahr ü meşakkat
ona mülâzim olmaya.
Hangi Yûsuf-i devrândır
ki Zelîhâ-yi zamân
dâmenin çâk etmemiş ola,
ve hangi Süleymân-i zamândır
ki dîv-i cihân
onu tutup helâk etmemiş ola?

Nice Cem geldi
kadehi parçalandı gitti;
kime devlet verildi de
müddeti tükenmedi?
Davut Nebi'nin zırhları ecel okunu savamadı;
Kelim Musa'nın asası ölüm ejderhasını basamadı.
Dârâ müdârâsıyla devranı elde edemedi,
ve Rây reyi [düşüncesi] ile cihanı ele geçiremedi.
Hangi güzellik bahçesinin lâlesidir,
sonunda solup dağılmayan,
ve hangi parlaklık feleğinin güneşidir,
bir gün olup da batıp yok olmayan?
Hangi bahtı açık hükümdardır,
dünya arzusunun havasında uçarken çırılçıplak ve bahtsız kalmamış olan,
ve hangi taht sahibi başı taçlı erdir,
cihan sarayının tahtına aldanmışken taçsız ve tahtsız kalmamış olan?
Şahların hangi mutluluk törenleridir,
bir izi kalmış olan,
ve hangi güzeller kitabının satırlarıdır
değişikliğe uğramamış olan?
Kat kat görünen gök kubbe bu dayanıklılıkla sonunda yarılıp yıkılsa gerek;
yeryüzü bu hoş görünüşle günü geldiğinde dağılıp bozulsa gerek.
Gördüğün şu dağlar dağılsa gerek;
gördüğün sular, çekilse gerek.
Yıldızlar yere düşse gerek;
yerle gök birbirine karışsa gerek.
Gördüğün her işyeri işsiz üretimsiz kalsa gerek;
gördüğün her topluluk darmadağın olsa gerek.
İnsanın dirlik kaftanı
göz alıcı hoş bir dibaydı,
eğer zamanın eli
çıkarmayaydı,
ve değerli ömür fidanı
hoş bir salıntılı boydu,
eğer dönüp duran dünyanın dönüşünün kasırgası
koparmayaydı.

Nice Cem geldi
ki onun câmı uşanmadı,
ve kime devlet verildi
ki müddeti tükenmedi?
Dâvûd Nebî'nin zırhları ecel tîrini savamadı;
Mûsâ-yi Kelîm'in asâsı merg ejdehâsın basamadı.
Dârâ müdârâsı ile devrânı tutamadı,
ve Rây râyı ile cihânı zabt edemedi.
Hangi lâle-i çemen-i melâhattır
ki âhır zübûl bulmadı,
ve hangi âfitâb-i felek-i sabâhattır
ki âkıbet üfûl bulmadı?
Hangi şehriyâr-i nîk-bahttır
ki dünyâ hevâsının havâsında yelerken bî-raht ü baht kalmadı,
ve hangi tâcdâr-i sâhib-tahttır
ki cihân serâsının serîrine aldanmış iken bî-tâc ü taht kalmadı?
Hangi âyîn-i devlet-i şâhândır
ki münderis olup geçmemiştir,
ve hangi âyet-i mushaf-i hûbândır
ki mensûh olup gitmemiştir?
Kubbe-i semâvât bu salâbet ile âhır münşakk olup yıkılsa gerek,
ve rûy-i zemîn bu tarâvet ile âkıbet harâb olup bozulsa gerek.
Dağlar ki görürsin, dağılsa gerek;
sular ki görürsin soğulsa gerek.
Yıldızlar yere düşse gerek,
ve yer ü gök birbirine karışsa gerek.
Her kârgâh ki görürsün, bî-kâr-bâr kalsa gerek,
ve her cemâat ki görürsün, târ-mâr olsa gerek.
Hil'at-i zindigânî-yi âdemî
hoş dîbâ-yi zîbâ idi,
eğer dest-i rûzigâr
çıkarmaya idi,
ve nihâl-i ömr-i girâmî
hoş ḳâmet-i ra'nâ idi,
eğer tünd-bâd-i gerdiş-i devvâr
koparmaya idi.

Beyit

Bu dünyanın bahçesi ne hoştu
Eğer sonbaharının yerle bir edişi olmasaydı

Nice körpecik çocuklar olur,
henüz gül yanaklı goncası açılmamış,
    mis kokulu saç örgüsü çözülmemiş;
kaşları yayı kurulmamış,
    gamzeleri oku atılmamış
iken, birdenbire
ortalığı karma karış eden zamanın kahrı
o körpecik bedenleri
hak ile yeksan eder;
        ve nice benzersiz güzeller olur,
        cana can katan çehreleri
            ve hayranlık uyandıran boyları
        gönül bahçesine güzellik
            ve cihan bağına bezek
        vermişken, bir gün
        zamanın sürekli gelip geçişinin fitnesi
        o selvi boyluların boylarını
            ve o gül yüzlülerin yanaklarını
        toprak altında gizler.
Nice parlak yeni doğmuş ay olur,
daha on dört günlük olmadan batıp gider,
        ve nice ışık saçan güneş olur,
        ufuktan yükselmeden kararıp söner.
Cihan bağında nice fidanlar olur, büyümeden yine kurur,
        ve zaman yeşilliklerinde onca reyhanlar olur, açılmadan yolunur.
Nice ömür ağaçları olur,
büyüyüp meyve verirken
acımasız zamane gözünün yarası erişip
beklenmedik bir anda çıkagelen oluşların yok edici yeli yıkıp düşürür,
        ve nice koca dirlik ağaçları olur,
        kökleri yere iyice tutunmuşken
        hileci zamanın durmaksızın yinelenen oluşları yetişip
        bir gün şiddetli musibetler rüzgarı yere aktarır.

Beyt

Ne hoş idi bu dehrin bûsitânı
Ger olmayaydı âsîb-i hazânı

Nice tıfl-i nâzenînler
ki henûz gonçe-i gül-izârı açılmamış
ve zülf-i müşk-bârı çözülmemiş;
kaşları yayı kurulmamış,
gamzeler okı atılmamış
iken, nâ-gâh
kahr-i zamân-i fettân
o nâ-resîdeleri
hâk ile yeksân eder,
ve nice mahbûb-i güzînler
çehre-i cân-fizâ
ve kadd-i dil-ârâları
gönül gülzârına behcet
ve cihân bâğına zînet
vermiş iken, bir gün
fitne-i devr-i zamân
o servi boyluların kadlerini
ve o gül yüzlülerin hadlerini
toprak altında penhân eyler.
Nice hilâl-i dırahşân olur
ki henûz bedr olmadan husûf bulur,
ve nice âfitâb-i tâbân olur
ki ufuktan kalkmadan küsûf bulur.
Cihân bâğında nice nihâller olur ki yetişmeden yine kurur,
ve rûzigâr çemenlerinde onca reyhânlar olur ki açılmadan yolunur.
Nice ömür ağaçları olur
ki yetişip müsmir iken
zahm-i çeşm-i zamâne-i gaddâr erişip
nâ-gâh bâd-i fenâ-yi havâdis yıkıp düşürür,
ve nice zindigânî devhaları olur
ki kökleri zemîne müsemmir iken
nevâib-i rûzigâr-i mekkâr yetişip
bir gün sarsar-i mesâib yere aktarır.

Cihan bahçıvanı böyle gelmiş, dikip koparır,
ve yeryüzü çiftçisi âdet edinmiş, ektiğini kaldırır.
Nice kendi zamanlarının yiğitleri
ve balta girmemiş ormanların arslanları
gelmişlerdir, öfke kaplanlarının atılışı anında gökyüzü arslanını yakasına yapışma pençesiyle yere sererlerdi; sonunda feleklerin kadehinin bir kaç devrine dayanamayıp sarhoş olup serseme döndüler,
başları gökteyken yerin toprağı üzerine yayılıp kaldılar;
yalnızca varlıklarından
zamanda bir kıssa ve yad
ve dilde bir kuru ad
kaldı.
Süleyman Peygamber
-ki cin ve peri buyruk ve egemenliği altına girmişti
ve yırtıcı hayvanlar ve kuşlar kendisine boyun eğmişti;
taş başlı cinler
egemenliğinin mutfağında yemek taşıyan hizmetkârlarıydı,
ay yüzlü periler
ordusunun alaylarının sancaktarlarıydı;
ve bu sûret âlâyişine iltifât nakş-i âba
inanmağa benzer.
yelin eşkin gidişli atı,
Âd kavminin boyun kemiğine çifte atıcı;
bahar dibasına süs saçan,
güzel görüntülerin yüzünü açan;
bulut çadırının temizlikçisi,
su sayfalarının resimcisi;
bağ tavusunu dönüp dolaştıran,
çerağın namusunu yok eden;
aktar dükanına koku götüren,
tatar kervanına öncülük eden;
Hoten tacirlerini yürüten,
çemen kızlarına aşk ilan eden,
yani
cansız yürüyen sabah yeli,
o insan ve cinlerin canlarına ferahlık verici

Cihân bâğubânı böyle gelmiş, dikip koparır,
ve zemîn dihḳânı âdet edinmiş, ektiğin götürür.
Nice dilîrân-i eyyâm
ve şîrân-i âcâm
gelmişlerdir kim âheng-i peleng-i tehevvürleri hîninde şîr-i çarhı pençe-i da'vâ ile zebûn ederlerdi; âhır sâğar-i eflâkin bir kaç devrine döymeyip
mest ü bî-hûş oldular;
başları gökte iken hâk-i zemîn üzre mefrûş oldular;
hemîn vücûdlarından
zamânda bir kıssa vü yâd
ve zübânda bir kuru ad
kaldı.
Süleymân-i mürsel
-ki dîv ü perî hükm ü fermânında idi,
ve vuhûş ü tuyûr ahd ü peymânında idi;
dîvân-i seng-serler
kâse-keşân-i matbah-i câhı idi,
perîyân-i mâh-peykerler
kevâkib-i mevâkib-i sipâhı idi;
merkeb-i cevâd-i bâd,
çifte-zen-i mühre-i gerden-i Âd;
nakş-bend-i dîbâ-yi rebî',
çehre-küşâ-yi süvâr-i bedî';
ferrâş-i hayme-i sehâb,
nakkâş-i sahîfe-i âb;
cilve-dehende-i tâvûs-i bâğ,
ber-şikenende-i nâmûs-i çerâğ;
bûy-ber-i külbe-i attâr,
talîa-i kârüvân-i tâtâr;
sâyık-ı tâcirân-i Huten,
âşık-ı duhterân-i çemen,
ya'nî
nesîm-i revân-i bî-revân,
safâ-bahş-i cân-i ins ü cân
taht-i tasarruf-i irâdetinde
ve dest-i kuvvet ü kudretinde idi;

iradesinin tasarrufu altındaydı
ve kuvvet ve kudretinin avucundaydı;
dilese yel bineği üzerine oturaklılık eyeri vurup
arkın arkın etrafı dolanırdı,
"*... onun emriyle, onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi.*"[93] ayetinde dile getirildiği gibi;
ve istese bir saatte yele binip
yedi iklimi gezerdi,
"*Süleyman'ın (emrine de) şiddetli esen yeli (verdik.)*"[94] ayetinde belirtildiği gibi;
baştanbaşa yeryüzüne egemen olma fermanı güç yeterliği pençesinde idi,
ve yel ordusunun baş eğişi dizgini egemenlik ve koruyuculuğu elinde idi;
her sınıftan dizi dizi kuşlar kanatlarını açarlar, bahtının tahtının ve mutluluğunun sedirinin üstüne mutluluk sayvanı kurarlardı-;
sonunda ecel cenginin safında bir an duramayıp
yatı pusatı, kabı kaçağı
ve kulu ulağı, dostu uşağı
bırakıp yok oldu;
çırçıplak ve bir başına yer içinde kayboldu.
Dünya hâli böyle gelmiştir, gelen gider,
ve ecel ejderhası böyle olur, bulduğunu yutar;
zehrine panzehirle çare olmaz
ve yarası ilaçla onulmaz.
Dünya sarayına gurur serap parıltısına
aldanmağa benzer,
Cihan rengine gönül veren gönül pasını açamaz,
ve dünya kokusuna eğilim gösteren can kokusunu duyamaz.
Bu öyle bir meclistir ki, zaman sâkisi elinden bal ve zehir
bir kadehten sunulur
ve bu öyle bir konaktır ki, saptırmak ve yola sokmak için şeytan ve melekler gelir
aynı yerden görünür.
Karanlık aydınlığı izler;
keder sevincin ardını gözler.
Sağlık hoş nimetti,
eğer soysuz zaman bozmayaydı,
ve gençlik hoş zinetti,
eğer yaşlılık gelip çatmasaydı.

dilese merkeb-i bâd üzerine zîn-i temkîn urup
âheste etrâfı seyrân ederdi ki:
"Tecrî bi-emrihî ruhâen haysü esâbe"[93],
ve istese bir sâatte yele süvâr olup
yedi iḳlîmi cevlân ederdi ki :
"*Ve li-Süleymâne'r-rîha 'âsıfeten*"[94];
fi'l-cümle menşûr-i tasarruf-i kişver-i hâk kef-i kifâyetinde idi,
ve zimâm-i inkıyâd-i leşker-i bâd kabza-i eyâlet ü riâyetinde idi;
sunûf-i sufûf-i tuyûr saf saf kanadların açıp taht-i bahtının ve serîr-i sürûru- nun üstüne sâyebân-i saâdet bağlarlar idi-;
âhır ecel mesâffının saffında bir lahza duramayıp
âlet ü esbâbı
ve a'vân ü ashâbı
bırakıp penhân oldu;
uryân ü tenhâ zîr-i zemîn içinde nihân oldu.
Dünyâ hâli böyle gelmiştir, gelen gider,
ve ecel ejdehâsı böyle olur, bulduğun yutar;
zehrine tiryâk ile ıslâh olmaz,
ve zahmı ilâc ile salâh bulmaz.
Dünyâ sarâyına gurûr lemeân-i serâba
aldanmağa benzer,
ve bu biçim alaca bulacasına iltifat su üzerine çizilmiş resme
inanmağa benzer.
Cihân rengine gönül veren gönül jengin açamaz,
ve dünyâ bûyuna meyl eyleyen cân kokusun duyamaz.
Bu bir meclistir ki,
sâḳî-yi rûzigâr elinden zehr ü nûş
bir câmdan sürülür,
ve bu bir menzildir ki,
ızlâl ü hidâyet için dîv ü sürûş
bir maḳâmdan gözükür.
Zulmet tâbi'-i nûrdur,
ve gussa tâlî-yi sürûrdur.
Sıhhat hoş ni'met idi,
eğer dehr-i dûn münağğas etmeye idi,
ve yiğitlik hoş zînet idi,
eğer pîrlik gelip bozmaya idi.

Sevgiliye kavuşmak ne hoş durumdu,
eğer ayrılığı olmasaydı
ve insanî aşk ne hoş lezzetti,
eğer sürgit duraydı;
ama
her dünya kavuşmasının ayrılması var,
ve her bir araya gelişin dağılması var.

Beyitler

Ne kadar yakınlık olsa arada
Yine ayrılık olur sonunda

Bir zaman âşık ve maşuk olurlar
Çare yok birbirinden ayrılırlar

Sen ölümlü ve sevgili ölümlüyken
Ne kadar zamanı olur öyle bir aşkın

Öyle birine gönül ver ki ölümsüz olsun
Böylece ne sen öl ve ne de o ölsün

Madem ki eğreti aşkı sen tanıyorsun
Lezzeti nasıldır, iyi biliyorsun

Şunu düşün ki bu lezzet ne olur, ya
Eğer sevilen ve seven gerçek olursa

Özellikle de her dem yaşansa
Seninle sonsuza dek birlikte olsa

Ne gördün ki gönül verdin cihana
Ya noldun aldanırsın bu zamana

Çalış ki ahiret için azık edinesin
Cehennemden kendini azat edesin

Gönlünü Hak Hazreti'ne bağla
Dışarıda da hizmetine çalış çabala

Ola ki sonunda mutluluğa erersin
İki dünyada efendilik edersin

Vuslat-i yâr hoş safâ idi,
eğer fırkati olmaya idi,
ve aşk-i mecâzî hoş lezzet idi,
eğer dâim dura idi;
ammâ
her dünyâ vuslatının firâkı var,
ve her ictimâın iftirâkı var.

Ebyât

Ne miḳdâr olsa ger ülfet arada
Gine âhır olur fırkat arada

Zamândır âşık u ma'şûk olurlar
Zarûrî birbirinden ayrılırlar

Çü sen fânî vü mahbûb ola fânî
Ne denli ola ol aşkın zamânı

Gönül bir kimseye ver kim dura ol
Ne sen fânî olasın u ne hôd ol

Mecâzî aşkı çünkim sen tanırsın
Nicedir lezzetini hoş bilirsin

Bunu fikr eyle kim nolur bu lezzet
Eğer ma'şûk u aşk ola haḳîkat

Husûsâ kim hemîşe dâim ola
Seninle tâ-ebed ol ḳâim ola

Ne gördün kim gönül verdin cihâna
Ya noldun aldanırsın bu zamâna

Çalış kim âhıret-çün zâd edesin
Cehennemden seni âzâd edesin

Dilin rabt eylegil Hak Hazretine
Dürüş zâhirde dahı hizmetine

Ola kim bulasın âhır saâdet
Dü âlemde göresin sen siyâdet

Eğer
mutlu ile mutsuzun hâlini
    ve ikisinin de misalini
bilmek istersen, farz eyle ki bir
akıllı padişah
    ve olgun bir şah
vardı ki ona "Rûhulkudüs" derlerdi.
İki oğlunu gönderdi ki gitsinler, gurbet ilinde
güzel bilgiler öğrensinler,
        ve değerli üstünlükler edinsinler,
yüksek ahlâk elde etsinler,
        ve iyi huylar ve davranışlar kazansınlar.
Gözü parlak bir ileri karakol,
    bedeni genç binek;
fikri saygıdeğer eğitici,
    aklı azametli yönetici;
uzuvları hizmetkâr,
    iç güçleri dost ve yar;
anlayışı çeşnicibaşı,
    mideyi benzersiz ahçıbaşı;
ciğeri nimet sunucu sofra sorumlusu,
savıp giderme gücünü değerli temizlik görevlisi;
kaşlarını keman,
    saç örgüsünü çevgan;
her kirpiğini bir nişan oku,
    her benini bir yem tanesi, gönlü tuzağa düşürücü;
gözünü kan dökücü bir baş keser,
    gamzesini keskin hançer;
dudağını müdam [= kırmızı şarap],
    saçını dâm [= tuzak];
dişlerini gevher [= inci],
    duyusunu bir cevher;
beyni ele geçirilmesi güç hazine,
    mizacı kolay açılmaz reze [= kilit];
yaradılışı güçlü hazine bekçisi,
    kuvvetlerini güvenilir kapı hizmetlisi;

Eğer
saîd ile şaḳînın hâlini
ve ikisinin de misâlini
bilmek istersen, farz eyle kim bir
pâdişâh-i âḳil
ve cihândâr-i kâmil
var idi ki ona "Rûhu'l-kudüs" derler idi.
İki oğlını gönderdi ki varalar; dâr-i gurbette
tahsîl-i maârif-i latîfe
ve tekmîl-i fezâil-i şerîfe
ve cem'-i ahlâk-ı seniyye
ve ihrâz-i âdâb-i zekiyye
edeler.
Dîdeyi talîa-i garrâ
ve bedeni merkeb-i bernâ;
fikri atabek-i mükerrem
ve aklı vezîr-i muazzam;
cavârihi hadem
ve kuvâyı haşem;
fehmi çâşnigîr,
mi'deyi tabbâh-i bî-nazîr;
ciğeri hôn-sâlâr-i latîf,
dâfiayı ferrâş-i şerîf;
kaşlarını kemân
ve gîsûsunu çevgân;
her müjesini bir tîr-i nişâne
ve her benini bir dil-firîb dâne;
çeşmini cellâd-i hûn-rîz
ve gamzesini hançer-i tîz;
la'lini müdâm
ve zülfünü dâm;
dişlerini gevher
ve hâssasını bir cevher;
dimâğı hazîne-i müstahkem
ve mizâcı kilîd-i muhkem;
tabîatı hâzin-i mekîn
ve kuvâsını huddâm-i emîn;

hafızayı hazinede görevli yiğit,
    hayali orada burada gezer bir çaşıt;
tasavvur gücünü algılanmış biçimlerin ressamı,
    düşünme gücünü akılla edinilmiş yapıların mimarı
olarak görevlendirip, bütün bu hizmet erlerini yanlarına verip;
ruhlar ve melekler yurdundan
    insanoğlunun yokluk yurduna [= dünyaya]
gönderdi.
Bunlar da bu diyara geldiler,
        bir kaç gün gözü bağlı durdular.
Sonunda gördüler
ki bir güzel konak
    ve bir cana can katıcı durak;
cennet bahçesi gibi dış görünüşü güzel mi güzel,
    ve her türlü lezzet araçları hazırda bekler.
Hemen biri buna meyletti,
        ve bu mülke gönül verdi.
Lezzetlerine aldandı,
        ve gururuna güvendi.
Atasının diyarını unuttu,
        ve soyundan sopundan ayrıldı.
Akıl öğüt verdi, eslemedi;
        fikir söyledikçe dinlemedi.
Onlar da, beylerinin oğluydu,
neylesinler
        ve şehzadeleriydi,
        nice etsinler;
ister istemez
bunun yanınca yeldiler,
        ve dilediğine uydular.
Ara sıra kimi yaramazlıklarına engel oldular;
        ellerinden geldikçe savuşturdular.
Ve öbürü hiç
dünyaya bakmadı,
        ve cihan tantanasına akmadı.
Ne için geldiyse onu görmenin ardında
        ve işi ne ise onu kayırmanın peşinde
oldu.

hâfızayı bir gulâm-i hazînedâr
ve hayâli bir câsûs-i bî-karâr;
musavvireyi nakkâş-i suver-i mahsûsât
ve müfekkireyi mi'mâr-i mebânî-yi ma'ḳûlât
edip, bu cümle-i etbâ' u eşyâı bilelerine koşup
dârü'l-mülk-i kudüsten
dârü'l-fenâ-yi inse
gönderdi.
Bunlar dahı bu diyâra geldiler;
bir kaç gün gözü bağlı durdular.
Âhır gördüler
ki bir milk-i dil-ârâ
ve şehr-i cân-fizâ;
ravza-yi behişt gibi sûreti dil-güşâ,
ve her türlü esbâb-i lezzet müheyyâ.
Hemîn biri buna meyl etti,
ve bu milke gönül verdi.
Lezzâtına aldandı,
ve gurûruna dayandı.
Atasının diyârın unuttu,
ve kavm ü kabîle içinden çıktı.
Akıl nasîhat etti, eslemedi,
ve fikir söyledikçe dinlemedi.
Onlar da, beylerinin oğluydu,
neylesinler
ve şehzadeleriydi,
nice etsinler;
çâr ü nâ-çâr bunun yanınca yeldiler,
ve dilediğine uydular.
Gâh gâh ba'zı fesâdın men' ettiler;
ellerinden geldikçe def' ettiler.
Ve o biri hîç
dünyâya bakmadı,
ve cihân âlâyişine akmadı.
Ne için geldiyse onu görmek ardınca
ve maslahatı ne ise kayırmak ardınca
oldu.

Atasının sevgisi içinden gitmedi,
ve o diyarı unutmadı.
Dünya güzelliklerine aldanmadı,
ve lezzet gururuna dayanmadı.
Yok olacağını anlayıp gönül vermedi,
ve gerçek yüzünü bilip iltifat etmedi.
Sonunda atalarından
ölüm meleği denilen elçi
ve yok oluş haberini getiren aracı;
ruhları çekip alan ulak
ve cisimleri savurup bir yana atan ulak
elde edilemeyenler için yanıp yakınmalara yol açan mektubu
ve lezzetleri yok edici buyruğu
getirip, ikisi de çaresiz atalarına gider oldular,
ve bu cihandan o cihana sefer eder oldular.
Öbürü
ki olgunluk kazanmıştı,
ve atasının dediğini yapmıştı;
marifet atına binip,
Hakk'ın buyurduğu yoldan gitmeyi yol azığı edip,
ve iyi işler yapmayı arkadaş edinip,
iman ışığı yanınca
ve hidayet kılavuzu önünce,
olanca hizmetlileri
ve varca yakın görevlileri
ile sevinçli ve şen şakrak,
gülerek ve oynayarak
atasının iline
ve soyu sopu içine
varıp,
onlar da bunu
şüphe lekesi bulunmayan bilgilerle donanmış
ve dinî edeplerle temizlenip arınmış
bulup,
ruhlar başkentinde
ve melekler ülkesinde

Atası muhabbeti içinden gitmedi,
ve o diyârı unutmadı.
Dünyâ muzahrafâtına aldanmadı,
ve lezzet gurûruna dayanmadı.
Fenâsın anlayıp gönül vermedi,
ve haḳîkatin bilip iltifât etmedi.
Âhır atalarından
resûl-i melekü'l-mevt
ve ilçi-i nâî-yi fevt;
berîd-i kâbızu'l-ervâh
ve ḳâsıd-i müferriku'l-eşbâh
mektûb-i mûcib-i haserât
ve nâme-i hâdimu'l-lezzât
getirip, ikisi dahı elbette atalarından gider oldular,
ve bu cihândan o cihâna sefer eder oldular.
O biri
ki tahsîl-i kemâl etmiş idi,
ve atası dediğin eylemiş idi;
ma'rifet atına süvâr olup,
takvâ-yi Hakk'ı zâd-i râh
ve a'mâl-i haseneyi hem-râh edip,
îmân şem'i yanınca
ve hidâyet bedrıkası önünce,
cemî'-i hadem
ve cümle-i haşem
ile mesrûr ü şâdân
ve hurrem ü hırâmân
atası vilâyetine
ve kavm ü kabîle içine
varıp,
onlar dahı bunu
maârif-i yaḳîniyye ile muhallâ
ve âdâb-i dîniyye ile müzekkâ
bulup,
şehristân-i rûhâniyân
ve diyâr-i kuddûsiyânda

seçkin kişiler bölüğünden
    ve ileri gelenler topluluğundan
edip, aralarında parmakla gösterilen olur.
Öyle bir çiçek bahçesinde oturur ki,
tazelik ve güzelliği başkalaşmaz ve yok olmaz,
    baharı değişmez ve kaybolmaz;
gönül alıcı görünüşü her dem var,
    ve hoşluğu bir karar;
ışığı yalınsız,
    şarabı baş ağrısız;
şahları kapıcılarının heybeti olmaksızın,
    güzelleri rakiplerin zahmeti bulunmaksızın
olur.
Ve diğeri
ki burada lezzetlere dalmış
    ve şehvetlere batıp kalmış;
hile konağına aldanmış
    ve eğlence sarayına inanmıştı;
sonunda gitmeli olunca görür
ki bu alıştığı halk burada kalır,
        ve bu düşüp kalktığı topluluktan ayrılır;
o eşyalar ve mallar ki toplamıştı,
    ve o saraylar ve evler ki yapmıştı;
o dostlar ki yanınca seğirtirlerdi,
    ve o kullar ki önünce koşuşurlardı;
o oğulları ve kızları ki onlar için çalışırdı,
    ve ailesi ve yakınları ki işlerini görmek için çabalardı;
hepsi burada kalır,
        kendisi tek başına yola girer;
atasından birlikte gelen hizmet erleri de dağılırlar;
        "Biz atanın katına ne yüzle varırız." derler.
Böylece kendi kalır yalnız;
        bir karanlıkta belirsiz.
Ne yiyecek var, ne binecek;
        ne eğlence var, ne sohbet edecek;
ne ışık var ki yolunu görsün;
        ne kılavuz var ki yol göstersin.

efrâd-i a'yân
ve cümle-i mütemiyyizândan
edip, aralarında müşârün ileyh bi'l-benân olur.
Bir gülşende karâr eder ki,
nazreti bî-tağayyür ü zevâl
ve bahârı bî-tebeddül ü intiḳâl;
rüvâsı müdâm
ve safâsı ber-devâm;
nûru bî-nâr
ve hamrı bî-humâr;
şâhları bî-heybet-i hücebâ
ve şâhidleri bî-zahmet-i rukabâ
olur.
Ve o biri ki
bunda lezzâta gark
ve şehevâta müstağrak;
kâşâne-i firîbe aldanmış
ve sarây-i sürûra inanmış idi,
âhır gitmeli olucak görür
ki bu öğrendiği halk bunda kalır,
ve bu me'lûf olduğu cemâattan ayrılır;
o esbâb ü mâllar ki yığmış idi,
ve o sarâylar ve evler ki yapmış idi;
o dostlar ki yanınca seğrişirler idi,
ve o kullar ki önünce yüğrüşürler idi;
o ebnâ vü benât ki onların için çalışırdı,
ve ehl-i cemâat ki maslahatlarına dürüşürdi;
cümlesi bunda kalır;
bu yalnız yola girer;
atasından bile gelen nöğerler dahı dağılarlar;
"Biz atan katına ne yüz ile varırız" derler.
Pes kendi kalır yalınız;
bir karanlıkta belirsiz.
Ne zâd var, ne merâkib;
ne eğlence var, ne musâhib.
ne şem' var ki yolun göre;
ne kılavuz var ki yol göstere.

Gah bir dereye düşer, çıkamaz;
gah bir balçığa batar, kalkamaz.
Ne bir kimse var ki elini tutsun;
ne bir yoldaş var ki kaldırsın.
Kimi zaman yılanlara uğrar, kimi zaman çıyanlara;
kimi zaman kurtlara uğrar, kimi zaman arslanlara.
O o yandan çeker, parçalar;
bu bir yandan sokar, yaralar.
Her an kahır sâkisinden azap kadehini dolu dolu içer,
ve her saat hasret eliyle nedamet toprağını başına saçar.
Yüzü yok ki atasının yüzünü görebilsin;
Yol bilmez ki hiç olmazsa varabilsin.
Böylece şu durumda cehalet vadisinde
şaşkın ve aklı yitik kalır,
ve sapıklık çöllerinde
düşkün ve serseme dönmüşçe kalakalır.
Tanrım!
Sen sakla bu belâdan;
Tanrım!
kurtuluşa erdir bu iptilâdan.
Tanrım!
Her iş katında kolaydır;
Tanrım!
hepsi yanında aynı şeydir.
Binlerce benim gibi onmamışlara hidayet
inayetin güneşinden bir zerre değil,
ve yüz bin bana benzer azmışlara delâlet
rahmetin denizinden bir damla değil.
Tanrım!
Cihanın kilitleri önünde,
dünya ve ahiretin anahtarı yanında.
Diledin, dünya verirsin; diledin, ahiret;
dilersen, ikisinde de verirsin devlet.
Dilersen, bir dilenciyi âleme şah edersin,
ve istesen, bir padişahı toprak edip ayaklar altına serersin.
Her devlet ve ikbali vermek elinde,
ve her nimeti çekip almak dileğinde.

Gâh bir dereye düşer, çıkamaz;
gâh bir balçığa batar, kalkamaz.
Ne bir kimse var ki elin ala;
ne bir yoldaş var ki kaldıra.
Gâh yılanlara uğrar, gâh çıyanlara;
gâh kurtlara uğrar, gâh arslanlara.
O o yanadan çeker, pâralar;
bu bir yandan sokar, yaralar.
Her lahza sâḳî-yi kahırdan azâb ke'sini dolu dolu içer,
ve her sâat hasret eliyle nedâmet hâkini başına saçar.
Ne yüzü var ki atası yüzün görebile;
ne yol bilir ki hele bârî varıbile.
Hemîn şöyle vâdî-yi cehâlette
vâlih u hayrân kalır,
ve bevâdî-yi dalâlette
âciz ü ser-gerdân olur.
İlâhî!
Sen sakla bu belâdan;
Sen halâs eyle bu ibtilâdan.
İlâhî!
Her iş katında âsândır;
İlâhî!
cümlesi hazretinde yeksândır.
Hezârân benim gibi onmamışlara hidâyet
inâyetin güneşinden bir zerre değil,
ve yüz bin benim sınarım azmışlara delâlet
rahmetin denizinden bir katre değil.
İlâhî!
Cihânın meḳâlîdi önünde,
ve dünyâ vü âhıretin kilîdi ileyinde.
Diledin, dünyâ verirsin, diledin âhıret;
dilersen, ikisinde de verirsin devlet.
Dilersen, bir gedâyı âleme şâh edersin,
ve istesen, bir pâdişâhı hâk-i râh edersin.
Her devlet ü iḳbâli vermek elinde,
ve her ni'metin zevâli gine dileğinde.

Tanrım!
Padişahlık sana yaraşır, çünkü cihan padişahlığını
kime dilersen verirsin,
ve kimden dilersen alırsın.
Gün olur lânetli Firavunu
Mısır ülkesi tahtına oturtup, Kelim Musa'yı gurbet acılarının çalı çırpıdan düzme kulübesinde düşkün durumda bırakırsın,
ve gün olur, yine o mel'unu
kahrının denizinde boğup Musa'yı memleketine padişah edersin.
Gün gelir Sıddık Yusuf'u haset kuyusuna ve belâ zındanına düşürürsün,
ve gün gelir yine çıkarıp Mısır tahtında değerini yükseltir ve söz sahibi edersin.
Tanrım!
Sen ezel ve ebed hükümdarısın, öyle bir hükümdar ki, Kur'an'da söz edildiği gibi, "*De ki: '-Ey mülkün sahibi Allah!'*[95] her kime dilersen hükümdarlık tahtını verirsin."
"*Sen mülkü kime dilersen ona verirsin."*[96] ayeti mealince,
ve her kimden dilersen devlet tacını alırsın,
"*Mülkü kimden dilersen ondan alırsın."*[97] ayeti mealince.
Her kimi istesen değerlilik basamaklarına eriştirirsin,
"*Kimi dilersen onun değerini yükseltirsin*."[98] ayetinde buyurulduğu gibi,
ve her kimi dilesen değersizlik çukurlarına bırakırsın,
"*Kimi dilersen onu alçaltırsın*."[99] ayetinde vurgulandığı gibi.
İyilik ve mutluluk anahtarları
seçiminin avucunda ve dileğinin sağ elindedir,
"*Her türlü iyilik yalnız senin elindedir*."[100] ayetinde beyan buyurulduğu üzere;
varlıklar dünyasının her köşe bucağı gücün altında boyun eğmişler
ve dilediğince yönetme zincirlerinde tutsak olmuşlardır,
"*Şüphesiz ki senin her şeye gücün yeter*."[101] ayetinde belirtildiği üzere.
Aydınlık ve karanlık kudret ve hikmetinin eserlerine bağımlıdır;
gündüz Rumisi ve gece Hindusu yüceliğinin sarayının kuludur;
nitekim Kur'an'da bu hususta"*Geceyi gündüzün içine koyarsın, gündüzü geceye sokarsın."*[102] buyurulur.
Zaman olur ki karanlık gecenin sancağının perçemini -Firavunun sakalı gibi-
parıltı saçan yıldızların ak ve berrak taşlarıyla
süsleyip püslersin,
ve zaman olur ki o güzel sabah vaktinin gümüş direğini -Musa'nın sağ eli gibi-
ortalığı aydınlatan güneşin ışığının parlaklığıyla
bembeyaz olmuş gösterirsin.

İlâhî!
Pâdişâhlık sana yaraşır ki cihân pâdişâhlığını
kime dilersen verirsin,
ve kimden dilersen alırsın.
Gâhî Fir'avn-i leîni
server-i serîr-i milk-i Mısr edip, Mûsâ-yi Kelîm'i külbe-i ahzân-i gurbette mübtelâ edersin,
ve gâhî gine o mel'ûnu
kahrın denizine gark edip Mûsâ'yı memleketine pâdişâ edersin.
Gâh Yûsuf-i sıddîkı hased çâhına ve belâ zındânına giriftâr edersin,
ve gâh gine çıkarıp Mısır tahtında azîz ü nâmüdâr edersin.
İlâhî!
Sen o mâlikü'l-mülk-i ezel ü ebedsin ki: "*Kuli'llâhümme mâlikü'l-mülk*"[95]
her kime dilersen taht-i memleketi verirsin
ki:"*Tü'ti'l-mülke men teşâ'*"[96],
ve her kimden dilersen tâc-i devleti alırsın
ki: "*Ve tenzi'u'l-mülke mimmen teşâ'*"[97].
Her kimi istesen derecât-i izzete yetiştirirsin
ki: "*Ve tü'izzü men teşâ'*"[98],
ve her kimi dilesen derekât-i mezellete bırakırsın
ki: "*Ve tüzillü men teşâ'*"[99].
Mefâtîh-i hayr ü saâdet
kabza-i ihtiyâr ve yemîn-i irâdetindedir
ki: "*Bi-yedike'l-hayr*"[100;]
ve nevâhî-yi kâinât taht-i kudretinde makhûr
ve selâsil-i tasarrufâtında me'sûrlerdir
ki: "*İnneke 'alâ külli şey'in kadîr*"[101]
Nûr ü zulmet musahhar-i âsâr-i kudret ü hikmetindir;
Rûmî-yi rûz ü Hindû-yi şeb bende-i dergâh-i izzetindir
ki: "*Tûlicü'lleyle fi'n-nehâri ve tûlicü'n-nehâre fi'l-leyl*"[102]
Gâh olur ki perçem-i alem-i şeb-i deycûru, rîş-i Fir'avn gibi,
cevâhir-i zevâhir-i kevâkib-i dırahşân ile
murassa' u zîbâ edersin,
ve gâh olur ki amûd-i sîmîn-i subh-i sabîhi, yemîn-i Mûsâ gibi,
pertev-i nûr-i hurşîd-i tâbân ile
yed-i beyzâ edersin.

Gün olur, uğursuzluk gecesinin yüzünün karalığını
uğurluluk mülkünün gününün aklığına -Firavun gibi- söz sahibi ve yönetici edersin,
ve gün olur, mutluluk gününün yüzünün aklığını
belâ ve mihnet gecesinin karalığı üzerine -Musa gibi- üstün ve buyruk verici edersin.
Kimi zaman bir ölü kâfirin belinden
-Âzer ve Abdullah gibi-
bir diri ve bilgin çıkarıp
iki âlemde dost ve canan edersin,
ve kimi zaman bir diri ve bilginin soyundan
-Neciyyullah Nuh gibi-
bir ölü kâfiri getirip
iki âlemde hor ve düşkün eylersin;
nitekim Kur'an'da bu hususta buyurulur: "*Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın*."[103]
İstesen,
bir kimseye nimetler verip
rızkını sınırsız derecede bol edersin,
ve dilesen,
bir parça ekmeğe muhtaç edip
kapılarda inim inim inletirsin;
nitekim bu konuda Kur'an'da şöyle denilir:: "*Sen kimi dilersen, ona sayısız rızık verirsin*."[104]
Tanrım!
Sen o padişahsın ki,
bütün Rum'da ve Çin'de yaşayanlar
ve götürü Hind ve Sind'de oturan insan toplulukları ile diğer yeryüzü arsasını paylaşanlar
tabakalarının aykırılıkları
ve derecelerinin uyuşmazlıkları
ile bir ana yol ve bu ana yola bağlı yan yollarda bir yöne sapıp eğilim göstermiş olan din anlayışları
ve bir ana çizgi ile bu çizgiden çıkan yan çizgilerde birbirlerinden uzağa düşmüş inanç yönelişleri
üzerineyken,
cümlesi şu hususta birleşmişlerdir,
ve hemen hepsi bunda uyuşmuşlardır:

Gâh olur ki sevâd-i rûy-i şeb-i nuhûseti
beyâz-i rûz-i milk-i devlete Fir'avn-vâr mâlik ü müstevlî edersin,
ve gâh olur ki beyâz-i çihre-i rûz-i saâdeti
sevâd-i şeb-i belâ vü mihnet üzre Mûsâ-sıfat gâlib ü müsta'lî edersin.
Gâh olur ki bir kâfir-i meyyitin belinden
-Âzer ü Abdu'llâh gibi-
bir hayy ü alîm çıkarıp
iki âlemde habîb ü halîl edersin,
ve gâh olur ki bir hayy ü alîmin sulbundan
-Nûh neciyyu'llâh gibi-
bir kâfir-i meyyiti getirip
dü âlemde hôr ü zelîl edersin
ki : "*Tuhricü'l-hayye mine'l-meyyiti ve tuhricü'l-meyyite mine'l-hayy*"[103]
İstesen
bir kimseye ni'metler verip
rızkını bî-şümâr edersin,
ve dilesen
bir nâna muhtâc edip
kapılarda zâr edersin
ki: "*Ve terzuku men teşâ'u bi-gayri hesâb*.".[104]
İlâhî!
Sen o pâdişâhsın ki,
cemî-i ehl-i Rûm ü Çîn
ve cümle-i tavâif-i Hind ü Sind ve sâir sükkân-i arsa-i zemîn
ihtilâf-i tabaḳât
ve tebâyün-i derecâtları
ile mezâhib-i mütecânifetü'l-fürû' ve'l-usûl
ve tarâyıḳ-i mütebâidetü'l-ebvâb ve'l-fusûl
üzerine iken,
cümlesi bu emre muttabık
ve cemîisi bunda müttefiḳlerdir

Padişahlar padişahı sensin,
şahlığının başlangıcı yok;
sultanlar sultanı sensin,
sultanlığının son ucu yok.
Bütün Arap ve Acem sultanları
ve Türk ve Deylem egemenleri;
Batı Afrika halklarına beylik edenler,
ve Slav milletlerini yönetenler
devlet buyruklarının unvanını
senin yüce adınla
mühürlerler,
ve güçlülük buyruklarının tuğrasını
senin ulu namınla
geçerli kılıp güçlendirirler.
Her birisi kendi dilince seni anıp yad eder;
her biri bir adla sana seslenip feryad eder.
Kimi "Tanrı" der, kimi "Huda";
kimi "Allah" diyerek eder nida.
Her dilde istenen sensin;
her millete kulluk ettiren sensin.
Cihana gelen
her gelip geçici padişahın
ve bu mülke ayak basan
her eyreti sultanın
devleti kendisiyle birlikte gitti,
ve saltanatı varlığıyla tükenip bitti.
Eğer tarih ve gece sohbetleri sayfaları
ve güzel şiir dizeleri
olmasaydı, onların söz edilme izlerinden
zaman defterleri
ve gece ve gündüz yapraklarının yüzleri
üzerinde bir izleri kalmazdı.
Sen o gök ve yer ülkelerinde egemenlik sürensin, öyle egemen ki,
egemenliğin değişim ve dönüşüm düşüncesinden
aklanmıştır, uzaktır;
sen gücüne güç yetmez hüküm yürütensin, öyle hüküm yürütücü ki,

kim pâdişâhlar pâdişâhı sensin
ki şâhlığına bidâyet yok,
ve sultânlar sultânı sensin
ki sultânlığına nihâyet yok.
Cemî-i sanâdîd-i Arab ü Acem
ve mülûk-i Türk ü Deylem,
ve ümerâ-i megâribe
ve uzamâ-i seḳâlibe
unvân-i nâme-i devletlerini
senin nâm-i şerîfin ile
mühr ü nigîn ederler,
ve tuğrâ-yi fermân-i izzetlerini
senin ism-i kerîmin ile
tenfîz ü temkîn ederler.
Her birisi dillü dilince seni zikr ü yâd ederler,
ve her biri bir ad ile sana çağırıp feryâd ederler.
Kimi "Tanrı" der, kimi "Hudâ";
kimi "Allâh" diye eder nidâ.
Her dilde maksûd sensin,
ve her millete ma'bûd sensin.
Her pâdişâh-i mecâzî
ki cihâna geldi
ve her sultân-i âriyetî
ki bu milke kadem bastı,
devleti kendi ile bile gitti,
ve saltanatı vücûdu ile mahv oldu.
Eğer
sahâif-i tevârîh u esmâr
ve letâif-i eş'âr
değilmisse, onların âsâr-i ezkârından
cerâid-i rûzigâr
ve safahât-i leyl ü nehâr
üzerinde bir eserleri kalmazdı.
Sen o mâlik-i memâlik-i âsümân ü zemînsin ki,
milketin tahvîl ü intiḳâlden
münezzeh ü müberrâdır,
ve sen o pâdişâh-i kavî vü metînsin ki,

saltanatın yok oluş ve başkalaşım lekesinden
arınmıştır, apaktır.
Sen o güç sahibisin ve dilediğince egemenlik sürensin ki,
zaman olur, bir topluluğu yok eder, dünya arsasını boş duruma getirirsin;
nitekim Kur'an'da bu hususta şöyle buyurulur: "*Biz (inkarcı ve) haksızlık eden nice memleketi kırıp geçirdik*."[105];
zaman olur, yine o arsayı bir toplulukla doldurursun;
bu konudaysa şöyle buyurulur: "*Sonra ardından da diğer kavim(ler)i yarattık*,"[106]
Zaman olur,
devlet ve ikbali
ve servet ve malı
bir bölükten alırsın,
"*Onlar bağlardan, pınarlardan, ekinlerden, güzel konaklardan, içinde yüzdükleri bolluk ve ihtişam(lar)dan neler, (nice şeyler) bıraktılar*."[107] ayeti mealince;
yine bin türlü nimeti
ve her türlü görevli ve hizmet ehlini
bir başka bölüğe verirsin,
"*İşte (emir) böyledir. Biz (bütün) bunları başka başka kavim(ler)e miras olarak verdik*."[108] buyurulduğunca.
Kimi zaman bir bölük insanı
dünya beyleri
ve insanoğlunun özengi efendileri
edip, herkes
onların büyüklüğünde şaşakalmış,
ve yönetimleri altında serseme dönmüş;
kudretlerinin pençesinde ezilmiş,
buyruklarına boyun eğmeğe zorlanmış;
değerli hizmetlerine koşuşturup oturmaz;
kutlu özengilerinden ayrılmaz
iken, ansızın o dehşet verici büyüklüğünün şiddetli kasırgası esip;
o beyleri hak ile yeksan edip,
eşyalarını yağma edilmişe çevirip;
ululuklarını düşkünlüğe döndürüp,
yüceliklerini alçaklığa indirip;
güç ve egemenliklerini un ufak edip,
saygı uyandıran görünüşlerini rezilce duruma düşürüp;

saltanatın tebdîl ü zevâlden
mukaddes ü muarrâdır.
Sen o sultân-i ḳâdir ü muhtârsın ki,
gâh olur ki arsa-i âlemi bir tâifeden hâlî edersin
ki: "*Ve kem kasemnâ min karyetin kânet zâlimeten*."[105],
ve gâhî gine o arsayı bir cemâat ile mâlî edersin
ki: "*Ve enşe'nâ ba'dehâ kavmen âharîn*"[106]
Vakt olur ki
devlet ü iḳbâl
ve servet ü mâlı
bir bölükten alırsın
ki: "*Kem terekû min cennâtin ve 'uyûnin ve zürû'in ve maḳâmin kerîm ve ni'metin kânû fîhâ fâkihîn*"[107;]
gine hezâr türlü niam
ve envâ-i hadem ü haşem
bir bölüğe dahı verirsin
ki: "*Ke-zâlik ve evresnâhâ kavmen âharîn*"[108]
Gâh olur ki bir tâifeyi
serverân-i âlem
ve mâlikân-i rikâb-i benî-âdem
edip, her kişi
onların azametinde hayrân
ve taht-i hükûmetlerinde ser-gerdân;
kabza-i kudretlerinde makhûr
ve inkıyâd-i emirlerinde mecbûr;
hizmet-i âlîlerinde ḳâim
ve rikâb-i hümâyûnlarına mülâzim
etmiş iken, nâ-gâh tünd-bâd-i sarsar-i celâlin esip,
o serverleri hâk ile yeksân,
rahtlarını târâc ü tâlân;
ululukların zillete tahvîl,
izzetlerin mezellete tebdîl;
devletlerin lete,
mehâbetlerin mühânete;

nimetlerini cezaya,
bahşişlerini ezaya;
servetlerini bir işe yaramaz hâle,
toplantılarını pişmanlığa;
mallarını sıkıntıya,
mutluluklarını mutsuzluğa
döndürüp;
mahkûmlarını hâkim, kölelerini efendi;
buyruk alanları buyruk verir,
zayıflarını güç kullanır;
hizmet edenlerini saygı görür hizmeti görülen,
kulluk edenlerini önünde el bağlanır kulluk edilen
durumuna getirip, karşılarına oturanların karşısına oturtup,
ellerini öpenlerin ellerini öptürürsün,
her yaratık şaşakalıp,
ve her varlık ibret alıp
bilsinler diye
ki egemenliğin gerçek sahibi sensin, öyle ki, egemenliğine bitiş yok;
kendi başına padişah sensin, öyle ki, padişahlığına gelip geçiş yok.
Hâkim sensin,
öyle ki, bütün âlem buyruğuna boyun eğmiş;
sultan sensin,
öyle ki, iki cihan ihsanına kul olmuş.
Buyruk sana yakışır,
çünkü her ne istesen edersin;
beylik sana yaraşır,
çünkü kimi dilersen bey edersin.
İyilik ve güzellik senindir,
anlamlı bir kaş göz işaretiyle âlemi gülücükler saçan ilkbahara döndürürsün;
öfke ve hışım senindir,
bir yan bakışla cihan bağını sonbahar solgunluğuna çevirirsin.
Şahlık nişanı sana yaraşır,
kılıç sallayan güneş, savaştığın meydanın değersiz bir savaşçısıdır;
padişahlık alâmetleri sana yakışır,
ortalığı şenlendirici Zühre eğlence meclisinin en pespaye çalgıcısıdır.

ni'metlerin nıkmete,
    minhatların mihnete;
servetlerin resâsete,
    nedvetlerin nedâmete;
mâlların melâlete,
    saâdetlerin şaḳâvete
mübeddel edip;
mahkûmların hâkim,
    memlûklerin mâlik;
me'mûrların âmir,
    zaîflerin ḳâdir;
hâdimlerin mahdûm-i mükerrem,
    bendelerin emîr-i müfahham eyleyip;
karşılarına oturanların karşısına oturtup,
ellerin öpenlerin ellerin öptürürsün
ki her mahlûk hayrette kalıp
    ve her mevcûd ibret alıp
bileler
kim mâlikü'l-mülk sensin ki milketine zevâl yok;
        pâdişâh-i mutlak sensin ki pâdişâhlığına intiḳâl yok.
Hâkim sensin
ki cemî-i âlem mutî'-i fermânın;
        sultân sensin
        ki iki cihân bende-i ihsânın.
Buyruk sana yakışır
ki her ne istesen edersin;
        beğlik sana yaraşır
        ki kimi dilersen beğ edersin.
Lutf ü cemâl senindir
ki bir kirişme ile âlemi tâze bahâr-i handân edersin;
        kahr ü celâl senindir
        ki bir gamze ile cihân bâğını pejmürde-i hazân edersin.
Âyîn-i şâhî sana yaraşır
ki hurşîd-i tîğ-zen rezmin meydânının kem dil-âveridir;
        erkân-i pâdişâhî sana yakışır
        ki Zühre-i tarab-zen bezmin meclisinin ednâ hunyâgeridir.

Vermek senin vermen gibi olmalı,
çünkü kimi dilersen nebilik ve peygamberlik mertebesine ulaştırırsın;
bağış senin bağışın gibi olmalı,
çünkü çevrende dolanana velilik ve keramet bağışlarsın.
Taht sana yakışır,
çünkü yer ve gök katları arşının merdiveninin bir ayağıdır;
mal ve hazine sana yaraşır,
çünkü cömertliğinin hazinesinin bir cevheri iki cihan halkının sermayesidir.
Tanrım!
Sen hikmet sahibisin, öyle ki,
hikmet mühendisinin
yerde ve gökte değiştirdiği ve başkalaştırdığı her şey
senin tedbirinle.
Tanrım!
Sen biçimlendiricisin, öyle ki,
tabiat nakkaşının
biçim dünyasında yazdığı ve çizdiği her şey
senin takdirinle.
Öyle bir ezici güç sahibisin ki,
bu gücün"*Emin olmayın, güvenmeyin*"[109] diye seslendiği yerde,
bütün yürekler kararıp kana boyanır;
öyle bir iyilik edicisin ki,
bu iyilik nitelikli sesin" *... Ümidinizi kesmeyin*"[110] dediği konakta,
tüm yollara nimetler ve sofralar sıralanır.
Rahmetinin yeli erdiği demde,
toprak üstü tertemiz bir bahçe görünümü kazanır;
heybetinin şiddetli yelinin estiği anda,
bahçe içi kara toprak olur.
Öyle bir gücüne güç yetmezsin ki, kahrının eli kime erse, güçlü iken güçsüz eder;
öyle bir esirgeyicisin ki, lutfunun yeli kime esse, güçsüz iken güçlü yapar.
Bağışının gösterdiği lutuf
dostlarını -sıkıntıdaysa dahı-
içine esirgeyiş incisi konmuş sedefe döndürür;
alın yazısının şaşkınlık verici görünüşleri
düşmanlarını -değerli ve yüksek mertebeli ise de-
lânet okuna hedef eder.

Vermek senin vermen gibi gerek
ki kime dilersen nübüvvet ü risâlet bağışlarsın;
bahşiş senin bahşişin gibi gerek
ki kolayında gezene vilâyet ü kerâmet bağışlarsın.
Taht ü serîr sana yakışır
ki tabaḳât-i semâvât ü arazîn arşın nerdübânının bir pâyesidir;
mâl ü hazîne sana yaraşır
ki cûdun hızânesinin bir cevheri iki cihân halkının ser-mâyesidir.
İlâhî!
Sen o hakîmsin ki,
mühendis-i hikmet
yerde ve gökte her ne tebdîl ü tağyîr ki eder,
senin tedbîrin ile.
İlâhî!
Sen o musavvirsin ki,
nakkâş-i tabîat
âlem-i sûrette her ne tahrîr ü tasvîr ki eder,
senin takdîrin ile.
Bir ḳâhirsin ki,
o yerde ki kahrın "*Lâ tü'minû*"[109] okuya,
cemî idiller tîre vü hûn olur;
bir latîfsin ki,
o menzilde ki lutfun "*Lâ-taknetû*"[110] diye,
cemî-i yollar niam ü hôn olur.
Şu dem ki rahmetin nesîmi ere,
hâk üstü gülzâr-i pâk olur;
şu vakit ki satvetin sarsarı ese,
gülzâr içi tîre hâk olur.
Bir cebbârsın ki, kahrın eli kime erse, ḳâdir iken pest eder;
bir rahmânsın ki, lutfun eli kime esse, âciz iken kavî-dest eder.
Latîfe-i atân
dostlarını -gerçi mihnette ise dahı-
sedef-i dürr-i rahmet eder;
u'cûbe-i kazân
düşmenlerini -gerçi izzette ise dahı-
hedef-i tîr-i la'net eder.

Öyle bir ulular ulususun ki,
ululuğunun görünüşünün ürkütücülüğünden
varlık âleminin her bucağından
binlerce can "*Ne kadar hüzünlüyüm*" âhını felek konaklarına eriştirirler;
öyle bir güzeller güzelisin ki,
güzelliğini görmekten duyulan lezzetten
cihanın her köşesinden
on binlerce gönül "*Ne kadar istekliyim*" nidasını meleklerin toplandıkları yerlerden geçirirler.
Her demde
iyiliğin ve yumuşaklığın milyonlarca gönlü
ulaşma makamının lezzetine eriştirmişken
yine o demde ululuğunun baskın gücü
olanca sermayesini altüst edip yağmalar;
her saatte
ululuğundan yansıyan ürkütücülüğün
cümle âlemi karmakarış edip yara bere içinde bırakmışken
yine yumuşaklığının verdiği rahatlık
yaraları tedavi eder.
Tanrım!
Ululuğunun sıfatı
kendi kendine yeterlik.
Tanrım!
Yumuşaklığının delili
dilediğince iş görebilmeklik.
Kelim'in yakını Bel'am'ı
kendi kendine yeterliğinden
köpeğe benzettin ve bir işe yaramaz duruma getirdin;
en pis hayvanlardan olan köpeği
dilediğince iş görebilmekliğinden
o temiz gençlere [= yedi uyurlara] mağara yoldaşı ettin.
İblis'i bunca kulluk sermayesiyle eli boş edip sürdün;
Âdem'i iyi iş sermayesi bulunmaksızın kârlı ve mutlu ettin.
Gün olur, devletsizlere devlet verirsin;
gün olur, nice devlet sahiplerine zillet verirsin.
Gün olur, nice değersiz kimseleri değerliler sınıfına sokarsın;
gün olur, nice değerliler sınıfından olanı değersiz biri yaparsın.

Bir celîlsin ki,
celâlin tecellîsi heybetinden
âlemin her zâviyesinden
nice bin cânlar "*Vâ hüznâhü*" âhını menâzil-i feleğe ergirirler;
bir cemîlsin ki,
cemâlin müşâhedesi halâvetinden
cihânın her kûşesinden
hezârân gönüller "*Vâ şevḳâhu*" nidâsını mecâmi-i melekten geçirirler.
Her demde
lutf ü cemâlin
hezâr hezâr dilleri lezzet-i maḳâm-i visâle ergirmiş iken
gine o demde sultân-i celâlin
olanca ser-mâyesini gâret ü târâc eder,
ve her sâatte
heybet-i celâlin
cümle âlemi ber-hem ü mecrûh etmiş iken
gine râhat-i cemâlin
merhem ü ilâc eder.
İlâhî!
Celâlin sıfatı
bî-niyâzlık.
İlâhî! Cemâlin âyeti
kâr-sâzlık.
Kelîm'in hîşı Bel'am'ı
bî-niyâzlığından
seg-sıfat ü nâ-be-kâr ettin;
bahâim-i ences kelbi
kâr-sâzlığından
şîr-merdâna yâr-i gâr ettin.
İblîs'i bunca ser-mâye-i tâat ile müflis ü matrûd ettin;
Âdem'i bî-ser-mâye-i amel râbih ü mes'ûd ettin.
Gâh nice bî-devletlere devlet verirsin;
gâh nice sâhib-devletlere zillet verirsin.
Gâh nice nâ-kesi kes edersin;
gâh nice kesi nâ-kes edersin.

Gün olur, birini bir parça ekmeğe muhtaç edersin;
gün olur, birini taç ve taht sahibi yaparsın.
Birini yoksul ve düşkün edersin;
birini mal mülk sahibi ve zengin edersin.
Gün olur, bir selviye boy çektirirsin bahçede;
gün olur, bir başı göğe ermişi baş aşağı yıkarsın selvili bahçede.
Gün olur, bir yeşil alanın yüzünü
gül ve lâleyle ilkbahar edersin;
gün olur, kefen giysisini
kanlı gözyaşıyla gelincik tarlasına döndürürsün.
Gün olur, nergislerin gözünü apaçık edersin;
gün olur,nergis gözlüleri görmez duruma getirirsin.
Gün olur, yerden menekşeler açarsın;
gün olur, mavimsi siyah sakallıları [sakalı yeni belirmiş gençleri] yere saçarsın.
Gün olur, ovalarda misk geyiklerini değerli misk edersin;
gün olur, yine o misk kokulu geyikleri boz toprak edersin.
Gün olur, kara taşları pırıl pırıl lâl edersin;
gün olur, lâl gibi kırmızı dudaklıları kara toprak edersin.
Gün olur, bir kuşa kuş cennetini mesken edersin;
gün o olur, yine tuzağa düşürüp o kuşu feryad ile inletirsin.
Gün olur, bir bülbülü hoş sesiyle öttürürsün;
gün olur, yine onu kafese hapsettirirsin.
Bir papağanı güzel sözlerle konuşturursun;
yine o sözleri tuzağa dönüştürürsün.
Gün olur, geyiğin kanını misk edersin;
gün olur, derisini çıkarıp süt torbası yaparsın.
Gün olur, bir hayvana bir hassa verirsin;
gün olur, yine o hassadan bin gussa verirsin.
Kimi zaman öldürürler derisi için;
kimi zaman tutarlar kolu kanadı için.
Kimi zaman tepelerler yağı için;
kimi zaman boğazlarlar eti için.
Kimi zaman başını keserler ağzındaki dişi için;
kimi zaman karnını yararlar içindeki taşı için.
Kimi zaman avlarlar bir hüneri için;
kimi zaman hapsederler güzelliği için.

Gâh birini bir nâna muhtâc edersin,
ve gâh birini sâhib-i taht ü tâc edersin.
Birini faḳîr ü zâr edersin,
ve birini ganî vü mâldâr edersin.
Gâh bir serve serv çektirirsin bostânda;
gâh bir serveri ser-nügûn edersin gûristânda.
Gâh sahn-i çemeni
gül ü lâle ile nev-bahâr edersin;
gâh libâs-i kefeni
hûn-i dîde ile lâlezâr edersin.
Gâh nergislerin çeşmini peydâ eylersin;
gâh nergis gözlüleri nâ-bînâ edersin.
Gâh yerden benefşeler açarsın;
gâh benefşe-hatları yere saçarsın.
Gâh sahrâlarda nâfeleri misk-i ezfer edersin;
gâh gine miskîn nâfeleri hâk-i ağber edersin.
Gâh kara taşları la'l-i pâk edersin;
gâh la'l-lebleri tîre hâk edersin.
Gâh bir kuşun meskenini murgızâr edersin;
gâh gine dâma düşürüp o murgı zâr edersin.
Gâh bir bülbüli hoş-nefes edersin,
ve gâh gine onu giriftâr-i kafes edersin.
Bir tûtîyi fasîh-kelâm edersin;
gine o kelâmı ona dâm edersin.
Gâh gazâlin hûnunu müşk edersin;
gâh derisin çıkarıp meşk edersin.
Gâh bir hayvâna hâssa verirsin,
ve gâh gine o hâssadan hezâr gussa verirsin.
Gâh öldürürler derisi için,
ve gâh tutarlar bâl ü peri için.
Gâh tepelerler şahmı için;
gâh boğazlarlar lahmı için.
Gâh başın keserler ağzındaki dişi için;
gâh karnın yararlar içindeki taşı için.
Gâh sayd ederler bir hüneri için;
gâh habs ederler hüsn ü zîveri için.

Cihanın nizamı bunun üzerine gelmiş
ve bu iş ve oluş yerinin intizamı böyle olmuş ki:
zaman olur, bir kişiye kemal verirsin;
yine o kemalden ona vebal verirsin.
Noksanı tamama öncü etmişsindir;
zahmeti rahata ardçı etmişsindir.
Her sevince bir gam koyarsın;
her gama bir em koyarsın.
Yedi yıldızı yedi ışık kaynağı edersin;
yine birinin ışığıyla birini yakarsın.
Tanrım!
Sen o ululuk perdesinde kendi kendine yetersin
ve esirgeyiş nesimiyle gönül okşarsın ki,
gün gelir,bir günahkâra meyhane içinde ah ettirip
günahını ibadetle değiştirirsin;
gün gelir, bir zahidi gittiği yolda gurura kaptırıp
ibadetini günah yerine geçirirsin.
Gün gelir, onu karanlıkta iken aydınlığa çıkarırsın,
ve gün gelir, bunu aydınlıkta iken karanlık içine atarsın.
Zaman olur, bir kulunu
dünyada şah
ve ahiret mülkünde padişah
edersin,
ve zaman olur, birini
bu evde düşkün ve kovulmuş
ve o evde de eli boş ve sürülmüş
edersin.
Zaman olur,
yolunda âşık olan yiğitleri
ve seni sevmekte sadık olan bilgili erleri
sonunda aşkının çölünde şaşkın ve göz yaşına batık
ve senden ayrı düşmenin çöllerinde serseme dönüp suya yanık
bir hâlde iken canlarını alıp, kuşların midelerinden kefenler ve kurtların karınlarından
mezarlık edersin;
şu güzelliğine bakan gözleri kargalara katık
ve şu sana kavuşma yolunda sırdaş olan gönülleri arslanlara azık
eylersin.

Cihânın nizâmı bunun üzerine gelmiş,
ve bu kârgâhın intizâmı böyle olmuş ki:
çok olur bir kişiye kemâl verirsin;
gine o kemâlden ona vebâl verirsin.
Noksânı tamâma pey-rev etmişsindir;
zahmeti râhata pîş-rev etmişsindir.
Her şâdîye bir gam korsun;
her gama bir merhem korsun.
Heft ahteri yedi çırak edersin;
gine birinin nûruyla birin ihrâk edersin.
İlâhî!
Sen o izzet tütukında bî-niyâz
ve rahmet nesîmi ile dil-nüvâzsın ki,
gâh bir fâsıka mey-hâne içinde âh ettirip
ma'sıyetini itâata değşirirsin;
gâh bir zâhidi mağrûr-i râh edip
ibâdetini ma'sıyete geçirirsin.
Gâh onu zulmette iken nûra çıkarırsın,
ve gâh bunu nûrda iken zulmete bırakırsın.
Gâh olur ki bir kulunu
dünyâda şâh
ve âhıret milkinde pâdişâh
edersin,
ve gâh olur ki birini
bu evde zelîl ü merdûd
ve o evde dahı mahrûm ü matrûd
edersin.
Gâh olur ki
yolunda âşık olan merdâneleri
ve muhabbetinde sâdık olan ferzâneleri
âhır aşkın beyâbânında hayrân ü giryân
ve hicrin bevâdîsinde vâlih ü atşân
cânların alıp, kuşlar midelerinden kefenler ve kurtlar şikemlerinden gûristân edersin;
şu cemâline nâzır olan çeşimleri tu'me-i zâgân
ve şu visâline mahrem olan dilleri lokma-yi şîrân
eylersin.

Tanrım!
Sevgin ile ter ü taze olanların başlarına belâ endazesiz [= ölçüsüz] olur.
Aşkınla sevinenlerin gönülleri gam yüküyle üzgün duruma döner;
Dostluk ve sevgi yolunda önde gidenlerin eziyet ve sıkıntısı en yüksek dereceden olur.

Beyit

Hicrinle cihan lezzeti hiç ise ne gam kim
Lezzet ki gamın içre benim var kimin var

Tanrım!
Dünya âşıklarının nasibi şölen ve eğlence ise,
sana iştiyak duyanların hissesi sıkıntı ve kargaşadır.
Senden yüz çevirenlerin işi
eğlenip yiyip içmek,
çalgı çalıp şarkı söylemek
olsa, seni isteyenlerin işi de
acı çekmek,
eziyet görmektir.
Dünya sevenlere nimet gerekse,
Mevlâ sevenlere mihnet gerek.
Dört yüz yıl Firavun acı görüp incinmedi,
sonunda canını cehenneme verdi.
Doğduğu günden itibaren Musa belâ çekti,
sonra mutluluk ona yüz tuttu.
Dünya nimeti
araştırıp gezer,
nerede bir
mal sahibi bay
ve taç sahibi bey
varsa ona varır;
üzüntü ve sıkıntı
koşuşturup yeler,
nerede bir
düşmüş ve incinmiş,
ve haksızlığa uğramış
olursa onu bulur.

İlâhî!
Muhabbetin ile ter ü **tâze** olanların başlarına belâ bî-**endâze** olur.
Aşkın ile **hurrem** olanların gönülleri pür-**gam** olur.
Mihr ü muhabbet yolunda **pîş**-rev olanların renc ü mihneti **bîş**-ter olur.

Beyt

Hicrinle cihân lezzeti hîç ise ne gam kim
Lezzet ki gamın içre benim var kimin var

İlâhî!
Dünyâ âşıklarının nasîbi da'vet ü sûr ise,
sana müştâḳ olanların hissesi mihnet ü şûrdur.
Senden fârıġ olanların işi
zevḳ u niam,
sâz ü nagam olsa,
sana tâlib olanların dahı
renc ü elem,
cefâ vü gamdır.
Dünyâ sevenlere ni'met gerekse,
Mevlâ sevenlere mihnet gerek.
Dört yüz yıl Fir'avn cefâ görmedi,
âhır cânı cehenneme verdi.
Doğduğı günden Mûsâ belâ çekti,
sonra devlet ona yüz tuttu.
Ni'met-i dünyâ
cüst ü cûy edip gezer,
kanda bir
ganî-yi mâldâr
ve emîr-i tâcdâr
var ise ona varır;
mihnet ü belâ
tek ü pûy edip yeler,
nerde bir
üftâde vü gam-dîde,
sitem-resîde
olursa onu bulur.

Hak köyüne ayak basan
önce dinçlikten göz yumup esenlikten el yumak gerek;
dosta kavuşayım diyen
gönlünü belâ oklarının saplandığı yer
ve bedenini cefa kılıcına siper
etmek gerek:
"*İnsanlar arasında en şiddetli belâya uğrayanlar nebilerdir. Onları kendilerine en çok benzeyenler ve onların benzerleri izler*."[111]
Her ne zaman ki sevgi ordusunun öncü erleri gönül çarşısının köşe başlarından belirip yetişir,
ve her ne vakit ki aşk sultanının çavuşları gönül şehrinde dört bir yandan çağrışır;
bir taraftan aklı görürsün, dar ağacına çekilip asılmış,
ve bir yandan sağlığı görürsün, çarmıha gerilmiş.
Esenliği görürsün, evi barkı terk etmiş, gider;
takvayı görürsün, baskına uğrayıp talan olunmuş, kaçar.
Zühdü esir edip bağlamışlar;
nam ve şanı namsız ve nişansız eylemişler.
Sabır vurulup bin parça olmuş;
fikir kovulup avare olmuş.
Rahat sarayı yıkılmış;
huzur köşkü yakılmış.
Sevinç kadehleri kırılmış;
eğlence küpü paramparça olmuş.
O kaygısız, sıkıntısız hayat sofası bozulmuş;
o değerlilik ve ululuk kubbesi yıkılmış:

"*Şüphesiz ki hükümdarlar bir memlekete girdikleri zaman orasını alt üst ederler. Halkından şerefli olanları horlayıp değersizleştirirler. Bunlar da öyle yapacaklardır*."[112]

Tanrım!
Her kim cihan bağına gönül verdi,
o artık gönlünü bulmaz,
ve her kim dünya sofrasında doymazca tıkındı,
o bir daha yiyip doymaz.
Cihan bahçesi bir binbir surattır, devletli o kimsedir ki ona aldanmaz;
dünya nimeti zehirli bir azıktır, akıllı olan el sunmaz.

Hak kûyüne kadem basan
evvel âfıyetten göz yumup selâmetten el yumak gerek,
dost visâlin bulam diyen
dilin hedef-i tîr-i belâ
ve tenin siper-i Tîğ-ı cefâ
etmek gerek.
"Eşeddü'n-nâsi belâ' el-enbiyâ' sümme'l-emsel fe'l-emsel."[111]
Her gâh ki leşker-i muhabbet talîası dil çâr-sûsının her başından belirip yetişe
ve her vakit ki sultân-i aşk çavuşları gönül şehrinde her cânibden çağrışa,
bir taraftan aklı göresin ki ber-dâr olup asılmış,
ve bir cânibdan âfiyeti göresin ki çâr-mîha gerilmiş.
Selâmeti göresin ki hânümân terk etmiş, gider;
takvâyı göresin ki târâc ü tâlân olunmış, kaçar.
Zühdü esîr edip bağlamışlar;
neng ü nâmı bî-nâm ü nişân eylemişler.
Sabr urulup bin pâre olmuş;
fikir kovulup âvâre olmuş.
Râhat sarâyı yıkılmış;
huzûr köşkü yakılmış.
Sürûr câmları sınmış;
işret hummu uşanmış.
Safâ suffası bozulmuş;
izzet kubbesi yıkılmış:

"*İnne'l-mülûke izâ dehalû karyeten efsedûhâ ve ce'alû e'izzete ehlihâ ezilleten ve ke-zâlike yef'alûn*."[112]

İlâhî!
Her kim cihân bâğına gönül verdi,
o ayrık gönlünü bulmaz,
ve her kim dünyâ hônına harîs oldu,
o ayrık yeyip doymaz.
Cihân gülzârı bir bâğ-i sûret-nümûndur, devletli o ki ona aldanmaya;
dünyâ ni'meti bir hôn-i zehr-âlûddur, âḳil olan ona el sunmaya.

Uygun Bir Hikâye

Cihan bir gülistandır, yemyeşil örtülü
İçi semenler ve yasemenlerle bürülü

Gül fidanı ve selvi ayak üstü durmuş
Yeşil örtü üstünde çiçekler yere düşmüş

Elinde altın kadehle lâle
İçer gül aşkına durma piyale

Goncanın ağzı eder tebessüm
Eder bülbül ona karşı terennüm

Süsenin dilinde zikri Yaratıcı'nın
O'nun soluğundandır soluğu saba yelinin

Açılmış bağ ve yemişler yetişmiş
Bütün ağaçlar olgunluğa erişmiş

İlkbaharın tatlı esintisi, gülün koku yayışı
Kumrunun ötüşü ve bülbülün şakıyışı

Dünya halkı bağ içinde toplanmış
Her köşede yüz türlü adam birikmiş

Kimi bülbül gibi gülün derdine düşmüş
Kimi sünbülün saçı gibi çılgına dönmüş

Kimini lâlenin rengi ağlatır
Kokusuyla reyhan kiminin aklını alır

Kimi papağan sever, kimisi kumru
Arzu yolunda geçer her demde ömrü

Kimine hoş gelir sesi sülünün
Kimine salınan boyu şu selvinin

Kimi bülbül ötüşünden hoşlanır
Kimi bağ içinde aşkına şarap içer

Kimisi armut ister, kimisi ayva
Kimine ikisinden de iyidir elma

Kimi şeftali der, kimi kayısı
Kiminin incir ve üzüm kaygısı

Temsîl-i Münâsib

Cihân bir gülsitândır pür çemenler
İçi dolu semenle yâsemenler

Oturmuş gülbün ü serv îstâde
Çemen sahnında çiçekler fütâde

Elinde sâgar-i zerrîn lâle
İçer gül aşkına durmaz piyâle

Dehânı goncanın eder tebessüm
Eder bülbül ona karşı terennüm

Dilinde sûsenin zikri Hudâ'nın
Demi ondan dem-i bâd-i sabânın

Açılmış bâğ u yemişler yetişmiş
Ağaçlar hep kemâline erişmiş

Nesîm-i nev-bahâr ü nükhet-i gül
Nevâ-yi kumru vü gül-bâng-i bülbül

Dirilmiş bâğ içinde halk-i âlem
Durur her kûşede yüz türlü âdem

Kimi bülbül gibi tutmuş gam-i gül
Kimi şûrîde-i gîsû-yi sünbül

Kılar kimini reng-i lâle giryân
Kimin reyhân eder bûyıyla hayrân

Kimi tûtî sever kimisi kumru
Hevâ ile geçer her demde ömrü

Kimine hoş gelir savtı tezervin
Kimine şol kad-i ra'nâsı servin

Kimine hoş gelir âvâz-i bülbül
Kim içer bâğ içinde aşkına mül

Kimi armûd ister kimisi bîh
Kimine sîb ikisinden dahı bih

Kimi şeftâli der kimi kayısı
Kimine incir ü üzüm kayısı

Kimi havuza bakar, kimi sofasına
Ona bakmaz ki sonunda girer çukura

Kimi bağcının güzelliğiyle meşgul
Bu bağ ve bostana vermez gönül

Görünmez ona güzelliği yeşilliğin
Gönlü resmiyle dolu o sevgilinin

Veyahut bir şah sofrası düzülmüş
Ortası çörek ve balıkla donanmış

Üstüne türlü türlü yiyecek konulmuş
Hazırlanmış her yemek üzerine dizilmiş

Her sınıftan insan orada yer alır
Ancak her biri bir yemeğe bakakalır

Kimi pilav diler, kimisi zerde
Kimi çörek diler, kimisi kirde

Kiminin gönlü tatlı helva ister
Kimisi aş uğruna karasevdaya düşer

Kimi yahni, kimisi büryan diler
Kimi der: "Bana bir lokma ekmek yeter"

Kiminin gözünde şahlık kurumu
Bu düzen ve bu padişahlık durumu

Gönlünü büsbütün bu düşünceye kaptırır
Hiç bir yemeğe ne bakar, ne ilgi gösterir

Veya mal dolu bir şehirdir
Ki orada her türlü iş işlenir

İçi iş işlenir dükanlarla dolu
Sermayesi yaradılışın dört unsuru

Kimi sarrafa varıp mücevher alır
Kimi aktara varıp şeker alır

Kimi mercana hevesli, almak ister
Kimi inci için durmaz ha gezer

Kimi havza bakar kim suffasına
Ana bakmaz ki âhır gire sine

Kimi meşgûl hüsn-i bâğubâna
Gönül vermez bu bâğ u bûsitâna

Görünmez ona hüsnü sebzezârın
Dolu gönlünde nakşı ol nigârın

Ve yâ-hod bir düzülmüş hôn-i şâhî
Döşenmiştir meyânı mâh ü mâhî

Sunûf-i et'ime onda konulmuş
Müretteb her taâm onda dizilmiş

Olur esnâf-i merdüm onda hâzır
Velî her birinin bir nev'e nâzır

Kimi dâne diler kimisi zerde
Kimi çörek diler kimisi kirde

Kiminin gönlü ister tatlı helvâ
Kimi aş için eyler türlü sevdâ

Kimi yahnî diler kimisi biryân
Kimi der bana yeter lokma-i nân

Kiminindir gözünde hüsn-i şâhî
Bu tertîb ü bu vaz'-ı pâdişâhî

Verir gönlün bunun fikrine küllî
O etmez bir taâma hîç meyli

Veyâ bir şehrdir kim pür-bizâat
Bulunur onda her türlü sınâat

Dolu durur dekâkîn-i sanâyi'
Metâı çâr bâzâr-i tabâyi'

Kimi sarrâfa varıp cevher alır
Kimi attâra varıp şekker alır

Kimi mercânı cân ile harîdâr
Kimi dürr için eder devr-i bâzâr

Kiminin gönlü yakuta akmış
Kimi kafayı paraya takmış

Kimi giysim diba, ipek olsun der
Kimi eskiciden alır da giyer

Kimisi alır, kimisi satar
Dünya işiyle ömrü tükenir gider

Kimi hep durur dükan içinde
Kimi de hazine gibi viran içinde

Kimi okur, medrese medrese dolaşır durur
Kimi vaiz olup topluluklara karşı konuşur

Kiminin gönlü sürekli tekkeye akar
Kimi malı ve mevkii değerli sayar

Kimisi eline çeng almış, çalar
Gökte Zühre kendisine eşlik eder

Kiminin rebap ile başı hoş
Kiminde ut namesiyle ateş

Kiminin gönlünde bir Arap atı var
Kimi kuşbazlık peşinde koşar

Kimi satrancı sever gönülden
Matını düşünür, usanmaz ondan

Kimi "Beyim" diye beylik eder
Kimi asi olup düşmanlık besler

Kimi sanır ki cihana şah oldu
Zamanın akışı kendi eline geçti

Kimi yalnızca kendisi âlimdir sanır
Kimi de iyi bir önder olduğuna inanır

Kimi hayırlı iş diye kaza [= yargı] yoluna uyar
Onu bilmez ki kendi kazaya uğrar

Kimi ilme hizmet diye ders öğretir
Onu bilmez ki sonucu hile ve aldatmadır

Kimin gönlün müferrih etti yâḳût
Kiminin cânı nakd ile bulur ḳût

Kimi dîbâ harîr ister libâsı
Kimi eskiciden alır palâsı

Kimidir müşterî vü kimi bâyi'
Geçer dünya işiyle ömrü zâyi'

Kimi dâim durur dükkân içinde
Kimidir genc-veş vîrân içinde

Kimi okur gezer durmaz medâris
Kimi vâiz olup kılar mecâlis

Kiminin meyli dâim hâneḳâha
Kiminin izzeti emvâl ü câha

Çalar almış eline kimisi çeng
Felekte Zühre kılar ona âheng

Kiminindir rebâb ile başı hoş
Kiminde nağme-i ûd ile âteş

Kiminindir dilinde esb-i tâzî
Kiminin lehvi olmuş murgıbâzî

Kimi görsen sever şatrancı cândan
Ki mâtın fikr edip usanmaz ondan

Kimi mîrem diye eder hükûmet
Kimi âsî olup eyler husûmet

Kimi sanır ki şâh oldu cihâna
Elindedir onun devr-i zamâne

Kimi sanır ki âlimdir tamâm ol
Kimi sanır ki halka hoş imâm ol

Kimi hayr iş diye girer kazâya
Onu bilmez ki uğrar ol kazâya

Kim eyler ilme hizmet diye tedrîs
Onu bilmez meâli mekr ü telbîs

Kimi fetva verir, sanır ki yaptığı şey kemaldir
Onu bilmez ki yaptığı boynunda vebaldir

Kimi durmaz, vakıf mütevellisi olur
Arkasına bir Kaf dağı yüklenmiş olur

Kimini görürsün ki eyreti aşka tutulmuştur
Boş yere yalvarıp yakarır durur

Meyhaneye düşüp her dem sarhoş olur
Kendisini iki âlemde pespaye etmiş olur

Kimi Allah'ın nuruna âşık olmuştur
Onun iki saraya da çöpçe meyli yoktur

Âşığın gönlü bu mülkün malikine
Her sabah vakti adını anar sevgi ile

Ne güzel mutluluk ona, o cihan şahı
İki âlemde bütün canların canı

Karışmaz o kalkıp da dünya işine
Gönül vermez onun gösterişine

Bilir ki sonunda onu bırakıp gider
Niçin şimdi ona uyup da ardı sıra gider

Gazel

Cihanın mademki yoktur kalıcılığı
Saki, getir bengi su şarabını

Şu aşka tutulmuşun hâli ne hoştur
Çöp yerine koymaz kâinatın varlığını

Dağıt bu satranç yaygısını ey gönül
Ki her bir hanede duyarsın mat olma kaygısını

Hayatı sen fazla önemseme ey can
Gerçek hayat ölümdür, anla bu sırrı

Gökler konağın olsun istersen
Gel, terk et bu kötü huy ve sıfatlarını

Kimi fetvâ verip sanır kemâl ol
Onu bilmez ki boynunda vebâl ol

Kimi durmaz olur vâlî-yi evḳâf
Götürür arkasına bir küh-i ḳâf

Kimi âşık durur baksan mecâzî
Abes yere çeker zâr ü niyâzı

Harâbâta düşüp her dem olur mest
İki âlemde kılar kendini pest

Kimi âşık durur nûr-i Hudâ'ya
Yok onun çöpçe meyli dü sarâya

Bu milkin mâlikine cân-i âşık
Dem ürür mihr ile her subh-i sâdık

Zi devlet ona kim şâh-i cihân ol
Dü âlemde kamu cânlara cân ol

Karışmaz ol durup dünyâ işine
Gönül vermez onun âlâyişine

Bilir âhır onu koyup gider ol
Niçin şimdi ona uyup yeler ol

Gazel

Cihânın yok durur çünkim sebâtı
Getir sâḳî mey-i âb-i hayâtı

Ne hoştur hâli şol meczûb-i aşkın
Çöpe saymaz vücûd-i kâinâtı

Dağıt bu ruk'a-i şatrancı ey dil
Ki her bir hânede teşvîş-i mâtı

Temennâ-yi hayât etme sen ey cân
Hayât anla haḳîkat sen memâtı

Dilersen kim kılasın çarhı menzil
Arıt var sen bu ahlâk u sıfâtı

Ey gönül, sakın ondan ümitsiz olma
Elden bırakma kurtuluş ümidini

İki cihanın gönülden çıkmasını dilersen
Çalış, ardına at sen bu cihan kaygısını

Uyarı

Ey gönül, aşk uğruna saç can varını
Aşk sesiyle doldur cihanı

Aşk yüzünden yıkılan abad olur
Aşka kul köle olan azad olur

Rahatlık dilersen güzellik ve hoşluğu bırak
Ad kazanmak istersen addan sandan dur ırak

Yürü, oturduğun bu yerden ayrıl
Senin yerin bu değil, git, sefer kıl

Senin huzur bulacağın yer başkadır
Senin suyun ve azığın oradadır

O yerde yoksula kazanç bulunur
O ülkede dost yoksulla kolkola olur

O yerde dert alıp derman verirler
O yerde can alıp canan verirler

İşitilmez o yerde kethüdalık
Çöpçe sayılmaz orda padişahlık

Bu gemide -ki şöhreti hayattır-
Sana kaptanlık görevi verilmiştir

Sana güven içinde uyumak düşmez
Sanma ki ansızın gemin girdaba düşmez

Cihanın sevinci üzüntüsüne değmez
Olanca zevki ecel kaygısına değmez

Cihan işi varsa yoksa bir hilebazlık
Bu hokka içinde yapar hokkabazlık

Sakın ey cân ki nevmîd olma ondan
Koma ey dil sen ümmîd-i necâtı

Dilersen dü cihân çıka gönülden
Dürüş ardına at sen bu cihânı

Tenbîh

Dilâ aşka nisâr et milk-i cânı
Sadâ-yi aşk ile doldur cihânı

Harâb-i aşk olan âbâd olur ol
Gulâm-i aşk olan âzâd olur ol

Dilersen sen safâ bî-âb ü reng ol
Dilersen nâmı sen bî-nâm ü neng ol

Yürü sen bu nişîmenden güzer kıl
Senin yerin değil bu var sefer kıl

Senin ayrık durur ârâmgâhın
O yerdedir senin âb ü giyâhın

O yerde bî-nevâya bulunur kâr
O kişverde gedâ ile yürür yâr

O yerde dert alıp dermân verirler
O yerde cân alıp cânân verirler

İşitilmez o yerde kethudâlık
Çöpçe sayılmaz orda padişâlık

Bu keştîde ki nâmı zindigânî
Sana pîşe oluptur bâdbânî

Sana düşmez ki_idesin emn-ile hâb
Ki nâ-geh keştüni gark ide girdâb

Cihânun şâdisi gammına degmez
Kamu zevkı ecel hemmine degmez

Cihân işi hemîn bir reng-sâzlık
Bu hokka içre ider hokka-bâzlık

Bu bahçede ne kadar varsa nergis ve gül
Bu bağ içindeki olanca selvi ve sümbül

Hakikat gözüyle bir bakabilsen
O bakıştan ibret alıp bilirsin sen

Ki güzel bir yanak ve gönül çekici bir gözü andırır
Yakışıklı bir genç boyu ve bir delikanlıyı canlandırır

Adın Keyhüsrev ve Cemşid de olsa
Bütün cihan halkı sana kölelik de etse

Göç vakti geldiğinde haberin olmaz
Yanınca hiç biri yoldaşın olmaz

Bu mal mülk ve de güç, eş ve çocuk
Yoldaşlık eder çukur yanına dek en çok

Gider, sonunda hiçbiri kalmaz yanında
Seni bırakırlar yalnızca mezarında

İyi işlerin olur yoldaşın orda
Çalış artırmağa yoldaşı burda

Cihanı terk etmeye bak akıllıysan
Kulluğuna çalış sen eğer kulsan

Esir olmuş dilini bağından kurtarıver
Yaralı yüreğine bak, ilaç ver

Elini aşk kadehine sun, başkasına el sunma
Aşk hikâyesi dinle, başka hikâyeye kulak verme

Tanrım!
Senden ayrı düşmenin sebepleri dağ dağ olup her dem gelir,
öyle bir biçimde ki, bitmesi ve gitmesi yok.
Tanrım!
Sana kavuşmanın gerekleri çöp çöp kadar arada sırada erer,
onun da kalması ve durması yok.
Tanrım!
Sana kavuşmaya bin şart gerek, senden ayrı kalmanın şartları yok;
miraç etmeye Burak, Refref ve Cebrail gerek, inmenin vasıtaları yok.

Bu bostânda ne kim var nergis ü gül
Bu bâğ içre bulunan serv ü sünbül

Nazar kılsan haḳîkat gözü-le sen
Bilesin ibret alıp ol nazardan

Ki hadd-i hûb ü çeşm-i dil-sitândır
Kad-i mahbûb ü zülf-i nev-cüvândır

Eğer Keyhüsrev ü Cimşîd nâmın
Eğer halk-i cihân cümle gulâmın

Çü vakt-i göç ola âgâhın olmaz
Yanınca birisi hem-râhın olmaz

Bu mâl ü mülk ü ferzend ü zen ü zûr
Sana hem-râh olurlar tâ leb-i gûr

Gider pes kimsesi kalmaz yanında
Seni korlar yalınızca sininde

Amel olur senin yoldaşın onda
Dürüş artırmağa yoldaşı bunda

Cihânı terk edegör âḳil isen
Çalış sen kulluğuna ger kul isen

Esîr olmuş dilin bendden rehâ et
Derûn-i derdümendine devâ et

Elin sunma meğer peymâne-i aşk
Kulak urma meğer efsâne-i aşk

İlâhî!
Firkatin esbâbı kûh kûh olup her dem gelir,
bunun birle ki zevâli ve gitmesi yok.
İlâhî!
Vuslatın mûcibleri kâh kâh kadar gâh gâh erer,
onun dahı karârı ve durması yok.
İlâhî!
Vaslına bin şart gerek, firkatinin şerâiti yok;
mi'râc etmeğe Burâk u Refref ü Cibrîl gerek, inmesinin vesâiti yok.

Bir saat gül sohbetini etmek için binlerce diken acısı çekmek gerek;
bir lahza dost yüzüne bakmağa rakiplerin ayağı altında rezilce ezilmek gerek.
Tanrım!
Muhabbetin bir çiçeklik olmuştur,
korku ve umut reyhanlarıyla bezenmiş;
Tanrım!
Sevgin bir güllük olmuştur,
yüz binlerce umduğunu bulamamış gül fidanıyla süslenmiş.
Tanrım!
Canıyla oynayan seven gerek
ki sana kavuşmanın boşluğunda canını vermeye hazır olsun.
Tanrım!
Duası içten isteyen gerek
ki aşkının yolunda bir parça yüzünü aklasın.
Tanrım!
Aşkının arzusundan çıldıranları
hayret vadisinden sen çıkar.
Tanrım!
Muhabbetinin odu ile yananları
ayrılık ateşinden sen kurtar.
Her ateş senden ayrı olmanın ateşi yanında sanki buz;
her nimet ki lutfun birlikte olmaz, yara üstünde tuz.
Tanrım, efendim, beyim!
Ben yokken ne olacağımı bilirdin,
ve beni yaratmadan ne edeceğimi bilirdin.
Benim hangi kulpa yapışacağımı başıma yazmıştın,
ve benim ne yolda gideceğimi ezelde bilmiştin.
Eğer ezelde kulluğa kabul ettinse,
bağış senindir, yarar bana,
ve eğer reddinin eliyle attınsa,
karar senindir, zarar bana.
Tanrım!
Görünen ve görünmeyen âlemlerin bu intizamı
ve yücelik ve ululuk mertebelerinin bu nizamı
öyle bir zincirdir ki,
bir ucu lem-yezelde
ve bir ucu lâ-yezâlde,

Bir sâat gül sohbetini etmeğe hezâr zahmet-i hâr gerek;
bir lahza dost yüzüne bakmağa raḳîbler ayağı altında hôr gerek.
İlâhî!
Muhabbetin bir bostân olmuştur,
reyâhîn-i havf ü recâ ile ârâste.
İlâhî!
Meveddetin bir gülistân olmuştur,
sad hezârân gülbün-i nâ-kâm ile pîrâste.
İlâhî!
Âşık-ı cân-bâz gerek
ki vaslın havâsında o baş oynaya.
İlâhî!
Tâlib-i sâdık-niyâz gerek
ki aşkın yolunda bir pâre yüz yuya.
İlâhî!
Aşkın havâsının şîftelerini
vâdî-yi hayretten sen çıkar;
İlâhî!
muhabbetin odunun sûhtelerini
âteş-i firkatten sen kurtar.
Her âteş firkatin âteşi katında serd;
her ni'met ki lutfun bile olmaya, derd.
İlâhî, seyyidî ve mevlâyî!
Ben yok iken ne olacağımı bilir idin,
ve beni yaratmadan ne edeceğimi bilir idin.
Ben ne kulpa yapışacağımı başıma yazmış idin,
ve ben ne yola gideceğimi ezelde bilmiş idin.
Eğer ezelde kulluğa kabûl ettin ise,
fazl senindir, ni'met bana,
ve eğer reddin eliyle attın ise,
adl senindir, hasret bana.
İlâhî!
Bu tertîb-i avâlim-i gayb ü şehâdet
ve bu nizâm-i hazarât-i izzet ü celâlet
bir silsiledir ki,
bir ucu lem-yezelde
ve bir ucu lâ-yezâlde,

ve öyle bir dizindir ki,
bir tarafı a'yânda
    ve bir tarafı misalde;
o ucundan hareket ettirilmedikçe
bu ucu hareket etmez,
        ve eğer misalde temsil edilmemişse
        a'yânda belirmez.
Tanrım!
Yaradılış ezeldeki yaradılıştır;
        Tanrım!
        alın yazısı önceki alın yazısıdır.
Her mutluluk ve mutsuzluk kıdem takdirinin defterlerine yazılmıştır,
        ve insanın giydiği her kaftan ezel terzihanesinde biçilmiştir.
Her kim için ki kıdem işliğinde
iyi şeyler durumuna uygun bulunmuştur
    ve ezelî iyilik ve bağışlar kendisi için yerinde görülmüştür
-bağışlanmış ve kutsanmış Âdem gibi-
bin isyan ve kötülük afetiyle
o dosdoğru gidiş basamaklarından
bir basamağa eksiklik gelmez,
        ve her kişiye ki ezel divanında
        sevgi valisi gönül şehrinin bekçisi
            ve hidayet kılavuzu iman yolunun iz göstericisi
        olmamıştır,
        -huzurdan sürülüp kovulmuş Şeytan gibi-
        geri düşme endişesiyle
        altıyüz bin yıllık kulluktan
        bir zerre kadar fayda görmez.
Tanrım!
Sana isyan edenler
isyana kudret
    ya da günaha alet
nerede bulurlardı,
sen vermesen,
        veya sana kulluk edenler
        kulluğa kuvvet

ve bir dizindir ki,
bir tarafı ayânda
ve bir tarafı misâlde;
mâdâm ki o ucundan depredilmeye,
bu ucu deprenmez,
ve eğer şöyle ki misâlde mütemessil olmaya,
a'yânda belirmez.
İlâhî!
Sirişt sirişt-i ezeldir;
İlâhî!
nübüşt nübüşt-i evveldir.
Her nîk-bahtlık ve bed-bahtlık cerâid-i takdîr-i kıdemde yazılmıştır,
ve her hil'at ki insân giyer, hıyâtat-hâne-i ezelde biçilmiştir.
Her kimseye ki kârgâh-i kıdemden
sâbıka-yi hüsnâ karîn-i hâl
ve inâyet-i ezelî muvaffık-i ahvâl
kılınmış ola,
-Âdem-i merhûm ü saîd gibi-
bin âfet-i isyân ü şerr ile
derecât-i kemâl-i istiḳâmetten
bir dereceye âfet-i noksân gelmez,
ve her kişiye ki dîvân-i ezelde
vâlî-yi muhabbet şahne-i vilâyet-i cân
ve kılavuz-i hidâyet bedrika-yi râh-i îmân
olmamış ola,
-Şeytân-i mel'ûn-i tarîd gibi-
bir hâtıra-i te'hîr ile
altı yüz bin yıllık ibâdetten
bir zerre kadar fâide görmez.
İlâhî!
Âsîlerin
ma'sıyete kudret
veyâ günâha âlet
kanda bulurlar idi,
sen komasan,
veyâ âbidlerin
ibâdete kuvvet

ve ibadete takat
nerede bulurlardı,
sen ihsan etmesen.
Tanrım!
Tutalım İblis Âdem'in aklını çeldi,
o buğdayı Âdem'e rızık olarak kim verdi?
Tanrım!
"Makâm-ı mahmud" mertebesini dostuna verdin,
ama şefaati yine kendi dileğine bıraktın
ki: "*O'nun izni olmadıkça katında şefaat dileyecek kimmiş?*"[113]
Tanrım!
Hidayet kilidini Muhammed'e sundun,
ama hidayeti yine kendi iradene bağladın
ki: "*Gerçekten de sen (habibim, her) sevdiğin kişiyi hak yoluna erdiremezsin; fakat Allahtır ki, kimi dilerse onu doğru yola yönlendirir*."[114]
Tanrım!
Hidayet eğer Muhammed'in elinde olaydı
Ebû-Tâlib cehennemde yanar mıydı?
Ve eğer Nuh dilediğine şefaat edebileydi
gözü önünde oğlu boğulur muydu?
Lut'un peygamberliği
eşine ne mutluluk verdi?
Firavun'un kâfirliği
Âsiye'yi yoldan mı çıkardı?
Tanrım!
Kabul senden, ret senden.
Tanrım!
Şifa senden, dert senden.
Her kimi kabul edersen, değerli kılarsın; her ne miktar değersizse,
ve her kimi reddedersen, gözden düşürürsün; her ne kadar iyi ise.
Dilediğini seçersin,
"*Rabbin ne dilerse yaratır, (dilediğince) seçer*."[115] hükmünce,
ve dilemediğini hor edersin,
"... Allah kime nur vermemişse, artık onun için bir ışık yoktur."[116] fermanınca.
Kabulün kulluğa ve ibadete göre değil,
ve reddin isyana ve günaha göre değil.
Kimi cennetlik işleri işler, kendi cehennemlik;
kimi cehennemlik işleri işler, kendi cennetlik.

ve tâata istitâat
nerde bulurlar idi,
sen vermesen.
İlâhî!
Tutalım İblîs Âdem'e zerḳ etti,
o buğdayı Âdem'e kim rızk etti ?
İlâhî!
"Maḳâm-i mahmûd" mertebesin habîbine verdin,
ammâ şefâati gine rızâna mevḳûf ettin
ki: "*Men zellezî yeşfe'u 'indehû illâ bi-iznih*."[113]
İlâhî!
Hidâyet kilîdini Muhammed'e sundun,
immâ hidâyeti gine meşiyyetine ta'lîk ettin
ki: "*İnneke lâ tehdî men ahbebte ve lâkinna'llâhe yehdî men yeşâ*'."[114]
İlâhî!
Hidâyet eğer Muhammed elinde ola idi,
Ebû Tâlib cehennemde harîḳ mi olurdu,
ve eğer Nûh dilediğin şefâat edebile idi,
gözüne karşı oğlu garîḳ mı olurdu?
Lût'un paygamberliği
avretine ne saâdet verdi,
Fir'avn'ın kâfirliği
Âsıye'ye ne şakâvet getirdi?
İlâhî!
Kabûl senden, red senden.
İlâhî!
Şifâ senden, derd senden.
Her kimi kabûl edersen, azîz edersin; her ne miḳdâr hasîs ise,
ve her kimi red edersen, haḳîr edersin; her ne kadar nefîs ise.
Her kimi diledin ihtiyâr edersin
ki: "*Ve Rabbüke yahluku mâ yeşâ'u ve yahtâr*."[115],
ve her kimi dilemedin hôr edersin
ki: "*Ve men lem yec'ali'llâhü lehû nûran fe-mâ lehû min nûr*."[116]
Kabûlün tâata ve ibâdete göre değil,
ve reddin günâha ve ma'sıyete göre değil.
Kimi a'mâl-i bihişt eder, kendi dûzahî;
kimi ef'âl-i ehl-i dûzah eder, kendi bihiştî.

Ezel öncesinde ne yazdınsa, o olur;
ömrün sonuna ne koydunsa, o gelir.
Niceler var ki gece gündüz ibadet edip amel işler,
ama ezelin öncesinde bahtı karalardan,
ve niceler var ki Lât ve Hübel'le yatıp kalkar,
ömrün sonunda talihi yaverlerden.
Tanrım!
Temiz kulların sana nice umut bağlarlarsa,
temiz olmayan kulların onca umarlar,
ve eğer buyruklarını tutan kulların kulluklarına inanırlarsa,
tutmayan kulların da keremine bin o kadar dayanırlar.
Tanrım!
Eğer kabul kabiliyete göreyse, kabiliyet senden,
ve eğer ret istidada bağlıysa, istidat kimden?
Tanrım!
Şu aşkından sarhoş olup kendinden geçmişler
yokluktan varlığa böylece sarhoş ve başları esrik çıkmışlardır,
ve şu sevginden avare olup başı dönmüşler
ezel ikliminden böylece usu yitik ve sarığı dağınık gelmişlerdir.
Arzunun şarabından
-ki muhabbet sürahisi döndüren
ve sevgi gulgulesi öttürendir-
ezel gününde her kime içirdinse,
şimdi o sarhoştur,
ve muhabbetinin kadehinden
-ki âdem oğlunun başını döndürücüdür
ve âlemde avare duruma düşürücüdür-
elest meclisinde her kime tattırdınsa,
şimdi onun başı bir hoştur.
Tanrım!
Her neyi kolay ettinse
onu ettim.
Tanrım!
Elime her ne sundunsa,
onu tuttum.

Sâbıka-i ezelde ne yazdınsa o olur;
hâtime-i ömürde ne kodunsa o gelir.
Niceler ashâb-i rıyâzat ü amel,
sâbıka-yi ezelde eşkıyâdan,
ve niceler mu'tekif-i Lât ü Hübel,
hâtime-i ömürde suadâdan.
İlâhî!
Pâk kulların sana nice ümîdvâr ise,
bî-pâk kulların hezâr ança umarlar,
ve eğer mutî' kulların tâatlarına inanırlar ise,
âsîlerin da keremine bin o kadar dayanırlar.
İlâhî!
Eğer kabûl ḳâbiliyyete göre ise, ḳâbiliyyet senden,
ve eğer red isti'dâda dâir ise, isti'dâd kimden?
İlâhî!
Şu aşkın mest ü hayrânları
ademden vücûda hemîn ser-hoş ü bâde-nûşân çıkmışlardır,
ve şu muhabbetin âvâre vü ser-gerdânları
ezel iḳlîminden hemîn bî-hûş ü destâr-keşân gelmişlerdir.
Şevḳın şarâbından
-ki bülbüle-gerdân-i muhabbet
ve gulgule-endâz-i meveddettir-
ezel gününde her kime içirdin ise,
şimdi o sarhoştur,
ve muhabbetin bâdesinden
-ki hayrân-kün-i âdem
ve âvâre-sâz-i âlemdir-
elest meclisinde her kime tadırdın ise,
şimdi o bî-hûştur.
İlâhî!
Her neyi genez ettin ise,
onu ettim.
İlâhî!
Elime her ne sundun ise,
onu tuttum.

Tanrım!
Gönlümün ateşinde ne yaktınsa,
o kokar.
Tanrım!
Bedenimin bahçesinde ne diktinse,
o biter.
Tanrım!
Kulluk hidayetsiz olmaz,
hidayet senden;
ibadet inayetsiz olmaz,
inayet senden.
Kurtuluş desteksiz olmaz, destek senin bağışın;
doğru yol kılavuzsuz olmaz, kılavuz senin verişin.
Tanrım!
Eğer seni isteyene yardımın eşlik etse, binlerce dağlar gibi engelleri bir demde sıçrar, geçer,
ve eğer yardımın ona el uzatmazsa, bir çöp kadar engel karşısına çıkıp yolunu bağlar.
Tanrım!
Teklif ettin,
doğruya yönelme ışığını yine sen ver.
Tanrım!
İlim okuttun,
gerçeğe ulaşma gücünü gene sen ver.
Akıl verdin, vehim iblisine yendirme;
aşk verdin, senden başkasını sevdirme.
Tanrım!
Sır verdin, hazinene hazine et.
Tanrım!
Bağır verdin, sırrına define et.
Göz verdin, namahremlerden sakla;
kulak verdin, faydasız sözlerden bekle.

Dil verdin,
zikrinden ayırma;
gönül verdin,
fikrinden ayırma.
Ruh verdin, ruhanî kıl;
ilim verdin, rahmanî kıl.

İlâhî!
Gönlüm oduna ne yaktın ise,
o kokar.
İlâhî!
Vücûdum bahçesinde ne diktin ise,
o biter.
İlâhî!
Tâat hidâyetsiz olmaz,
hidâyet senden;
ibâdet inâyetsiz olmaz,
inâyet senden.
Necât tevfîḳsiz olmaz, tevfîḳ senin in'âmın;
istiḳâmet irşâdsız olmaz, irşâd senin ikrâmın.
İlâhi!
Eğer seni isteyene inâyetin bile ola, hezârân kûhler gibi avâyıḳı bir demde sıçrar, geçer,
ve eğer inâyetin ona karîn olmaya, bir kâh kadar mâni' karşı gelip yolun bağlar.
İlâhî!
Teklîf ettin,
tevfîḳ gine sen ver;
İlâhî!
İlim okuttun,
tahḳîḳ gine sen ver.
Akıl verdin, vehim vesvâsına mağlûb etme;
aşk verdin, senden gayrıyı mahbûb etme.
İlâhî!
Sır verdin, gencine hazîne et.
İlâhî!
Sîne verdin, sırrına defîne et.
Göz verdin, nâ-mahremlerden sakla;
kulak verdin, mâ-lâ-ya'nîden bekle.
Dil verdin,
zikrinden ayırma;
gönül verdin,
fikrinden ayırma.
Rûh verdin, rûhânî kıl;
ilim verdin, rahmânî kıl.

İman verdin,
devamlı eyle;
güzel davranış verdin,
sürekli eyle.
Dua etmeyi öğrettin, derdini ver;
söz öğrettin, sıcaklığını ver.
Nimet verirsin, şükrünü ettir;
iyilik verirsin, zikrini ettir.
Göz verdin, ders alıp uyandır;
iç gözüyle bakış verdin, sırrını göster.
Koku alma gücü verdin, rahmet nesimini koklat;
tat alma gücü verdin, ruh gıdasını tattır.
El verdin, elimi tut;
yük yüklettin, belimi tut.
Ayak verdin, ayakta bırakma;
ayak [= kadeh] sundun, ayıkla bırakma.
Yüz verdin, yüzümü kara etme;
kerimsin, ettiğime göre etme.
Baş verdin, başımı öne eğdirme;
izzet ile can verdin, horlukla alma.
Ciğer verdin, sevginin ateşinde yandır;
göz verdin, özleminin derdiyle yaş döktür.
Akıl verdin, elest camından aklımı al;
us verdin, muhabbet kadehinden sarhoş kıl.
Hayal verdin, yalnız seni buldur;
gönül verdin, isteğinle doldur.
Kalp verdin, kalp etme;
iman verdin, çekip tüketme.
Vehim verdin, sinsi şeytan etme;
fikir verdin, vesvese sokan iblise benzetme.
Görüş verdin, bozguncu etme;
ilim verdin, elde kalıcı etme.
Kıyas verdin, sonuçsuz etme;
delil verdin, geçersiz etme.

Îmân verdin,
dâim eyle;
ihsân verdin,
Ḳâim eyle.
Vird ögrettin, derdin ver;
söz ögrettin, sûzun ver.
Ni'met verirsin, şükrün ettir;
iyilik verirsin, zikrin ettir.
Basar verdin, ibret ver;
basîret verdin, ma'rifet ver.
Şem' verdin, rahmet nesîmini koktur;
zevḳ verdin, rûh gıdâsını tattır.
El verdin, elim tut;
yük yüklettin, belim tut.
Ayak verdin, ayakta koma;
ayak sundun, ayıkla koma.
Yüz verdin, yüzüm kara etme;
kerîmsin, ettiğime göre etme.
Baş verdin, başım aşağa eyleme;
izzet ile cân verdin, horluk ile alma.
Ciğer verdin, aşkın oduna biryân et;
dîde verdin, şevḳın derdiyle giryân et.
Hûş verdin, elest câmından bî-hûş et;
hıred verdin, muhabbet kadehinden sarhoş et.
Hayâl verdin, gayrından hâlî kıl;
derûn verdin, şevḳın ile mâlî kıl.
Kalb verdin, kalb etme;
îmân verdin, selb etme.
Vehim verdin, hannâs etme;
fikir verdin, vesvâs etme.
Nazar verdin, fâsid etme;
ilim verdin, kâsid etme.
Kıyâs verdin, aḳîm etme;
delîl verdin, saḳîm etme.

Nimet verdin,
ceza verme;
bağışladın,
eza etme.
Atâ ettin,
belâya döndürme;
safa verdin,
cefaya döndürme
Duyular verdin, yorgunluk verme;
gönül verdin, bıkkınlık verme.
Mal verirsen, mâr (= yılan) etme;
Nar verirsen nâr (= ateş) etme.
Sevinç verdin,
kargaşayla değiştirme;
huzur verdin,
huzursuzlukla değiştirme.
Önce cezalandırdığına göre, sonra cezalandırma;
dünyada örtülü tuttuğuna göre, âhirette yüzüme vurma.
Doğru yol gösterdin, tuttuğum yolu güçlendir;
din öğrettin, dine sıkıca tutundur.
Ömür verdin, boşa geçirtme;
hayat verdin, ölümle değiştirme.
Vücut verdin, seninle durucu tut;
sıfat verdin, seninle arı duru tut.
Huy verdin, sana yarar et;
"Evet" dedirdin, berkarar et.
Ruh verdin, tevhidinin hazinesine emin et;
sır öğrettin, katına yakın et.
Gönül tavusuna güç verdin, yakınlığının avlusunda dolaştır;
can papağanına kanat verdin, aşkının havasında kanat açtır.
Tanrım!
Eğer izzet ve nimet verecek olursan,
yine şükür ve dua sen ver,
ve eğer zorluk gösterecek ve korkutacak olursan,
yine teslim ve rıza sen ver.
Nimet verecek olursan, bakışımı and verenden ayırma,
ve eğer belâ verecek olursan, ümidimi yemin edenden kesme.

Ni'met verdin,
nıkmet etme;
minhat ettin,
mihnet etme.
Atâ ettin,
belâya döndürme;
safâ verdin,
cefâya döndürme.
Havâs verdin, kelâl verme;
gönül verdin, melâl verme.
Mâl virürsen, mâr etme;
Nâr verirsen, nâr etme.
Sürûr verdin,
şürûra değşirme;
huzûr verdin,
nâ-huzûra değşirme.
Çü evvel azâb ettin, âhır azâb etme;
çü dünyâda setr ettin, âhırette iḳâb etme.
Şer' verdin, şerîatim metîn et;
dîn ögrettin, mütesallib-i dîn et.
Ömür verdin, abes geçirtme;
hayât verdin, cehle değşirme.
Vücûd verdin, senin ile bâḳî tut;
sıfât verdin, senin ile sâfî tut.
Hulk verdin, sana yarar et;
"Belî" dedirdin, ber-karâr et.
Rûh verdin, tevhîdin gencine emîn et;
yaḳîn verdin, hazretine yakın et.
Dil tâvusuna mecâl verdin, vaslın hareminde cevlân ettir;
cân tûtîsine per verdin, aşkın havâsında tayrân ettir.
İlâhî!
Eğer izzet ü naîm veresin,
gine şükr ü senâ sen ver,
ve eğer zahmet ü bîm edesin,
gine teslîm ü rızâ sen ver.
Eğer ni'met veresin, nazarım mûlîden ırma;
ve eğer belâ veresin, müblîden kesme.

Tanrım!
Benim için yararlı olan işleri benim için seçtiklerinle denkleştir;
Tanrım!
Bile isteye yaptıklarımı yapmamı istediklerinle eşleştir.

14

RIZA ÜZERİNE

Rıza Hak yolunda yüksek bir konaktır
Ehli seçkindir ve el üstünde tutulur

Hak'tan gelen her şeyi hoş görüp boyun eğer
Gece ve gündüz O'nun buyruğuyla dönüp geçer

Eğer Hakk'ın rızasını diliyorsan
Gece gündüz hükmüne razı ol sen

Her işte kendi rızanı gözetirsen
Allah'tan gelene razı olmuş olmazsın

Zehir olursa da iç, şikâyet etme
Gerçi bunu almaz değme havsala

Yol erine yüce bir yoldur o
"*Uğrumuzda çaba gösterenler*"[117]in sınırıdır o

Hikâye

Bir ulu vardı, her dem neşeliydi
Gönlü gözü Hak'la şenlik içindeydi

Bir kişi sordu ona: "Allah aşkına, neden
Nasıl erdin, söyleyiver bu hâle sen"

Dedi: "Nasıl olmayayım neşeli
Gece gündüz tasasız ve sevinçli"

"Çünkü felek her dem dileğimce dönüyor
Her ne istesem melek onu işliyor"

"Herkes benim buyruğuma bende
Zamanımın akışı dilediğimce"

İlâhî!
Hayrımı kazânda kıl.
İlâhî!
Rızâmı rızânda kıl.

14

BEYÂN-İ RIZÂ

Hak yolunda âlî menzildir rızâ
Ehli olur müctebâ vü murtazâ

Her ne ki Hak'tan gele râzî olur
Gece gündüz emri-le mâzî olur

Ger edersen sen rızâ-yi Hak taleb
Hükmüne var râzî olgıl rûz ü şeb

Çün her işte sen rızân isteyesin
Râzı-yi hükm-i Hudâ olmayasın

Zehr olursa nûş et onu bî-gile
Gerçi almaz bunu değme havsala

Yol erine menzil-i a'lâdır ol
Müntehâ-yi "*câhidû fînâ*"[117]dır ol

Hikâyet

Bir ulu var idi dâim şâd idi
Gönlü gözü Hakk ile âbâd idi

Bir kişi sordı ona billâh neden
Nice erdin deyiver bu hâle sen

Dedi nice olmayım şâdân ben
Gece gündüz bî-gam ü ferhân ben

Çün murâdımca döner her dem felek
Her ne istersem onu işler melek

Her kişidir bende-fermânım benim
İhtiyârım üzre devrânım benim

Dedi ki: "O güç meselede birleşilen nokta
Bunca iyi ve kötü şeyin bir tutulması sence"

Dedi: "Sen bunu çok güç bir mesele sanma
Gel, razı kıl kendini Hakk'ın rızasına"

"Her ne olursa, rızan olur senin
Böylece gamı gelmez hiç bir nesnenin"

"Hasta olsan sen rızân ile olur
Nen giderse hem rızân onda olur"

"Öyle olsa kişi niçin incinir
Her ne olsa ne sebebden gücenir"

Hikâye

Bir kişi sahilde giderken görür
Bir aziz denize düşmüş çırpınır

Seslenip ona dedi ki: "Ey yanık,
Kurtarayım mı seni, yoksa işin bitik"

Dedi: "Aslâ ikisini de demem
Ben sana birini ayırıp seçmem"

"Ben hiç bir zaman bir şey dilemem
Hakk'ın dileği dileğim, başka şey demem"

Hak neyi takdir etmişse, iyi bil
Ki apak ve tertemizdir, razı ol

Gerçi görünüşçe zahmetli görünür
Ancak iç yüzünde rahmeti bulunur

Görünüş ve iç yüz, kesinlikle şöyledir,
Yüzüte biri nakış, biri de kaş yerindedir

Tanrım!
Nimetlerinin engininde batmışım,
beni onunla övündürme;
Tanrım!
ayrılığının ateşiyle yanmışım,
beni sonsuza dek ayrı düşürme.

Dedi ol müşkülde budur ittifâk
Bunca hayr ü şer ola sana vifâk

Dedi müşkül sanma igen sen bunu
Var rızâ-yi Hakk'a kıl râzî seni

Her ne olursa rızân olur senin
Gammı gelmez pes sana hîç nesnenin

"Hasta olsan sen rızan ile olur
Neyin giderse rızan onda olur"

"Öyle olsa kişi niçin incinir
Olan bitene ne sebepten gücenir"

Hikâyet

Bir kişi sâhilde giderken görür
Bir azîzi bahre düşüp talbınır

Çağırıp dedi ona kim: "Ey harîḳ!
Kurtarayım mı yâ olursun sen garîḳ?"

Dedi: "Hergiz ikisin de demezem
Ben sana birini ta'yîn etmezem"

"Ben murâd edinmezem hîç bir nefes
Şol ki Hak diler murâdım ol ve bes"

Her ne kim takdîr eder bilgil Hudâ
Pâk ü pâkîze durur vergil rızâ

Gerçi sûrette görünür zahmetî
Lîki var ma'nide onun rahmeti

Sûret ü ma'nîyi bilgil sen yaḳîn
Kim biri nakş olur u biri nigîn

İlâhî!
Ni'metlerine garîḳim,
beni ona mağrûr etme;
İlâhî!
firkatin oduna harîḳim,
beni ebedî mehcûr etme.

Tanrım!
Neyim varsa, hepsi senin bahşişin;
Tanrım!
neye maliksem, hep senin bağışın.
Ben neyim, benim neyim olur;
kul kiminse, mülk onun olur.
Varlığı tek başına yöneten bir egemensin,
herşey senin mülkün;
yaratıkları var edensin,
hepsine kudret elinle hükm eden sensin.
Tanrım!
Ne zaman ki efendi cömert ve kul muhtaç olur,
çok yalvarıp istemek ısrar ve direnç olur;
ama nasıl edeyim
ki hacet kişiyi söyletir,
ve dert insanı ağlatır,
ve senin kereminin kulağı
günahkârların iniltisini dinler,
ve kabulünün kulakları
dilencilerin ısrar edip direnmesini sever.
Nitekim büyük Şeyh (Muhiddin-i Arabî)
Füsûs adlı kitabında anlatır
ve bir Allah dostundan nakleder
ki: Bir gün acıkmış ve ağlamış;
hâl ehlinden biri görüp tanlamış.
O ulu kişi şöyle demiş:
"Şaşırma;
bu hâli görüp garip bulma.
Her nesnenin hikmetini görmek gerek;
her hastanın hastalığını bilmek gerek.
O yüzden acıktırdı ki ağlayayım;
o sebepten dert verdi ki inleyeyim.
Eğer ağlamam hoş gelmese, belâ vermezdi;
eğer inlememi istemese, cefa etmezdi".

İlâhî!
Nem var ise, cümle senin keremin;
İlâhî!
neye mâlik isem, hep senin niamın.
Ben ne olam, benim nem olur;
kul kimin ise, mülk onun olur.
Mâlikü'l-mülksün,
küllî senin milketin;
hâliḳu'l-halksın,
cümlesi taht-i kudretin.
İlâhî!
Eğerçi kaçan mevlâ kerîm ü kul muhtâc olur,
onda ziyâde duâ etmek lecâc olur;
ammâ nice edeyim ki
hâcet kişiyi söyletir,
ve derd âdemi ağlatır;
ve senin keremin sem'i
günâhkârlar nâlesin dinler,
ve kabûlün mesâmii
sâiller ilhâhın sever.
Nitekim Şeyh-i a'zam
Fusûs'unda hikâyet eder,
ba'zı ehlu'llâhtan rivâyet eder
ki: Bir gün acıkmış, dahı ağlamış;
ehl-i hâlden biri görüp tanlamış.
O azîz eyitmiş:
"İsti'câb etme;
bu hâli görüp istiğrâb etme.
Her nesnenin hikmetin görmek gerek;
her ma'lûlün illetin bilmek gerek.
Onun için acıktırdı kim ağlayım;
o sebebden derd verdi ki inleyim.
Eğer ağladığım hoş gelmese, belâ vermezdi;
eğer inlediğim istemese, cefâ etmezdi".

Tanrım, padişahım, rabbim!
Ben sana ne diyeyim ki sana gizli olsun,
ve ben ne bildireyim ki sence bilinmesin.
Her hâlimi görüyorsun,
ve her hâle yakın duruyorsun.
Allahım, ey varlığı şeksiz şüphesiz olan,
ey her şeyi "Ol" demekle olduran!
Seni lâyık olduğun biçimde övmeyi ben beceremem,
ve sana yaraşır niteliği ben söyleyemem.
Seni yine sen övebilirsin;
sana ne demek gerekse, yine sen eda edebilirsin.
Ben her ne şekilde öğersem,
kısır aklımın erdiğincedir;
ben her ne söylersem,
eksik anlayışımın yetiştiğincedir.

Beyitler

Tanrım, senin bilginin enginliğinde
En büyük ruh [Hz. Muhammed] her zaman hayrette

Feleklerdeki kutsayıcıların kutsayışları ancak
"*Seni kutsarım; seni hakkıyla tanıyamadık*"[118]

Âdem ki Tanrı katından gönderilmiş yüce halifedir
"*Ey Rabbimiz, kendimize yazık ettik*"[119] diyen bir semedir

Ahmed ki varlığın özüdür, itiraf eder
Secdede "*(Dile getirdiğim) övgü sözlerini sayamam.*"[120] der

"*O böyledir, şu böyle*" diyerek ömür tüketenler ne elde etti
Bir saç kılı kadar şeksiz bilgiye erişemedi

O kimseler ki kendilerine gönlü tavaf yeri edinmiş
"*Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur.*"[121] sözüyle gönülleri serseme dönmüş

Taklit ehlinin harflerle söyledikleri, bil
İnsan tabiatının avuntusudur, tevhidle ilgili değil

İlâhâ, pâdişâhâ, perverdigârâ!
Ben sana ne diyem ki sana gizli ola,
ve ben ne bildirem ki sana mahfî ola.
Her hâlime nâzırsın,
ve her hâlde hâzırsın.
İlâhî!
Ey Hudâ-yi bî-çûn
ve ey kâdir-i kün fe-yekûn!
Sana lâyık midhati ben edemem,
ve sana münâsıb sıfâtı ben diyemem.
Seni gine sen senâ edebilirsin,
ve sana ne demek gerek, gine sen edâ edebilirsin.
Ben her ne öğer isem,
akl-i kasîrım erdiğincedir;
ben her ne söyler isem,
fehm-i nâkısım yetiştiğincedir.

Ebyât

İlminde senin Hudâ-yi âlem
Hayrette hemîşe Rûh-i a'zam

Tesbîh-i müsebbihân-i eflâk
"Sübhâneke mâ arefnâk"[118]

Âdem ki halîfe-i muallâ
Ser-geşte-i "*Rabbenâ zalemnâ*"[119]

Ahmed ki hulâsadır vücûdda
"*Lâ uhsî senâ'î*"[120] der sücûdda

Onlar ki çalıştı güft ü gûya
Vâkıf olamadı târ-i mûya

Onlara ki dil tavâfgâhtır
Ser-geşte-dilân-i "*Lâ ilâh*"[121]tır

Harfî ki der onu ehl-i taklîd
Horsendî-yi tab'dır ne tevhîd

Tanrıyı birlemek konusu kitaba sığmaz
Dile getirilmesi bunun hitaba sığmaz

Tanrım, efendim, mevlâm!
Biz senin nimetlerini gereğince ne zaman bildik
ki: "*Artık onlar için gözlerin aydın olacağı nimetlerden kendilerine neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez.*"[122] ayeti ahiret nimetlerinde bizim hakkımızda gelmiştir;
Tanrım!
biz senin iyiliklerini ne zaman iyice anladık
ki: "*(Cennette) hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir kimsenin hatırından geçmeyen şeyler (vardır).*"[123] ayeti cennet iyilikleriyle bize müjde için inmiştir.
Tanrım!
Bir sinek kanadının
-ki: "*Dünya bir sivrisineğin kanadı (kadardır).*"[124]-
ne kadar eni boyu olur
ki bir cennete benzesin
ki: "*Onun eni göklerle yerler kadardır.*"[125] ;
ve küçük şeyleri algılayıp kavrayan bir aklın
ne kadar kavrayış ve değerlendirme gücü olur
ki bir eve kahyalık edebilsin
ki orada bütün gelmiş geçmişler toplanmış olsun.
Rahmetinin denizinden varlık âlemine bir damla saçtın,
her kişi halâ şükründen
âcizdir ve herkesin başı dönüktür,
ve muhabbetinin kadehinden cihana bir yudum döktün,
her varlık henüz baş döndürücü etkisinden
sarhoş ve kendinden geçiktir.
Ululuğunun atılışlarından bir atılış erişti,
her zerreyi şaşkına çevirdi;
aşkının narasından bir ses belirdi,
cihanı savaş alanına döndürdü.
Başlangıcı olmayan zamana ait sayısı rakama sığmaz kelimenden
ve sonu bulunmayan zamanla ilgili ölçüye gelmez derecede çok harflerinden
iki harfle on sekiz bin âlemi bölük bölük ettin;

Tevhîd-i Hudâ kitâba sığmaz
Takrîri onun hitâba sığmaz

İlâhî, seyyidî ve mevlâyî!
Biz senin ni'metlerini hep kaçan bildik
kim: "*Fe-lâ ta'lemü nefsün mâ uhfiye lehüm min kurrete a'yün.*"[122] âyeti âhıret ni'metlerinde bizim hakkımıza gelmiştir;
İlâhî!
biz senin iyiliklerin kaçan tamâm anladık
kim: "*Mâ lâ 'aynün ra'et ve lâ üznün semi'at ve lâ hatare 'alâ kalbi beşer*"[123] ayeti
cennet iyilikleriyle bize beşâret için inmiştir.
İlâhî!
Bir peşşe kanadının
-ki "*Ed-dünyâ cenâhu ba'ûzatin*"[124] -
ne kadar tûl ü arzı ola
kim bir cennete nümûdâr ola
-ki "*Arzuhe's-semâvâti ve'l-'arazîn*"[125-,
ve bir akl-i hurde-bînin
ne kadar idrâk ü farzı ola
kim bir hâneye kethudâlık edebile
ki cem' ola onda evvelîn ü âhırîn.
Rahmetin deryâsından âleme bir katre saçtın,
her kişi henûz şükrinden
âciz ü ser-gerdândır,
ve muhabbetin câmından cihâna bir cür'a döktün,
her mevcûd henûz sükrinden
mest ü hayrândır.
İzzetin satavâtından bir satve yetişti,
her zerreyi deng ü dervâ etti;
aşkın âvâzesinden bir sadâ belirdi,
cihânı pür-velvele vü gavgâ etti.
Kelime-i lâ-nihâniyye-i ezeliyyenden
ve hurûf-i gayr-i mütenâhiyye-i lâ-yezâliyyenden
iki harf ile on sekiz bin âlemi ifrâz ettin;

zatınla ilgili kemal sıfatlarından
ve güzelliğin ve bağışlayıcılığına ait adlarından
bir ad ile bütün varlık âlemini ortaya serdin.
Nitekim
bu mavi manastırın damında
ve yüce kubbenin çatısında
ışık saçan güneşin altın kandilini
gökyüzü kümbetinin sırça kabı içinde
yandırdın
ki saçtığı ışığın pek az parlaklığı
ve ışınlarının bir demeti ile
gözle görünen evrenin bölgelerinden her bölgeyi parlatıp ışıl ışıl eder;
bunun gibi
bu insan bedeni sarayında,
ve Tanrı sureti sergisinde
parıldayan iman güneşi çerağını
imanlıların göğüslerinin sırça kandilliğinde
uyandırdın
ki parlaklığının ışıkları
ve aydınlığının eserleri ile
gizli âlemin köşelerinden her köşeyi aydınlatıp şenlendirir.
Şöyle ki:
Görünürlük göğünün güneşini
suretin görünür dünyasının ışık kaynağı ettin;
iman ve şehadet güneşini de
hakikatin gizli dünyasının ışık kaynağı eyledin.
Eğer
büyük bilim adamları
gözlem yoluyla hesaplayıp
gök güneşinin su ve toprak topundan [= dünyadan] yüz altmış üç kat daha büyük olduğunu buldularsa;
gizli sırlara ulaşmaya çalışan bilginler de
kalp gözüyle keşf edip
"Eğer iman güneşini
terazinin bir kefesine
ve bütün gökleri ve yerleri
bir kefesine koysalar

nuût-i kemâliyye-i İlâhiyyenden
ve esmâ-yi rahmâniyye-i cemâliyyenden
bir ism ile cemî-i kâinâtı ibrâz etin.
Nite ki
bu bâm-i deyr-i mînâ
ve sakf-i kubbe-i muallâda
misbâh-i zerrîn-i âfitâb-i tâbânı
mişkât-i zücâce-i günbed-i âsümânda
yandırdın
ki nûrunun bir pertevi
ve şuâının bir şu'lesi
ile aktâr-i âlem-i zâhirden her kutru rûşen ü pür-ziyâ eder;
hem-çünân
bu sarây-i vücûd-i insânî
ve mazhar-i sûret-i Rahmânîde
çırâğ-i hurşîd-i rahşân-i îmânı
mişkât-i âb-gîne-i sîne-i mü'minânda
uyandırdın
ki tâbının envârı
ve ziyâsının âsârı ile
zevâyâ-yi âlem-i bâtından her zâviyeyi münevver ü pür-safâ eder.
Şöyle ki:
Âfitâb-i âsümân-i şehâdeti
çırâğ-i âlem-i zâhir-i sûret ettin;
âfitâb-i îmân ü şehâdeti dahı
çırâğ-i âlem-i bâtın-i haḳîkat eyledin.
Eğer
fuzalâ-yi mühendisîn
rasad ile muhâsebe edip
böyle buldularsa
ki âfitâb-i semâ kürre-i hâk ü mâdan yüz altmış üç o kadar ziyâdedir;
ulemâ-yi muhakkıkîn dahı
basîret ile mükâşefe edip
şöyle gördüler ki
eğer âfitâb-i îmânı
terâzinin bir keffesine
ve cemî-i semâvât ü arazîni
bir keffesine koysalar,

iman ağır gelir."
sonucuna ulaştılar.
Gökyüzü güneşinin yüzünü
bir parça bulut örter, görünmez;
iman güneşinin ışığını
arş ve kürsi örtemez.
Gökyüzü güneşi yakınlık-uzaklık, yükseliş-alçalış ile farklılaşır;
kimi görünür, kimi görünmez olur;
kimi doğar, kimi batar.
Göğün dönüşü her akşam ayna gibi arı duru güneşi karanlık perdesiyle gizler ve örter,
ve güzel yüzünün ordusunun öncüsünü gecenin kara yüzlü ordusuna yendirir.
Kış mevsiminde
ufuktan yörüngesinin yüksekliği
iyice az olur,
ve parlak ışınlarının ısısı
yokluk hazinesinde gizlenir;
yalımı Halîlullah'ın ateşi gibi soğuktur
ve aydınlığı yetim rengi gibi sarı olur.
Yaz günlerinde
alev alev yanan bir kandilken
kış mevsiminde
-lâle yalımı gibi-
ısısız ve ışıksız,
parlaması cansız
olur.
Yazın hoş ısı saçan bir kandilken, kışın sanki bir zeytin yağıdır; ne yanar, ne tutuşur;
"*Onun yağı, kendisine bir ateş dokunmasa da, hemen hemen ışık* verir."[126] ayetinde buyurulan durumda görünür.
Nihayet gökyüzü güneşi
durumunun başka başka oluşu ile fazlalaşıp eksilmeye yatkın olur;
ama iman güneşi
gecede ve gündüzde,
kışta ve temmuzda
aynı kalır.

îmân ağır gele
ki: "*Lev vaza'a'l-îmânü fi keffetin ve vaza'a's-semâvâti ve'l-arzı ve men fihinne fi keffetin le-sekale'l-îmân*."
Peyker-i âfitâb-i âsümâna
bir kıt'a sehâb niḳâb olur;
nûr-i âfitâb-i îmâna
arş ü kürsî hicâb olmaz.
Âfitâb-i âsümân kurb ü bu'd ü irtifâ' u inhitât ile mütefâvit olur;
geh hâzır ü geh zâil olur, geh tâli' ü geh âfil olur.
Devrân-i gerdûn her şâm hurşîd-i âyîne-gûnu hicâb-i zalâm ile mütevârî vü mestûr eder,
ve talîa-i sipâh-i tal'atını leşker-i hindû-yi şebe makhûr eder.
Fasl-i zemistânda
ufuktan irtifâ'-ı medârı
gâyette kem olur
ve harâret-i şuâ'-ı tâbdârı
mektûm-i hazîne-i adem olur;
şu'lesi âteş-i Halîlu'llâh gibi serd
ve ziyâsı rüvâ-yi yetîm gibi zerd olur.
Tâbistânda
bir kandîl-i pür-âteş iken
zemistânda
- şu'le-i lâle gibi-
bî-harâret ü tâb,
tâbişi bî-tâb
olur.
Yazın bir şem'-i hoş-sûz iken, kışın -sanki rugan-i zeytindir ki –
bî-nâr,
eser-i "*Yekâdü zeytühâ yuzî'ü ve lev lem yemseshü nâr*"[126] âşikâr olur.
Pes âfitâb-i âsümân
ihtilâf-i ahvâl ile ḳâbil-i ziyâde vü noksân olur;
ammâ âfitâb-i îmân
şeb ü rûz
ve dey ü temmûz
yeksân olur.

Güneş kandili kıyamet gününde ışıksız ve donuk olur,
"*Güneş dürülüp söndürüldüğü zaman*"[127] ayetinde buyurulduğu gibi;
iman kandili o gün de ışıklı ve parlak olur,
"*O günde ki erkek-kadın inananları, saçtıkları ışıkları önlerinden ve sağlarından koşar bir biçimde görürsün*."[128] ayetinde belirtildiği gibi.
Dünya güneşi
gökyüzü tahtında
tutulup ışıtmaz olur;
iman güneşi
insan bedeninin göğünde
aynı kalır, durumu değişmez olur.
Gök güneşi
sonunda cehenneme düşüp yansa gerek;
iman güneşi
sahibini cehennemden kurtarsa gerek.
Gök güneşi
gah yarar sebebi olur,
gah zarar vesilesi olur;
ama marifet güneşi her vakit
kulluk yararlarına vasıtalık eder,
ve ibadet kazançları elde etmeyi sağlar.
Dönüp duran göğün güneşinin ısısı
insan tenini fazla etkilediğinde
rengini karartır;
ama tevhid ve iman ışıklarının yansıması
kara bir gönle iyice yer ettiğinde
dupduru edip ağartır.
Gök güneşi kimi zaman yüksekten alçağa iner, kimi zaman alçaktan yükseğe çıkar;
ama tevhid güneşi "*Güzel kelimeler ancak ona yükselir. Onu da iyi iş ve davranış yükseltir*."[129] ayetinde beyan edildiği gibi her zaman yukarıya yükselir.
Gök güneşinin ışığı
Hakk'ın yarattıklarının varlığını bilme sebebi olur,
iman güneşinin ışığı
o ilgisiz ilişiksiz yaratıcının varlığını bilme sebebi olur.
Gök güneşi
yeryüzünün doğu yönü ufkundan parlar;
iman güneşi
mukaddes ufkun doğusundan doğar.

Çırâğ-i âfitâb rûz-i kıyâmette bî-nûr ü mükedder olur
ki: "*İzeş-şemsü küvviret*"[127]
ve çırâğ-i îmân o gün dahı rûşen ü münevver olur
ki: "*Yevme tera'l-mü'minîne ve'l-mü'minâti yes'â nûrihim beyne eydîhim ve bi-eymânihim*"[128]
Âfitâb-i cihân
serîr-i taht-i âsümânda
küsûf bulup nûruna zevâl olur;
âfitâb-i îmân
felek-i vücûd-i insânda
bir karâra durup bî-tegayyür-i hâl olur.
Âfitâb-i âsümân
âhır cehenneme düşüp yansa gerek;
âfitâb-i îmân
sâhibin cehennemden kurtarsa gerek.
Âfitâb-i felek
gâh sebeb-i menfaat olur;
gâh vesîlet-i mazarret olur;
ammâ hurşîd-i ma'rifet her vakit
vâsıta-i fevâid-i tâât
ve mûcib-i avâid-i ibâdât olur.
Tâb-i âfitâb-i çarh-i gerdân
çün ten-i insâna ziyâde te'sîr ede,
bir siyâh-beden eder;
ammâ berîk-ı envâr-i tevhîd ü îmân
çün dil-i siyâha tamâm yer ede,
berrâk u rûşen eder.
Şems-i semâ geh zirveden hazîze iner, geh hazîzden zirveye çıkar;
ammâ tevhîd güneşi dâimâ yukarıya urûc eder
ki: "*İleyhi yas'adü'l-kelimi't-tayyibi ve'l-ameli'sâlihi yerfa'uhû*."[129]
Nûr-i âfitâb-i âsümân
sebeb-i ma'rifet-i vücûd-i mahlûḳât-i Hak olur;
nûr-i âfitâb-i îmân
sebeb-i ma'rifet-i vücûd-i hâlik-ımutlak olur.
Âfitâb-i âsümân
ufk-ı maşrık-ı zemînden lâmi' olur;
âfitâb-i îmân
maşrık-i ufk-i mukaddesten tâli' olur.

Tanrım!
Madem ki bunca deliller ve ipuçlarıyla
ve nice belirtiler ve bilgi araçlarıyla
gök güneşinin ışığının iman güneşinin ışığından eksik olduğunu,
ve gönülde tevhid ısısının eserinin dışarıda güneşin ısısının eserinden artık olduğunu
bildirdin,
öyleyse
senin hidayet nuru bağışlayan elinden
ve inayetinin ışık yayan eteğinden
biz zayıf kullarının umduğu ve dilediği,
kat kat gökler güneşini
doğu penceresinden gösterip
yedi iklimi ışığıyla aydınlatıp parlattığın gibi,
idrak ve marifet güneşini de
gönül göğünden yükseltip
göğüs kırını şavkıyla ışıtman ve gül bahçesine döndürmendir.
Nasıl ki dış dünya güneşi ile ayak altındaki toprağı yararlı duruma getirip
değerli ve gözde edersin de
götürü yaratıkların sevdiği
ve insanların gönül verdiği
olup, şahlara baş tacı
ve gelinlere süs ve takı
olur; ümidimiz
iç dünya güneşi ile de bu kara toprakları yararlı duruma getirip
arı duru ve katkısız bir tesirli madde etmen,
böylece yakınlık konaklarında,
ve kutsallık otlaklarında
kutsal varlıklar katında değer bulmaları
ve ruhlar âleminin sakinlerinin gözüne girmelerini sağlamandır.
Mademki
o döne döne başı dönen güneşin
sağladığı yarar sayesinde
bir avuç kara renkli toprağı
Bedahşan ocağında
parlak bir lâl edersin;
ne olur bu parlayan güneşin

İlâhî!
Çün bunca delâil ü karâin
ve nice hucec ü barâhîn ile
bildirdin
ki nûr-i hûr-i âsümân zav'-i âfitâb-i îmândan kem olur,
ve bâtında eser-i tâb-i tevhîd zâhirde eser-i tâbiş-i âfitâbdan muhkem olur;
pes
senin dest-i nûr-bahş-i hidâyet
ve dâmen-i ziyâ-güster-i inâyetinden
biz zaîf kullarının me'mûl ü müsted'âmız oldur kim,
nite ki âfitâb-i eflâki
derîçe-i maşrıktan peydâ edip
yedi iḳlîmi nûru ile münevver ü rûşen edersin,
âfitâb-i ma'rifet ü idrâki
dahı gönül göğünden hüveydâ edip
sîne sahrâsını şevḳıyla müstazî vü gülşen eyle;
nite ki o âfitâb-i zâhir ile hâk-i hôra terbiyet verip
zer-i azîz ü şerîf edersin
ki mahbûb-i âlemiyân
ve matlûb-i âdemiyân
olup şâhlara tâc-i ser
ve arûslara pîrâye vü zîver
olur; ümîdimiz oldur
kim bu âfitâb-i bâtın ile dahı bu kara topraklara terbiyet edip
iksîr-i sâfî vü latîf edesin
ki menâzil-i ünste
ve merâti'-i kudüste
makbûl-i kudsiyân
ve mergûb-i rûhâniyân olalar.
Çün
o âfitâb-i ser-gerdânın
sâye-i himâyetinde
bir pâre tîre hâki
kân-i Bedahşân'da
la'l-i rahşân edersin;
nola ki
bu âfitâb-i tâbânın

edeceği yardım ile de
bu bir avuç kirli toprağı
cennetler madeninde
ocak cevheri etsen.

Tanrım!
Daima adını anmayı dilimden kesme, çünkü ulu adın gönüller için huzur durağıdır.
Tanrım!
Senden söz etmeyi gönlümden giderme, çünkü senin yüceliğini dile getirmek gönüller tuzağıdır.
Tanrım!
Sözünü işitmezsem, uzaklığımdandır;
Tanrım!
güzelliğini görmezsem, körlüğümdendir.

Beyitler

Gökte güneş ayan beyan görünür
Âmâ gözü görmezse ne zararı olur

Göremezsen, gözün yoksun ışıktan
Öyle sanma uzaktır Hak kulundan

O bize bizden son derece yakındır
Gerçek bilgiye ulaşan buna inanır

Tanrım!
Göz müdür o ki her zerrede seni görmez;
Tanrım!
kulak mıdır o ki seni işitmez.
Dervişler derler ki: "Semâ helal, güzel mübah";
ama şu semadır o ki mutluluk verir,
şu değildir ki mutsuzluk getirir,
ve o güzeldir ki mutlak güzelliğe tanık olur,
şu değildir ki şehvet artırır.
Nitekim Allah dostlarından birine sordular:
"Sema nasıldır?"
Dedi:
"İşiten kimdir?"
"Şahid nedir?"

zıll-i inâyetinde
dahı bu bir avuç gubâr-i nâ-pâki
ma'den-i cinânda
cevher-i kân edesin.
İlâhî!
Dâimâ zikrin dilimden kesme ki nâm-i kerîmin diller ârâmıdır.
İlâhî!
Yâdını gönlümden giderme ki yâd-i şerîfin gönüller dâmıdır.
İlâhî!
Kelâmın işitmezsem, dûrluğumdandır.
İlâhî!
Cemâlini görmez isem, körlüğümdendir.

Ebyât

Çün semâda âfitâb olur ayân
Çeşm-i a'mâ görmez ise ne ziyân

Göremezsin sen gözün bî-nûrdur
Böyle sanma Hak kulundan dûrdur

Ol bize bizden durur gâyet yakın
İnanır buna şu kim buldu yaḳîn

İlâhî!
Göz müdür o ki her zerrede seni görmeye;
İlâhî!
kulak mıdır o ki her sadâdan seni işitmeye.
Dervîşler derler ki: "Semâ helâl, şâhid mübâh.";
ammâ şu semâdır o ki saâdet vere,
şu değildir ki şeḳâvet getire,
ve şu şâhiddir o ki şehâdet vere,
şu değildir ki şehvet artıra.
Niteki ba'zı ehlu'llâhtan sordılar ki:
"Semâ nicedir?"
Eyitti:
"Müstemi' kimdir?"
"Şâhid nedir?"

Dedi:
"Gören nasıl kişidir?"
Tanrım!
Zahid zühde ve ibadete dayanırsa,
ârif olana dost yeter;
âbid cennet ve nimet umarsa,
sufi olan yalnızca görmek ister.
Ama, sakın ey dost,
sufiyi şu yürüyen
ve dervişi şu görünen
sanma.
Sufi kimi yiyen, kimi içen
ten [= beden] değildir;
sufi kimi duran, kimi gezen
beden değildir.
Sufi maddeyle ilişkisi olan
balçık değil;
sufi cisimle ilintisi bulunan
varlık değil.
Sufi can değildir, canın canıdır;
sufi iki cihanın cananıdır.
Sufi bir nurdur, görünen hayalidir,
sufi bir ruhtur, yürüyen misalidir.
Sufi nedir, yine sufi bilir; bizim söylediğimiz sezinmedir;
derviş olanı yine derviş bilir, dışardan söylenen yakıştırmadır.
Tanrım!
Benliğimin perdesini kaldır, beni benden gizle;
ben benliğimi görmez olunca, yüzünü ayan eyle.
Tanrım!
Bir göz ile iki nesne gözükmezse, aslâ beni bana gösterme,
ve bir eve iki kahya sığmazsa, gönlümün evine beni girdirme.
Tanrım!
"Ben" demekle bulunmazsan, bana "Ben" dedirtme.
Tanrım!
Ben-sen bu yolda örtü ise, "Sen" dedirtme.

Eyitti:
"Gören ne kişidir?"
İlâhî!
Zâhid zühde ve ibâdete dayanırsa,
ârif olana yâr yeter;
âbid cennet ü naîm umarsa,
sûfî olana dîdâr yeter.
Ammâ sakın ey azîz
sûfîyi şu yürüyen
ve dervîşi şu görünen
sanma.
Sûfî şu ten değildir
ki gâh yer, gâh içer;
sûfî o beden değildir
ki gâh durur, gâh gezer.
Sûfî şu âb ü hâk değildir
ki heyûlânî ola;
sûfî şu zât-i pâk değildir
ki cismânî ola.
Sûfî cân değil, cânın cânıdır;
sûfî iki âlemin cânânıdır.
Sûfî bir nûrdur ki, görünen hayâlidır;
sûfî bir rûhtur ki, yürüyen misâlidır.
Sûfî nedir, yine sûfî bilir; biz söylediğimiz sezinmedir;
dervîş olanı gine dervîş bilir; taşradan söylenen yakıştırmadır.
İlâhî!
Benligim perdesini götür, beni benden nihân eyle;
çün ben benligim görmeyim, dîdârını ayân eyle.
İlâhî!
Bir göz ile iki nesne gözükmez ise, hergiz bana beni gösterme,
ve bir hâneye iki kethudâ sığmazsa, gönlüm evine beni givirtme.
İlâhî!
"Ben" demek ile bulunmazsan, bana "Ben" dedirtme.
İlâhî!
Ḳâl ü ḳîl bu yolda hicâb ise, "Sen" dedirtme.

Tanrım!
Eğer sayı ortak koşmak olursa,
aradan sen kaldır at,
ve eğer varlık cübbesi engel olursa,
yine sen yok et.
Tanrım!
Seni uzak sanırlar, ama candan yakın duransın;
Tanrım!
ben ne diyeyim ki sırrımın sırrını gözleyensin.
Tanrım!
Sen bize yakınsın, biz göremeyiz;
Tanrım!
Sen bizimle birliktesin, biz bilemeyiz.

Beyitler

Ey dört unsurun çarmıhına bağlanmış olan
Bu muydu sana bu yolda dayanak olmuş olan

Bu görüntü seni aldatageldiğine göre
Bu uzaklık senin için artık göz göre göre

O sana yakındır, ancak gözün yok
İndirdin araya perdeler çok

Gözün açılaydı sen görürdün
Sensin yine düşmanın bilirdin

Senden ulu düşmanın bulunmaz
Senin kıldığını kimse kılmaz

Ey yitip gitmiş, gel sen seni ara
Sen sana gereklisin, çalış çabala

Kısa görüşlü olma, çok sakın sen
Gelmedi senin gibi biri yokluktan

İksirini kudret eli düzdü
Ele hikmet suyu ve toprağı aldı

Kırk sabuh içmiş bir mahmur kıldı
Yüz fethe uygun ve yaraşır kıldı

İlâhî!
Eğer aded şirk olur ise,
aradan sen def' et,
ve eğer hestlik cübbesi âyıḳ olursa,
gine sen ref' et.
İlâhî!
Seni dûr sanırlar, ammâ cândan karîbsin;
İlâhî!
ben ne diyem ki sırrımın sırrına raḳîbsin.
İlâhî!
Sen bize yakınsın, biz göremeyiz;
İlâhî!
Sen bizimle bilesin, biz bilemeyiz.

Ebyât

Ey beste-i çâr mîh-ı erkân
Bu muydu sana bu yolda erkân

Kim aldayadı seni bu sûret
Bu bu'd sana ola zarûret

O sana yakındır u gözün yok
Düşürdün araya perdeler çok

Gözün açılaydı sen görürdün
Sensin yine düşmanın bilirdin

Senden ulu düşmanın bulunmaz
Sen kıldığını kimesne kılmaz

Ey güm-şüde var seni taleb kıl
Sen sana gereklisin taab kıl

Kûteh-nazar olma gey sakın sen
Gelmedi senin gibi ademden

İksîrini düzdü dest-i kudret
Aldı ele âb ü hâk-i hikmet

Mahmûr-i çihil sabûh kıldı
Şâyeste-i sad fütûh kıldı

Bitki tabiatını verdi ona
İki cihana şah kıldıysa da

Ona hem verdi bitki niteliği
Hem de dirilik gerçekliği

Dört unsuru birbirine kattı
Güzel mi güzel bir cisim düzüp yarattı

Sonra ruh bağışladı katından
Ve can verdi o cisme hazretinden

Daha sonra huzur verici ruh ışığı
Ve bedeninde peyda etti nefsi

Nefis ile arkadaş olunca
Başına belâ getirdi bunca

Bu topraktan doğan sonuçlar onu
Etti feleklerin yönetiminin kulu

Yurdunu terk etti hemen bıraktı
Sonra da bu ülkede hapiste kaldı

Bu su, ateş ve yel sohbeti
Ruha yoldaşını yad ettirmedi

Ruhunun nefis oldu perdesi
Odur sana çektiren azabı

Her davacının boynunda yükü
Her manevi gözde de dikeni

Her hırs ve tamah yoldaşı yarı
Şehvetler şehri onun diyarı

Gönle her zaman nifak soktu
Şeytan ve hevayı koluna taktı

Açılan her gönlü kapayan o
Sağlam her bedeni hasta eden o

Ölüme giden velilere düşmanlık eden o
Günahsız nebilerin yolunu kesen o

Verdi ona tabîat-i giyâh ol
Gerçi dü cihâna kıldı şâh ol

Onda kodu kuvvet-i nebâtî
Hem verdi haḳîkat-i hayâtı

Erkâna verip tamâm tertîb
Bir cism-i latîf kıldı terkîb

Pes rûh bağışladı katından
Cân verdi o cisme hazretinden

Pes pertev-i rûh-i râhat- efzâ
Nefs etti teninde ol hüveydâ

Çün nefs ile oldu âşinâ ol
Oldu bu belâya mübtelâ ol

Kıldı onu bu netâic-i hâk
Bir bende-i hall ü akd-i eflâk

Terk-i vatan etti kodu yek-bâr
Pes kaldı bu hıttada giriftâr

Bu sohbet-i âb ü âteş ü bâd
Ettirmedi rûha ehlini yâd

Nefs oldu bu rûhunun hicâbı
Oldur sana çektiren azâbı

Her gerden-i müddeîde bârı
Her dîde-i ma'nevîde hârı

Her hırs u tama' nedîm ü yârı
Şehr-i şehevât onun karârı

Oldu dile dâimâ münâfık
Şeytân uü hevâ ile muvâfık

Her dil ki açıldı bestesidir
Her ten ki sahîh hastasıdır

Ol düşmen-i evliyâ-yi merhûm
Ol reh-zen-i enbiyâ-yi ma'sûm

Bel'am ki sonunda köpek oldu
Bir anda nefsin masalına uydu

Araya nefis girip karışmasaydı
"*Ben Hakk'ım*"[130] diyen olur muydu

Hülasa, insanın başına belâ açan o
Âdemoğlunu sıkıntıya sokan o

Bir uyku ve türlü türlü tabir
Bir harf ve onda binlerce tefsir

Ey gönül, beri gel, sen ona uyma
Onu can ile arana koyma

Gider bu su ve toprağın bakışını
Ve al o mis gibi canın kokusunu

Ki odur ölümsüz hayatın kokusu
Ve odur dirlik suyunun kılavuzu

Nefis, beden ve huyunu kurtar
Yani seni senden uzaklaştır

Bütün âlem yaradılışına hayran
Ne çare, bilmedikten sonra sen

Hey, nefsin isteklerine aldanma, bak
Her şey seninle, her şeyden uzak

Her güzel ve çirkin suret sende
Hem cehennem ve hem cennet sende

Levh ve kalem ile arş ve kürsi
Aynan içindedir her birisi

Görünen görünmeyen, olan olmayan
Bak, levhan içinde hepsi de var, inan

Eğer gönülden nişanın varsa
Yerin de var, göğün de var onda

Gayret et, kaldır da sen örtünü
Ay ve güneşinin görünsün yüzü

Bel'am ki seg oldu âhır-i kâr
Efsâne-i nefse uydu yek-bâr

Nefs olmayadı arada mülhak
Kim idi diyen aceb "*Ene'l-Hak*"[130]

Fi'l-cümle belâ-yi âlem oldur
Ser-fitne-i hâk-i âdem oldur

Bir hâb ü hezâr türlü ta'bîr
Bir harf ü bin ola onda tefsîr

Ey dil ona gel beri sen uyma
Cân ile onu arana koyma

Gider nazarın bu âb ü hâkin
Bûyun alasın o cân-i pâkin

Ki_o bûy-i hayât-i câvidânî
Ol reh-ber-i âb-i zindigânî

Nefs ü ten ü tab'ını rehâ kıl
Senden seni ya'ni kim cüdâ kıl

Âlem kamu hilkatine hayrân
Sen gâfil olucağaz ne dermân

Hey olma hevâya böyle mağrûr
Cümle senin ile cümleden dûr

Her sûret-i hûb ü zişt sende
Hem dûzah u hem bihişt sende

Levh ü kalem ile arş ü kürsî
Âyînen içinde her birisi

Peydâ vü nihân ü bûd ü nâ-bûd
Bak levhin içinde cümle mevcûd

Dilden var ise eğer nişânın
Var onda zemîn ü âsümânın

Sa'y eyle götürügör hicâbın
Rûşen ola mâh ü âfitâbın

Bu yaygı dilinde ne zaman ki yayılır
"*Arşı kaplamıştır*"[131] [yani: *Tanrı*] görünür

Ey mana cihanından habersiz bayım
Ben sana neyi nasıl anlatayım

Gönül ateş, ama gücüm mü var üfleyecek
Nasıl iyileşeyim, yok ki elimi tutacak

Perden elindeki asâ, ayağındaki nalın
Çıkar at bunları, yoksa uyarılırsın

Aklın sana bir ayak bağıdır bil
Anlamanı hile ile önleyicidir bil

Sen sürekli böyle uykuda olma
Bu kara balçığa ve uykuya aldanma

Katılaşmış kalbe dönüp bakma demidir
Senden sana bir haber ulaştırma demidir

Kalem ol, "Baş üstüne" deyip hizmet et
Eteğin belinde olsun, karnını boş tut

Kalem gibi, gel, edin hizmette
Kan ağlayan bir göz, bir soluk çehre

Gel, yokluk levhasında bir iz bırak
Gel, cihan çatısına sen bayrak tak

Bir dal ki yüksek olur, balta yer
Ney "Neyim" dediği için şeker yer

O kimse ki vücut kafesi içinde darda
Ve her dem işi zarar ile fayda

Kısa görüşlüdür ve karar gücünü yitirmiş
Gece gündüz kursağının esiri olmuş

Ey mukaddes bahçenin bülbülü
Leş yiyerek akbaba olma, yürü

Ey ebedîlik havasının kuşu
Hayal yemine gönül kaptırmış kişi

Bast ola eğer dilinde bu ferş
Zâhir ola "*İstevâ 'ale'l-arş*"[131]

Ey bî-haber-i cihân-i ma'nî
Nice kılayın beyân-i ma'nî

Dil âteş ü zehre-i nefes yok
Dermân ne edem ki dest-res yok

Na'leyn ü asâ durur hicâbın
Gider ki yetişmeye itâbın

Aklın sana bir aḳîledir bil
Anlamana bunda hîledir bil

Sen olma hemîşe böyle gâfil
İgende bu hord ü hâba mâil

Efsürde dile nazar demidir
Senden sana bir haber demidir

Baş üstüne hizmet et kalem ol
Beste-kemer ü tehî-şikem ol

Hizmette edin kalem gibi var
Bir çehre-i zerd ü çeşm-i hûn-bâr

Var levh-i fenâda bir rakam ko
Gel bâm-i cihâna sen alem ko

Şâhî ki bülend ola teber yer
Ney çünkü neyim dedi şeker yer

Ol kim kafes-i vücûd içinde
Meşgûl-i ziyân ü sûd içinde

Kûteh-nazar ü hasîs-himmet
Olur dün ü gün esîr-i töhmet

Ey bülbül-i ravza-i mukaddes
Murdâr yeyiben olma kerkes

Ey murg-ı havâ-yi lâ-yezâlî
Dil-dâde-i dâne-i hayâlî

Gel, uç ki bu yer değildir senin yerin
Bu havada arkadaş bulman ne mümkün

Ey doğan, yokluk ilinde avlan
Sonra da gel, şah bileğine kon

Ey ırmak, "Deniz nerde" deme
Irmağında yedi deniz aşikar ya

Ey çöp, gözün yalnızca sahile bakacak olursa
Eline geçecek, bir işe yaramaz köpük olur olsa olsa

İnci ara, sedef kırıp içinden al
Kendi uçsuz bucaksız denizine dal

Sıfattan biraz arınıp sıyrıl
Marifet okyanusunda inci bul

Senden seni uzak et, gel beri
Bir an yürü de kurtar kendini

Hak'tan gayrıyı silip atacak olursan
Yaratılmışı ve yaradanı duyarsın sen

O yüce varlığın gözdesi olursun
Doğrudan " ... *Dön*"[132] hitabını duyarsın

Senden giderse bu nicelik
O dem bilirsin neymiş birliktelik

Yokluk sona erdiğinde, muhakkak
Kulağa erer nara ile "*Ene'l-Hak*"[133]

Tarikatin sonu buraya varır
Hakikatın hülâsası burada olur

Çılgına döner binlerce kişi, aklı kalmaz
Gaflette olanda ise hiç kaygı olmaz

Ey boş istekler peşinde koşan, gevezelik etme
Arsızlık ve utanmazlık edip durma

Gelmiş gelecek bütün hayranlar
"*Seni kutsarım; ben senim*"[134] deyip dururlar

Var uç ki değil bu yer karârın
Olmaz bu havâda sâz-kârın

Ey bâz fenâ ilin şikâr et
Pes sâid-i şehte var karâr et

Ey cûy deme ki hani deryâ
Cûyunda yedi deniz hüveydâ

Ey has ki hemîn gözünde sâhil
Kuru kef olur elinde hâsıl

Gevher ara vü sedef-şiken ol
Gavvâs-i muhît-i hîşten ol

Bir pâre mücerred ol sıfattan
Al bahr-i muhît-i ma'rifetten

Senden seni gel beri cüdâ et
Bir lahza yürü seni rehâ et
Ger gayr-i Hudâ'yı yuyasın sen

Halkı vü Hudâ'yı duyasın sen

Makbûlü olasın ol Cenâb'ın
Bî-vâsıta "*İrci'î*"[132] hitâbın

Senden gider ise bu kemiyyet
Ol dem bilesin nedir maiyyet

Yokluk çü tamâm ola muhakkak
Sem'e ere na'ra-i "*Ene'l-Hak*"[133]

Buraya nihâyet-i tarîḳat
Burada hulâsa-i haḳîkat

Dîvâne olur hezâr âḳil
Âsûdedir ol kişi ki gâfil

Ey hâm-tama' ko herze-gûyu
Küstâh-revi vü hîre-rûyu

Gelmiş gelecek cemî-i hayrân
"Sübhâneke innî ente"[134] gûyân

Ey gönül, gel suskun dur sen
Gözsüz, dilsiz ve kulaksız otur sen

Yarasanın gözü güneşi görmez
Nedir bu bir sürü işe yaramaz söz

Var olan her perde karagöz perdesi
Görünen her nakış gerçeğin gölgesi

Ruhun da, bil ki, hayale benzer
Kimi zaman aya, kimi de hilâle benzer

Gel, bu hayali bırak, bak Hakk'a sen
Hak nuruyla hayali parçala sen

Eğer sen hayal ile Hak görürsen
Bil ki Hak değil o, bunu bil kesin

Gördüm sanıp, çok sakın, olma mağrur
İstersen sürekli hayal görüp dur

Sakın ki vermesin sana her esinti
Ney gibi sürekli bir şeye yaramaz inilti

Sakın ki mağrur kılmasın seni
Pervane gibi her aydınlığın ışığı

Ey zerre güneşe erişeyim deme ha
Yalnızca ısıya dayan ırakta dur da

Tanrım!
Her kişinin bir Tur'u var;
Tanrım!
her yüreğin bir nuru var.
Her gözün bir tecellisi var.
Her gönlün bir tesellisi var.
Her basiretin bir ibreti var;
her gönlün bir gayreti var.
Her serin [= başın] bir sevdası var;
her sırrın bir süveydası var.
Her ruhun senden bir vergisi var;
her bedenin senden bir örtüsü var.

Ey dil yürü var hamûş otur sen
Bî-çeşm ü zübân ü gûş otur sen

Hurşîdi görür mü çeşm-i haffâş
Nice sehun-i güzâf ü kulmâş

Her perde ki var hayâl-bâzî
Her nakş ki görünür mecâzî

Rûhun dahı bil hayâle benzer
Geh bedr ü gehî hilâle benzer

Var ko bu hayâli Hakk'a bak sen
Hak nûru-la kıl hayâli şak sen

Ger sen göresin hayâl ile Hak
Ol Hak değil onu bil ki mutlak

Gördüm sanıp olma gey sakın mest
İster isen et hayâli yek-dest

Vermeye sana sakın ki her bâd
Ney gibi hemîşe kuru feryâd

Kılmaya seni sakın ki mağrûr
Pervâne gibi ziyâ-yi her nûr

Ey zerre erem deme_âfitâba
Tek sabr edebil ırakta tâba

İlâhî!
Her kişinin bir tûru var;
İlâhî!
her derûnun bir nûru var.
Her gözün bir tecellîsi var,
ve her dilin bir tesellîsi var.
Her basîretin bir ibreti var,
ve her gönlün bir gayreti var.
Her serin bir sevdâsı var,
ve her sırrın bir süveydâsı var.
Her rûhun senden bir bahşişi var,
ve her tenin senden bir pûşişi var.

Her ağzın senden bir lezzeti var;
her lezzetin bir türlü nimeti var.
Her şeyhin, ulu katından bir marifeti var;
her müridin kudretinden bir sıfatı var.
Her çaresize kereminden bir derman var;
her gamlı gönüle lutfundan bir yâren var.
Her kulun şöyle böyle bir değeri var;
her mutsuzun bir türlü mutluluğu var.
Her tembelde bir tür çeviklik var;
her pislikte bir yandan temizlik var.
Her dış kabın bir içi olur;
her iç bir kaba konulur.
Kap ki içi boş olur, hileye benzer;
iç ki kabı bulunmaz, hayale benzer.
Tanrım!
Her nesnede senden bir iz var, ama senin izin bulunmaz;
Tanrım!
her yerde senden bir eser var, ama senin yerin olmaz.
Tanrım!
Her âşığın ciğerinin köşesinde
senin ululuğunun yansımalarının atılışlarından
bir dağ (= yara) var;
Tanrım!
her ârifin gönlü evinde
senin güzelliğinin ışıklarının parlayışlarından
bir çerağ var.
Tanrım!
Her mevcudun nuru senden
ve her mümkünün zuhuru senden.
Her sevenin sevdiği sensin;
her isteyenin istediği sensin.
Her secdeye kapanan senin için kapanır;
her kulluk eden senin kapında dolanır.
Her dilek sahibinin yöneldiği sensin;
her övgü düzenin övdüğü sensin.
Her zikreden seni zikreder;
her şükreden sana şükreder.

Her dehânın senden bir lezzeti var,
ve her lezzetin bir türlü ni'meti var.
Her şeyhin hazretinden bir ma'rifeti var,
ve her mürîdin kudretinden bir sıfatı var.
Her bî-çâreye kereminden bir çâre var,
ve her gamgîn gönüle lutfundan bir gam-hâre var.
Her bendenin bir yüzden izzeti var,
ve her bî-devletin bir türlü devleti var.
Her kâhelde bir nev'e çâlâklik var,
ve her murdârda bir yoldan pâklik var.
Her sûret bir ma'nâsız olmaz,
ve her ma'nâ bir sûretsiz bulunmaz.
Sûret ki ma'nâsız olur, âle benzer,
ma'nâ ki sûretsiz olur, hayâle benzer.
İlâhî!
Her nesnede senden bir nişân var, ammâ bî-nişânsın;
İlâhî!
her mekânda senden bir eser var, ammâ bî-mekânsın.
İlâhî!
Her âşıkın kûşe-i ciğerinde
senin celâlin tecelliyâtı satavâtından
bir dâğ var;
İlâhî!
her ârifin hâne-i dilinde
senin cemâlin sübühâtı işrâḳâtından
bir çırâğ var.
İlâhî!
Her mevcûdun nûru senden,
ve her mümkünün zuhûru senden.
Her âşıkın mahbûbu sensin;
her tâlibın matlûbu sensin.
Her sâcidin mescûdu sensin;
her âbidin ma'bûdu sensin.
Her ḳâsıdın maksûdu sensin;
her hâmidin mahmûdu sensin.
Her zâkirin mezkûru sensin;
her şâkirin meşkûru sensin.

Beyitler

Hırka giyenler seni isteyenler
Bade içenler sana tutulanlar

Birisi yönelmiş, yakarır ister
Birisi durmaz, meyhane gezer

İkisi de sana yönelmiş, seni ister
Su başı sen olunca başka ne diler

Musevinin gerçi sinagogdur mihrabı
Ama onun okuduğu da alın yazısı

Hindular gerçi her dem puta tapar
Ama, durmaksızın sana yalvarırlar

Hepsine de adındır nişane
Bu manastır ve haç bir bahane

Tanrım!
Bir kişi eğer mescide ve mihraba girerse,
zikir ve vird senin,
ve eğer meyhane ve harabata varırsa,
özlem ve dert senin.
Ve eğer kilise görmek isterse,
ayrılığının ateşiyle yanmış bir bölük hristiyanlardır, yanıp yürürler,
ve eğer putperestleri görmek isterse,
senden ayrı düşmenin avareleri olan bir bölük putperestlerdir, çığırıp gezerler.
Tanrım!
Hepsi yalnız bir kokuya koşar.
Tanrım!
Götürü âlem aynı istek yeliyle coşar.
Ululuğunun kadehinden kimseye bir yudum vermedin,
sadece kokusundan başları dönmüştür;
varlığının hakikatinden kimseye nesne duyurmadın,
sadece yalımından varlık bulmuşlardır.
Tanrım!
Ey her yere yıkılanın kılavuzu
ve ey her başı dönmüşün elini tutucu!

Ebyât

Senin talebinde hırka-pûşân
Senin hevesinde bâde-nûşân

Birisi durup eder münâcât
Durmaz birisi gezer harâbât

İkisi dahı durup seni_ister
Ser-çeşme sen olucak ya ne_ister

Mihrâb-i cuhûd eğer künişttir
Okuduğu onun da ser-nübüşttür

Hindû ki puta tapar hemîşe
Durmaz sana yalvarır hemîşe

Nâmın durur cümleye nişâne
Bu deyr ü salîb bir bahâne

İlâhî!
Bir kişi eğer mescid ü mihrâba gire,
zikr ü vird senin,
ve eğer meykede vü harâbâta vara,
şevḳ u derd senin.
Ve eğer kilise temâşâ etmek isteye,
bir bölük hicrin sûhteleri tersâlardır, yanıp yürürler,
ve eğer put-perestler görmek isteye,
bir bölük fırkatın âvâreleri mugânlardır, çağırıp gezerler.
İlâhî!
Cümlesi hemîn bir bûya yeler.
İlâhî!
Cemî-i âlem güft ü gûya yeler.
İzzetin kadehinden kimseye bir cür'a vermedin,
hemîn kokusundan mestlerdir;
vücûdun haḳîkatinden kimseye nesne duyurmadın,
hemîn pertevinden hestlerdir.
İlâhî!
Ey delîl-i her ber-geşte
ve ey reh-nümâ-yi her ser-geşte!

Ey cihanı yaratan,
ey gizliyi açığa çıkaran!
Ey sütunsuz gök çadırını diken,
ey "*Ol* (*der*) ve "*olur*"[135] divanında buyruğu geçen!

Beyitler

Ey uzağı görenlerin gözünü açan
Yalnız oturanlara sermaye saçan

Ey gülen baharı cilve ettiren
Akıllı kimseleri görür eyleyen

Gönül bağını lutfunun tatlı esintisiyle şenlendir;
can bahçesini sevginin hevesiyle ışıklandır.
Gönül çocuğuna ezel mektebinde verdiğin dersi daima ezber ettir;
can papağanına mukaddes şeker ülkesinde tadırdığın şekeri kereminden yine tattır.
Tanrım!
Elest sarhoşluğunu berdevam et;
Tanrım!
"*Evet*" sözünü sürekli söylet.
Tanrım!
Aşk kadehini dolu sun;
Tanrım!
gurur şarabını sulu sun.
Tanrım!
Nimet verdikçe, şükür senden;
belâ verdikçe sabır senden.
Her nimet ve belâyı
sen gönderdin,
ve her şükür ve rızayı
sen verdin.
Eyyûb'un sabrını öğersin,
sabredici [= sabûr] sensin;
kullarının şükrünü öğersin,
şükredici [= şekûr] sensin.
Karşılıksız vereni öğersin, asıl verici [= vehhâb] sensin;
tövbe edeni alkışlarsın, tövbe edici [= tevvâb] sensin.

Ey âgâz-künende-i cihân,
ey bedîdârende-i nihân!
Ey firâzende-i hayme-i bî-sütûn,
ey fermân-fermâ-yi dîvân-i "*kün fe-yekûn*!"[135]

Ebyât

Ey dîde-küşâ-yi dûr-bînân
Ser-mâye-dih-i tehî-nişînân

Ey cilve-kün-i bahâr-i handân
Bînâ-kün-i çeşm-i hûşmendân

Gönül bâğını lutfun nesîmi ile ma'mûr kıl,
ve cân gülzârını mihrin havâsı ile pür-nûr kıl.
Dil tıflına ezel mekteb-hânesinde verdiğin sebakı dâimâ ezber ettir,
ve cân tûtîsine kuds şekeristânında tadırdığın şekeri kereminden mükerrer ettir.
İlâhî!
Elest mestliğini müdâm et;
İlâhî!
belî ahdini ber-devâm et.
İlâhî!
Aşk câmın dolu sun;
İlâhî!
gurûr şarâbın sulu sun.
İlâhî!
Ni'met verdikçe şükür senden;
belâ verdikçe sabır senden.
Her ni'met ü belâ
senin firistâden,
ve her şükr ü rızâ
senin dâden.
Eyyûb'un sabrın öğersin,
sabûr sensin;
kullarının şükrün öğersin,
şekûr sensin.
Münfıḳîni hamd edersin, vehhâb sensin;
tâibîni medh edersin, tevvâb sensin.

Günahsızların temizliğini öğersin,
günahsız olan [= âsım] sensin.
Adaletli davrananların bölüştürmelerini öğersin,
her şeyi bölüştüren [= kâsım] sensin.
Tanrım!
Kime sabır nasip ettinse, mutluluk onun
ve kimin payına fakr yazdınsa, ululuk onun.

15

SABIR ÜZERİNE

Akıllı kişi her durumda sabırlı olmalı
Faydada ve zararda Rabbine şükretmeli

Sıkıntı vaktinde sızlanmaktan kaç, sığın
Sabret, çünkü sabır anahtarıdır ferahlığın

Sabır yine nimeti çeker, getirir
Sabırlı er nefsine üstün gelir

Sabır Yaratıcı'nın bir bağışıdır
Tanrı onu az kişiye kısmet eder

Hak'tan belâ gördüklerinde has erenler
İstifini bozmaksızın ona "Merhaba" der

Cahil kişi -ki hiç bilgisi olmaz-
Gün olur sabreder, gün olur etmez

Sabır bir daldır, yeni sürme ve körpe
Meyvesi iyilik olur onun silme

Bunca veliler ve nebiler ki geldiler
Çok eziyet çektiler, ama sabrettiler

Eyyûb Nebi'nın sabrı ise baştanbaşa
Ve ayrıntısıyla hadiste ve kelâmda

"Es-sabûr"u bil ki onun sanıdır
Sabır herkese onun mirasıdır

Ma'sûmların ismetin öğersin,
âsım sensin;
muksıtların kısmetin öğersin,
Ḳâsım sensin.
İlâhî!
Her kime kim sabır nasîb ettin, devlet onun,
ve her kime ki fakır mukadder ettin, izzet onun.

15

İŞÂRET-İ SABR

Merd-i âḳil dâimâ sâbir gerek
Nef' ü zarda Rabb'ine şâkir gerek

Sen şikâyetten belâ vaktinde kaç
Sabr et kim sabr miftâhu'l-ferec

Sabr gine ni'meti câlib olur
Merd-i sâbır nefsine gâlib olur

Sabr olur bir bahşiş-i Perverdigâr
Az kişiye rûzî kılar Kirdigâr

Hâss erenler kim göre Hak'tan belâ
Bi-tağayyür derler ona "Merhabâ"

Merd-i âmî kim igen âgâhı yok
Gâhî sabr olur ona vü gâhî yok

Sabr bil bir şâhtır handân ü ter
Meyvesi lutf olur onun ser be-ser

Gör ki bunca evliyâ vü enbiyâ
Sabr idiben gördüler renc ü anâ

Sabr-i Eyyûb-i Nebî'yi hôd tamâm
Etti tafsîlin hadîs ü hem kelâm

"*Es-sabûr*"u bilgil onun nâmıdır
Her kişiye sabr onun in'âmıdır

O sanı taşıyan odur hakkıyla
Sabırlı kişi çoksa da bu cihanda

Her kimin sabrı varsa hazine onun
Her kimin hazinesi varsa işkence onun

Bu cihanın âdeti böyledir
Hazinesi işkence ile birliktedir

Sabır dervişin her dem işi
Sabırsız olmak fakire utanç vesilesi

Ne mutlu sabır yolunu yol edinene
Hak yolunda azığını sabır edene

Sabır gerçi bu yolun bir konağı
Ancak sabra sabır en müşkül olanı

Has kullar sabır konağında konaklar
Hasın hası olanlar orada durmaz gider

Sabır onlara düşük bir makam olur
Onlar sabra sabredenlerdir

16

FAKR ÜZERİNE

Eziyet ve belâya sabreden er
Fakr mülkünde padişahlık eder

Fakr tevhidin ilk konağıdır
Kalbi ve gönlü temizleyen odur

Fakr nefsini teslim etmektir
Razı olup fakrı tazim etmektir

Ve fakrına hoşnut ve şükreder olmak
Fakr içinde Rabb'ini anmak

Gönlünde ad san düşüncesi olmamak
Seçkin ve sıradan herkes, yanında bir olmak

Gece gündüz yalnızlığı sanat edinmek
Bu cihanla ilgili endişesi olmamak

Mazhar-i hakkı ol ismin ol durur
Gerçi sâbir bu cihânda bol durur

Her kimin kim sabrı vardır genc onun
Her kimin kim genci vardır renc onun

Bu cihânın âdeti böyle durur
Genci onun renc ile bile durur

Sabr dervîşe hemîşe kâr olur
Sabr olmamak faḳîre âr olur

Devlet ona sabr ola pîşesi
Hak yolunda sabr ola tûşesi

Sabr gerçi bu yolun bir menzili
Lîki sabra sabr gâyet müşkülü

Hâs kullar sabrı kılarlar makar
Hâs-i hâs olan kılar ondan güzer

Sabr olur onlara ednâ maḳâm
Sabra sâbırlar olur onlar müdâm

16

İŞÂRET-İ FAKR

Kim ki olur sâbir-i renc ü belâ
Olur ol milk-i fakırda pâdişâ

Fakrdır tevhîdin evvel menzili
Fakrdır pâk eyleyen cân ü dili

Fakr odur kim nefsini teslîm ede
Râzî olup fakrı ol ta'zîm ede

Fakrına hoşnûd ü hem şâkir ola
Fakr içinde Rabb'ini zâkir ola

Kalmaya gönlünde fikr-i neng ü nâm
Bir ola katında cümle hâs u âm

Gece gündüz uzlet ede pîşe ol
Bu cihândan ola bî-endîşe ol

Bir yalnızlık köşesini seçmiş olmak
Rabb'ine tevekkül etmeyi iş edinmek

Daima fakrının kadrini bilmek
Fakrının üstünde oturur olmak

Ve fakrın ne güzel bir cevher olduğunu bilmek
Ve ne değerli haslet olduğunun farkında olmak

Fakrı sen pek de işe yaramaz görme
Fakr iki cihanda övünmeye vesile

Fakr müflis defterinin yazısı
Fakr her varlığın varını yok etmenin sorumlusu

Fakr, öyle bil ki, dervişin sevdiğidir
Fakr, öyle bil ki, dervişin erginliğidir

Din ve dünya düşüncesi bırakmaz o
Hırs, heves, kibir ve kine fırsat tanımaz o

Fakr, olana olma yolu açtığında da gör
"Dünya ve ahirette yüzdeki ben gibi değerli"[136] olur

O karalık güzellik içinde bir ben olur hem
Gönül bağında istek tuzağına atılmış bir yem

Tanrım!
Zâhidlerin senden cennet umarlarsa,
asilerine didarın yeter;
Tanrım!
âbidlerin uçmak isterlerse,
âriflerine nurların yeter.
Tanrım!
Zâhidler sana ücretle kulluk ederlerse,
ben kulun kulluksuz keremine sığındım;
Tanrım!
âbidler bedelle ibadet ederlerse,
ben zavallı ibadetsiz rahmetine dayandım.

İhtiyâr eyleye halvet kûşeyi
Rabb'ine kıla tevekkül pîşeyi

Fakrının kadrini bile dâim ol
Fakrının üstünde ola ḳâim ol

Fakrı bile ki ne cevherdir latîf
Fakrı bile ki ne haslettir şerîf

Fakrı sen görme igende serserî
Fakr olur iki cihânın mefharı

Fakr nakş-i defter-i nâ-bûddur
Fakr hırmen-sûz-i her mevcûddur

Fakr olur bilgil cemâli dervişin
Fakr olur bilgil kemâli dervişin

Komaz ol endîşe-i dünyâ vü dîn
Komaz ol hırs u hevâ vü kibr ü kîn

Fakr çünkim mümküne imkân verir
Pes "*sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn*"[136] olur

Bir ben olur hüsn içinde ol sevâd
Bâğ-i dilde dâne-i dâm-i murâd

İlâhî!
Zâhidlerin senden cennet umarlar ise,
âşıklarına dîdârın bestir.
İlâhî!
Âbidlerin senden behişt ârzûlar ise,
âriflerine envârın bestir.
İlâhî!
Zühhâd sana ücret ile kulluk ederler ise,
ben kulun kulluksuz keremine sığındım.
İlâhî!
Ubbâd müzd ile ibâdet kılarlar ise,
ben zaîf ibâdetsiz rahmetine dayandım.

Tanrım!
O nasıl üstünlüktür ki dostlarına verdin;
onları bilen
seni buldu
ve seni bulan
onları bildi.
Tanrım!
Âriflerinin ayağı altında cennet bir dikendir;
Tanrım!
Seni sevenlerin gözünde cehennem bir gülşendir.
Sufi olan cenneti ve huriyi neyler;
onda bir göz var ki her baktığını cennet eyler.
Tanrım, efendim, mevlâm!
Üç büyük afet var ki beni onlardan sen bekle,
ve üç büyük fitne var ki beni onlardan sen sakla:
Biri şeytan kaynaklı akıl ve kalp çelmeleri
ki sana sığınırım şerrinden,
ve biri nefis dürtüklemeleri
ki kurtar hilesinden
ve biri cahilce benlik aldatmacaları
ki koruyuver baş döndürücülüğünden.
Tanrım!
Halkın soyluları tanış ve birlik olma sohbetinin hukukunu unutmazlar,
ve dünyanın sohbet erleri yiyip içip eğlenme ve bir arada bulunma meclisinin
arkadaşlarını hatırlarından çıkarmazlar;
böyleyken
ezel baharında
ve kıdem çayırında,
kutsallık güllüğü
ve tanışlık çiçekliği
içinde
elest sohbeti odasında
ve vahdet otağında
yakınlık döşeğinin oturanları
ve eğlence deminin bağdaş kuranları

İlâhî!
Ne fazîlettir ki dostlarına verdin;
her ki onları bildi,
seni buldu,
ve her ki seni buldu,
onları bildi.
İlâhî!
Âriflerinin ayağı altında cennet bir dikendir;
İlâhî!
Seni sevenlerin nazarında cehennem bir gülşendir.
Sûfî olan behişt ü hûru neyler;
onda bir göz var ki her baktığını behişt eyler.
İlâhî, seyyidî ve mevlâyî!
Üç azîm âfet var kim beni onlardan sen bekle,
ve üç büyük fitne var kim beni onlardan sen sakla:
Biri vesvâs-i şeytânî
ki sana sığınırım şerrinden,
ve biri hevâ-yi nefsânî
ki halâs eyle mekrinden
ve biri gurûr-i nâdânî
ki sen saklayıver sükrinden.
İlâhî!
Halkın kerîmleri huḳûk-i sohbet-i üns ü vahdeti unutmazlar,
ve dünyâ musâhibleri harîfân-i meclis-i îş ü halveti ferâmûş etmezler.
Hâşâ senin
kerem-i amîm
ve hulk-i kerîminden
ki ezel bahârı
ve kıdem murgızârında,
gülistân-i kuds
ve bostân-i üns
içinde,
elest sohbetgâhı
ve vahdet bârigâhında
celîsân-i bisât-i kurbet
ve hem-nişînân-i hengâm-i işret
ettiğin kullarını

huzurundan bütün bütüne kovup
ve rahmet kapını yüzlerine kapayıp,
ve visalinin köyünden tamamen uzaklaştırıp
ve cemalinin tecellisinden ebediyen ayırıp,
cehennem ateşinde yanmış,
ve madde denizinde boğulmuş
durumda bırakman
senin kuşatıcı büyüklüğünden
ve o büyüklüğüne yaraşır cömertliğinden
nasıl beklenebilir, hâşâ.

Tanrım!
Ey dilediği gibi yapar kerim,
ve ey bağışlayıcı rahim!
Ey diğersiz bir [= vâhid],
ve ey eğersiz bilir [= allâm],
ve ey meğersiz kâdir!
Lutfunla ben zavallını yad etsen ne var.
Tanrım!
Nefsin inatları çoktur, inayet senden;
Tanrım!
nefsin dalkavuklukları çoktur, hidayet senden.
Tanrım!
Ben o kendini bilmez ve kötüler kötüsüyüm
ki: "Ben" derim, bilmem ben kimim;
Tanrım!
ben bir zavallı düşkünüm;
nefis yüzünden bitkinim.
"Nefis" diye söylerim,
bilmem nedir;
her gün onun yüzünden ağlarım,
haberim yok, ne nesnedir.

hazretinden bi'l-külliyye matrûd
ve rahmetini onlardan mesdûd
ve visâlin kûyünden tamâm dûr
ve cemâlin tecellîsinden ebedî mehcûr
edip, cehennem âteşinde harîḳ
ve heyûlâ denizinde garîḳ
koyasın.

İlâhî!
Ey kerîm-i kâr-sâz
ve ey rahîm-i bende-nüvâz!
Ey yektâ-yi bî-diger
ve ey dânâ-yi bî-eğer
ve ey tüvânâ-yi bî-meğer!
Lutfun ile ben zaîfını yâd etsen ne var.
İlâhî!
Nefsin inâdları çoktur, inâyet senden;
İlâhî!
nefsin müdâheneleri öküştür, hidâyet senden.
İlâhî!
Ben o nâdân ü kemden kemim
kim: "Ben" derim, bilmem ben kimim;
İlâhî!
ben bir zaîf üftâdeyim;
nefs elinden âciz ü dermândeyim.
Nefis diye söylerim,
bilmem ki nedir;
her gün elinden ağlarım,
haberim yok ki ne nesnedir.

17

NEFSİ BİLME ÜZERİNE

Marifet yolunda doğru gitmezsin
Nefsini iyice bilmedikçe ilkin

Bu yolu anlayanlar dedi: "Önce sen
Hakk'ı bil ki nefis de onu bilsin"

Nefis zehir ve cefa helvasıdır
Hakk'ın lutfu kahır ve eza karışımıdır

Nefis Tanrı'nın fiillerinin kargaşasıdır
Bu hâl ondan hiç uzaklaşmaz, kalakalır

Gâh baş eğme, gâh baş kaldırma içindedir
Gâh hidayet, gâh taşkınlık etme içindedir

Gün olur putperestler elbisesi giyer
Gün olur tanrılık davası peşinde gider

Gün olur aşktan dem vurur, âşık değil
Gün olur "Seviyorum" der, sadık değil

Bir yudum içmeden sarhoşluk eder
Yokluğu görmeden "Varım" der

Kimi zaman bir sûfi kulluk çadırında
Gün gelir bir dönektir heves pazarında

Nefsin kimi zaman emmâredir
Öyle bil ki işi gücü fitnedir

Şu gönül ki emmare peşinde olur
O marifet ilinden kovulmuştur

Nefs-i emmare şaşılası bir haindir
Yedi başlı insan yiyen bir evrendir

Eğer onun niteliklerini sayacak olursam
Eğer onun neliğini anlatacak olursam

Söz uzar gider, ancak kısaca söz edeyim
Her an uzak durasın diye korkutup ürküteyim

17

İŞÂRET-İ MA'RİFET-İ NEFS

Ma'rifet yolunda olmazsın dürüst
Tâ ki nefsin bilmeyesin sen nuhust

Dedi ol kim anlamıştır bu rehi
Hak-şinâs ol kim ola nefs âgehî

Nefstir helvâ-yi pür-zehr ü cefâ
Lutf-i Hak âlûde-i kahr ü anâ

Nefstir âşûb-i ef'âl-i Hudâ
Ondan olmaz hîç bu hâlet cüdâ

Geh itâat gâhi ısyân içre ol
Geh hidâyet gâhi tuğyân içre ol

Geh libâs-i put-perestân ol giyer
Geh hudâlık da'visine ol yeler

Gâhi aşktan dem urur âşık değil
Geh muhibbim dirilir sâdık değil

İçmeden bir cür'ayı mestlik eder
Görmeden ol yokluğu hestlik eder

Hâne-i tâatte geh bir pârsâ
Gâh olur kallâş-i bâzâr-i hevâ

Gâh emmâre durur nefsin senin
İşi gücü fitnedir bilgil onun

Şol gönül kim pey-rev-i emmâredir
Ma'rifet ilinden ol âvâredir

Nefs-i emmâre aceb gaddâredir
Yedi başlı mâr-i merdüm-hâredir

Vasfın edersem eğer emmârenin
Ger der isem hâlin ol mekkârenin

Söz uzanır lîki diyem muhtasar
Tâ kılasın dâimâ ondan hazer

Nefis ne zaman ki takvadan kaçıp baş kaldırır
İşte o zaman ona "emmare" adı verilir

Beden güçlerini her yönde kullanır
Sana nasıl dilerse öyle hükmeder

Kibir, nekeslik, hırs, mal ve mevki arzusu
Nefret, düşmanlık, sövüp sayma, bozgunculuk ve dedikodu

Çok yemek, çok uyumak ve kin ve büyüklenmek
Ve de din yolunun erlerini inkâr etmek

Ve aşırı güven, aşırı sevinç ve boş konuşmak
Daha bunlara benzer işleri işlemek

Hepsi emmarenin işleridir
Nefsinin o duraktaki hâlidir

Kim ki ona uyarak aldanır
Tanrı hakkı, Tanrıdan uzaklaşır

Kim ki nefsinin isteğini iş edinir
Yaradılışının güllüğünü dikenle doldurur

Kibir uğursuz nefsin kendini görmesidir
İşlediği her işi beğenmesidir

Kibirli kişinin içi heves yeliyle doludur
Kibirli kişi Huda'nın baş düşmanıdır

Kibir kaplanların niteliğidir, bu bakımdan
Kibirli kimse hiçbir zaman olmaz insan

Hırs pis sıçana yaraşır bir huy, öyleyse
İnsanda bulunur olmasının sebebi ne

Dünya sevgisi haksızlık ve bozgunluk kaynağı
Dünya sevgisi bilgisizlik ve inat ocağı

Cimrilik ve umu dünya sevgisinden doğar
Dünya sevgisi ise her türlü kötülüğe yol açar

Bütün çirkin hâllerin kaynağıdır o
Her bir kötü huyun başıdır o

Nefs takvâden kaçıp çün âḳ olur
Nâm-i emmâre ona ıtlâḳ olur

Bu kuvâyı kullanır her yana ol
Hükm eder nice dilerse sana ol

Ucb ü buhl ü hırs u hubb-i câh ü mâl
Buğz u hıkd ü şetm ü gamz ü ḳîl ü ḳâl

Ekl ü nevm-i vâfir ü hem kibr ü kîn
Dahı olmak münkir-i merdân-i dîn

Hem nişât ü hem batâlet hem batar
Dahı nice buncılayın kıl güzer

Cümlesi emmârenin ahvâlidir
Nefsinin bil ol maḳâmda hâlidir

Kim ki ona uyuban mağrûr olur
Ol Hudâ hakkı Hudâ'dan dûr olur

Kim murâd-i nefsini ol kâr eder
Gülşen-i tab'ın tamâmet hâr eder

Ucb odur kim nefs-i şûm özün görür
Her ne iş kim işler ise beğenir

Mu'cibin içi dolu bâd-i hevâ
Merd-i mu'cib düşmen-i hâs-i Hudâ

Kibr çün vasf-i pelengân ola ol
Kibr eden hâşâ ki insân ola ol

Hırs çünkim san'at-i mûş-i pelîd
Vech yok âdemde hırs ola bedîd

Hubb-i dünyâ mazhar-i zulm ü fesâd
Hubb-i dünyâ ma'den-i cehl ü inâd

Hubb-i dünyâdan kopar buhl ü emel
Hubb-i dünyâdır veren türlü halel

Menşeidir cümle çirkîn hâletin
Re'sidir her bir yaramaz hasletin

Dünya sevgisi şan, umu meydanıdır
Hırs top ve mevki onun çevganıdır

Bil ki o nefsinin en küçük şirkidir
Bu Hazret-i Peygamberin dilidir

İki yüzlülük eden adam yerine koyma
Din yolunda dert ehli olduğunu sanma

Taç ve hırka giyer, ama inancında mürai
İki âlemi de terk ise, dervişin tacı

Bir âlim ki ilmi mevki kapmak için okur
O iki yüzlü sufiden bin beter olur

İçi kibir, kin ile doludur, Hakk'a uzak
Söze gelse, her sözü parlak mı parlak

Gün gelir hikmette üstatlık satar durur
Haberi yok ki hikmet, dilinde anlamsız bir sözdür

Gün gelir fakihlik davasına kalkışır
Yok yere insanları bilgisizlik kıyısına taşır

Gönül levhasına bak hikmet istersen
Bana akl-ı kül ders versin dersen

İşin ne zamana fdek yok edip tüketme
Gücünü bıraz da Hak yolunda tüketsen-e

Canı ele geçir, adını yok et
Nefsi yen, kötülüğü tüket

Geçmişi geleceği bırak, bugüne bak
Her an olgunluk kazanmaya bak

Ey uygundur-uygun değildire takılıp kalmış er
Dünyada söz çok olur, hâlini gör

Gökbilimi okursan dön bak içine
Ki yer ve gök yıldızla dolmuş tümüyle

Arş ve kürside, yerde ve gökteki varlar
Şöyle bil ki sende hepsi bir bir var

Hubb-i dünyâ şeh, emel meydânıdır
Hırs gûy ü câh onun çevgânıdır

Nefsinin bil onu şirk-i asgarı
Bu hadîs-i Hazret-i Peygamberî

Kim riyâ ederse sayma merd onu
Dîn yolunda sanma ehl-i derd onu

Tâc ü hırka giyer ü zerrâk-ı dîn
Dervişindir tâc-i terk-i âlemîn

Âlimî ki ilmi câh için okur
Ol mürâî sûfiden bed-ter olur

İçi dolu kibr ü kîndir Hakk'a âḳ
Söze gelse her sözü bir tumturâḳ

Gâh hikmette dirilir ûsitâd
Bilmez ondan illâ ol bir kuru ad

Gâh da'vâ-yi feḳâhet eyler ol
Yok yere halka sefâhet eyler ol

Hikmet istersen gönül levhine bak
Tâ ki sana akl-i kül vere sebak

Niceye dek mahv ü sarf ola işin
Var biraz gün Hakk'a sarf et teşvişin

Cânı feth et ismini ref eylegil
Nefsi kesr et şerrini men eylegil

Mâzî vü müstakbeli ko hâli gör
Her bir ânda sen kemâlin alıgör

Ey giriftâr-i yecûz ü lâ-yecûz
Hâlini gör çok olur âlemde söz

Hey'et okursan derûna kıl nazar
Kim yer ü gök yıldız olmuş ser be-ser

Arş ü kürsî yerde gökte her ne var
Cümlesini şöyle bil kim sende var

Can ülkesi feleklerle doludur
Her biri cihan göğünde dönüp durur

Can göğünün bulut ve yağmuru özgedir
Ayı ve güneşi de başka ve kendine göredir

Ne zaman ki ondan bahar yağmuru yağar
Can ve gönül ovası yeşerir, çimen bağlar

Ne zaman ki ondan sana sonbahar erer
Sende nefis ve heves üstün duruma geçer

Kalmaz, gider can bahçesinin yeşilliği
Gönül bağında da tükenir maarif güzelliği

O çiçeklik bütün yapraklarını döker
Bülbül o gül bahçesini bırakır gider

Gönlüne bin gam gelir, aklın başındaysa
Gönül bağından bir yaprak gelecek olsa

Eğer gönlünden eser görmezsen
Ve zevk ile ondan haber almazsan

Gayret gösterip bilgi edindim sanma, sakın
O ilim, bil ki, seni eylemez Hakk'a yakın

İlmi eğer heves uğruna okudu isen
İşin ah ve vah etmek olur, öylece kalırsın sen

O sebepten gece gündüz ah vah ederim
Çünkü ömrü ben savurup yele verdim

Okudum yazdım heves uğrunda ben
Bir harf okumadım Tanrı yolunda ben

Ömrümün çoğu geçti bilgi öğretmekle
Ancak gevezelikle ve yalan dolanla

Umarım ki Tanrı hiç değilse şimdiden sonrasını
İşimin iyi ve yararlı etsin, hiç değilse binde birisini

Lutfu çoktur, o dileğini dilediğince işleyen cömert Tanrı
Umarım, lutuf gösterir de, iyilik saçan eliyle tutar elimi

Doludur eflâk ile iḳlîm-i cân
Her biri gerdân-i gerdûn-i cihân

Cân göğünün ebr ü âbı özgedir
Mâhitâb ü âfitâbı özgedir

Her gehî ki_ondan yağa ebr-i bahâr
Cân ü dil sahrâsı olur sebzezâr

Her gehî ki_ondan hazân ere sana
Ġâlib ola sende bil nefs ü hevâ

Kalmaya cân ravzasının huzreti
Bâğ-i dilde hem maârif nazreti

Döke ol gülşen tamâmet bergini
Kıla bülbül ol gülistân terkini

Âḳil isen gönlüne bin gam gele
Bâğ-i dilden bir varak ger kim gele

Görmez isen ger dilinden sen eser
Almaz isen zevḳ ile ondan haber

Sa'y edip ilm okudum sanma sakın
Eylemez ol ilmi bil Hakk'a yakın

Şol ki_onun ilmi hevâ için olur
Onun işi âh ō vây ile kalır

Ol sebebden gece gündüz âh ü vâh
Eylerim kim ömrü kıldım ben tebâh

Okudum yazdım hevâ yolunda ben
Harf okumadım Hudâ yolunda ben

Ömrümün geçti çoğu tedrîs ile
Lîki ḳâl ü ḳîl ile telbîs ile

Umarım Hak bâri şimden gerisin
İşimin hayr ede binde birisin

Lutfu çoktur ol kerîm-i kârsâz
Lutf edip şâyed kıla bende-nevâz

Bu kötü nitelikleri nefisten uzaklaştırır
Hiç olmazsa "levvame"ye döndürür

Onda iyi işler de bulunur, bu yüzden
Onun ehli aşağı olmaz hepten

O da gerçi ona oldukça yakın
İkisinden de geç aklın varsa senin

Böylece bu kez nefsin sana güzelce bir tuzak olur
Bil ki ona o dem "mülhime" ad olur

Bir adım bundan da yukarısı
"Mutmeinne"dir ve en güzeli

Mutmeinne vasfını kazanır, Hakk'a yakın olur
Varlığın yaratıcısının sırlarını bilmeye güç bulur

İyi huylar ve olgunluk vasıflarına mahzen olur
Ulu Tanrı'nın nurlarının bereketiyle zenginlik bulur

Kendinden gider, toprak ve suyu terk eder
İşte o zaman Hak'tan hoş bir ses duyar

Eğer ateşten kurtulmak istersen
Huylarını ve niteliklerini arı duru et sen

Gaflet uykusunden kendini uyandır
Bir süre git, dostu sorup araştır

Gece gündüz başına toprak saç derdinden
Uzak kaldı o tertemiz sevgili senden

Hak evini putperesler tapınağına döndürdün
Yuvanı çörçöp dolu bir eve çevirdin

Çaresiz ruhu bir zındana tıktın
O zavallı gönlü kederlere attın

Gel, çalış ki ruhu kurtarasın
Bu yıkık gönlü şenlendiresin

Sen zaman içinde oldukça düşkünsün
Zaman senin içinde olursa hür olursun

Bu sıfâtı nefsten kıla cüdâ
Olmaz ise bâri levvâme kıla

Onda fi'l-cümle bulunur hayr çün
Onun ehli olmaz igen dahı dûn

Ol dahı gerçi ona nezdîk-ter
Âḳil isen kıl ikisinden güzer

Pes bu gez nefsin sana hoş dâm olur
Ona ol dem mülhime bil nâm olur

Bir kadem bundan eğer bâlâ ola
Mutmeinne oluban zîbâ ola

Mutmeinne olur ol Hakk'a yakın
Ḳâbil-i esrâr-i Rabbü'l-âlemîn

Mahzen-i ahlâk u evsâf-i kemâl
Müstafîz-i feyz-i envâr-i celâl

Çün gide ol kıla terk-i hâk ü âb
İşide Hak'tan hıtâb-i müstetâb

Ger dilersen bulasın oddan necât
İdegör tehzîb-i ahlâk u sıfât

Hâb-i gafletten seni bîdâr kıl
Bir zamân var cüst ü cûy-i yâr kıl

Rûz ü şeb derd ile saç başına hâk
Dûr kaldı senden ol mahbûb-i pâk

Kûy-i Hakk'ı eyledin deyr-i mugân
Hânesini bir mülevves hâkdân

Rûh-i miskîni kodun zındânda sen
Ol dil-i bî-çâreyi dermânde sen

Var dürüş kim rûhu âzâd edesin
Bu dil-i vîrânı âbâd edesin

Tâ zamân içindesin üftâdesin
Ger zamân içinde_ola âzâdesin

Sen üzüntü ve sevinçle coşup taşma
Sen hayal ve vehimle aklını şaşma

Gönül ki üzüntü ve sevinç içindedir
Sanma ki kavrayışlı bakış içindedir

Keder ve neşeyle vaktini geçiren biri
Dünyada ölüdür, ama tut ki diri

Âşık olan bunlardan yüksekte
Baharsız, hazansız yeşil ve körpe

Ey çocuk, çabala da bağlarından kurtul
Ne zamana dek altına ve gümüşe kalacaksın kul

Aklın varsa, yürü, öteyi kafaya tak
Ev bark, mal mülk terk etmeye bak

O ümmetlerin yolunda ışık ne güzel der:
"*Bu cihan ve öte cihan iki ortak kadına benzer*"

Bu dünya malı zavallı kuşların tuzağı
Öte dünya mülkü değerli kuşların tuzağı

Mal yılan olur, içi zehir dolu ha
Halkın yüceltip ululaması ise ejderha

Nefis, bil ki, canın ve gönlün bineğidir
Önce nefsi bil, çünkügüçlüğün odur

Takvayı rehber edinmiş kişi var ya
Hem bu dünya efendisi olur, hem öte dünya

Eş de çocuk da sana düşmanlık edici
Hak yolunda hepsi yolunu kesici

Boş bulunma, gönül verme bunlara
Çok sakın, aldanma sen onlara

İsa'yı bilmez misin, bir iğneyi
Dördüncü gökten öte geçiremedi

Yalnızlık mülkü içinde bir şah idi
(Ama) gör ki bir iğne nasıl yolunu bağladı

Sen gam ü şâdîden etme cûşunu
Sen hayâl ü vehm ile_etme hûşunu

Dil ki meftûn-i gam ü handîdedir
Sanma onu ki basîret-dîdedir

Şol ki meşgûl-i gam ü hande olur
Ol cihânda mürde-veş zinde olur

Şol ki âşıktır bulardan ber-ter ol
Bî-bahâr ü bî- hazân sebz ü ter ol

Çıkagörgil bend içinden ey püser
Niceye dek bend-i sîm ü bend-i zer

Âḳil isen yürü fikr et sen meâl
Terk edegör hânümân ü mülk ü mâl

Hoş demiştir ol sirâc-i ümmetân
"Bu *cihân ü ol cihândır zarratân*"

Mâl-i dünyâ dâm-i murgân-i zaîf
Milk-i ukbâ dâm-i murgân-i şerîf

Mâl mâr olur içi pür-zehr hâ
İzzet ü ta'zîm-i halktur ejdehâ

Nefs olur bil merkebi cân ü dilin
Nefsi bil evvel ki oldur müşkülün

Her kimin takvâ olursa rehberi
Olur ol dünyâ vü ukbâ serveri

Ger zen ü ferzend cümle düşmanın
Hak yolunda cümlesidir reh-zenin

Olma gâfil verme gönül bunlara
Gey sakın aldanmagıl sen onlara

Îsi'yi bilmez misin bir sûzeni
Çarh-i çârümden geçirmedi onu

Milk-i tecrîd içre bir şâh iken ol
Gör ki bir sûzen nice bağladı yol

(Halbuki) iki cihan değmezdi bir iğneye
Âlemlerin övüncü katında gece gündüz ya

(İşte bu yüzden) yedi göğü geçti, Arş'a çıktı O
Cebrail'i yolda bıraktı, ileri gitti O

İki cihan gözünde çöpçe değer bulmadı
Bu yüzden en küçük bir şey ona gizli olmadı

Hakk'a özge kul olduğu için o şah
Hak iki saraya da eyledi padişah

Hakk'a bende olan ebedî can bulur
Ölmüş olsa da o yine diri sayılır

Nefse kul olan hor ve düşkün olur
İki cihanda zavallı ve üzgün olur

Ölümsüz olmayan ululuğu unut
Sen onu olmuş ve hemen geçmiş tut

Tut ki doğu ve batı ülkeleri senin oldu ve olur
Bir dileğin şimşek gibi parlayıp sönmesinden ne olur

Cihan seni sevindirirse her neden
Ondan ayrılmaktan kork o zaman

Niceleri senden önce ancılayın
Sevindirmiştir onunla Tanrın

Sonunda ondan alır onu, ayırır
Bil ki, senin de başına gelecek budur

Senin de onu gönülden çıkarman gerek
Yoksa zaman seni zorla ayıracak

Gönlünü bir pîre ver ki o her dem
Seninle birlikte bulunsun hem

Yani gönlünü sen cihana verme
Ebed mülkünü sen ona verme

İşin surete âşık olmak olmasın
Endişen mana aşkından ayrılmasın

Dü cihân bir sûzene değmezdi çün
Fahr-i âlem hazretinde dün ü gün

Heft çarhı geçti arşa çıktı ol
Cebreîl'i yolda koydu gitti ol

Çöpçe gelmezdi gözüne çün cihân
Olmadı ondan ona çöpçe nihân

Bende-i hâs oldu Hakk'a çün o şâh
Eyledi Hak dü sarâya pâdişâh

Hakk'a kim bende durur pâyende ol
Her ki mürde oldu yine zinde ol

Kim ki nefse kul ola ol hâr olur
Dü cihânda âciz ü gam-hâr olur

Her ne izzet kim değildir câvidân
Sen onu olmuş u geçmiş tut hemân

Tut ki senin oldu milk-i garb ü şark
Nolur ondan bir dem ura şevḳ berḳ

Her neden ki şâd ede seni cihân
Firkatinden bîmnâk ol ol zamân

Niceleri senden öndün hem-çünân
Şâd ediptir onun ile ol hümâm

Âhır ondan onu kılar ol cüdâ
Pes sana budur bunu bilgil sezâ

Kim gönülden çıkarasın sen onu
Dehr zôr ile ayırmadan seni

Gönlünü bir pîre ver kim dâim ol
Senin ile bile ola ḳâim ol

Ya'ni gönlün sen cihâna vermegil
Sen ebed milkini ana vermegil

Aşk-ı sûret kılmagıl sen pîşeni
Aşk-ı ma'nâ eylegil endîşeni

Aşk içinde ne zaman ki renk ve koku olur
O aşk olmaz, nihayet utanç verici bir konu olur

Bil ki, aşk kişi için kalıcı değil
Sen Hakk'ın güzelliğinden yana eğil

Toprak gülistanı er geç bozulacak
Hey gönül bahçesi ve gülü, "Eyvah, yazık"

Dünya bahçesi bilirsin bir an
Akıl bahçesini gözet ki her dem şen

Aldatmasın seni cihanın baharı
Bahar biter, gelir çatar sonbaharı

Sabah olduğunda güneşin yüzü güzel
Ama gurup vaktinde ona da erer zeval

Dolunay gerçi çok hoş bir çardak kandili
Ancak küçülme vaktinde ne olur gör hâlini

Bir yeni yetme genç gönülde yer eder
Ama bir kılla o yine unutulur gider

Şu gül yanaklı, gümüş tenli bedenler
Zaman geçtikçe güçsüz bir ihtiyara döner

Bu cihan ve burada oturanlar gidici
O cihan ve yolcuları ise sürekli kalıcı

Bu cihan ve âşığı birbirinden ayrılıcı
O âlemdekiler ise hep bir arada kalıcı

Yol gösterici namaz beş vakittir
Aşk ehli ise "*namaza devam edenler*"[137]dir

Kim ki aşk içinde kazanır zindelik
Değeri maşuk önünde bendelik

Ölümsüzlük ölümü ona eş olur
Azıksızlık azığı onu doyurur

Dış görünüşçe ölü, ama içi diri
Görünürde ölmüş, ama gizlisi diri

Aşk içinde çünkü bûy ü reng olur
Aşk olmaz âkıbet ol neng olur

Aşk merde bil ki olmaz pâyidâr
Sen cemâl-i Hakk'ı kıl aşka medâr

Gülsitân-i gil olur âhır tebâh
Hey gül ü gülzâr-i dil *vâ hasretâh*

Gülşen-i dehri bilirsin bir dem ol
Gülşen-i aklı gözet ki hurrem ol

Aldamasın seni nevrûz-i cihân
Pey-rev olmuştur bahârına hazân

Subh olursa tal'at-i hurşîd hûb
Hem zevâl erer ona vakt-i gurûb

Bedr gerçi hoş çırâğ-i çâr tâk
Lîki nolur gör onu vakt-i mühâk

Bir gulâmî ki dile mahbûb olur
Bir kıl ile ol gine mehrûb olur

Şol ten-i sîmîn-tenân-i gül-izâr
Rûzigâr ile olur bir pîr-i zâr

Bu cihân ü sâkinidir münteşir
Ol cihân ü sâlikidir müstemir

Bu cihân ü âşıkıdır münkatı'
Ehl-i ol âlem muhalled müctemi'

Penc vakt olur namâz-i reh-nümûn
Aşk ehli "*fî salâtin dâimûn*"[137]

Kim ki aşk içinde bulur zindegî
İzzet-i ma'şûk önünde bendegî

Merg-i bî-mergî olur ona helâl
Berg-i bî-bergî olur ona nevâl

Zâhirinde merg ü bâtın zinde ol
Sûretâ fânî nihân pâyende ol

O kimse ki ölmek onun için bir kapı açmaktır
Bu yüzden de ona gelen ses "*Koşuşun*"[138] olur

Ey gönül, çörçöple yoldaşlık etmeyi bırak
Can dostunun Hak olmasına bak

Ey gönül, sen yüzünü görüp de güneşin
Ona gönlünü kaptırma, çok sakın

Çünkü o bir ışıktır, öyle bir güneşin ışığı
Ki bir zerresinin ısısına dayanamaz cihanın canı

Sözlerim dert ummanının incisi
Sözlerim er meydanının yol göstericisi

Baştanbaşa hakikat nurlarıdır sözüm
Önden sona hep inceliklerdir sözüm

Dervişlerin sırlarının mahremi
Gönlü yaralıların ruhlarının merhemi

Bu, hakikat ehline sır divanı
Bu, tarikat salikine gönül dermanı

Bir cihandır manada bu, yüz bin
Renksiz ve süssüz güzel bir gelin

Gerçi bu sözler bana lâyık değil
Hâlim olmadığına göre sözüm de sadık değil

Her ibadette hâl bulunur zannetme
Hâl el ve ibadet alet ise de

Hâl sözü nur olur Mansur'un dilinde
Bil ki, yalan olur başkası dediğinde

Çok kimselerin virdi esmadır
Ancak İsa okuduğunda diriltir

İşimi bırak, sözüme bak
Sözüne bak, sahibini bir yana bırak

Ben ki bir şaşkın ve düşkünüm
Hayret iline düşüp avare olmuşum

Ol ki ona mürden olur feth-i bâb
"*Sâri'ü*"[138] olur ona dâim hitâb

Gider ey dil ünsünü hâr ü hasın
Cehd it ona kim Hak ola mûnisin

Sen cemâl-i mihri görüp ey gönül
Âşık olma gey sakın ona ki ol

Pertevidir bir günün kim zerresi
Tâbına döymez cihânın zehresi

Sözlerimdir gevher-i ummân-i derd
Sözlerimdir reh-ber-i meydân-i merd

Cümle envâr-i haḳâyıḳtır sözüm
Evvel âhır hep daḳâyıktır sözüm

Mahrem-i esrâr-i dervîşân durur
Merhem-i ervâh-i dil-rîşân durur

Bu haḳîkat ehline dîvân-i râz
Bu tarîḳat sâlikine dil-nevâz

Bir cihândır ma'nide bu sad hezâr
Bir arûs-i hûb-i bî-reng ü nigâr

Gerçi bu sözler bana lâyık değil
Çün değil hâlim sözüm sâdık değil

Her ibâdet içre sanma hâleti
Gerçi hâl dest ü ibâdet âleti

Lafzı Mansûr'un dilinde nûr olur
Gayrı dise onu bil ki zûr olur

Ança kişi virdini esmâ kılar
Lîki İsî okusa ihyâ kılar

Fi'limi ko kavlime kılgıl nazar
Sözüne bak sâhibinden kıl güzer

Ben ki bir ser-geşte vü bî-çâreyim
Hayret iline düşüp âvâreyim

Dertliyim, mutsuzum ve kedere batmış
Hâlim ne olacak diye aklını yabana atmış

Beni böyle eden korku ve ümit, gündüz gece
Dışım güler, içim ise alev alev yanarca

Ey dilediğini işleyen cömert Tanrım
Kullarını sevindiren kudretli sultanım

Lutfunla sen bize esenlik ver
Gam bağından canımızı kurtarıver

Lutfedip bildiğimizi yanlıştan arındır, düzelt
Mustafa yolunca gitmemize yardım et

Ruh kuşuna sana kavuşması için yol göster
Gören bir göz, uyanık bir gönül ver

Bizi halkla düşüp kalkmaktan alıkoy
Gönlümüzü zikrinle bir yere koy

Gönül senden gayrıyı anmasın, yasakla
Sevindirip neşenlendir seni anmakla

Özleminle bizi allak bullak et
Kötü işlerimizi lutf edip ört

Bitmez bir hikâye, konusu dert ve günah
Kime anlatayım hikâyemi, ah vah

Kişi bu dem geldiğinde der ki
İnsan var olmasaydı keşki

Dünya tuzağı canı bırakmaz, avlar
Gönlümü Ali ile Veli ile meşgul eder

Hakk'a yarar iş işlemedim hiçbir gün
Aldanış içinde geçti zamanım bütün

Her ne yaptımsa, biliyorum, faydasız ve boş
Doğru diye yaptığım ne varsa, hepsi nahoş

Ömür şu deme vardı, ben hâlâ yakın değilim Hakk'a
Gönlümü kapıp almış akıp giden zaman, boşuboşuna

Derdmendim nâ-murâdım bî-dilim
Nice_ola hâlim diye lâ-ya'ḳilim

Bîm ü ümmîd etti beni rûz ü şeb
Zâhirim handân ü içim sûz ü teb

Ey Hudâvend-i kerîm-i kâr-sâz
Pâdişâh-i ḳâdir-i bende-nevâz

Lutfun ile sen bizi âbâd kıl
Bend-i gamdan cânımız âzâd kıl

Bildiğimiz lutf edip tahḳîḳ et
Mustafâ isrince sen tevfîḳ et

Murğ-ı rûha vuslatına râh ver
Dîde-i bînâ dil-i âgâh ver

Halk ile dâim bizi bîgâne kıl
Zikrin ile gönlümüz hem-hâne kıl

Yâd-i âlemden dili sen dûr kıl
Yâdın ile sen onu ma'mûr kıl

Şevḳın ile sen bizi pür-şûr kıl
Aybımız sen lutf edip mestûr kıl

Bî-nihâyet kıssa-i derd ü günâh
Kime diyem kıssamı ben âh ü vâh

Der kişinin geh gelir kim bu demi
Nola idi olmayaydı âdemî

Cânı komaz dâm-i dünyâ sayd eder
Gönlümü meşgûl-i Amr ü Zeyd eder

Hakk'a yarar etmedim hîç rûz kâr
Gaflet ile geçti bunca rûzigâr

Her ne ettimse bilirim nâ-sezâ
Hak diye işlediğim cümle hatâ

Ömr şuna geldi Hak'tan gâfilim
Dil-firîb-i rûzigâr-i bâtılım

Gurur yurdunun işleri ve olan bitenleri
O yarlığayıcı Rabb'e yabancı eyledi beni

Ah ki kötü işler ardına gizlenmiş bu nefis eli
O ezel güzelini gönlüme göstermedi

Ey seherlerde uyanan yolcuların gecesini aydınlatan
Gece gibi gönlüm simsiyah olmuştur, sana ayan

Benim hâlim ayın ilk gününe benzer, şöyle ki
Gelip geçici, kendine hayran, ama eksikli

Ey gönül içinde gizlenip duran
İki cihanın derdine derman olan

Gönül erlerinin, derdiyle sevinçli olduğu ve şen
Has kulları dünya bağından kurtulmuş olan Sen

Bütün şahlar eşiğinde bir dilenici
Ve de her yoksul senden azık alıcı

Bir kişi aşkına olduğunda mahrem
Dikeni bal olur ve yarası em

Âleme erişti cömertliğinin bir damlası
Bu yüzden her gönülde oynaşır güneşinin zerresi

Ey kendisinden gönül evi ışık alan
Ey kendisiyle çöl ve kır güllük gülistanlık olan

Ey diller kendisine kavuşma dileğiyle tutkun ve sessiz
O dilek boşluğunda can kuşu kolsuz kanatsız

Kendi durumuma ve işime şaşıp kalmışım
Bu kafeste aklını yitirmiş, afallamışım

Ne bilirim nasıl çıkacağımı
Ne de çıkınca ne olacağımı

Üzgün ve sıkıntılı durmamın sebebi şu
Hâlim ne olacak, bilmiyorum, derdim bu

Nerde o dem ki Huda sevindirir
Bu kafesten bu kuşu azat ediverir

Şîve vü efsâne-i dâr-i gurûr
Eyledi bîgâne-i Rabb-i gafûr

Âh kim bu nefs-i mahcûb-i dagal
Etti câna hacb-i mahbûb-i ezel

Ey şeb-efrûz-i seher-hîzân-i râh
Şeb gibi olmuş durur gönlüm siyâh

Hâlime benzer benim rûz-i nuhust
Bî-sebât ü hôd-nümâ vü nâ-dürüst

Ey derûn-i dilde ol penhân olan
Dü cihânın derdine dermân olan

Ehl-i diller derdin ile şâdümân
Bendegân-i hâsın âzâd-i cihân

Cümle şehler eşiğinde bir gedâ
Hem bulur her bî-nevâ senden nevâ

Şol kişi kim ola aşkın mahremi
Nîşi nûş olur cerâhat merhemi

Âleme çün erdi cûdun katresi
Raks urur her dilde mihrin zerresi

Ey ki senden hâne-i dil pür-çırâğ
Ey ki senden deşt ü sahrâ bâğ u râğ

Ey ki diller vasfın içre güng ü lâl
Ol havâda murğ-ı cân bî-perr ü bâl

Kârübâr ü hâlime hayrân ben
Bu kafeste deng ü ser-gerdân ben

Ne ki nice çıkacağım bilirim
Ne çıkıcak nolacağım bilirim

Muztarib durduğuma budur sebeb
Bilmezem kim nolusar hâlim aceb

Hani ol dem kim Hudâ dil-şâd ede
Bu kafesten bu kuşu âzâd ede

Lutfedip kanat verir de uçar gider
Kutsal ülkenin bülbülleriyle yoldaşlık eder

Kurtarır bu ocağın dumanından
Öte dünyada da cehennem ateşinden

Biliyorum, ben hizmet yolunda çalışmadım
Bu yüzden huzuruna yüzü kara varacağım

Kul işi her zaman yarım yamalak olur
Hakk'a yaraşan ise bağışlamak olur

Affını umup bağışına bel bağladım, sığındım
Hüküm onun, ne yapayım, cezasını hak ettim

Akıl verdi, hem anlayış ve biliş
Kulak verdi, zevk verdi ve görüş

Hepsini yitirdim, ne yapayım
Ben ona ne yüzle yalvarayım

Nebiler ve veliler gönderdi O
Kendine varan yol nicedir, gösterdi O

Nefse uydum, gitmedim ben yoluna
Hiçbir işim yok yar olacak yarın bana

Lutfu çoktur, lutfu kullara dayanak
Ben sözde de olsa ona dayandım ancak

Bütün dünya halkını bağışlasa ne var
Cömertliğinin denizi mi eksilir iner

Tanrım!
Bizim beklentide eksiğimiz yok, senin vermekte;
Tanrım!
bizim günah işlemekte eksiğimiz yok, senin affetmekte.
Tanrım!
Takva azığını öte dünyamız için azık olarak ver;
Tanrım!
öte dünya tasalarından kurtarıver.

Per vere lutf eyleyip pervâz ede
Bülbülân-i kuds ile dem-sâz ede

Kurtara bu külhanın dûdundan ol
Onda dahı hem cahîm odundan ol

Bilirim çalışmadım ben hizmete
Yüzü kara varısaram hazrete

Bende işi dâimâ noksân olur
Hakk'a lâyık afv edip gufrân olur

Afvın umup fazlına ben vı̂kıfam
Adl ederse nice_edeyin lı̂yıkam

Akl verdi, fehm verdi dı̂niş ol
Sem' verdi, zevk verdi, bîniş ol

Bu cemî'in zı̂yi' ettim nideyin
Ne yüz ile ben ona yalvarayım

Enbiyı̂ vü evliyı̂ gönderdi ol
Rı̂h-i Hakk'ı nicedir, gösterdi ol

Nefse uydun gitmedim ben yoluna
Bir işim yok erte bana buluna

Lutfu çoktur kullara lutfu imı̂d
Eyledim ben kavlde ona i'timı̂d

Ger cihân halkına gufrân eyleye
Bahr-i cûdundan ne noksân eyleye

İlâhî!
Bizim hâcette eksiğimiz yok, senin rahmette;
İlâhî!
bizim günâhta eksiğimiz yok, senin mağfirette.
İlâhî!
Takvâ tûşesini âhıretimize zâd et;
İlâhî!
bizi âhıret gussalarından âzâd et.

Tanrım!
Yüz bin bizim gibiye rahmet etmenden neyin eksilir?
Tanrım!
Bütün âleme azap etmenden sana ne olur?
Tanrım!
Sana baş kaldıranlara suç işletmen bağışlamanı bildirmek içindir;
Tanrım!
kullarına yasak ettiğin işleri işletmen üstünlüğünü göstermek içindir.
Tanrım!
Sırça kırılıp bütün olmayınca üstatlık belirmez;
yer kazılıp bozulmayınca bina yapılmaz.
Av tuzağa düşüp kurtulmayınca avcı pek üzülmez;
kişi suç işleyip bağışlanmayınca şeytan pek incinmez.
Tanrım!
Ezel sabahında biz daha yokluk uykusundan baş kaldırmadan bize lutuflar edip hitap ederdin ki: "*Ey kullarım!*"[139]
ve varlık bahçesinde daha zayıf fidanımız boy göstermeden bizim için İblis'e hitap edip derdin ki: "*Benim kullarım ...* "[140] .
Tanrım!
Bizimle konuşup emir ve yasaklarını bildirir, ödülle sevindirip ceza ile korkuturdun daha varlık olmadan;
Tanrım!
bizimle tatlı tatlı konuşur ve paylardın daha Âdem yaratılmadan.
Tanrım!
Bizim için meleklerle çekişirdin bizim haberimiz yokken;
Tanrım!
bizim tarafımızdan bizi istemeyenlere cevaplar verirdin, bizim eserimiz yokken.
Tanrım!
Bağışlayıcılığın da bir sıfattır, ona görünüş ve coşkunluk gerek;
baş kaldıranlar olmasa eseri kimde belirirdi?
Tanrım!
Rahmetine gelince, bir denizdir, ona oynaklık ve taşkınlık gerek;
günah işleyenler olmasa, nereye taşar dökülürdü?
Tanrım!
Ezel kısmetinden mademki
meleklere üstün yaratılışlarına karşılık sürekli kulluk payı
ve nebilere peygamberlik kaftanı
ve zahitlere kulluk şanı

İlâhî!
Yüz bin bizim gibiye rahmet etmenden nen eksilir?
İlâhî!
Cemî'-i âleme azâb etmenden sana nolur?
İlâhî!
Âsîlerine ma'sıyet ettirdiğin mağfiretin bildirmek içindir;
İlâhî!
kullarına günâh ettirdiğin fazlın göstermek içindir.
İlâhî!
Sırça sınıp bütün olmayınca üstâdlık belirmez;
yer kazılıp bozulmayınca imâret yapılmaz.
Sayd dâma düşüp kurtulmayınca seyyâd katı acımaz;
âdem ma'sıyet edip bağışlanmayınca şeytân igen incinmez.
İlâhî!
Ezel sehergâhında biz henûz hâb-i ademden baş kaldırmadan bize lutuflar edip hitâb ederdin ki: "*Yâ 'ibâdî!*"[139]
ve vücûd bahçesinde henûz nihâl-i zaîfimiz zuhûr bulmadan bizim için İblîs'e hitâb edip eydirdin ki: "*İnne 'ibâdî*."[140]
İlâhî!
Bizimle mükâleme edip emr ü nehy ve va'd ü vaîd ederdin, henûz âlem olmadan;
İlâhî!
bizimle mülâtafe edip hitâb ü itâb ederdin, henûz âdem yaratılmadan.
İlâhî!
Bizim için melâike ile mübâhase ederdin, bizim haberimiz yok iken;
İlâhî!
bizim tarafımızdan bizi istemeyenlere cevâblar verirdin, bizim eserimiz yok iken.
İlâhî!
Mağfiretin hôd bir sıfattır, ona eser ü cûş gerek;
âsîler olmasa, eseri kimde belirirdi?
İlâhî!
Rahmetin hôd bir denizdir, ona cünbüş ü hurûş gerek;
günâhkârlar olmasa, nereye taşar dökülürdi?
İlâhî!
Ezel kısmetinden çün
melâikeye tâat-i fazîlet
ve enbiyâya hil'at-i risâlet
ve zühhâda şeref-i ibâdet

verdiğin zaman
âsîlerin nasibini de bağışlayıcılığından
verdin,
ebed nimetinde de her bölüğe
işlerinin bedelini
ve kulluğunun karşılığını
verdiğin zaman
günahkar kullarının nimetini de nimet bağışlayıcılığından
ver.
Tanrım!
Senin verdiklerin
bağışlanmıştır
kazanılmış değil.
Tanrım!
Senin esirgeyişin
karşılıksız bağışla ilgilidir,
kullukla ilişkili değil.
Tanrım!
Yolunda gidenlere cennet müjdesi verip "*O öyle bir cenettir ki, biz ona kullarımızdan gerçekten korkan ve yolumuzdan giden kimseleri mirasçı kılacağız.*"[141] buyurdunsa,
yolundan azanları da umutsuz bırakmayıp " *... Allah'ın esirgemesinden ümidinizi kesmeyiniz, çünkü Allah bütün günahları yarlığar.*"[142] buyurmadın mı ya.
Tanrım!
Bize kulluk etmekte çok istek ver, ama güvenimizi tümüyle ona bağlama;
Tanrım!
bize sana boyun eğmekte güç ver, ama tevekkülü bizden ayırma.

18

TEVEKKÜL ÜZERİNE

Bil ki tevekkül yüksek bir makamdır inanana
Sen tevekkül eteğini hiç elinden bırakma

İşini her daim dileğince ve düşüncene göre gözleme
Dilek ve düşünceni gözetegör alın yazısıyla birlikte

Kendi seçme gücünü gerçi elden koma
Ancak ona güvenip de orada kalma

verdiğin vakit
nasîbini dahı gufrânından
eyledin,
ebed ni'metinde dahı her tâifeye
amelinin müzdünü
ve ibâdetinin ecrini
verdiğin vakit
günâhkâr kullarının ni'metini dahı ihsânından
eyle.
İlâhî!
Senin atân
mevhûbdur,
meksûb değil.
İlâhî!
Senin rahmetin
inâyete dâirdir,
ibâdete değil.
İlâhî!
Müttakî kullarına cennet va'de edip buyurdun ise ki: "*Tilke'l-cennetü'lletî nûrisü min 'ibâdinâ men kâne takıyyâ*."[141],
âsîlerini dahı nevmîd etmeyip, buyurup durursun ki: "*Lâ taknetû min rahmeti'llâh, inna'llâhe yağfiru' z-zünûbe cemî'â*"[142]
İlâhî!
Bizi tâatına harîs eyle, ammâ i'timâdımız küllî ona verme;
İlâhî!
bizi ibâdetine kavî eyle, ammâ tevekkülü bizden ayırma.

18

BEYÂN-İ TEVEKKÜL

Bil tevekkül mü'mine âlî maḳâm
Sen tevekkül dâmenin tutgıl müdâm

Gözleme dâim işin tedbîr ile
Sen gözet tedbîrini takdîr ile

İhtiyârı gerçi kim terk etme sen
Lîki görüp onu onda kalma sen

Gece gündüz sen yarın tasasını bırak
Yarın ne yerim diye kara kara düşünmemeye bak

Gün bugündür, eğer varsa bilgin
Yarın ne yaparım diye için içini yemesin

Yarınki rızkın için üzme kendini
Şimdi veren yarın da verir onu

Yarını bırak, olursa yarınki gün olsun
Dün deme, olursa dünkü gün olsun

Vaktini kolla, sufi vaktin çocuğu olur
Bugüne bak yoksa günün kaybolur

Olmayan şey sevdadır, onu terk et
Her işinde Hakk'ın hükmü var, dikkat et

Her makamda bir tevekkül bulunur
Her birinin ona göre uyarı olur

Her birisi uyarı için bir mertebedir
O makamda ona övgü vesilesidir

O makamdan geçince o kişi onu bırakır
O tevekkül ona düşük görünür

Şu tevekkül ki bize en yüksek gibi gelir
Onu bulmak bir ulu iş becermek gibi gelir

İşte onu bulan bilginin özüne ulaşmıştır
Ama bu durum ona nisbetle şirke yakın olur

Hikâye

İbn-i Edhem dolaşırken, yolu sıra
Bir rahip gördü oturur manastırda

İmtihan edip der ki: "Ey Allah'ın şaşkın kulu
Nereden verilmiştir sana burada bu azık ve uyku?"

"Rahip dedi ki: "Bana sormak hatadır
Git Huda'ya sor, rızkı veren Huda'dır"

Gece gündüz sen gam-i ferdâyı ko
Erte ne yerim diye sevdâyı ko

Gün bu gündür ger bilirsen sen haber
Erte için yeme sen hûn-i ciğer

Erteki rızkın ko sen teşvîşini
Şimdi veren erte de verir onu

Yarını ko sen meğer yarınki gün
Dün dime illâ meğer kim dünki gün

Vaktini gör sûfî ibnü'l-vakt olur
Hâle bakgıl yoksa hâlin fevt olur

Şol ki yok sevdâ durur kogıl onu
Her işinde bil Hak'ın takdîrini

Her maḳâmda bir tevekkül bulunur
Her birinin ona göre ehli_olur

Her birisi ehline bir mertebe
Ol maḳâmda ona olur menkabe

Ol maḳâmdan geçicek ol onu kor
Ol tevekkül ona ednâ görünür

Şol tevekkül kim bize gâyet gelir
Onu bulmak bir ulu hâlet gelir

Şol kişi kim buldu ol hakku'l-yaḳîn
Ol ona nisbet olur şirke yakın

Hikâyet

İbn-i Edhem gider iken seyrde
Gördü bir râhib oturur deyrde

İmtihân edip der ey ser-geşte merd
Neredendir bunda sana hâb ü hôrd

Dedi râhib bana sormaktır hatâ
Var Hudâ'ya sor ki rızk veren Hudâ

"Kul olan bir emir kulu olur
Rızkı bilmeyen sahibini nerede bulur"

Uyarı

Ey gaflet eri, ne zaman bitecek bu gaflet
Gel, bu balçık [beden] tasasını terk et

Az ya da çok, rızkın sana yetişir
Er ya da geç, ecel sana bir gün erişir

Bil ki rızık için çalışmak cahilliktir
Dünyanın sonu da pişmanlıktır

Dünyada sen bin yıl da yaşasan
Sonunda yalnızca bir soluktur kalan

Biriktirdiğin hazine kalır başkalarına
Hesabını verme tasası düşer sana da

Tutalım, dünyaya oldun şah
Bu yedi iklime sensin padişah

Şah olanlar neyledi, sen ne edersin
Sonunda sen de bırakıp gidersin

Az bırakırsan, az hesap görürsün
Çok bırakırsan çok azap görürsün

Çalış, yükünü hafifletegör, az olsun
Yol erisin, gafil olma yoldasın

Yol uzundur, yük ağırdır, bilmiş ol
Gel ağırlığı hesap et, yükün nicedir, bilmiş ol

İşte ensese gelip dayandı ecel seli
Beden toprağında sen bırakma umu tümseği

Nefse burada pek hoş gelen şey
Cesede ateş olur kabir içinde hey

Mis içinde yatsa da dünyada bedenin
Kabirde leş kokusu yayılır iğrenç ve keskin

Bende_olan bir bende-i fermân olur
Rızkı bilmez sâhibi kanda bulur

Tenbîh

Nice bir gâfilsin ey gaflet eri
Var kogıl bu gussa-i âb ü gili

Az ve çok rızkın sana bil yetişir
Er ve geç bir gün ecel de erişir

Rızk için bil sa'y nâdânlık durur
Dünyanın sonı peşîmânlık durur

Bin yıl olsan dünyada sen câvidân
Âhırında bir nefes kalır hemân

Gayra kalır her ne cem' ettinse genc
Sen hesâbında görürsün türlü renc

Tutalım dünyâya sen sultân ü şâh
Bu yedi iḳlîme sensin pâdişâh

Şâh olanlar neyledi sen nidesin
Ġâyeti sen de koyuban gidesin

Az kor isen az göresin sen hesâb
Çok kor isen çok çekesin sen azâb

Cehd kılgıl sen yükün yeynildesin
Yol erisin gâfil olma yoldasın

Yol uzundur yük ağırdır bilmiş ol
Var hesâb et bâri yükin görmiş ol

Uş kafâna geldi seyl-âb-i ecel
Arz-i tende sen koma pîç-i emel

Şol ki nefse bunda gâyet hoş olur
Gûr içinde ol ona âteş olur

Müşk içinde ger tenine câ olur
Gûrde gendi onun peydâ olur

Misi cana sür, onu bene sürmek uygun değil
Çünkü mis o Huda'nın tertemiz adıdır, bil

Ancak sen o adı dille söylenendir sanma
Allah adını, tekrarlayıp durduğundur sanma

Zikir gönülden ettiğindir
Hakk'ı içten ve sessizce anışındır

Gönlün içi dopdolu Allah olmalı
Gece ve gündüz, içinde derd ve ah olmalı

Dilde olan zikir bir laklaka
Gel, sen gönülden yönel Hak'a

Sesli zikir çöplükte biten bitkiye benzer
Gübre yığını üzerinde biten güle ve yasemene benzer

İçten olan zikir Tanrı nurunun ışığıdır
İçten olan zikir seni senden koparır alır

Zikir akıllı kişinin her dem işi olmalı
Hakk'ı anmak için derin düşünce ve sevgi olmalı

Düşünmesidir insanın insanlığı
Gerisi saçı sakalı ve eti kemiği

Hak şerbeti sana tatsız gelir
Ama yalan şerbeti olsa, nefis, tadını beğenir

Yalan olan daima tatlı bir tat verir
Doğru söz söylediklerinde ise acı gelir

Öyle bil ki dünya sana düşman ve soyguncu
Çok sakın, verme ona boynunu

Evini harap etmeden önce şu
Dört unsur; toprak, ateş, yel ve su

Ruhun için bir ev hazırlayagör
Yıkılmadan viraneden al götür

Toprağa yeli, suya ateşi üstün et
Çılgına dön de çık yükseklere uçagit

Müşki câna sür ki ben değil sezâ
Müşk olur bil nâm-i pâk-i ol Hudâ

Lîki nâmı sen zübânda sanmagıl
Allâh adını lisânda sanmagıl

Zikr odur kim sen gönülden edesin
Cân ü dilden Hakk'ı sen zikr edesin

Gönlün içi dopdolu Allâh ola
Rûz ü şeb içinde derd ü âh ola

Zikr kim dilde olur bir laklaka
Var teveccüh dilden eyle sen Hak'a

Zikr-i zâhir sebze-i külhan olur
Mezbele üzre gül ü sûsen olur

Zikr-i bâtın pertev-i nûr-i Hudâ
Zikr-i bâtın seni_eder senden cüdâ

Zikr dâim âḳilin kârı gerek
Zikr-i Hak endîşe vü yârî gerek

Âdamın âdamlığı endîşesi
Bâkisidir üstühân ü rîşesi

Şerbet-i Hak sanadır nâ-hoş-güvâr
Bâtıl olsa kâmı nefse sâzıkâr

Nefse bâtıl dâimâ şîrîn kâm
Acı gelir söyleseler hak kelâm

Bil ki dünyâ düşmanındır reh-zenin
Verme gey sakın ona sen gerdenin

Ondan öndün kim kıla hânen harâb
Çâr unsur hâk ü nâr ü bâd ü âb

Rûhun için var yarakla hâne sen
Al çıkar yıkılmadan vîrâneden

Hâke bâdı âba âteş gâlib et
Germ oluban çık ulâya uçagit

Bu cihandan gitmeyi düşün de var
Sen gönlünü bu dünyadan kurtar

Ölümden korkmayan cahildir
Canın bedenden gitmesi kolay değildir

Tırnağından parmağından çekilir
Bedenden canın çıkması pek güç olur

Çıkıp gittikten sonra da hâlini
Hak bilir ancak nolur ahvalini

Bir kimsesiz ve düşkün kalır yalnız
Öyle bir yola koyulur ki yok kılavuz

Ona bu yolda kimse el uzatmaz
Hiç kimse orada ona arkadaş olmaz

Yakının ve dostun varsa gelirler
Mezarının üstünde bir dem yaş dökerler

Hiç birinden yardım gelmez sana
Sen ise kabir içinde tutsaksın çukura

Meğer ki o görünmez yüce sultan
Lutfedip de yardım eder o zaman

O dem sana doğruyu fısıldar, niçin
Meleğe cevap verebilmen için

Böylece sen ve işlediklerin kalır
Dostun ya sevinç ya da korku olur

Eğer sana o yer güzel bir bahçe olursa
Bütün işlerin kolay olur sonunda

Kıyamet gününe kadar yer içinde
Emin olursun rahat, zevk ve huzur içinde

Eğer kabrin bir ateş evi olursa, sen
Diriliş gününe dek inim inim inlersin

Ey Tanrım, sen bize elini uzat
Sıkıntı deminde içimizi rahatlat

Bu cihândan gitmeği sen yâd kıl
Sen cihândan gönlünü âzâd kıl

Kim ölümden korkmaz ol câhil durur
Cân bedenden gitmesi müşkül durur

Tırnağından barmağından çekilir
Çıkması cânın bedenden güç olur

Çıktığından sonra dahı hâlini
Hak bilir ancak nolur ahvâlini

Bir garîb üftâde kalır yalınız
Bir yola gider ki yoktur kılavuz

Kimse olmaz onda ona dest-res
Hîç kimse olmaz onda hem-nefes

Hîşin ü ger dôstun varsa gelir
Gûrün üzre bir dem ol giryân olur

Hîç birinden sana ermez bir meded
Gûr içinde sen giriftâr-i lehad

Yâ meğer ol pâdişâh-i bî-nişân
Lutf edip ede inâyet ol zamân

Ol dem ede sana ilhâm-i savâb
Tâ ferişteye veresin sen cevâb

Pes kalasın sen ve ettiğin amel
Yâ ferah ola nedîmin yâ vecel

Ger sana ol ravza bir bostân ola
Cümle işin pes senin âsân ola

Tâ kıyâmet olasın zîr-i zemîn
Râhat ü zevḳ u huzûr ile emîn

Ger ola gûrun senin bir beyt-i nâr
Haşre değin sen olasın zâr ü zâr

Yâ İlâhî sen bize ihsân kıl
Bun deminde işimiz âsân kıl

Sonunda iyiliğini gönder bize
Her gücü sen kolaylaştır bize

Ey Tanrı, kimsemiz yok senden başka
Sen kerem et de iyilikle gözetip kolla

Ben kullarının içinde bir çaresiz, eli boş
Ben nefse uyup gece gündüz başıboş

Ey gönül hâlinden haberi olan
Bu yoksul gönüle ne olur bir baksan

Kalb kalptır, iksirle değerini yükselt
İşim güçleşmiştir, sen yardım edip düzelt

Yardımın bize el uzatmazsa eğer
Yer içinde yılan akrep bizi yer

Yardım senden, lutuf senden daima
Kul senindir, bak gözet sen ey Huda

Tanrım!
Bizi bilgisizlikten ve bilgisizlerden koru;
Tanrım!
bizi azgınlıktan ve azgınlardan koru.
Tanrım!
Bizi kalp zenginleriyle yoldaş et;
Tanrım!
bizi gönül erleriyle arkadaş et.
Tanrım!
Bizim bir araya gelip toplanmamız din dostlarıyla olsun;
Tanrım!
bizim buluşup sohbet etmemiz kesin bilgi sahipleriyle olsun.
Tanrım!
Hayatımızdan kalanı hizmetlerinde harcat;
Tanrım!
ömrümüzden artakalanı onlarla birlikte geçirt.
Dünya arkadaşlarıyla yakınlığımızı sen gider;
bunlara meyli içimizden sen çıkar.

Âkıbet hayrın mukadder kıl bize
Her asîri sen müyesser kıl bize

Senden artık kimsemiz yok yâ İlâh
Sen keremden lutf ile kılgıl nigâh

Kulların içinde bir bî-çâreyim
Nefse uyup rûz ü şeb âvâreyim

Ey gönül hâlinden olan bâ-haber
Bu dil-i miskîne sen eyle nazar

Kalb kalbdır sen onu iksîr et
Müşkül olmuştur işim tedbîr et

Avnin olmazsa bize ger destigîr
Yer içinde mâr ü akreb bizi yer

Avn senden lutf senden dâimâ
Kul senindir saklagıl sen ey Hudâ

İlâhî!
Bizi nâdânlıktan u nâdânlardan sakla.
İlâhî!
Bizi azgınlıktan u azgınlardan sakla.
İlâhî!
Bizi erbâb-i kulûb ile enîs et.
İlâhî!
Bizi gönül erleriyle celîs et.
İlâhî!
Bizim mücâlesetimizi ihvân-i dîn ile et.
İlâhî!
Bizim musâhabetimizi ashâb-i yaḳîn ile et.
İlâhî!
Hayâtımızdan kalanı hizmetlerinde sarf et.
İlâhî!
Ömrümüzün bakıyyesini onların ile harc et.

Dünyâ musâhibleri ile ülfetimizi sen gider,
ve bunlara meyli içimizden sen çıkar.

Hakir cildimiz her ne kadar
her aşağılık elinde mendil
    ve her pespayenin ayağı altında rezil
ise de o değerli Mushaf'a yakın olmak
    ve o kadim kitabla arkadaşlık etmek
ile şahların dudaklarıyla öpülmüş
    ve bütün varlıklarca ululanmış
olur,
ve ateş her ne kadar
parlaklık ve aydınlık ile bilinir
    ve ataklık ve tezlik ile nitelenir
ise de, toprağa yakın olduğunda
aydınlığı sönüklüğe
    kızgınlığı durgunluğa
dönmüş olur.
Kişiye ne olursa, arkadaşından olur;
        insanın başına ne gelirse, yoldaşından gelir.
Yoldaşıdır insanoğlunu azdıran;
        eşidir kişiye türlü iş eden.
Hakk'a talip olan, ehline karışmak gerek;
        onu isteyen, onlarla tanışmak gerek.
Yoldaş yoldaşa arka olur;
        biri düşerse biri kaldırır.
Birinin desteği birini esenliğe çıkarır;
        birinin duasından biri kurtulur.
Başkasının diliyle edilen duanın
    ve ayrı gönülden gelen yönelişin
tesirinin daha çok olduğunu söylemişler,
        ve "Karşılığı da daha fazla olur" demişler.
Tanrım!
Ben kuluna has kullarından bir destek erişmesi için yardımda bulun;
        Tanrım!
        bu gönlü yaralı zavallıya yardım elini uzat da iyi olsun kulun.
Hepsinin ayaklarına kapanan bir zavallıyım;
        o eşiğin en değersiz dilencisiyim.

Her ne miḳdâr ki cild-i haḳîr
dest-mâl-i her dûn
ve pây-kûb-i her zebûn
ise, mücâveret-i Mushaf-i kerîm
ve musâhabet-i Kitâb-i kadîm ile
mukabbel-i şifâh-i şâhân
ve mübeccel-i cümle-i âlemiyân
olur,
ve her ne miḳdâr ki âteş
safâ ve rûşenlig ile ma'rûf
ve hiddet ü tîzlig ile mevsûf
ise, çün hâkistere mukârın ola,
rûşenliği küdûrete
ve hiddeti belâdete
mübeddel olur.
Kişiye her ne ki ola, musâhibinden olur,
ve âdeme her ne gelirse, sâhibinden gelir.
Yoldaşıdır âdem oğlanını azıdan;
eşidir kişiye türlü iş eden.
Hakk'a tâlib olan, ehline karışmak gerek;
onu isteyen, onların ile alışmak gerek.
Yoldaş yoldaşa arka olur;
biri düşerse biri kaldırır.
Birinin himmeti birini imdâd eder;
birinin duâsından biri istimdâd eder.
Duâ ki ayrık dilden ola
ve himmet ki gayrı gönülden ola,
te'sîrini ziyâde bulmuşlar,
ve icâbetini artık görmişler.
İlâhî!
Ben kuluna hâs kullarından bir himmete meded et;
İlâhî!
bu zaîf-i dil-hastaya kereminden inâyet et.
Cemîisinin hâk-i pâsıyım,
ve ol eşiğin adnâ gedâsıyım.

Bu kitabı
beklenmedik bir anda bir aşk erinin karşısına çıkar;
bir ağzı kutluya rastlar;
değer verip himmet eder;
esirgeyip merhamet eder;
"Mademki bizden dua dilemiş, edelim;
mademki fatiha talep etmiş, okuyalım"
deyip, Hak'tan istekte bulunur,
ve bu fakir için içten dilekte bulunur;
umulur ki makbul olur;
ümit edilir ki kabul olur
düşüncesiyle halka sunuyorum,
ve bu gönülden gelen yakarışları bu sebeple ele aktarıyorum:
Hak kulları cömert olurlar;
verdikleri ölçüde sevinç duyarlar.
Rahmet kapısını kapamazlar;
dilencileri kovalamazlar.
Her kapıdan istemek gerek, onların iyiliği kaplayıcıdır;
her eşikte yalvarmak gerek, onların bereketi kapsayıcıdır.
Tanrım!
Her dil ehlinden "*Allah için olsun, bir bağış*!"[143],
ve her gönül erinden bir anlık bakış.
Dil şahlarına
nefis elinden feryat,
ve gönül padişahlarına
vehim şeytanından imdat.
Can hanlarına
tabiat bekçilerinin baskıları elinden şikâyetler;
ruh sultanlarına
beden güçleri hâkimlerinin haksızlıkları elinden anlatacak neler neler.
Tanrım!
Sen buyur ki hakkımı alıversinler;
Tanrım!
Sen emreyle ki feryadıma ersinler.
Her ne ederlerse, senin kurduğun düzene uygun;
her ne işlerlerse, senin yazdığın alın yazısına değgin.

Bu risâleyi
onun için halka veririm
ve bu tazarruâtı onun için ele bildiririm
ki nâ-gâh bir aşk erine tuş gele,
ve bir ağzı kutluya şeş gele;
nazar edip himmet ede,
esirgeyip rahmet ede;
"Çün bizden duâ dilemiş, edelim,
çün Fâtiha taleb etmiş, okuyalım"
deyip, Hak'tan duâ
ve derûndan bu faḳîr için istid'â
ede,
umarım ki makbûl ola;
ümîdüm ol ki kabûl ola.
Hak kulları cevâd olurlar;
verdiklerince şâd olurlar.
Rahmet bâbını sedd etmezler,
ve sâilleri redd etmezler.
Her kapıdan istemek gerek, onların lutfu şâmildir,
ve her eşikte yalvarmak gerek, onların feyzi sâildir.
İlâhî!
Her dil ehlinden "*şey'en li'llâh*"[143],
ve her gönül erinden bir pâre nigâh.
Dil şâhlarına
nefs elinden feryâd,
ve gönül pâdişâhlarına
vehim şeytânından dâd.
Cân hânlarına
tabîat şahnelerinin zulmu elinden şikâyetler,
ve rûh sultânlarına
kuvâ hâkimlerinin cevri elinden hikâyetler.
İlâhî!
Sen buyur ki dâdımı alıvereler;
İlâhî!
Sen emr eyle ki feryâdıma ereler.
Her ne ederlerse, senin tedbîrin ile,
ve her ne işlerlerse, senin takdîrin ile.

Tanrım!
İçim harap, dışım bakımlı;
Tanrım!
iç gözüm hasta, dış gözüm sağlıklı.
Tanrım!
Vücudum sağlıklı, ruhum hasta;
Tanrım!
bedenim ayakta, gönlüm yatakta.
Tanrım!
Bende gecelerde kalkıp namaz kılmak yok;
Tanrım!
bende gündüz oruç, gece yakarmak yok.
Tanrım!
Bende hac ve din yolunda erlik etmek yok;
Tanrım!
bende ahiret için kazanılmış azık yok.
Bende haram da olabilecek şeylerden sakınmak yok,
bende kulluk ve ibadet nurundan bir benek yok.
Bende iyileşme yüzü yok,
bende onmak arzusu yok.
Ömrüm son bulmalı oldu,
ahiret fikri yok;
ölüm karşıma gelmeli oldu,
ölüm zikri yok.
İbadet ederim, içte aklığı belirmez;
adınla yalvarırım, gönülde parlaklığı belirmez.
Tanrım!
Yüzüm karadır kapında;
Tanrım!
sözüm değersizdir katında.
Gönül evine yabancıları koydum, kıskançlık göstermedim;
dil haremini ellerle doldurdum, dokunulmazlığını gözetmedim.
Yüce Hakk'ın yüceliğinin gölgelikli tahtının
ve o tek güç sahibinin ululuğunun kafilesinin
ansızıngönül kırına yerleşip
ve göğüs yurdunu yurt tutup da

İlâhî!
Bâtınım harâb, zâhirim imâret;
İlâhî!
basîretim ma'yûb ü basarım selâmet.
İlâhî!
Tenim sahîh, cânım hasta;
İlâhî!
bedenim dürüst ve gönlüm şikeste.
İlâhî!
Bende geceler durup namâz yok;
İlâhî!
bende gündüz oruç, dünle niyâz yok.
İlâhî!
Bende hacc ü cihâd yok;
İlâhî!
bende âhıret için zâd yok.
Bende şübühât-i harâmdan hazer yok;
bende tâat ü ibâdet nûrundan eser yok.
Bende salâh sîmâsı yok;
bende onmak havâsı yok.
Ömrüm âhır olmalı oldu,
âhıret fikri yok;
ölüm karşıma gelmeli oldu,
ölüm zikri yok.
Tâat ederim, derûnda safâsı belirmez;
vird okurum, gönülde cilâsı belirmez.
İlâhî!
Yüzüm karadır kapında;
İlâhî!
sözüm aşağadır hazretinde.
Gönül hânesine ağyâr koldum, gayretini saklamadım;
dil haremini nâ-mahrem ile doldurdum, hürmetini beklemedim.
Şu günün fikrin etmedim
ki nâ-gâh hevdec-i kibriyâ-yi Cenâb-i Hak
ve ḳâfile-i ceberût-i Mâlik-i mutlak
gönül sâhasında câyigâh
ve sîne hareminde bârigâh

gönül evinde yabancıların oturmuş olduğunu göreceği
ve göğüs sofasını eller kurulmuş durumda bulacağı
günü düşünmedim;
ama, o günde gayret hizmetlilerine o evi harap ettirmek,
ve hamiyet koruyucularına o ele yasaklı evi yağmalattırmak;
gönül binasını yakıp yıkmak
ve derun evini yıkıp yakmak;
o ateşin dumanını
ve o dumanın yayılışını
bin yürek yakıcı ah ile göklere çıkarmak
senin şanına yaraşmaz.
Gönül kendi evindir, yabancılardan sen temizleyip arıt;
dil kendi haremindir, ellerden sen koru da onları uzak tut.
Ev sahibi evini temiz bulmayınca yıkmaz, arıtır;
harem sahibi haremine davar girdiğinde bozmaz, girilmez duruma getirir.
Ev ıssı dururken evini komşu kollamak olmaz,
hane sahibi varken hırsıza karşı başkası korumaz.
Mademki gönüle "Evim" dedin, heves hırsızından sen koru;
mademki kalbi arş edindin, şeytan kandırmacasından sen koru.
Tanrım!
Dış Kabe'sine "Evimdir" dedin;
içi putlarla doluyken, yine "Beytullah [= Tanrı'nın evi]" derdin;
şanına yaraşmaz bu gönül kâbesini -ki gerçek evindir-, heves putlarıyla yabancı yerine koyman.
Nasıl ki o puthane olmuş dış kâbesini dostun Hz. Muhammed'in dış varlığı çağında arıtıp pak ettin,
yine bu kirli gönül kâbesini onun iç kuvvetiyle pırıl pırıl ve apak eyle.
Tanrım!
Mademki bu can kuşunu kutsanmışlık bahçesinden çıkarıp gam şehrine bıraktın,
zaman zaman vatanının o tatlı yeliyle hiç olmazsa sevindirip neşelendir;
Tanrım!
Mademki bu gönül sultanını ruh memleketinden esir alıp tabiat zındanına attın, hiç olmazsa ahirette onu zındanda tutma, salıp şenlendir.
Tanrım!
Öyle bir yalnızlık bağışla ki, huzuru olsun;

edinip, gönül hânesinde ağyârı mekîn
ve sadr sofasında nâ-mahremlari sadr-nişîn
bula; ammâ hâşâ senin kereminden ki o günde
gayret haşemlerine o hâneyi harâb ü vîrân
ve hamiyyet hâmîlerine o haremi târâc ü tâlân
ettirip, dil bünyâdın yakıp yıkıp
ve derûn evini yıkıp yakıp,
o âteşin dûdunu
ve o dûdun nüfûdunu
bin âh-i ciğer-sûz ile göklere çıkarasın.
Gönül kendi evindir, ağyârdan sen pâk edip arıt;
dil kendi haremindir, nâ-mahremlerden sen korut.
Ev issi evini pâk bulmayıcak yıkmaz, arıdır;
harem sâhibi haremine davar giricek bozmaz, korudur.
Ev issi dururken evini komşu beklemek olmaz;
hâne sahibi var iken oğrudan ayrık kişi saklamaz.
Çün gönüle "Evim" dedin, hevâ düzdinden sen sakla;
çün kalbi arş edindin, şeytân mekrinden sen bekle.
İlâhî!
Zâhir ka'besine "Evimdir" dedin;
içi dolu putlar iken gine "Beytu'llâh" der idin;
hâşâ ki bu gönül ka'besi ki gerçek evindir, hevâ putları ile bîgâne sayasın.
Nite ki o put-hâne olmuş zâhir ka'besini habîbinin sûreti alemiyle pâk ü mutahher ettin,
gine bu mülevves olmuş gönül ka'besini onun bâtını kuvveti ile tâhir ü münevver eyle.
İlâhî!
Çün bu cân murgını kuds gülistânından çıkarıp gam şehristânına bıraktın,
gâh gâh vatanı nesîmi ile bârî ferah ü şâd et;
İlâhî!
çün bu gönül sultânını rûh memleketinden tutup tabîat zındânına saldın, âhırette bârî onu bu zındândan âzâd et.
İlâhî!
Bir halvet müyesser eyle ki, huzûru ola;

Tanrım!
öyle bir huzur bağışla ki, nuru olsun.
Tanrım!
Gönüle öyle bir uzaklaşma isteği ver ki, halktan uzaklaşsın.
Tanrım!
Seninle öylesine bir bağlanma arzusu ver ki, dünya bağı çözülsün.
Tanrım!
Gönül bağlarını sana sen sıkıca bağlayıp güçlendir:
Tanrım!
dil evini Şeytan'ın elinden sen geri alıp kurtarıver.
Gerçi bir arada yaşamakta ayrılış ve toplanış çok olur,
ve insanlardan uzaklaşmakta huzur ve bir başına kalış bulunur;
ama bu her toplu yaşayış elbette afet olur demek değildir,
ve her unutuluş her zaman rahat olur demek değildir.
Şu kimsenin ayağına ki bağ olur sıfat,
öylesine ikisi de olur afet;
birinde halkı görüp yolundan azar;
birinde kendini gördükçe aşağa düşer.
Gayret edip sıfatları düzeltmek gerek;
çaba gösterip ahlâkı arıtıp parlatmak gerek
ki zaman zaman karışırsa da gördüğü Hak olsun,
ve her zaman bir başına kaldıkça da kalan o tek varlık [= Allah] olsun.
Nitekim gerçeği arar o hocalar hocası
ve kılı kırk yarar o bilginler öncüsü;
bir çok ilimle donanmış,
büyük bilgin babam -ki Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş
Allah onu bağışı denizine daldırsın
ve cennetlerinin en güzel odalarında oturtsun-
bir gazelininin başında bu manaya işaret eder; o gazel şudur ki ölümünden bir iki gün önce söylemiştir:

İlâhî!
bir huzûr müyesser eyle ki, nûru ola.
İlâhî!
Dile bir inkıtâ' ver ki, halktan kesile;
İlâhî!
Senin ile bir in'ıkâd ver ki, akd-i dünyâ çözüle.
İlâhî!
Gönül bağlarını sana sen rabt eyle;
İlâhî!
dil hânesini şeytândan sen zabt eyle.
Eğerçi ihtilâtta tefrika ve kesret çok olur,
ve inkıtâ'da safâ ve vahdet hâsıl olur;
ammâ şöyle de değildir
ki her ihtilât elbette âfet ola,
ve her humûl dâim râhat ola.
Şu kimesneye ki pây-bend-i sıfat olur,
ikisi de âfet olur;
birinde halkı görüp yolundan azar,
ve birinde kendiyi gördükçe aşağa düşer.
Cehd edip evsâfı haḳḳânî etmek gerek,
ve sa'y edip ahlâkı nûrânî etmek gerek;
tâ gâh gâh karışırsa da gördüğü Hak ola,
ve dâimâ halvet kaldıkça dahı kalan vücûd-i mutlak ola.
Nite ki
üstâd-i muhakkık
ve fâzil-i müdekkık;
câmi-i envâ'-ı ulûm,
mevlânâ vâlid-i merhûm
-Tegammedehu'llâhu bi-gufrânihî
ve eskenehû fî a'lâ gurefi cinânihî-
bir gazelinin evvelinde bu ma'nâya işâret eder; o gazel budur ki maraz-i mevtinden bir iki gün öndünce demiştir.

Gazel

Aşkın yetmiş iki milletten ayrı bir gerçekliği vardır
Âşıkların cem' ve kesret arasında bir yalnızlığı vardır

Bu anda ney iniltileri arzu yelinden değildir
Sinesinde güzellere duyduğu aşkın ateşinden bir yanış vardır

Onun (sevgilinin) zülfünden ayrı geçen bir saat, gecem gibi senelerce sürer
Onun boyuna kavuşmak uğruna geçen yıllar, ömrüm gibi bir saattir

Belinin düşüncesinde ince düşüncenin bir inceliği
Var sanılan noktanın da ağzından bir payı vardır

İçimde onun yüzündeki benin, varlığı bir anda yakıp yok eden ateşinden bir ateş; beynimde ise, saçının o beyni kıvrım kıvrım eden düşüncesinden ileri gelen çılgınlık vardır

Senin boyun hakkında selvi bir söz etmişse, yalan söylemiştir;
Yüzünün yanında ise, vallahi, sabahın şöhreti ne yalancı şöhrettir

Mecnun'un dönemi bir kaç dönüşten sonra sona erdi.
Senin aşkına tutulan *Hızır*'ın dönemi ise mahşer gününe kadar sürecektir

Mademki bir bahaneyle o merhumun bu kitapta kutlu adı anıldı,
ve bir münasebetle bu *Tazarru'-nâme*'de bir gazeli yazıldı,
bütün şimdiki dostlardan
ve bu kitabı okuyup dinleyenlerden
dileyip istediğim
ve umup beklediğim,
onun temiz ve soylu ruhu için
-ki dünyada yaşadığı müddetçe
değerli vakitlerinde
ve bedelsiz saatlerinde
din bilimlerini
öğrenmeğe çalıştı,
ve Tanrı katından gelen hükümleri
canlandırmak için emek çekti-
temiz bir niyetle gönlün en derin yerinden dua edip Fatiha okumalarıdır
ki kutsanmış ve şanı yüce Hak

Gazel

Aşk-râ bîrûn zi-heftâd ü dü millet hâletîst
Der-miyân-i cem' ü kesret âşıḳân-râ kesretîst

În ân-râ nâlehâ-yi ney ne ez-bâd-i hevâst
Z'âteş-i aşk-ı bütân der-sîne-i vey hırkatîst

Sâatî der hecr-i zülfeş çün şeb-i men sâlehâst
Sâlehâ der-vasl-i kaddeş hem-çü umrem sâatîst

Fikret-i bârîk dâred der-miyâneş dikkatî
Nokta-i mevhûm-râ hem ez-dehâneş kısmetîst

Der derûn ez-sûz-i hırmen-sûz-i hâleş âteşî
Der-dimâğ ez-fikr-i pîçâpîç-i zülfeş cennetîst

Nezd-i kaddet serv çün kerdest lâfî ber-hılâf
Hîş-i rûyet subh-râ billâh çi kâzib şöhretîst

Nevbet-i Mecnûn be-devr-i çend âhır şüd velî
Hızr-râ bâ-aşk-ı tû tâ-rûz-i mahşer nevbetîst

Çün bahâne ile o merhûmın bu risâlede mübârek adı anıldı,
ve bir münâsebet ile bu *Tazarru'-nâme*'de bir gazeli yazıldı,
cemî'-i hâzır olan yâranlardan
ve bu risâleyi okuyup dinleyenlerden
mes'ûl ü mütemennâ
ve matlûb ü müsted'â
oldur kim onun pâk, şerîf rûhu için
-ki dünyâda sağ olduğunca
evḳât-i şerîfesinde
ve sâât-i latîfesinde
ulûm-i dîniyyenin
mutâla'asına çalıştı,
ve ahkâm-i şer'iyyenin
ihyâsına dürüştü-
ıhlâs ile derûn-i dilden duâ edip Fâtiha okuyalar kim
Hak -*Tebâreke ve Taâlâ*-

rahmetine gark
ve lutfuna müstağrak
edip,
inayeti güneşinden bir zerresiyle
ve mağfireti denizinden bir damlasıyla
günahlarını bağışlayıp
ve kusurlarını yok sayıp
kendisine Cennet-i a'lâda yer versin,
ve ruhunu din bilginlerinin ruhlarıyla bir araya getirsin.

Kabul buyur, ey âlemlerin Rabbi.

Tanrım!
Biz yine geldik kendi derdimize;
başlayalım o soğuk âhımıza.
Âh ki dilden gelmez, o iyi ve gerçek bir âh olmaz;
inilti ki ciğerden kopmaz, o âşık iniltisi sayılmaz.
Gerçek olmayan âh dertsiz olur;
dertsiz inilti etkisiz olur.

Beyitler

Derdinin zerresini bulursa gönlün
İki cihandan çok olacaktır kazancın

Sen O'nun derdini derman gibi iç
Derdiyle dertlen de kendinden geç

Gayret edegör, dert sende yer bulsun
Ki bu dert sonunda sana arkadaş olsun

Her dem ki dert ile diri olursun
Derdi kabirde de yoldaş bulursun

Onun aşkının derdini bulan kişi talihli er
Onun derdi en etkili iksir, can bakırını altın eder

Varlığın neşesine neşe katan derdidir
İyileştirici niteliğiyle insanı iyi eden derdidir

rahmetine gark
ve lutfuna müstağrak
edip
inâyeti güneşinden bir zerresi ile
ve mağfireti deryâsından bir katresi ile
seyyiâtını afv
ve taksîrâtını mahv
edip
zâtını Cennet-i a'lâda celîs
ve rûhunu ervâh -i ulemâ-yi şerîat ile enîs
eyleye.

Âmîn, yâ Rabbe'l-âlemîn.
İlâhî!
Biz gine geldik kendi derdimize;
başlayalım o âh-i serdimize.
Âh ki dilden gelmeye, o âh-i sâdık olmaz,
ve nâle ki ciğerden kopmaya, o nâle-i âşık olmaz.
Âh ki sâdık olmaya, bî-derd olur,
ve nâle ki bî-derd ola, serd olur.

Ebyât

Zerre-i derdin eğer bula dilin
Dü cihândan yeğ olusar hâsılın

Derdini dermân gibi et nûş sen
Olagör derdi ile bî-hûş sen

Cehd edegör derdi_ola sende muḳîm
Tâ sana âhır bu derd ola nedîm

Derd ile zinde olasın her nefes
Hem-demin de gûrde derd ola pes

Derd-i aşkın kim bula nîk- ahter ol
Miss-i câna kîmyâ-yi ekber ol

Mâye-i şâdî-yi âlem derdidir
Dârû-yi dermân-i âdem derdidir

Yavrum, sevilenin derdinin zerresi
İki âlemin lezzetinden çok çok iyi

Dert ona derler ki canı yandırır
Ateş odur ki cihanı yandırır

Dert onu sanma ki bir dilektir
Dert ona derler ki içte bir zevktir

Özlem insanda şimşek gibi bir şey, gelip geçici
Dert ile bil ki onun bin farkı var, bu acı verici

Her neyse, neyleyelim;
bize düşen ağlamaktır,
yalan gerçek inlemektir.
Biliriz, yalandır, ama nasıl edelim;
yalansa da biraz ağlayalım.
Umulur ki o çare bulucu bir çare bulur;
belki bu iki yüzlülüğü iyi niyet yerine kor.
Efendi kulun eksikliği üzerinde fazla durmaz;
köle sahibi her zaman kölesinin ayıbını görmez.
Her nesi varsa kendinindir;
eksek gedik onundur.
Dilese eksik bırakmayıp tamamlardı;
istese bir "*Ol*"[144] demekle bütünlerdi.
Mademki böyle diledi, dilek onun, ne edelim;
her nasıl buyurursa öyle edelim.
Buraya kendi dileğimizle mi geldik ki yine kendi dileğimizle gidelim;
yalnızca bize gerekli odur ki elden geldikçe buyurduğunu edelim.
Gerisi onun dileğiyle ilgilidir;
kabul ve ret bağış ve iyiliğiyle ilgilidir.
Eğer eksiğimizi saymazsa iyiliğidir, ne diyelim,
ve eğer işimize göre kınarsa, yine kendi bildiğidir, nasıl edelim.

Zerre-i endûh-i mahbûb ey püser
Yeğ dü âlem lezzetinden ser be-ser

Derd ona derler ki cânı yandırır
Âteş oldur kim cihânı yandırır

Derd sanma onu kim bir şevḳ olur
Derd ona derler derûnda zevḳ olur

Şevḳ kim âdemde olur berḳ-vâr
Derd ile bil kim onun bin farkı var

Hele neyleyelim;
bize düşen ağlamaktır,
yalan gerçek inlemektir.
Biliriz yalandır, ammâ nice edelim;
hele yalan ise de biraz ağlayalım.
Ümîddir ki o çâreger bir çâre kıla;
şâyed bu riyâyı ihlâsa kantara kıla.
Efendi igen kul eksikliğine kalağan olmaz;
mevlâ dâim bendesi aybına bakağan olmaz.
Her nesi var ise kendinindir;
eksik gedik onundur.
Dilese eksik komayıp tamâm ederdi;
istese bir "*Kün*"[144] demek ile itmâm ederdi.
Çün böyle diledi, dilek onun, nedelim;
her nice buyurursa öyle edelim.
Ne bunda irâdet ile geldik ki gine bundan ihtiyâr ile gidevüz;
hemîn bize vâcib o ki elden geldikçe buyurduğun edevüz.
Bâḳîsi onun irâdetine dâirdir;
kabûl ve red inâyetine dâirdir.
Eğer noksânımız tamâm tutarsa fazlıdır, ne diyelim,
ve eğer fi'limize göre kınarsa, gine adlıdır, nice edelim.

Beyitler

Bize gerekli olan inanmaktır
Her ne derse boyun eğmektir

Gerisini biz bilmeyiz, kendi bilir
Kul onundur, nasıl dilerse öyle eder

Burada da orada da kuluyuz
Her ne olursa, buyruğuna boyun sunarız

Egemenlik kendinin, dilediğince işlemek kendinin
Bağsız bağlantısız bir padişah o, her şey onun

Bizi yokluktan varlık alanına o çıkardı
Birliğini bildirdi ve secde ettirdi

Peki biz buna ne zaman şükrettik
Edemedik, bir de başka şeyler istemeye kalktık

Bize düşen sesimizi çıkarmamak
Vermek onundur, her şeyi ona bırakmak

İyilik edenler âdetini terk etmez
Bu kadar iyilik eden bu kadarla bırakmaz

O cömerttir, yine o cömertlik eder
Buradaki iyiliğini orada tamamlar

Şimdi bize gerekli olan odur
ki edebimizi elden bırakmayalım;
onun iyiliği olanı ona ısmarlayalım.
Bize bu şeref yeter
ki onun kulu olalım;
kulluğu için hizmetinde duralım.
Kul olan kulluğundan hiç ayrılmamak gerek;
cennet ve cehennem dememek gerek.
Cennet isteyenlerin ekseri hizmet istemez, hanlık ister;
uçmak talep edenlerin çoğu kulluktan kaçıp sultanlık ister.
Allah'a sığınırız ondan
ki kul kaçar kulluktan.

Ebyât

Bize lâzım i'tiḳâd etmek durur
Her ne derse inkıyâd etmek durur

Bâḳisin biz bilmeyiz kendi bilür
Kul onundur nice dilerse kılur

Bunda dahı onda dahı kuluyuz
Her ne_olursa buyruğuna kâilüz

Milk kendinin tasarruf kendinin
Pâdişâh-i mutlak ol cümle onun

Çün ademden bize ol verdi vücûd
Birliğin bildirip ettirdi sücûd

Şükrünü bunun kaçan ettik ki biz
Dahı ondan nesneler isteyevüz

Bize düşen ol durur tınmayavuz
Lutf onundur cümle ona koyavuz

Lutf ehli âdetin terk eylemez
Bu kadar eylik eden böyle komaz

Ol kerîmdir gine ol ikrâm eder
Bundaki in'âmı ol itmâm eder

Hemân bize lâzım olan oldur
kim edebimiz komayavuz;
şu ki onun keremidir, ona ısmarlayavuz.
Bize bu izzet yeter
ki onun kulu olavuz;
kulluğu için hizmetinde duravuz.
Kul olan kulluğunda durmak gerek;
cennet ve cehennem dememek gerek.
Cennet isteyenlerin ekseri hizmet istemez, hânlık ister,
ve behişt taleb edenlerin çoğu kulluktan kaçıp sultânlık ister.
Ne'ûzü bi'llâh ondan
ki kul kaça kulluktan.

Mademki mümkün mümkün olur;
mümkün değildir ki kulluğu kesilir.
Muhtaç durumda bulunmak mümküne gereklidir;
dilek yaratılmış için süreklidir.
Kişi cennete girmekle ne olur;
eski kuldur, yine kul olur.
Dilenci dilenciliğini bilmek gerek;
kul hizmette durmak gerek.
Ancak dil cennet umarsa ne olur; bir paha biçilmez hizmetidir;
gönül cehennemden kaçarsa ne var, ürkütücü gücünün yansımasıdır.
İkisi de emriyse de
ve her birisi kulluğuysa da,
her iki hizmet bir olmaz,
ve her iki mertebe aynı değerde sayılmaz.
Ârif cehennemden sakınmakla şunu düşünür,
ve aklı başında olan tamudan kaçınmakla şuna yönelir
ki öyle bir ağır kulluktur ki eksiksiz yapılmaz,
ve beden zayıftır, birden başarılmaz;
ve ne de olsa insanlıktır, azap şiddetinden nefis incinir;
böylece, ansızın, kulluk ederken efendisine gücenir.
Bu sözden bu anlaşılmasın ki kıyamette görev ve iş olur;
belki buradaki görev ve işin hükmüdür ki orada da sürdürülür.
Buradaki işlerin neticeleridir, onda da görünür,
ve buradaki yapılanların görüntüleridir, bir bir gözükür.
Buradaki düşün yorumudur ki gelse gerek,
ve dünyada olan bitenlerin açıklamasıdır ki olsa gerek.
Gerçi orada yeni iş ve görev olmaz;
ancak iş ve görev eserlerinden kurtulmaz.
Hak Hazreti'nin güzel va'diyle
ve o ulu zatın güvenilir sözüyle
iyi işlerin yorumu elbette iyi olsa gerek,
ve kötü işlerinki bilmeyiz ki ne olsa gerek.
Dilek elindedir,
ve istek gücü içindedir.
Dilediğine
hükmeder,
ceza verir,

Mâdâm ki mümkün mümkün ola,
mümkün değil ki kulluğu kesile.
Fakr mümküne lâzımdır;
hâcet mahlûka dâimdir.
Kişi cennete girmek ile ne olur;
eski kuldur, gine kul olur.
Gedâ gedâlığını bilmek gerek;
kul hizmette durmak gerek.
Belî dil cennet umarsa nola, bir görklü hizmetidir,
ve gönül cehennemden kaçarsa ne var, bir mazhar-i setvetidir.
Eğerçi ikisi dahı emri ise
ve her birisi kulluğu ise;
her iki hizmet bir olmaz,
ve her iki mertebe berâber olmaz.
Cehennemden ki ârif ihtirâz eder, bunu niyyet eyler
ve dûzahtan ki âḳil ictinâb eder, bunu kasd eyler
ki bir ağır kulluktur kim bilâ eksik kala,
ve beden zaîftir, nâ-gâh başarılmaya;
ve hem beşeriyyettir, azâb şiddetinden nefs incinir,
pes nâ-gâh kulluk ederken mevlâsına gücenir.
Bu sözden bu anlanmaya kim kıyâmette teklîf olur;
belki bundaki teklîfin hükmüdür ki onda da sürülür.
Bundaki a'mâlin netâyicidir, onda da zâhir olur,
ve bundaki ef'âlin suver-i hey'âtıdır, bir bir gözükür.
Bundaki düşün ta'bîridir ki gelse gerek,
ve dünya vâkıasının te'vîlidir ki olsa gerek.
Eğerçi onda yeni teklîf olmaz;
velî teklîf âsârından kurtulmaz.
Hak hazretinin hüsn-i va'di ile
ve o cenâbın sıdk-i ahdi ile
a'mâl-i hasenenin te'vîli elbette gökçek olsa gerek,
ve a'mâl-i kabîhanın bilmeyiz ki nolsa gerek.
Meşiyyet elindedir,
ve ihtiyâr yedindedir.
Dilediğine
adl edip
cezâ eder,

ve dilediğine
lutfeder,
sevindirir.
Hangi bölük içinde yer verirse, takdir onundur;
hangi cemaattan sayarsa, tedbir onundur.
Lutfundan umudumuz odur ki hayrını kılavuz kılsın;
kereminden umulan odur ki kolaylığını rehber etsin.
Günahlarımızdan geçsin
sonsuz lutfuyla;
suçlarımızı bağışlasın
cömert tutumuyla.
Kabul buyur, ey âlemlerin Rabbi.

Tanrım!
Bilirim, aklı başında olana dünya gülüp eğlenme evi değil;
Tanrım!
bilirim gönül gözü görene cihan gönlünce dinlenme yeri değil.
Beden bağı durdukça can kuşu çırpınır;
ten tozu kondukça gönül kuşu silkinir.
Dünya tarlasına rahatlık tohumu eken
rahatsızlık ürünü kaldıracaktır;
gönül bağına dinçlik ağacını diken
huzursuzluk meyvesi derecektir.
Her sevinçten üzüntü erişir;
her iyilikten kötülük yetişir.
Her büyüklüğün küçüklüğü olur;
her yüksekliğin alçaklığı olur.
Her rahatın âfeti olur;
her belânın rahatı olur.
Kıskançlık onulmaz yara olur;
ilim tükenmez hazine olur.
Yüksek mevki belâ kuyusu olur;
hüküm verme de bir kader hükmü olur.
Öğretme [= tedris] aldatma [= telbis] olur;
riyalı şeyh İblis olur.
Bir pîr ki kendini beğenir,
putperestle bir olur.

ve dilediğine
fazl edip
atâ eder.
Her ne bölükten nasîb ederse, takdîr onundur,
ve her ne cemâattan kılarsa, tedbîr onundur.
Lutfundan ümîdimiz oldur ki hayrın mukadder kıla,
ve kereminden umulan odur kim yesîrin müyesser kıla.
Günâhlarımızdan geçe
lutf-i amîmi ile,
ve cerâimimizi afv ede
hulk-ı kerîmi ile.
Âmîn, yâ Rabbe'l-âlemîn.

İlâhî!
Bilirim âḳile dünyâ dâr-i sürûr değil;
İlâhî!
bilirim ârife cihân cây-i huzûr değil.
Beden bendi durdukça cân kuşu talbınır;
ten tozu kondukça dil murgı silkinir.
Her kim dünyâ kiştizârında râhatlık tohmını ekti
bî-râhatlık götürüser;
her kim gönül bâğında ârâm ağacın dikti
bî-ârâmlık bitiriser.
Her ferahtan gam erişir,
ve her minhattan mihnet yetişir.
Her izzetin zilleti olur,
ve her devletin mezelleti olur.
Her râhatın âfeti olur,
ve her belânın râhatı olur.
Hased onulmaz renc olur,
ve ilim dükenmez genc olur.
Câh çâh-i belâ olur,
ve kazâ hôd bir kazâ olur.
Tedrîs telbîs olur,
ve riyâli şeyh İblîs olur.
Pîrî ki hôd-perest olur;
berâber-i put-perest olur.

Ulaştım geçinenin eli boş kalır;
ad gözetenin adı kötüye çıkar.
Âbid geçinenin kulluğu olmaz;
zahid geçinenin ibadeti değer bulmaz.
Cömertlik mutluluğun merdivenidir;
yürekli olmak beyliğin gece bekçisidir.
Böbürlenmek sahibini hor eder;
kendini görmek kişiyi kör eder.
Bir köşeye çekilmek içe huzur verir;
güler yüzlülük yüze nur verir.
Alçak gönüllülük ululuğa yol açar;
zenginlik sevgiyi üzerine çeker.
Kavuşma himmete göre olur;
işte başarı gayrete göre olur.
Kusurunu bilen güç kazanır;
kendisini öven güç yitirir.
Şehvet peşinde koşan hayvan olur;
öfkeye uyan şeytan olur.
Bilgisi olmayan ölü olur;
aşkı olan diri olur.
Kendini görenin talihi yaver olmaz;
kendi fikrine uyanın işi yolunda gitmez.
Ululuk güzel huyla bulunur;
Hak dahı halkı hoşnut etmekle bulunur.
Hak isteyen isteğine Hakk'a güvenmekle kavuşur;
gövde besleyen yemek içmek peşinde olur.
Güzellik kılık kıyafetle olmaz, özde olmak gerek;
güzel huy öğrenmekle olmaz, yaratılışta bulunmak gerek.
İnsanın içi dışı tertemiz olmak gerek;
Hak'tan gayrıdan korkusu olmamak gerek.
Safa isteyen gönül eri
alın yazısına boyun eğmek gerek;
Huda isteyen can beyi
gönlü pırıl pırıl etmek gerek.
Tarikat erine önce şeriat gerek;
hakikat isteyene önce tarikat gerek.

Vâsıl dirilen nâ-kâm olur;
nâm gözeden bed-nâm olur.
Âbid dirilen bî-tâat olur;
zâhid dirilen bî-ibâdet olur.
Cûd saâdetin nerdübânıdır,
ve şecâat siyâdetin pâsübânıdır.
Kibir sâhibini hôr eder,
ve kendini görmek kişiyi kûr eder.
Farâgat derûna huzûr verir,
ve beşâşet yüze nûr verir.
Tevâzu' izzeti mûcib olur,
ve devlet muhabbeti müstevcib olur.
Vüsûl himmete göre olur,
ve sa'y gayrete göre olur.
Kusûrun bilen sûd-mend olur,
ve kendini öven nâ-merd olur.
Şehvete yelen hayvân olur,
ve gazaba uyan şeytân olur.
Cehli olan mürde olur,
ve aşkı olan zinde olur.
Hôd-rây olanın tâli'i olağan olmaz,
ve kendi fikrine uyanın işi onağan olmaz.
Ululuk hüsn-i hulk ile bulunur,
ve Hak dahı rızâ-yi halk ile bulunur.
Hak isteyen tevekkülde olur,
ve ten besleyen ekilde olur.
Hüsün sûret ile olmaz, sîret gerek,
ve hulk öğrenmek ile olmaz, tabîat gerek.
Âdemin içi taşı pâk gerek,
ve Hak'tan gayrıdan bî-bâk gerek.
Şu dil ki safâ ister,
kazâya rızâ vermek gerek,
ve şu cân ki Hudâ ister,
gönüle cilâ vermek gerek.
Tarîḳat ehline evvel şerîat gerek,
ve haḳîkat isteyene öndün tarîḳat gerek.

Yola giden uz gerek;
Hak isteyene kılavuz gerek.
Yola girmek yol göstericilik olmadan olmaz;
yol göstericilik gönülden bağlanmadan olmaz.
İstemede iç temizliği olmak gerek;
isteyende gerçek sevgi bulunmak gerek
İnkârı âdet etmek uğursuzluk olur;
inkârı huy edinen kazançtan uzak kalır.
Yalancının sözüne inanılmaz;
yöneticiler sözünde durmaz.
Edebi olmayan, devletli [= saygıdeğer] olmaz;
doğru sözde tat bulunmaz.
Kıskancın rahatı olmaz;
yol erinin istirahati olmaz.
İmandan ulu bağış olmaz;
gururdan büyük yanlış olmaz.
Düşünceden yeğ arkadaş olmaz;
akıldan özge sırdaş olmaz.
Tövbeden daha iyi kulluk olmaz;
rızadan daha değerli tapınmak olmaz.
Aç gözlü değersiz olur;
dünyadan geçen değer bulur.
Boş yere çalışanın eline geçecek şey elden kaçırmak olur;
akılla duymayanın uyarıcısı göçüp gitmek olur.
Aç gözlü doymaz, eli boş kalır;
onu bunu yerip kınayan kendi yerilip kınanır.
Üstünlük kişinin kendi kazandığı övünç verici niteliklerdir, soydan gelen de ona süs olur;
İbrahim'e atasının Âzer olması ne kazandırır?
Ahmağın fikri dilinde olur;
akıllının dili elinde olur.
İyiliğe karşı övgü nimeti avlar;
iyilik bilmezlik kişinin yolunu bağlar.
Sabır gösterilen belâ sonunda safaya döner;
gurur bulunan safa, cefaya döner.

Yola giden uz gerek;
Hak isteyene kılavuz gerek.
Sülûk irşâdsız olmaz,
ve irşâd inkıyâdsız olmaz.
İrâdette ihlâs gerek,
ve mürîde ihtisâs gerek.
İnkârı âdet etmek şûm olur,
ve inkârı hû eden mahrûm olur.
Kâzibin va'di olmaz,
ve mülûkün ahdi olmaz.
Bî-edeb devletli olmaz,
ve doğru söz tatlı olmaz.
Hasûdun râhatı olmaz,
ve yol erinin istirâhatı olmaz.
Îmândan ulu atâ olmaz,
ve gurûrdan büyük hatâ olmaz.
Fikirden yeğ hem-dem olmaz,
ve akıldan özge mahrem olmaz.
Tevbeden yeğ ibâdet olmaz,
ve rızâdan gökçek tâat olmaz.
Tama' ehli zelîl olur,
ve dünyâdan geçen halîl olur.
Abese çalışanın gereklisi fevt olur,
ve akl ile duymayanın münebbihi mevt olur.
Harîs mahrûm olur;
zemmâm mezmûm olur.
Fazl haseb iledir, neseb dahı ona zîver olur;
İbrâhîm'e o neyler ki atası Âzer olur.
Ahmakın fikri dilinde olur;
âḳilin lisânı elinde olur.
Şükrân ni'meti sayd eder,
ve küfrân yolunu sedd eder.
Her belâ ki sabr ola, o safâya döner,
ve her safâda ki gurûr ola, o cefâya döner.

Tanrım!
Her sevinç ki seni anmaksız olur, o böbürlenme olur,
ve her gamda ki adın birlikte bulunur, o neşe olur.
Derdin bulunan kalp rahattadır;
gamın olmayan gönül mihnettedir.
Özlemin bulunmayan gönlün zevki yoktur;
gönül değil, taşla farkı yoktur.
Tanrım!
Ne yapayım ki vatan arzusu ruhu illiyyînin yukarı katlarına çekerse,
suret zinciriyle heyulâ siccînin aşağı katlarına sokar;
eğer hidayet kılavuzu mutluluk burakıyla Hak yoluna kılavuzlarsa,
heves şeytanı şehvet atlarıyla nefis yoluna saptırır.
Tanrım!
Şu bağlı dilimi heves bağından kurtarıp senin bağınla bağla;
Tanrım!
şu kırık gönlümü nefis elinden alıp senin elinde sakla.
Tanrım!
Zikrinle yakınlaştır;
Tanrım!
fikrinle yalnızlaştır.
Tanrım!
İman ışığını gönül evinde sonsuza kadar kalıcı kıl;
Tanrım!
tevhid güneşini vücudumuz ülkesinde her dem parıldayıcı kıl.
Tanrım!
Zikir nuruyla bu karanlıkta kalmış gönüle şevk ver;
Tanrım!
tevhid sırrını anlamak için içimize zevk ver.
Zikir yalnızca dille demek değildir,
ve tevhid nuru boş kelime ile söylemek değildir.
Zikreden onun sırrını bilmek gerek;
nefy ve ispat neyedir, anlamak gerek.

İlâhî!
Her şâdî ki yâdınsız ola, o gurûr olur,
ve her gamda ki yâdın refîḳ ola, o sürûr olur.
Her derûnda ki derdin ola, o râhattadır,
ve her gönülde ki gamın olmaya, mihnettedir.
Her dilde ki şevḳın olmaya, zevḳi yoktur;
dil değil, seng ile farkı yoktur.
İlâhî!
Nice edeyim ki vatan hevâsı rûhu tabaḳât-i illiyyîne çekerse,
sûret zincîri ile heyûlâ derekât-i siccîne sokar,
ve eğer hidâyet bedrakası saâdet burâkı ile tarîḳ-i Hakk'a delâlet ederse,
hevâ şeytânı şehevât atları ile râh-i nefse dalâlet eder.
İlâhî!
Şu beste dilimi hevâ bendinden kurtarıp senin bendinde kıl;
İlâhî!
bu şikeste gönlümü nefs uhdesindan halâs edip senin uhdende kıl.
İlâhî!
Zikrin ile ülfet ver;
İlâhî!
fikrin ile vahdet ver.
İlâhî!
Îmân şem'ini gönül hânesinde tâ ebed pâyende et;
İlâhî!
tevhîd güneşini vücûdumuz milketinde her dem tâbende et.
İlâhî!
Zikir nûruyla bu karanlıkta kalmış gönüle şevḳ ver;
İlâhî!
tevhîd sırrını anlamağa derûnumuza zevḳ ver.
Zikir hemîn dil ile demek değildir,
ve tevhîd kuru lafz ile söylemek değildir.
Zikr eden onun sırrını bilmek gerek;
nefy ü isbât neyedir, anlamak gerek.

Beyitler

Her varlığı var saymayı kafandan sür, at sen
Tanrı'nın varlığını bilmek istersen

Hak'tan başka dilediğin her şeye ey er
Lâ kılıcını çek ki O'dur kulluğa değer

Lâ timsahıdır birlik denizinin
Lâ kazmasıdır çokluk evinin

Lâ kılavuzdur yokluk iklimine
Lâ yol gösterici olur hakikat iline

İman aynasının cilâsı lâ'dır
Şeytanı öldüren hançer lâ'dır

Lâ varlık sultanının çavuşudur
Ki yolunda başkasının varlığına der: "Dur!"

Lâ vahdete eriştiğinde illâ olur
Yani onda bir elif peyda olur

Lâ'nın lâm'ı arada yalnızca tercüman
Onu bir yana at ki yalnız elif olsun kalan

Arada bulundukça tercüman
Mümkün olmaz dileğini anlatman

İllâ'nın önünde yer alan lâ"ı
Bu kesret cihanının kavgası

Defterinden illâ'nın lâ'sını gider sen
Bu kesretten kurtulmayı dilersen

Çalış ki kalmasın senden bir iz
Varlığında bir elif kalsın yalnız

Ancak Hak kalır eğer yok edersen izini
Halk'ın lâm'ını ve de kendilik noktasını

Elif gerçi bir tek harftir
Ancak 'elf' okursan bindir

Nakış birdir okuması sendedir
Nasıl okursan kemalin ondadır

Ebyât

Nefy et isbât-i her mevcûdu sen
Tâ bilesin hesti-yi ma'bûdu sen

Her ki Hak'tan gayrı maksûdun durur
Tîğ-i lâ'yı çek ki ma'bûdun durur

Lâ neheng-i kulzüm-i vahdet durur
Lâ külüng-i hâne-i kesret durur

Lâ kılavuzdur fenâ iḳlîmine
Lâ delîl olur haḳîkat iline

Saykal-i mir'ât-i îmân lâ durur
Hançer-i kahhâr-i şeytân lâ durur

Lâ durur çâvûş-i sultân-i vücûd
Kim yolunda ol komaz gayra vücûd

Lâ çü ire vahdete illâ olur
Ya'ni onda bir elif peydâ olur

Lâm-i lâ 'dır çün arada tercümân
Terk et onu kim elif kala hemân

Durduğunca bil arada tercümân
Mümkün olmaz ola maksûdun ayân

Şol ki illâ'nın önünde lâ'sıdır
Bu cihân-i kesretin gavgâsıdır

Defterinden lâ-yi illâ'yı gider
Tâ bu kesretten kılasın sen güzer

Cehd et kim kalmaya senden nişân
Bir elif kala vücûdunda hemân

Hak kala ancak eğer hazf edesin
Lâm-i halkı dahı hôdlük noktasın

Gerçi kim harf-i elif bir harf olur
Lîki bir yüzden gözetsen elf olur

Nakş birdir okuması sendedir
Nice okursan kemâlin ondadır

Lam'ı aradan eğer kaldırırsan
Elf'in nakşını bir elif okursun sen

Kim ki iki nakşı birden görür
Bin bir adın remzini bir anda bilir

Eğer kıdem sırrı sana açılırsa
Önce olmuşa ve sebebe kalem çek

Şu var ki, nefy ve ispat ehline gerektir
Kişi olur, beline zünnar olur

Ama, sakın ey aziz,
bu gibi sözlerden yanlış anlama,
ve bu tür kelimeleri kendince yorumlama.
Dervişlerin dillerinde bunun gibi sözler çok olur,
ve âşıkların ağzından bu cins kelimeler söylenir.
Gerçi bu sözler bizim hâlimize uymaz,
ve bu kelimeler bizim sözümüz sayılmaz;
ama Allah'ın inayetiyle
ve din bilgisi kuvvetiyle
şu kadar anlaşılır
ki anlamı aklı kıt kimselerin anladıkları değildir,
ve maksat tanrı tanımazların kavradıkları değildir.
İsteyen kul, veren efendi durumunda bulunmaz;
vacip mümkün ve mümkün vacip olmaz;
bir mümkünün Allah olabilmesi dışında
ve bunu inancı olmayan birinin söylemesi durumunda.
Hak her varlıkla birliktedir, ama birleşmesi yok,
ve gönül Allah'ın evidir, ama inmesi yok.
Sana senden yakındır, ama mekânda değil;
hem ilk ve hem sondur, ama zamanda değil.
Her gece dünya semasına iner, ama bizim anladığımız iniş değil;
gönül erleriyle buluşur, ama bizim kavradığımız buluşuş değil.
İniş ki durumu değişmeksiz olur,
onu akılla bilmek olanaksız olur.
Buluşuş ki onda ayrılıp gitme olmaz,
onu anlamağa güç yetmez.

Aradan lâmı eğer cerr edesin
Nakş-i elfi bir elif okuyasın

Kim nazar kıla iki nakşa bile
Bin bir adın remzini bir dem bile

Ger açılırsa sana sırr-i kıdem
İllet ü ma'lûle çek evvel kalem

Nefy ü isbât hem gerektir ehline
Merd olur zünnâr olur ol biline

Ammâ sakın ey azîz,
bu gibi sözlerden yanlış anlama,
ve bu asıl elfâzdan bir türlü fehm eyleme.
Dervîşler dillerinden bunun gibi sözler çok olur,
ve âşıklar ağzından bu cins kelimât söylenir.
Eğerçi bu sözler bizim hâlimiz değildir,
ve bu kelimât bizim ḳâlimiz değildir;
ammâ Allâh inâyeti ile
ve ilm-i şerîat kuvveti ile
şu kadar fehm olunur
ki ma'nâsı o değildir ki ḳâsırlar anlarlar,
ve murâd o değildir ki mülhidler fehm ederler.
Bende-i tâlib mevlâ-yi gâlib olmaz;
vâcib mümkün ve mümkün vâcib olmaz;
hâşâ ki bir mümkün Allâh ola
ve hâşâ ki bunu ehlullâh diye.
Hak her mevcûd ile biledir, ammâ hulûlü yok,
ve gönül Allâh'ın hânesidir, ammâ nüzûlü yok.
Sana senden yakındır, ammâ mekânda değil;
hem evvel ve hem âhırdır, ammâ zamânda değil.
Her gece semâ-yi dünyâya iner, ammâ biz anladığımız nüzûl değil;
ehl-i dil ile buluşur, ammâ biz fehm ettiğimiz vusûl değil.
Nüzûl ki bî-tegayyür-i hâl olur,
onu akl ile bilmek muhâl olur.
Vusûl ki onda intiḳâl olmaz,
onu anlamağa mecâl olmaz

Bir iniş ki Arş meleklerinden nihan [= gizli] olur,
akıl sahipleri onu bilmese ne ziyan olur?
Bir buluşuş ki sırrını büyük melekler bile bilmez,
eğer onu akıl anlamasa kusur sayılmaz.
Aklın bir dairesi var, onun içinden çıkamaz,
ve fikrin bir meydanı var, oradan dışarı gidemez.
Akılla Hak isteyen
çırayla güneş arar,
fikirle bilmek isteyen
yıldızla mehtap izi sürer.
Dervişlerin başka bir dili olur;
onun için sözlerinin müşkülü olur.
Basiret gözü açılmalı
ki Hak nuruyla hak [= gerçek] seçilebilmeli.
Bizim gibiler yalnızca
onların sözlerini kabul etmeli, ancak onlar gibi yapmamalı;
ne demek istediklerini onlara bırakmalı,
ve şuna inanmalı
ki kul ne kadar çaba gösterirse göstersin veli olur, ilah olmaz;
piyade ne kadar çalışırsa çalışsın vezir olur, şah olmaz.
Boş ve saçma sapan kelimeler aldatma olur ve şeytanca davranmak;
nasıl ki sırrını dışa vurmak ve çılgınca şeyler söylemek olur "*Ben Hakk'ım.*"[145]
demek ve tanrılık taslamak.
Tanrılık sırrı öyle bir sırdır ki, en mükemmel kişiler dahi özüne eremez;
varlığın yüce makamı öyle bir yüce makamdır ki, peygamberler dahı gerçekliğine yetişemez.
İlim çoğaldıkça hayret artar;
hayret çoğaldıkça dehşet artar.
Onun içindir
ki o âlemlerin övüncü -ki o nebiler efendisidir-
daima duasında derdi ki: "*(Büyüklüğün karşısındaki) hayretimi artır.*"[146]
Ve ârifler bölüğünün en yetkinleri
"*Kocakarıların inançları üzerineyiz.*" diye aşırılıktan kaçınırlar
ve ermişlerin en üstünleri
kusur ve güçsüzlüklerini bildirirler.
Yolun sonu, şöyle bil ki, böylece öncesine varır;
inançlar ancak bildiğimizdir ki bilinenle olur.

Bir nüzûl ki Hamele-i Arş'tan nihân ola,
ehl-i akıl onu bilmese ne ziyân ola?
Bir vusûl ki sırrı Kerrûbiyyûn'dan gayb ola;
eğer onu akıl anlamasa ne ayb ola?
Aklın bir dâiresi var, onun içinden çıkamaz,
ve fikrin bir meydânı var, ondan taşra gidemez.
Akl ile Hak isteyen
çırâğ ile âfitâb arar;
fikr ile bilmek dileyen
yıldız ile mâhitâb arar.
Dervîşlerin başka bir dili olur;
onun için sözlerinin müşkülü olur.
Gerektir ki basîret gözü açıla
ki Hak nûruyla hak seçile.
Bizim gibilere hemîn
onların sözlerini kabûl edip redd etmemek gerek,
ve gine murâdlarını onlara komak gerek,
ve buna i'tiḳâd etmek gerek
ki bende her ne kadar cehd ederse velî olur, ilâh olmaz;
piyâde her ne kadar sa'y ederse ferzîn olur, şâh olmaz.
Elfâz-i lâf ü tâmât mekr olur, şeytânî;
nite ki bevh ü şath olur *Ene'l-Hakk*[145] u Sübhânî.
Sırr-i rübûbiyyet bir sırdır ki, kümmel dahı onun künhüne eremez,
ve hazret-i vücûd bir hazrettir ki, enbiyâ dahı haḳîkatine yetişemez.
İlim ziyâde oldukça hayret artar,
ve hayret ziyâde oldukça dehşet artar.
Onun içindir
ki o fahr-i âlem, seyyid-i enbiyâ
dâimâ duâsında der idi ki: "*Zidnî tehayyürâ*."[146]
Ve zümre-i kümmel-i ârifîn
"*Aḳâid-i acâiz üzerineyiz*" diye insâf ederler,
ve zübde-i hulâsa-yi vâsılîn
kusûr ü aczlarına i'tirâf ederler.
Âhır-i sülûk, şöyle bil ki, hemîn evveline varır;
aḳâid hemân bildiğimizdir ki ayân ile olur.

Son ucu insan bilgisiyken Tanrı katıyla bağlantılı olur,
ve vücut yaratılmış iken Hak ile buluşur.
Her basamak kendisinden yukarıda olana göre altta olur;
her makam kendisine göre üstteki makama göre olan durumdur.
Hak göz önündedir, ama biz göremiyoruz;
dost bizimledir, ama biz bilemiyoruz.
Her yerde görünen o,
bizde bakış yok;
her varlıkta yansıyan o,
bizde görüş yok.
Maşuk ne kadar göz önünde olursa olsun, âşık gözü de bakar olmalı;
mahbub ne kadar çekerse çeksin, bu yönde de eğilim bulunmalı.
Dilek ortada, ancak ayağı tez yola koyulan gerek;
istek elde, ancak hızla yol alır istek duyan gerek.
Sevilen ortada,
ancak uygun seven gerek;
sevgi duyulan göz önünde,
ancak yürekten bağlı gönül veren gerek.
Tanrım!
Her yerde sen görünürsün,
ancak bakan göz gerek;
her surette sen gözükürsün,
ancak gören göz gerek.

Beyitler

Vah ki hiç takat yok kimsede
Gözler kör ve cihan dolu güneşle

Akıl ve fikrin senin zatına götürecek hiç bir yolu yok
Niteliğinin sırrından onun bir şey bildiği yok

Bütün diller sende suskun kalırlar
Yolunun toprağında nebiler can verirler

İki âlemde de görünürsün ayan beyan
Yine de âlemde bulunmaz senden nişan

Gâyeti ilm-i insânî iken Rabbânî olur,
ve vücûd kevnî iken Hakḳânî olur.
Her mertebe kendiden yukarıya göre icmâl olur,
ve her maḳâm kendiden a'lâ maḳâmda hâl olur.
Hak rûşendir, ammâ biz göremeyiz;
dost bizimledir, ammâ biz bilemeyiz.
Her yerde o peydâdır,
bizde nazar yok;
her mevcûdda âşikâredir,
bizde basar yok.
Ma'şûk her ne kadar ayân olursa, âşık gözü dahı nigerân gerek;
mahbûb her ne kadar cezbe ederse, bu cânibde dahı meyelân gerek.
Maksûd hâzır, hemîn ḳâsıd-i çâlâk gerek;
matlûb müheyyâ, hemîn tâlib-i çüstnâk gerek.
Mahbûb peydâ,
hemîn muhibb-i muvâfık gerek;
ma'şûk hüveydâ,
hemîn âşık-ı sâdık gerek.
İlâhî!
Her yerde sen manzûrsun,
hemîn nâzır gerek,
ve her sûrette sen gözükürsün,
hemîn bâsır gerek.

Ebyât

Ey dirîgâ kimsede yok hîç tâb
Dîdeler kûr ü cihân pür-âfitâb

Akl ü fikrin zâtına hîç râhı yok
Künh-i vasfından onun âgâhı yok

Cümle diller sende olur bî-lisân
Enbiyâ hâk-i rehinde cân-fişân

İki âlemde olursun sen ayân
Gine yok âlemde hem senden nişân

Eğer ayan derlerse sen gayet nihansın
Eğer nihan derlerse de sen ayansın

Her ciğerde derdinin bir âhı var
Sana her bir zerrenin bir rahı [= yolu] var

Seni düşünmekte insan ve cin bunalmış
Akıl kendinden geçmiş, canın dili tutulmuş

Tanrım!
Cennet dedikleri sana kavuşmaktır, gerisi ele geçen lezzetlerin gururuna kapılmak;
Tanrım!
cehennem dedikleri senden ayrı düşmektir, ötesi şehvetlerden uzak kalmak.
Tanrım!
Yüzün birlikte olmayınca âşık cenneti ne yapar?
Tanrım!
Bakışın birlikte olunca gönül eri cehennemden neye kaçar?

Beyit

Sekiz cennet, huriler ve de köşkler
Cemalin birlikte olmadıktan sonra ne eder

Tanrım!
Hikmetinle gerçi her nesneye bir sebep koydun, ama kudretine hiç bir sebep ve alet gerekmez;
Tanrım!
tedbirinle gerçi her varlığı bir illete bağladın, ama takdirine hiç bir delil ve illet gerekmez.
Akışkanlık gerçi suyun tabiatıdır;
diledin, Musa bir işaretle durdurdu;
giderek olgunlaşma gerçi yemişlerin âdetidir,
yardımın erişti, Meryem bir saatte olgun hâle getirdi.
Tanrım!
Yakınlık nişanı gerçi seni sevmektir, ama alâmeti varlıktan geçmektir;
âşıklık şanı gerçi sürekli içmektir, ancak sonu sarhoşluktan ayılmaktır.

Ger ayân derlerse sen gâyet nihân
Ger nihân derlerse hôd sensin ayân

Her ciğerde derdinin bir âhı var
Sana her bir zerrenin bir râhı var

Fikretinde ins ü cân fertûttur
Akl hayrân cân dahı mebhûttur

İlâhî!
Cennet dedikleri visâlindir, bâḳîsi gurûr-i lezzât;
İlâhî!
cehennem dedikleri firâkındır, mâ-adâsı fiḳdân-i şehevât.
İlâhî!
Dîdârın bile olmayıcak âşık cenneti ne eder?
İlâhî!
Nazarın bile olucak gönül eri cehennemden neye kaçar?

Beyt

Heşt cennet cümle hûr ü hem kusûr
Çün cemâlin olmaya bile kusûr

İlâhî!
Hikmetin ile gerçi her nesneye bir sebeb kodun, ammâ kudretine esbâb ü âlât gerekmez;
İlâhî!
tedbîrin ile gerçi her mevcûdu bir illete rabt ettin, ammâ takdîrine ilel ü gâyât gerekmez.
Seyelân gerçi suyun tabîatıdır;
irâdetin oldu, Mûsâ bir işâret ile durgurdu;
tedrîc gerçi yemişlerin âdetidir;
inâyetin erdi, Meryem bir sâatte ergirdi.
İlâhî!
Yakınlık nişânı gerçi seni sevmektir, ammâ alâmeti hestlikten geçmektir;
âşıklık şânı gerçi müdâm içmektir, lîkin nihâyeti mestlikten geçmektir.

Tanrım!
Bilirim âşık olan kararsız ve gayretsiz olmamak gerek;
dostluk davası güden kendini beğenmiş olmamak gerek.
Tanrım!
Paylamanın cezasından gizlenmenin horluğu fazladır;
Tanrım!
azabının acısından silip atmanın düşkünlüğü fazladır.
Tanrım!
Ömrümde gerçi sana yarar iş etmedim, ama her an pişmanlık duymaktayım;
Tanrım!
sakalım ağardı, bir iyilik kazanmadım, ama her saat utanç içindeyim.
Tanrım!
Benim işime bakma ki güçsüzüm ve serseme dönmüşüm;
Tanrım!
benim işlediklerime bakma ki şaşkınım ve düşüp kalmışım.
Eğer tövbe ettimse de sevenlerin tövbesi gibi gevşek ve dayanıksız
ve eğer yemin ettimse de sevilenler yemini gibi inanılmaz ve süreksiz.

Beyitler

Kıyamette kurtuluşa erer
Bugün günahtan dönen er

Yaramaz işlerine pişman olur
Hakk'a gizli gizli yalvarır

İşlerine bezginlik ve usanç gelir
Gece boyunca ağlamaktan uykusuz kalır

Eğer muhabbet davası güdersem,
alâmet nerde,
ve eğer kulluk lafı edersem,
ibadet nerde?
Eğer aşktan dem vurursam, dertli soluğum nerde;
eğer şevkim var dersem, yakıcı âhım nerde?
Eğer uslu ve akıllıysam, niçin Tanrı kulluğunu eksiksiz işlemem;
eğer aklı kıt ve bön isem, niçin dünya işini yersiz işlemem?

İlâhî!
Bilirim âşık olan himmet-pest olmamak gerek;
dostluk da'vâsın eden hôd-perest olmamak gerek.
İlâhî!
İtâbın iḳâbından hicâbın mezelleti artıktır;
İlâhî!
azâbın belâsından sahtın zilleti artıktır.
İlâhî!
Ömrümde gerçi sana yarar iş etmedim, ammâ dâim nedâmetteyim;
İlâhî!
sakalım ağardı, bir iyilik kazanmadım; ammâ her sâat hacâletteyim.
İlâhî!
Benim fi'lime bakma ki âciz ü ser-gerdânım;
İlâhî!
benim amelime nazar etme ki vâlih ü hayrânım.
Eğer tevbe ettim ise dahı âşıklar tevbesi gibi süst ü nâ-üstüvâr
ve eğer ahd ettim ise dahı ma'şûklar ahdi gibi zaîf ü nâ-pâyidâr.

Ebyât

Ol olur nâci-yi rûz-i kıyâmet
Bu gün ede günâhına nedâmet

Yaramaz işlerine ol peşîmân
Olup ede tazarru' Hakk'a pinhân

Gele ef'âline bî-zârlıktan
Gece bîdâr ola zârlıktan

Eğer da'vâ-yi muhabbet edersem,
alâmet hani,
ve eğer lâf-i ubûdiyyet edersem,
ibâdet hani?
Eğer aşktan dem ursam, dem-i derdnâk hani,
ve eğer şevḳım var dersem, âh-i sûzinâk hani?
Eğer uslu vü âḳil isem, niçin Tanrı kulluğunu sâf işlemezem,
ve eğer ebleh ü bön isem, niçin dünyâ işin güzâf işlemezem?

Eğer âlim isem, ilme göre amelim nerde;
eğer cahil isem, bunca yıldan beri çabam ve emelim nerde?
Eğer talip isem, niçin Hak yolunu araştırmıyorum;
eğer uzak isem niçin o konuda gevezeliği kesmiyorum?
Eğer korku duyanlardan isem,
korkum ve utancım nerde;
eğer günah işlemeyi bırakıp dönenlerden isem,
soğuk soluğum ve kızgın gönlüm nerde?
Eğer dervişleri seviyorsam, niçin yollarına ayak basmıyorum;
eğer o bölükle yakınlık kurmuyorsam, niçin onlardan söz etmeyi kesmiyorum?
Tanrım!
Biliyorum günah hastasına göz yaşından iyi şarap bulunmaz,
ve aşk hastasına ciğer büryânından yeğ kebâb bulunmaz.
Tanrım!
Muhabbetinin ölüsü öyle bir şehittir ki kanı belirmez;
Tanrım!
ayrılığının ateşiyle yanan öyle bir yangındır ki dumanı belirmez.
Tanrım!
Her yerde görünensin,
ancak görecek göz gerek;
Tanrım!
her yüzde belirensin,
ancak bakacak göz gerek.
Seninle aşina olan yarattığın her şeyden uzak olmak gerek;
dostla gizlenen dünyada ortada görünmemek gerek.
Tanrım!
Bu ne hikmettir ki,
niceler denizde batmışken susamışlardır;
niceler henüz su görmeden kanmışlardır.
Tanrım!
Bu ne kudrettir ki,
yokluk denizinde yok olanlar ebedî dirlik bulurlar;
yokluk acısını daha çok çekenler daha çok şenlik bulurlar.
Aşk zahmeti arttıkça zevk ve huzur bulurlar;
muhabbet derdi geldikçe rahat ve sürur bulurlar.

Eğer âlim isem, ilme göre amelim hani,
ve eğer câhil isem, bunca yıldan beri sa'y ü emelim hani?
Eğer tâlib isem, niçin Hak yolunu cüst ü cû eylemezem,
ve eğer fâriğ isem, niçin o bâbda güft ü gûy kesmezem?
Eğer ehl-i haşyet isem,
havf ile şermim hani,
ve eğer ehl-i inâbet isem,
dem-i serd ü dil-i germim hani?
Eğer dervîşlere muhibb isem, niçin yollarına bir kadem basmazam,
ve eğer o tâife ile alışmazsam, niçin onların sözün kesmezem?
İlâhî!
Bilirim ma'sıyet bîmârına göz yaşından yeğ şarâb bulunmaz,
ve aşk hastasına ciğer kebabından iyi kebap bulunmaz.
İlâhî!
Muhabbetin küştesi bir şehîddir ki kanı belirmez;
İlâhî!
firkatin sûhtesi bir harîktir ki duhânı belirmez.
İlâhî!
Her yerde peydâsın,
hemîn görecek göz gerek;
İlâhî!
her yüzde hüveydâsın,
hemîn bakacak göz gerek.
Senin ile âşinâ olan, halâyıktan tenhâ gerek;
dost ile nihân olan, âlemde nâ-peydâ gerek.
İlâhî!
Bu ne hikmettir ki,
niceler deryâya gark olmuş iken susamışlardır,
ve niceler henûz su görmeden kanmışlardır.
İlâhî!
Bu ne kudrettir ki,
fenâ bahrinde helâk olanlar ebedî baḳâ bulurlar;
yokluk elemin ziyâde görenler ziyâde safâ bulurlar.
Aşk zahmeti arttıkça zevḳ u huzûr bulurlar;
muhabbet derdi geldikçe râhat ü sürûr bulurlar.

Tanrım!
Aşk marifet denizinden bir incidir ki kalbe parıltı ve aydınlık saçar;
Tanrım!
muhabbet hakikat madeninden bir cevherdir ki gönüle güzellik ve zenginlik katar.

19

AŞKIN NİTELİKLERİ ÜZERİNE

Aşk canın huzurudur;
aşk cihanın süsüdür.
Aşk vefa tuzluğunun tuzudur;
aşk safa sürenlerin bahçesidir.
Aşk hakikat göğünün yıldızıdır;
aşk can ordusunun kumandanıdır.
Aşk öyle bir zorlu ve öfkeli sultandır ki,
sancak açtığında birbiriyle vuruşturur varlıkla yokluğu;
aşk öyle bir atılgan ve kargaşa yaratıcıdır ki,
ayak basar basmaz kargaşa ve kavgaya düşürür varı yoğu.
Aşk bir lekesiz cevherdir, araz sanmayın;
aşk can için sağlık esenliktir, maraz sanmayın.

Beyitler

Ona Calinus derse de maraz
Sözüne kulak verme, çünkü onunki garaz

Aşkın hikmetini âşık anlar ancak
Azrâ'nın yanağını Vamık anlar ancak

Gül bahçesini bilmeyen kişinin gözü
Nasıl olur da görür dosdoğru bir selvi boyu

Aşkın ne olduğunu sen Mansur'a sor
Cennetin nasıl bir yer olduğunu huriye sor

İlâhî!
Aşk ma'rifet denizinden bir gevherdir ki dile şevḳ u ziyâ verir;
İlâhî!
muhabbet ḥaḳîkat ma'denindan bir cevherdir ki gönüle behcet ü bahâ verir.

19

İŞÂRET-İ EVSÂF-i AŞK

Aşk âsâyiş-i cândır;
aşk ârâyiş-i cihândır.
Aşk nemek-i dîg-i vefâdır
aşk hadîka-i ehl-i safâdır.
Aşk ḥaḳîkat çarhının ahteridır;
aşk cân leşkerinin mihteridir.
Aşk bir sultân-i ḳâhir ü tîzdir ki,
alem çekicek birbirine urur vücûd ile ademi;
aşk bir bî-karâr ü şûr-engîzdir ki,
kadem basıcak şûr ü gavgâya bırakır âlemi.
Aşk bir cevher-i pâktir, araz sanman;
aşk râhat-i cândır, maraz sanman.

Ebyât

Der ise Câlinûs ona marazdır
İşitme sözünü kim ol garazdır

Hadîs-i aşkı âşık anlar ancak
Ruh-i Azrâ'yı Vâmık anlar ancak

Kimin kim gülsitândan âgehî yok
Gözünde ḳâmet-i serv-i sehî yok

Beyân-i aşkı sen Mansûr'a sorgıl
Var ahvâl-i behişti hûra sorgıl

Başka Bir Şiir

Zâhide sor namazı ve orucu
Âşık olana meyhane kapısını sor

Bülbül olan bilir gülün hâlini
Baykuşa git de virane köşesini sor

Aşk öyle bir kuştur ki, halkın dil uzatışı ona kanat olur;
aşk öyle bir mutluluktur ki, dünya bahtsızlığı ona mutluluk olur.
Aşk pazarında ipek giysiyi bir pula almazlar;
âşıklar mahallesinde namus ile namı bir çöpe saymazlar.
Âşık olanlar kıskançlık ve utancı bir yana bırakırlar;
dost isteyenler önce ağır başlılığı bir yana atarlar.
Akıllı sorar:
"Cübbe ve sarık nerde?"
Âşık cevap verir:
"Şarap evi nerde?"
Âşık iki dünyadan da beklentisi olmayandır;
âşık cihan içinde her dem mutlu bulunandır.
Aşk öyle bir çelik kazmadır ki,
her zaman varlık binasını yıkar;
aşk öyle bir yapı ustasıdır ki,
her an yokluk sarayını yapar.
Aşk anadan doğma bir derttir;
âşık iki cihandan da kurtulmuş bir serbesttir.
Ne kavuşmada sevinir ve ne gamdan çekinir;
ne elinde sabrı bulunur ve ne ayağı durup dinlenir.
Âşığın başı sürekli belâya uğrar;
daima belâ içinde olmak hoşuna gider.
Âşık her dem yanıp yakılma içinde bulunur;
aşk derdi içinde zevk sürüp durur.
Âşığa gıda
belâ olur;
âşığa safa
cefa olur.
Âşık ki yolunda mert olur,
zahmeti dar ağacı ve rahatı dert olur.

Bahr-i Dîger

Zâhide sorgıl namâz ü rûzeden
Âşık olana der-i mey-hâne sor

Andelîb olan bilir gül hâlini
Bûma var sen kûşe-i vîrâne sor

Aşk bir murgdur ki, melâmet-i halk ona bâl olur;
aşk bir devlettir ki, idbâr-i dünyâ ona iḳbâl olur.
Aşk bâzârında câme-i dîbâyı bir habbeye almazlar;
uşşâk mahallesinde nâmûs ile nâmı bir çöpe saymazlar.
Âşık olanlar gayret ü ârı bırakırlar;
dost isteyenler evvel vaḳârı bırakırlar.
Âḳil eydir:
"Cübbe ve destâr hani?"
Âşık eydir:
"Hâne-i hammâr hani?"
Âşık dü kevnden bî-niyâz olur;
âşık cihân içinde ser-firâz olur.
Aşk bir külüng-i pûlâddır ki,
her vakit varlık binâsın yıkar;
aşk bir bennâ-yi üstâddır ki,
dâim yokluk sarâyın yapar.
Aşk bir derd-i mâder-zâd olur;
âşık iki cihândan âzâd olur.
Ne vuslatta şâd ü ne gamdan firârı olur;
ne destinde sabr ü ne pâyında karârı olur.
Âşık hemîşe belâ-keş olur;
dâim belâ içinde hoş olur.
Âşık her dem sûz ü şevḳte olur;
derd-i aşk içinde zevḳte olur.
Âşıka gıdâ
belâ olur;
âşıka safâ
cefâ olur.
Âşık ki yolunda merd olur,
renci dâr ü râhatı derd olur.

Beyitler

Âşık için âh edip inlemek kaçınılmaz
Türlü dert ve belâ yanından ayrılmaz

Âşığın çektiği acının haddi hesabı olmaz
Bu yolda istediğini yapma gücü de bulunmaz

İsteği sevdiğinin isteği
O neyi dilerse de dileği

O tutkun, talip olur yokluğa
Ayrılık belâsı görmesin diye

Âşığın canı aşk oyunu taşlarının yaygısı
Ve aşk ile şöhret kazanmayı dileme yemini

Dış ateşi dışı yakar;
aşk ateşi içi yakar.
Aşk gerçi ciğeri yakar;
fakat göğüs kafesinde ışık saçar.
Gönül ehlinin işi aşk olur;
yol erlerinin izi aşk olur.
Âşıklara aşk hükmü mezhep ve yol olur;
âşıklara muhabbet kanun ve kural olur.
Aşk erleri lezzeti mutsuzlukta bulurlar;
âşık olanlar şanı kara yüzlü olmakta bulurlar.

Beyitler

Sevilenin vasfı şan ve ululuk
Sevenin niteliği düşkünlük ve horluk

Onun işi oynaşma ve naz
Bunda ise ateş, arzu ve niyaz

Birinin vasfı diğerine bağlanmış
Birinin hâli biriyle şartlanmış

Naz her dem niyaz ile bir arada bulunur
Ateş her demde saz ile bir arada bulunur

Ebyât

Âşıkın âh ü zârı lâzımıdır
Türlü derd ü belâ mülâzımıdır

Renc-i âşık ki yok şümârı onun
Yok durur onda ihtiyârı onun

İhtiyârı_ihtiyâr-i mahbûbu
Her ne dilerse ol matlûbu

Tâlib olur fenâya ol müştâḳ
Tâ ki görmeye ol belâ-yi firâk

Cân-i âşık bisât-ı mühre-i aşk
Şehr-bend-i murâd-i şöhre-i aşk

Âteş-i zâhir sûzende-i bürûn olur;
âteş-i aşk sûzende-i derûn olur.
Aşk gerçi ciğer-sûz olur;
velî sîne içinde nûr-efrûz olur.
Dil ehlinin kârı aşk olur;
yol erlerinin şiârı aşk olur.
Uşşâka aşk hükmü mezheb ü dîn olur;
âşıklara muhabbet ḳânûn ü âyîn olur.
Aşk ehli lezzeti nâ-kâmlıkta bulurlar;
âşık olanlar izzeti bed-nâmlıkta bulurlar.

Ebyât

Vasf-i ma'şûk izz ü cebbârî
Vasf-i âşık mezellet ü hôrî

Kârı_onun gunc ile kirişme vü nâz
Bundadır sûz ü iştiyâk u niyâz

Birinin vasfı âhara merbût
Birinin hâli biri-le meşrût

Nâz her dem niyâz ile bulunur
Sûz her demde sâz ile bulunur

Biri olmazsa fakir ve hakir
Öbürü olmaz zengin ve emir

Biri olmazsa ulu ve yüksek
Öbürü olmaz hor ve alçak

Aşk olur bunu ona iliştiren
Aşk olur birbiriyle birleştiren

Bir tarafta eğer olursa eğilim
Eksik olmaz öbür tarafta çekim

Bir taraf eğer olursa bütün ve eksiksiz
Bir taraf da aslâ olmaz gevşek ve isteksiz

Bir tarafta olursa gönülden bağlılık
Bir taraf da gösterir ona uygunluk

Aşk oyun ve öykü değildir;
aşk eri sıradan biri değildir.
Aşk olmayan gönülde lezzet olmaz;
aşk olmayan başta devlet olmaz.
Aşk çeşmesine ermeyen abıhayat nedir, bilmez;
aşk Kaf'ına konmayan Simurg nicedir, anlamaz.
Her gönül ki oyun tahtasında mat olur,
âleme şah olup ebedî hayat bulur.

Beyit

Aşk kokusundan renk almayan gönül
Gönül ehli katında taştan başka bir şey değil

Aşk gülü olmayan dil bağı
şarabı olmayan bir eğlence meclisine benzer.
Aşk mumu yanmayan gönül ocağı
fitili ışımayan bir karanlık odaya döner.

Biri ger olmaya faḳîr ü haḳîr
Olmaz ol birisi ganî vü emîr

Biri olmaya çün azîz ü bülend
Ol biri olmaya zelîl ü nejend

Aşk olur bunun ona râbıtası
Aşk olur birbirine vâsıtası

Bir tarafta eğer ola cünbüş
Eksik olmaya bir tarafta keşiş

Bir taraf ger ola tamâm ü dürüst
Bir taraf dahı hergiz olmaya süst

Bir taraf ger dil ile sâdık ola
Bir taraf da ona muvâfık ola

Aşk bâzî vü fesâne değildir;
aşk ehli kolayına değildir.
Aşk olmayan gönülde lezzet olmaz;
aşk olmayan başta devlet olmaz.
Aşk çeşmesine ermeyen âb-i hayât nedir, bilmez;
aşk ḳâf'ına konmayan Sîmurg nicedir, anlamaz.
Her dil ki bâzî bisâtında mât olur;
kayyim-i âlem olup ebedî hayât bulur.

Beyt

Dil ki bûy-i aşktan bî-reng olur
Ehl-i dil katında ol dil seng olur

Dil bâğında ki aşk gülü olmaz,
bir bezme benzer ki onun mülü olmaz.
Dil tâb-hânesinde ki aşk şem'i yanmaya,
bir hâne-i târîke döner ki çırâğı uyanmaya.

Beyitler

Aşk içinde şaşılacak durumlar görülür
Kimi zaman uğur, kimi zaman uğursuzluk olur

Zaman olur erginliğin zirvesine çıkar
Zaman olur eksilip söner gider

Ancak bu, hâlin başlangıcıdır
Eksiksiz aşk içinde bu hâl düşünülmemelidir

Aşk eri başlangıçta ham olur
Aşk derdi içinde eksiği bulunur

Anlamaz dostun kemalini o
Koruyamaz henüz hâlini o

Her O'na benzeyen güzeli görür
Kendine onu sevgili edinir

Hikâye

Nitekim Mecnun, o cihanın önderi
Artarken gece gündüz muhabbeti

Durmadan oradan oraya gezip dururdu
Ansızın bir ahuyu tuzağına düşürdü

Geldi hemen koyuverdi onu
Hürmet etti ve ulu gördü onu

Der ki: "Gözü sanki yarin gözü
Boynu sanki sevgilinin boynu"

"Ona acı çektirmememiz gerek
Onu kurtarıp salmamız gerek"

Aşk erine yakışan budur
Sebebini anlamak ise güçtür

Kişinin karnı doymuşsa kendi aşıyla
Başka bir şey görünmez olur gözüne

Benzerinin varlığını kanıtlamaktan uzak durur
Belki de adını bile ağzına almaz, kıskanır

Ebyât

Aşk içinde olur aceb etvâr
Gâh iḳbâl olur u gâh idbâr

Gâh olur zirve-i kemâlde olur
Gâh olur naks erip zavâlde olur

Lîki bu ibtidâ-yi hâl olur
Aşk-ı tâm içre bu muhâl olur

Aşk eri ibtidâda hâm olur
Derd-i aşk içre nâ-tamâm olur

Anlamaz dôstun kemâlini ol
Zabt edemez henûz hâlini ol

Her ona benzeyen nigârı görür
Kendiye onu gam-güsâr edinir

Hikâyet

Nitekim kıdve-i cihân Mecnûn
Artar iken muhabbeti dün ü gün

Câ be-câ durmayıp gezerdi müdâm
Nâ-gehân bir gazâli avladı dâm

Geldi der-hâl koyuverdi onu
Hürmet etti ve ulu gördü onu

Dir gözü sanki çeşm-i yâr durur
Gerdeni gerden-i nigâr durur

Vech yok kim ona cefâ edevüz
Vâcib ol kim onu rehâ edevüz

Aşk erine olur bu hâlettir
Sebebine bülûğ gâyettir

Merd çün puhte ola ol aşına
Hîç gayrı görünmeye gözüne

Şebeh isbâtı onda dûr olur
Belki adında ol gayûr olur

O hiç bir şeyde güzellik görmez
Dilberine eş ve denk tanımaz

Yakınlığı kalmaz kimseyle dünyada
Onunla ilgisi bulunduğunu bildikleri dışında

Meselâ Hindli gece bekçisi
Ya da yolunun toprağı ve köyünün köpeği

Veya saçı, yüzü, yüzünde belli belirsiz tüy çizgisi ve yanağı
Veyahut gözü, ağzı ve selvi boyu

Aşk son bulup kemale erdiğinde
Bu hâl de kalmaz aşk erinde

Dosttan başka bir şey görmez olur
Dostun olanı da bilmez olur

Tam anlamıyla bir olma isteklisi olur
Tek olma yolunun yolcusu olur

Saç ve yanak fikri kaldırılır, arada kalmaz
Beden perdesi artık ona perde olmaz

Aşk masal ve öykü değildir;
aşk oyunculuğu söz ve söylenti değildir.
Aşk dünyası başka bir dünyadır;
aşk basamağı ondan daha yukarıdadır
ki her mesken ona konak olsun,
ya da onun mekanı bir avuç toprak olsun.
Aşk bir bir ile ilişkili makamdır;
çekimi nur kaynaklı bir çekimdir.
Aşk halk gözünde deliliktir;
aşk kendi varlığına kayıtsızlıktır.

Beyitler

Bütün varlığıyla aşka bağlanmayan
Bütünüyle kurtulmaz ilişkiler ağından

Nefsin hoşlandığı şeyleri terketmezse
Yol bulamaz tamamen kavuşmaya sevdiğine

Görmez olur o bir ehadde cemâl
Dilberine ola nazîr ü misâl

Ünsü kalmaz cihânda kimse ile
İllâ ol ki_ona nisbetini bile

Meselâ pâsübân-i Hindûsu
Yâhu hâk-i reh ü seg-i kûsu

Yâhu zülf ü izâr ü hatt u hadi
Yâhu çeşm ü dehân ü serv-i kadi

Çünkü aşk âhır ola bula kemâl
Durmaya aşk erinde dahı bu hâl

Dôsttan gayrısını görmez olur
Dôstun olanı da bilmez olur

Tâlib-i ayn-i ittihâd olur
Sâlik-i râh-i infirâd olur

Zülf ü ruh fikri götrülür aradan
Perde olmaz ona hicâb beden

Aşk kıssa vü hikâyet olmaz;
aşk-bâzî hadîs ü rivâyet olmaz.
Âlem-i aşk âlem-i dîgerdir;
pâye-i aşk ondan bülend-terdir
ki her mesken ona menzil ola,
veyâ onun mekânı bir avuç gil ola.
Aşk bir maḳâm-i vahdânîdir;
cezbesi cezbe-i nûrânîdir.
Aşk halk gözünde dîvâneliktir;
aşk kendi vücûduna bîgâneliktir.

Ebyât

Aşka ger olmaya be-küllî râm
Gitmez ondan taallukât tamâm

Nefs hazzın eğer ki atmaya ol
Vasl-i yâra tamâm bulmaya yol

Kendinden kopup uzaklaşmayan kimseye
Aşk kaftanı ona yakışmaz üstüne geçirse de

Benliğini söküp bir yana atmayanda
Bil ki, aşk yerleşip kalmaz, kal dese de

Aşk ezel kadehinden aklını yitirmiş olmaktır;
aşk iki âlemi unutmuş olmaklıktır.
Aşk bineğinin ayağı çok tez olur;
her zaman konacağı yeni bir konak bulunur.
Her kim ki aşk ile baş başa at koşturur,
konağı onun o cihan olur.
Yürek aşkın eski bir yanmış yakılmışıdır;
gönül muhabbetin değersiz bir kuludur.

Beyitler

Âşıkların canının canıdır sevgi
Âşıkların gönüllerinin huzur kaynağıdır sevgi

Sevgi aydınlık saçan kandildir gönül köşkünde
Sevgi bir gömüdür gönül viranesinde

Sevgi bir yıldızdır gönül burcunda
Sevgi bir mücevherdir gönül kutusunda

Sevgi bir incidir can denizinde
Bir güzel kaftandır can boyunda

Kim ki sevgi kadehinden içer ve başı döner
Dünya ve ahiret aklından çıkar gider

Sevgiyle tanışmış olan gönül
Huda'dan bağış ve bahşiş almış olur, bil

Eğer sorarsan, "Sevginin nişanı nedir?"
Derim ki: "Sevgide bu apaçık görünür."

Onda ilk mertebe budur, cebren
Gönlünden atar yadı yabancıyı birden

Kim ki zâtından ol cüdâ olmaz
Hil'at-i aşk ona sezâ olmaz

Kendiden kim ki münhali' olmaz
Onda bil aşk müntabı' olmaz

Aşk ezel kadehinden bî-hûşluktur;
aşk iki âlemi ferâmûşluktur.
Merkeb-i aşk katı tîz-rev olur;
her zamân ona menzil-i nev olur.
Her kim ki aşk ile hem-inân olur,
menzili onun o cihân olur.
Dil aşkın sûhte-i dîrînesidir;
gönül muhabbetin bende-i kemînesidir.

Ebyât

Muhabbet cân-i cân-i âşıḳândır
Ol ârâm-i revân-i âşıḳândır

Muhabbet şem'-i eyvân-i gönüldür
Muhabbet genc-i vîrân-i gönüldür

Muhabbet ahter-i bürc-i gönüldür
Muhabbet gevher-i dürc-i gönüldür

Muhabbet cevher-i deryâ-yi cândır
Kabâ-yi nâzük-i bâlâ-yi cândır

Şu kim câm-i muhabbetten eder nûş
Eder dünyâ vü ukbâyı ferâmûş

Gönül kim aşk ile ol âşinâdır
Ona ol bahşiş ü lutf-i Hudâ'dır

Muhabbetten sorarsan ger nişân sen
Muhabbette bunu bilgil ayân sen

Ki evvel mertebe bu onda nâ-çâr
Dilinden atar ol ağyârı yek-bâr

İçinde ancak sevdiğini bulur
Kendisinin dileği ancak o olur

Eğer gelse başka bir sevgili
Güzel, gönül alıcı ve çekici

İlgi göstermez, yüzüne bakmaz
Onu aslâ görmek istemez

Gönlü temiz kimseler şöyle der:
"Sevgi kimi zaman genel, kimi de özeldir"

Zaman olur gönül sıfatların yüzüne meyleder
Zaman olur can zatın nurunu talep eder

İlkine "âm" [= genel] denilir
İkincisinin adı ise "hâs" [= özel]dir

Sevgi genel ile ilgili olunca
Bil ki şarabı arı duru olmaz iyice

Buna karşılık has şarap olursa içilen, bil
O iç arılığı meyhanesinin şarabı olur

Kim ki o kadehten sarhoş olur,
canı canan ile hoş olur.
Akıl oraya girmez;
fikir o yöreye uğramaz.
Akıl bilgiye ulaşma aracı;
aşk bir gerçekliktir, kesin bilgiye bağlıdır ucu.
Akıl bir renktir, onda sır kokusu olmaz,
aşk bir kokudur, onda renkten eser bulunmaz.
Akıl bir marifet taşıdır,
tuzsuz,
aşk bir hakikat tuzudur,
taşsız.
Akıl bir kuştur, hava boşluğunda;
aşk bir havadır, kuş içinde.
Kuş havada uçar, dolanıp durur;
hava kuşta oradan oraya dolaşıp durur.

Derûnunda bulur mahbûbu ancak
Katında ol olur matlûbu ancak

Eğer gelse ona mahbûb-i dîger
Dil-ârâ vü latîf ü hûb-manzar

Mukayyed olmayıp bakmaz yüzüne
Onu aslâ getirmez ol gözüne

Dedi onlar ki_olurlar ehl-i ihlâs
Muhabbet gâh âm olur gehî hâs

Gehî dil meyl eder vech-i sıfâta
Gehî cân tâlib olur nûr-i zâta

Denilir evveline âm bilgil
İkincisine hâsı nâm bilgil

Muhabbet çünkim ola ol âmî
Meyini bil ki sâf olmaz tamâmî

Velîkin ol kadeh ger hâs ola ol
Mey-i hum-hâne-i ihlâs ola ol

Kim ki o kadehten bî-hûş olur,
cânı cânân ile hoş olur.
Akıl o araya girmez,
ve fikir o yöreye uğramaz.
Akıl ma'rifetin âletidır;
aşk yaḳînin hâletidır.
Akıl bir rengdir ki onda bûy-i sır olmaz;
aşk bir bûydur ki onda rengden eser olmaz.
Akıl bir seng-i ma'rifettir
ki nemeki yok;
aşk bir nemek-i haḳîkattir
ki sengi yok.
Akıl bir murgdur ki havâ yüzünde;
aşk bir havâdır ki murg içinde.
Murg havâda nezzârelik eder;
havâ murgda âvârelik eder.

Akıl hâlinin halli dile getirmekle olur;
aşk derdini onunla bilmek imkansızı başarmakla bir olur.
Akıl işleri mesnedsiz olmaz;
aşk hadisleri müsnedsiz olmaz.
Aşk ile güzellik arasında bir ilişki var,
ezelî ve ebedî, ki o ilişkiyle ilişki kurulmaz.
Güzellik ve çirkinlik aşk pazarında aynı değerde olur;
hoşluk ve nahoşluğu aşk eri eş değerli bulur
Leylâ'nın saçında öyle bir kıvrım var ki Mecnun'un gönlünden başkası o kıvrımı anlayamaz,
ve Azrâ'nın yanağında öyle bir yazı var ki Vâmık'ın yüreğinden gayrısı o yazıyı okuyamaz.
Şirin'in dudağında öylesi bir şeker var ki Ferhad'ın sinesi onunla hastalanmıştır;
Ayaz'ın saç lülesinde öyle bir halka var ki Mahmud'un dili onunla bağlanmıştır.
Aşkta güzellik gerek, güzellikte ân [= özgelik] gerek;
sevilene özellikle ondan nişan gerek.
Güzellik çekici olmaktır,
göze güzel görünmek değil;
güzellik gönül avlamaktır,
yüzünü süslemek değil.
Güzel görüntü duvar süsüne benzer;
çekicilik ise bir kandırıcı işveye benzer.
Güzel görüntü çekicilik olmazsa hiç olur;
çekicilik güzel görüntü olmaksızın gönüller alır.
Öyle çorba olur ki tuz lezzet katar;
öyle tatlı olur ki sıcaktır, insanın canını yakar.
Güzellik güzel bir gelindir,
aşkı görmeyince kimseye örtüsünü açmaz;
güzellik görünmeyen bir hazinedir,
aşk gelmeyince kimse kapısını açmaz.
Ne zaman ki sevgiliye sevgisiz bakılır,
yüzünün olağanüstü güzelliği o zaman gizlenir.
Aşk maşukta öylesi bir ayna olur
ki güzelliğin yüzü onda görülür;
maşuk da kendi yüzünü orada görür,
o sebepten âşığa âşık olur.

Akıl hâlinin halli ḳîl ü ḳâl ile olur;
aşk derdini onun ile bilmek muhâl olur.
Akıl işleri bî-mesned olmaz;
aşk hadîsleri müsned olmaz.
Aşk ile hüsn arasında bir taallük var,
ezelî vü ebedî, ki o taallüḳa taallüḳ olmaz.
Nîkî ve bedî, güzellik ve çirkinlik aşk bâzârında yeksân olur;
hûblık ve zişтlik aşk erine seyyân olur.
Zülf-i Leylî'de bir şiken var ki dil-i Mecnûn'dan gayrısı o sınıklığı anlayamaz,
ve izâr-i Azrâ'da bir hat var ki cân-i Vâmık'tan özgesi o hattı okuyamaz.
Leb-i Şîrîn'de bir şeker var ki sîne-i Ferhâd onun hastasıdır;
ca'd-i Ayâz'da bir halka var ki dil-i Mahmûd onun bestesidir.
Aşkta hüsün gerek, hüsünde ân gerek;
mahbûb olana hemân ondan nişân gerek.
Hüsn melâhat olmaktır,
sabâhat olmak değil;
güzellik gönül almaktır,
sûret düzmek değil.
Sabâhat hemîn nakş-i dîvâra benzer;
melâhat bir şîve-i mekkâra benzer.
Sabâhat melâhatsız hîç olur;
melâhat sabâhatsız gönüller alır.
Şûr olur ki nemek-i hoş-güvâr olur;
şîrîn olur ki germ ü dil-âzâr olur.
Hüsn bir arûs-i zîbâdır
ki aşkı görmeyince kimseye niḳâbın açmaz;
ve hüsn bir gencîne-i nâ-peydâdır
ki aşk gelmeyince kimse kapısın açmaz.
Eğer bî-aşk ola rü'ye-i mahbûb,
kemâl-i cemâli olur mahcûb.
Aşk ma'şûkta bir âyine olur
ki sûret-i hüsn onda muâyene olur;
ma'şûk dahı kendi cemâlin onda görür,
o sebebden âşıka âşık olur.

Beyitler

Nitekim o dünyanın şeyhi, âşık Bayezid
İnsanoğlunun yüzünün gözünde ışık Bayezid

Anlatılır ki şöyle demiş dostlarına
Gönül erlerinden olan yoldaşlarına:

"Ben bunca yıldır âşık olduğumu sanıyordum
Gönülden bağlısıydım ve sevdiğimi istiyordum"

"Sonunda şunu iyice anladım ki benden çok
Seven de isteyen de oymuş, hiç şüphe yok"

"Beni seven oymuş, ben de sevilen
Beni isteyen oymuş, ben de istenen"

"Oymuş beni bana çeken
Oymuş beni bende komayan"

Şu gönül ki âşığı Allah olur,
Gönül değildir o, cihana şah olur

O gönüle ne perde, ne örtü olur
Sevdiğinin yüzünü örtüsüz görür

Uyarı

Gerçek güzeli sevin ey görüntüleri sevenler
Pişmanlık içinde kalacaktır görüntülere özlem duyanlar

Varlığı bir bütünün parçası olan gerçi bir parça âşık olur
Ama mademki sevdiği tek ve bütüne kavuşacaktır

Öyleyse sevilen uzaklaşacak ve eli boş kalacak
Çabası sonuç vermeyecek, emekleri boşa gidecek

Eğer dersen ki: "Bu da bütüne ulaşır
Birbiriyle sonuçta yine buluşur"

Şunu bil ki, her ayrı varlığın kendine özgü bir yönü olur
Ve işte o yönle bütünle bağlantısı bulunur

"Birbirine öyleyse neden kavuşur?"
Bu sözü de yalnızca hâl ehli anlar

Ebyât

Nitekim ol şeyh-i âlem Bâyezîd
Nûr-i çeşm-i rûy-i âdem Bâyezîd

Nakl olunur kim demiş ashâbına
Ehl-i dilden bulunan ahbâbına

Ben sanırdım bunca yıldır âşıkım
Tâlibim yârı gönülden sâdıkım

Bu tamâm oldu bana âhır ayân
Âşık u tâlib ol imiş bî-gümân

Ol muhibb imiş bana mahbûb ben
Tâlib ol imiş beni matlûb ben

Ol imiş cezb eyleyen beni bana
Ol imiş hem komayan beni bana

Şol gönül ki âşıkı Allâh ola
Dil değil ol dü cihâna şâh ola

Olmaya ol gönüle hergiz hicâb
Rûy-i ma'şûkı göre ol bî-niḳâb

Tenbîh

Âşık-ı küll olun ey uşşâk-ı cüz
Hasret içre kalısar müştâḳ-ı cüz

Nefs-i cüz ger âşık-ı cüz'î olur
Çün onun ma'şûkı külle vasl olur

Dûr olur ma!şûk u bî-hı̂sıl olur
Birbiriyle pes yine vuslat bulur

Ger der isen bu da külle vasl olur
Birbiriyle pes yine vuslat bulur

Bil ki her cüz'îde var bir vech-i hâs
Ol yüz ile külle bulur ihtisâs

Birbirine pes neden bulur visâl
Bu sözü anlamaz illâ ehl-i hâl

Aşk öyle bir benzersiz ve değerli cevherdir ki,
örneklerle dile getirilemez;
aşk öyle bir görünmeyen gizli sırdır ki,
bu niteliği "Benzeri şu." demekle gösterilemez.
Âşıkların dili altında öyle sözleri olur ki, dudak ona mahrem olamaz;
aşk ehlinin yürek içinden öyle nefesleri olur ki, soluk ona ayak uyduramaz.
Âşıkla maşuk ortasında öyle bir konuşma olur ki,
gizli dilden başka ona tercüman olmaz;
can ile canan arasında öyle bir koşuşturma olur ki,
göz köşesinden gayrı onu gözleyen olmaz.
Maşuğun göz ucuyla bakışı ile aşk acısı çekenler arasında kaş göz ile öyle bir anlaşma olur ki,
eğer anlaşılır olsa,
binlerce tarikat yolcularının bedeninden ruh kaçar gider.
Aşk öyle bir açık seçik görünendir ki,
örtülmez;
aşk öyle bir sırdır ki,
açılmaz.
Âşığın kimseyle bir işi olmaz;
aşk aynasını pas tutmaz.
Aşk, efendileri kapı uşağı eder;
Aşk, şan şöhret sahiplerini baş aşağı eder.

Beyitler

Rivayet edilir ki bir gün Şah Mahmut
Ruhundan onun Hak olsun hoşnut

Ayaz'a dedi ki: "Ey sevgili dost, sen
-Ki yüzünle gönül kırı gül bahçesi gibi şen-"

"Nedendir aşkın bende arttıkça
Kaçınma ve perde artar arada"

"Eski zevk ve safayı bulamıyoruz
Seninle eski hâli göremiyoruz"

Gece gündüz mademki sevgi artmakta
Niçin yakınlık eksilmekte ve azalmakta?"

Aşk bir cevher-i bî-misl ü hem-tâdır ki,
onun vasfı emsâl ile denilmez;
aşk bir sırr-i mahfî-yi nâ-peydâdır ki,
onun tasvîri misâl ile gösterilmez.
Âşıkların dili altından sözleri olur ki leb ona mahrem olmaz;
aşk ehlinin sîne içinden nefesleri olur ki dem ona hem-dem olmaz.
Âşık ile ma'şûk ortasında bir güft ü gûy olur kim,
zübân-i hâcibden gayrı ona tercümân olmaz;
cân ile cânân arasında bir cüst ü cûy olur kim,
kûşe-i çeşmden özge ona dîdebân olmaz.
Gamze-i ma'şûk ile gam-zedegân-i aşk arasında bir kirişme olur ki,
eğer ayân ola,
hezâr râh-revân-i tarîḳatin teninden revân revân ola.
Aşk bir zâhirdir ki,
örtülmez;
aşk bir sırdır ki,
açılmaz.
Âşıkın kimse ile kârı olmaz;
âyine-i aşkın jengârı olmaz.
Aşk mevlâları bende eder;
aşk ser-firâzları ser-efkende eder.

Ebyât

Rivâyettir ki bir gün Şâh Mahmûd
Revânından onun Hak ola hoşnûd

Dedi Âyâz'a ki:_ "Ey mahbûb-i dildâr
Cemâlinle gönül sahrâsı gülzâr"

"Nedendir aşkın oldukça ziyâde
Tekellüf hem hicâb artar arada"

"Kadîmî inbisâtı bulamazız
Seninle eski hâli göremeziz"

"Gece gündüz ki artmakta muhabbet
Niçin noksân içinde ola ülfet"

Bunun üzerine Ayaz dedi ki: "Ey mutlu şah
Varlığınla taç ve taht şan kazanmış padişah!"

"Ben önce kuldum, sen de bana sultan
Emrine boyun eğerdim ne desen, ne yapsan"

"Bu kez ki aşk şahı tutsak etti
Canıgönülden bu kula yöneltti"

"Varlığı aşk içinde dirildi
Gönlü ben kuluna kul oldu"

"Başkalaştırınca aşk durumumuzu
Eski durumu da değiştirmiş oldu"

Aşkın huyu ve yolu budur
Ki kulunu şah, şahı kul eder

Aşk uydurma öykü ve göz bağcılığı değildir;
aşk her sıradan adamın işi değildir.
Her aşk davası güden âşık olmaz;
her sevgiden dem uran sadık olmaz.
Her başta bu sevda bulunmaz;
her el Musa'nın eli gibi beyaz görünmez.
"Şeker" demekle dudak tatlı olmaz;
"Hüsrev" demekle Husrev-âyîn yapılmaz.
Kolda bulunan her halka bilezik olmaz;
kamışa binen her çocuk ata binmiş sayılmaz.
Her dinar [= para] sahibi Mâlik-i Dînâr olmaz;
her seri [~= başı] olan Serî olmaz.
Her meşhur Ma'rûf olmaz;
her yoldaş me'lûf [= uyumlu] olmaz.
Aşk öyle bir hazinedir ki, nice canlar onun yüzünden harap olmuştur;
aşk öyle bir şaraptır ki, onca ciğerler onun derdinden kavrulmuştur.
Aşk öyle bir misktir ki, nice yürekler o sevda ile kan içinde kalmıştır;
aşk öyle bir şekerdir ki, nice gönüller o arzu ile yüklenip dolmuştur.
Aşk öyle bir değerli lâldir ki, onun özge kânı [= yatağı] olur;
aşk öyle bir iri incidir ki, bir türlü nişanı olur.

Dedi Âyâz ki: "Ey şâh-i cüvân-baht
Vücûdunla müşerref tâc ile taht"

"Ben evvel kul idim sen bana sultân
Nice kılsan elinde bende-fermân"

"Bu gez kim aşk şâha gâlib oldu
Dil ü cândan bu kula râgıb oldu"

"Vücûdu aşk içinde zinde oldu
Dili ben bendesine bende oldu"

"Çü aşk ahvâlimiz tahvîl etti
Kadîmî vaz'ı ol tebdîl etti"

Budur aşka hemîşe âdet ü râh
Ki şâhı kul eder ü kulunu şâh

Aşk efsâne ve efsûn değildir;
aşk san'at-i her dûn değildir.
Her aşk da'vâsın eden âşık olmaz,
ve her muhabbetten dem uran sâdık olmaz.
Her serde bu sevdâ olmaz,
ve her dest yed-i beyzâ olmaz.
"Şeker" demek ile dehân şîrîn olmaz;
"Hüsrev" demek ile Hüsrev-âyîn olmaz.
Her halka ki kolda ola, sivâr olmaz
ve her tıfıl ki kamışa bine, süvâr olmaz.
Her mâlik-i dînâr olan Mâlik-i Dînâr olmaz,
ve her seri olan Serî olmaz.
Her meşhûr Ma'rûf olmaz,
ve her refîḳ me'lûf olmaz.
Aşk bir gencdir ki, nice cânlar onun ucundan harâb olmuştur;
aşk bir şarâbdır ki, onca ciğerler onun derdinden kebâb olmuştur.
Aşk bir müşktür ki, nice yürekler o sevdâ ile gark-i hûn olmuştur,
aşk bir şekerdir ki, nice diller o ârzû ile teng ü meşhûn olmuştur. Aşk bir la'l-i girân-bahâdır ki, onun özge kânı olur;aşk bir dürr-i yegânedir ki, bir türlü nişânı olur.

Bütün savaş erleri saf tutmuş ordunun kalbine [= ortasına] saldırırlar, aşk öyle bir cengaverdir ki, kalbin ordusuna saldırır;
bütün hırsızlar hazine bulmak ister, aşk öyle bir gözü pek erdir ki, istek hazinesine girer.

Beyit

Aşk bir uçsuz bucaksız denizin dalgıcı
Aşk eşi bulunmaz bir incinin avcısı

Aşk bir bilmece bilir erdir, güçlü;
öyle ki, bir bilmece ile bin türlü şey anlatır;
aşk bir bülbüldür, güzel sözlü;
öyle ki, her nefeste binlerce destan aktarır.

Beyitler

Aşktır gam hamurunu sevda eden
Aşktır viraneden kavga eden

Aşk bir dalgıçtır, varlık denizinde
Aşk bir gemi kaptanı, cömertlik engininde

Aşk dünyayı gösteren aynası İskender'in
Aşk sırlarını gözleme âleti Tanrı'nın

Aşk sıkıntı köyünün başında çağrıcı
Belâ yerinin kargaşası içinde kolcu

Aşk sarhoşu küfür ve iman fark edemez
Âşığa şüphe ve şüphesizlik keder vermez

Aşk sarhoşu her zaman neşeli olur
Gönlü gözü Hak ile şenlik bulur

Aşk sarhoşu sultan olur âleme
Şaşkın ve kendinden geçmiş görünse de

Akıl iline baştanbaşa hükmeder
Akılla çekişir, uymaz o hükümdar

Cemî-i mübârizler kalb-i sipâha vururlar, aşk bir saf-derdir ki, sipâh-i kalbe vurur, ve cemî-i ayyârlar taleb-i hazânede olurlar, aşk bir dil-âverdir ki, hazâne-i talebe girer.

Beyt

Aşk gavvâs-i kulzüm-i deryâ
Aşk cûyâ-yi lûlû-i lâlâ

Aşk bir muammâ-dân pehlevândır ki,
bir remz ile bin beyânı var;
aşk bir andelîb-i fasîh-zübândır ki,
her nefeste hezâr destânı var.

Ebyât

Aşktır gam mâyesin sevdâ eden
Aşktır vîrâneden gavgâ eden

Aşktır gavvâs-i deryâ-yi vücûd
Aşktır mellâh-i fülk-i bahr-i cûd

Aşktır âyîne-i gîtî-nümâ
Aşk üsturlâb-i esrâr-i Hudâ

Aşk dellâl-i ser-i kûy-i anâ
Şahne-i hengâm-i cây-i ibtilâ

Aşk mesti fark edemez küfr ü dîn
Âşıka olmaz gam-i şekk ü yaḳîn

Aşk mesti dâimâ dil-şâd olur
Gönlü gözü Hakk ile âbâd olur

Aşk mesti âleme sultân olur
Sûretâ ger vâlih ü hayrân olur

Akl iline cümle hükm eyler tamâm
Akl ile bahs eyler uymaz ol hümâm

Akıl: “Gel, perişan olma” der
Aşk: “Cahillik etme” der, ona güler

Akıl der ki: “Fikirle iş görelim”
Aşk der ki: “Fikri bir yana koyalım”

Akıl bilip iş görür olmak ister
Aşk her işe uzak durmak ister

Akıl huzur bulmayı ister
Aşk kargaşa olmasını ister

Akıl ister ki kahyalık etsin
Aşk ister ki padişahlık etsin

Akıl: “Halka rezil olma” der
Aşk: “Bas git, aklını beğenme” der

Akıl der ki: “Boş yere sarhoşluktur işin”
Aşk der ki: “Kendini görmektir işin”

Akıl der ki: “Ben beden sultanıyım”
Aşk der ki: “Ben iki cihanın hanıyım”

Akıl der ki: “Ben dünyaya güzellik saçarım”
Aşk der ki: “Ben insana şan ve şeref katarım”

Akıl der ki: “Ben cihanın bezeğiyim”
Aşk der ki: “Ben iki dünyanın direğiyim”

Akıl der ki: “Beri gel, sözümü tut”
Aşk der ki: “Sen de gel, beni alt et”

Akıl der ki: “İlmi niçin bir yana kodunuz?”
Aşk der ki: “İlmi bende bulunuz”

Akıl der ki: “Ben Hakk’ı kesin bilgiyle bildim”
Aşk der ki: “Gel seni katına ulaştırayım”

Âşığa ve aşka, durma, çek kalem
Ki kalan maşuk olsun, vesselâm

Daha bunun gibi bir sürü atışma olur
Akıl sonunda yenik düşüp kalakalır

Akl eydir "Gel perîşân olmagıl"
Aşk ona güler ki: "Nâdân olmagıl"

Akl eydir "Fikr ile işleyelim"
Aşk eydir "Fikri elden koyalım"

Akl ister kâr-sâz olmaklığı
Aşk ister pâk-bâz olmaklığı

Akl ister kim bula âsûdelik
Aşk ister ki ola âlûdelik

Akl ister kethudâlık etmeğe
Aşk ister pâdişâlık etmeğe

Akl eydir: "Halka rüsvây olmagıl"
Aşk eydir: "Yürü hôd-rây olmagıl"

Akl eydir "Kuru mestliktir işin"
Aşk eydir "Hôd-perestliktir işin"

Akl eydir "Ben beden sultânıyım"
Aşk der: "İki cihânın hânıyım"

Akl eydir "Ben cemâl-i âlemim"
Aşk eydir "Ben kemâl-i âdemim"

Akl eydir "Ben cihânın zeyniyim"
Aşk eydir "Ben dü kevnin rüknüyüm"

Akl eydir "Gel beri tutgıl sözüm"
Aşk eydir "Sen dahı basgıl özüm"

Akl eydir "İlmi niçin kodunuz"
Aşk eydir "İlmi bende bulunuz"

Akl eydir: "Ben yaḳîn verdim Hak'a"
Aşk eydir: "Ergireyim Hazret'e"

Âşık u aşka kalem çek sen müdâm
Tâ ki ma'şûk ola kalan ve's-selâm

Dahı nice buncılayın bahs olur
Akl âhır âciz oluban kalır

Akıl varlıkta bulur zevkusafa
Aşk yoklukta görür daima vefa

Aşk mülkü varlığın ötesi
Olmaz orada sıfatların kavgası

Ordu yürüttüğünde aşk serdarı
Yanına kul olarak katar aklı ve fikri

Aşk her heves edenin becereceği iş değil
Sonuç olarak, aşk yine âşıkların işi, bil

Dünya gerçi aşka dair gevezeliklerle dolu
Ancak hiçbir yerde yoktur aşk kokusu

Tanrım!
Her kişi aşk eri olmaz;
her yerde aşk derdi bulunmaz.
Aşk öyle bir kimyadır ki, onun ocağı mekânsızlıktır;
aşk öyle bir cevherdir ki, onun mekânı kân [= maden yatağı] diye anılır.
Aşk öyle bir incidir ki, her denizde bulunmaz;
aşk öyle bir incidir ki, her kulakta salınmaz.
Aşk bir nurdur, öyle ki.
her gözde görünmez;
aşk bir huzurdur, öyle ki.
her gönülde bulunmaz.
Aşk bir zevktir,
onun da başka bir dili var;
aşk bir şevktir,
onun da ayrı ehli var.
Aşk bir coşkunluktur,
onun da şeydaları [= çılgınları] var;
aşk bir taşkınlıktır,
onun da deryaları [= enginleri] var.

Akl varlıkta bulur zevḳ u safâ
Aşk yoklukta görür dâim vefâ

Milk-i aşk olur verâ-yi kâinât
Olmaz ondan fi'l-i gavgâ-yi sıfât

Şeh-süvâr-i aşk çün leşker çeker
Akl ü fikri yanına çâker çeker

Aşk olmaz pîşe-i her bü'l-heves
Aşkı âşıklar bilirler gine pes

Dolu âlem gerçi güft ü gûy-i aşk
Lîki yoktur değme yerde bûy-i aşk

İlâhî!
Her kişi merd-i aşk olmaz,
ve değme yerde derd-i aşk bulunmaz.
Aşk bir kîmyâdır, onun ma'deni lâ-mekân olur;
aşk bir cevherdir, onun mekânı kân olur.
Aşk bir dürdür, değme denizde bulunmaz;
aşk bir incidir ki her kulakta salınmaz.
Aşk bir nûrdur,
her gözde görünmez;
aşk bir huzûrdur,
her derûnda bulunmaz.
Aşk bir zevḳtir,
onun da başka bir dili var;
aşk bir şevḳtir,
onun da ayrı ehli var.
Aşk bir cûştur,
onun da şeydâları var;
aşk bir hurûştur,
onun da deryâları var.

Beyitler

Şevk nedir bilmeyen gönlün
Sevgiden eseri olur mu, düşün

Şevki olmayanın aşkı yoktur
Ne bilsin derdi o kişi ki zevki yoktur

Ne hoştur o gönül ki şevki bitimsiz
Ne hoştur o can ki zevki bitimsiz

Kimdir bu özlem sırrını bilen
Kuşkusuz ayrılık ağına düşen

Gel ey gönül, âşıkların köyüne ayak bas
Sonra da yürü, yücelik âlemine bayrak as

Aşk bir yıldırımlı şimşeğe benzer, öyle ki, nereye uğrasa yakar;
aşk bir ezici güç sahibi padişaha benzer, öyle ki, nereye uğrarsa yıkar.
Aşka yuva olan her yürek, belâ okuna hedef olur;
konuğu sevgi olan her gönülde dert sürgit bulunur.
Her mertebe güçlükle elde edilir;
her ululuk horlukla elde edilir.
Aşk sürahisinden sarhoş olmayan,
bülbüllerin çığlığıyla arkadaş olmaz, inan.
Aşk tohumu gerçi yürek tarlasına ekilir,
ve sevgi fidanı gerçi gönül bahçesine dikilir;
ama ağlayan gözden akan gözyaşı
ve yanık bağırdan yayılan ısı
ile büyüyüp gelişir.

Işık saçan sine aşk hazinesinin bekçisidir;
kan yağdıran göz sevgi kalesinin gözcüsüdür.
Eyreti aşk gerçi hevesten olur,
ancak o da mutlu olma dileğinin çekiminden olur.
Eyreti aşk yakınlıktan olur;
gerçek aşk birlikten olur.
O sevdadan olur;
bu süveydadan olur.

Ebyât

Gönül kim şevḳ işinden bî-haberdır
Muhabbetten bil onu bî-eserdir

Bulunmaz aşkı şol kim şevḳi yoktur
Ne bilsin derdi ol kim zevḳi yoktur

Ne hoştur dil kim ola şevḳı dâim
Ne hoştur cân kim ola zevḳi dâim

Odur vâkıf bu sırr-i iştiyâka
Ki düşmüş ola ol bend-i firâka

Gel ey dil kûy-i uşşâka kadem bas
Yürü pes âlem-i ilve alem as

Aşk bir berk-ı sâikadâra benzer ki, nereye uğrarsa yakar;
aşk bir pâdişâh-i kahhârdır ki, uğradığı memleketi yıkar.
Her dil ki aşka hâne ola, tîr-i belâya nişâne olur;
ve her gönül ki muhabbete maḳâm ola, mihnet onda müdâm olur.
Her mertebe düşvârlık ile hâsıl olur;
her izzet hôrluk ile hâsıl olur.
Her kim bülbüle-i aşktan ser-mest olmaz,
na’ra-i bülbülân ile hem-dest olmaz.
Aşk tohmu gerçi dil kiştizârında ekilir,
ve muhabbet nihâli eğerçi gönül gülistânında dikilir;
ammâ âb-i çeşm-i nemnâk
ve harâret-i derûn-i sûzinâk
ile neşv ü nemâ bulur.
Sîne-i tâbdâr aşk gencinin pâsübânıdır;
dîde-i hûn-bâr muhabbet kalesinin dîde-bânıdır.
Aşk-ı mecâzî eğerçi hevâdan olur,
velî o dahı cezbe-i safâdan olur.
Aşk-ı mecâzî ülfetten olur;
aşk-ı haḳîkî vahdetten olur.
O sevdâdan olur;
bu süveydâdan olur.

Onda cihan terk olunur;
bunda yürek ve gönül terk olunur.
Onda dağınıklık olur;
bunda dağınıklık derlenip toplanır.
Onda melankoli olur;
bunda melankoli kaybolur.
Onun ateşi duman saçıcı olur;
bunun ışığı neşe katıcı olur.
Onun aynasında pas olur;
bunun aynası renksiz olur.
Onun iniltisi cisimle ilintili olur;
bunun iniltisi ruhla bağlantılı olur.
Onun dertli âhı ciğerler yakar;
bunun yakıcı feryadı göklere çıkar.
O pazar mallarına müşteri olur;
bu güneş gibidir, ışığı sönmeden durur.
Dostu seven onun kendisinden ürkülüp kaçılan rakibi olur,
dostun dostu bunun candan sevdiği olur.
O tabiat kulu olur;
bu Hak sevgisiyle dolu olur.

Beyitler

Bir hikâye gördüm, anlatmış bir ulu
Temiz ruhu iki cihanda da mutlu

Bir güzel, alımlı genç varmış
Tebriz şehrinde, son derece tanınmış

Tanrı ona lutfedip bağışlamış
Güzel huy ve olağanüstü güzel davranış

"Selviyi kıskandıracak derecede uzun boylu
Göğün güneşi, görüp gözetmekten sorumlu

Mest bakışlı gözü aşk sultanının sakisi
Yüzündeki tüyden satırlar aşk delilinin âyeti

Bir bey oğlu âşığı varmış
Candan sevmiş, yürekten bağlısı olmuş

Onda cihân terk olunur;
bunda dil ü cân terk olunur.
Onda perîşânlık olur;
bunda perîşânlık cem' olur.
Onda mâ-hulyâ olur;
bunda mâ-hulyâ def' olur.
Onun nârı dûd-âmîz olur;
bunun nûru şevḳ-engîz olur.
Onun mir'âtında jeng olur;
bunun âyinesi bî-reng olur.
Onun enîni cismânî olur;
bunun iniltisi rûhânî olur.
Onun âh-i derdnâki ciğerler yakar;
bunun nâle-i sûzinâki göklere çıkar.
O müşterî-yi metâ'-i bâzâr olur;
bu güneş gibi ziyâsı ber-karâr olur.
Dostu seven onun raḳîb-i mehrûbu olur;
dost dostı bunun cân ile mahbûbu olur.
O tabîat kulu olur;
bu Hak mukbili olur.

Ebyât

Bir hikâyet gördüm etmiş bir ulu
Cân-i pâki dü cihânda bahtulu

Kim var imiş bir güzel zîbâ püser
Şehr-i Tebrîz içre gâyet mu'teber

Vermiş ona lutf idiben Zü'l-celâl
Hüsn-i hulk içinde gâyette kemâl

Reşk-i serv-i bûsitân bâlâsı_onun
Âfitâb-i âsümân lâlâsı_onun

Çeşm-i mesti sâḳî-yi sultân-i aşk
Hatt-i haddi âyet-i burhân-i aşk

Var imiş bir mîr-zâde âşıkı
Cân ile olmuş muhibb-i sâdıkı

Her gün her gece evinin çevresinde dolanırmış
Gözü yaşlı ve yüreği yanmış tutuşmuş

Vermiş ona dert ateşi ve aşk coşkusu
Soluk bir yüz, kızgın bir âh ve kanlı göz yaşı

Aşk onu zavallı ve acınacak hâle getirmiş
Dertli, ne yaptığını bilmez bir duruma düşürmüş

Sevdiğini ne zaman ki bir bakımlık görürmüş
Ayağına kapanır, tozunu gözüne sürme edermiş

Halk arasında bu durumu ortaya çıktığında
Eşi görülmedik bir çılgın ve başıboş olduğunda

Bir yandan öğüt verir dostlar, sevenler
Kimi kul, kimisi de durumuna üzülenler

Kimisi der ki: "Ey temiz yürekli
Bırak bunu, adın olacak lekeli"

O âşık er zar zar ağlayıp der durur:
"Aşkı bırakırsa âşığın işi ne olur?"

"Canının kuşu tuzağa düşüp avlandı mıydı
Yolunan ilkin olur ad san kanadı"

"Aşk ile ululuk bir araya gelip nasıl uyuşur
Şah olan aşk şahının kapısında dilenci olur"

Kimisi der: "Sen kendini tanımadın
Vaktini boşa geçirip cahil bıraktın"

O da der ki: "Gönlüm onu anıp durur ya
İki cihan kazancı olarak yeter bu bana"

"Cahil, aşkın ne olduğunu bilmeyendir
Kendinden habersiz ve eli boş böylesidir"

"Şunu bil ki sevgi cana marifet verir
Bu sıfat kimde varsa, sevgiyi bilir"

Kimisi der: "Sen de henüz bir oğlansın
Aşk, dert ve acı sana düşer mi, ne dersin?"

Devr edermiş kûyünü her rûz ü şeb
Çeşmi giryân ü dili pür-sûz ü teb

Vermiş ona şevk-ı aşk u sûz-i derd
Âh-i germ ü eşk-i surh u rûy-i zerd

Bî-dil ü bî-çâre etmiş aşk onu
Derdümend âvâre etmiş aşk onu

Her ki yârı görmiş ola bir nazar
Hâk-i pâsını kılar kühl-i basar

Halk içinde çünkü hâli fâş olur
Bir aceb dîvâne vü evbâş olur

Pend ederler bir yanadan yâr olan
Kimi bende kimisi gam-hâr olan

Ba'zı der ona kim ey pâkîze cân
Ko bunu kim nâmına olur ziyân

Merd-i âşık zâr ile der ağlayıp
"Âşıkın işi nolur aşkı koyup?"

Murg-I cânı çünkü habs-i dâm olur
Yolunan önürdü perr-i nâm olur

Aşk ile ululuk olmaz bil revâ
Şâh şâh-i aşka olur bir gedâ

Ba'zı eydir: "Sen seni gâfil kodun
Vaktini zâyi' edip câhil kodun"

Ol der: "Olmaz çünkü yâdınsız dilim
Bu yeter iki cihânda hâsılım"

"Ol ki aşkı bilmez ol câhil durur
Kalmış ol gaflette bî-hâsıl durur"

"Câna verir bil muhabbet ma'rifet
Bilir onu kimde ola bu sıfat"

Ba'zı der: "Sen dahı oğlansın henûz
Sana düşmez şimdi aşk u derd ü sûz"

O da der ki: "Dertli aşka düşen kimsedir
Bil ki tarikatte 'hakikat eri' dedikleri odur"

"Âşık olmayan bin yıl yaşasa da ne var
Gönül erleri onu ancak ve yalnız bir oğlan sayar"

Kimisi der ki: "O bir duvar resmi, Hatâ ülkesi güzeli
Güzel yüzlüdür, ama değildir vefalı"

"Kötü huylu ve her daim eziyet edici
Umulmadık anda başına bir kötü iş getirici"

Güldü ve dedi ki: "Bu mutluluk olur bana
Öldürse ya da eziyet ededursa"

Gördüler ki bunun aklı başından gitmiş
Bunu yola getirmenin yolu kalmamış

Hepsi yanından uzaklaşıp dağıldılar
Onu kendi hâliyle baş başa bıraktılar

O dereceye vardı ki ettiği çılgınlık
Yar eşiğinden ayrılmayıp düştüğü rezillik

Dostları bir araya geldiler
Ortaya alıp bunu iyice dövdüler

Bunu anlatıp, yazıp da nakleden
Der ki: "O anda orada bulunuyordum ben"

"Büyük bir kalabalık toplandı başına
Kimi söğer, kimi döğer, vuran vurana"

"O sırada gördüm ki o can dostu
Bir köşeye gizlenmiş, korku dolu"

"Gözleri yaşla dolmuş, ağlar durur
Kendi kendine durmadan söylenir"

"Dedim: 'Ey ay yüzlü! Nedir, ne oldu sana?
Yapma, âh etmek ve ağlamak yakışır mı ya?'"

"Dedi: 'Gönlümde benzeri bulunmaz bir derdim var
Böyle ağlamama sebep odur, acım var'

Dedi: "Kim ki aşka düşti derdi_odur
Bil tarîḳatta ḥaḳîkat merdi_odur"

"Kim ki âşık olmaya ger bin yaşar
Ehl-i dil onu hemîn oğlan sayar"

Ba'zı der: "Ol put durur Türk-i Hıtâ
Gerçi nîkû-rûy lîkin bî-vefâ"

"Çünkü bed-hû ola dâim pür-cefâ
Nâgehân eriştire sana hatâ"

Güldü dedi: "Hani ol devlet bana
Öldüre vü yâhu kıla let bana"

Gördüler bunu ki lâ-ya'ḳil durur
Bunu ıslâh etmesi müşkül durur

Cümle yanından gidip dağıldılar
Kendi kendi hâli ile kodular

Şol kadar kim kıldı ol şeydâlığı
Yâr işiğinde durup rüsvâlığı

Cem' olup uşşâkı cümle geldiler
Ortaya_alıp bunu muḥkem döğdüler

Kıssa edip bunu yazıp nakl eden
Der ki: "Ol dem hâzır idim onda ben"

"Üştü âlem halkı cümle üstüne
Kim ona söğer kim onu dögen-e"

"Nâ-gehânî gördüm ol maḥbûb-i cân
Bir bucakta gizlenip durur nihân"

"Gözleri yaş ile dolmuş ağlanır
Kendi kendine duruban söylenir"

"Dedim: 'Ey meh-rû nedir noldu sana
Etme yakışmaz sana âh ü bükâ'"

"Dedi: 'Var gönlümde bir derdim aceb
Kim bana bu giryeye oldur sebeb'

‘Tebriz Tebriz olalı bunca zaman
Benim gibi birini görmedi el-an’

‘Güzellikte eşim benzerim yok, bilirim
Güzellik ülkesinde emirim, sezerim’

‘Beni görenin gönül aynası pastan arınır
Gül yüzümün aksinden renk kazanır’

‘Saçımın her halkası bir neşe aracı, keder bırakmaz
Bir kılına iki cihan değer, bedeli olmaz’

‘Bir dişim bin mercan incisine değer
Dudağımın her zerresi yüz cana değer’

‘Güzellik bahçesinde bir selvi boylu
Lâle yüzlü, sümbül hatlı ve nesrin yanaklı’

‘Gönül şehrinin Yusuf’uyum, hiç şüphe yok
Bu Tebriz içinde, vah ki bir Zeliha yok’

‘Bunca güzel var, ama yok âşıkı
İşte Azrâ, ancak yok Vâmık’ı’”

“Sonunda dedim ki: ‘Ey İsa nefesli Yusuf!
Senin söylediğini hiç kimse söyler mi, of’

‘Şehir halkı götürü sana tutkundur
Hepsi derdinle göz yaşı döküp durur’

‘Şehir içinde herkes, büyüğüyle küçüğüyle
Ey güzeller güzeli, sana âşık değil mi, söyle’

‘Şu başına üşüşenler de senin çılgınların
Dinlediğin hep senin kavgaların’”

“Dedi ki: ‘Bunlar âşıktır, ancak bana değil
Ne yapayım, benim sözüm onlara değil’

‘Nefsine âşıktır, neyler beni
Bir pula saymam ben yüz binini’

‘Eğer bunlar beni sevseydi
Birbirine hiç ses çıkarmazdı’

'Şehr-i Tebrîz olalı bunca zamân
Vermedi bir kimse mislimden nişân'

'Hüsn içinde bî-nazîrim bilirim
Hûblık mülkünde mîrim bilirim'

'Beni gören dilde komaz jengini
Gül ruhum aksinden alır rengini'

'Zülfümün her ukdesi bir dil-güşâ
Bir kılına dü cihân olmaz bahâ'

'Bir dişim bin lûlû-i mercân değer
La'limin her katresi yüz cân değer'

'Hüsn gülzârında bir servi-kadem
Lâle-rû sünbül-hat u nesrîn-hadem'

'Yûsuf-i Mısr-i dilem bî- iştibâh
Bir Zelîhâ yok bu Tebrîz içre vâh'

'Bunca hüsn erbâbı var yok âşıkı
Uşta Azrâ lîki yoktur Vâmık'ı'"

"Pes dedim: 'Ey Yûsuf-i Îsî-nefes
Bu ki dersin demez onu hîç kes'

'Şehr halkı cümle hayrânın durur
Cümlesi derdinle giryânın durur'

'Şehr içinde ger sıgâr ü ger kibâr
Cümle sana âşık ey zîbâ nigâr'

'Şol duranlar da senin şeydâların
Dinlediğin hep senin gavgâların'"

"Dedi: 'Âşıktır velî bana değil
Nederim benim sözüm ona değil'

'Nefsine âşık durur neyler beni
Bir pula ben saymazam yüz binini'

'Ger beni sevse idi bunlar tamâm
Etmez idi birbirine hîç kelâm'

‘Eğer sevdaları benim için olsaydı
Hiç bir zaman kavga etmezlerdi’

‘Bunlar beni candan sevselerdi
Beni seveni de severlerdi’

‘Beni candan sevmişse bir kişi, ne olur
Beni seven niçin ona düşman olur’ ”

Aşk içinde barış ve savaş olması ne şaşılacak şey
Aşk içinde koku ve renk bulunması ne şaşılacak şey

Bir aşk eri ki şehvet aşkı ona post
Bil ki, dostun dostu ona dost

Aşk ki tabiattan gelir, ona aşk demek hayvanlık olur;
sevgi ki şehvetten kopar, ona sevgi demek nadanlık olur.
Aşk ki bahar kokusundan olur,
bahar gidince değeri kalmaz;
aşk ki güzellikten ve güzel görünüşten olur,
güzellik bozulunca zevki kalmaz.
Aşk odur ki, kaynağı uçsuz bucaksız bahir [= deniz] olur;
aşk o değildir ki, yeri dört ayaklıların kaldığı ahır olur.
Aşk odur ki, onun kıblesine cihet olmaz;
aşk odur ki, onun hayal edilmesine alet olmaz.
Aşk odur ki, öyle bir kutsal ağaçtan sızar ki,
ne şarkta olur, ne garpta;
ne Acem’de olur, ne Arap’ta.
Aşk odur ki, sürekli olur o sende;
sevilen gerek Hatâ’da olsun, gerek Huten’de.
Aşk pırıltılı bir incidir ki,
onun ocağı “*Hiç bir şey yokken Allah vardı*.”[147];
aşk bir arı duru sudur ki,
onun kaynağı “*Biz her şeyi sudan yarattık*.”[148]
Aşk öyle bir denizdir ki, dibi önsüzlük, sahili sonsuzluk;
aşk öyle bir deryadır ki, engini ve kenarı bitimsizlik.
Gerçek aşk öyle bir ağaçtır ki,
kökü yokluk olur;
budakları doğruluk olur,
ve yemişleri kalıcılık olur.

'Ger benimçin oladı sevdâları
Olmaz idi hergizin gavgâları'

'Sevselerdi ger bular cândan beni
Hem severler idi beni seveni'

'Şol kişi kim sevdi cândan ol beni
Beni seven niçin olur düşmanı' "

Aşk içinde sulh u ceng olmak aceb
Aşk içinde bûy ü reng olmak aceb

Aşk eri kim aşk-ı şehvet ona pôst
Dôstun bil dôstunu ona dôst

Aşk ki tabîatten gele, ona aşk dimek gey hayvânlık olur;
muhabbet ki şehvetten kopa, ona muhabbet demek nâdânlık olur.
Aşk ki bûy-i bahârdan ola,
bahâr gidicek bî-bahâ olur;
aşk ki sûret ü nigârdan ola,
sûret bozulucak bî-safâ olur.
Aşk odur ki, menbaı deryâ-yi bî-pâyân ola;
aşk o değildir ki, mekânı âhor-i çehâr-pâyân ola.
Aşk odur ki, onun kıblesine cihet olmaya;
aşk odur ki, onun tahayyülüne âlet olmaya.
Aşk odur ki, bir şecere-i mübârekeden sıza
ki ne şarkî ola, ne garbî;
ne Acemî ola, ne Arabî.
Aşk odur ki, dâim ola o sende;
mahbûb gerek Hıtâ'da ola, gerek Huten'de.
Aşk bir gevher-i tâbinâktir ki,
onun kânı "*Kâne'llâhu ve lem yekün ma'ahû şey.*"[147]
aşk bir çeşmesâr-i pâktir ki,
onun menba'ı "*Ve [ce'alnâ] mine'l-mâi külle şey'in Hayy*."[148]
Aşk bir bahirdir ki, ka'rı ezeldir, sâhili ebed;
aşk bir deryâdır ki, lüccesi vü kenârı sermed.
Aşk-i haḳîkî bir şeceredir ki,
aslı fenâ olur,
ve budakları vefâ olur,
ve yemişleri baḳâ olur.

Kalıcılık odur ki, kişi ona yokluktan erişir;
dirlik oldur ki, yokluk ağacından yetişir.

Beyitler

Aşk odur ki o eskilere dayanır
Yeri, değeri yüksek gönül olur

Sonradan olan aşk yalaz aydınlığıdır
Şarabın aslı ise toprağın sağladığı katkıdır

Menşei o ulular ulusu zata dayanır
Hiç şüphe yok, temiz ve ölümsüz olur

Göz aşkı bir eyretileme eseri
Bir gözdür bakışının zavallısı

O gözden kişiye olan nazar
Gah olur ki eyreti oluşa geçer

Halk divanedir ve âşık ayık;
âlem uykudaydı, yedi uyurlar uyanık.
Âleme sultan olmayı dilersen
ve eğer iki cihana han olmak istersen,

Beyit

O hep var olacak olanın aşkına kul ol
Gözü pek ve hiçbir şeyin kaygısını gütmez bir âşık ol

Âşığın kendisinde isterlik gerekmez;
âşığın bedeninde dirlik gerekmez.
Dilekleri tasarlamamak gerek;
isteklere yönelmemek gerek.
Her ne kadar ki
kazanç sağlamak ve bir işle uğraşmak
geçimlik önemli şeyleri elde etmek için gerekli
ve çekilen bir sürü emek

Baḳâ odur ki, kişi ona fenâdan erişe;
ve dirlik odur ki, yokluk ağacından yetişe.

Ebyât

Aşk oldur ki ol kadîm olur
Câyigâhı dil-i kerîm olur

Aşk-ı muhdes fürûğ-i tâb durur
Asl-i mey fazla-i türâb durur

Menşei zât-i Zü'l-celâl olur
Lâ-cerem pâk ü bî-zavâl olur

Aşk-ı ayn ol durur mecâz eseri
Bir nazardır fütâde-i nazarı

O ayından olan kişiye nazar
Gâh ola kim mecâza kıla güzer

Halk dîvânedir ve âşık hûşyâr;
âlem hufte idi, eshâb-i kehf bîdâr.
Ger dilersen ki âleme sultân olasın
ve eğer istersen ki iki cihâna hân olasın,

Beyt

Bende-i aşk-i Lâ-yezâlî ol
Âşık-i çüst ü lâ-übâlî ol

Âşık nefsinde irâdet gerekmez;
âşık bedeninde imâret gerekmez.
Tasavvur-i meârib etmemek gerek;
teveccüh-i metâlib etmemek gerek.
Her ne kadar ki
iktisâb ü iştigâl
müsmir-i celâil-i ahvâl
ve sunûf-i taammülât

büyük makamları ele geçirmek için gerekli
ise de, vaz geçmek gerek.
Âşıkların üç makamı olur:
Acem dilince "keş", "kûş" ve "küş" bunlara ad olur.
İlk makamda -ki çekilmektir-
yılan gibi olmak gerek
ki elsiz izleyip araştırmakta
ve ayaksız koşuşturup durmakta
olsun.
İkinci makamda -ki çalışmaktır-
karınca gibi olmak gerek
ki daima kârda olsun
ve bir saat durmasın.
Üçüncü makamda -ki tepelenmektir-
pervane gibi olmak gerek
ki yokluğuna istekli
ve ölümüne rağbetli
olsun.
Âşık dört harftir, ayın âr'a, elif idbâr'a, şîn şakâvet'e, ḳâf kaza'ya işarettir.
Âşık olanların bu kazaya rıza göstermeleri gerek ki âr izzete, idbâr [= mutsuzluk] devlete [= mutluluğa], şakâvet [= kutsuzluk] saadete [= kutluluğa] dönüşsün.
Şanı yüce ve yüksek Tanrı var etme işliğinde madem ki insanı dört unsurdan yarattı,
âşık olan da
toprak gibi ezgin,
su gibi gezgin;
hava gibi akıcı,
ateş gibi yakıcı
olmak gerek;
daima avucunda hava ve çehresinde türâb [= toprak],
yüreğinde ateş ve gözünde âb [= su]
olmak gerek;
her dem
yel gibi yelip,
yollarda toprak olup;
od gibi yanıp,
su gibi bulanıp
gezmek gerek;

mûcib-i cezâil-i maḳâmât
ola, geçmek gerek.
Âşıklara üç maḳâm olur,
Acem dilince "keş" ü "kûş" ü "küş" ona nâm olur.
Evvelki maḳâmda -ki çekilmektir-
mâr gibi olmak gerek
ki bî-dest cüst ü cûyda
ve bî-pây teng ü pûyda
ola.
İkinci maḳâmda -ki çalışmaktır-
mûr gibi olmak gerek
ki dâimâ kârda
ve bir sâat karârda
olmaya.
Üçüncü maḳâmda -ki depelenmektir-
pervâne gibi olmak gerek
ki fenâsına tâlib
ve helâkine râgıb
ola.
Âşık dört harftir ki ayın âr'a, elif idbâr'a, şîn şeḳâvet'e, ḳâf kazâ'ya işârettir.
Âşık olanlar bu kazâya rızâ vermek gerek ki âr izzete, idbâr devlete, şeḳâvet saâdete mübeddel ola.
Çün Hak -*Celle ve 'alâ*- kârgâh-i tekvînde insânı dört unsurdan yarattı; âşık olan dahı
hâk gibi zelîl,
mâ gibi bî-delîl;
havâ gibi bî-karâr,
nâr gibi tâbdâr
olmak gerek;
dâimâ avucunda bâd ve çehresinde türâb,
yüreğinde âteş ve gözünde âb
olmak gerek;
her dem
yel gibi yelip,
yollarda toprak olup;
od gibi yanıp,
su gibi bulanıp
gezmek gerek;

dünya hükümlerine değer vermemek gerek,
ve ahiret makamlarına dahı bakmamak gerek;
dünya ve ahiretin hâsılını,
bugünün ve yarının mahsulünü
yalnızlık âleminin kumarhane erbabı
ve bir başınalık yaygısı çevresindeki şanslı oyuncuların halkası
arasında,
yokluk zemininde
ve aşka tutkunluk zamanında
bırakıp utuzmak [= kaybetmek] gerek;
varlık ve itibar bulaşığından,
yabancıların renklerinin karışığından
kaçınıp, kalender gibi
cümle âlemden vaz geçmek
ve varlık kılından arınıp pak
olmak gerek;
aşk sultanına uymak gerek;
vehim şeytanından uzak durmak gerek.

Beyitler

Bil ki hoştur âşıklar bölüğünde yer alanlar
O ayrılık yolunda ciğeri yananlar

O dünya konağının garipleri
O Me'vâ cennetinin azizleri

Kutsal sarayın sırrını paylaşanlar
Kürsî sidresinde levhi okuyanlar

Ulu yolda yürüyen yolcular
En şerefli caddede yol alan yolcular

Sevgilinin gamıyla ölüp de diri kalanlar
Sarhoşlar ve gönülleri ayık olanlar

Kutsal tahtta oturan padişahlar
O berrak denize dalmış şahlar

Tecrid yudumunu bir çırpıda yutanlar
Tevhid âleminde oyun kazananlar

ahkâm-i dünyeviyyeye hüküm vermemek gerek,
ve maḳâmât-i uhreviyyeye dahı bakmamak gerek;
dünyâ vü âhıretin hâsılını
ve 'âcil ü âcilin mahsûlünü
erbâb-i kumâr-hâne-i âlem-i tecrîd
ve halka-i pâk-bâzân-i bisât-i tefrîd
arasında
zemîn-i nîstî
ve hengâm-i aşk-perestîde
bırakıp utuzmak gerek;
âlâyiş-i vücûd ü i'tibâr
ve âmîziş-i elvân-i ağyârdan
ictinâb edip, kalender-vâr
cemî-i âlemden bî-bâk
ve mûy-i hestîden arınıp pâk
olmak gerek;
aşk sultânına uymak gerek;
vehim şeytânını komak gerek.

Ebyât

Hoş durur bil ki zümre-i uşşâk
Ol ciğer-sûhtegân-i zümre-i uşşâk

Ol garîbân-i menzil-i dünyâ
Ol azîzân-i cennetü'l-Me'vâ

Mahremân-i sirâçe-i kudsî
Levh-hânân-i sidre-i Kürsî

Sâlikân-i tarîkat-i ulyâ
Râh-dârân-i câdde-i müslâ

Zinde-cânân-i mürde-i gam-i yâr
Mest-hâlân-i cân ü dil hûşyâr

Pâdişâhân-i taht-i rûhânî
Ġûta-hôrân-i bahr-i nûrânî

Çüst-gîrân-i cür'a-i tecrîd
Pâk-bâzân-i âlem-i tevhîd

Yokluk pazarında can satanlar
Eskilik dergahında hırka giyenler

Ölümlü her şey yoklukta safa sürer
"*Siz (Allah'a) muhtaçsınız*"[149] defterinde kaydı var

Gazel

Adn Cenneti'dir konağı âşıkların
Yürek ve gönül ayak altı toprağı âşıkların

Göğü döndüren zevk ve sefa içinde
Hoş sadalı nağmesi âşıkların

Arşın bir zerre olduğu güneşin
Göğü, doğuş yeri âşıkların

Akl-i kül sarhoş olup aklını yitirir
Ne zaman ki anlatılır macerası âşıkların

Zamanın dönüp gelişinin süredurmasının sebebi
Varlığının sürüp gitmesidir âşıkların

Zevk aşk derdinden doğan zevktir
Artadursun derdi âşıkların

Mesnevi

Aşk yıldızlarla ışıtır insanın içini
Aşk "*Ol*" buyruğunun nedeni

Döndür içini aşkla ısıtılmış bir eve
Ya da ayak bas aşk evine giden yola

Sevilenin niteliğini sevene sor
Azrâ'nın güzelliğini Vâmık'ın gözüne sor

Sevginin lezzetini sevenler anlar
Canını veren kumarbazlar anlar

Sevene gerekli olan daima edepli olmak
Gece gündüz istek yolunun toprağı olmak

Cân-fürûşân-i bârigâh-i adem
Hırka-pûşân-i hâneḳâh-i kıdem

Cümle fânî sürer fenâda safâ
Defter-i nakş-i "*entümü'l-fukarâ*"

Gazel

Cennet-i Adn câsı uşşâkın
Dil ü cân hâk-i pâsı uşşâkın

Çarhı çarha koyan safâ ile
Nağme-i hoş-sadâsı uşşâkın

Şol güneşte ki arş zerre olur
Matlaıdır semâsı uşşâkın

Akl-i kül ola mest ü lâ-ya'kil
Ger ola mâ-cerâsı uşşâkın

Cihet-i imtidâd-i devr-i zamân
Oldu devr-i baḳâsı uşşâkın

Zevḳ oldur ki derd-i aşk iledir
Artadursun belâsı uşşâkın

Mesnevî

Encüm-efrûz-i enderûndur aşk
İllet-i hükm-i *kâf ü nûn*'dur aşk

Kıl derûnunu tâb-hâne-i aşk
Yâ kadem bas bürûn-i hâne-i aşk

Vasf-i ma'şûkı var âşıka sor
Hüsn-i Azrâ'yı çeşm-i Vâmık'a sor

Lezzet-i aşkı âşıḳân anlar
Pâk-bâzân-i cân-fişân anlar

Âşıka dâimâ gerektir edeb
Rûz ü şeb ola hâk-i râh-i taleb

Bir aşk eri ki "*Ben Hakkım*"[150] der
Sonunda dar ağacına asılır gider

Sevgi içinde ne laf, ne de dava gerek
Sevgi erine yalnızca mana gerek

Sevene sıcaklık ve derde heves gerek
Soğuk âh ve sıcak bir nefes gerek

Kusur olur aldatıcı şiveler
Kusur olur yalan dolan kelimeler

Seveni sevgisi besler, bu yüzden
Gücünü alır o ölümsüz diriden

Aşk öyle bir şahtır ki,
akıl onun bir dilenen yoksuludur;
aşk öyle bir padişahtır ki,
cihan şanı şöhretiyle doludur.
Aşk iledir yerin ve göğün kuruluşu;
aşk iledir iki cihanın ayakta duruşu.
Aşk iledir varlık âleminin zuhuru;
aşk iledir bütün yaratıkların nuru.
Aşk cihanda dolaşıp durur, her kişiye uğrar;
sevgi oku fırlayıp durur, her yerde uçar.
Aşk âlemde,
ruh gibidir tende;
sevgi âdemde,
can gibidir bedende.

Beyitler

Aşktır bütün varlık âlemine öz olan
Aşktır gönül erini makam sahibi yapan

Aşk cevheri saklı ve görünür oldu
Aşk cevheri iki cihana nur oldu

Aşk cevheri bir deniz, uçsuz bucaksız
Aşk cevheri bir iri inci, ele geçmesi olanaksız

Aşk eri kim sözü "*Ene'l-Hak*"[150] olur
Âkıbet dâra ol muallak olur

Aşk içinde ne lâf ü da'vi gerek
Aşk erine hemîn ma'ni gerek

Âşıka sûz ü şevḳ-i derd gerek
Nefes-i germ ü âh-i serd gerek

Ayb olur şîvehâ-yi reng-âmîz
Ayb olur güftehâ-yi bâd-engîz

Âşıka çünkü aşkı ḳût verir
Kuvvetin Hayy-i lâ-yemût verir

Aşk bir şâhtır ki,
akıl onun kem gedâsıdır;
aşk bir pâdişâhtır ki,
cihân dolu sît ü sadâsıdır.
Aşk iledir yer ve göğün binâsı;
aşk iledir dü cihânın baḳâsı.
Aşk iledir kâinâtın zuhûru;
aşk iledir mevcûdâtın nûru.
Aşk eşhâs-i cihâna sâirdir;
sehm-i muhabbet her yerde tâirdir.
Aşk âlemde,
revân gibidir tende;
muhabbet âdemde,
kan gibidir bedende.

Ebyât

Aşk mağz-i kâinât oldu tamâm
Aşk eder sâhib-dili sâhib-maḳâm

Cevher-i aşk oldu peydâ vü nihân
Cevher-i aşk oldu nûr-i dü cihân

Cevher-i aşk oldu deryâ-yi azîm
Cevher-i aşk oldu bir dürr-i yetîm

Aşk cevheri zatsız ve sıfatsız
Akılla onu bilip anlamak olanaksız

Aşk cevheri toprağa dönüp baktı
Toprak içine altın ve gümüş aktı

Hak yolunu sana aşk gösterir
Aşk açar sana nice gizli sır

Âşık olan daima bir yöne yönelir
Fikri bir, kıblesi bir ve gönlü bir olur

Âşık odur ki, tut ki bir ateş olur
Kızgın yüzlü, yakıcı ve serkeş olur

Aşk eri iş gören, işi gücü olan biridir
Aşk eri işsiz güçsüz dolaşıp duran biridir

Aşk bir simurğdur ki tuzakla tutulmaz
Aşkın başlangıcı olur, sonu bulunmaz

Aşk erinin başka bir zevki var
Her zamanda bir yeni şevki var

Aşk iledir göğün dönüşü;
aşk iledir yerin duruşu.
Aşktır dönüp durduran feleği;
aşktır temcit okutan meleği.
Aşktır yıldızları gezdirip duran;
aşktır ayı ve güneşi dolandıran.
Aşktın bitkileri bitiren;
aşktır çiçekleri getiren.
Aşktır şakayıkın kadehini şarapla dolduran;
aşktır nergisin gözünü yarı uykulu tutan.
Aşktır yer yüzünü çiçekle donatan;
aşktır havayı aktar dükkanı gibi kokutan.
Aşktır saba yelini Mesih nefesli eden;
aşktır lâleyi ayağı uğurlu eden.
Aşktır çayır gelinlerine güzellik veren;
aşktır cihan bahçesini bezek bezek bezeyen.

Cevher-i aşk oldu bî-zât ü sıfat
Akl ile_olmaz hâsıl ona ma'rifet

Cevher-i aşk eyledi hâke nazar
Hâk içinde ol düzetti sîm ü zer

Aşk eder câna reh-i Hakk'ı ayân
Aşk açar sana nice râz-i nihân

Âşık olan dâimâ yek-sû olur
Yek-dil ü yek-kıble vü yek-rû olur

Âşık oldur tut ki bir âteş olur
Germ-rû sûzende ve ser-keş olur

Merd-i kâr-üftâdedir aşkın eri
Merdüm-i âvâredir aşkın eri

Aşk bir sîmurgdur kim dâmı yok
Aşkın âgâzı olur encâmı yok

Aşk erinin başka bir zevḳi olur
Her zamânda bir yeni şevḳı olur

Aşk iledir göğün döndüğü;
aşk iledir yerin durduğu.
Aşktır çarha koyan feleği;
aşktır temcîd okutan meleği.
Aşktır yıldızları seyr ettiren;
aşktır ay ü günü devr ettiren.
Aşktır nebâtâtı bitiren;
aşktır çiçekleri getiren.
Aşktır ke's-i şaḳâyıḳı pür-şarâb eden;
aşktır dîde-i nergisi nîm-hâb eden.
Aşktır zemîn yüzünü pür-envâr eden;
aşktır havâyı külbe-i attâr eden.
Aşktır bâd-i sabâyı Mesîh-dem eden;
aşktır lâleyi mübârek-kadem eden.
Aşktır arûsân-i çemene zer ü zîver veren;
aşktır cihân bâğına zîb ü fer veren.

Aşktır bülbüllere şarkı söyleten;
aşktır değirmen kanatlarını inleten.
Aşktır her kuşu öttüren;
aşktır çalgıcıları coşturan.
Aşktır gülleri açtıran;
aşktır gül yüzlülere baktıran.
Aşktır çayırda fesleğenler açan;
aşktır zülüfleri fesleğen gibi saçan.
Aşktır bahçede selviyi salındıran;
aşktır selvi boylu adamı kurtçuklara yediren.
Aşktır madende taşları lâl ve yakuta dönüştüren;
aşktır güzellerin yanağını can gıdası eden.
Aşktır Aden'de inci ile mercan var eden;
aşktır gamzeleri cana kast ettiren.
Aşktır sevgilinin dudağını her dem nemlendiren;
aşktır benini yem; saçını tuzak eden.
Aşktır kirpikleri tîr [= ok] eyleyen;
aşktır iki gönlü bir eyleyen.
Aşktır güzellere çekicilik veren;
aşktır ölü gönle dirlik veren.
Aşktır gözleri saki eden;
aşktır güzelliği baki eden.
Aşktır yüzlere güzellik veren;
aşktır güzelleri ünlendiren.
Aşktır çehreleri sevdiren;
aşktır sevilenleri gözdeleştiren.
Aşktır güzellik ilini değerlendiren;
aşktır yürek bahçesini çiçeklerle şenlendiren.
Aşktır gönül gözünü açtıran;
aşktır marifet çiçeklerini saçtıran.
Aşktır gönlü abad eden;
aşktır yüreği şad eden.
Aşktır gönlü gül bahçesine çeviren,
aşktır içi dışı aydın eden.
Aşktır huzur kapısını açtıran;
aşktır yine kendini övdüren.

Aşktır bülbülleri ırladan;
aşktır dôlâbları inleden.
Aşktır her murga âvâz ettiren;
aşktır mutriblere sâz ettiren.
Aşktır gülleri peydâ eden;
aşktır gül yüzlüleri hüveydâ eden.
Aşktır çemende reyhânlar açan;
aşktır zülüfleri reyhân gibi saçan.
Aşktır gülşende servi âzâd eden;
aşktır servi boylu âdemi zâd eden.
Aşktır ma'dende ahcârı la'l ü yâḳût eden;
aşktır la'l-i nigârı câna ḳût eden.
Aşktır Aden'de dürr ile mercân eden;
aşktır gamzelere kasd-i cân ettiren.
Aşktır yâr yarını müdâm eden;
aşktır hâlini dâne, zülfini dâm eden.
Aşktır müjeleri tîr eyleyen;
aşktır iki gönlü bir eyleyen.
Aşktır mahbûblara ân veren;
aşktır mürde gönle cân veren.
Aşktır gözleri sâḳî eden;
aşktır güzelliği bâḳî eden.
Aşktır cemâllere zînet veren;
aşktır güzellere izzet veren.
Aşktır sûretleri mahbûb eden;
aşktır mahbûbları mergûb eden.
Aşktır hüsn eline kadr veren;
aşktır dil gülşenine nevr veren.
Aşktır gönül gözün açtıran;
aşktır ma'rifet çiçeklerin saçtıran.
Aşktır dili âbâd eden;
aşktır derûnu şâd eden.
Aşktır gönülü gülşen eden;
aşktır içi ve taşı rûşen eden.
Aşktır safâ kapısını feth ettiren;
aşktır gine kendini medh ettiren.

Beyitler

Ey aşk meyhanesinin rindi
Gel dinle ne diyor aşk ezgisi

Boy gösterip de bayrak çektiği yerde aşk
Neler yazar, neler çizer, gel de bak

İlk çektiği çizgi varlığının çizgisi
Sonra kabul olur kulluk secdesi

Varlık sanısı ve kulluk düşüncesi
Âşıklar ilinde bil ki ahmaklık alâmeti

O yerde ki namaz rükûsuz kılınır
O yerde ki ne esas ne de ayrıntı bulunur

O yerin kıblesi dünyanın dışındadır
O kâbe kâinatın ötesindedir

Çakmağını çakan kişi aşkın
Cebrail'in kanadını yaktı ilkin

Görülmez gözle aşk simurgu
Öncelik Kaf'ı olmuştur yurdu

Aşk baştanbaşa yayıldı bedene
Aşk baştanbaşa bulaştı evrene

Hiçbir şey aşktan uzak değildir
O sonsuzluk göğünün güneşidir

Odur yüz binlerce harmanı ateşe veren
Ona bir kıble olmaz muayyen

Aşk dilinin sırrını bilenin alın yazısı
Yas tutmaktur iki âlemde de, yok gayrısı

Hallac ki eşsiz benzersiz bir erdi
Bu mertebede "*Ben Hakk'ım*"[150] dedi

Ebyât

Ey rind-i şarâab-hâne-i aşk
Gel dinle ne der terâne-i aşk

Onda ki durup kalem çeker aşk
Var gör ki neler rakam çeker aşk

Evvel ki çeker hatı vücûdun
Pes sonra kabûl eder sücûdun

Pindâr-i vücûd ü dîd-i tâat
Âşıklar ilinde ol denâet

Onda ki namâz bî-rukûî
Yok onda usûlü vü fürûu

Ol kıble bürûnudur cihânın
Ol ka'be verâsı kâinâtın

Aşkın o ki çakmağını çaktı
Evvel per-i Cebreîl'i yaktı

Sîmurg-i aşk ki bî-nişândır
Ḳâf-i kıdem ona âşiyândır

Aşk oldu bedende cârî cümle
Aşk oldu cihâna sârî cümle

Yok zerre ki aşktan o hâlî
Ol mihr-i havâ-yi lâ-yezâlî

Sûzende-i sad hezâr hırmen
Olmaz ona kıble-i muayyen

Her kim dil-i aşka mahrem olur
Mâtem-zede-i dü âlem olur

Hallâc ki ol idi merd-i mutlak
Bu mertebede dedi "*Ene'l-Hak*"[150]

Hikâye

Şiblî ki cihanda eşi bulunmaz biridir
Cümle gönül erlerinin önderidir

Şeyh alaylarının gözdesi olmuş
İlim ve amel içinde bir dağ, başı göğe ermiş

Hüseyin Mansur'un başına gelen iş var ya
Onu yürekten üzdü ve etti hasta

O olay yüreğine işlediğinde
"Allah" diye seslenir hâl diliyle

"Ey mukaddes ve ulu zat
Her vehim ve hayalden beri ve azat"

"Hallac ne yaptığını bilmeyecek biri değildir
İnkâr ve küfür yoluna gidecek biri değildir"

"Ben onu sanırdım ki o şah
Sana yakın olanlarca da padişah"

"Eğer öyle idiyse neden bu işkence, bu ceza
O dinden çıktıysa dindar mı var cihanda"

Hak dedi ki: "Dilini tut, söylediğin söze bak
Dilinin bedeli olur dar ağacına asılmak"

Yaşadığı hâl bir ayrıntı iken asıl yerine koydu
Ve böylece şeriatın kınamasını hak etmiş oldu

O dedi, manasını da o bilir
Herkes o sözün sırrını bilecek değil

Bir türlü gider de küfre düşer
Öyleyse diyen kişi yoldan çıkar

Her mertebenin sözü vardır
Her marifetin makamı vardır

Bebek sarf okusa inanılır şey mi
Keşşaf anlatılsa, anlayabilir mi

Ey zerre, güneşe görünme
O ısıya dayanamayacağına göre

Hikâyet

Şiblî ki yegâne-i cihândır
Ser-halka-i cümle reh-revândır

Makbûl-i tavâif-i meşâyıh
İlm ü amel içre kûh-i râsıh

Şol vâkıa-i Hüseyn-i Mansûr
Kıldı onu hasta-cân ü rencûr

Ol kıssa çü ona eyledi yer
"Allâh" lisân-i hâl ile dir

"Ey zât-i mukaddes ü Taâlâ
Her vehm ü hayâlden müberrâ"

"Hallâc ne merd-i serserîdir
İlhâd yolundan ol berîdir"

"Ben sanır idim onu ki ol şâh
Makbûl-i mukarrebân-i dergâh"

"Ger öyle ise nedir siyâset
Ol mülhid ise cihân şaḳâvet"

Hak dedi: "Dilini tut yürü var
Pâ-dâş-i zübân olur ser-i dâr"

Çün kıssayı asl etti fer'e
O müstahık oldu zecr-i şer'e

Ol dedi vü ma'nisin bilir hem
Her kimse değil o söze mahrem

Bir türlü gider de mülhid olur
Pes kim ki der onu müfsid olur

Her mertebenin kelâmı vardır
Her ma'rifetin maḳâmı vardır

Tıfl okusa sarfı ona insâf
Anlayamaz ol denilse Keşşâf

Ey zerre görünme âfitâba
Yok çünkü tahammülün o tâba

Ey gönül, olmayacak istekte bulunma
Gerçekleşmeyecek şeyi hayal etme

O ki gönüle ve göze nur ondan
Yine O, o nurdan uzaklaştıran

Eğer gözünü o açmayacak olursa
Açamaz onu her kim olursa

Ey akıl eri, bilgin şeksiz şüphesizse
Başka ne gerek, yalnızca bu miraç yeter sana

O yerde ki acaip makamlar olur
Niceleri kerametlerini yok olmuş bulur

Bu sırrı bilir ve anlar bir kişi yok
Bu geçiş yeri ne idi ne olacak

Her an yüz kafile yürür gider
Her aşk eri birine kervanbaşılık eder

Aşktır insanı mutlu eden;
aşktır dünyaya aydınlık veren.
Aşktır gönül evini temizleyip parlatan;
aşktır insana doğru ve kusursuz anlamasını sağlatan.
Aşktır dost yolunda yokluk veren;
aşktır yine o yoklukta varlık veren.
Aşktır iki cihanı salındıran;
aşktır Hak yoluna koşturan.
Aşktır elest şarabından sarhoş eden;
aşktır ezel kadehiyle aklı baştan gideren.
Aşktır öncelik meyhanesinde mest eden;
aşktır burada da içkiye düşüren.
Aşktır safa ve şevk veren;
aşktır rahat ve zevk veren.
Aşk şarabı acı olmaz;
aşk sarhoşu ayılmaz.
Aşk şarabının baş ağrısı olmaz;
aşk ışığının ateşi olmaz.

Ey dil emel-i muhâl etme
Olmaz taleb-i hayâl etme

Ol kim dil ü çeşme nûr ondan
Hem gine o kıldı dûr ondan

Ol açmaya gözünü eğer kim
Açmaz onu olur ise her kim

Ey akl eri ger bilin yaḳîndir
Mi’râc sana yeter hemîndir

Onda ki olur aceb maḳâmât
Niceleri güm eder kerâmât

Olmaz bir ehad bu sırra âgâh
Ne idi ne ola bu güzergâh

Sad ḳâfile dem be-dem revândır
Her aşk eri mîr-i kârvândır

Aşktır âdemi ma’mûr eden;
aşktır âlemi pür-nûr eden.
Aşktır dil hânesin pâk ettiren;
aşktır insânı sahîh-idrâk ettiren.
Aşktır dost yolunda fenâ veren;
aşktır gine o fenâda baḳâ veren.
Aşktır iki cihânı saldıran;
aşktır Hak yoluna yeldiren.
Aşktır elest şarâbından sarhoş eden;
aşktır ezel kadehinden bî-hûş eden.
Aşktır kıdem mey-hânesinden mest eden;
aşktır bunda dahı mey-perest eden.
Aşktır safâ ve şevḳ veren;
aşktır râhat ü zevḳ veren.
Aşk hamrı acı olmaz;
aşk mesti ayılmaz.
Aşk meyinin humârı olmaz;
Hak nûrunun nârı olmaz.

Aşk erinin başı dinç olmaz
ve aşk yolunda melâmetsiz yürünmez.
Melâmetle aşk tamam olur;
melâmetsiz aşk ham olur.
Melâmetin üç sonucu olur;
sonuncusu aşkın son ucu olur.
Birincisi halk melâmetidir
ki âşığı halktan keser olur;
onlarla bilişmekten kaçar olur.
İkincisi nefis melâmetidir
ki kendini dosta yaraşır görmez
ve nefsini ona yakışır dost saymaz;
varlığında bu murada erebilme düşüncesi bulunmaz
ve özünde bu yeterliği kazanabilme gücünü görmez;
yalnızca istek gözünü lutfuna diker
ve ümit gözüyle fazlına bakar.
Sonuç olarak bu iki melâmette fayda şu olur
halktan da kendinden de kesilir,
böylece cihanda ancak dostu görür;
dostu o olur yalnız bakışında;
görünen o olur görüşünde.
Ama üçüncü mertebeye yetişince
ve o devlete erişince
dostun büyüklüğünü ve uzak duruşunu
ve yüceliğini ve katına ulaşılmazlığını
görüp
ondan da kendisine melâmet anlar,
şöyle ki ulaşmaya ümit kalmamış olduğunun farkına varır;
maşuktan da tamamen kesilir;
bakışı yalnızca aşkta kalır.

Aşk eri bî-selâmet olur,
ve aşk yolu melâmet olur.
Melâmet ile aşk tamâm olur;
bî- melâmet aşk hâm olur.
Melâmetin üç hâleti olur;
Âhırı aşkın gâyeti olur.
Evvelkisi melâmet-i halktır
ki âşıkı halktan keser olur;
onların ile bilişmekten kaçar olur.
İkincisi melâmet-i nefistir
ki kendini dosta münâsib görmez
ve nefsini ona lâyık musâhib görmez;
nefsinde bu murâda vusûl anlamaz,
ve zâtında bu isti'dâda husûl anlamaz;
hemîn tama' gözün lutfuna diker
ve ümîd dîdesi ile fazlına bakar.
Pes bu iki melâmette fâide bu olur
ve bu iki maḳâmdan âide bu kalır
ve bu iki makamdan elde şu kalır:
ki halktan da, kendinden de kesilir;
hemîn cihânda ancak dostu görür;
yâri olur hemân nazarında;
görünen o olur basarında.
Ammâ üçüncü mertebeye yetişicek
ve o devlete erişicek,
dostun celâl ü istignâsın
ve izzet ü kibriyâsın
görüp
ondan dahı kendine melâmet anlaya,
şöyle ki vuslata ümîd kalmaya;
ma'şûktan dahı tamâm kesilir;
hemîn nazarı aşkta kalır.

Beyitler

Budur ilişkilerden sıyrılışın ilk makamı
Birliğin belirip gerçekleşmesinin öncesi

Bu makamda buyruk sahibi aşktır
Bu makamda aşk, âşık ve maşuk bir olur

Aşk kendi başına varlık sürer
Aşkı da kendi kendisiyle devam eder

Kendisi kendisiyle buluşur
Ayrılık onun için olası olmaktan uzaklaşır

Aşk madem ki görmez kendinden gayrısını
O halde neden görsün kimsenin ayrılığını

Aşk hakikatine vardığında
Ve sevgi de sona erdiğinde

Aşk eri öyle şaşılacak bir hâle uğrar
Ki dile getirilip anlatılması zor

Aşkın gece beliren belâları çıkagelecektir
Aşk şimşekleri çakaduracaktır

Bunu aşk fırtınaları savuracaktır
Bunu aşkın kapıcı güçleri kapacaktır

Aşkı sıfatların yokluğunu bulduğunda
Zat yıldırımları yok eder zatı da

Bütün varlığın yokluğu hâsıl olur
Ve o orada isteğine kavuşur

Orada bir pay alır bilgiden
Ancak haberi olmaz bildiğinden

Akıl güçsüz olur ve o bilgili ancak
Ne güzel demişler: "*Anlamak, gerçek bilgiyi anlamakta güçsüzlüğünü anlamak*"[151]

Aklın hoşuna giden gerçeğin haberi
Aşk erinde bulunan gerçeğin ta kendisi

Ebyât

Budur evvel maḳâmı tecrîdin
İbtidâ-yi zuhûru tevhîdin

Aşk olur bu maḳâmda hâkim ü mîr
Aşk u ma'şûk u âşık olur bir

Aşk olur kendi ile ol ḳâim
Aşkı hem kendi kendine dâim

Kendisi kendine visâl olur
Firkat olmak ona muhâl olur

Aşk çün görmez ola gayrını ol
Pes neden göre kimse hicrini ol

Aşk çünkim vara haḳîkatine
Hem muhabbet de ere gâyetine

Aşk erine olur acâib hâl
Kim haber vermez onu ḳîl ile ḳâl

Ârız olsa gerek tavârık-ı aşk
Berk urusar durur bevârık-ı aşk

Koparısar bunu avâsıf-i aşk
Kapısardır bunu havâtıf-i aşk

Çünkü aşkı bula fenâ-yi sıfât
Zâta verir fenâ savâık-ı zât

Hâsıl olur fenâ-yi küllü vücûd
Olur ol onda vâsıl-i maksûd

İlmden onda behrever olur
Lîki ilmini bî-haber olur

Akl âciz olur u ol derrâk
Hoş dediler ki "*Acz-i derk idrâk*"[151]

Akl hazzı haḳîkatin haberi
Bulunan aşk erinde ayn eseri

Aşk vadisi taşkın denizi
Akıl evi düzgün ve bakımlı evi

Aşk ilminin sonucu bilmezlik
Aşk mülkünün akıbeti ayakta kalmazlık

Aşk sözle olmaz, ona gerçekliği yansıtan özge bir duruş gerek;
aşk rivayetle olmaz, âşığa iz ve görünüş gerek.
Aşk yollarını, ulaşmayı bilenler bilir, ayrılık erbabı anlamaz;
aşk sırrına keşif sahipleri gerek, akıl sahipleri anlamaz.

Beyit

Hey, aşk bağırda özge bir durum ister
Sanma ki boş öyküden sunum ister

Bizim söylediğimiz sadece sezinmedir;
bizim dediklerimiz boş öykünmedir.
Aşk düğümünü çözmeye bir âşık pehlivan gerek;
aşk sözleri kuş dilidir, ona Süleyman gerek.
Bizim isteğimiz
zevki olana andırmadır [= tattırmaktır];
bizim dileğimiz
iradet ehlini kındırmadır [= teşvik etmektir].
Aşk bir güzeldir,
sözü de güzel olur;
aşk bir istektir,
ne yönden bakarsan destek bulur.
Aşk kıssası öyle bir şekerdir ki, kaynattıkça tadı artar;
aşk öyküsü öyle bir öyküdür ki, çoğaltması hoşluğuna hoşluk katar.
Aşk öyle bir güzeldir ki, üstü başı eski olursa da yakışır;
aşk öyle bir gelindir ki, ne giydirsen yaraşır.
Aşk öyle bir nigardır [= puttur] ki, Çin puthaneleri onun güzelliği adına düzülmüştür;
aşk öyle bir puttur ki, bütün puthaneler onun aşkına yapılmıştır.
Aşk öyle bir şaraptır ki, her meyhanede onun kokusu var;
aşk öyle bir sözdür ki, her tekkede onun sözü var.

Vâdî-yi aşk bahr-i mescûru
Hâne-i akl beyt-i ma'mûru

Gâyet-i ilm-i aşk nâ-dânlık
Âhır-i milk-i aşk vîrânlık

Aşk ḳâl ile olmaz, ona hâlet gerek;
aşk rivâyet ile olmaz, âşıka âyet gerek.
Aşk usûlünü erbâb-i vusûl bilir, erbâb-i fusûl anlamaz;
aşk sırrına ashâb-i küşûf gerek, ashâb-i uḳûl anlamaz.

Beyt

Hey aşk derûnda hâlet ister
Sanma ki kuru hikâyet ister

Biz söylediğimiz hemîn sezinmedir,
ve bizim lafzımız kuru öykünmedir.
Aşk müşkülünin halline bir âşık-ı pehlevân gerek;
aşk sözleri kuş dilidir, ona Süleymân gerek.
Bizim maksûdumuz
zevḳi olana andırmadır,
ve bizim murâdımız
irâdet ehlini kındırmadır.
Aşk bir mahbûbdur,
sözü dahı mahbûb olur;
aşk bir matlûbdur,
ne yüzden bakarsan mergûb olur.
Aşk kıssası bir şekerdir, mükerrer ettikçe dil-keş olur;
aşk nakli bir nakıldır, çoğaltması hoş olur.
Aşk bir güzeldir ki, libâsı palâs olursa da yakışır;
aşk bir arûstur ki, ne geydirsen yaraşır.
Aşk bir nigârdır ki, nigâristân-i Çîn onun nakşına düzülmüştür;
aşk bir puttur ki, cemî-i put-hâneler onun aşkına yapılmıştır.
Aşk bir şarâbdır ki, her mey-hânede onun bûyu var;
ışk bir hadîstir ki, her savmaada onun güft ü gûyu var.

Aşk öyle bir güneştir ki, her zerrede yansıması ve sıcaklığı var;
aşk öyle bir ateştir ki, her yerde yalazı ve ısısı var.
Aşk sözleri öyle bir âşıklar bestesidir ki, her sazda çalınır;
sevgi haberleri şu yepyeni gazellerdir ki, mecmualarda yazılır.
Ney delik delik olmuştur, bir daha dinmez;
Çeng iki büklüm olmuş, henüz o gür sesi kesmez.
Tambur iki kılla neler söyler;
ney yanına katılıp birlikte inler.
Ney bir yürür gezerdir, gurbete düşmüş;
ney bir zavallıdır, ayrılığa düşmüş.
Delinmiş yüreği, yürekler deler;
tutuşmış bağrı, ciğerler yakar.
Neyistanı [= kamışlığı] andıkça feryat eder;
yanıp yakılarak durmaz inler.
Yanı sıra derdi olan birlikte yanar;
gönül erleri kalkarak sema eder.

Sema İle İlgili Beyitler

Ey semanın yalnızca adını işiten
Sema çağıltısıdır aşk çarşısında kulağa gelen

Her semayı sanma ki şeytanla ilintilidir
Gönül erlerinin seması Tanrı katıyla ilişkilidir

Evliyanın semaını inkâr eden
Bil ki ayrılmış olur Hak izinden

Onların her semaı yakınlaşma olur
Vecd, hâl ve baştanbaşa rahmete kavuşma olur

Şöyle bil ki, riya lekesi taşımaz onlar
Belki de Hakk'a ulaşmış olanlardır onlar

Her def ve ney onlar için Tanrı'yı zikreder
Gizli diller kendini anlayana belli eder

Eğer sen de anlarsan o dili
Gel, sema et, şeriatte yok sakıncası

Aşk bir güneştir ki, her zerrede aks ü tâbı var;
aşk bir âteştir ki, her yerde şu'le vü tâbı var.
Aşk sözleri bir nağme-i uşşâktır ki, her sâzda çalınır;
muhabbet haberleri şu ter gazellerdir ki, mecmûalarda yazılır.
Ney delik delik olmuştur, dahı dinmez;
çeng pîr olmuş, henûz o âvâzeyi kesmez.
Tanbura iki kıl ile neler söyler;
ney yanına düşüp bile iniler.
Ney hôd bir âvâredir, gurbete düşmiş;
ney bir bî-çâredir, firkate düşmiş.
Delinmiş yüreği, yürekler deler;
tutuşmış derûnu, ciğerler yakar.
Neyistân andığınca nâle eder;
yanıp yakılıban durmaz inilder.
Yanınca derdi olan bile yanar;
semâ eder duruban ehl-i diller

Ebyât-i Semâ

Ey ki_işidirsin hemîn nâm-i semâ
Aşk bâzârında hengâm-i semâ

Her semâı sanma kim şeytânîdir
Bil semâ-yi ehl-i dil rahmânîdir

Kim semâ-yi evliyânın münkiri
Râh-i Hakk'ın bil ki oldur müdbiri

Her semâı onların kurbet durur
Vecd ü hâl ü ser be-ser rahmet durur

Olmaz onda şöyle bilgil sen riyâ
Belki onlar vâsılân-i kibriyâ

Her def ü ney onlara zâkir durur
Gizli diller ehline zâhir durur

Anlar isen sen dahı ger o dili
Var semâ ur şer'de yok müşkülü

Eğer riya ile el ayak oynatırsan
Tanrı'nın yolundan sapmış olursun sen

Kendiliğinden geldiğinde reddetme
Gelmesi için de gayret gösterme

Şu dervişler ki sanırsın bir şeyden habersiz oturur
Gece gündüz kendisini perişan ededurur

Sen onların durumuna kanıp aldanma
Ya da onlara bakıp da inkârcı olma

Bir mana erinin eteğini tut er gibi
Sakın ola ki aldatmasın suret ehli

Bu, Tanrı'nın şanlı âşıklarının yoludur
Udsuz utanmaksız güruhların yolu değildir

Bu şarabın da başka bir baş ağrısı var
Bu kandilin de özge türlü ışığı var

Âlemi çılgına döndüren sevdasıdır
Gönülleri coşturan deryasıdır

Hâl hükümdarları ne güzel laf etmişler:
"Cahil kişiye bu mey helâl değildir" demişler

Can hapsolur ve zından ona ten
Kuş gönül olmuş, kafestir ona beden

Ney ne zaman ki cana cananın müjdesini verir
Canı bedende büyük bir hevesle harekete getirir

Dertli bir demle [= sesle] sesini yüksettiğinde
Her dem ezgiler döktürtür dertlilere de

Aklına beden ve nefis düşüncesi getirme sen
Sema sana da uygun olsun istersen

Âşıklara yaraşır iniltileri neyden işit de
Gönül erleri ne ettiyse onu et sen de

Ney gibi daima inleyedur, çek acı
Ayrılık yüzünden gece gündüz dök göz yaşı

Ger riyâ ile vurursan dest ü pây
Sen olursun fâsık-ı râh-i Hudây

Bî-tekellüf çün gele red etmegil
Gelmesine dahı hem cehd etmegil

Bu gedâlar kim görürsün bî-haber
Kendini durmaz kılar zîr ü zeber

Sen ona mağrûr olup aldanmagıl
Yâ görüp ehline münkir olmagıl

Merd-i ma'nî dâmenin tut merd-vâr
Ehl-i sûret aldamasın zînhâr

Bu tarîḳ-ı pâk-bâzân-i Hudâ
Bu değildir râh-i cavk-i bî-hayâ

Bu meyin de başka bir mahmûru var
Bu çırâğın özge türlü nûru var

Âlemi âşifte_eden sevdâsıdır
Dilleri cûşa veren deryâsıdır

Hoş demişlerdir Hudâvendân-i hâl
"*Nefs-i nâdâna değil bu mey helâl*"

Cân olur mahbûs ü zındân ona ten
Murg dil olmuş kafes ona beden

Ney dile çün müjde-i cânân eder
Cânı tende şevḳ ile cünbân eder

Çün dem-i derd ile ol âvâz eder
Dem be-dem derd ehline dem-sâz eder

Etme sen endîşe-i tab' u hevâ
Tâ semâ ola sana bilgil revâ

Âşıḳâne nâleler neyden işit
Her ne kim ehl-i dil etti onu et

Ney gibi ol dâimâ nâlân sen
Hicr elinden rûz ü şeb giryân sen

Böylesi sema tamamiyle hâlet olur
Zevk, şevk ve yanıştır ve kendiliğinden gelir

Nefis bu hâletle yere serilir
Ve bu sema nefse huzur verir

Kıskançlık, cimrilik, kin, hırs ve haset
Ve daha insanda olan bir sürü afet

Bu sema bunları gönülden siler süpürür
Yaşadıkça seni ona karşı görür gözetir

Böyle olmayıp da horon tepen
Bil ki dinini eksiltir durup dururken

Aşk işi şaşılacak bir kâr [= iş] olur;
aşk pazarı görülmedik pazar olur.
Her kim ki aşk sırrından haberi vardır;
yemekten ve içmekten kaçınır.
Her kim ki aşk sözünden hoşlanır;
dünya bağlısı ile sohbeti ona öldürücü zehir olur.
Kim ki aşk ve sevgi davası güder;
zamanın kadısı ondan iki tanık ister:
biri dili her daim sevileni anmak,
biri gönlü sürekli fikrinde olmak;
madem ki tanıkları bulunmaz,
sözüne kulak asılmaz.
Aşk Allah katında görevli bir çavuştur,
yabancıları Hak yolundan kovar, giderir;
aşk her katkı ve eksiklikten uzak yüce Tanrı'nın süpürgesidir,
gönül evini Allah için süpürür.
Aşktır yüreği Hakk'a yaraşır duruma getiren;
aşktır gönlü O'na yarar ettiren.
Halkın yüreği demir olur, âşığın yüreği de saf altın aslında;
o et ile kan arasında, bu "iki parmak arasında."[152]
Âşık gönlü öyledir ki, iki dünyada da tertemiz, bil;
sanma ki konik yapılı bir etten başka bir şey değil.
Âşık gönlü bir şehir olur, içi güzelliklerle dolu;
belki bir kâbe olur, bütün insanlar tavaf eder onu.

Bu semâ olur tamâmet hâlet ol
Zevḳ u şevḳ u sûziş ü bî-illet ol

Nefs olur bu hâlet ile ser-nügûn
Bu semâı bil verir nefse sükûn

Hıkd ü buhl ü kîn ü hırs u hem hased
Dahı âdemde olan evsâf-i bed

Bu semâ onu gönülden arıdır
Durduğunca seni ondan korudur

Kim ki böyle olmayıban raks eder
Bil ki dînin o duruban naks eder

Aşk kârı bü'l-aceb kâr olur;
aşk bâzârı garîb bâzâr olur.
Her ki sırr-i aşktan haberi olur;
yemekten ü içmekten hazeri olur.
Her kim ki sehun-i aşka kâil olur;
ehl-i dünyâ sohbeti ona zehr-i ḳâtil olur.
Kim ki da'vâ-yi aşk u muhabbet eder;
kâzî-yi vakt ondan iki güveh ister:
Biri dili dâim ma'şûk zikrinde olmak;
biri gönlü müdâm fikrinde olmak;
mâ-dâm ki şâhidleri bulunmaz,
sözüne istimâ olunmaz.
Aşk bir çâvûş-i rabbânîdir,
ağyârı Hak yolundan kovar, giderir;
aşk bir cârûb-i sübhânîdir,
gönül evini Allâh için süpürür.
Aşktır dili Hakk'a sezâvâr ettiren;
aşktır gönlü ona yarar ettiren.
Dil-i halk âhen olur, dil-i Âşık zer-i ayn;
o et ile kan arasında, bu "*beyne'l-isbe'ayn.*"[152]
Dil-i âşık o olur, iki âlemde berî ola;
bu değil kim bir gûşt-i sanevberî ola.
Âşık gönlü bir şehr olur, içi pür-letâif;
belki bir Ka'be olur, âlem onu tâif.

Âşık gönlü Arş olur,
görünüşte yerde ise;
Hak isteyen onda bulur,
her nerede ise.
İlk nokta ki varlık dairesinde görünür
ve ilk haberci ki oluş kırında gezinir,
gerçek âşığın gönlü ve ergin insanın yüreğidir.
Hayvanî ruh
gönül sofrasının artığının dilencisidir;
nefsânî ruh da
o sofranın lokmasının dilencisidir.
Eğer temiz tutarsan, Rahman kâbesi olur;
eğer temiz olmazsan, Şeytan evi olur.
Yabancıların yazı çizisinden eğer pak olursa gönül tahtası,
onun için elbette kolay her zor işi aşması.
İnsan dedikleri dildir [= gönüldür] ;
bir avuç toprak değildir;
âdemoğlu dedikleri gönüldür;
bunu anlamayan silme cahildir.
Vücut azalarının sultanlık menşuru
gönül adına yazılmıştır,
ve beden padişahının kutlu beratı
onun adına bildirilmiştir.
Bütün uzuvlar dirlik için ondan yardım dilenir,
ve bütün beden kuvvetlerine ruhları o yardıma çağırır.
Beden uzuvlarının dinlenmesi onun hareketiyledir;
Yürek bir padişahtır, bütün uzuvları yöneten bir ulu;
gönül bir sultandır, cihan gücü kuvvetiyle dolu.

Beyitler

Ey gönlün dermansız derdine esir olan
Gönlün uçsuz bucaksız deryasında boğulan

Bil ki gönül Hak sırlarının saklandığı gömüdür
Ve de Hakk'ın yüzünün göründüğü gözgüdür

Âşık gönlü arş olur,
zâhirde yerde ise;
Hak isteyen onda bulur,
her kanda ise.
Evvel nokta ki dâire-i vücûdda zâhir olur,
ve evvel berîd ki sahrâ-yi hudûsta sâir olur,
dil-i âşık-ı sâdık ve kalb-i insân-i kâmil olur.
Rûh-i hayvânî
dil hônunun fazlasının sâilidir,
ve rûh-i nefsânî dahı
o hônun lokmasının sâilidir.
Eğer pâk tutarsan, ka'be-i Rahmân olur
ve eğer bî-pâk olursan, hâne-i şeytân olur.
Nakş-i ağyârdan eğer pâk ola tahta-i dil,
keşf olur elbette onda her müşkül.
İnsân dedikleri dildir,
bir avuç gil değildir;
âdem dedikleri gönüldür,
bunu anlamayan göldür.
Menşûr-i saltanat-i a'zâ-yi ten
dil nâmına tahrîr olunmuştur,
ve berât-i hümâyûn-i pâdişâhî-yi beden
onun adına takrîr olunmuştur.
Cemî-i a'zâ hayâtı ondan istimdâd eder,
ve cemî-i kuvâya ervâhı o imdâd eder.
İstirâhat-i a'zâ-yi beden onun hareketi iledir,
ve bir kaç gün baḳâ-yi insân onun bereketi iledir.
bir kaç gün insanın diri kalışı onun bereketiyledir.
Dil bir pâdişâhtır, cevârih onun raiyyeti;
gönül bir sultândır, cihân dolu milketi.

Ebyât

Ey esîr-i derd-i bî-dermân-i dil
Garka-i deryâ-yi bî-pâyân-i dil

Bil ki dildir mahzen-i esrâr-i Hak
Ol durur âyîne-i dîdâr-i Hak

İnan ki, eğer temizlersen, giderse pası
Görünür ezel nurlarının yansıması

Gönül yaklaşılmaz kapının güvenilir eri
Gönül insan yapısının temeli

Kutsal ruh [= Cebrail] dostudur onun
Küllî akıl gece bekçisidir onun

Nefis ile canın ortası onun yeri
Birisi ana olur, baba olur birisi

Sanki ruh su olmuş, nefis de toprak
Bu ikisinden olmuş bir çocuk, temiz pak

Kimi zaman suya meyledip yalınlaşır
Kimi de toprak yüzünden yoğunlaşır

Gece ve gündüz döner durur ve yorulur
Kalp kelimesi o yüzden ona ad olur

Gah yakınlık, gah uzaklık, gah bakış
Gök gibi "*iki parmak arasında*"[153] dönüp duruş

Her kim ki dil denizine dalıp girer
Yüz binlerce mana incisi çıkarır

Her kimin ki eline mana incisi geçer
İşte o zaman bağrında gönül olur

Gönül sırrını bilmeyenin gönül evi
Gönül değil, olsa olsa bir şeytan damı

Gönül evi doğruluk ve duruluk madeni
Yüce Tanrı'nın zat nurlarının görünme yeri

Gönüldür bil ki ruh sırlarını keşfedici
Gönüldür bil ki ruh yağmurlarını kabul edici

Zühd, takvâ, kurbet ve havf ü recâ
İhtiyar, sıdk, ihlas ve dua

Tevbe, tevhid, iman ve şeksiz bilgi
Ve sebat ve vera' ve de din sevgisi

Jengini ger pâk edersen bî-gümân
Aks-i envâr-i ezel olur ayân

Dil emîn-i bârıgâh-i mahremî
Dil esâs-i kârıgâh-i âdemî

Rûh-i kudsî hem-nişînidir onun
Akl-i küllî pâsübânıdır onun

Nefs ile cân arası ona makar
Birisi mâder olur biri peder

Gûyâ olmuş rûh âb ü nefs hâk
Bu ikiden doğmış ol ferzend-i pâk

Gâh âba meyl edip eltaf olur
Hâk ucundan geh kesâfetler bulur

Rûz ü şeb gerdân ü bî-ârâm olur
Kalb lafzı ol sebebden nâm olur

Gâh üns ü gâh kurb ü gâh ayn
Çarh-veş gerdende "*beyne'l-isba'ayn*"[153]

Her ki dil deryâsına dalıp girer
Sad hezârân dürr-i ma'nî çıkarır

Her ki _ana dil ma'nisi hâsıl olur
Ol zamân sadrında onun dil olur

Şol ki dil fehvâsını nâ-dân olur
Dil değil ol hâne-i şeytân olur

Hâne-i dil ma'den-i sıdk u safâ
Mazhar-i envâr-i zât-i kibriyâ

Dil durur bil kâşif-i esrâr-i rûh
Dil durur bil ḳâbil-i emtâr-i rûh

Zühd ü takvâ kurbet ü havf ü recâ
İhtiyâr ü sıdk u ihlâs u duâ

Tevbe vü tevhîd ü îmân ü yaḳîn
Hem sebât ü hem vera' hem mihr-i dîn

Gönlün nitelikleridir bunların hepsi
Eğer gönlünü temizleyip de arıtırsan sen seni

Gönül ki daima Hakk'ı anmayı iş edinir
O da onu kendi sırları denizine daldırır

Dil nedir, yine ehli bilir;
onu bilen Hakk'ı bilir.
Mücevherci ki henüz hamdır,
yakutu mermer taşı sanır.

Beyitler

Toprakta gizli gönül tanesini sakın ha
Yanılıp da dünya tanesi yerine koyma

Gönül Tanrı yüzünün aynasıdır
Emirler ve yasaklar elinde tutsaktır

Kişi gönül perdesini açtığında
Yüz binlerce güçlük çıkar ortaya

Her güçlük için bin mana
Her mana için bin dava

Her dava için bin horluk
Her horluk için bin sarhoşluk

Her sarhoşluk için bin mahmur
Oldu birisi Hüseyin Mansur

Tanrım!
Gönül kadrini bilenlerin kadri ve izzeti için;
Tanrım!
gönül erenlerinin eşiğindeki hürmeti için;
Tanrım!
Şu aşıklarının yüzü suyu için
-ki ceberut boşluğunda muhabbet çölüne düşerek avare olup, sana ulaşmanın o tatlı suyunu arzularlar ve dili damağı kurumuş gezerler-,
ve şu dostlarının ayaklarının tozu için

Cümlesi evsâf-i dildir ger onu
Sâf edip pâk eder isen sen seni

Dil ki dâim zikr-i Hakk'ı kâr eder
Ol onu müstağrak-i dîdâr eder

Dil nedir, gine ehli bilir;
onu bilen Hakk'ı bilir.
Cevher-şinâs ki henûz hâmdır,
yâḳûtı sanır ki seng-i ruhâmdır.

Ebyât

Dil-dâne ki gildedir nihânî
Zann etme ki dâne-i cihânî

Dil âyîne-i cemâl-i şâhî
Mahkûm-i evâmir ü nevâhî

Her kim açar ise perde-i dil
Peydâ ola sad hezâr müşkil

Her müşkil için hezâr ma'nî
Her ma'ni için hezâr da'vî

Her da'vi için hezâr pestlik
Her pestlik için hezâr mestlik

Her mestlik için hezâr mahmûr
Oldu birisi Hüseyn-i Mansûr

İlâhî!
Dil kadrini bilenlerin kadri ve izzeti için;
İlâhî!
gönül erenlerinin eşiğinde hürmeti için;
İlâhî!
Şu âşıklarının yüzü suyu için
-ki fezâ-yi ceberûtta bâdiye-i muhabbetine düşüben âvâre olup, zülâl-i visâline müteşavvık u atşân gezerler-,
ve şu muhiblerinin ayağı tozu için

-ki melekût kırlığında aşkının ıssız köşe bucakları içinde çaresiz kalıp özleminin
çekimiyle şaşkın ve düşkün olup yürürler-;
şu şarap satan ihtiyar şevki için
-ki aşk harabatında oturup, gönül erlerine lutfuyla o yasak evi şenlik yerine çevirir-,
ve şu ebedî diri sakinin aşkı için
-ki Hak meyhanesinde bulunup, dudağının aksiyle şarap kadehinin içini nurla
doldurur-;
Tanrım!
o ay yüzlü sakinin
güzelliği için,
güzelliği içinde çekiciliği için;
alnına düşmüş saçının kıvrıklığı için,
yan bakışının paylayışı için;
şeker sözlü dudağı için,
saçlarındaki büküntü için;
zülfündeki dalgalanış için,
örgüsündeki giriş çıkış için;
boyundaki doğruluk için,
sözündeki doğruluk için;
Kimi zaman şive ile nazı için
Kimi zaman lütfedip niyazı için;
şu miske bulanmış kıvırcık saçı için,
o gül yanaklı yanağı için;
şu elindeki cam [= kadeh] aşkına,
o dudağındaki müdam [= şarap ıslaklığı] aşkına
yüce katına ulaşmayı dileyen
ve sana kavuşmayı isteyen
kullarına
aşk meyhanesinden bir köşede sığınak
ve ezel humundan bir yudum ham içecek
nasip eyle ki
belirip ortaya çıkma cübbesini çıkarıp
ve kişi olarak varlık kazanma sarığını savurup;
şan ve şöhret yakasını yırtıp
ve kınanma taşından korkmayıp;
sarhoş ve bir şeye aldırış etmezlere dönüp
ve de yerinde duramaz çılgın bir âşık olup

-ki sahrâ-yi melekûtte aşkın beriyyesi içinde bî-çâre olup şevḳın cezbesi ile vâlih ü hayrân olup yürürler-;
şu pîr-i mey-fürûş şevḳı için
-ki aşk harâbâtında oturup ehl-i dile lutfu ile o haremi ma'mûr eder-,
ve şu sâḳî-yi bâḳînin aşkı için
-ki Hak mey-hânesinde durup la'l-i lebi aksi ile bâde için pür-nûr eder-;
İlâhî!
o sâḳî-yi meh-rûnun hüsnü için,
hüsn içinde ânı için;
turresinin tâbı için,
gamzesinin itâbı için;
şeker sözlü deheni için,
saçlarının şikeni için;
zülfündeki şu ham için,
gîsûsundaki derhem için;
kaddindeki râstlık için,
sözündeki râstlık için;
geh şîve ile nâzı için,
geh lutf ile niyâzı için;
şu ca'd-i müşkibârı için,
o had-i gül-izârı için;
kimi zaman şive ile nazı için,
kimi zaman lutfedip niyazı için;
şu elindeki câm aşkına,
o la'lindeki müdâm aşkına
hazretine tâlib
ve visâline râğıb
olan kullarına
aşk meykedesinden bir kûşede maḳâm
ve ezel humundan bir cür'a mey-i hâm
nasîb eyle kim
taayyün cübbesin çıkarıp
ve teşahhus destârın giderip;
izzet yakasın çâk
ve seng-i melâmetten bî-bâk,
mest ü lâ-übâlî-vâr
ve âşık-i bî-karâr

gece gündüz o kutlu sarayın eşiğini ziyaret etsinler,
ve gün boyunca o ulu yasak evin çevresinde dolaşsınlar.
Öyle bir şaraptan içir ki, selsebil ona imrensin;
öyle bir kadehten sun ki, Cem'in camı onu kıskansın.
Öyle bir şaraptan ver ki, sunucunun yanağı gibi parlak olsun;
öyle bir kadehten sun ki, dudakları gibi arı ve pak olsun.
Öyle bir şaraptan ver ki, gözü gibi gönlü huzursuz etsin;
öyle bir kadehten sun ki, yüzü gibi aydınlık ve güzel olsun.
Öyle bir şaraptan ver ki, sözü gibi efkâr dağıtsın;
öyle bir kadehten sun ki, yanağı gibi ter ü taze olsun.
Öyle bir meyden ver ki, kavuşması gibi hiç tasa bırakmasın;
öyle bir kadehten sun ki, yüzü gibi ferahlık verici olsun.
Öyle bir meyden ver ki, yanağı gibi ateşli olsun;
öyle bir kadehten sun ki, gözüm gibi yaşlı olsun.
Öyle bir meyden ver ki, durulukta yakut gibi olsun;
öyle bir kadehten sun ki, içinde can için azık bulunsun.
Öyle bir meyden ver ki, ruha rahat ve huzur olsun;
öyle bir kadehten sun ki, içi dolu nur olsun.
Öyle bir meyden ver ki, cana can katıcı ve gönül yapıcı olsun;
öyle bir kadehten sun ki, göz açıcı ve zevk verici olsun.
Öyle bir meyden ver ki, cennet hurilerinin sıkma suyu olsun;
öyle bir kadehten sun ki, cennet yapımlı bir kadeh olsun.
Öyle bir meyden ver ki, damlası abıhayat gibi ebedî dirlik sunsun;
öyle bir kadehten sun ki, sakisi zamanın Hızır'ı olsun.

Beyitler

Ey kulak memesi gümüş gibi beyaz içki sunucu
Gel, altın kadehte şarap sun da içelim onu

Gel, ey gül endamlı, ay yüzlü sunucu
Getir kadehi, gitsin gönülden bu macera eni konu

Ey ebedî diri olan sunucu, bize ver şarap
Ki gam zehrinin panzehir taşıdır şarap

Ciğer zehirlenmiştir, şaraptır onu iyileştirecek
Ne hoştur o üzüm ki ateştir yetiştiği toprak

olup, gece gündüz o âsitâne-i devlete zâir
ve leyl ü nehâr o harîm-i izzete mücâvir
olalar.
Bir meyden nûş ettir ki, selsebîl ona hasret ede,
ve bir kadehten sun ki, câm-i Cem ona reşk ede.
Bir meyden ver ki, ârız-i sâḳî gibi tâbinâk ola,
ve bir kadehten sun ki, lebleri gibi sâfî vü pâk ola.
Bir meyden ver ki çeşmi gibi dil-âşûb ola;
bir kadehten sun ki, yüzü gibi rûşen ü hûb ola.
Bir meyden ver ki,lafzı gibi gam-güsâr ola;
bir kadehten sun ki, la'li gibi âbdâr ola.
Bir meyden ver ki, vaslı gibi terah-zidây ola;
bir kadehten sun ki, cemâli gibi ferah-fizây ola.
Bir meyden ver ki, haddi gibi âteşdâr ola;
bir kadehten sun ki, dîdem gibi hûn-bâr ola.
Bir meyden ver ki, safâda yâḳût ola;
bir kadehten sun ki, içinde câna ḳût ola.
Bir meyden ver ki, rûha râhat ü huzûr ola;
bir kadehten sun ki, içi dolu nûr ola.
Bir meyden ver ki, hayât-bahş ü dil-âbâd ola;
bir kadehten sun ki, dîde-küşâ vü safâ-dâd ola.
Bir meyden ver ki, asîr-i hûrân-i behişt ola;
bir kadehten sun ki, câm-i cennet-sirişt ola.
Bir meyden ver ki, katresi âb-i hayvân ola;
bir kadehten sun ki, sâḳîsi Hızr-i zamân ola.

Ebyât

Elâ ey sâḳî-yi sîmîn-binâ-gûş
Beri sun câm-i zerrîn kılalım nûş

Gel ey sâḳî-yi meh-rûy-i gül-endâm
Getir câmı gide dilden ser-encâm

Sun ey sâḳî-yi bâḳî bize sâgar
Ki gam zehrine mey tiryâk-i ekber

Ciğer mesmûm ü mey tiryâki onun
Hoş ol âbî ki âteş hâki onun

Ey saki, sen sırça kadehte sun şarap bize
Ateşinden eriyip kadeh su gibi dökülsün yine

Sun ey saki dirilik kadehi ki
Bulalım ebedîlik dirliğini

Ruh verici şarabı altın kadehten
Sunuver ki geçelim candan ve baştan

Sunuver şarabı canı dirilt
Azat gönlü kendine kul et

Sun onu, çünki taze can bağışlar o
Bitik yaşlıyı delikanlı kılar o

Nerede o şarap ki akıcı yakuttur
Gönle kuvvet veren can azığıdır

Acep nerede şu en büyük iksir
Ki gamı kalpten bakır gibi eritir

Bu gamdan bir anda uzaklaştır beni sen
Haramı sun helal eyle onu sen

Ey saki, şarapla dolu kadehler sun
Ki o şarap ruha rahatlık versin

Ey sunucu, gül renkli, gül kokulu şarap sun
Öyle bir şarap ki insanı melek huylu etsin

Gönlün mirası Cem'den bir kadehse
Gönül niçin bir dem onsuz dursun öyleyse

Ey sunucu, cana güzel koku sürüver
Kevser havuzu suyu sunuver

O güzel gözlü hurilerin dudağının şarabını
En yüksek cennet meyvesinin suyunu

Ey sunucu, elest kadehini sun, içelim
Ki iki cihandan da el yıkayalım

İlâhî lutuf cezbesi şarabını sun
Ki bizde hiçbir haram bırakmasın

Ne mutluluk cana can katan esinti ve reyhan kokusu arasında
Ruh verici şarabı Rıdvan sunacak olsa

Sun ey sâḳî bize sen âb-gîne
Döküle âteşinden âb gine

Sun ey sâḳî sen âb-i zindigânî
Ki bulavuz hayât-i câvidânî

Şarâb-i rûh-bahşı câm-i zerden
Sunuver kim geçevüz cân ü serden

Sunuver câmı cânı zinde etgil
Dil-i âzâdı sana bende etgil

Sun onu kim bağışlar tâze cân ol
Kühen pîri kılar yeni cüvân ol

Hani ol mey ki yâḳût-i revân ol
Dile kuvvet veren ḳût-i revân ol

Aceb hani ki şol iksîr-i a'zam
Ki mis gibi eriye kalbden gam

Bu gamdan bir nefes eğle beni sen
Harâmı sun helâl eyle onu sen

Sun ey sâḳî dolu râh ile akdâh
Ki rûha revh u râhat vere ol râh

Sun ey sâḳî mey-i gül-reng ü gül-bûy
Şu mey kim âdemi eyler melek-hûy

Dilin mîrâsı Cem'dendir çü bir câm
Niçin ede dil onsuz bir dem ârâm

Elâ ey sâḳî kıl cânı muattar
Sunuver bir zülâl-i havz-i Kevser

Şarâb-i câm-i la'l-i hûr-i îni
Asîr-i mîve-i huld-i berîni

Elâ ey sâḳî sun câm-i elesti
Yuyavuz dü cihândan tâ ki desti

Şarâb-i cezbe-i lutf-i İlâhî
Ki bizde komaya hergiz menâhî

Zehî devlet meyân-i revh u reyhân
Şarâb-i rûh-bahşı vere Rıdvân

Başka Beyitler

Ey dünya şan ve şöhretine esir düşmüş
Mana tuzağı ilmeklerine takılıp kalmış

Sabah vakti al eline kadeh sen
Sarhoş ve şk yüzünden huzursuz olmak istersen

Dost kokusu eğer ererse can genzine
Can ve gönül feda olsun dost köyüne

Ey sunucu, gel, canı yalımlandıran kadeh ver
Bülbüle nevruzun geldiğini söyle, sevindir

Gönül bağının papağanını sarhoşa döndür
Can bülbülünün başını döndür

Aşk kadehinden şarap ver, saf ve arı
Hak küpünden bir şarap ver, bulunmasın benzeri

Böylece hepimiz sürahi sarhoşu olalım
Arş'a ve Ferş'e çağıltı bırakalım

Hepimiz bir ve benzer olalım
Yabancıların şişesini taşa vurup kıralım

Varlık tozunu gönülden silkelim
Himmet ayağıyla en yüksek basamağa varalım

Ey gönül, sen yüksek konağı bırak
Lâ kılıcını çekmeden illâ'yı bırak

Ey aşk mektebine yeni başlayan
Gel, çalış, ruh olsun aşk alfabesi okuyan

Temizlen, bu bağ ve engellerden kurtul
Hak yolunda çok tetik ve ayağına çabuk ol

Köyünü yık ki köyünü göresin
Renk ve koku bırakma ki kokusunu alasın

Gönül dostun güzelliğine katılıp yok olduğunda
Onda ne öz kokusu kalır, ne de post rengi onda

Bil ki ayrılma o yerde ortaya çıkar
Ki orada gönül pazarı patırtı gürültüyle dolar

Bahr-i Dîger

Ey esîr-i neng ü nâm-i dünyevî
Beste-i hengâm-i dâm-i ma'nevî

Subh-dem al sen eline câm-i aşk
Tâ olasın mest ü bî-ârâm-i aşk

Ger meşâm-i câna ire bûy-i dost
Cân ü dil ola fedâ-yi kûy-i dost

Sâkıyâ gel câm-i cân-efrûz ver
Bülbüle sen müjde-i nev-rûz ver

Tûti-i bâğ-i dili hayrân kıl
Andelîb-i cânı ser-gerdân kıl

Aşk câmından şarâb-i nâb ver
Humm-i Hak'tan bir mey-i nâ-yâb ver

Tâ olavuz cümle mest-i bülbüle
Arş ü ferşe bıragavuz gulgule

Cümlemiz yek-reng ü yek-dil olavuz
Şîşe-i ağyârı senge çalavuz

Gerd-i hestîyi gönülden silkevüz
Pây-i himmetle ulâya kalkavuz

Ey gönül sen menzil-i bâlâyı ko
Tîğ-ı lâ'yı çekmeden illâ'yı ko

Ey nev-âmûz-i debîristân-i aşk
Var dürüş rûh ola ebced-hân-i aşk

Bu alâyıḳtan mücerred pâk ol
Hak yolunda sen kavî çâlâk ol

Kûyünü yıkgıl göresin kûyünü
Reng ü bû koma alasın bûyunu

Dil ki_olur müstağrak-ı dîdâr-i dôst
Olmaz onda bûy-i mağz ü reng-i pôst

Tefrika ol yerde bil peydâ olur
K'onda dil bâzârı pür-gavgâ olur

Kuş gibi tuzak yemine yakalanır
Tanıdık tanımadıklara tutulur kalır

Bir gönül ki işi perişanlık olur
O gönül ayakta durmaz, çarçabuk yıkılır

Bir gönül ve bin arzunun bir arada olması zor
Onu bir yap, çünkü sende bir gönül var

Her kim ki yalınlık içinde tek olmaz
Mana erleri onu hiçbir zaman er saymaz

Ayağın fikir bağıyla ne zamana kadar bağlı kalacak
Kurtul ki olasın Hak nurundan pay alacak

Noldun ey gönül, yürü tuzaktan kurtul
Git kutsal haremde huzur içinde otur

Ey gülen gül, açıl lâle gibi
Nevruz yeli erişti ve ilkbahar bulutu

Gam yolundan gel geç bir an içinde
Çörçöp ve süprüntü bağ olmasın ayağında

Gel, kutsal bülbülle sırdaş ol
Var, sabah yeliyle yoldaş ol

Vakit vakit cana can katan kadehi gör
Kavga eden erlerin karşılaştıkları hâlleri gör

Özlemi olmayan kişi sevgiden beridir
Aşk doğanının kanat tüyü sevgidir

Özlem, yokluğu isteyen erlerin yurdu yuvası
Tanrı'nın nura batmış özlemli erlerinin kıblesi

Özlem aşk ehlinin başlarında taç olur
Özlem hürmet hareminin kılavuzudur

Aşk özlemsiz olsa olgunlaşmaz
Top çevgansız olursa oyun oynanmaz

O gülün tatlı yeli ne zaman ki eser
Nice bülbül bağda dile gelir, öter

Murg gibi beste-i dâne olur
Mübtelâ-yi hîş ü bîgâne olur

Bir gönül ki_işi perîşânlık olur
Ol gönülde tîz vîrânlık olur

Bir dil ü bin ârzû müşkil durur
Bir kıl onu sende çün bir dil durur

Her ki tecrîd içre olmaz ol ferd
Ehl-i ma'nî saymaz onu hîç merd

Nice_olasın bend-i fikre pây-bend
Çık ki_olasın nûr-i Hak'tan behremend

Noldun ey dil yürü terk-i dâm kıl
Var harîm-i kudsta ârâm kıl

Ey gül-i handân açılgıl lâle-vâr
Bâd-i nev-rûz erdi ebr-i nev-bahâr

Râh-i gamdan gel güzer kıl bir nefes
Olmagıl sen pây-bend-i hâr ü has

Bülbül-i kuds ile var hem-râz ol
Sen nesîm-i subh ile dem-sâz ol

Geh gehî câm-i hayât-âmîzi gör
Hâlet-i merdân-i şûr-engîzi gör

Kim ki şevḳı yok muhabbetten berî
Şevḳ olur şâh-bâz-i aşkın şeh-peri

Şevḳ dâr ü hâne-i ehl-i fenâ
Kıble-i müştâk-ı pür-nûr-i Hudâ

Şevḳ olur aşk ehlinin tâc-i seri
Ol harîm-i hürmetindir reh-beri

Aşk bî-şevḳ olsa bulmaz ol kemâl
Gû ki bî-çevgân ola bâzî muhâl

Çün nesîmi ol gülün peydâ olur
Nice bülbül bâğda gûyâ olur

Özleminin dudağından şu ki kadeh doldurur
O kimse cihanda dost ile huzur bulur

Kişinin madeni mücevher dolu oldu mu
Altın ve gümüşle doludur etek ucu

Muhabbet yaygısı içinde yol bulan kimse
Oturur,vezir gibi, şah ile birlikte

kişiyi yücelere alır, gider
Felek, ayağının toprağını başına taç eder

Muhabbet yolunda asılan kişiye ne acı
Sevdiğinin saçı ip olur, boyu da dar ağacı

Vahdet kılıcı varlığını paralar
Lâ hançeri her taraftan yaralar

Yokluk gönül erlerinin gezinti yeri
Ergin âşıkların iki yanı ağaçlı ulu yolu

Bu yolun faziletli eri dedi ki:
"Yokluk bir yol ve varlık konağı"

Arayana son yakışmaz olur
Çünkü onun dileği sonsuzluktur

Arayanların, yolcuların ve koyulanların yola
Varlığın gerçek sahibi yönelir, güç bağışlarsa

Her biri yaklaşır, bağrını Arş'a dayar
Ama özlemi yine de çoğalıp artar

Yakınlık erleri özleminin arttığını anlar
Kavuşma erleri sevgisinin arttığını anlar

Ey sunucu, şarap ver, dediğim bir efsane
Her kim ki sözde kaldı, o uzaktır gerçeğe

Tanrım!
Aşkının meyhanesinde oturanların kerametleri için;
Tanrım!
sevginin şarabından içenlerin esenlikleri için;

La'l-i şevḳından şu kim pür-câm olur
Ol cihânda yâr ile ârâm olur

Her kimin dolu güherdir ma'deni
Pür zer ü sîm ile zîr-i dâmeni

Kim muhabbet nat'ı içre reh bulur
Ferz gibi hem-nişîn-i şâh olur

Bu saâdet her kimi der-ber kılar
Hâk-i pâyını felek efser kılar

Kim muhabbet yoluna ber-dâr olur
Dârı kadd ü habli zülf-i yâr olur

Tîğ-ı vahdet varlığını pâralar
Hançer-i lâ her taraftan yâralar

Nîstî cevlângehi ehl-i dilin
Şâhrâhı âşıḳân-i kâmilin

Dedi ol kim bu yolundur fâzılı
Nîstlik bir râh ü hestlik menzili

Tâlibe olur nihâyet nâ-revâ
Çünkü matlûbu onun bî-müntehâ

Tâlibân ü sâlikân ü reh-revân
Himmet ede çün Hudâvend-i cihân

Her birisi arşa pehlûsun verir
İştiyâkı hem gine efzûn olur

Ehl-i kurbet şevḳını artık bilir
Vuslat ehli aşkını artık bilir

Sâkıyâ mey ver ki bu efsânedir
Her ki sözde kaldı ol bîgânedir

İlâhî!
Aşkın meykedesinde oturanların kerâmetleri için;
İlâhî!
muhabbetin bâdesinden içenlerin selâmetleri için;

Tanrım!
aşk harabatında yatan düşkünler için;
Tanrım!
muhabbet çölünde düşen yayalar için;
Tanrım!
âşıklarının çektikleri belâlar için;
Tanrım!
seni sevenlere ettiğin eza cefalar için;
Tanrım!
aşk ehlinin avareliği için;
Tanrım!
dert ehlinin biçareliği için;
Tanrım!
aşk sarhoşlarının sarhoşluğu için;
Tanrım!
muhabbat çılgınlarının başı dönmüşlüğü için;
Tanrım!
nefis gazilerinin kahramanlıkları hakkı için;
Tanrım!
gönül padişahlarının güç ve kudretleri hakkı için;
Tanrım!
sana ulaşan erlerin güvenlik ve kurtuluşları hakkı için;
Tanrım!
seni yürekten isteyen kullarının içtenlikleri hakkı için;
Tanrım!
şu arı canların temizlikleri hakkı için;
Tanrım!
şu yıkık gönüllerin şenlikleri hakkı için;
Tanrım!
yalın cevherlerin yalınlıkları hakkı için;
Tanrım!
kutsal ruhların ettikleri dua ve dilekleri hakkı için;
Tanrım!
arı nefislerin yaradılışlarının arılığı için;
Tanrım!
iyi kimselerin tabiatlerinin duruluğu için;

İlâhî!
aşk harâbâtında yatan üftâdeler için;
İlâhî!
muhabbet beriyyesinde düşen piyâdeler için;
İlâhî!
âşıklarının çektikleri belâlar için;
İlâhî!
seni sevenlere ettiğin ibtilâlar için;
İlâhî!
aşk ehlinin âvâreliği için;
İlâhî!
derd ehlinin bî-çâreliği için;
İlâhî!
aşk mestlerinin hayrânlığı için;
İlâhî!
muhabbet şaydâlarının ser-gerdânlığı için;
İlâhî!
nefs gâzîlerinin pehlevânlıkları hakkı için;
İlâhî!
dil pâdişâhlarının sultânlıkları hakkı için;
İlâhî!
vuslat ehlinin emn ü halâsı hakkı için;
İlâhî!
irâdet kullarının ihlâsı hakkı için;
İlâhî!
şu arı cânların tahâretleri için;
İlâhî!
şu yıkık gönüllerin imâretleri için;
İlâhî!
cevâhir-i mücerredenin tecrîdleri hakkı için;
İlâhî!
ervâh-i mukaddesenin tahmîdleri hakkı için;
İlâhî!
nüfûs-i zekiyyenin zekâ-yi cibilletleri için;
İlâhî!
zevât-i tayyibenin safâ-yi tabîatleri için;

Tanrım!
Arş'ı taşıyan meleklerin kuvvetleri için;
Tanrım!
kahır meleklerinin satvetleri için;
Tanrım!
Cebrail'in güvenilirliği hakkı için;
Tanrım!
Azrail'in buyruk dinlerliği hakkı için;
Tanrım!
Mikâil'in kusursuz hükmedişi hakkı için;
Tanrım!
İsrafil'in sûra üfleyişi hakkı için;
Tanrım!
şu bütün yüksek tekkelerde yalnız yaşayanların,
İlliyyîn meclislerinde tesbih edenlerin;
şen ve bakımlı eve hizmet edenlerin,
nur dolu sarayın hazinesini bekleyenlerin;
dokuz kubbeli revakta oturanların,
rızıkların paylaşımını yapanların;
yeşil kümbeti düzüp kuranların,
toprak yaygısına huzur sağlayanların;
"*sonra iş bölümü yapan*"[154] iş erlerinin,
yani büyük melekler birliğinin
yakınlıkları hakkı için
ve cümle yeryüzü ve gökyüzü meleklerinin kullukları hakkı için;
Tanrım!
peygamberler zümresini ululayışının hakkı için;
Tanrım!
götürü velileri yüceltişinin hakkı için;
Tanrım!
şu peygamberlik divanının sultanı
ve cahillik şeytanlarının Süleyman'ı;
o tahkik kervanının öncüsü
ve tevfik meydanının usta at sürücüsü;
o varlık ülkesinin önderi
ve tüm varlıklar defterinin ilk sözü

İlâhî!
hamele-i arş'ın kuvvetleri için;
İlâhî!
melâike-i kahrın satvetleri için;
İlâhî!
Cebreîl'in emâneti hakkı için;
İlâhî!
Azrâîl'in itâati hakkı için;
İlâhî!
Mîkâîl'in adl-i bî-kusûru hakkı için;
İlâhî!
İsrâfîl'in nefh-i sûru hakkı için;
İlâhî!
şu cemî-i mu'tekifân-i savâmi'-i berîn
ve müsebbihân-i mecâmi'-i illiyyîn,
ve sedene-i beyt-i ma'mûr
ve hazene-i sarây-i pür-nûr,
ve sâkinân-i rüvâk-ı nüh tâk
ve mukassimân-i taḳâsîm-i erzâk,
ve imâret-künân-i günbed-i hazrâ
ve safâ-dâdegân-i basîta-i gabrâ,
ve kâr-güzârân-i "*Fe'l-mukassimâti emrâ*"[154,]
ya'nî tâife-i mele-i a'lânın
kurbetleri hakkı için,
ve cemî-i melâike-i semâvât ü arazînin hizmetleri hakkı için;
İlâhî!
zümre-i enbiyâya ettiğin ta'zîm hakkı için;
İlâhî!
cümle-i evliyâya ettiğin tekrîm hakkı için;
İlâhî!
şu sultân-i dîvân-i risâlet
ve Süleymân-i dîvân-i cehâlet,
o ḳâfile-sâlâr-i kârvân-i tahḳîḳ
ve o çâpük-süvâr-i meydân-i tevfîḳ,
o hâce-i kişver-i kâinât
ve o dîbâçe-i defter-i mevcûdât

Hazreti Muhammed'in tertemiz ruhunun aklığı için,
o ulular ulusunun ışıklı ruhunun parlaklığı için;
din hükümlerini uygulamakta çektiği zahmetler hakkı için,
bildirip duyurma işinde gördüğü mihnetler hakkı için;
o şanı yüce zatın kerametlerinin yüksekliği için,
o büyük peygamberin mucizelerinin büyüklüğü için;
şu alnındaki nübüvvet nuru için,
şu arkasındaki fütüvvet mührü için;
şeriatında buyurulan şerefli Tanrı hükümlerinin hakkı için,
izlediği yolda elde edilen değerli insanca olgunlukların hakkı için;
dört dostunun hürmetleri için,
bütün yakınları ve yol arkadaşlarının izzetleri için;
ona inen *Kur'ân-i kerîm* hakkı için,
o *Kur'ân-i kerîm'e* olan iman hakkı için
bu eksikli kullarının imanına kereminle gürlük ver,
ve bu hiç ve yok olan içtenliğimize lutfunla varlık ver;
nimet olarak bağışladığın iman, lutfet de, sürekli olsun;
dünyada ettiğin ihsan, öte dünyada da süredursun;
gönül erlerinin gönül gözlerini her vakit nurlandır;
kesin bilgiye ulaşmış erlerin her saat gönül evlerini çiçek bahçesine döndür;
her dem hayatlarını deminle [= soluğunla] sürekli tut;
her dem varlıklarını varlığınla saklı tut;
her lahza gönüllerini derdinle huzurlu kıl;
daima kendilerini yok olduktan sonra da canlı kıl.
Tanrım!
Bu zayıf kullara kuvvet senden,
Tanrım!
bu hasta gönüllere sıhhat senden.
Tanrım!
Bu insanoğlu, eli kolu bağlı ne yapsın ki,
oğlanlık çağı, henüz kendine yetmezlik;
yiğitlik çağı, sarhoşluk;
yaşlılık çağı, elden ayaktan düşkünlük;
eğer aç olursa, aklı gider, ne yaptığını bilmez olur;
eğer tok olursa, hiçbir şeye aldırmaz olur,
eğer uyursa, iğrenç bir leşe döner,
ve eğer uyanık olursa, güçlülük taslayıp haddini aşar;

Hazret-i Risâlet'in rûh-i mutahherinin safâsı için
ve o cenâb-i celâletin revân-i münevverinin ziyâsı için;
şer' icrâsında çektiği zahmetler hakkı için
ve teblîğ emrinde gördüğü mihnetler hakkı için;
o zât-i mükerremin kerâim-i kerâmâtı için
ve o resûl-i muazzamın azâim-i mu'cizâtı için;
şu alnındağı nûr-i nübüvveti için,
şu arkasındaki hâtem-i fütüvveti için;
şerîatinde buyrulan ahkâm-i rabbâniyye-i şerîfe hakkı için
ve tarîḳatinde hâsıl olan kemâlât-i insâniyye-i latîfe hakkı için;
çâr yârının hürmetleri için
ve cemî-i âlinin ve ashâbının izzetleri için;
ona nâzil olan Kur'ân hakkı için
ve o Kur'ân'a olan îmân hakkı için
bu eksikli kullarının îmânını kereminden dürüste geçir,
ve hîç ve yok olan ihlâsımızı lutfun ile heste geçir;
in'âm ettiğin îmânı lutf ediben dâim eyle;
dünyâda ettiğin ihsânı onda dahı ḳâim eyle;
erbâb-i dilin her vakit gönül gözlerini rûşen eyle,
ve ashâb-i yaḳînin her sâat dil hânelerini gülşen eyle;
her dem demlerini demin ile zinde tut,
ve her nefes vücûdlarını vücûdun ile pâyende tut;
her lahza dillerini derdin ile safâda kıl,
ve dâimâ zâtlarını fenâdan sonra baḳâda kıl.
İlâhî!
Bu zaîf bendelere kuvvet senden;
İlâhî!
bu hasta gönüllere sıhhat senden.
İlâhî!
Bu âdem oğlanı miskîn nice etsin ki;
oğlanlık ise, henûz pestlik;
yiğitlik ise, mestlik;
pîrlik ise, süstlik;
ve eğer aç ola, dîvâne olur,
ve eğer tok ola, bîgâne olur;
ve eğer uyur ise, bir cîfe vü murdâr olur,
ve eğer uyanık olursa mütecebbir ü bî-miḳdâr olur;

güçsüzlük her zaman ayaktaşı;
zayıflık her dem yoldaşı;
eğer marifete çalışsa,
"*Allah'ı ona yaraşacak bir biçimde, gereğince değerlendirip tanımadılar.*"[155] hitabı gelir ;
eğer ibadet için çabalasa,
"*İbadetle gurur duymak Rabbi inkâr etmektir.*"[156] sesini işitir;
eğer şefaate dayansa,
kulağına "*O'nun izni olmadıkça katında şefaat edecek kimmiş?*"[157] uyarısı yetişir;
ve eğer hiç kulak asmasa,
"*Gerçekten de Rabbinin kıskıvrak tutup yakalayışı pek çetindir.*"[158] sözüyle tehdit olunur ;
eğer nişanını isterse,
"O*'nun (benzeri olmak şöyle dırsun) benzeri gibisi (dahı) yoktur*."[159] denilir;
eğer görmek istese,
"*O'na gözler erişemez.*"[160] diye uyarılır,
ve eğer bilmek istese,
"*Akıllar ve düşünceler O'na ulaşamaz*."[161] diye seslenilir
Bütünüyle insanoğlunun güçsüzlüğünü ve biçareliğini,
şaşkınlığını ve avareliğini
bilmek isteyene, ibret şehrine konuk olmak gerek ki Âdem'in inleyişini görsün;
aşk köyüne ayak basmak gerek ki Nuh'un ağlayışını işitsin;
dostluk ülkesine dost olmak gerek ki İbrahim'in iniltisini anlasın;
hasret yurduna vali olmak gerek ki Yakub'un ağlamasını dinlesin;
kıskançlık kuyusuna ve belâ zındanına düşmek gerek ki Yusuf'un ne çektiğini bilsin;
iyiye yöneltme ve kötüyü önleme hizmetine koyulmak gerek ki Zekeriya ve Yahya'nın ne gördüğünü görsün;
nefis Firavunuyla savaşmak gerek ki Musa'nın neler çektiğini bilsin;
vehim kâfirlerine düşmanlık etmek gerek ki İsa'nın başına gelenleri anlasın.
Nefis putunu parçalamak gerek ki Muhammed'in ne çektiğini bilesin;
gönül kâbesini arıtmak gerek ki Ahmed'in ne gördüğünü göresin.
Tanrım!
Bizim dilimizin ne gücü var ki senin niteliklerinden söz edebilelim?
Tanrım!
Bizim bilgimizin ne mertebesi var ki senin zatını bilebilelim.

acz hemîşe karîni,
za'f dâim mukârini;
eğer ma'rifete çalışsa,
hitâb gelir ki:
"*Ve mâ kaderu'llâhe hakka kadrih*"[155],
ve eğer ibâdete dürüşse,
nidâ işidir
ki: "*Gurûru'l-'ibâdeti cehûdun li'r-Rab*"[156];
ve eğer şefâate dayansa,
kulağına yetişir
ki: "*Men ze'llezî yeşfe'u indehû illâ bi-iznih*"[157],
ve eğer hîç mukayyed olmasa,
tehdîd olunur ki: "*İnne batşe Rabbike le-şedîd*."[158],
ve eğer nişânın isterse
denilir ki: "*Leyse ke-mislihî şey'* (*ve hüve ani'l-efhâmi ba'îd*)."[159];
eğer görmek istese,
itâb olunur
ki: "*Lâ tüdrikühü'l-ebsâr*."[160],
ve eğer bilmek istese,
hitâb olunur
ki: "*Lâ tebleğuhu'l uķûlü ve'l-efkâr*."[161]
Fi'l-cümle âdem oğlanının zaîf ü bî-çâreliğini
ve mütehayyir ü âvâreliğini
bilmek isteyene, ibret şehrine müsâfir olmak gerek ki Âdem'in zârlığını göre,
ve aşk kûyüne kadem basmak gerek ki Nûh'un nevhasını işide;
hullet iķlîmine Halîl olmak gerek ki İbrâhîm'in inildisin anlaya,
ve hasret memleketine vâlî olmak gerek ki Ya'ķûb'un ağladığın dinleye;
hased çâhına ve belâ zındânına giriftâr olmak gerek ki Yûsuf ne çektiğin bile;
emr-i ma'rûf ve nehy-i münker hizmetinde ķâim olmak gerek ki Zekeriyyâ vü Yahyâ ne gördüğün göre;
nefis firavununa gazâ etmek gerek ki Mûsâ'nın belâsı ma'lûm ola;
vehim cühûduna adâvet etmek gerek ki Îsâ'nın ibtilâsı mefhûm ola.
Nefis putunu sımak gerek ki Muhammed ne çektiğin bilesin;
gönül ka'besini arıtmak gerek ki Ahmed ne gördüğün göresin.
İlâhî!
Bizim dilimizin ne tâkati var ki senin vasfın diyebilevüz?
İlâhî!
Bizim bilimizin ne mertebesi var ki senin zâtın bilebilevüz?

Tanrım!
Sen o her türlü ihtiyaçtan uzak olansın ki,
milyonlarca "*Ben Tanrıyım*"[162] sırlarını bilenleri
aşkının kolluk görevlisi Mansur gibi belâ sehpasına çıkarıp asmıştır,
ve yüz binlerce yalın güzelliğe âşık olanları
özleminin celladı suçlu gibi gözleme zındanında hasret kılıcıyla belinden biçmiştir.
Ey nice melekût yollarına düşen çılgınlara eş gönüller, ki sana ulaşmayı dilemenin zincirlerinin prangalarıyla bağlanmışlardır;
ey nice lâhut nurlarını isteyen pervaneye benzeş canlar, ki güzelliğinin mumuna duydukları özlemin şulesiyle yanmışlardır!
Ey çekicilik sahibi, ki ürkütücülüğün çekiciliğinin tutkunu;
ey ürkütücülük sahibi, ki çekiciliğin içinde bulundurur ürkütücülüğü!
Ey istenen, ki yine sensin olgunluğunu isteyen;
ey bağlanılan, ki yine sensin güzelliğine bağlanan!
Ey sevilen, ki yine sen zatının nurlarını seven;
ey dilenen, ki yine sen sıfatlarını göstermeye can atan!
Ey kulluk edilen, ki bize kulluk ettiren yine sensin;
ey secde edilen ki bizi secdeye indiren yine sensin!
Ey adı dillerden düşmeyen ki adını andıran yine sensin;
ey övülen ki övgünü ettiren yine sensin!
Tanrım!
Gönül şehrinde sevgi güneşine en yüksek ufuktan sen ışık saçtır;
Tanrım!
kalp sahrasında dostluk şimşeğini hakikat bulutundan sen çaktır.
Tanrım!
Safa tütsüsünü can micmeresinden sen tüttür;
Tanrım!
vefa yemişini muhabbet ağacında sen yetiştir.
Tanrım!
Senin tahtın gönül güllüğüdür, cennet bostanı değil;
Tanrım!
Senin sarayın kalp evidir, uçmak eyvanı değil.
Tanrım!
Gönül yurdunda garibim, ne dost var, ne yoldaş;
Tanrım!
kalp ülkesinde tek başımayım, ne eş var ve ne arkadaş.

İlâhî!
Sen o bî-niyâzsın ki,
hezârân hezâr ârifân-i esrâr-i "*Ene'l-Hakk*"[162]ı
aşkın şahnesi Mansûr-vâr fenâ finâsında belâ dârına asmıştır,
ve sad hezârân âşıḳân-i cemâl-i mutlakı
şevḳın cellâdı mücrim-sıfat intizâr zındânında hasret tîğı ile belinden biçmiştir.
Ey nice mesâlik-i melekûta sâlik olan dîvâne-veş gönüller, ki kuyûd-i selâsili temennâ-yi visâlin ile bağlanmışlardır;
ey nice envâr-i lâhûtı tâlib olan pervâne-sıfat cânlar, ki şu'le-i iştiyâk-i şem'-i cemâlin ile yanmışlardır!
Ey sâhib-cemâl, ki celâlin âşık-i cemâlin;
ey zü'l-celâl, ki cemâlin münderic-i celâlin!
Ey matlûb, ki gine sen tâlib-i kemâlin;
ey mahbûb, ki gine sen muhibb-i cemâlin!
Ey ma'şûk, ki gine sen âşık-ı envâr-i zâtın,
ve ey maksûd, ki gine sen ḳâsıd-i izhâr-i sıfâtın!
Ey ma'bûd, ki bize kulluk ettiren gine sensin;
ey mescûd, ki bizi sücûda getiren gine sensin!
Ey mezkûr, ki zikrin andıran gine sensin;
ey meşkûr, ki şükrün ettiren gine sensin!
İlâhî!
Gönül şehrinde muhabbet âfitâbını ufuk-ı a'lâdan sen tâbân eyle.
İlâhî!
Dil sahrâsında meveddet berḳını ebr-i haḳîkatten sen dırahşân eyle.
İlâhî!
Safâ buhûrunu cân micmeresinden sen tütüzdür;
İlâhî!
vefâ yemişini muhabbet şeceresinden sen yetiştir
İlâhî!
Senin arşgâhın gönül gülistânıdır, cennet bostânı değil;
İlâhî!
Senin sarâyın dil hânesidir, behişt eyvânı değil.
İlâhî!
Gönül milketinde garîbim, ne yâr ü ne gam-hâr;
İlâhî!
dil iḳlîminde vahîdim, ne mûnis ü ne dildâr.

Tanrım!
Şu âşıklarının adı sanı için
-ki saçı başı dolaşmış ve toza bulanmış olup
hayret sahrasında kendinden geçmiş ve sarhoş bir hâlde gezerler-,
ve şu sevenlerinin şanı için
-ki yüzleri sararmış ve gamla boyanmış olup
özlem çöllerinde aklını kaybetmiş ve başı dönmüş bir hâlde yürürler-;
şu kulluk edenlerinin selâmetleri için
-ki akşamdan sabaha değin seherin sürmesini gözlerine çekerler-,
ve şu dünyadan geçenlerin kerametleri için
-ki gecede ve gündüzde nefislerini kahrederek dileklerinden geçerler-
elimi tut benim ki hayret denizine batmışım;
yardım et bana ki gayret ateşine yanmışım.
Bilmiyorum, ne yapayım, ne çare bulayım,
belki de hayat elbisemi parça parça edeyim.
Tanrım!
Benim derdim bitecek gibi değil;
Tanrım!
benim ağlamam son bulacak gibi değil.
Tanrım!
Bana çare göster, çaresiz kaldım;
Tanrım!
bana yardım et, yardımcısız kaldım.

Beyit

Yardım et ey gam çekenlerin sırdaşı
Çare göster ey çaresizlerin yoldaşı

Tanrım!
Kapından başka gidecek yerim yok;
Tanrım!
Sen'den başka yalvaracağım yok.
Tanrım!
Ölüm vaktinde elimi tut;

İlâhî!
Şu âşıklarının hürmeti için
-ki jûlîde-mûyân ü gerd-âlûd olup
sahrâ-yi hayrette bî-hôd ü hayrân gezerler-,
ve şu muhiblerinin izzeti için
-ki zerd-rûyân ü gam- endûd olup
bevâdî-yi iştiyâkta medhûş ü ser-gerdân olup yürürler-;
şu âbidlerinin saâdetleri için
-ki şâmdan sehere değin sürme-i seheri gözlerine çekerler-,
ve şu zâhidlerinin kerâmetleri için
-ki leylen ve nehâran nefislerini kahr ediben murâdlarından geçerler-
elim al benim ki hayret denizine garîḳim;
meded et bana ki gayret oduna harîḳim.
Bilmezem, neyleyem, ne çâre kılam;
meğer libâs-i hayâtımı pâre pâre kılam.
İlâhî!
Benim derdime nihâyet yok;
İlâhî!
benim ağlamama gâyet yok.
İlâhî!
Bana çâre et, bî-çâre kaldım;
İlâhî!
bana meded et, âvâre kaldım.

Beyt

Yârî et ey mûnis-i gam-hâregân
Çâre et ey çâre-i bî-çâregân

İlâhî!
Kapından gayrı varacağım yok;
İlâhî!
Senden gayrı yalvaracağım yok.
İlâhî!
Ölüm vaktinde elim tut;

Tanrım!
ayağım kayacak yerde kolumu tut.
Tanrım!
O daracık çukura gireceğim saatte,
kefen altında düşkün ve hor olacağım demde
inayetini ben kulundan uzaklaştırma,
ve hidayetini ben zavallıdan ayırma.
Tanrım!
Kimsesizim, senden başka kimsem yok;
Tanrım!
yoksulum, sana yarar nesnem yok.
Tanrım!
Bitkin kaldım, imdadıma eriş;
Tanrım!
düşkün kaldım, çığlığıma yetiş.
Tanrım!
Ölüm deminde durumum iyi olsun,
Tanrım!
ecel deminde ağzımdan güzel sözler çıksın.
Tanrım!
Ruhumu adınla al;
Tanrım!
gönlümü fikrinle al.
Tanrım!
O demde vesveseye yol virme;
Tanrım!
o anda gönüle yaramaz nesne getirme.
Tanrım!
Canın bedeni terk ettiği vakitte imanı yoldaş et;
Tanrım!
korku deminde korkusuzluğu arkadaş et.
Tanrım!
Son nefeste Kur'ân-i kerîm'i yanımdan ayırma;
Tanrım!
Münker ve Nekir belâsından içime korku salma.
Tanrım!
O demde tevhidi benden uzaklaştırma;

İlâhî!
tayınacak yerde kolum tut
İlâhî!
Şu sâatte ki mazîk-ı lahde giriftâr olam,
ve şu demde ki kefen altında âciz ü hôr olam,
inâyetini ben kulundan dûr etme,
ve hidâyetini ben zaîften mehcûr etme.
İlâhî!
Bî-kesim, senden gayrı kimsem yok;
İlâhî!
faḳîrim, sana yarar nesnem yok.
İlâhî!
Dermânde kaldım, mededime eriş;
İlâhî!
üftâde kaldım, feryâdıma yetiş.
İlâhî!
Âkıbet vaktinda hoş-hâl et;
İlâhî!
ecel deminde rûşen-maḳâl et.
İlâhî!
Rûhumu zikrin ile al;
İlâhî!
gönlümü fikrin ile al.
İlâhî!
O demde vesveseye yol verme;
İlâhî!
o hînde gönüle yaramaz nesne getirme.
İlâhî!
Nez' vaktinda îmânı enîs et;
İlâhî!
korku deminde amânı celîs et.
İlâhî!
Âhır nefeste Kur'ân'ı karîn et;
İlâhî!
Münker ü Nekîr belâsından emîn et.
İlâhî!
O demde tevhîdi benden ırma.

Tanrım!
o nefeste imanı benden ayırma.
Tanrım!
Ömürden bir dem [soluk] kaldığı demde,
Tanrım!
ahirete bir adım kaldığı vakitte;
nefîs [= değerli] nefisten bir nefes kaldığı zamanda,
can kuşunun kafesten uçmağa heves duyduğu anda
uzun dilli şeytanın mideye vuran saldırılarından sen sakla;
murdar İblis'in yaldızlanmış [= sahte] aldatmacalarından sen bekle.
Duyuların beş kapılı sarayının yok oluş bozgunluğunun kasırgasıyla sarsıldığı,
vücut sarayının kubbesi ve revakının ölüm sarhoşluğuyla yıkılıp dağıldığı;
idrak edici aklın idrakten kalıp uyuştuğu,
fikir gözünün görmez olup karardığı;
bütün yakın dostların dostluktan
ve cümle sırdaş arkadaşların yoldaşlıktan
uzaklaşıp aciz oldukları vakitte
sen lutfundan medet eriştir,
ve kereminden inayet yetiştir;
tevfikini arkadaş eyle,
ve inayetini yoldaş eyle;
hidayetinin öncüsünü delil [= kılavuz] et,
ve rahmetinin o tatlı suyunu sebil et.
Tanrım!
Can Süleyman'ının insan kalıbının tahtını terk edip
nefes yelini alıp vermeyi bir yana koyduğu,
işinin gücünün ahiret hâllerini düşünmek olduğu zamanda
iman mührünü
-ki kudretinin yazgısıdır
ve hikmetinin yüzüğüdür-
lânetli Şeytan'ın elinden ve taşlanmış İblis'in kullanmasından sen koru.
Tanrım!
Tasdikimin temelini sağlamlaştır;
Tanrım!
imanımın evini yıkılmazlaştır.

İlâhî!
O nefeste îmânı benden ayırma.
İlâhî!
Şu demde ki ömürdan bir dem kala;
İlâhî!
şu vaktimde ki âhırete bir kadem kala;
şu sâatte ki nefs-i nefîsten bir nefes kala,
ve şu lahza ki murğ-ı cân kafesten uçmağa heves kıla,
Şeytân-i selîtın tasallütât-i mübattınesinden sen sakla,
ve İblîs-i pelîdin telbîsât-i mümevvehesinden sen bekle.
Şu vakitte
ki sirâçe-i penç-der-i havâs tünd-bâd-i tebâhî-yi fevt ile mütezelzil
ve tâk ü rüvâk-ı sarây-i vücûd savâik-ı sekerât-i mevt ile mütehalhil
ola;
akl-i derrâk idrâkten kalıp hîre ola,
ve basîret-i fikir görmekten kalıp tîre ola;
cemî-i yârân-i hem-dem yârılıktan
ve cümle-i harîfân-i mahrem gam-hârlıktan
kalıp âciz olalar,
sen lutfundan meded eriştir,
ve kereminden inâyet yetiştir;
tevfîḳını refîḳ eyle,
ve inâyetini şerîk eyle;
hidâyetin bedrakasını delîl
ve rahmetin zülâlini sebîl et.
İlâhî!
Şu zamân ki Süleymân-i cân terk-i taht-i ḳâleb-i insân edip
tasarruf-i bâd-i nefesten ma'zûl
ve mülâhaza-i ahvâl-i uhreviyyeye meşgûl ola,
hâtem-i îmânı
-ki nüvişte-i kudretin
ve nigîn-i hikmetindir-
dest-i dîv-i leîn ve tasarruf-i şeytân-i racîmdan sen sıyânet et.
İlâhî!
Tasdîkim esâsını muhkem et;
İlâhî!
îmânım hânesini müstahkem et.

Tanrım!
Canımı huzuruna iyi durumda ve beni senden alıkoyan şeylerden arıtarak ilet;
Tanrım!
ruhumu kutlu katına inancı güzel ve algısı doğru ve tam olarak ilet.
Şüphesiz, gereğince işiten, (duaları da) kabul eden sensin.

Beyitler

Ey namlılara nam bağışlayan
Kapında dilencidir her efendi ve sultan

Varlık batıp kaybolmuş denizinde cömertliğinin
İki âlem, hem suret ve hem mana senin varlığın

Yere ve göğe dilediğince hükmeden sen
Cinleri ve insanların beden ve ruhlarını yaratan sen

Göğün kandili ışığını senden almış
Ruhun genzi lutfunun kokusuyla dolmuş

Sensin tutsak düşmüşlere yoldaşlık, arkadaşlık edici
Sensin aşk derdine düşenleri esirgeyici, iyileştirici

Âlemde gam ve neşe tümüyle senden
Cihan yarasına merhem bütünüyle senden

Her zerre ister istemez ve her daim der durur
"*Tesbih, takdis ve hamd sana mahsustur*"

Yapmana hiç alet edevat gerekmez
Sözün harfe ve sese yer vermez

Sana denk, benzer, yakın ve kul yok
Yok sana eş, yer, yar ve de çoluk çocuk

Cihanı sen yarattın, karınca ya da yılan
Ateşi de ışığı da, her şeyi sensin var kılan

Eğer ülkesini bir karıncaya versen Cemşid'in
Ne korkun var kimseden, ne de bir şey beklediğin

Eğer bir yılana Karun hazinesi versen
Korkun mu var ki kimse desin: "Niçin ve neden?"

İlâhî!
Cânımı cenâbına hoş-hâl ve alâyıḳtan pâk ilet;
İlâhî!
rûhumu hazretine hûb-i’tiḳâd ü sahîh-idrâk ilet.
İnneke semî’un mücîb.

Ebyât

Elâ ey nâm-bahş-i nâmüdârân
Gedâ-yi dergehindir şehriyârân

Cihân müstağrak-ı deryâ-yi cûdun
Dü âlem sûret ü ma’nâ vücûdun

Hudâvend-i zemîn ü âsümânsın
Ten ü cân-âferîn-i ins ü cânsın

Çırâğ-i âsümân senden münevver
Dimâğ-i rûh lutfunla muattar

Refîḳ u hem-dem-i der-bestegânsın
Şefîḳ u merhem-i dil-hastegânsın

Gam ü şâdî-yi âlem cümle senden
Cihân rîşine merhem cümle senden

Okur her zerre dâim amd ü bî-amd
“*Leke’t-tesbîhu ve’t-takdîsü ve’l-hamd*”

Gerekmez sun’una hîç âlet ü sâz
Kelâmında bulunmaz harf ü âvâz

Ne sana misl ü şibh ü hîş peyvend
Ne sana cift ü cây ü yâr ferzend

Cihânı sen yarattın mûr eğer mâr
Cemîi senden oldu nûr eğer nâr

Eğer bir mûra versen milk-i Cimşîd
Ne korkun var kimesneden ne ümmîd

Eğer bir mâra versen genc-i Kârûn
Ne zehre kim diye kimse çirâ çûn

Ne olur ben kulunu kayırsan
Bu azmış gönlümü yoluna koysan

Ebedî varlık mülkünün arsası mı eksilir
Bu kapında dilenene rahmet edersen eğer

Ben o yoksul ve güçsüz bir eli boş kimseyim
Ki değerli vakitlerimi boşa geçirip kaybettim

Gece gündüz zaman tortusundan geçkinim
Her dem mihnet ayağı altında ezginim

Yolum gayet uzak, bense kırık ayaklı
Önümde kuyu, benimse gözüm bağlı

Cihan apaydınlık ve evim karanlıkta
Gönül ve can susamış ve kaynak yakında

Önümde ayna, ama gözümde fer yok
Cihan kıssa dolu, bende haber yok

Genzim kapalı, âlem mis dolu
Deniz kenarında dururum, dudağım kuru

Heves buyruk verici, gönülde yetersizlik
İçim ışıksız ve dışımda yolsuzluk

Elime geçen yalnızca pişmanlık
Yolumda sezemiyorum doğruluk

Yok aslâ elimde kulluk sermayem
Ancak bağışlanmaktan da umut kesmem

Ben o toprağım ki bir çöpe değmez
Ben o diriyim ki ölü toprağa değmez

Ben o sarhoşum ki gaflet şarabı içmiş
Ben o kuşum ki arzu tuzağına düşmüş

Ey gönüllerdeki sırları gören
Kalplerdeki dilekleri bilen

Göz yaşı dökenlerin dualarını satın alıcı
Sabah saatlerinde namaza duranların namazlarına yaraşıcı

Nola ben kuluna etsen inâyet
Bu azmış gönlüme kılsan hidâyet

Ne noksân arsa-i milk-i baḳâna
Eğer rahmet edersen bu gedâna

Ben ol mahrûm-i miskîn ü zaîfem
Ki zâyi' ettim evḳât-i şerîfem

Dün ü gün dürd-i devrân mestiyim ben
Hemîşe pây-i mihnet pestiyim ben

Yolum gâyet uzak ben pâ-şikeste
Önümde çâh ü benven dîde-beste

Cihân pür-nûr ü hânem oldu târîk
Dil ü cân teşne vü ser-çeşme nezdîk

Önümde âyine nûr-i basar yok
Cihân pür-kıssa vü bende haber yok

Meşâmım beste vü âlem dolu müşk
Leb-i deryâda dururum leb-i huşk

Hevâ fermân-dih ü dil bî-kifâyet
Derûn bî-nûr ü bîrûnda gavâyet

Görünmez hâsılım illâ nedâmet
Yolumda sezimezem istiḳâmet

Yok aslâ bende tâatten bizâat
Velî tutarvan ümmîd-i şefâat

Ben ol hâkim ki bir hâşâke değmez
Ben ol hayyim ki mürde hâke değmez

Ben ol mestim ki gaflet câmın içmiş
Ben ol murgum havâ dâmına düşmüş

Eyâ dânâ-yi esrâr-i zamâir
Şinâsâ-yi temennâ-yi havâtır

Hırîdâr-i niyâz-i eşk-rîzân
Sezâvâr-i namâz-i subh-hîzân

Dertlilerin yüreğine derman sunucu
Sızlananların derdine ilaç bulucu

Göz çevir, gönül gözünü açıver
Kerem kıl, esirgeme suyunu saçıver

Beni sürme Tanrım sen kapından
Beni reddetme yâ Rabbi katından

Bana ne yaparsan yap, yaraşır
Ancak sen lutfuna göre ver, sana o yakışır

Mademki vücudumun misalini ilkin
Kerem buyrultusuyla kayda geçirdin

Gönlüme irfan hazinesi koydun
İman gömüsünün anahtarını elime verdin

Kayırdın beni ve yazdın alnıma
Ki tevhidin müyesser oldu gönlüme

Senin lutfundan ummaktayım ben
Ki sonunda boynu bükük etmezsin beni sen

Mademki aklımın kandiline ışık veren sen
Yine bağışını esirgeme benden

Akıl kandilini mademki önceden yaktın
Koru ki bir ters yel esip de söndürmesin

Ben yaşadıkça ışıl ışıl parıltı saçsın
Ki kurtuluşumun yolunu aydınlatsın

Nefis arzuları boynuma sarılacak olursa eğer
Bana yardım et, bedenime güç ver

Tanrım, azmimin basamağının yüksek olmasını sağla
Gönül ve kalp halkasını kendine bağla

Tanrım, sen beni adınla şad et
Bana sırdaş seni kıl, beni yad et

Beni kapında tek edip yalnızlaştır
Beni benden sonsuza dek uzaklaştır

Şifâ-bahş-i derûn-i derdimendân
Devâ-fermâ-yi derd-i müstemendân

Nazar kıl cân gözünü açıvergil
Kerem kıl rahmet âbın saçıvergil

Beni sürme İlâhî sen kapından
Beni redd etme yâ Rab hazretinden

Bana her ne kılarsan ben sezâvâr
Velî lutfuna göre eyle sen kâr

Vücûdumun misâlini çün evvel
Kerem tevkîi-le ettin müseccel

Kodun gencîne-i irfân dilimde
Kilîd-i genc-i îmânı elimde

İnâyet eyleyip ettin mukadder
Ki tevhîdin dile oldu müyesser

Senin lutfundan ederven ben ümmîd
Ki etmeyesin âhır beni nevmîd

Çü sen verdin çırâğ-i aklıma nûr
Gine benden atânı eyleme dûr

Çırâğ-i aklı yaktın çünkü sâlif
Sakın kim ermeye bâd-i muhâlif

Ola tâbende oldukça hayâtım
Ki rûşen eyleye râh-i necâtım

Havâ-yi dil çü tuta gerdenimi
Bana avn et tüvânâ et tenimi

İlâhî pâye-i azmim bülend et
Dil ü cân halkasını sana bend et

Hudâyâ sen beni yâdınla şâd et
Bana mahrem seni kıl beni yâd et

Beni sen hazretinde kıl yegâne
Beni benden ırak et câvidâne

Beni nefsi yenmem için arslanca güçlendir
Benim pençemde o köpeği telef ettir

Bana yol gösteriver, yolda kaldım
Elimi tut ki bitkin duruma düştüm

Beni susattı bu oyun ve eğlence çölü
Sunuver rahmet denizinden bir yudum su

Beni bu yerden uzaklaştır
Gönül ve ruh bahçesine alıştır

Kutsal ülke içinde yuva ver
O bucakta bana bir oda ver

Aklını yitirmiş de olsam, aklı başında da
Tanrım, ümit bağlamışım senin lutfuna

Lutf et, gönlüm din güneşinin doğduğu yer olsun
Ruhum kesin bilgi burcunda yıldız gibi görünsün

Gönlüm gizli sırlarına sırdaş olsun
Varlığım nurlarının doğduğu yönle yöndeş olsun

Bedenimi tok gözlü olmakta diri gönüllü [= istekli] tut
Sağlığımı ibadetinle yerinde ve uyumlu tut

Hakikat evinden bir köşe ver
Tarikat azığından tûşe [= rızık] ver

Kandilimi yak ki karanlıkta yolumu kaybettim
Elimi tut ki günah denizine battım

Bağrımı, ışığını saç da aydınlat
Kalbimi adını anmakla bir güllük et

Değiştir bu tutum ve davranışları, bu nitelikleri
Gider gönülden bu varlıklar dünyasını süsleyen bezekleri

Tanrım, bütün gizli şeyleri bilen sen
Hasta gönle şifa verecek olan da sen

Tanrım, ölmeden yardım eriştirmek senden
Bu can ayrılmadan gerçeği bildirmek senden

Beni şîrâne nefse zûrmend et
Benim pençemde ol kelbi güzend et

Bana yol gösteriver yolda kaldım
Elim al kim benim dermânde kaldım

Beni teşne_etti bu tîh-i melâhî
Sunuver âb-i deryâ-yi ilâhî

Beni sen bu nişîmenden cüdâ kıl
Dil ü cân gülşenine âşinâ kıl

Diyâr-i kuds içinde hâne vergil
O iḳlîmde bana kâşâne vergil

Eğer ser-mestim ü ger hûşyârım
İlâhî lutfuna ümmîdvârım

Dilimi matla'-ı hurşîd-i dîn et
Revânım kevkeb-i bürc-i yaḳîn et

Gönülü mahrem-i esrârın eyle
Vücûdum maşrık-ı envârın eyle

Kanâatte tenimi zinde-dil tut
Mizâcım tâatınla mu'tedil tut

Haḳîkat hânesinden kûşe vergil
Tarîḳat azığından tûşe vergil

Çırâğım yak ki târîk oldu râhım
Elim tutgıl ki gark etti günâhım

Derûnum nûrun ile rûşen eyle
Dilimi zikrin ile gülşen eyle

Değiştirgil bu ahlâk u sıfâtı
Yugıl dilden bu nakş-i kâinâtı

İlâhî vâkıf-i esrâr sensin
Şifâ-bahş-i dil-i bîmâr sensin

İlâhî ölmeden tevfîḳ senden
Bu cân ayrılmadan tahḳîḳ senden

Bir hû kaldığı demde nefesten
Eriştir bana bir kılca rahmet rahmetinden

Tanrım, bu ümidimi boşa çıkarma
Beni kapına yabancılaştırma

Hidayet mumunu gönlümde yandır
Bu gaflet uykusundan sen uyandır

Dilim adını anmayı huy edinsin ve âdet
Ki son demimde bulayım ben saadet

Dilim şehadet sözünü söyleyedursun
Beden ayrıldığında ruhum diri dursun

Hidayet ışığı cana olsun öncü
İnayet rehberi yolumda yöncü

Öyle bir gönül ver ki seni anmakla şenlensin
Öyle bin kalp ver ki özleminle ışıl ışıl aydınlansın

Çaresiz ve dermansız beynimi sağalt, sağlık bulsun
İlacım Mustafa'nın ayağının toprağı olsun

Tanrım, padişahım, ey noksanı ve ihtiyacı bulunmayan
Sultanım, ey cömertçe her şeyi veren ve istediğini işleyen

Nasıl özür dileyim ki günahıma yok uç, kıran
Ola ki lutfun olur bağışlanmamı buyuran

Kimin ki elinde var inayetinden ferman
Mahşer kavgasında odur kendini kurtaran

Benim evvelce toprağımı mademki sen silktin
Bu arı duru ruhu da mademki sen üfürdün

Yine lutfunla onu al yanına
Yine temiz ilet onu katına.

Şu demde ki nefesten kala bir hû
Eriştir rahmetinden bana bir mû

İlâhî bu ümîde sen vefâ kıl
Beni sen hazretine âşinâ kıl

Hidâyet şem'ini gönlümde yandır
Bu gaflet uykusundan sen uyandır

Dile zikrin tabîat kıl ve âdet
Ki âhır demde ben bulam saâdet

Şehâdette zübânım sen devâm et
Beden ayrılıcak zinde-revân et

Hidâyet nûrunu câna delîl et
İnâyet rehberin hâdi's-sebîl et

Gönül ver kim ola zikrinle ma'mûr
Derûn ver kim ola şevḳınla pür-nûr

Dimâğ-ı derdümendime devâ et
Devâmı hâk-i pây-i Mustafâ et

İlâhâ, pâdişâhâ, bî-niyâzâ
Hudâvendâ, kerîmâ, kârsâzâ

Ne özr edem ki bî-haddir günâhım
Meğer kim lutfun ola özr-hâhım

Kimin kim var inâyetten berâtı
Bulur gavgâ-yi mahşerde necâtı

Çü sen silktin benim evvelde hâkim
Çü sen nefh eyledin bu rûh-i pâkim

Gine lutf ile algıl hazretine
Gine tâhir ilet onu katına

AYETLER, HADİSLER VE ARAPÇA KİMİ SÖZLERLE İLGİLİ NOTLAR

Günümüz diline aktarılmış bu metinde asıl metinde geçmekte olan ayetler, hadisler ve kimi Arapça meşhur sözlerle duaların çevirileri verilmiştir. Ancak bunlardan hangilerinin ayet ve hadis, hangilerinin söyleyeni belli ya da belli olmayan meşhur söz olduklarını belirtmek amacıyla not rakamı konulmuştur. Metinde yalnızca italik karakterle dizilmiş olan söz öbeklerinin sonundaki bu rakamlarla ilgilendirilmiş olarak burada verilen notların önemli bir kısmı bu söz öbeklerinin yalnızca hangi alan ve kaynakla ilgili bulunduğunu, ayetse hangi surenin kaçıncı ayeti olduğunu gösteren kısa bilgi notlarıdır. Ancak kimi ayet ve hadislerin de içinde yer aldığı bir bölük not, söz öbeğinin metin bağlamında ilgili kişi, olay ve durumla bağlantısı açık olmadığından, metnin anlamıyla doğrudan ilintili bu bağlantıları göstermek gereği göz önünde bulundurularak açıklamalı bilgilendirme notu biçiminde yazılmıştır. Görüleceği gibi, bunlar arasında kimi daha farklı ve özel bilgi notları da yer almaktadır.

1 *Kur'an,* Yâ-Sîn 36/82'de "Tanrı bir şeyi dilediği zaman ona emri. 'Ol!' demekten ibaretir, o da hemen oluverir" buyurulmaktadır. Allah'ın yaratmasından söz edildiği bağlamlarda ya bu ayetten alınma *"kün fe-yekûn",* ya burada olduğu gibi bu ayete atıfla *"kün fe-kân*", ya da yalnızca *"kün"* biçimi kullanılır.

2 *Kur'an,* İhlâs 112/3,4.

3 *Kur'an,* Yâ-Sîn 36/8'den.

4 *Kur'an*, Hâkka 69/46'dan.

5 *Kur'an*, Bakara 2/30'dan.

6 *aynı yer*.

7 Hz. Peygamber'in okuduğu ve okunmasını tavsiye ttiği dualardandır. Namazlarda tesbihin ardından duaya el kaldırmadan önce okunur.

8 Müslümanlığın inanç dayanağı olan *"Lâilâhe illa'llah, Muhammedü'r-rasûlullah"* sözünün ilk bölüğünün ikinci parçası olan *illa'llah*, "İbadete yaraşır tek mabut ancak Allah'tır", ya da: "Tanrı olarak ancak Allah vardır" anlamındadır. Sûfilere göre 'ispat' içindir, yani mutlak varlığın ancak Allah olduğunu bildirir. Metnin aslında, "var sanılan bütün varlıkları yok eden, tek ve gerçek varlığın Allah olduğu sonucunu ortaya koyan" anlamında, sıfat anlamı katan ek almış biçimiyle kullanılmıştır.

9 Kudsi hadis. Hadis hafızları tarafından uydurma olduğu söylenmiştir. Sehâvî İbni Teymiye'ye dayanarak uydurma olduğunu kaydettiği gibi (bkz. el-*Mekâsıdü'l-Hasene*, s. 327) Aliyyü'l-Kârî de ona uydurma hadisler arasında yer vermiştir (bkz. *Mevzû'ât,* s. 62). Ayrıca bkz. el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 173 (2016). Âlûsî, *Rûhu'l-Ma'ânî* adlı eserinde bu hadisten Zariyat 51/56 ayetinin tefsirinde söz etmiş (27/21), sıhhati üzerindeki görüşleri aktarmıştır.
Sufiler varlığın oluş (= tekvin) sebebi olarak andıkları bu hadisin sahih olduğunun keşif yoluyla belirlenmiş olduğunu ileri sürmüşlerdir.

10 "Beyit" başlığı altında kaydedildiğine göre, Arapça bir tevhid kasidesinden alınmış olmalıdır.

11 *Kur'an*, Nûr 24/35.

12 *Kur'an*, Şûrâ 42/28.

13 *Kur'an*, Mü'min 40/16'dan.

14 aynı ayetten.
15 *Kur'an*, İsrâ 17/7'den.
16 Metnin aslındaki Arapça sözün tercümesidir.
17 *Kur'an*, En'am 6/59'dan.
18 aynı ayetten.
19 *Kur'an*, En'am 6/59'dan.
20 *Kur'an*, Müddessir 74/31'den.
21 *Kur'an*, Bakara 2/30'dan.
22 *Kur'an*, Yâ-Sîn 36/82'den. Ayetin tamamı şöyledir: "Tanrı bir şeyi dilediği zaman ona emri 'Ol' demekten ibarettir; o da hemen oluverir; ayrıca *bkz.* 1. not.
23 *Kur'an*, Tegâbün 64/1 ve 45/27.
24 *Kur'an*, Mü'minûn 23/14'ten.
25 *Kur'an*, Tîn 95/4.
26 *Kur'an*, Nahl 16/50.
27 *Kur'an*, Enbiyâ 21/20.
28 *Kur'an*, Tahrîm 66/6'dan.
29 *Kur'an,* Enbiyâ 21/19'dan.
30 *Kur'an*, A'râf 7/179'dan. Metinde "yolca" anlamındaki *sebîlâ* yazar tarafından eklenmiştir. Bununla birlikte *Kur'an*'de 25. surenin 44. ayetinde "belki yolca daha da sapıktırlar" biçiminde tekrarlanan ifade içinde bu kelime yer almaktadır.
31 Hz. Peygamber'in Miraç'ta Hz. Cebrâil ya da Yüce Allah ile olan yakınlaşmasını anlatan bu sözler *Kur'an*'ın, Necm 53. suresinin 9. ayetinden alınmıştır.
32 Uydurma sayılan hadislerdendir; bkz. Sehâvî, *el-Makâsıd*, s.356;; Aclûnî, *Keşf*, II, 217.
33 Uydurma sayılan hadislerdendir; bkz. Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, III, s.11.
34 Hadis. Buhârî, İsti'zân, 1; Müslim, Cennet, 28; Ahmed, *Müsned*, II, 244, 251. Prof. Hayrani Altıntaş bu hadisin aslında bir Tevrat ayeti (Tekvin, I/27) olduğunu ve İslâmi kaynaklarda merfu hadis olarak zikredildiğini söyler (bkz. *Tasavvuf Tarihi*, s.102).
35 *Kur'an*, Necm 53/3.
36 *Kur'an*, Necm 53/1.
37 *Kur'an*, İsrâ 17/70.
38 *Kur'an*, Bakara 2/31'den. Bu ayetle bundan önceki 30. ayette, yüce Allah'ın meleklerle Âdem'in yaratılışı hakkındaki söyleşmesi anlatılmaktadır. "Melekler: 'Biz seni övgü ile yücelterek kutsayıp dururken orada (= yerde) bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?' demişlerdi. Allah da: 'Sizin bilmeyeceğinizi herhâlde ben bilirim', demişti"; yani sizin zannınıza göre perdede bulunan bir kimse benim kadrimi bilmez. O kadri bilecek olanlar ancak beni müşahede edenlerdir. Sizin ilminiz ancak buraya kadar varıp dayanır; halbuki benim ilmim bunun çok üstündedir; çünkü ben perdede olanı güçlendirir, kendimle onun arasındaki perdeyi gideririm; bu suretle onda bana marifet hasıl olur. Sizin takat getiremeyeceğiniz ilmi benim lutfumla elde eder. İşte bundan dolayıdır ki "Allah Âdem'e bütün isimleri öğretmişti" buyurulmuştur; bkz. Hasan Basri Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* , I, 19, 25. not.
39 1. ve 22. notlara bkz.
40 *Kur'an*'da Nahl 16/27; İsrâ 17/107; Hacc 22/54; Kasas 28/80; Rûm 30/56; Sebe' 34/6; Muhammed 47/16 ve Mücâdele 58/11'de çeşitli bağlamlarda türlü ilgilendirmelerle geçer, ancak hepsinde inanç konusundaki doğru ve sağlıklı bilgi ile bu tür bilgiye sahip olanların değeri ortak bir anlam ekseni oluşturur. Yazar inancı gereğince yaşamak kararlılığını gösteren kimselerin uğradıkları alay, hakaret ve saldırılar ile doğru inanç sahiplerinin, çektikleri sıkıntılar karşısında gösterdikleri sabır ve sergiledikleri hoş görü ve yumuşak tutumu vurgulamış, dolayısıyla

asıl olarak Nahl 16/27 ile Kasas 28/80 ve Mücâdele 58/11'e göndermede bulunmuştur.

41 *Kur'an,* İhlâs 112/3; ayrıca 2. nota bkz.

42 *Kur'an*, Haşr 59/23'ten. Ayet tam olarak şöyledir: "O öyle bir Allah'tır ki kendisinden başka hiç bir tanrı yoktur."

43 *Kur'an*, Rahmân 55/27'den. Ayetin tamamı şöyledir: "Ancak azamet ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı baki kalacaktır". Ayrıca aynı surenin 78. ayetinde de şöyle buyurulur: "Azamet ve ikram sahibi Rabbinin adı ne yücedir."

44 "Hükmü arşı istilâ etmiştir"; yani: üstün ve aşkın bir güç olarak bütün evreni ve evren içindeki varlıkları kuşatmış, hükmü altına almıştır" *Kur'an*, A'râf 7/54; Yûnus 10/3 ; Ra'd 13/2 ; Furkân 25/59 ; Secde 32/4 ve Hadîd 57/44'de : "Şüphesiz ki Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratıp, sonra emri arş üzerinde hükümran olan [hükmü arşı istilâ eden] dir"; "Allah odur ki gökleri görmekte olduğunuz şekilde direksiz yükseltmiştir, sonra emri arş üzerinde hükümran olmuştur"; "Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra hükmü arşı istilâ eden O'dur" meallerindeki ifadeler içinde geçer.

45 *Kur'an*, Furkân 25/61.

46 *Kur'an* 'da birçok surede birçok kez geçen kelime bu bağlamla burada: "O'nun emri, bir şeyi dilediği zaman ona ancak "Ol" demesinden iberettir; o da oluverir" mealindeki ayete (bkz. Yâ-Sîn 36/82) işaret edilmiş olmalıdır; çünkü bu ayet Yaratıcı'nın oldurma (= tekvin) sıfatının ifadesidir ki, metinde de buna işaret edilmektedir; ayrıca 1. ve 22. notlara bkz.

47 *Kur'an*, Furkân 25/61.

48 Metnin aslındaki Arapça sözün tercümesi: Şöyle de açılabilir: "Su ve balçıktan yaratılmış olan güçsüz insan, Yaratıcı'nın sözünü nasıl kavrayabilir?"

49 *Kur'an*, A'râf 7/143'ten.

50 Hadis; bkz. Bedîü'z-zamân Fîrûzânfer, *Ehâdîs-i Mesnevî*, 3.

51 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/26'dan. Ayetin bütünü şöyledir: "De ki : –Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden de çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsin, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç şüphe yok ki senin her şeye gücün yeter."

52 *Kur'an*, Kasas 28/88'den.

53 Kudsî hadis. bkz. Müslim, 2620. Tam metni şöyledir: "İzzet (= ululuk) izârım (= bedenimin belden aşağısını saran giysim),. kibriyâ (= büyüklük) ridâm (= bedenimin belden yukarısını bürüyen giysim)dir. Her kim benimle tartışmaya girerse, ona azap ederim."

54 Uydurma sayılan hadislerdendir; bkz. Bedî'u'-zamân Fîrûzânfer, *Ehâdîs-i Mesnevî*, no.63.

55 1. ve 22. notlara bkz.

56 *Kur'an*, İbrâhîm 14/19-20.

57 *Kur'an*, Zümer 39/53.

58 *Kur'an*, A'râf 7/172'den. Tanrı insanoğullarının önce ruhlarını yaratmış ve onlara "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" diye sormuş, onlar da bu şekilde karşılık vermişler, doğrulamışlardı. Bu ahdin (= sözleşmenin) sebebi, yine aynı âyette: "(= İşte bu şahitlendirme) kıyamet günü, -'Bizim bundan haberimiz yoktu' dememeniz içindi" şektlinde açıklanmaktadır.

59 *Kur'an*, İsrâ 17/70'ten.

60 Bu ifade ile şu ayete işaret edilmektedir: "De ki : –Ey kendilerinin aleyhinde günah işlemekte haddi aşanlar! Allah'ın rahmetinden ümedinizi kesmeyin; çünkü Allah bütün günahları yarlığar. Şüphesiz ki O, çok yarlığayıcıdır, çok esirgiyicidir" (Zümer 39/53).

61 Dervişler, nefislerini alçaltmak için ellerine iki ucuna zincir geçirilmiş 'keşkül' denilen kabı alırlar, bu sözü söyleyerek bu kabı uzâtırlar ve içine konan şeyleri tekkeye getirirlerdi.

62 *Kur'an*, Fâtır 35/2'den.

63 Metnin aslındaki Arapça sözün tercümesi.

64 *Hadis*; bkz. Müslim, Birr, 33; İbn Mâce, Zühd, 9.
65 *Kur'an*, Mü'min 40/40'tan alıntı olup, özellikle ikinci kısmına işaret etmektedir ki meali şöyledir: "Kim de -erkek olsun, kadın olsun, inanmış olarak- iyi işler yapar, iyi eylemlerde bulunursa, işte onlar, içinde sayısız nimetlere kavuşturulmak üzere, cennete girerler".
66 Kudsî hadis; bkz. GazâlÎ, *İhyâ* IV, s.324.
67 Bkz. 53. not.
68 *Kur'an*, Hadîd 57/4'ten.
69 *Kur'an*, Tâ-Hâ 20/114 ve Mü'minûn 23/116'dan.
70 *Kur'an*, Kıyâmet 75/22'den. Ayetin tamamı şöyledir: "Yüzler vardır o gün, ter ü tazedir".
71 *Kur'an,* En'am 6/103'ten.
72 *Kur'an*, Hadîd 57/3'ten.
73 aynı yer.
74 aynı yer
75 aynı yer.
76 *Kur'an*, Talâk 65/7'den.
77 Rahata ulaşmak için güçlüğe katlanan, ya da güçlük ve yorgunluk sonucunda bir şeyi elde eden kimse hakkında kullanılan bir Arap atasözüdür.
78 *Kur'an*, En'am 6/76.
79 *Kur'an*, Enbiyâ 21/87'den.
80 *Kur'an*, A'râf 7/142'den.
81 *Kur'an*, İsrâ 17/1'den.
82 *Kur'an*, Duhân 44/3'ten.
83 *Kur'an*, Kadr 97/5'ten.
84 *Kur'an*, Hacc 22/78'den iktibastır ve bütününe işaret etmektedir ki meali şudur: "Allah uğrunda, nasıl savaşmak gerekiyorsa, öylece, hakkıyla cihad edin. Sizi O seçti. Din işlerinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi, tıpkı babanız İbrahim'in tevhid dininde olduğu gibi. Size daha evvel gönderdiği kitaplarda da, bu *Kur'an*'de de, Müslüman adını-peygamber sizin üzerinize şahit olsun, siz de bütün insanların üzerine şahitler olasınız diye- Allah vermiştir. Artık dosdoğru namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a sarılın. O sizin mevlânızdır. İşte ne güzel Mevlâ O, ne güzel yardımcı O".
85 Tanrı birliğini bildiren *'Lâilâhe illa'llah'* sözünün (= bkz. *Kur'an*, Sâffât 37/35 ve Muhammed 47/18) birinci parçasıdır ki , mutasavvıflara göre *nefy* 'e işaret eder, yani Allah'tan başka vehmedilen bütün mabutların yalancı ve asılsız olduğunu bildirir.
86 Kudsî hadis. Bkz. Buhârî, Savm, 9; Müslim, Sıyâm, 163 (1151).
87 *Kur'an*'ın Âl-i İmrân 3.suresinin 18. ayetinden alınmış olup, aynı zamanda bütününe işaret etmektedir ki , "Allah, şu gerçeği, kendinden başka hiçbir Tanrı olmadığını, adaleti ayakta tutarak delilleriyle (= ayetleriyle) açıkladı. Melekler bunu ikrar etti, gerçek ilim sahipleri (= nebiler, alimler de) böylece inandı. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. O her şeye gücü yetendir, biricik hüküm ve hikmet sahibidir" mealindedir.
88 Daha önce açıklandığı üzere, aslında daha çok namazda tespihten hemen sonra duaya el kaldırmadan önce okunan Yüce Tanrı'ya övgü mahiyetindeki sözler içinde yer alan bu söz, başka başka ayetlerden alınmak suretiyle derlenmiş olabileceği gibi, "Ben şahitlik ederim ki , Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. O birdir, ortağı yoktur" mealinde rivayet edilmiş hadisten alınmış da olabilir.
89 *Kur'an*, Yâ-Sîn 36/82'den. Tanrı'nın yaratmasıyla ilgili bu ayetin tamamı şöyledir: "Tanrı bir şeyi dilediği zaman ona emri 'Ol' demektir; o da olur"; ayrıca 1. ve 22. notlara bkz.
90 *Kur'an*, Meryem 19/40.

91 *Kur'an*, Hûd 11/16'dan.
92 *Kur'an*, aynı ayetten.
93 *Kur'an*, Sâd 38/36'dan. Hz. Süleyman "Bana öyle bir güç ve yetki ver ki, o benden başka hiçbir kimseye yaraşmasın" diye dilekte bulunmuş, bunun üzerine Tanrı, yeli kendisinin emrine vermiş, o da yeli dilediğince kullanmıştı. İşte bu ayetle, bundan önceki 35. ayette buna değinilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "Dedi ki : '–Ey Rabbim, beni yarlığa. Bana öyle bir güç ve yetki ver ki, o benden başka hiçbir kimseye yaraşmasın. Şüphesiz bütün dilekleri karşılayan sensin, sen'. Bunun üzerine, biz de yeli onun emrine verdik ki, bu, onun emriyle, onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi."
94 *Kur'ân-ı Kerîm*, Enbiyâ 21/81'den. Ayetin tamamı şöyledir: "Süleyman'ın emrine de güçlü esen yeli verdik ki, bu, kendisini, bolluk ve bereketli kıldığımız yere, onun emriyle akar götürürdü. Biz her şeyi bileniz" mealindedir.
95 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/26.
96 *aynı ayetten.*
97 *aynı ayetten.*
98 *aynı ayetten.*
99 *aynı ayetten*.
100 *aynı ayetten*
101 *aynı ayetten.*
102 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/27'den.
103 *aynı ayetten*.
104 *aynı ayetten*.
105 *Kur'an*, Enbiyâ 21/11'den.
106 *aynı ayetten*.
107 *Kur'an*, Duhân 44/25-27.
108 *aynı sure*, 28.
109 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/73'ten alınmış olabilir. Ayetin tamamında farklı bir bağlamda şöyle buyurulur: "Kendi dininize uyanlardan başka hiç kimseye inanmayın/güvenmeyin."
110 *Kur'an*, Zümer 39/53'ten alınmış olup, tamamının meali şudur: "Ey kendilerinin aleyhinde günah işlemekte haddi aşanlar! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah bütün günahları yarlığar. Şüphesiz ki O çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir."
111 Söyleyeni bilinmeyen meşhur sözlerdendir.
112 *Kur'an*, Neml 27/24.
113 *Kur'an*, Bakara 2/255'ten.
114 *Kur'an*, Kasas 28/56'dan.
115 *Kur'an*, Kasas 28/68'den.
116 *Kur'an*, Nûr 24/40'tan.
117 *Kur'an*, Ankebût 29/69'dan alınmış olup, ayetin bütününe işaret etmektedir ki meali şudur: "Bizim uğrumuzda çaba gösterenlere gelince: onları bize ulaşan yollara mutlaka yönlendiririz. Şüphesiz ki Allah iyilik yapanların yanındadır.". Ayette 'mücahede' kelimesi bir tamlayıcı ile sınırlandırılmamış, bu yüzden bir çok müfessirlerce değişik anlamlar verilmiştir; bkz. Hasan Basri Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, C. II, s. 717, 87. not. Sinan Paşa "Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak yolunda çaba gösterenler" anlamında kullanmıştır.
118 Mutasavvıların kullandıkları meşhur sözlerdendir.
119 *Kur'an*, A'râf 7/23'ten. Hz. Âdem ile eşi Havva Tanrı'nın uyarısına kulak asmayıp şeytana aldanarak cennette yasak ağacın meyvesini yemişlerdi. Bunun üzerine Rableri: 'Ben size bu ağacın meyvesine yasak etmedim mi? Şeytan size muhakkak apaçık bir düşmandır, demedim mi?' diye

seslendi. Onlar da. '–Ey Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz, bizi esirgemezsen herhâlde en büyük zarara uğrayanlardan olacağız' dediler. Beyitte bu hadiseye gönderme yapılmakta, Hz. Âdem'in düştüğü bu kötü duruma ve bu duruma düşmesine yol açan olaya temas edilmektedir.

120 50. nota bkz.

121 *Kur'an*, Sâffât 37/35 ve Muhammed 47/19; ayrıca 7. nota bkz.

122 *Kur'an*, Secde 32/17'den.

123 Kudsî hadis*;* bkz. Süyûtî, *Câmi'u's-Sagîr li Ehâdisi"l-Beşîrî'n-Nezîr,* II, 68.

124 "Allah katında dünyanın bir sivrisinek kanadı kadar değeri olsaydı, orada bir inançsıza su bile içirmezdi" anlamındaki hadisten alınmıştır. Uydurma hadislerden sayılmıştır; bkz. Aclûnî, *Keşf*, I, 490.

125 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/133'ten.

126 *Kur'an*, Nûr 24/35'ten.

127 *Kur'an*, Tekvîr 81/1.

128 *Kur'an*, Mücâdele 58/12'den.

129 *Kur'an*, Fâtır 35/10'dan.

130 Meşhur sûfi Hallac-ı Mansur'un söylediği ve şeriat bakımından uygun bulunmadığından asılmasına sebep olan sözdür.

131 *Kur'an*'da bir kaç surede geçen bu ifade ile Tanrı'nın yarattığı evren ve varlıklar üzerindeki bağımsız ve sınırsız yetki kullanımı ve egemenliği dile getirilmektedir.

132 *Kur'an*, Fecr 89/88'den alınmış olup, ayetin tamamı şöyledir: "Dön Rabbine, sen O'ndan razı, O senden razı olarak."

133 130. nota bkz.

134 Tevhid inancına göre, var olan her şeyin Hak'tan başka bir varlıkla varlık bulmuş olamayacağı görüşünü dile getiren bu söz mutasavvıfların kullandığı sözlerdendir.

135 1. ve 22. notlara bkz.

136 Uydurma hadislerdendir; bkz. Sâgânî, *Risâle,*.s. 7. Buradaki *fakr* kelimesi, sufilerin yorumuyla: her şeyde ve her durumda Tanrı'ya ihtiyaç duyma, nefsini tam olarak Tanrı'ya teslim edip bu dünya ve öte dünya ile ilgili her türlü düşünce ve kaygıdan uzak bulunma anlamındadır.

137 *Kur'an*'ın Meâric 70. suresinin 19-21. ayetlerinde, insanın düşkün ve sabrı kıt yaratıldığı, kendisine kötülük dokunduğunda feryadı basıp, iyilik dokunduğunda ise cimrilik ettiği anlatılmakta; 22 ve 23. ayetlerde ise: "Fakat şunlar öyle değil. Namaz kılanlar, ki onlar namazlarını sürekli kılanlardır" denilmektedir. Metindeki kısa alıntı ile işte bu ayetlere ve bu ayetlerdeki hususi duruma işaret olunmuştur.

138 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/133'ten alınmış olup, ayetin tamamı şu mealdedir: "Rabbinizin mağfiretine ve takva sahipleri için hazırlanmış olan cennete -ki eni göklerle yer kadardır- koşuşun."

139 *Kur'an*, Ankebût 29/56'dan alınmadır ve ayetin tamamı şöyledir: "Ey inanan kullarım! Şüphesiz ki benim arzım geniştir. O hâlde ancak bana kulluk edin".

140 *Kur'an*, Hicr 15/42 ve İsrâ 17/65'ten alınmıştır. Her iki ayette de Allah İblis'e seslenmekte ve şöyle demektedir: "Yolunu şaşırıp da kötü yola sapanlardan sana uyanlar hariç, benim kullarımın üzerinde senin hiç bir yetkin ve etkileme gücün yoktur"; "Benim gerçek kullarım var ya; senin onlar üzerinde hiç bir yetki ve etkileme gücün yoktur, onlara vekil olarak rabbin yeter."

141 *Kur'an*, Meryem 19/63.

142 *Kur'an*, Zümer 39/53'ten.

143 61. nota bkz.

144 1. ve 22. notlara bkz.

145 131. nota bkz.

146 Hz. Peygamber'in dualarından biri olduğu rivayet edilmiştir. Ayrıca şu mealde bir hadis bulunmaktadır: "Ben sizin Allah'ın güç ve büyüklüğü karşısında hayrete düşmenizi diledim."
147 Mutasavvıfların aktardıkları, Tanrı'nın 'kadim' sıfatını bildiren bir sözdür.
148 *Kur'an*, Enbiyâ 21/30'dan. Metinde parantez içine koyduğumuz 'ce'alnâ' kelimesi metnin yazılışı sırasında atlanmıştır.
149 *Kur'an*, Furkân 25/15 ve Muhammed 47/38'de geçer. Metindeki bağlam ilişkisi bakımından "Ey insanlar, siz Allah'a muhtaçsınız. Allah'ın ise hiç bir şeye ihtiyacı yoktur; O her türlü övgüye lâyıktır" mealindeki yukarıda ilk sırada verilen ayetten alınmış ve bu meale işaret edilmiş olmalıdır.
150 131. nota bkz.
151 Hz. Ebubekir'in meşhur sözünün bir parçasıdır ki tamamı şöyledir. "Gerçeğe ait bilgiyi anlamakta acz göstermek anlayış ve biliş (= idrak ve marifet)ten ileri gelir".
152 Yazarın âşık kalbi ile halkın kalbini karşılaştırırken, âşık kalbi için kullandığı bu söz şu hadisten alınmadır: "İnsanoğullarının kalpleri, bir tek kalp gibi, Rahman olan Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Onlara dilediği gibi tasarruf eder". Hz. Peygamber bu sözleri söyledikten sonra şu dilekte bulundu: "Kalpler üzerinde tasarrufu olan Allahım, kalplerimizi senin kulluğuna yönelt". Mutasavvıflarca çokça kullanılmış bir hadistir;bkz. *Ehâdîs-i Mesnevî*, 13.
153 Önceki nota bkz.
154 *Kur'an*, Zâriyât 51/ 4.
155 *Kur'an*, En'am 6/91'den.
156 Metnin aslındaki Arapça sözün tercümesidir.
157 *Kur'an*, Bakara 2/255'ten.
158 *Kur'an*, Bürûc 85/12.
159 Parantez içine alınmış olan kelimelerden önceki kısım *Kur'an*, Şûrâ 42/11'den alınmıştır. Parantez içindeki söz ise yazarca eklenmiş olup "O anlatıştan uzaktır, anlatılamaz" anlamındadır.
160 *Kur'an*, En'am 6/103'ten.
161 Metnin aslındaki Arapça sözün tercümesidir.
162 131. nota bkz.

II
NEBİLERE ÖVGÜ

Allahın övgü ve esenliği hepsinin üzerine olsun.

O ululer ulusuna: "Sen her türlü eksiklik ve kusurdan arısın" dedikten,
    o ebedî kalıcıyı kutsadıktan;
o varlığı gerekli olanın katına,
    o iyilik ve bağış yağdıranın eşiğine;
bulutlardan dökülen damlalar
    ve tüm insanlar;
gökteki hareketlerin dakikaları
    ve meleklerin ettikleri tesbihlerin taneleri;
madde parçacıklarının özelliklerinin sayısı
    ve var olan her şeyin özlerinin ayrıntıları
sayısınca dua sunup övgü düzdükten
sonra,
milyonlarca güzel dua hediyelerinin en değerlileri
-ki onun bir kokumluk kokusu amber kokulu güzel kokuların kokusuna koku katar-
    ve tertemiz insanların övgü armağanlarının en güzelleri
    -ki onun soluğunun güzel kokusu kalbe azık ve cana güç verir-;
pırıl pırıl esenlik dilekleri mücevherlerinin türlü türlüleri
-ki dinin mutluluk sabahının geçitleri gibi güler yüzlü
    ve kesin bilgi sevincinin aydınlığının görünmesi gibi parıltılı,
        akıllı kişilerin görüşleri gibi açık seçik ve duru
            ve güzellerin sözleri gibi ölçülü ve süslüdür-
ve yakarış incileri ve zinetlerinin binlercesi
-ki içtenliği dizilerinin yollarına iki yüzlülük tozu ve özenti kokusu erişmemiştir
    ve arı duruluğu içeceklerinin kaynaklarına münafıklık çöpü ve yoldan çıkma lekesi
    karışmamıştır-
bütün nebilere ve resullere
    ve gelmiş geçmiş insanlar içindeki anlı şanlılar bölüğüne,
yani
ululuk sarayının gözdeleri,
    kutsal kavuşma odasının eşleri;
her eksikten arınmış Tanrı bağının bülbülleri,
    her yönden tertemiz Tanrı çayırının tavusları;

II

FÎ NA'Tİ'L-ENBiYÂ

Salevâtu'llâhi ve selâmühû 'aleyhim ecme'în

Ba'de
tesbîh-i Zü'l-celâl
ve takdîs-i Lâ-yezâl,
ve hamd-i Hazret-i vâcibü'l-vücûd
ve senâ-yi Cenâb-i fâizu'l-hayri ve'l-cûd,
bi-adedi katarât-i gamâm
ve enfâs-i enâm,
ve daḳâyıḳ-i harekât-i felekî
ve uḳûd-i tesbîhât-i melekî,
ve ta'dâd-i husûsiyyât-i zerrât
ve tefâsîl-i eşhâs-i mevcûdât,
sad hezârân hezâr şerâif-i sılât-i salevât-i tayyibât
-ki onun bir şemme râyihası mâye-bahş-i revâyih-i anber-bûyân ola-
ve letâif-i tühaf-i tahıyyât-i nâmiyât-i zâkiyât
-ki onun tîb-i nefhası ḳût-i dil ü kuvvet-i cân ola-,
ve sunûf-i cevâhir-i zevâhir-i teslîmât
-ki sügûr-i subh-i kâmurânî-yi dîn gibi handân,
ve zuhûr-i tebâşîr-i şâdümânî-yi yaḳîn gibi tâbân;
rây-i âḳilân gibi sâfî vü rûşen
ve elfâz-i dilberân gibi mevzûn ü müzeyyen ola-
ve ülûf-i gurer ü dürer-i da'vât
-ki onun ihlâsı dizinlerinin mesâlikine gerd-i riyâ ve bûy-i tekellüf erişmemiş ola
ve safâsı meşâribinin menâbiine hâşâk-i nifâk ve şâibe-i taassüf karışmamış ola-,
cemî-i enbiyâ vü mürselîn
ve zümre-i ashâb-i nevâmîs-i evvelîn ü âhırîn,
ya'nî
hâsagiyân-i harîm-i celâl
ve mahremân-i harem-i visâl;
andelîbân-i bâğ-ı subbûhî
ve tâvûsân-i çemen-i kuddûsî;

nebilik sarayının sakinleri,
dostluk şarabının geçkinleri;
öncelik çölünde yürüyenler,
cömertlik denizinden su içenler;
"Allah'ın boyası"[1] ile boyanmış hırka giyenler,
"*Allah'ın yaratışı*"[2] şarabını içenler;
kutsallık ülkesiyle ilgili gizli bilgileri bilenler,
her eksik ve kusurdan arınmış o yüce varlığa ait sırları bekleyenler
tayfasının
tertemiz zatlarına
ve kutsanmış ruhlarına
saçılsın ve feda olsun ki her biri
nebilik sedirinin seçkini
ve elçilik tahtının sultanı
olup, azmışlık yabanında yolunu kaybedenlere kılavuzluk etmişler
ve bilgisizlik çöllerinde onca bilmezleri Hak yoluna getirmişlerdir;
her biri
can ilinin şahı,
gönül göğünün ayı;
özlem evinin kandili,
huzur alanının bahçesi ve yaz evi;
bilmezlik karanlığının ziyası,
gönül hastasının şifası;
bağır sofasının huzuru,
göğüs tahtının nuru;
hakikat denizinin incisi,
tarikat yüzüğünün mührü;
tahkik âleminin ışığı,
tevfik baharının çiçeği;
hikmet yemişlerinin afitabı,
marifet çiçeklerinin mehtabı;
dine yönelenlere yol gösterici,
dünya halkını esirgeyici;
şeriat yolunun kılavuzu,
Hak yoluna yönelenin yolu;
delil sultanının sağ eli,

sâkinân-i sarây-i nübüvvet
ve ser-mestân-i şarâb-i hullet;
sâlikân-i beydâ-yi kıdem
ve nûş-künân-i deryâ-yi kerem;
hırka-pûşân-i "*sıbgatu'llâh*"[1],
bâde-nûşân-i "*fıtratu'llâh*"[2];
ârifân-i maârif-i Rabbânî,
hâzinân-i esrâr-i Sübhânî
tâifesinin
zevât-i mutahhere
ve ervâh-i mukaddeselerine
nisâr ü fedâ ola kim her biri
nübüvvet sadrının mihteri
ve risâlet serîrinin serveri
olup, tîh-i dalâlette nice azmışları delâlet
edip ve bavâdî-yi cehâlette onca bilmezleri Hakk'a hidâyet
etmişlerdir;
her biri
cân vilâyetinin şâhı
ve gönül göğünün mâhı;
şevḳ hânesinin çırâğı,
safâ fezâsının bâğ u râğı;
cehil zulmetinin ziyâsı,
dil hastasının şifâsı;
sadır suffasının safâsı,
sîne serîrinin senâsı;
haḳîkat bahrinin dürri,
tarîḳat hâteminin mührü;
tahḳîḳ âleminin nûru,
tevfîḳ bahârının nevri;
hikmet yemişlerinin âfitâbı,
ma'rifet çiçeklerinin mâhitâbı;
dîn ehlinin tarîḳı,
âlem halkının şefîḳı;
şerîat yolunun delîli,
Hakk'a gidenin sebîli;
hüccet sultânının yemîni,

günahsızlık hazinesinin güvenilir bekçisi;
ilim cevherinin madeni,
vahiy mücevherinin mahzeni;
gerçekler bahçesinin bülbülü,
incelikler çayırının Tuba ağacı;
mutluluk cübbesinin süsü,
önderlik tahtının ayrıcalıklısı;
gönül ve can kuşlarını avlayıcı doğan,
bütün cihan halkının işlerine düzen veren;
şefaat evinin duvarı,
ümit şehrinin hisarı;
izzet ikliminin şahı,
devlet mülkünün padişahı;
iki âlemin sultanı,
iki cihanın bahtiyarıdır.

Allah'ın övgü ve esenliği üzerlerine olsun.

II/1

YEDİ BÜYÜK ve MEŞHUR PEYGAMBERE ÖVGÜ

Allah'ın övgü ve esenliği üzerlerine olsun.

Özellikle içlerinden şu yedi
apaçık şeriat erleri
ve besbelli tarikat önderleri;
yedi resullük âlemi göğü,
yedi ululuk göğü yıldızı;
yedi tevhid denizi,
yedi tefrid ülkesi;
yedi tanışlık deryası,
yedi aydınlık çeşmesi;
yedi din yolu güllüğü bülbülü,
yedi kesin bilgi çiçekliği papağanı;
yedi doğruluk ve duruluk sofası,
yedi sevgi ve bağlılık göğü;

ismet hızânesinin emîni;
ilim gevherinin ma'deni,
vahiy cevherinin mahzeni;
haḳâyıḳ ravzasının tûtîsi,
daḳâyıḳ çemeninin tûbîsi;
saâdet cübbesinin tırâzı,
siyâdet serîrinin ser-firâzı;
gönül ve cân kuşlarının şâh-bâzı,
cümle cihân halkının kârsâzı;
şefâat evinin dîvârı,
ümîd şehrinin hisârı;
izzet iḳlîminin şâhı
ve devlet milkinin pâdişâhı;
iki âlemin sultânı,
iki cihânın kâmurânıdır.

Salevâtu'llâhi ve selâmuhû ecma'în.

II /1

NA'T-İ ENBİYÂ-İ SEB'A-İ MEŞHÛRE-İ İZÂM

Aleyhimü's-salât ve's-selâm.

Husûsâ içlerinden şol yedi
erbâb-i şerîat-i zâhire
ve ashâb-i tarîḳat-i bâhire;
heft âsümân-i âlem-i risâlet
ve heft sitâre-i âsümân-i celâlet;
heft deryâ-yi tevhîd
ve heft iḳlîm-i tefrîd;
heft bahr-i âşinâyî
ve heft çeşme-i rûşenâyî;
heft bülbül-i gülsitân-i şer'-i dîn
ve heft tûtî-yi bûsitân-i ilm-i yaḳîn;
heft suffa-i sıdk u safâ
ve heft âsümân-i mihr ü vefâ;

yedi melekût haberleri haberdarı,
yedi ceberut âlemi atlı bölük kumandanı;
insanların yedi rehberi,
insanoğlunun yedi göz bebeği;
yolunu kaybedenlere yedi yol gösterici,
yolda kalmış kafilelere yedi kılavuzluk edici;
yedi yeşil kubbe ışığı
ve yedi yüksek meclis kandili.

1
ÂDEM PEYGAMBERE ÖVGÜ

Allah onu esirgesin.

İlki insanoğlunun atası;
insan zincirinin ilk halkası,
insan türü yapısının esası;
Tanrı'ya yakın meleklerin secde ettiği değer,
unutulan ve yaşayan tüm dillerin indiği er;
"*(Allah) Âdem'e bütün isimleri öğretmiştir*."[165] tahtında hükümdarlık eden,
"*Ey Rabbimiz! Kendimize yazık ettik*."[166] rehberiyle kurtuluşa eren;
değerli kimselerin örneklik ettiği değerleri özünde toplayan, davranış güzelliklerini sergileyen,
"*Ey Âdem! Sen eşinle birlikte cennete yerleş*."[167] müjdesiyle müjdelenen;
tövbe kapılarını açan,
yakınlık yaygısında oturan;
"*Âdem Rabbine karşı geldi de şaşıp kaldı*."[168] kuyusuna düşen,
"(Rabbi) onun tevbesini kabul etti, ona doğru yolu gösterdi."[169] ipiyle kurtulan;
Rahman'ın suretiyle suret kazanan,
Şeytan'ın lânetlenmesine yol açan;
güzellikler sergileyen,
birçok sanatı öğreten;
şeriat binasını kuran,
tarikat kervanına rehberlik eden;
mükelleflere sunulan teklif nimeti aracısı,
"*Âlemlere rahmet için*"[8] (gelen Hz. Muhammed'in) varlığının vasıtası;
ilk nebi,

heft haberdâr-i ahbâr-i melekût
ve heft risâlet-dâr-i âlem-i ceberût;
heft muktedâ-yi âlem
ve heft murtazâ-yi benî-âdem;

heft delîl-i râh-i güm-kerdegân
ve heft kılavuz-i ḳâfilehâ-yi mândegân;
heft şem'-i günbed-i hazrâ
ve heft çırâğ-i bezmgâh-i muallâ.

1

NA'T-İ ÂDEM NEBÎ

Aleyhi's-selâm

Evvelkisi ebû'l-beşer;
asl-i silsile-i insân,
bünyâd-i binâ-yi âdemiyân;
mescûd-i melâike-i mukarrabîn,
mehbit-ı lügât-i evvelîn ü âhırîn;
tâc-i serîr-i "*alleme'l-esmâ*"[3],
muvaffak-ı bedraka-i "*Rabbenâ zalemnâ*"[4];
câmi-i mekârim-i mükerremât, vâzı-i mehâsin-i sünne,
müşerref-i teşrîf-i "*Yâ Âdemü'skün ente ve zevcüke'l-cenne*"[5];
fâtih-i ebvâb-i tevbe,
câlis-i bisât-i kurbe;
mübtelâ-yi çah-i "*Ve 'asâ rabbehû fe-gavâ*"[6],
mühtedâ-yi habl-i "*Fe-tâbe 'aleyhi rabbehû fe-hedâ*"[7];
mazhar-i sûret-i Rahmân,
bâis-i la'net-i şeytân;
muzhir-i bedâyi',
muallim-i sanâyi';
bânî-yi binâ-yi şerîat,
reh-ber-i kârvân-i tarîḳat;
sebeb-i ni'met-i teklîf-i mükellefîn,
vâsıta-i vücûd-i "*rahmeten li'l-âlemîn*"[8];
evvel-i Nebî,

Hazret-i Âdem-i safî.

Allah'ın duaları onun, eşinin, çocuklarının ve doğru yolu izleyen torunlarının üzerine olsun.

Beyitler

Sonsuza dek âlemde en şaşkınlık verici varlık odur
"*(And olsun ki) biz insanoğluna şan ve şeref bağışladık, nimetler verdik*"[9] ayetinin aslı odur

Dünya ve dinin merkezi, doğrusu, odur
Âlemin noktası, Hakk'ın arı durusu odur

Yerde gökte var olan bütün ordular onun
Cisim, can, parça, bütün ... ne ki var, onun

O o Âdem'dir ki, âlemde henüz
ilgi binası kurulmadan
ve sevgi temeli döşenmeden,
birden
toprak çölünün ıssız bölgesinden
ve bir derin mağara köşesinden
ayak üstü giden güzel bir âşık
ve sevgi duyan bir yalın ayak, saçı başı dağınık;
bir ay bedenli,
Âdem adında biri
vücuda gelip,
sevgi temelini bozulmaz
ve özlem direğini yıkılmaz
edip,
yüce topluluğun ruhlarını gürültü içinde bırakıp,
alçak ve yüksek konaklarda oturanlar katında patırtı koparıp;
her yönden düşmanlar
ve her yönden rakipler
belirip.
sevgi askerinin sancağı
ve aşk sultanının hizmetliler alayı

Hazret-i Âdem-i safî.

Salla'llâhu 'aleyhi ve 'alâ zevcihî ve evlâdihî ve ahfâdihi's-sâlihîn.

Ebyât

Tâ ebed u'cûbe-i âlem odur
Asl-i "*Kerremnâ benî âdem*"[9] odur

Merkez-i dünyâ vü dîn mutlak odur
Nokta-i âlem safiyy-i Hak odur

Yerde gökte cümle-i leşker onun
Cism ü cân ü cüz vü kül yek-ser onun

O o Âdem'dir ki, âlemde henûz
muhabbet binâsı vurulmadan
ve meveddet ḳâidesi döşenmeden,
nâ-gâh
bâdiye-i beydâ-yi hâk
ve zâviye-i megâre-i megâkten
bir âşık-ı piyâde-rev ü güşâde-rûy
ve bir muhibb-i pâ-bürehne vü âşüfte-mûy;
meh-endâm,
Âdem-nâm
vücûda gelip,
muhabbet esâsını muhkem
ve şevḳ ḳâidesini müstahkem
edip,
ervâh-ı mele-i a'lâya velvele
ve sâkinân-i menâzil-i pest ü bâlâya gulgule
bırakıp,
her cânibden a'dâ
ve her taraftan rukabâ
belirip,
muhabbet leşkerinin alemi
ve aşk sultânının hadem ü haşemi

görünüp,
Âdem arada
başı sevdalı bir sırdaş
    ve içtenlikli bir yoldaş;
evsiz barksız,
    başıboş ve deliden farksız
olup gezerdi.
Eğer aşka malını mülkünü terk etmek gerekse,
sekiz cenneti bir buğdaya sattı,
        eğer muhabbete hiçlik gerekse,
        bunca huriyi ve köşkleri hiç yerine koydu,
            ve eğer dost kararsız gerekse, cennete ikindiyin girdi, güneş batmadan
            çıktı.
Eğer aşk eri başsız ayaksız seğirtmek gerekse,
üç yüz yıl doğuyu batıyı yaya gezdi,
        eğer muhabbet merdine sel gibi göz yaşı dökmek gerekse,
        yine üç yüz yıl yer yüzünde durmadı, ağladı.
Muhabbete öyle bir gölgelik saldı ki,
on sekiz bin âlemin güneşi onun sevgisinin şemsesinde bir zerredir,
        ve aşka öyle bir coşkunluk kattı ki,
        âlemin bütün sevenlerinin sevgisi onun sevgisinin kadehinden bir katredir.
Dokuz yüz otuz yaşına erdiğinde
        ömrü sona erdi Hak emriyle.
Hak -*Ululuk ve yüceliğini kutsarım*- haşre değin her âşığın
kavuşmakta güzelliği nimetinin
    ve ayrılıkta duyduğu aşk lezzetinin
şükrünün sevabını onun ruhuna ulaştırıp, kıyamete değin
her aşk erinin âh dolu nefesleri adedince
    ve her dert ehlinin ciğer yakan âhı sayısınca
güzel övgüleri
    ve temiz ve içten kimselerin esenlik dileklerini
-ki cennet amberi ve abirinin kokuları gibi mis kokuludur
    ve cennet nergisi kokusu yayan esintinin kokusu gibi hoş kokuludur-
bağışlayıp ulaştırsın.

zâhir olup,
Âdem arada
muhibb-i âşık
ve yâr-i sâdık;
bî-hâne vü hânümân,
âvâre vü ser-gerdân
olup gezerdi.
Eğer aşka terk-i milk gerekse,
sekiz cenneti bir ceve sattı,
ve eğer muhabbette hîçlik gerekse,
bunca hûr ü kusûru hîçe tuttu,
ve eğer dost bî-karâr gerekse, bihişte ikindiyin girdi, gün dolunmadan çıktı.
Eğer aşk eri bî-ser ü pâ devân gerekse,
üç yüz yıl şark u garbı yayak gezdi,
ve eğer muhabbet merdine göz yaşı revân gerekse,
gine üç yüz yıl yer yüzünde durmadı, ağladı.
Muhabbete bir sâyebân saldı ki,
on sekiz bin âlemin mihri onun mihri şemsesinde bir zerredir,
ve aşka bir cûş verdi ki,
cemî-i muhibbân-i âlemin muhabbeti onun aşkı câmından bir katredir.
Çün dokuz yüz otuz yaşına erdi,
Hak emriyle ömrü âhır oldu.
Hak -*Celle ve alâ*- tâ haşre değin her âşıka
vuslatta dîdârı ni'metinin
ve firkatte aşk lezzetinin
şükrü sevâbını onun rûh u revânına vâsıl kılıp, tâ kıyâmete değin
her aşk ehlinin enfâs-i âh-âlûdu adedince
ve her derd ehlinin âh-i ciğer-sûzu sayısınca
salevât-i tayyibât
ve teslîmât-i nâmiyât-i zâkiyât
-ki revâyih-i abîr ü anber-i bihişt gibi müşk-bû vü muanber
ve fevâyih-i nesîm-i abher-i cennet-sirişt gibi hoş-tîb ü muattar
ola- ihdâ ve iblâğ ede.

2

İDRİS NEBİ'YE ÖVGÜ

Allah onu esirgesin.

İkincisi
miraca ve yüksek makamlara sahip olan,
    gökler tahtının sedirinde oturan;
din kanunlarını koyan,
    kesin bilgi yüceliklerinin işaret taşlarını sıralayan;
şeriat sarayının yapıcısı,
    ayrıntı köşkünün ustabaşısı;
kutsallık şehrinde zabıta,
    yakınlık evinde kahya;
kutsal varlıklarla bir arada oturan,
    Tanrı'ya yakın meleklere yakın duran;
teorik ve uygulamalı hikmetlerin önderi,
    gerçek ve tartışmalı bilgilerin üstadı;
mutluluk miracına çıkan,
    efendilik göğünde oturan;
din hükümlerinin yazıcısı,
    şeksiz bilme bilimlerinin öğreticisi;
gök bilimi ve yıldız bilimini temellendiren,
    garip ilimlerin sırlarını işaretlerle bildiren;
Tanrılık sırlarına ortak,
    o yüce varlıktan yansıyan ışıklara kaynak;
beyt-i ma'mûr içine çekilip kapanan,
    zevk ve huzur hareminin çevresinde dolanan;
hikmetler kaynağı ve öğretim madeni,
    Hakk'ın Hazret-i İdris'i, Allah'ın nebisi.

Allah onu, aile yakınlarını ve arkadaşlarını esirgesin.

O o İdris'tir ki, nice yıllar
görüntüler âleminde bedeni
yiyip içip,
    yürüyüp gezip,

2

NA'T-İ İDRÎS NEBÎ

Aleyhi's-selâm

İkincisi
sâhibü'l-mi'râc ve'l-maḳâmât
ve sadr-nişîn-i serîr-i semâvât;
mukannin-i kavânîn-i dîn,
vâzı'-ı maâlim-i yaḳîn;
bânî-yi sarây-i şer',
mi'mâr-i maksûre-i fer';
şahne-i medîne-i kuds,
kethudâ-yi hâne-i üns;
celîs-i kuddûsiyân,
enîs-i kerrûbiyân;
imâm-i hikmet-i ilmî ve amelî,
üstâd-i maârif-i haḳîkî ve cedelî;
sâlik-i mi'râc-i saâdet,
muḳîm-i semâ-yi siyâdet;
râsim-i şerâyi'-i dîniyye,
muallim-i ulûm-i yaḳîniyye;
vâzı'-i kavâid-i hey'et ü nücûm,
râmiz-i esrâr-i garâib-i ulûm;
mahrem-i esrâr-i Rabbânî,
matla'-i envâr-i Sübhânî;
mu'tekif-i beyt-i ma'mûr,
ve mücâvir-i harem-i sürûr;
mazhar-i hikem ü ma'den-i tedrîs,
Hazret-i nebiyyu'llâh İdrîs.

Salla'llâhu 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihi.

O o İdrîs'tir ki, nice yıllar
âlem-i zâhirde bedeni
yeyip içip,
yürüyüp gezip,

halka din öğretirken
ve onları kesin bilgi konusunda aydınlatırken
gizliler âleminde ruhu
beden elbisesini giderip
ve yırtık pırtık ten giysisini çıkarıp,
yüce ruhlar topluluğuyla
ve büyük melekler bölüğüyle
beyt-i mamurda neşe içinde gün geçirip
ve keyif evinde keyif sürüp,
bir nice müddet
görünür yönüyle yerde
görünmez yüzüyle gökte;
surette yer yüzünde,
manada gök katında
olup, sonunda
üç yüz seksen dört yaşına erdiğinde
ve dünyadan tamamen usandığında,
bedenini de ruhunun yanına alıp
ve maddî varlığını da en yüksek cennete koyup,
son ana değin hayatta
ve kıyamet gününe değin sıhhatte
olup, şimdi
gök üstünde oturmakta,
Arş civarına yerleşmiş bulunmaktadır;
yemeyi ve içmeyi bırakmış,
yürümekten ve gezmekten uzaklaşmıştır;
canlı varlık kılığını değiştirmiş,
maddî biçiminden arınmıştır;
bu âlem elbisesini bırakmış,
bu görünüş giysisini çıkarmıştır;
gece ve gündüz mukaddes ruhlar ile takdis ve temcidde,
her lahza yüceler dünyası varlıklarıyla tesbih ve tahmiddedir.
Hak Taâlâ
tesbihini sürekli etsin,
ve temcidini eksiltmesin;

halka
ta'lîm-i dîn
    ve irşâd-i yaḳîn
ederken
âlem-i bâtında rûhu
beden libâsını giderip
    ve ten palâsını çıkarıp,
ervâh-i mele-i a'lâ
    ve zümre-i melâike-i ulâ
ile beyt-i ma'mûrda ma'mûr
    ve dâr-i sürûrda mesrûr
olup, bir nice müddet
zâhirde yerde,
    bâtında gökte;
sûrette zemînde,
    ma'nîde âsümânda
olup, âhır ki
üç yüz seksen dört yaşına erdi
    ve dünyâdan tamâm usandı,
bedenin dahı rûhuna karîn
    ve tenin dahı cennet-i a'lâda mekîn
edip, tâ sâat-i sâate değin hayâtta
    ve rûz-i kıyâmete değin sıhhatta
olup, bi'l-fiil
fevk-ı semâda mütemekkin
        ve arş civârında sâkin;
yemekten ve içmekten geçmiş,
        yürümekten ve gezmekten durmuş;
beşeriyyet sûretin gidermiş
        ve nefs hey'âtından arınmış;
bu âlem sûretini bırakmış
        ve bu sûret libâsını çıkarmış;
leyl ü nehâr ervâh-i mukaddese ile takdîs ü temcîdde
        ve her lahza nüfûs-i semâviyye ile tesbîh ü tahmîddedir.
Hak Taâlâ
tesbîhinde dâim
    ve temcîdinde müdâvim

tesbihinin bereketlerinin ışıkları yer ehlini tümüyle ışıtsın,
ve temcidinin eserlerinin bereketi bu unsurlar âlemine sel gibi aksın.

3

NUH NEBİ'YE ÖVGÜ

Allah onu esirgesin.

Üçüncüsü ikinci Âdem;
peygamberler reisi,
arı durular efendisi;
dine davet işinde haber ulaştırıcı,
kesin bilgi bildirmekte emek harcayıcı;
şeriat hükümlerinin uygulanmasında ısrarlı,
tarikatin ortaya çıkarılmasında atak ve kararlı;
tevhid denizinde yüzücü,
tefrid deryasında gemici;
kurtuluş gemisini yapan,
hayat gemisini düzenleyen;
insanoğullarının iyi yola girmesini sağlayan,
Âdem'in neslinin devam etmesine vasıta olan;
maksada erişme gözünün bebeği,
kurtuluşa erme sabahının aydınlığı;
belâ yağmurlarını savucu,
dert tufanını giderici;
yüce Tanrı eşiğinin değerlisi,
ulu varlık kapısının kurtuluşa ermişi;
işi mükaşefe ve fütûh,
Allah'ın nebisi Hazret-i Nuh,

Allah onu ve dostlarını esirgesin.

O o Nuh'tur ki
Onun duasıyla dünyanın müddeti tükenmedi,
ve onun vücuduyla Âdem'in nesli kesilmedi.
Onun yaşamasıyla insanoğluna yeni hayat verildi;
onun hayatta kalmasıyla cihana yeni berat verildi.

edip, tesbîhi berekâtının envârı yer ehline şâmil
ve temcîdi âsârının feyzi bu âlem-i anâsıra sâil
ola.

3
NA'T-İ NÛH NEBÎ
'Aleyhi's-selâm

Üçüncüsü âdem-i sânî;
şeyhu'l-enbiyâ
ve kıdvetü'l-asfıyâ,

el-mübelliğu fî da'veti'd-dîn
ve'l-mücâhidü fî i'lâmi'l-yaḳîn,
el-mütesallibü fî izhâri'ş-şerîa
ve'l-miḳdâmü fî i'lâni't-tarîḳa;
mellâh-i bahr-i tevhîd,
keştîbân-i deryâ-yi tefrîd;
neccâr-i sefîne-i necât,
sâzende-i keştî-yi hayât;
sebeb-i ıslâh-i halk-i âlem,
vâsıta-yi baḳâ-yi nesl-i âdem;
kurre-i ayn-i necâh
ve gurra-i sabâh-i felâh;
dâfi'-i bârân-i belâ,
râfi'-i tûfân-i ibtilâ;
makbûl-i âsitâne-i hazret
ve neciyy-i cenâb-i Rabb-i izzet;
sâhibü'l-mükâşifâti ve'l-fütûh,
Hazret-i nebiyyu'llâh Nûh.

Salla'llâhü 'aleyhi ve ashâbihî.

O o Nûh'tur ki
onun duâsı ile müddet-i dünyâ tükenmedi,
ve onun vücûdu ile nesl-i âdem kesilmedi.
Onun hayâtı ile âleme yeni hayât verildi;
onun baḳâsı ile cihâna yeni berât verildi.

Âlemin düzeni onun yüzünden sürer oldu;
cihan bağı varlığıyla güzellik ve parlaklık buldu.
Bunca nebiler ve velilerin varlığına sebep oldu;
bir nice yaratılmışın kulluğuna sebep oldu.
Hak yolunda sonsuz belâ çekti;
din yolunda sınırsız cefa çekti.
Onun çektiği zahmeti ümmetinden kimse çekmedi;
onun gördüğü mihneti kavminden kimse görmedi.
Dokuz yüz elli yıl kavmi içinde kaldı,
ve o kadar kimse yaşamadı;
üstüne üstlük
hikmetle nitelenmişti,
ve marifetle tanınmıştı;
nebilerin derin bilgi sahiplerindendi;
gönderilmişlerin bilginlerindendi.
Sonunda ömrü bin dört yüze erdiğinde ecel ona da yetişti.
Hak - *Ululuk ve yüceliğini kutsarım-*
çilesine göre karşılığını ve çektiği sıkıntılara göre rahatlığını
nasip edip, devamına sebep olduğu Âdem neslinin ibadeti adedince
ve sağlıklı işlemesini sağladığı dünya düzeninin iyi işleri hesabınca
onun iyi işleri divanına ödüller
ve onun iyi tutum ve davranışları sayfalarına iyi karşılıklar
eklesin.

4

İBRAHİM HALİL'E ÖVGÜ

Allah'ın övgü ve esenliği üzerine olsun.

Dördüncüsü
dördüncü göğün güneşi
ve yedinci ışığın madeni;
nebilik sofasının sedirinde oturan,
ahilik kanunlarını koyan;
büyük resullerin babası,
büyük nebilerin atası;

Nizâm-i âlem onun sebebi ile baḳâ buldu;
bâğ-i cihân vücûdu ile behcet ü ziyâ buldu.
Bunca enbiyâ vü evliyânın vücûduna sebeb oldu,
ve bir nice mahlûkun tâat ü sücûduna sebeb oldu.
Hak yolunda bî-had belâ çekti;
dîn yolunda nihâyetsiz cefâ çekti.
O çektiği zahmeti ümmetinden kimse çekmedi;
o gördüğü mihneti kavminden kimse görmedi.
Tokuz yüz elli yıl kavmi içinde durdı ve o kadar kimse oymadı;
maa hâzâ ki
hikmet ile mevsûf
ve ma'rifet ile ma'rûf;
enbiyânın hükemâsından
ve mürselînin ulemâsından
idi.
Âhır ki ömrü bin dört yüze erdi, ecel ona dahı yetişti.
Hak -*Celle ve 'alâ*-
zahmetine göre ecrini ve belâsına göre safâsını
müyesser edip, baḳâsına sebeb olduğu nesl-i Âdem'in ibâdeti adedince
ve intizâmına bâis olduğu nizâm-i âlemin hasenâtı hesâbınca
onun a'mâli dîvânına o kadar mesûbât
ve onun mehâsini sahâifine o miḳdâr hasenât
muzâaf kıla.

4

NA'T-İ İBRÂHÎM HALÎL

Salla'llâhu 'aleyhi ve sellem.

Dördüncüsü
şems-i felek-i râbi'
ve ma'den-i nûr-i sâbi',
sadr-i suffe-i nübüvvet
ve mukannin-i kavânîn-i fütüvvet;
ebü'r-rüsüli'l-izâm
ve ceddü'l-enbiyâi'l-kirâm;

"*Ey ateş! Serin ve esenlikli ol.*"[10] ayetinde söz konusu edilen ateş bahçesinin gülü,
"*Gerçekten de İbrahim (başlı başına) bir ümmetti; Allah'a itaatkârdı, (batıl dinlerden uzak ve) hanif bir müslümandı.*"[11] ayetinde nitelikleri belirtilen iyi kimseler ağaçlığının selvisi;
her ümmetin önderi
ve her milletin göz bebeği;
tevhid yollarında yürüyen,
tefrid ülkelerini elinde bulunduran;
kutsal evin çevresinde dolanan,
yasaklı evin sırlarına sırdaş olan;
bilinmezlik konağında her dem konuk ağırlayan,
şüphe duyulmazlık evinde kahyalık eden;
mutluluk binasını yapan,
Mustafa ocağının yüz akı olan;
Ahmed'le ilgili sırların mahzeni,
Muhammed'den yansıyan nurların kaynağı;
İslam'ın kıblesini kuran,
Beytülharam evini bayındır duruma getiren;
iyilikseverlik kâbesinde tek başına kalan,
cömertlik işlerine koşuşturan;
ihlas zemzeminden içen,
haslar hası yaygısında oturan;
sapkınlık perdesini kaldıran,
ululuk sırlarını açan;
iradet halkasına tutunan,
saadet ipine yapışan;
kutsal sofranın sofracıbaşısı olan,
Tanrı katından bağışlanmış rızıkları paylaştırıp dağıtan;
"*(... İbrahim:) –Oğulcağızım, dedi, ben seni rüyamda boğazlıyorum görüyorum. Bak artık ne düşünürsün.*"[12] ayetinde anlatılan sıkıntılı duruma uğrayan,
" *...Ey İbrahim, rüyana sadakat gösterdin.*"[13] diye gelen sevinçli haberi müjdeleyen;
kerametlerin güzelliklerinin ululamasıyla ululuk kazanan,
"*Orada apaçık belirtiler vardır.*"[14] ayetinde belirtilen makamın şerefiyle şereflenen;
yaradılışça halim,
niteliği kerim;
şekilce güzel kılıklı,
karakterce merhametli;
varlığı ulu,
cömertlik ve ahilik musluğu;

nevr-i gülistân-i nâr-i "*Yâ nâru kûnî berden ve selâmâ*."[10],
serv-i bostân-i ebrâr-i "*İnne İbrâhîme kâne ümmeten ḳâniten li'llâhi hanîfen müslimâ*."[11];
muktedâ-yi her ümmet
ve makbûl-i her millet;
Sâlik-i mesâlik-i tevhîd,
mâlik-i memâlik-i tefrîd;
mücâvir-i harem-i Rahmânî,
mahrem-i harîm-i Sübhânî;
mızyâf-i zayf-i gayb,
kethudâ-yi hâne-i lâ-rayb;
bânî-yi binâ-yi safâ,
şeref-i dûdümân-i Mustafâ;
mahzen-i esrâr-i Ahmedî,
menba'-i envâr-i Muhammedî;

vâzı'-ı kıbletü'l-İslâm,
âmir-i hâne-i beytü'l-harâm;
mu'tekif-i ka'be-i mürüvvet,
sâî-yi mesâî-yi fütüvvet;
şârib-i zemzem-i ıhlâs,
câlis-i bisât-i hâssu'l-hâs;
râfi-i perde-i dalâlet,
kâşif-i esrâr-i celâlet;
müteşebbis-i halka-yi irâdet,
mütemessik-i habl-i saâdet;
hân-sâlâr-i hân-i Rabbânî,
kassâm-i erzâk-i Samedânî;
mübtelâ-yi "*Yâ büneyye innî erâ fi'l-menâmi ennî ezbehuke fe'nzur mâ zâ terâ*."[12],
mübeşşir-i beşâret-i "*Yâ İbrâhîme kad saddakte'r-ru'yâ*."[13];
mükerrem-i tekrîm-i kerâim-i kerâmât,
müşerref-i teşrîf-i "*Fîhi âyâtün beyyinât*."[14];
halîmü'z-zât,
kerîmü's-sıfât;
şerîfü'l-halk,
rahîmu'l-hulk;
azîzü'l-vücûd,
menba-ı sehâ vü cûd;

ululanması ve yüceltilmesi gerekli olan,
"*Ben İbrahim'in duası(nın mahsulü)yüm*."[15] hadisiyle anılan;
gelip geçmişlerin gözdesi,
nebiler ve mürsellerin sonuncusu için övünç vesilesi;
Rahman'ın dostu,
delili güçlü;
ululanması ve yüceltilmesi lâzım,
Allah'ın nebisi Hazret-i İbrahim.

En değerli dualar ve en güzel dilekler ona, ailesine ve dostlarına olsun.

O o İbrahim'dir ki,
âleme putlar dolmuşken
ve cihanı şirk kaplamışken;
her manastır putlarla dopdoluyken
ve her kilise resimlerle süslenip püslenmişken;
her topluluk bir putu mabut edinmişken
ve her kavim bir sanemi [= fetişi] tapılmaya değer bulmuşken;
her ümmet bir Lat ve Uzza
ve her millet bir Hübel'i huda
edinip, cihan yüzünü sapkınlık karanlığı
ve âlem içini cehalet sıkıntısı
kaplamışken; birden
âlemi bezeyen ruh güneşi
ve cihanı süsleyen varlık ışığı
tevhid ufkundan doğup
ve kutsallık doğusundan ışık salıp;
âleme yeni bir arı duruluk
ve cihana güzellik ve parlaklık
verip;
yer yüzünü şenlendirip
ve ölü cihanı canlı bir gül bahçesine çevirip;
marifet çiçekleri açılıp
ve hikmet yemişleri yetişip;
can bahçesi güzelleşip
ve gönül sarayı güllük gülistanlık olup;
kalp evini arzu ve heves putlarından arıtıp
ve gönül odasını şehvet sanemlerine karşı korutup,

vâcibü't-tebcîli ve't-tekrîm,
dâî-yi "*Ene da'vetü İbrâhîm*."[15] ;
mahbûbu'l-evvelîne ve'l-âhırîn,
fahr-i hâtemü'l-enbiyâi ve'l-mürselîn;
Halîlü'r-Rahmân,
celîlü'l-burhân;
mazhar-i izzet ü ta'zîm,
nebiyyu'llâh Hazret-i İbrâhîm.

'Aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî efdalu's-salevât ve ekmelü't-tahiyyât.

O o İbrâhîm'dir ki,
âleme putler dolmuş iken
ve cihânı şirk kaplamış iken;
her deyr putlar ile meşhûn ü mâlî iken
ve her kilise sanemler ile müzeyyen ü hâlî iken;
her tâife bir putu ma'bûd
ve her kavim bir sanemi mescûd,
her ümmet bir Lât ü Uzzâ
ve her millet bir Hübel-i a'lâ
edinip, cihân yüzünü zulmet-i dalâlet
ve âlem içini kasâvet-i cehâlet
tutmuş iken; nâgâh
şems-i rûh-i âlem-ârâsı
ve mihr-i vücûd-i cihân-zîbâsı
tevhîd ufkundan tâli'
ve kudüs matlaından lâmi'
olup, âleme yeni safâ
ve cihâna behcet ü ziyâ
verip, âlem yüzünü hurrem ü handân
ve cihân-i köhneyi tâze gülistân
edip, ma'rifet çiçekleri açılıp
ve hikmet yemişleri yetişip,
cân ravzası müzeyyen
ve gönül haremi bâğ u rûşen
olup, dil hânesini hevâ putlarından arıdıp
ve gönül harîmini şehvet sanemlerından korudup;

âleme zat birliği yolunu gösterdi,
ve sıfatların iyileştirilmesi yolunda rehberlik etti;
dünyaya birlik nurunu saçtı,
ve cihana yol göstericilik kilidini açtı;
nebilik hazinesine maden oldu,
ve ahilik gömüsüne mahzen oldu;
bilinmezlik konuklarına öyle bir ziyafethane düzdü ki, gelip geçenler o sofranın yiyeceklerinin dilencisidir,
ve dindarlar için öyle bir ibadethane yaptı ki, ta haşre değin cihan kulağında çınlayacak onun şanı ve şöhretidir.
Ömrü doksan beşe vardığında Rabb'i civarına göç etti.
Hak Taalâ
hizmetlerinin karşılığını yüksek bir karşılıkla değerlendirsin,
ve yaptıklarını ödüle yaraşır bulsun;
kıyamete değin Kâbe'ye giden hacıların her kılı sayısınca yenilenip duran dualar

-ki kutsallar çiçeklerinin saçtığı güzel kokuların kokusu
Ve ruhlar ĩlemi varlıklarınınrayihalarının insanda uyandırdığ ıduygu
gibi hoş olsun-,
ve ol haremde kesilen kurbanın her tüyi adedince arı duru selamlar
-ki safa gülistanının göz alıcılığı ve güzelliği
ve vefa yeşilliğinin bahçesi
ile dolmuş olsun-
onun tertemiz ruhuna
ve ışıklı canına
ulaşıp dursun.

5

MUSA KELİMULLAH'A ÖVGÜ

Allah ona esenlik versin.

Beşincisi
nebiler için övünç vesilesi
ve arı durular efendisi;
üstün şeriat sahibi,
apaçık bir tarikat kılavuzu;

âleme sülûk-i tevhîd-i zâtı peydâ
ve irşâd-i tebdîl-i sıfâtı hüveydâ
eyleyip,
dünyâya tevhîd nûrunu saçtı,
ve cihâna hidâyet kuflını açtı;
nübüvvet gencine ma'den oldu;
fütüvvet gevherine mahzen oldu;
gayb müsâfirlerine bir ziyâfet-hâne düzdi ki, evvelîn ü âhırîn o hânın nevâlesinin gedâsıdır,
ve dîn ehline bir ibâdet-hâne yaptı ki, tâ haşre değin cihân kulağında onun sît ü sadâsıdır.
Çün ömrü toksan beşe yetişti, Rabb'i civârına rihlet etti.
Hak Taâlâ
ecrini meşkûr
ve amelini me'cûr
edip, tâ kıyâmete değin Ka'be'ye varan hüccâcın her kılı sayısınca salevât-i nâmiyât
-ki tîb-i nefâyih-i ezhâr-i kudsiyân
ve fevâyih-i revâyih-i rûhâniyân
ile hoş-bû ola-,
ve o haremde olan kurbânın her tüyü adedince tahiyyât-i zâkiyât
-ki behcet ü bihâ-yi gülsitân-i safâ
ve bûsitân-i çemen-i vefâ
ile memlû ola-
onun rûh-i mutahherine
ve revân-i münevverine
vâsıl ü mütevâsıl ola.

5

NA'T-İ MÛSÂ KELÎMU'LLÂH

Aleyhi's-selâm.

Beşincisi
mefharu'l-enbiyâ
ve seyyidü'l-asfiyâ;
sâhibü'ş-şerîati'l-ḳâhire
ve mübeyyinü't-tarîḳati'l-bâhire;

şaşılacak mucizeler madeninin ocağı,
    hayret verici kerametlerin kaynağı;
dört kitaptan birincisiyle şereflenen,
    dokuz meşhur ayeti sergileyen;
birçok büyük nebinin önderi,
    büyük veliler bölüğünün emiri;
zahir ve batın firavunlarını yenen,
    açık ve gizli kıptileri yok eden;
ruh ordularına başbuğluk eden,
    İsrailoğulları ordusunun başında kumandan;
nur kılavuzu bağışlanmış,
    Tur'da Tanrı hitabıyla özgelik kazanmış;
tevhid riyazethanesinde eğitilmiş,
    tecrid makamlarının belirlenmiş vaktine erişmiş;
kesin bilgi yollarında yol alan,
    kırk gece halvethanesine baş olan;
ululuk tahtının sedirinde oturan,
sapkınlık çölünde şaşırıp kalmışlara rehberlik eden;
ışık demetlerinin doğuş yeri,
    sırların inceliklerinden haberli;

kendini ilim ve takva yoluna vermiş,
    "*kudret helvası ile bıldırcın*"[16] müjdesiyle şereflenmiş;
gerçeğe ulaşma suyunun çeşmesi,
    yol Hızır'ının arkadaşı;
mezhep yollarının kavşak yeri,
    on iki meşrebin kaynağı;
çok esirgeyici Tanrı ile konuşan Tur'da,
    İmran oğlu Hazret-i Musa.

Allah onu, yakınlarını ve dostlarını esirgesin ve esenlik versin.

O o Musa'dır ki,
kalpler ilinde nefis firavunu sultan olup,
    gönüller şehrinde arzu ve heves kıptileri koruculuk edip;
ruh ordusu İsrailoğulları gibi o firavuna yenilip,
    can birlikleri Musa'nın kavmi gibi o lânet olasının baskısı altında kalıp;

ma'den-i acâyib-i mu'cizât
ve menba'-i garâib-i kerâmât;
mazhar-i evvel-i kütüb-i erbaa
ve muzhir-i âyât-i meşhûre-i tis'a;
muktedâ-yi cümle-i enbiyâ-yi izâm
ve metbû-ı zümre-i evliyâ-yi kirâm;
gâlib-i fir'avn-i zâhir ü bâtın,
hâlik-ı kıptiyân-i peydâ vü kâmin;
'âid-i leşker-i rûhâniyân,
mihter-i asker-i İsrâîliyân;
mehdî-yi hâdî-yi nûr,
mahsûs-i hıtâb-i Tûr;
mürtâz-i riyâzat-hâne-i tevhîd,
müctâz-i mîḳât-i maḳâmât-i tecrîd;
sâlik-i mesâlik-i yaḳîn,
şeyh-ı halvet-hâne-i erbaîn;
sadr-nîşîn-i serîr-i celâlet,
hâdî-yi hayârâ-yi tîh-i dalâlet;
matla-i levâmi-i envâr,
muttali-i gavâmiz-ı esrâr;

câmi-i ilm ü takvâ,
müşerref-i "*menn ü selvâ*"[16] ;
çeşme-i zülâl-i tahḳîḳ,
refîk-ı Hızr-i tarîḳ;
mecma-ı tarâyık-ı mezâhib,
menba-ı düvâzde meşârib;
kelîmü'r-Rahmân,
Hazret-i Mûsâ bin İmrân.

Salevâtu'llâhi ve selâmuhû 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî.

O o Mûsâ'dır ki,
diller mısrında nefis firavunu sultân,
gönüller şehrinde hevâ kıptîleri nigehbân
olup, rûh askeri Benî-İsrâîl-vâr o firavuna makhûr
ve cân leşkeri kavm-i Mûsâ gibi o mel'ûna mecbûr

kalpte sultanlık sarayı şeytanın eline geçip,
gönül otağı lânetlilerin konağı olup;
can sahrasını azgınlık karanlıkları kaplamış,
bağır boşluğuna bilgisizlik katılıkları dolmuş
iken, birden
muhabbet çakmağı ağacından aşk ateşi belirip
ve hayret gecesinin sertliğinde yumuşama eserleri gözüküp;
Hak -*Ululuk ve yüceliğini kutsarım*-
bir arı duru zatı
ve bir pırıltılı ruhu
-ki kutsallar kabilesinin köyünde
ve ruhlar kavminin obasında
nice yıllar eğitim görmüştür-
âlemin düzeltilmesi
ve cihanın iyi yola girmesi;
halkın durumuna düzen verilmesi
ve din yolunun işletilmesi
için yüceltme hitabı ile yüceltip
ve resullük kaftanıyla şanını büyültüp;
dokuz önemli ve değerli ayetle
ve daha bir sürü gözle görülür mucizelerle

güçlendirip, âleme öyle bir güneş saldı ki,
nice yıllar cihan yüzünü hidayet nurlarıyla aydınlattı;
cihana bir mehtap bıraktı ki,
yıllarca şeriat gülistanlarını hikmet çiçekleriyle bezeyip donattı.
Kalp evini gül bahçesine çevirdi;
gönül sahrasını aydınlattı;
can şehrini şenlendirdi,
ve ruh askerini galip getirdi.
Öyle bir nebi oldu ki, binlerce nebi onun yolunu tuttu;
öyle bir din getirdi ki, nice resullere din ve mezhep oldu.
Yüz yirmi üç yaşına vardığında,
gitti yokluk evinden baka yurduna.
Hak Taâlâ
bütün ona ümmet olanlar sayısınca duaların en değerlilerini
-ki kutsallık âleminin bahar günleri gibi parlak ve arı duru olsun-,
ve milletine girenler hisabınca övgülerin en seçilmişlerini

olup, dil tahtıgâhı makarr-i şeyâtîn
ve gönül bârıgâhı menzil-i melâîn
olup, cân sahrâsını zulümât-i gavâyet tutmuş
ve sîne fezâsına kasâvet-i cehâlet dolmuş
iken, nâ-gâh
şecere-i zinâd-i muhabbetten aşk nârı belirip
ve şiddet-i şeb-i hayrette rahmet âsârı gözüküp,
Hak -*Celle ve 'alâ*-
bir zât-i mutahher
ve bir rûh-ı münevveri
-ki kûy-i şa'b-i kudsiyân
ve karye-i kavm-i rûhâniyânda
bir nice yıllar terbiyet bulmuş ola-
âlemin ıslâhı
ve cihânın salâhı;
halkın tevfîḳi
ve dînin taḥḳîḳi
için hitâb-i tekrîm ile mükerrem
ve hil'at-i risâlet ile muazzam;
dokuz âyât-i ḳâhire
ve nice dahı mu'cizât-i zâhire

ile müeyyed edip, âleme bir âfitâb saldı ki,
nice yıllar cihân yüzünü hidâyet nûrlarıyla münevver etti,
ve cihâna bir mâhitâb bıraktı ki,
sâlehâ şerîat gülistânlarını hikmet çiçekleri ile münevver etti.
Dil hânesini gülşen
ve gönül sahrâsını rûşen;
cân şehrini ma'mûr
ve rûh askerini mansûr
etti.
Bir nebî oldu ki, nice bin enbiyâ ana ümmet oldu,
ve bir dîn getirdi ki, nice rasûllere şer' ü millet oldu.
Çün yüz yirmi üç yaşına yetişti,
dâr-i fenâdan makarr-i baḳâya gitti.
Hak Taâlâ cemî' ona ümmet olanlar sayısınca şerâif-i salevât
-ki eyyâm-i bahâr-i âlem-i kuds gibi pür-safâ vü pür-ziyâ ola-,
ve milletine girenler hesâbınca letâif-i tahiyyât

-ki yakınlık bağının her dem canlı bahçelerinin çiçekleri gibi baştan başa güzellik ve tazelikle dolu olsun-
onun seçkin ruhuna
ve değerli canına
ulaştırıp, kıyamete değin,
Musa'nın kırk günü boyunca tek başına kalan Tanrı dostlarının zikirleri adedince esenlik
ve nefesleri sayısınca iyilik
Firdevs cennetinde ona bağışlasın ve azık olarak sunsun.

6

İSA RUHULLAH'A ÖVGÜ

Allah ona esenlik versin.

Altıncısı
büyük nebi
elçiler elçisi;
çok esirgeyici Tanrı nefesinin bir esimlik yeliyle doğmuş,
her yönden eksiksiz o yüce varlıktan gelen bağışlara kavuşmuş;
tecrid ve safa erlerinin kaymağı,
tevhid ve fena erlerinin dayanağı;
şeriatin işaret taşlarını diken,
tarikat yollarında rehberlik eden;

mutluluk feleğinin tepesinde oturan,
ululuk göğünün sedirine kurulan;
nebilik bahçesinin gülü,
ahilik çiçekliğinin çiçeği;
sapkınlık hastalarını sağaltıcı,
cehalet ölülerini diriltici;
tatlı dilli, şeker sözlü bülbül, şakıyan
bebeklik ve beşik kafesinde papağan;
Ahmed'i müjdelemiş, Musa'yı doğrulamış,
"*Muhakkak ki İsa'nın hâli de*"[17] ayetinin şerefiyle şereflenmiş;
tecrid feleğinin dairesinin kutbu,
tefrid göğü kuşağının ekseni;

-ki ezhâr-i hadâyık-ı bâḳî-yi bâğ-i üns gibi uçtan uca pür-hüsn ü bahâ ola-
onun rûh-i latîf
ve cân-i şerîfine
vâsıl kılıp, tâ kıyâmete değin
erbaîn-i Mûsâ'da halvet eden ehlu'llâh hazretlerinin ezkârı adedince selâm
ve enfâsı ta'dâdınca ta'zîm ve ikrâm,
cennet-i Firdevs'te ona ihsân ve in'âm ede.

6

NA'T-İ ÎSÂ RÛHU'LLÂH

Aleyhi's-selâm.

Altıncısı
nebiyy-i muazzam
ve resûl-i müfahham,
nefha-i nefes-i Rahmânî
ve mazhar-i eltâf-i Sübhânî;
zübde-i erbâb-i tecrîd ü safâ,
umde-i ashâb-i tevhîd ü fenâ;
vâzı'-ı meâlim-i şerîat,
mürşid-i mesâlik-i tarîḳat;

bâlâ-nişîn-i felek-i iḳbâl,
sadr-nişîn-i âsümân-i celâl;
gül-i gülzâr-i nübüvvet,
şükûfe-i bâğ-i fütüvvet;
sahîh-künende-i merzâ-yi dalâlet,
hayât-bahşende-i emvât-i cehâlet;
bülbül-i şîrîn-zübân ü sehun-şehd,
tûtî-yi kafes-i tufûliyye vü mehd;
mübeşşir-i Ahmed ü musaddık-i Mûsâ,
müşerref-i teşrîf-i "*İnne meselü Îsâ*"[17];
kutb-i dâire-i felek-i tecrîd,
mihver-i mıntaka-i âsümân-i tefrîd;

ululanmış "Ruhullah" namlı hoca
Hazret-i Meryem'in oğlu İsa.

En değerli dualar ve en iyi dilekler ona, havarilerine ve dostlarına olsun.

O o İsa'dır ki,
cihanı küfür karanlığı kaplamışken
ve âlemde Musa'nın şeriatı kaybolmaya yüz tutmuşken;
halk Hak yolundan sapıp,
insanlar cehalet vadisine geri dönüp;
şeriat sancakları yere düşüp,
din eserleri silinip;
tevfik güneşi batıp,
on dört günlük tahkik ayı tükenip;
hidayet mumu sönüp,
Musa şeriatının esasları unutulup;
sapkınlık hastalıkları depreşip,
azgınlık fesatları çoğalıp taşıp;
cehalet elemleri cihanı tutup,
merhametsizlik dalları dünyayı sarıp;
halk sağlıklı suretinde hastalar,
diri görünümünde ölüler
olmuş iken, birdenbire
rahmet nesimi esip,
inayet kılavuzu erişip;

Hak - *Şanını yüceltir, güç ve egemenliğini ululayıp kutsarım*- kendi
kaplayıcı lutfundan
ve cömert tabiatından
kudret eliyle
ve hikmet gücüyle
zatına yaraşır bir iş
ve kutsal bir üfürüş
vasıtasıyla Meryem'in rahminden atasız
öyle bir zat, yücelerde görünmüş,
ve bir ruh, cisme bürünmüş

Rûhu'llâh-i mükerrem,
Hazret-i Îsâ bin Meryem.

'Aleyhi ve 'alâ havârîhi ve ashâbihî şerâifü's-salevât ve kerâimü't-tahiyyât.

O o Îsâ'dır ki,
cihânı zulmet-i küfür tutmuş iken
ve âlemde şerîat-i Mûsâ süstelmiş iken;
halk tarîk-ı Hak'tan udûl
ve âlem vâdi-i cehâlette kufûl,
a'lâm-i şer' müntekis
ve âsâr-i dîn münderis,
şems-i tevfîḳ küsûf
ve bedr-i tahḳîḳ husûf,
şem'-i hidâyet müntafî
ve şer'-i Mûsâ muhtefî
olup;
dalâlet marazları ifrât edip
ve gavâyet fesâdları hadden aşıp;
cehâlet elemleri cihânı tutup
ve kasâvet dalları dünyâyı kaplayıp;
halk
sûret-i asıhhâda merzâ
ve ziyy-i ahyâda mevtâ
olmuş iken, nâ-gâh
rahmet nesîmi esip
ve inâyet hâdîsi erip;

Hak -*Celle şânuhû ve azuma sultânuhû*- kendi
lutf-i amîm
ve hulk-i kerîminden
yed-i kudreti
ve yemîn-i hikmeti
ile, emr-i Rabbânî
ve nefha-yi Sübhânî
vâsıtası ile, rahm-i Meryem'den atasız
bir zât-i mükerrem
ve bir rûh-i mücessem

vücuda getirdi ki
her nefesi Hakk'ın nefesi,
    her sözü mutlak yargı belirtisi
olup;
beden engellerinden kurtulup,
    maddî bağlardan sıyrılıp;
vücut sıfatlarından arınıp,
    can marifetleriyle bezenip;
soluğu hayat bağışlayıcı,
    eli iyilik sağlayıcı
olup;
hem cehalet ve hem tabiat ölülerini diriltici,
    o ikisinden olan hastalıklardan sağaltıcı;
kendisi tenler ve kalpler tabibi,
    şeriati bedenleri ve ruhları diriltici
olup,
nice yıllar yer yüzünde doğru yolu gösterdi;
        nice müddet azmışları Hakk'a yönlendirdi;
sararıp solmuş dünyayı diri ve canlı ilkbahara döndürdü;
        köhnemiş cihanı yeni lâle bahçesine çevirdi;
kalplere safa verdi;
        bedenlere şifa verdi.
Sonunda ömrü otuz üçe erdiğinde,
ruhu bedenine üstün geldi;
        canı göğe yöneldi.
Nihayet, o ebedî kalıcı Tanrı'nın kudretiyle
    ve o ulular ulusu Rabb'in hikmetiyle
bedenini de birlikte aldı,
        maddî varlığını de yanına kattı.

Şimdi bedeniyle göğün yücelerindedir;
        maddî varlığıyla dünya semasındadır.
Henüz ölmemiştir, kıyamete kadar ölmez;
        bu sözün manasını ehlinden gayrısı anlamaz.
Ve yine kıyametten önce
bu şeriat üzerine inse gerek;
        âlem halkı ona uysa gerek.

vücûda getirdi kim,
her nefesi nefes-i Hak
ve her kavli hükm-i mutlak;
avâyıḳ-i bedeniyyeden muarrâ
ve alâyıḳ-i heyûlâniyyeden müberrâ;
ten sıfâtından hâlî
ve cân maârifiyle hâlî;
demi hayât-bahşende,
desti sahîh-künende;
hem cehl ü hem tabîat meyyitlerini muhyî
ve o ikisinden olan marazlardan müncî;
kendisi tabîbü'l-kulûbi ve'l-eşbâh
ve şer'i hayâtü'n-nufûsi ve'l-ervâh
olup,
bir nice yıllar yer yüzünde hidâyet
ve nice müddet azmışları Hakk'a delâlet
etti;
âlem-i pejmürdeyi yeni nev-bahâr etti,
ve cihân-i köhneyi tâze lâlezâr etti;
kulûba safâ verdi,
ebdâna şifâ verdi.
Âhır ki ömrü otuz üçe erdi,
rûhu bedenine gâlib oldu
ve cânı semâyı tâlib oldu.
Pes, kudret-i Lâ-yezâl ile
ve hikmet-i Zü'l-celâl ile
bedenin dahı bile aldı,
ve tenini dahı uydurdu.

Şimdi bedeni ile ulâdadır;
teni ile semâdadır.
Henûz ölmemiştir, kıyâmete kadar ölmez,
ve bu sözün ma'nâsını ehlinden gayrı anlamaz.
Ve gine kıyâmetten ön
bu şerîat üzerine inse gerek,
ve âlem halkı ona uysa gerek.

İnsanlığı Muhammed'in dinine yöneltse gerek;
Ahmed'in şeriatine rehberlik etse gerek.
Lânetli Deccal'i öldürse gerek;
âlemi adaletle doldursa gerek.
Putları yaksa gerek;
kiliseleri yıksa gerek.
Yeryüzünde dini bir etse gerek;
bütün şeriatleri birleştirse gerek.
Hak -*Yüceliğini ve ululuğunu kutsarım*- onun önceki ve sonraki çabasının
karşılığı için
ve gördüğü işlerin bedeli için
kıyamete değin gelen kimseler adedince güzel dualar
-ki cennetlerin erguvan renkli şarabının esintisinin kokusu
ve göklerin erganun nağmelerini işitmenin güzelliği
gibi neşe saçıcı ve gönül açıcı olsun-
ve her birinin nefesleri sayısınca hoş dilekler
-ki cennet seherlerinin nesiminin esintisini solumanın lezzeti gibi iç açıcı ve cana can katıcı
ve anber kokulu çiçeklerin güzel kokularının yayılmasından alınan tat gibi keyif bahşedici ve gönle ferahlık verici olsun-
her nefeste onun ruhuna ulaştırsın,
ve kıyamete değin
onun varlığının bereketlerinin eserlerini
ve ruhunun ışınlarının ışıklarını
ülkeler ve illerde yaşayanlar
ve yeryüzünü oluşturan bölgeler
üzerinden eksik etmesin,
ve daima
tevhid erlerine yardımının eliyle desteği
ve tecrid erenlerine himmetinin gürlüğü
ardı kesilmeksizin artadursun.

Hz. Muhammed, yakınları ve dostlarının hürmetine.

Dîn-i Muhammed'e hidâyet etse gerek,
ve şerîat-i Ahmed'e delâlet etse gerek.
Deccâl-i leîni öldürse gerek,
ve âlemi adl ile doldursa gerek.
Salîbleri yaksa gerek,
ve kiliseleri yıksa gerek.
Yer yüzünde dîni bir etse gerek,
ve cemî-i şerîatleri biriktirse gerek.
Hak -*Tabâreke ve Ta'âlâ*- onun evvelde ve âhırda
sa'yının ecri için
ve amelinin müzdü için
kıyâmete değin gelen nufûs adedince salevât-i şerîfe
-ki tîb-i nesîm-i şarâb-i ergavânî-yi cennât gibi hoş-bûy ü cân-fizâ
ve hüsn-i semâ-yi negamât-i erganûnî-yi semâvât gibi tarab-bahş ü dil-güşâ ola;
ve her birinin enfâsı hesâbınca tahiyyât-i latîfe
-ki lezzet-i taravvuh-i hubûb-i nesîm-i eshâr-i behişt gibi rûh-efzâ vü hayât-dâd
ve zevk-ı tazavvu-i nefehât-i ezhâr-i anber-sirişt gibi safâ-bahş ü dil-âbâd
ola-
her nefeste onun rûhuna vâsıl kıla,
ve kıyâmete değin onun
vücûdu berekâtının âsârını
ve rûhu işrâḳâtının envârını
sükkân-i arazîn
ve eḳâlîm-i rûy-i zemîn
üzerinden eksik etmeyip,
dâimâ
erbâb-i tevhîde mededinden istimdâd
ve ashâb-i tecrîde himmetinden isti'dâd
mütevâlî fâiz ola.

Bi-hürmeti Muhammedin ve âlihî ve ashâbihî.

7

MUHAMMED RASULULLÂH'A ÖVGÜ

Allah'ın övgü ve esenliği üzerine olsun.

Yedincisi
nebilerin ve gönderilmişlerin sonuncusu,
bütün gelmiş geçmişlerin öncüsü;
iki dünyanın peygamberi,
insan ve cin, bütün yaratıkların önderi;
mutluluk göğünün güneşi,
efendilik feleğinin ay eşi;
uğurluluk göğünün Müşterisi,
ululuk küresinin kutbu;
can baharının çiçeği,
insan yüzünün gülü;
ülkeler sahibi,
yollar tüccarı;
varlığın en büyüğü ve en iyisi,
insanoğlunun beyi ve reisi;
her anlaşmazlığı barışla çözücü,
her dileğin kilidini açıcı;
baş eğene de, baş kaldırana da sığınak olan,
bayağıya da seçkini de yola kılavuzlayan;
insanlar için övünç vesilesi,
bütün yaratıklar için merhamet eli;
devlet ve din erleri ordusunun umut kaynağı,
yer ve gök ehlinin sığınağı;
vahdet dairesinin merkezi,
hikmet ağacının yemişi;
varlık âlemi ve kutsallık dünyasıyla ilgili gerçeklerden haberli irfan önderi,
"*Var olanları bize olduğu gibi göster*"[18] diye dua edip de gören marifet eri;
seçkin elçi,
üstün nebi;
varlıkların özü,
yaratıkların övüncü;

7

NA'T-İ MUHAMMED RESÛLÜ'LLÂH

Salla'llâhü 'aleyhi ve sellem.

Yedincisi
hâtemü'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn
ve seyyidü'l-evvelîne ve'l-âhırîn;
resûl-i kevneyn,
pîşvâ-yi sekaleyn;
hurşîd-i sipihr-i saâdet,
mâh-i felek-i siyâdet;
Müşterî-yi çarh-ı devlet,
kutb-i gerdûn-i izzet;
şükûfe-i bahâr-i cân,
gül-i ruhsâr-i insân;
seyyid-i memâlik,
hôca-yi mesâlik;
mihter ü bihter-i âlem,
ser ü server-i benî-âdem;
muslih-i her fesâd,
kilîd-i her murâd;
melce-i mutî' u âsî,
reh-nümâ-yi dânî ve kâzî;
fahr-i âdemiyân,
rahmet-i âlemiyân;
rûy-i sipâh-i erbâb-i devlet ü dîn,
püşt ü penâh-i ehl-i âsümân ü zemîn;
nokta-i dâire-i vahdet,
semere-i şecere-i hikmet;
ârif ü habîr-i haḳâyık-ı kevnî ve İlâhî,
nâkıd-i basîr-i "*Erine'l-eşyâ'e kemâhî*."[18];
resûl-i müctebâ,
nebiyy-i mürtezâ;
hulâsa-i mevcûdât,
mefhar-i mahlûḳât;

öyle bir derya ki uçsuz bucaksız,
öyle bir güneş ki "*Ona insanların arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse ...* "[19]
ayetiyle vurgulanmış ışığının tükenmesi olanaksız;

gerçekler bahçeleri cennetinin haznedarı,
incelikler sırları remizlerinin [= sembollerinin] kâşifi;
yaradılış tahtının şahı,
görüş göğünün parlak mahı;
o varlık denizinin incisi,
Tanrı buyruklarına uyma yolunun rehberi;
Arş yuvalı hüma,
yeri bulunmayan Kaf'ta yaşayan Anka;
cömertlik evinin hazinesinin kilidi,
varlık göğünün kandili;
safa cihanının canı,
vefa canının cihanı.

Beyitler

Tanrı katına yakın olanlara önder olmuş, hem delil
"*Benim Allah ile ...* "[20] hadisinde söz edilen buluşma yerinde kandil

"*Ol ve oldu*"[21] ayetiyle olması dilenmiş, iki âlemin yaradılış amacı
" *İki yay kadar yakın oldu*"[22] ayetindeki benzetme gibi keman kaşlı

Tarikat meydanına ordu süren
Hakikat bahçesinden şakayık deren

Kutsallık bahçesinin yeşilliğini süsleyen
Yücelikler güllüğünde bülbül gibi öten

Suç işleyenler için bağışlanma isteyici
Hidayet kandilliğinin kandilini yakıcı

Tecrid ilinde yaşayanların sözcüsü
Tevhid köyünün rehberlerinin öncüsü

Dokuz manzaralı ve yıldız alaylı il beyi
Alayının kaldırdığı toz yıldızların sürmesi

deryâ-yi bî-pâyân ü bî-kıyâs,
    âfitâb-i "*Ce'alnâ lehû nûren yemşî bihî fi'n-nâs*."[19];
hâzin-i firdevs-i hadâyık-ı haḳâyıḳ,
    kâşif-i rümûz-i esrâr-i daḳâyıḳ;
o şâh-i serîr-i âferîniş,
    o mâh-i münîr-i sipihr-i bîniş;
o gevher-i deryâ-yi hestî,
    bedraka-i tarîk-ı Hudâ-perestî;
hümâ-yi arş-âşiyân,
    Anḳâ-yi ḳâf-i lâ-mekân;
miftâh-i hazîne-i hâne-i cûd,
    mısbâh-i âsümân-i vücûd;
cân-i cihân-i safâ,
    cihân-i cân-i vefâ.

Ebyât

Sipeh-sâlâr-i nezdîkân-i dergâh
Çırâğ-ı bezmigâh-i "*Lî ma'a'llâh*"[20]

Murâd-i "*kün fe-kân*"[21] maksûd-i kevneyn
Kemân-ebrû-yi "*kâne ḳâbe kavseyn*"[22]

Cenîbet-rân-i meydân-i tarîḳat
Şaḳâyıḳ-çîn-i bostân-i haḳîkat

Çemen-pîrâ-yi bâğ-ı lâ-yezâlî
Hezâr-âvâ-yi gülzâr-i maâlî

Şefâat-hâh-i erbâb-i cinâyet
Çırâğ-efrûz-i mişkât-i hidâyet

Hatîb-i sâkinân-i milk-i tecrîd
Delîl-i reh-berân-i kûy-i tevhîd

Şeh-i nüh-manzar ü encüm-mevâkib
Gubâr-i mevkibi kühl-i kevâkib

Dünya bahçesinin hoş görünüşlü gülü
Gölgesiz bedeni âlemin ruhu

Sözü risalet kutusunun mücevheri
Alnı ululuk burcunun yıldızı

Kabarmış bir denizdir coşkun gönlü
Yakıcı bir güneştir parıltı saçan ruhu

Büyüklüğünün eteği Arşın nakışı
Siyah renkli atlastır elbisesi

Gök olmuş sandaletinin tozu
Miraç gecesi saçının karalığı

"*Kalk, artık (kâfirleri azap ile) korkut*"[23] ayeti imzadır beratında
Nakış olmuş "*Temizle*"[24] buyruğu elbisesinin kumaşında

Kudüs şehrinden su ve azık almış
Öncelik ülkesinde yuva yapmış

Basıp üstüne çıkmış bütün varlıkların ve yaratıkların
Üstünü çizmiş tümüyle cinlerin ve insanların

Nefsin surlarını temelinden yıkmış
Yaradılış çardağının direğini yakmış

Beyt-i ma'mur'dur ibadethanesi
Otağının gergi ipi hurilerin örgülü saçı

Baktığı yer can ve ruh sarayında pencere
Seyir yeri, yeri belirsiz bir bahçe

Felek en seçkini seçme için yapılan değerlendirmede dehliz
Melek en iyiyi ve değerliyi ayırıp alma bağında tavus

O din otağının şahı,
    o kesin bilgi göğünün güneşi;
bilginlik kutusunun incisi,
    yakınlık burcunun yıldızı;
kutsal özellerin efendisi,
    padişahlık ülkesinin en yetkilisi;
emirler ve yasakları açıklayan,
    gereksiz ve yararsız işlerin araçlarını ortadan kaldıran.

Gül-i hoş-manzar-i bostân-i âlem
Ten-i bî-sâyesidir cân-i âlem

Hadîsi gevher-i dürc-i risâlet
Cebîni ahter-i bürc-i celâlet

Dil-i pür-cûşudur deryâ-yi mevvâc
Ruh-ı rahşendesi hurşîd-i vehhâc

Tırâz-i arş zeyl-i kibriyâsı
Kabâ-yi atlas-i kühlî ridâsı

Sipihr olmuş durur na'li gubârı
Şeb-i mi'râcdır gîsûsu târı

Berâtının nişânı "*Kum fe-enzir*"[23]
Siyâbına tırâz olmuş "*Fe-tahhir*"[24]

Kudüs şehrinden almış âb ü dâne
Kıdem milkinde düzmüş âşiyâne

Kadem basmış ne kim var *kün fe-kân*'a
Kalem çekmiş be-küllî ins ü câna

Esâs-i şehr-bend-i nefsi yıkmış
Sütûn-i çâr tâk-i tab'ı yakmış

İbâdet-hânesidir Beyt-i ma'mûr
Tınâb-i bârıgâhı gîsû-yi hûr

Nazargâhı sarây-i rûh u cândır
Temâşâgâhı bâğ-ı lâ-mekândır

Felek dehlîz-i kadr-i ictibâsı
Melek tâvûs-i bâğ-i ıstıfâsı

O şâh-i bârıgâh-i dîn,
o mihr-i felek-i yaḳîn;
dürr-i dürc-i dânâyî,
kevkeb-i bürc-i âşinâyî;
muktedâ-yi havâss-ı İlâhî,
kethudâ-yi memleket-i pâdişâhî;
mübeyyin-i evâmir ü nevâhî,
ḳâhir-i esbâb-i mezâmîr ü melâhî;

Beyitler

Yani o can başkentinin Dârâ'sı
Ayağının tozu cihan halkının kıblesi

Şeriat güneşi ve kesin bilgi deryası
Âlemi aydınlatan ışık, "*Âlemlere rahmet için*"[25] ayetinin manası

Nebilerin en büyüğü ve en seçilmişi
Arı yürekli Tanrı dostlarına ve velilere yol gösterici

Esenlik yoluna yönlendirilmiş ve yolların rehberi
Gayb müftüsü ve parça-bütün her şeyin emiri

Âdemoğullarını bilgilendirici odur
İki âlem meclisinin ışık kaynağı odur

Gönlünün yansıması cümle cihanın aydınlığı
Yedi göğün arazisi yalnızca bir konağı

Arı canının toprağıdır gönlü arı dostların canı
Canı bir yana, yaradılış toprağı

Gök bir halkasıdır saçının
Ve bir dervişi köyünün tekkesinin

Akl-i küll'ün yalnızlık yurduna yolu yok
Cebrail'in, vakti konusunda bilgisi yok

Can gözüne yüzünü görmek yeter
İki âlemde hoşnutluğunu kazanmak yeter

Derdinin ilacı gönüllerde yaşayan sevgisidir
Canların ışığı çehresinin ışığının yansımasıdır

Her iki âlemin varlığına sebep nurudur
Herşeyden önce yaratılan da budur

Gayb-i gayb -ki ilk yaratılan oydu-
Hiç kuşku yok, onun nuruydu

Nuru göründü ve dikti alem
Oldu Arş, Kürsi, Levh ve Kalem

Ay, güneş, gök ve bütün yıldızlar
Bil ki o alemden belirip göründüler

Ebyât

Ya'ni ol dârâ-yi dârü'l-mülk-i cân
Hâk-i pâsı kıble-i halk-ı cihân

Âfitâb-i şer' ü deryâ-yi yaḳîn
Nûr-i âlem, "*rahmeten li'l-âlemîn*"[25]

Mihterîn ü bihterîn-i enbiyâ
Reh-nümâ-yi asfiyâ vü evliyâ

Mehdi-yi İslâm ü hâdî-yi sübül
Müfti-yi gayb ü imâm-i cüz ve kül

Hôca-i evlâd-i âdem ol durur
Şem'-i cem'-i iki âlem ol durur

Pertev-i cümle cihân aks-i dili
Milket-i heft âsümân bir menzili

Cân-i pâkân hâk-i cân-i pâkidir
Cânı ko kim âferîniş hâkidir

Âsümân bir halkasıdır mûyunun
Hırka-pûşı hâneḳâh-i kûyünün

Akl-i küll'ün halvetine râhı yok
Cebreîl'in vaktine âgâhı yok

Dîde-i câna liḳâsı bes durur
İki âlemde rızâsı bes durur

Dârû-yi derdi gönüller mihridir
Nûr-i cânlar aks-i nûr-i çehridir

Mâye-bahş-i her dü âlem nûrudur
Cümle eşyâdan mukaddem nûrudur

Ol ki evvel zâhir oldu gayb-i gayb
Nûr-i pâkiydi onun bî-şekk ü reyb

Zâhir oldu nûru ve dikti alem
Oldu arş ü kürsî vü levh ü kalem

Mâh ü mihr ü çarh u cümle ahterân
Ol alemden cümle oldu bil ayân

Bir alemden doğdu ruhlar âlemi
Bir alemden de var oldu insan dünyası

Bütün âlem oldu onun ümmeti
Himmetiyle ürün devşirir cümlesi

Onun dili mademki Hak dilidir
Çağların en iyisi de onun çağıdır

Mahşer günü -ki o günde diller tutulur
Konuşmaz kimse, konuşan bir o olur-

Musa ona ümmet olmak istedi
İsa da bunun için çok dua etti

Musa gizlilik âleminde bu dilekte bulundu
İsa dünya âleminde de bu makamda bulundu

O cihan bağışlayan ve umut dağıtan,
tacı hilâl, tahtı felek olan sultan;
duruşu yerce ve şerefi gökçe yüksek,
yayı gök kavsince büyük ve hedefi Süha yıldızınca uzak;
doğduğu yer Mekke,
vatan tuttuğu yer Medine;
nebilik göz bebeğinde parlayan ışık
ve ahilik bahçesinde açan çiçek.

Beyitler

Ey şahlık güneşinin doğuş yeri
Ey Tanrı lutfunun gölgesi

Sen oldun güneş gönül dünyasının burcunda
Sen oldun mühür gönül yüzüğünün nakşında

Sen oldun ruhu bu cisim ruhlarının
Sen hazine oldun, iki âlem de tılsımın

Feleğin şahlarşahı [= güneş] en değersiz kölen oldu
Dünya ve ahiret şanlı adından varlık buldu

Bir alemden oldu rûhun âlemi
Bir alemden dahı oldu âdemî

Cümle âlem onun oldu ümmeti
Cümlesi_onun hûşe-çîn-i himmeti

Çün lisânı Hak lisânıdır onun
Bihteri devrin zamânıdır onun

Rûz-i mahşerde ki diller tutulur
Söylemez kimse hemîn bir ol kalır

Ümmet olmak istedi Mûsî ona
Îsi dahı çok duâ etti buna

Mûsi'ye bâtında oldu bu merâm
Îsi'ye zâhirde dahı bu maḳâm

O cihân-bahş ü cüvân-baht,
kamer-tâc ü felek-taht;
zemîn-vaḳâr ü semâ-şeref,
çarh-kemân ü sühâ-hedef;
Mekkî-temekkün,
Medenî-tavattun;
nûr-i hadaka-i nübüvvet
ve nevr-i hadîka-i fütüvvet.

Ebyât

Elâ ey matla-i hurşîd-i şâhî
Elâ ey sâye-i lutf-i İlâhî

Sen oldun mihr-i bürc-i âlem-i dil
Sen oldun mühr-i nakş-i hâtem-i dil

Sen oldun rûhu bu ervâh-i cismin
Sen oldun genc dü âlem tılısmın

Şehinşâh-i felek kem-ter gulâmın
Dü âlem zindedâr-i nîk nâmın

Yıldızlar eşiğinin çöpünü süpürür
Melekler bahçende nağmeler düzer

Zühal bir eli sopalı Hindu [= gece bekçisi], çatında durmuş
Ay bir eyer, hırçın atının sırtına vurulmuş

Tekkenin meş'alesini yakan, felek
Otağının kapıcısıdır her bir melek

Kâbe'nin güzelliği yüzünden saçılan nurdan
Kokundur güzel kokulu havaya da misk saçan

Sayvanının direği Tuba ağacının dalı
Firdevs cenneti gibi kapının yüksekliği

Burakın Rıdvan bağında otlar
Hur ve gılman üzengin boyunca sıra tutar

Çardağın dokuz feleğin ötesi
Çözülmez bağın o yüceler yücesinin evi

Şanlı adın aracı olmuştur Nuh'un kurtuluşunda
Sürme olmuş Mesih'e eşiğinin toprağı da

Süleyman'ın tahtı bir hiç senin katında
Cihan kölen, sen azatsın iki dünyadan da

Kelim'in nuru bir anlık parıltı yüzünden
Mesih'in soluğu bir kokumluk sözünden

Feleğin kutpudur yalnızlık yuvan
Senin başağını devşirir cihanda her can

Yürüdüğün yol mekânı bulunmayan bir açıklık
Baktığın yer ruh ve can ülkesi olan bir boşluk

Zamanın zamansızlık zamanıdır
Nişanın nişansızlık nişanıdır

Sandaletin arşın tahtına taç
Vahy eminisin ve miraç sırrına sırdaş

Kevâkib hâşe-rûb-i âsitânın
Melâik nağme-sâz-i bûsitânın

Zühal çûbek-zen-i Hindû-yi bâmın
Kamer zîn-i semend-i tîz-kâmın

Felek meş'al-fürûz-i hâneḳâhın
Melekler pâsübân-i bârıgâhın

Cemâl-i Ka'be nûr-efzâ-yi rûyun
Havâ-yi tîbe müşk-efşân bûyun

Sütûn-i sâyebânın şâh-i tûbî
Fezâ-yi dergehin firdevs-i âlî

Çerâgâh-i burâkın bâğ-i Rızvân
Rikâbında çeker saf hûr ü gılmân

Verâ-yi nüh felektir çâr tâkın
Harîm-i Hazret-i izzet visâkın

Şefî-i Nûh oluptur âb-i rûyun
Mesîh'e kühl oluptur hâk-i kûyün

Süleymân tahtı katında senin bâd
Cihân benden dü âlemden sen âzâd

Kelîm'in nûru bir lem'a yüzünden
Mesîh'in nefhı bir şemme sözünden

Felek kutbu durur halvet-nişînin
Cihân halvet-nişîni hûşe-çînin

Güzergâhın havâ-yi lâ-mekândır
Nazargâhın fezâ-yi rûh u cândır

Zamânındır zamân-i bî-zamânî
Nişânındır nişân-i bî-nişânî

Serîr-i arşadır na'lin senin tâc
Emîn-i vahy ü sâhib-sırr-i mi'râc

O mutluluk sedirine kurulup oturan,
o efendilik tahtına kurulmuş sultan;
baht açıklığı sedefinin incisi,
ululuk göğünün parlak yıldızı;
manalar denizinde yüzen,
yedi ayetli Fatiha suresine maden;
Tanrı katından gelen nurların ocağı,
kutsallık ülkesine ait sırların kaynağı;
melekût dağının Simurg'u,
ceberut havasının alıcı kuşu;
kutsanmış bahçenin bülbülü,
yakınlık ağaçlığının papağanı;
güzel konuşan bir söz ustası,
kutsal varlıkların derilme noktası;
bülbül gibi açık ve düzgün sözlü er,
meleklerin birikip toplandıkları yer.

Beyitler

Kâinatın efendisi ve resuller feneri
Nebiler övüncü, yollar önderi

Bathâ mumu, Beyt-i haram'ın ışık kaynağı
Cihanın güneşi ve dolunayı, iyilik cihanı

Hâşimoğulları soyundan gelen nebi, Tanrı resulü
Her iki sarayın hoş ötüşlü bülbülü

Hakk'ın doğrulayıcı dili, iki dünyanın özü
Yaratıklara rahmet, insanlara ve cinlere öncü

Tahtı yıldızlar ve ordusu yıldızlarca sultan
Kureyş ocağının meş'alesini tutuşturan

Taybe'nin güzeli, Yesrib'in şahı
Doğunun valisi ve batının padişahı

Gayb işliğinde iş işleyen
Lâ-rayb hazinesini bekleyen

O mesned-i sadr-i saâdet
ve o server-i serîr-i siyâdet;
dürr-i sedef-i iḳbâl
ve düriyy-i semâ-yi celâl;
gavvâs-i bahr-i maânî,
ma'den-i seb'-ı mesânî;
mehbıt-i envâr-i yezdânî,
menba'-i esrâr-i samedânî;
Sîmurğ-ı kûh-i melekût,
şeh-bâz-i havâ-yi ceberût;
bülbül-i gülzâr-i kuds,
tûtî-yi sebzezâr-i üns;
hatîb-i belîğ-beyân,
mecma'-i kuddûsiyân;
andelîb-i fasîh-zübân,
mahfil-i Kerrûbiyân.

Ebyât

Seyyid-i kâinât ü şem'-i rüsül
Mefhar-i enbiyâ imâm-i sübül

Şem'-i Bahtâ çırâğ-ı Beyt-i harem
Sadr ü bedr-i cihân, cihân-i kerem

Nebiyy-i Hâşimî resûl-i Hudâ
Murg-ı destân-sirây-i her dü serâ

Hüccet-i Hak hulâsa-yi kevneyn
Rahmet-i halk hâdî-yi sekaleyn

Cem'-i encüm-serîr ü gerdûn-ceyş
Meş'al-efrûz-i dûdümân-i Kureyş

Tîbet-i Taybe hüsrev-i Yesrib
Vâlî-yi maşrık u şeh-i mağrıb

Kâr-perdâz-i kâr-nâme-i gayb
Hâzin-i genc-hâne-i lâ-rayb

Varlık cömertliği diyarında sultan hem
Âlemin dileği ve de dilenilen âlem

Gönül manaları sofasının sırdaşı
Gönül diriliği suyunun aktığı çeşme başı

"*Yahut daha da yakın*"[26] tekkesinde oturucu
"*Biz (peygamber) gönderdik*"[27] caddesinde yol alıcı

Bülbülüdür "*(Allah'ın) vahyettiği*"[28] gülistanının
Şemsesidir [= Güneşidir] "*... götüren Allah*"[29] göğünün

Oldu "*Andolsun geceye*"[30] yemini perçeminin şerhi
"*Andolsun kuşluk vaktine*"[31] yemini ise güzel yüzünün vasfı

Zatı insanlar için kurtuluş anahtarı
Ve cihanın dirliği ve de hayat suyu

Gönlü aşk hazinesini koruyucu
Kalbi ise aşk yuvasının kuşu

Buyruğu ve yasağı doğru yola yöneltme ile ilgili
Yapılmamasını istediği kötü, yapın dediği iyi

Kabrine dökülen gül suyudur Ülker'in göz yaşı
Gök, Tanrı'ya kulluk ettiği yapının kapı eşiği

Aklıdır kudret Kaf'ının Anka'sı
Can gözü, türbesi toprağının sürme kutusu

Yanağı cennet bahçesinin lâle yaprağı
Gümüş tuğlalı dokuz saraydır konağı

Eğer yetimse o şanlı cenap, ne var bunda
Yetim (= biricik) incinin yüksek olur pahası da

O eskilik otağının tercümanı,
    o Arab'ın ve Acem'in en açık konuşanı;
o ilim ve iyilik madeni,
    o davulsuz ve alemsiz hanlarhanı;

Pâdişâh-i diyâr-i cûd-i vücûd
Maksad-i âlem ü âlem-i maksûd

Hâfız-i suffa-yi maâni-yi dil
Çeşme-i âb-i zindigâni-yi dil

Sâkin-i hâneḳâh-i "*ev ednâ*"[26]
Sâlik-i şâh-râh-i "*erselnâ*"[27]

Bülbül-i gülsitân-i "*mâ evhâ*"[28]
Şemse-i çarh-i "*ve'llezî esrâ*"[29]

Oldu "*ve'lleyl*"[30] şerh-i gîsûsu
"*Ve'd-duhâ*"[31] vasf-i rûy-i nîkûsu

Zâtıdır âleme kilîd-i necât
Hem hayât-i cihân hem âb-i hayât

Gönlüdür hâzin-i hızâne-i aşk
Dilidir murğ-ı âşiyâne-i aşk

Emr ü nehyi reşâd ile mevsûf
Nehyidir münker emridir ma'rûf

Eşk-i Pervîn gülâb-i merkadidir
Âsümân âsitân-i ma'bedidir

Aklı Anḳâ-yi ḳâf-i kudrettir
Çeşm-i cân sürmedân-i türbettir

Ârızı lâle-berg-i bâğ-ı behişt
Hücresi nüh sarây-i sîmîn-hışt

Ger yetîm ise ol cenâb-i kerîm
Artuğ olur bahâ-yi dürr-i yetîm

O tercümân-i bârigâh-i kıdem,
o efsah-i Arab ü Acem;
o ma'den-i ilm ü kerem,
o şehinşâh-i bî-tabl ü alem;

Beyitler

Yani şeriat ve din ülkesinin reisi
Âlemlerin Rabbi'nin seçkin elçisi

Her iki cihanda bahtiyarlıktır onun kapısı
Nebilerin kıblesidir onun yalnızlık yuvası

Onun namıdır insanoğlunun isyanını bastıran
İki âlem halkı onun kadehini yudumlayan

Hak nurlarının göründüğü yön, götürü varlıkça dilenen
Şeriat önderi ve bütün resullere egemen

O ululuk göğünün ayı,
erginlik işliğinin şahı;
Muzar boyunun yeşil denizinin incisi,
"*Ben siyah tenlilere ve beyaz tenlilere peygamber olarak gönderildim.*"[32] sözünün kırmızı tenli beyi;
"*Genişletmedik mi?*"[33] sorusunun iç açıcı canı,
"*Ben en açık ve düzgün konuşanım.*"[34] hadisinin yol gösterici dili.

Beyitler

Mizacın yaradılış kaymağının özü
Övgün düşünce tahtasının süsü

"*Ol ve oldu*"[35] tacının sorgucu nesebin
İnsan ve cinlerin gözbebeği lakabın

Bütün Âdem soyunun efendisisin
İki âlemin rahmet sebebisin

Zâtın marifet incisinin oluştuğu yer, sedefe benzer
Âyetlerin Hakk'ın nurunun belirip göründüğü yer

Göktür meydanını temizleyen
İsa'dır sarayını bekleyen

Hızır'ın karanlığı kıvırcık saçın
Âbıhayat suya kanmış azatlı kulun

Ebyât

Ya'nî ol hâḳân-i milk-i şer' ü dîn
Ol resûl-i hâss-i Rabbü'l-âlemîn

Devlet-i her dü cihân dergâhıdır
Enbiyâya kıble halvetgâhıdır

Mâhi-i isyân-i âdem nâmıdır
İki âlem cür'a-hôr-i câmıdır

Matla'-ı envâr-i Hak maksûd-i kül
Pîşvâ-yi şer' ü sultân-i rüsül

O mâh-i âsümân-i celâl,
şâh-i destgâh-i kemâl;
dürr-i bahr-i ahzar-i Muzar,
server-i surh-rûy-i "*Be'astu ile'l-esvedi ve'l-ahmer*"[32];
cân-i dil-güşâ-yi "*Elem neşrah*"[33],
zübân-i reh-nümâ-yi "*Ene efsah*"[34].

Ebyât

Unsurun mahz-ı zübde-i fıtrat
Midhatın nakş-i tahta-i fikret

Dürretü't-tâc-i "*kün fe-kân*"[35] nesebin
Kurretü'l-ayn-i ins ü cân lakabın

Seyyid-i küll-i nesl-i âdemsin
Sebeb-i rahmet-i dü âlemsin

Sedef-i dürr-i ma'rifet zâtın
Mazhar-i nûr-i Hak'tır âyâtın

Çarhtır hâk-rûb-i meydânın
Îsi'dir pâsübân-i eyvânın

Zulmet-i Hızr ca'd-i pür-tâbın
Âb-i hayvân atîk-ı sîrâbın

Siyaha bürünmüş göğün zincire vurulmuş köleleri
Senin kapında oldular kulağı küpeli [= köle]

Yazın "*Ol*"[36] tahtasında sanatlı söz düzücü
Kalemin doğru işli ve doğru söz yazıcı

Haremin bölük bölük meleklerin eşiği
Sancağın felek burcunun güneşi

Merve'ye süs ve arı duruluk senden
Arı duruyu seçip ayırma ülkesine parlaklık senden

Kadrinin yüksekliğinin basamağı sanki gökte
Nurunun gölgesi bir güneş, onun gibi yüksekte

Nesr-i tâir bir güvercindir sarayında
Gök atlası sancağından bir parça

Bütün âlem dalkavuk ve sensin tek istenilen
Sen Muhammed'sin [= övülmüşsün], elçiliğin övülen

Sen yüzünle bir aysın, "*Sen olmasaydın*"[37] yönünden doğan
Sen boyunla bir selvisin, felekler bahçesinde salınan

Sen o kutsanmış ruhsun ve zat-i muallâ [= çok değerli zat] ki,
bir adın "Akl-i evvel", bir adın "Kalem-i a'lâ".
Sen o nebisin ki,
yokluğun yalnızlık yuvasının gecesinden âlemin ve âdemin varlığının gerçek sabahı belirmemişti,
ve henüz imkân ülkesinin ilinden insan varlığının habercisi gelmemişti;
henüz feleklere yayılmış yıldızların meş'alesi cihanı aydınlatmamıştı,
ve henüz gezegenlerin gördüğü işler zaman pazarının dört bir yanını hay huyla doldurmamıştı;
henüz birbirine zıt dört madde birbiriyle birleşmemiş ve birbirine alışmamışlardı,
ve henüz basit cisimler ve elementler bir araya toplanıp birbiriyle karışarak birlik bulmamışlardı;
henüz dağınık toprak lânetli İblis'in gözünü hasta etmemişti,
ve henüz düşe kalka giden yel Âd kavminin başı Şeddad'ın büyüklük gözünü çıkarmamıştı;

Halkadârân-i çarh-i kühlî-pûş
Oldular dergehinde halka be-gûş

Rakamın harf-senc-i tahta-i "*kün*"[36]
Kalemin râst-kâr ü râst-sehun

Haremin âsitân-i fevc-i melek
Alemin âfitâb-i bürc-i felek

Merve'ye zînet ü safâ senden
Revnak-i milk-i ıstıfâ senden

Pâye-i kadrin âsümân-peyvend
Sâye-i nûrun âfitâb-i bülend

Nesr-i tâir kebûter-i haremin
Atlas-i çarh şukka-yi alemin

Küll-i âlem tufeyl ü sen maksûd
Sen Muhammed risâletin mahmûd

Sen be-ruh mâh-i matla'-i "*Lev lâk*"[37]
Sen be-kad serv-i gülşen-i eflâk

Sen o rûh-ı mukaddessin ve o zât-i muallâ kim,
bir adın "Akl-i evvel", bir adın "Kalem-i a'lâ".
Sen o nebîsin ki,
henûz şeb-i halvetgâh-i ademden subh-ı sâdık-ı vücûd-i âlem ü âdem belirmeyip durdu,
ve henûz vilâyet-i iḳlîm-i imkândan berîd-i hestî-yi insân gelmeyip dururdı;
henûz meş'ale-i sitâregân-i basît-i eflâk cihâna ziyâ vermemişti,
ve henûz meşgale-i seyyâregân çâr-sû-yi bâzâr-i zamâna gavgâ bırakmamıştı;
henûz tabâyi-i erbaa-i müzâdde birbiriyle terkîb ü ülfet bulmamışlardı,
ve henûz erkân ü üstuksât bir araya cem' olup mizâc ü vahdet bulmamışlardı;
henûz hâk-i perîşân dîde-i İblîs-i leîni rencûr etmemişti,
ve henûz bâd-i üftân ü hîzân çeşm-i haşmet-i Şeddâd-i Âd'ı makhûr etmemişti;

henüz suyun zırhının bağları ile Firavun'un kendini beğenmişliğinin boğazı bağlanmamıştı;

henüz bir güçsüz ve zavallı sinekle Nemrud'un böbürlenme beyni hasta olmamıştı;

henüz cin cenini öncelik anasının rahminden gelmemişti,

ve insan enisi [= dostu] yokluk bilinmezliğinin perdesinin ardından çıkmamıştı,

"*Âdem su ile çamur arasında iken ben peygamberdim*,"[38] hadisinde belirtildiği gibi, nebilik dibasının süslü elbisesi

ve ahiliğin göz alıcı giysisi

ile Hak -*Şanını yüceltirim ve kutsarım*- senin şanını yüceltmişti,

ve sen o resulsün ki,

henüz

ne ay vardı göğün tepesinde,

ve ne balık vardı yerin dibinde;

ne sonbahar vardı, ne nevruz;

ne yaz vardı, ne temmuz;

ne ocak aylarının boyacısı yerin yüzünü tek renkli etmek için "*Allah'ın boyası*"[39] küpünün kapağını açmıştı,

ve ne kasım aylarının kuyumcusu altın ve süs efsanesini çayır yüzüne saçmıştı;

ne zaman hokkabazı bahar mevsimi toplantısında namuslu çemen gelinlerinin heykelleri ile cihan bağının dört yanını süslemişti,

ve ne bostan aktarı lâle bahçesinin kızgın ateşliğinde anber gibi kokan buhur kokularının verdiği keyifle gönle ve cana huzur vermişti;

ne nergisin gözü vardı, ne mercanköşkün küpesi;

ne akıl düğümü vardı, ne fikir ipi;

ne gök tekkesinde "*Ay(a gelince): Biz ona da menzil menzil ölçüler belirledik. Nihayet o, eski hurma salkımının eğri çöpü gibi bir duruma döner*."[40] kemeri çekilmişti,

ve ne yer köşesinde "*Yeryüzü bana, secde edilecek ve temiz bir yer yapılmıştır*."[41] seccadesi açılmıştı,

"*Yâ sîn! O hikmet dolu Kur'an'a yemin ederim ki, sen (sevgili dostum), hiç şüphesiz, (Hak tarafından) gönderilen peygamberlendensin*."[42] buyurduğu gibi, Hak -*Şanını yüceltirim*- ululuk sarayının kubbesinde elçilik tahtı döşeğinde senin adını yükseltmişti.

henûz bend-i maâkıd-i cevşen-i âb ile halk-i ruûnet-i fir'avn beste olmamıştı,

ve henûz bir peşşe-i zaîf ü bî-tâb ile dimâğ-i nahvet-i Nemrûd hasta olmamıştı;

henûz cenîn-i cin rahm-i mâder-i kıdemden gelmemişti,

ve enîs-i ins perde-i gayb-i ademden çıkmamıştı

ki hil'at-i dîbâ-yi nübüvvet

ve kabâ-yi zîbâ-yi fütüvvet

ile Hak -*Tebâreke ve Taâlâ*- seni tekrîm etmişti ki: "*Küntü nebiyyen ve Âdeme beyne'l-mâi ve't-tîn*."[38],

ve sen o resûlsün ki,

henûz

ne mâh vardı firâz-i semâda,

ve ne mâhî vardı şîb-i serâda;

ne hazân vardı, ne nevrûz;

ne dey vardı, ne temmûz;

ne reng-rez-i kânûn-i âhırîn zemîn yüzüne yek-reng etmek için ser-i humm-i "*sıbgatu'llâh*"[39]ı açmıştı,

ve ne zerger-i teşrîn-i evvelîn efsâne-i zer ü zîveri sahn-i çemene saçmıştı;

ne müş'abid-i zamân encümen-i fasl-i bahârda heyâkil-i arâis-i muhadderât-i çemen ile hengâme-i bâğ-ı cihâna ârâyiş etmişti,

ve ne attâr-i büstân micmer-i âteşîn-i lâlezârda safâ-yi revâyih-i buhûr-i anberîn ile meşâm-i dil ü câna âsâyiş etmişti;

ne dîde-i nergis vardı, ne binâgûş-i merzengûş,

ne aḳîle-i akl vardı, ne tavîle-i hıred ü hûş;

ne savmaa-i âsümânda tâk-ı "*Ve'l-kamera kaddernâhu menâzile hattâ 'âde-ke'l-'urcûni'l-kadîm*."[40] çekilmişti

ve ne zâviye-i zemînde seccâde-i "*Ce'altü li'l-arzı mesciden ve tahûrâ*."[41] açılmıştı

ki Hak -*Celle ve 'alâ*- tâk-ı sarây-i celâlette bisât-i serîr-i risâlet üzerinde seni ta'zîm etmişti ki: "*Yâ-sîn ve'l-Kur'âni'l-hakîm inneke lemine'l-mürselîn*."[42].

Sen o konuşan bülbülsün ki,
bilinmezlik bahçesi içinde, ezel seherinde "*De ki: '–O Allah'tır, bir tektir'* "[43] diyerek okuyup temcid ederken,
mülk ve melekût âleminin durmaksızın tesbih ederleri henüz yokluk uykusundan baş kaldırmayıp suskunlardı,

ve sen o hoş sesli hatipsin ki,
yakınlık ikliminde, kutsallık camisi içinde "*Allah'tan başka (kulluk etmeye yaraşır) hiç bir tanrı yoktur*."[44] deyip yaratıcıya tevhid ederken
ceberut eşiğinin yakınlarının [= Tanrıya yakın meleklerin] kulluk edenleri henüz yokluk ikliminden dışarı çıkmayıp durgunlardı.

Sen akıllar ülkesinde şah iken
bu pazarda
ne melek gürültüsü vardı, ne felek gümbürtüsü,

ve sen ruhlar âleminde iken
bu çadırda
ne balık satıcılarının bağırtıları vardı, ne balık çırpıntıları.

Sen elest gününde birlik şarabından mest iken ne akıllı vardı, ne mest,

ve sen izzet döşeklerinde yedi göğün tepesinde köşeye kurulmuşken ne tepe vardı, ne pest [= çukur].

Sen o güneşsin ki,
henüz kader nakkaşı bu lâcivert nakşa yıldız biçimli bezemelerle biçim verip görünürlük kazandırmadan

ve henüz kaza mimarları dört ayaklı bu elemanlar kubbesini bu düzen ve nedensellikler üzerine düzüp meydana çıkarmadan;

henüz saba yelinin döşekçileri zeminin yüzü üzerine zümrüt renkli yaygı döşemeden

ve güzel kokulu bitkilerin hademeleri cihan bağını süslemeden

bilinmezlik âleminde ruh doğusundan doğmuştun,

ve kutsallık bahçesinde can doğusundan parlamıştın.

Sen o cömertlik denizisin ki kıyın yok;

sen o iyilik yağmurusun ki kıranın yok.

Sen o incisin ki denizin hakikattir;

sen o mücevhersin ki, madenin şeriattir.

Sen o zatsın ki, varlığın rahmettir;

sen o varlıksın ki, işin merhamettir.

Sen o sevensin ki, sevilen yine sen;

sen o isteyensin ki, istenen yine sen.

Sen o pırıldaksın ki, sönmezsin;

sen o aysın ki, sönüp tükenmezsin.

Sen o andelîb-i sehun-serâsın ki,
gayb gülzârı içinde, ezel sehergâhında "*Kul hüva'llâhu ehad*"[43] okuyup temcîd ederken müsebbihân-i âlem-i mülk ü melekût henûz hâb-i ademden baş kaldırmayıp sâkitler idi,

ve sen o hatîb-i hoş-âvâsın ki,
kurbet iḳlîminde, kudüs câmii içinde "*Lâ ilâhe illâ'llâh*"[44] deyip tevhîd ederken âbidân-i mukarrebân-i hazret-i ceberût henûz adem iḳlîminden taşra çıkmayıp sâkitler idi.

Sen uḳûl memleketinde şâh iken
bu kârgâhta
ne gulgule-i melek var idi, ne velvele-i felek;

ve sen ervâh âleminde sultân iken
bu bârigâhta
ne zemzeme-i sümmâk var idi, ne demdeme-i semek.

Sen elest gününde vahdet şarâbından mest iken ne hüşyâr var idi, ne mest;

sen izzet sürâdıkâtında bâlâ-yi heft çarhta sadr-nişîn iken ne bâlâ var idi, ne pest.

Sen o güneşsin ki,
henûz nakkâş-i kader bu nakş-i lâjiverdi nuḳûş-i suver-i kevâkib ile tasvîr ü hüveydâ etmeden

ve henûz mi'mârân-i kazâ bu çâr tâk-ı anâsırı bu tertîb ü esbâb üzerine binâ vü peydâ etmeden;

henûz ferrâşân-i nesîm-i sabâ sahn-i zemîn üzre ferş-i zümürrüdîn döşemeden

ve hâdimân-i reyâhîn cihân bâğına zîb ü fer vermeden

gayb âleminde rûh maşrıkından tâli' idin,

ve kudüs gülzârında cân matlaından lâmi' idin.

Sen o deryâ-yi keremsin ki, kerânın yok;

sen o bârân-i birsin ki, pâyânın yok.

Sen o dürsün ki, denizin haḳîkattir;

sen o cevhersin ki, ma'denin şerîattir.

Sen o zâtsın ki, vücûdun rahmettir;

sen o vücûdsun ki, işin merhamettir.

Sen o âşıksın ki, mahbûb gine sensin;

sen o tâlibsin ki matlûb gine sensin.

Sen o şem'sin ki, söyünmezsin;

sen o aysın ki, dolunmazsın.

Sen o güneşsin ki, sönmez;
sen o mehtapsın ki, karanlığa bürünmez.
Sen o gülsün ki, melekût güllüğü seninle ışıklı;
sen o misksin ki, âlemin dört bir yanı esen yelinle ıtırlı.
Sen o meliksin ki, cihanın meliklerinin üzengisi
itaatinin ilmiğine bağlanmış ve biçare,
ve sen o padişahsın ki, zamanın ileri gelenleri ve seçkinleri
emirlerine ve yasaklarına boyun eğmiş ve köle.
Feleğin dönüşü için buyruğun ferman;
göğün yaygısı gezip dolanmana meydan.
Sabahın kır atı ve gecenin karayağız atı, katında iki at seyisi;
çarhın serkeş atı ve ay bedeninin bineği üzenginin halkası.
Ulu katının toprağı Keyvan'ın gözünün sürmesi;
gece renkli atının nalı yıldızların kulağının küpesi.
En yüksek feleğin beline burçlar kuşağıyla itaatinin kuşağı bağlanmış;
nefs-i kül levhasına kalem-i a'lâ ile övgünün kasideleri yazılmış.
Zühal, yüceliğinin kasrının eyvanına kapıcı olmuş;
Bercis, yüksekliğinin sedirine övgü düzücü ve propagandacı olmuş.
Behram, düşmanlarını kahr etmek için hançerini beline sokmuş;
Güneş, velilerinin başarısı için kılıcını çekip eline almış.
Nahid, eğlence meclisin için melekler meclisinde çalgıcılara sazendebaşılık eder;
Utarid, hükmünü yazmak için mahkeme divanında oturmuş, yazıcılık eder.
Ay, dostluğunun özlemiyle durmaz, döner;
uzay aşkının ateşinden bir eser.
Yıldızlar, ululuğunun alayında birer hademe;
varlığın nakışları. suretinin nüshasından bir harf sadece.
Ateşe özleminin sıcaklığı düşüp bedenleri tutuşturdu;
hava arzun ile soluduğu için ruhları diriltici oldu.
Suya lutfunun tatlı suyu karışıp canlı hayatının oluşmasına yardımcı oldu;
toprak yumuşak huyluluğuna öykündü, çocukların yapı maddelerinden biri olup bedenlerin birleşimine katıldı.
Kararlılığının artığı feleklere erişti, oynak ve hareketli etti;
atılganlığının bir damlası yere döküldü, durgun ve oturaklı etti.
İlim ve şeriat zamanı varlığının şerefiyle ilkbahar oldu;
tarikat marifetlerinin gelinleri sözünün süsüyle güzellik ve çekicilik kazandı.

Sen o âfitâbsın ki, küsûfu yok;
sen o mâhitâbsın ki, husûfu yok.
Sen o gülsün ki, gülzâr-i melekût seninle münevver;
sen o misksin ki, memâlik-i âlem nesîmin ile muattar.
Sen o meliksin ki, rikâb-i mülûk-i cihân
ribka-i tâatına beste vü üftâde;
ve sen o pâdişâhsın ki, erkân ü a'yân-i zamân
evâmir ü nevâhîne münḳâd ü gerden-nihâde.
Devrân-i felek muvâfık-ı fermânın;
bisât-i âsümân meydân-i cevlânın.
Eşheb-i subh u edhem-i şeb iki cenîbet-keş-i cenâbın;
tevsen-i çarh-merkeb-i cirm-i kamer na'l-i rikâbın.
Hâk-i cenâb-i azîzin tûtiyâ-yi dîde-i Keyvân;
na'l-i semend-i şebdîzin gûşvâr-i gûş-i ahterân.

Felek-i a'zam belinde mıntaka-yi burûc ile tâatın nitâkı bağlanmış;
nefs-i kül levhinde kalem-i a'lâ ile midhatın kasâidi yazılmış.
Zühal derbân-i eyvân-i kasr-i izzetin olmuş;
Bercîs dâî vü meddâh-i sadr-i rif'atin olmuş.
Behrâm a'dân kahrı için hançeri belinde;
Âfitâb evliyân nusreti için tîğı elinde.
Nâhîd bezmin için meclis-i rûhâniyânda mutriblere mîrlik eder;
Utârid hükmün için dîvân-i kazâda oturmuş, kâtib-i sırlık eder.
Mâh mihrin şevḳına durmaz, döner;
esîr aşkın oldundan bir eser.
Kevâkib kevkebe-i celâlin için birer hadem;
nuḳûş-i kâinât sûretin nüshasından bir rakam.
Âteşe şevḳın harâreti düşüp muhrik-i eşbâh oldu;
havâ hevândan dem ürdüğü için muhyî-yi ervâh oldu.
Âba lutfun zülâli karışıp meded-i hayât-i hayvân oldu;
hâk hilmine öykündü, mâdde-i mevâlîd ü terâkîb-i ebdân oldu.
Fazla-i azmin eflâke erişti, müteharrik ü bî-karâr etti;
cür'a-i hazmın zemîne döküldü, sâkin ü sâhib-vaḳâr etti.
Rûzigâr-i ilm ü şerîat vücûdun şerefi ile nev-bahâr oldu;
arûsân-i maârif-i tarîḳat sözün zîveri ile pür-hüsn ü nigâr oldu.

Cihanı süsleyen şeriatin âlemi donattı;
mülkü süsleyen yönetimin cihanı ışıtıp aydınlattı.
Arap'ta heybetinin ateşi Nuşirevan'ın ocağını duman içinde bıraktı;
Hicaz'da öfkenin atılışı yedi bucağı birbirine kattı.
Şeriat yüzü, çayırının kılıcının ırmağıyla lâle bahçesine dönmüş;
hidayet kılıcına marifetinin kaynağının tatlı suyuyla su verilmiş.
Zulüm bayrağı adaletinin ürkütücülüğüyle yere inmiş;
taşkınlık ordusu şeriatinin sancağıyla yere serilmiş.
Gök, himmetinin katında bir karanlık;
güneş, parlak görüşün önünde sönük.
Sen o övülensin ki, kalem, niteliklerini yazmakta apışıp kalmış;
sen o övgü düzülensin ki, akıl, menkabelerini anlatmakta şaşırıp kalmış.
Sen o nursun ki, cisimle ilgili değil;
sen o ruhsun ki, maddeyle ilişkili değil.
Sen o edipsin ki, öğreticin Cibrîl-i emîn;
sen o ümmîsin ki, okuduğun Kitab-i mübîn.
Sen o resulsün ki, resullüğün cini ve insanı kaplamış,
ve sen o nebisin ki, varlık dairesi nebiliğinle tamamlanmış.

Beyitler

Yedi yıldıza ve dokuz payandaya mühre
Resuller içinde sonuncu ve mühür peygamberlere

Dünyada yaşayanların gecesini aydınlatan
Gök sakinlerini gizleyen perdeye ışık saçan

İnsanoğlu mağarası, Cebrail'e iniş yeri
Melek ruhu, harmanında başak devşirici

İyisini ayırıp alma sedefinde inci, tek başına
Resuller gerdanlığında vasıta, Mustafa

Melek ordulu şah... cihan onun bağışıdır
Cihanı aydınlatan kandil... felek dumanıdır

Cihanın kulağı '*mim*'inin halkasını taşır
İki cihan boyun sunuşunun halkasıdır

Şerîat-i cihân-ârâyın âleme zîver verdi;
siyâdet-i milk-pîrâyın cihâna zîb ü fer verdi.
Arab'da heybetin âteşi dûdümân-i Enûşirevân'ı dûda verdi;
Hicâz'da hamlin savleti yedi iḳlîmi birbirine verdi.
Şerîat yüzü cûybâr-i tîğ-ı sebzezârın ile lâlezâr,
ve hidâyet seyfi zülâl-i çeşmesâr-i ma'rifetin ile âbdâr.
Zulüm livâsı adlin mehâbeti ile müntekis,
ve tuğyân leşkeri şer'in râyeti ile münderis.
Âsümân himmetin katında bir zemîn-i hîre;
âfitâb rây-i münîrin önünde tîre.
Sen o memdûhsun ki, kalem evsâfın tahrîrinde hayrân,
ve sen o mahmûdsun ki, akıl menâkıbın takrîrinde ser-gerdân.
Sen o nûrsun ki, cismânî değil;
sen o rûhsun ki, heyûlânî değil.
Sen o edîbsin ki, muallimin Cibrîl-i emîn;
sen o ümmîsin ki, okuduğun Kitâb-i mübîn.

Sen o resûlsün ki, cinne ve inse risâletin âm,
ve sen o nebîsin ki, dâire-i vücûd nübüvvetin ile tamâm.

Ebyât

Şemse-i nüh-mesned ü heft ahterân
Hatm-i rüsül hâtem-i paygâmberân

Meş'ale-efrûz-i şeb-i hâkiyân
Şem'-i serâ-perde-i eflâkiyân

Kehf-i beşer mehbıt-i Rûhu'l-emîn
Rûh-i melek hırmenine hûşe-çîn

Dürr-i yetîm-i sedef-i ıstıfâ
Vâsıta-i ıkd-i rüsül Mustafâ

Şâh-i melek-ceyş cihân cûdudur
Şem'-i cihân-tâb felek dûdudur

Gûş-i cihân halka-keş-i mîmidir
İki cihân halka-i teslîmidir

Miraç gecesinin tahtında oturur
Kemer ve taçla tahta nişan vurur

İnsan ve melek yüzünün tutkunudur
Tutkunlar zinciri büklüm büklüm saçıdır

Sünbül saçı sıcak yaz gününün başağıdır
Yüzüne renk veren yakut işleyen güneş ustasıdır

Sağlam bir kulptur nurunun gölgesi
Dayanıklı bir ip menşurunun nüshası

Yanağının güneşi Kâbe'nin şemsesidir
Feleğin ayı nuruyla bedir haline gelmiştir

Cinler âlemi en yüksek katıdır
"*Yaklaştı*"[45] sediri en düşük konağıdır

"*Ben en güzelim*."[46] şehrinin Yusuf"udur
"*Ben en açık ve düzgün konuşanım*."[47] beşiğinin Mehdi'sidir

Kapısının toprağı can bahçesidir onun
Yolunun tozu candır, cihandır onun

Fazlının mutfağının oduncusu Halil
Hareminin mahrem kuşu Cebrail

Can incisi kemer tokasının gözü
Gönül papağanı tatlı gülüşlü avı

Ulu varlığı peygamberlerin sonuncusu
Huzuru yıldızların öptükleri kapı önü

Resullük ülkesine sultan odur
Yoldan azanların saflarını yaran odur

Kâkülü sümbüldür cennet bağında
Amber kokulu bir bahçedir yanağı da

Ağaçlığında öten bülbülüdür dört büyük melek
Gecesinde dolandığı gezinti alanıdır yedi felek

Meleklerin ruhlarına rahatlık verir kokusu
Köyünün başının toprağı Hızır'ın içtiği su

Taht-nişîn-i şeb-i Mi'râc'dır
Taht-nişân-i kemer ü tâcdır

İns ü melek şîfte-i rûyudur
Silsile-i şîftegân mûyudur

Sünbülüdür sünbüle-i rûz-i tâb
Gevheridir la'lger-i âfitâb

Urve-i vüskâ kenef-i nûrudur
Habl-i metîn nüsha-i manşûrudur

Mihr-i ruhu şemse-i Beytü'l-harâm
Mâh-i felek nûru-la oldu tamâm

Âlem-i cân hazret-i a'lâsıdır
Sadr-i "*denâ*"[45] menzil-i ednâsıdır
Yûsuf-i mısr-i "*Ene emlah*"[46] durur

Mehdî-yi mehd-i "*Ene efsah*"[47] durur

Hâk-i deri ravza-i cândır onun
Gerd-i rehi cân ü cihândır onun

Hîme-keş-i matbah-i fazlı Halîl
Murğ-ı harîm-i haremi Cebreîl

Gevher-i cân tarf-i kemer-bendidir
Tûtî-yi dil sayd-i şeker-handıdır

Hazretidir hâtem-i peygamberân
Dergehidir bûsegeh-i ahterân

Hüsrev-i iḳlîm-i risâlet O'dur
Saf-şiken-i ehl-i dalâlet O'dur

Gîsûsudur sünbül-i bâğ-i behişt
Ârızıdır ravza-i anber-sirişt

Çâr melek bülbül-i bostânıdır
Heft felek sahn-i şebistânıdır

Râhat-i ervâh-i melek bûyudur
Âb-i Hızır hâk-i ser-i kûyüdür

Çember biçimli felek kulağı küpelisidir [= kuludur]
İskender'in yaptırdığı bilinen meşhur ayna yüzüdür

Önce geçenler kafilesinin öncüsü ve rehberi
Gözlemle edinilen bilgi gözünün bebeği

O efendiler efendisi,
o mutluluklar kaynağı;
varlık mücevherleri gerdanlığında vasıta,
varlıkların görünür olanlarının zincirinde son halka;

ikbal gününün parlayan güneşi,
"*Mü'minleri savaşa teşvik et*"[48] ayetine muhatap olmuş kutlu kişi;
mutluluk bileğinin yükseklerde uçucu doğanı,
efendilik yuvasının yol gösterici hüması;
"*Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın*."[49] mihrabında rehber,
"*(Sevgili dostum) de ki: '–Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun*.'[50] emri konusunda şüphe yok ki öncü er;
Mavi renkli kubbe işliğinin biricik başı,
"*Bizim uğrumuzda çalışıp çaba gösterenlere (gelince), ...*"[51] yolunun nişan taşı;
Safa Kabesinin mürüvvet Merve'si,
Muhammed Mustafa, Allah'ın yüce elçisi.

En içten ve arı duru dualar
ve en üstün nitelikli övgüler ona olsun.

Beyitler

O, sonuncusu gönderilmiş peygamberlerin
Gelişi bakımından son, ilk yaradılan lâkin

O resullük ülkesinin egemeni
Velilik ordusunun kumandanı

İlâhî delilleri taşıyıp getiren
Sabah vaktinin sırrını bildiren

Gökyüzü tahtında oturan en büyük han
Gizlilik tahtasında yazılanı okuyan

Halka be-gûşı felek-i çenberî
Rûyudur âyine-i İskenderî

Pîş-rev-i ḳâfile-i pîş-bîn
Merdümek-i dîde-i ayne'l-yaḳîn

O seyyid-i sâdât,
o menba-i saâdât;
vâsıta-i kılâde-i cevâhir-i kâinât,
hulâsa-i silsile-i zevâhir-i mevcûdât;

hurşîd-i rahşân-i rûz-i iḳbâl,
sâhib-kırân-i "*Harrizi'l-mü'minîne 'ale'l-kıtâl*"[48];
bâz-i bülend-pervâz-i sâid-i saâdet,
hümâ-yi râh-nümâ-yi âşiyân-i siyâdet;
pîşvâ-yi mihrâb-i "*Sallû ke-mâ re'eytümûnî*."[49]
reh-nümâ-yi bî-irtiyâb-i "*Kul in küntüm tuhibbûna'llâhe fe'ttebi'ûnî*."[50];
yegâne-i destgâh-i heft günbed-i mînâ,
nişâne-i râh-i "*Ve'llezîne câhedû fînâ*."[51];
Merve-i mürüvvet-i Ka'be-i safâ,
Hazret-i Rasûlu'llâh Muhammed Mustafâ.

'Aleyhi mine's-salevâti ezkâhâ
ve mine't-tahiyyâti esnâhâ.

Ebyât

Ol hatm-i peyem-berân-i mürsel
Sûrette son u vücûdda evvel

Ol hâkim-i kişver-i risâlet
Fermân-dih-i leşker-i vilâyet

Dârende-i hüccet-i İlâhî
Dânende-i râz-i subhıgâhî

Şâhenşeh-i taht-i âsümânî
Hânende-i tahta-i nihânî

Hidayet ülkelerinin sultanı
İnayet sayfalarının tuğrası

Güdük muhaliflerin başını ezen
Mahşerin çıplaklarını giydiren

Cömertlik ilinde gözetip kayıran
Cihanın dileği, dileklere cihan

Manaların özünü özünde toplayan
Dirilik suyunun kaynağı olan

O yollar meydanında usta at sürücü,
o resuller kervanında yol gösterici;
o cehaletin ağır yüküyle geriye düşenlere arka veren,
o sapkınlığa düşmüş güçsüzleri koruyup gözeten;
o şehvetler denizine düşenlere el uzatıcı,
o lezzet otlağında uyuyakalanları uyandırıcı;
o izzet kalıbının ruhu,
o devlet ruhunun kalıbı.

Beyitler

Ey sen, ey konağı feleklerin ötesi
Sana yaraşır mı bu toprak, bu çörçöp derintisi

Bayrağının iki yüzünde nakış değil mi
"*Sen olmasaydın yaratmazdım gökleri*"[52]

Kâinat tahtının sultanısın
Hayat ülkesinin şahlarşahısın

İnsanın yüzü toprağınla yoğrulmuş
İki âlem yüzünde ışık kaynağı olmuş

Başka Beyitler

Yer ve gök yolunun toprağıdır
Seyir yerin ezelden ebede uzanır

Dilin, incisidir rahmet yağdıran denizin
Elin denizler yağdıran bir bulut senin

Sultân-i memâlik-i hidâyet
Tuğrâ-yi sahîfe-i inâyet

Ser-kûb-i muhâlifân-i ebter
Ten-pûş-i bürehnegân-i mahşer

Sâhib-nazar-i vilâyet-i cûd
Maksûd-i cihân cihân-i maksûd

Mecmû'-ı hulâsa-i maânî
Ser-çeşme-i âb-i zindigânî

O şeh-süvâr-i meydân-i sübül,
o ḳâfile-sâlâr-i kârüvân-i rüsül;
o zâhir-i bâz-mândegân-i girân-bâr-i cehâlet,
o penâh-i dermândegân-i giriftâr-i dalâlet;
o dest-gîrende-i garîḳân-i kulzüm-i şehevât,
o yakazân-künende-i nâimân-i merta-ı lezzât;
o ḳâleb-i izzet,
o ḳâleb-i rûh-i devlet.

Ebyât

Ey menziletin verâ-yi eflâk
Kadrin mi senin bu hâk ü hâşâk

Nakş-i safahât-i râyetindir
"*Lev lâ-ke le-mâ halaktü'l-eflâk*"[52]

Sultân-i serîr-i kâinâtsın
Şâhenşeh-i kişver-i hayâtsın

Hâkinle sirişte rûy-i âdem
Yüzünde çırâğ iki âlem

Bahr-i Dîger

Zemîn ü felektir gubâr-i rehin
Ezel tâ-ebeddir temâşâgehin

Dilin dürr-i deryâ-yi rahmet-nişân
Kefindir senin ebr-i deryâ-fişân

Zühal kapında bekçilik eden bir Hindu
Yüzünün güzelliğinden şaşkına dönmüş İkizler Burcu

Sen o şeriat tavususun ki,
gezindiğin yer din bahçesi,
ve sen o hakikat arslanısın ki,
dolandığın yer kesin bilgi sahrası.
Sen o tevhid bahçesinin papağanısın ki,
gıdan daima kutsal bahçelerin şekerliğinden gelir;
sen o teklik bağı bülbülüsün ki,
durağın her dem yakınlık çemeninin gülistanında olur.
Sen o hakikat denizisin ki, her meşrepte görünen muhtelif ırmaklar senden sızar;
sen o ilim dağısın ki, her mezhepte görülen bilgi suyu senden çıkar.
Sen o cömertlik göğüsün ki her yıldız bir güneş o gökten;
sen o ahilik denizisin ki güneş bir kabarcık o denizden.
Sen o mükerrem zatsın ki, bütün melekler Âdem'e senin ululuğun için secde etmiştir;
sen bir cisme bürünmüş ruhsun ki, götürü ruhlar âlemde senin muhabbetin için varlık bulmuştur.
Öyle bir temiz cansın ki,
varlığının safasından kutsal zümreler safa sürer;
öyle bir ışıklı revansın [= ruhsun] ki,
ışığının aydınlığından doğuya ve batıya aydınlık erer.
Öyle bir sübbûh yaradılışlısın ki,
bütün nebi ruhlarının her biri
nurlarının deryasından bir damla;
öyle bir kuddûs vasıflısın ki,
tüm veli ruhlarının her biri
güzelliğinin güneşinde bir zerre.
Âdem'in soluğu serin ve tatlı esen rüzgarından;
Nuh'un fetihleri ruhundan.
İdris'in dersi kitabından;
Kelim'in kelâmı hitabından.
İsmail'in ululuğu yüceliğin için;
Halil'in dostluğu güzelliğin için.
İsa'nın üfürüğü nefesinle;
Hızır'ın kılavuzu çıngırağınla.

Zühal hindû-yi pâsübân-i derin
Dü peyker durur vâlih-i peykerin

Sen o tâvûs-i şerîatsın ki,
cevlângâhın bostân-i dîn,
ve sen o şîr-i haḳîkatsın ki,
seyrângâhın sahrâ-yi yaḳîn.
Sen o tûtî-yi gülzâr-i tevhîdsin ki,
dâimâ gıdân şekeristân-i riyâz-i kudüsten gelir,
ve sen o bülbül-i bâğ-i tefrîdsin ki,
durağın hemîşe gülistân-i sebzezâr-i ünste olur.
Sen o bahr-i haḳîkatsin ki, her meşrebde görünen muhtelif ırmaklar senden sızar,
ve sen o kûh-i ilimsin ki, her mezhebde zâhir olan zülâl-i ma'rifet senden çıkar.
Sen o âsümân-i sehâsın ki, her kevkeb o âsümândan bir âfitâb,
ve sen o deryâ-yi cûdsun ki, âfitâb o deryâda bir habâb.
Sen o zât-i mükerremsin ki, cümle-i melâik âdeme senin izzetine sücûda gelmiştir,
ve sen bir rûh-i mücessemsin ki, cemî-i ervâh âleme senin muhabbetine vücûda gelmiştir.
Bir cân-i mutahhersin ki,
safâ-yi vücûdundan zümre-i kudsîler safâ sürer;
bir revân-i münevversin ki,
nûrun pertevinden şark u garba ziyâ erer.
Bir sübbûh-hulksun ki,
cemî-i ervâh-i enbiyâ
envârın deryâsından her biri bir katre;
bir kuddûs-vasıfsın ki,
cemî-i ervâh-i evliyâ
cemâlin âfitâbında her biri bir zerre.
Dem-i Âdem ravhından;
fütûh-i Nûh rûhundan.
Ders-i İdrîs kitâbından;
kelâm-i Kelîm hitâbından.
İzzet-i İsmâîl celâlin için;
hullet-i Halîl cemâlin için,
Nefha-i Îsâ nefesin ile;
reh-ber-i Hızır ceresin ile.

Yunus'un kurtuluşu seni yad etmekle;
İlyas'ın esenliği adını anmakla.
Davud'un nağmesi ezgilerinle;
Süleyman'ın saltanatı hükmedici gücünle.
Yusuf'un güzelliği yüzünden;
Şit'in sözü sözünden.

Beyit

Arılığının eşiği sufilerin yüzlerini döndükleri kıble
Sarayının kapısının toprağı kutsalların gözlerine sürme

O tahkik nurlarının ışık kaynağı,
o tevfik nurlarının doğuş yeri;
o öncelik bahçelerinin gelini,
o kerem reyhanlarının bahçesi;
şahlık güzelliğinin aynası,
cihanı gösteren padişahlık kadehi;
o çok esirgeyici Tanrı'nın nurlarının gizliliklerini bilen,
o eksik ve kusurlardan arınmış Yaratıcı'nın kâbesinde ihrama bürünen;
Hakk'ın sevgilisi,
mutlak Tanrı elçisi;
hep var olacak Tanrı'nın has nedimi,
gönderilmiş Ahmed, Allah'ın yüce nebisi.

En üstün ve değerli övgüler
ve en güzel dua ve dilekler ona olsun.

Hak -*Yücelik ve ululuğunu kutsarım*- onun
dinini son bulmaz
ve getirdiği düzeni bozulmaz;
güç ve etkisini haşre dek sürer,
ümmetini kıyamete değin çoğalarak gider
eylediği gibi,
onun kutsal ilgisinin desteği yardımıyla
ve nurlu eserlerinin bereketlerinin esenlikleriyle
haşir gününe değin

Necât-i Yûnus yâdın ile;
feryâd-res-i İlyâs adın ile.
Nağme-i Dâvud elhânın ile;
milket-i Süleymân sultânın ile.
Hüsn-i Yûsuf yüzünden;
hadîs-i Şît sözünden.

Beyt

Kıble-i rûy-i sûfiyân bârıgeh-i safâsıdır
Sürme-i çeşm-i kudsiyân hâk-i der-i serâsıdır

O şem'-i envâr-i tahḳîḳ,
o matla'-ı envâr-i tevfîḳ;
o revha-i riyâz-ı kıdem,
o ravza-i reyâhîn-i kerem;
âyîne-i cemâl-i şâhî,
câm-i cihân-nümâ-yi pâdişâhî;
mahrem-i envâr-i Rahmânî,
muhrim-i ka'be-i Sübhânî;
habîb-i Hak,
nebiyy-i mutlak;
nedîm-i hâs-i lem-yezel,
Hazret-i Nebiyyu'llâh Ahmed-i mürsel.

'Aleyhi şerâ'ifi's-salevât
ve letâ'ifi't-tahiyyât.

Hak -*Tebâreke ve Taâlâ*- nite ki onun
dînini müebbed
ve şer'ini muhalled,
ve milketini haşre dek dâim
ve ümmetini kıyâmete değin ḳâim
eyledi,
onun himmet-i rûhâniyyesinin inâyeti imdâdı ile
ve âsâr-i nûrâniyyesinin berekâtı emdâdı ile
tâ haşre değin

ümmetinin âriflerinin gönüllerine kesin bilgilerle tat katsın,
ve âbidlerinin emellerini dinî hüküm ve kurallarıyla arıtsın;
onun o maddî ilişkilerden arınıp temizlenmiş ruhunun arılığıyla
ve kutsal nurlarla parlayıp aydınlanmış canının aydınlığıyla
gönül erlerinin hatırları canlı
ve keşif sahiplerinin gizli bilgileri ışıklı;
sine sofaları, arı duruluğunun yayılışının yaygılarıyla donanmış
ve gönül evleri, tarikatı kandilinin dillerinin ışınlarıyla aydınlanmış
olup, yüksek zatı
yalın mücevherlerin zatlarıyla
yalınlık âlemi içinde yakınlık konaklarında
sonsuza dek yakın ve şenlik içinde,
ve kutsal nefsi
kutsanmış ruhlar zümresiyle
kutsama cihanı içinde kutsallık duraklarında
daima huzur ve esenlik içinde olsun.
Şer'î hükümlerinin ayrıntıları
ve dinî kural ve düzenlemelerinin ince noktaları
sayısınca
güzel dualar
-ki onların anber kokulu esintilerinin yeli
ve abher kokulu yellerinin kokusu
o hazretin temiz ve mükemmel ahlâkı
ve şanına yaraşır ve çok değerli güzel iş ve davranışları
gibi cihan bağına ıtır saçsın,
ve onların arılığının ışınlarının hüzmeleri
ve içtenliğinin belirtilerinin yansımaları
o cenabın şeriatının dışa vuran aydınlığı
ve tarikatinin içi kaplayan arılığı
gibi dünyanın içini aydınlatsın-,
ve giderek büyüyen övgüler
-ki ulu ağaçlarının kökleri
ve yüksek gövdesinin damarları
kalp bağının sulak yeşilliğinde
ve düzgün inanç bahçesinde
imanın temiz suyundan
ve ihsan çeşmesinin kaynağından

ümmetinin ârifleri gönüllerini maârif-i yaḳîniyyesi ile muhallâ
ve âbidleri emellerini âdâb-i dîniyyesiyle müzekkâ
edip, onun o alâyıḳ-ı heyûlâniyyeden pâk ü mutahher rûhunun safâsı ile
ve envâr-i kudsiyye ile rûşen ü münevver revânının ziyâsı ile
erbâb-i kulûb havâtırı ma'mûr
ve ashâb-i küşûf serâiri pür-nûr;
sîneler suffaları şerîati safâsının bastı bisâtlarıyla müzeyyen
ve gönüller hâneleri tarîḳati çırâğının delîlleri eşi"ası ile rûşen
olup, zât-i şerîfi zevât-i cevâhir-i mücerrede ile
âlem-i tecrîd içinde menâzil-i ünste
ebedî me'nûs ü mesrûr
ve nefs-i kudsiyyesi zümre-i ervâh-i mukaddese ile
cihân-i takdîs içinde hazâir-i kudüste
dâimâ pür-safâ vü pür-huzûrda ola.
Ahkâm-i şer'iyyesinin müteferriâtı
ve fürû-ı dîniyyesinin cüz'iyyâtı
sayısınca
salevât-i tayyibât
-ki onun nesîm-i nefehât-i anberiyye
ve şemîm-i nesemât-i abheriyyesi
o hazretin ahlâk-i tayyibe-i zekiyye
ve mehâsin-i kerîme-i seniyyesi
gibi cihân bâğını muattar
ve onun safâsı eşi"asının envârı
ve hulûsu alâmâtının âsârı
o cenâbın zâhir-i şerîatinin ziyâsı
ve bâtın-i tarîḳatinin safâsı
gibi âlem içini münevver ede-,
ve teslîmât-i nâmiyât
-ki usûl-i şecere-i şerîfe
ve a'râk-ı devha-yi münîfesi
hadîka-i bâğ-ı fevâd
ve ravza-i hüsn-i i'tiḳâdda
zülâl-i pâk-i îmân
ve menba-i çeşme-i ihsândan

beslenip,
dostluk ve yakınlık havasında,
    doğruluk ve temizlik âleminde
özenti ve iki yüzlülük karışmış olmayan,
    dalkavukluk ve sözde dostluk bulaşığı bulunmayan
maksat arılığının parıltılarının yelleri
    ve niyet temizliği nesiminin bereketleri
ile büyümüş olur-
o soylu zatın tertemiz ruhuna gecede ve gündüzde ulaşıp dursun.

Beyitler

Bilen ve dilediğince hükmeden Tanrı'dan selâm ola
Hâşimoğulları soyundan Mustafa'nın ravzasına

Yaratıcı katından binlerce selâm ve dua
Saçılsın nebilerin efendisinin kapısına

Nebilerin sonuncusu, ümmetlerin şefaatçisi
Resullük göğü, arı durular efendisi

Tanrı'nın has kulu, elçilikle gönderilmiş
Sağlam ve çürütülemez delillerle gelmiş

Yüce Rabb'in hazinesinin kapısının kilidi
Hidayet önderi, Halil'in kutusunda saklanan inci

Kadri gökçe, ordusu gezegenler eşi
Haşimî ayı, Kureyş güneşi

Öyle bir resul ki, iki cihanın dileği, özlemi ve emeli
Ve "*İki yay kadar*" nitelemesine benzer keman kaşlı

Öyle bir resul ki Hak kapısında kapıcıbaşı
Gönlü "*Benim Allah ile ...*"[54] dediği gibi o kapının sırdaşı

Beyt-i ma'mur'u mamur eden O
Yüksek tavanı pırıl pırıl ışıtan O

Sıfatlarında akıl kuvvetleri tutkun ve şaşkın
Söz, övgüsünü tam anlamıyla nasıl başarsın

terbiyet bulup
havâ-yi mihr ü velâ
ve âlem-i sıdk u safâda
bî-tekellüf-i tasannu u riyâ
ve bî-şâibe-i müdâhene vü müdârâ,
riyâh-ı levâkıh-ı hulûs-i taviyyet
ve berekât-i nesîm-i safâ-yi niyyet
birle neşv ü nemâ bulmuş ola-
o zât-i kerîmin rûh-i mutahherine leylen ve nehâran vâsıl ü mütevâsıl ola.

Ebyât

Selâmün mine'l-âlimi'l-hâkim
'Alâ ravzati'l-Mustafe'l-Hâşim

Hezârân dürûd-i cihân-âferîn
Nisâr-i der-i seyyidi'l-mürselîn

Şefî-i ümem hâtem-i enbiyâ
Sipihr-i risâlet şeh-i asfiyâ

Firistâde-i hâss-i Perverdigâr
Resânende-i hüccet-i üstüvâr

Kilîd-i der-i genc-i Rabb-i celîl
İmâm-i hüdâ dürr-i dürc-i Halîl

Şeh-i âsümân-kadr ü seyyâre-ceyş
Meh-i Hâşimî âfitâb-i Kureyş

Rasûlî ki maksûd-i kevneyndir ol
Kemân-ebrû-yi "*ḳâbe kavseyn*"[53]dir ol

Rasûlî ki ser-hayl-i dergâhtır
Dili mahrem-i "*lî ma'allâh*"[54]tır

O'dur Beyt-i ma'mûr'u ma'mûr eden
O'dur sakf-i merfû'u pür-nûr eden

Sıfâtında hîre kuvâ-yi akıl
Tamâm eyleyimez senâsın nakıl

Akıl kimdir ki onu niteleyecek
Dil nedir ki onu övebilecek

Bir kişinin ki öveni Allah'tır
Bize orada nasıl olur da söz kalır

Böylece, bu kadar söz ve yazıdan dahi ümidim şudur:
Bu karanlıkta kalmış gönlümün evini biraz fikrinin nuruyla aydınlatıp
ve bu bozulup dağılmış varlığım bahçesini bir parça niteliğinin okşayıcı yeliyle gül bahçesine döndürüp,
bunca yıllar ki dilimi boş ve faydasız yazılara harcadım,
ve nice müddet ki gönlümü işe yaramaz arzulara sarf ettim,
biraz ondan söz etmekle mükâfat kazanayım,
ve biraz adını anmakla karşılığını alayım
ki engin lutfundan
ve cömert huyundan
ölüm deminde
ve kıyamet gününde
hayret çöllerinin ıssız köşelerinde
şefaatinin denizinden bir damla
ve inayetinin okşayıcı yelinden bir zerre
bu ben zayıf kulundan esirgemesin;
ona yaraşır hizmetim
ve ümmetliğine yakışır hasletim
yoksa da
ümmetinden biri görüntüsüyle geçti ömrüm,
"*Kendini bir topluluğa benzeten onlardan olmuş olur.*"[55]; olur ki ben de olurum.

Beyitler

Ey yer ve gök, kapısının toprağı
Arş ve Kürsi de incisinin parlaklığının yansıması

Nebiler seni nitelemekte güçsüz ve yetersiz kalmış
Sır bilenler sen söz konusu olunca ne yapacağını şaşırmış

Hıred kimdir eyleye vasfın onun
Nedir dil ki_edebile medhin onun

Kişinin ki meddâhı Allâh ola
Bize söze onda kaçan râh ola

Hemîn bu kadar takrîr ü tahrîrdan dahı ümîdim odur
ki bu karanlıkta kalmış gönlüm hânesini biraz zikri nûru ile rûşen
ve bu harâb olmuş vücûdum bahçesini bir pâre vasfı nesîmi ile gülşen
edip,
bunca yıllar ki dilimi abes inşâlara harc ettim,
ve nice müddet ki gönlümü yok hevâlara sarf ettim,
biraz onu anmak ile mükâfât
ve biraz zikrini etmek ile mücâzât
edeyim
ki lutf-i amîm
ve hulk-i kerîminden
sâat-i sâatte
ve rûz-i kıyâmette
hevâcir-i bevâdî-yi hayrette
şefâati bahrinden bir katre
ve inâyeti nesîminden bir zerre
bu ben zaîf kulundan dirîg etmeye
kim,
eğerçi ana lâyıḳ hizmetim
ve ümmetliğine münâsıb hasletim
yok ise dahı
ümmeti ziyyinde geçti ömrüm,
bu ümîde ki: "*Men teşebbehe bi-kavmin fe-hüve minhüm*."[55]

Ebyât

Ey zemîn ü âsümân hâk-i derin
Arş ü kürsî aks-i nûr-i gevherin

Enbiyâ vasfındadır hayrânlar
Sır-şinâsân sende ser-gerdânlar

Gönül erleri mademki kutlu kabrine temiz toprak
Cümle âlem o toprağa toprak olsa, ne var bunda şaşacak

Ey dalkavuk, güneş hâline gülüyor
Göz yaşın buluta buyruk verdi, ağlıyor

Ey Allah'ın resulü, çok bitkin düştüm
Nefis yüzünden tükenip kalakaldım

Dön de bir bak bu ben kederli bendene
Bir çare et bu çaresizin derdine de

Bende can oldukça ve yaşadıkça
Bir kulum senin kullarının kuluna açıkça

Dilimde hep senin övgün olsun
Can bedeli her dem senin vefan olsun

Sermayesiz gelmişim kapına
Güvenip de lutfuna ve bağışlamana

Mademki varlığın halka rahmet oldu
Beni esirge, işte canım boğazıma geldi durdu

Şeytan korkusundan beni koru
Sonunda imanla çıkar bu ruhu

Mademki sen elinde canı can edersin
Lutfedersen derde de derman edersin

Sonunda cana yoldaş et arı bir iman
Beden toprak olursa, hizmette olsun can

Ey din güneşi, mezar çukuruna konduğumda
Tutunacak sağlam ip olarak bir kılın yeter bana

Ey efendi, ne zamana dek kalayım gaflet içinde
Elimden tut, sen yardım et bana, esirge de

Her ne kadar parça bölük edersem din manasını
Cebri kırıp parçala sen de ey din sultanı

İşlediğim her işi kırık dökük işlerim
Güçsüzüm, güç kullanmanı kendime doğru çekerim

Ehl-i diller ravzana çün hâk-i pâk
Cümle âlem olsa tan mı hâk-i hâk

Ey tufeylî hande-gûndur âfitâb
Giryen oldu kâr-fermâ-yi sehâb

Yâ Rasûla'llâh katı dermândeyim
Nefs elinden âciz olup mândeyim

Bir nazar eyle bu ben gam-hâreye
Çâre et bu bende-i bî-çâreye

Tâ ki bende cân ola vü zindeyim
Kullarının kuluna bir bendeyim

Vird-i dil dâim senân ola senin
Nakd-i cân her dem vefân ola senin

Dergehine bî-bizâat gelmişim
Vâsık-ı lutf ü şefâat gelmişim

Çün vücûdun rahmet oldu halka hoş
Bana rahm et geldi cânım halka uş

Havf-i şeytândan beni me'mûn kıl
Rûhu pes îmân ile bîrûn kıl

Çün elinde cânı sen cân edesin
Lutf ediben derde dermân edesin

Pes refîḳ et câna sen îmân-i pâk
Cân ola hizmette ten olursa hâk

Ka'r-i gûra çün girem ey şem'-i dîn
Bir kılın yeter bana hablü'l-metîn

Nice olam mest-i gaflet ey emîr
Sen meded et bana olgıl destigîr

Her ne denli kesr edem ma'nî-yi dîn
Cebri kesr etgil sen ey kisrî-yi dîn

Her amel kim işlerim kesr eylerim
Bî-nevâyım cebrini cerr eylerim

Her kırığın kırılması mademki sürekli olur
Kırığa işte apaçık ki çekmek gerekli olur

Bir dön bak da işim olsun tamam
Gerisi lutfundur, ne diyeyim, vesselâm.

II/2

Ve hem
doğru düşünen akıllar
    ve düzgün yaradılışlar
katında kesin olarak bilinir
ki Allah'ın dostları ile sohbet etmek
    ve olgun ve ergin kimselerle bir araya gelmek
-ki mutluluk bahçesinin gülü,
    emeller gecesinin kandili;
ruh çemeninin reyhanı,
    fetihler hazinelerinin anahtarı;
olgunluk gerdanlığının vasıtası
    ve ululuk yüzüğünün kaşıdır-
ele girmeyince,
değerli aklın gereği
    ve güçlü zihnin yönelişi
biraz visallerinin kokusunu duymak için sözlerini anmak suretiyle
    ve güzellikleri hayaline ermek için iyi niteliklerini sergilemek yoluyla
kederli gönlü sevindirerek
    ve yıkık dili şenlendirerek
can gözünü söz sürmesiyle biraz parlatmak
    ve dil meclisine kalem sakisiyle bir parça neşe katmak:
böylece basiret kandili biraz parlamış
    ve hikmet bağı bir parça bezenmiş;
ruh çemeni ıtırlı
    ve fetihler topluluğu ışıklı
olup, biraz
can güllerinin açılmasını
        ve safa çiçekleri saçılmasını;

Her şikestin kesri çün dâim olur
Kesre hôd peydâ ki cer lâzım olur

Bir nazar et kârımı etgil tamâm
Bâkı lutfundur ne diyem ve's-selâm

II/2

Ve hem
uḳûl-i selîme
ve tıbâ'-ı müstakîme
katında mukarrerdir
kim musâhabet-i ebrâr-i kirâm
ve mücâleset-i ahyâr-i izâm
-ki gül-i bostân-i iḳbâl
ve şem'-i şebistân-i âmâl
ve reyhân-i çemen-i rûh
ve miftâh-ı hazâin-i fütûh
ve vâsıta-i ıkd-i kemâl
ve nigîn-i hâtem-i celâldir-
ele girmeyicek,
muktezâ-yi akl-i kerîm
ve mûceb-i zihn-i kavîm
odur ki biraz
visâlleri kokusuna maḳâlleri zikriyle
ve cemâlleri hayâline hısâlleri neşriyle
gamgîn gönlü şâd
ve vîrâne dili âbâd
edip,
cân gözüne söz tûtıyâsı ile biraz nûr
ve dil meclisine sehun sâḳîsi ile bir pâre sürûr
hâsıl ola;
çırâğ-i basîret biraz fürûzende
ve bâğ-i serîret bir pâre ârâyende,
çemen-i rûh muattar
ve encümen-i fütûh münevver
olup, biraz
cân gülleri açıla,
ve safâ çiçekleri saçıla;

gönül evinin aydınlanmasını
ve kalp yuvasının süslenmesini;
can bağının şenlenmesini
ve ruh hastasına deva yetişmesini sağlamaktır.
Öte yandan
bu inci yağdıran övgülerin az bulunurlarından dizilmiş övgü gerdanlıkları
ve bu içtenlikli dualaların türlü türlü göz alıcı mücevherleri ile
zamanın boynu ve kulağı,
dönüp duran göklerin bağırları ve gerdanları
bezenerek süslenip,
bu varlıkların temizlik niteliklerinin ince sözlerinin bezekleri
ve bu yaratıkların öz nitelikleri hakkında yazılanların dizimlerinin güzellikleri
ile günler ve gecelerin yüzleri
ve ardı ardına gelip duran aylar ve yılların yaprakları
nakış nakış işlenip,
bu kalem sızıntıları
ve söz denizinin damlaları ile
-ki temizlik ve arı durulukta bulutların göz yaşlarını kıskandırır-,
yani şu iç açıcı ve tatlı su içimli ibareler
ve sıkıntı giderici ve hayranlık uyandırıcı istiareler ile
-ki Hak Hazreti'nin yüce niteliklerine kısır akıl yetiştiğince işaret etmek hususunda,
ululuk sahibi yüce varlığa içtenlikle yalvarıp yakarmak yolunda
ve o seçkinler seçkini yüksek zatların
ve o iyiler iyisi önderlerin
mukaddes nefislerinin yüksek niteliklerini belirtmekte
söylenmiştir;
öyle bir hüner sergilenmiştir ki,
anlamının aydınlığı
her harfine yayılmıştır,
belirtilenin arı duruluğu
her isminde belirmiştir;
o tertemiz ruhların göz kamaştırıcı ışıkları
her kelimesinde parıl parıl parlamaktadır,
o mutluluk güneşlerinin apaydın parıltıları
her anlam kabından ışımaktadır.

gönül evi rûşen
ve dil hânesi müzeyyen ola;
cân bâğı hurrem ola,
ve rûh hastasına merhem yetişe.
Ve mâ-dâm ki
bu kalâid-i ferâid-i mehâmid-i dürer-bâr
ve bu cevâhir-i zevâhir-i sunûf-i da'vât-i ihlâs-şiâr ile
gerden ü gûş-i rûzigâr
ve a'nâk u sudûr-i gerdiş-i devvâr
müzeyyen ü hâlî
ve bu nuḳûş-i elfâz-i reşîka-yi evsâf-i safve-i mevcûdât
ve bu süvâr-i terâkîb-i enîka-i sıfât-i hulâsa-yi mahlûḳât ile
safahât-i eyyâm ü leyâlî
ve evrâk-i şühûr ü a'vâm-i mütevâlî
münakkaş ü mâlî
olup,
bu reşehât-i aklâm
ve katarât-i deryâ-yi kelâm ile
-ki pâklik ü letâfette reşk-i eşk-i sehâbdır-,
ya'nî şu ibârât-i müsta'zibe-i ferah-fizây
ve istiârât-i müstağrıbe-i terah-zidây
ile -ki Hak Hazreti'nin nuût-i kerîmesinin fehm-i nâkıs yetiştiğince olan
işârâtında
ve o Cenâb-i zü'l-celâl'in hulûs-i derûn ile denilen tazarruâtında;
ve o zevât-i âliye-i mustafeyn-i ahyâr
ve o nüfûs-i mukaddese-i kıdve-i ebrârın
evsâf-i kerîmelerinde denilmiştir-;
şöyle ki: ma'nâsının ziyâsı
her harfinde lâyıh
ve medlûlünün safâsı
her isminde vâzıh;
o ervâh-i mutahherenin envâr-i bâhiresi
her kelimesinde lâmi'
ve o saâdet güneşlerinin işrâḳât-i sâtıası
her lafzından tâli'dir-.

Gerçi nesir türü yazının fesahat doğanı Arap dili fezasında daha hoş havalanır,
ve hakikat ve mecaz tavusu Hicazlıların anlatım dilinde güzel dolanır;

ve bu zavallının da
önceden o dille yakınlığı vardı;
eskiden o lisanla yazardı;
ancak gördüm
ki ilgi çekici ve güzel sözlerin sırlarının okunup anlaşılması
o dilde her gönül için kolay elde edilecek bir şey değildir;
hoş ve garip nüktelerinin ışıklarının görülmesi
o dilde çok kişinin payına düşecek ve eline geçecek bir şey değildir;
nice can papağanları o ağaçlıkta konuşamazlar,
ve binlerce bülbül o gülistanda tutulup kalırlar;
bu yüzden, ister istemez
Cenab-ı Hakk'ın övgüsünü
ve o mutlak güç sahibinin duası örgüsünü
ve nebiler ve mürsellere övgü ve esenlik düzgüsünü
öyle bir dilde söze döktüm,
ve öyle bir lisanda düzdüm ki,
o yüce varlığın yardımıyla
ve o katına yaklaşılmaz zatın kılavuzluğuyla;
kutsal nefislerin
nur kaynaklı ilgilerinin verdiği güçle
ve ruh nitelikli şefaatlerinin sağladığı yardımla
faydası yaygın olsun; okuyan ve dinleyen herkes
bir türlü haz duyup zevk almaktan
ve bir yoldan huzur bulup şevk duymaktan
uzak kalmasın.

Beyitler

Sözüm yalnızlığı seçenlerin arkadaşı
Dediklerim sohbet arkadaşlarının yoldaşı

Sözüm aşk oyunu oynayanların macerası
Baştanbaşa yalvarıp duran erlerin kıssası

Eğerçi bâz-i fesâhat-i inşâ fezâ-yi lugat-i Arab-i arbâda hoş pervâz ü tayerân eder
ve tâvus-i haḳîkat ü mecâz bostân-i beyân-i ehl-i Hicâz'da hûb ü zîbâ cavelân eder;

ve bu zaîfin dahı
evvelden ünsüm o zübân ile
ve kadîmden terâkîbim o lisân ile
idi; lâkin gördüm
ki mutâlaa-i esrâr-i letâif-i garîbe
o dilde değme dile hâsıl ü müyesser olmaz,
ve müşâhede-i envâr-i nüket-i acîbe
o lugatta çok kişiye nasîb ü mukadder olmaz;
nice tûtî-yi cânlar o bâğda sâmit olurlar,
ve hezârân hezâr-destânlar o gülşende sâkit olurlar;
pes zarûrî
hamd-i Cenâb-i Hakk'ı
ve senâ-yi Hazret-i Mâlik-i mutlak'ı
ve salevât-i enbiyâ vü mürselîni
bir dilde terkîb
ve bir lisânda tertîb
eyledim
ki, o Hazret'in inâyeti ile
ve o Cenâb'ın hidâyeti ile;
nüfûs-i mukaddesenin
himmet-i nûrâniyyeleri kuvveti ile
ve şefâat-i rûhâniyyeleri maûneti ile
âmmü'n-nef' olup, her kim okuya yâ dinleye
bir nev' hazz u zevḳ
ve bir yoldan safâ vü şevḳ
hâsıl olmaktan hâlî olmaya.

Ebyât

Sözümdür mûnis-i uzlet-güzînân
Hadîsim hem-dem-i sohbet-nişînân

Sözümdür mâ-cerâ-yi aşk-bâzân
Tamâmet kıssa-i sâhib-niyâzân

Tarikat erlerinin, Hak âşıklarının yoldaşı
Hakikat ardına düşmüş kimselerin sırdaşı

Söz kalıplarına döktüğüm bu nazım ve nesir
Dile getirip düzene koyduğum bu sözler

Gönül erlerinin içtenlikli yakarışlar kitabı
Ve mutlu kimselerin canlarının gözbebeği

Çaresizlerin hatırları için bildik ve tanış
Avarelerin gönüllerine de yoldaş ve arkadaş

Bir gülistan, öyle ki, döşenmiş çiçekler
İçi dolu güller ile yasemenler

Eğer "Şekeri kıskandırır" dersem yaraşır
Eğer "İnci ve mücevher" dersem yaraşır

Budur bu zamanın gecesinin kandili
Bu mevsimin bahçesinin hoş kokulu gülü

Onunla aydınlanmış gönüller evi
Gül bahçesine dönmüş dünya viraneliği

Bir dalgıç sanki, anlamlar denizine dalmış
Gönül erleri meclisinde ise rakkas olmuş

Kelimelerinde görünüp de güzel anlam yükleri
Söz kalıplarının gösterdiği değerler apaçık belli

Tanrı katından ulaşan nurların aksinin aydınlığı
Verir kalıplarına olanca coşku ve taşkınlığı

Okunması dile lezzet verir
Sözlerim can sayfalarına yazılır

Siyahı Tatar miskinin torbacığı
Beyazı sanki baharda gül yaprağı

Esintisi can için mis kokulu anber kokusu
Miskin âşıkların güvenilir yakın dostu

Dertlilerin yoldaşıdır bil ki söz
Zavallıların arkadaşıdır bil ki söz

Refîk-ı pâk-bâzân-i tarîḳat
Celîs-i dil-nevâzân-i haḳîkat

Bu nazm ü nesri ki tertîb kıldım
Bu elfâzı ki ben terkîb kıldım

Tazarru'-nâme-i sâhib-dilândır
Ki makbûl-i revân-i mukbilândır

Enîs-i hâtır-i bî-çâregândır
Ferah-bahş-i dil-i âvâregândır

Gülistândır ki döşenmiş çiçekler
Dolu içi gül ile yâsemenler

Eğer reşk-i şeker dersem yaraşır
Eğer dürr ü güher dersem yaraşır

Budur şem'-i şebistân-i zamâne
Gül-i hoş-bûy-i bostân-i zamâne

Gönüller hânesidir rûşen ondan
Harâb-âbâd-i âlem gülşen ondan

Maânî bahrine gavvâs oluptur
Dil ehli bezmine rakkâs oluptur

İbârâtı delâlâtında vâzıh
Olup lafzında hüsn-i ma'ni lâyıh

Ziyâ-yi aks-i envâr-i İlâhî
Verir elfâzına şevḳı kemâhî

Verir okunması lezzet zübâna
Yazılır sözlerim evrâk-i câna

Sevâdı nâfe-i müşk-i Tatârî
Beyâzı san ki gül-berg-i bahârî

Nesîmi câna anber-bûy-i miskîn
Nedîm-i sâdık-ı uşşâk-ı miskîn

Enîs-i derdimendândır sehun bil
Celîs-i müstemendândır sehun bil

Söz aşk mahmurları için içki sunucu
Söz aşk hastalarına şerbet, sağaltıcı

Söz oldu cihan cisminin ruhu
Söz gönül bağında bir akan su

Söz yağmur, gönülse onun bulutu
Söz yüreğin engin denizi, inci dolu

Söz akıl güzelinin süsü bezeği
Söz akıl bahçesinin turfanda meyvesi

Söz İlâhî sırlardan bir sır, gizli
Söz bir padişah kutusunda inci

Söz bir şeref, âlemlerin rabbince bağışlanan
Söz bir hediye, Muhammed'e Cebrail'le sunulan

Değil mi ki
bu anlamların düşüncelerinin el değmemiş olanlarından
    ve ses yapılarının değerlilerinin gelinlerinden
-ki değerli sözcüklerin
    ve güzel söz kalıplarının
perde ardında oturan iffetlileridir-
her okuyana tat ve sürur (= eğlence)
    ve her dinleyene keyif ve huzur;
her meclis ehline dinlenmesinden zevk
    ve her gönül erine okumakla şevk
hasıl olup,
dış dünyayı algılayıcı duyular
kelimelerinin yerindeliğindeki güzellik
    ve anlatım kalıplarının anlaşılırlığındaki göz alıcılık
ile keyifli ve neşeli
        ve iç dünyayı yönetici duyular
        anlam yükünün kavranması
        ve gösterdiği değerin yorumlanması
        ile huzurlu ve ışıklı olur;

Sehun sâḳîsi mahmûrân-i aşkın
Sehun cüllâbı rencûrân-i aşkın

Sehun cism-i cihânın oldu cânı
Sehun bâğ-i dilin âb-i revânı

Sehun bârân ü dil ebri matîrin
Sehun lûlû vü deryâsı zamîrin

Sehun ârâyişi dildâr-i aklın
Sehun nev-bâvesi gülzâr-i aklın

Sehun bir sırr-i esrâr-i İlâhî
Sehun bir dürr-i dürc-i pâdişâhî

Sehun teşrîf-i Rabbü'l-âlemîndir
Resûle tuhfe-i Rûhu'l-emîndir

Mâdâm ki
bu ebkâr-i efkâr-i maânî
    ve arâis-i nefâis-i mebânîden
-ki muhadderât-i tütuk-ı
elfâz-i şerîfe
    ve ibârât-i latîfedir-
her okuyana lezzet ü sürûr
    ve her dinleyene safâ vü huzûr;
her meclis ehline semâından zevḳ
    ve her ehl-i dile zikr ile şevḳ
hâsıl olup,
hiss-i zâhir
elfâzının hüsn-i belâğati
    ve ibârâtının zîver-i fesâhati
ile mahzûz u mesrûr
        ve hâssa-i bâtın
        maânîsinin mutâlaası
            ve medlûlâtının mülâhazası
        ile pür-safâ vü pür-nûr
oluban,

anlatım kalıplarının kösünün gümbürtüsü,
mecaz ve istiarelerinin sesinin çın çın ötüşü
ile gönül ve can kulaklarında
duyulma özlemi patırtısı
ve ruhlar bağrının kırında
işitilme gürültüsünün uğultusu doğar;
gönül bahçesinin eğlence meclisinde akan ırmağın çağıltısı
beyan parmaklarının hareketleriyle cana can katıcı ve gönül açıcı
ve güzeller evi benzeri gönül evinin güzelliğinin parıltısı
sözcüklerinin incilerinin süsüyle neşe saçıcı ve iç açıcı olur;
okuyanlardan ve dinleyenlerden
ve işitenlerden ve anlayanlardan
bu kalbi yanık zavallıyı
ve bu gönlü kırık yoksulu
zaman zaman
hayır dua ile iyilikle andıkça
ve içten bir fatiha ile sevindirdikçe,
bu umutsuz kalbe
dualarının bereketleriyle yardım erişip
ve bu çaresiz kalmış gönüle
böylece Tanrı'nın has kullarından destek gelip,
dünyada sağ bulunursam,
bedene ait kuvvetlerin bağlantılarının birbiriyle olan ilişkilerinden
ve şeytandan gelen vehimlerin yanıltıcı vesveselerinden
kurtulmak için yardım edici,
ahirete gitmiş olursam,
dünya ile ilgili niteliklerin karanlık perdelerinden
ve bedene ilişkin kötü görüntülerin eserlerinden
esenliğe çıkmak için yol gösterici
olmuş olsun.

Kabul et, ey âlemlerin Rabbi.

sadâ-yi kûs-i ibârâtı
ve âvâz-i demdeme-i mecâz ü istiârâtı ile
mesâmi'-i dil ü cânda
velvele-i şevk-ı semâ
ve sahrâ-yi sadr-i cinânda
gulgule-i hengâm-i istimâ olup,
tarab-i rûd-i meclis-i gülşen-i dil,
harekât-i benân-i beyânâtı ile rûh-bahş ü cân-fizâ
ve zînet-i cemâl-i nigâristân-i gönül,
pîrâye-i dürer-i elfâzı ile safâ-dâd ü dil-küşâ ola;
okuyanlardan ve dinleyenlerden
ve işidenlerden ve anlayanlardan
bu zaîf-i dil-hasta
ve bu faḳîr-i şikesteyi
gâh gâh
duâ-yi hayr ile hüsn-i yâd
ve fâtiha-i ihlâs ile dil-şâd
ettiklerince
bu dermânde kalmış dile
berekât-i da'vât ile imdâd
ve bu bî-çâre olmuş gönüle
hemîn ricâlden istimdâd
yetişip,
dünyâda sağ bulunursam
alâyık-ı irtibâtât-i kuvâ-yi cismâniyyeden
ve vesâvis-i temvîhât-i evhâm-i şeytâniyyeden
kurtulmağa tevfîḳ
ve âhırete gitmiş olursam
hucüb-i zulmâniyye-i evsâf-i dünyeviyyeden
ve âsâr-i hey'ât-i rediyye-i bedeniyyeden
halâs olmağa tarîḳ
müyesser olmuş ola.

Âmîn, yâ Rabbe'l-âlemîn.

AYETLER, HADİSLER VE ARAPÇA KİMİ SÖZLERLE İLGİLİ NOTLAR

1 "Allah'ın boyası" anlamındaki bu söz müfessirlerce, Hristiyanların, doğan çocuklarını yedinci gününden sonra 'vaftiz' denilen sarı renkli bir suya daldırarak artık koyu bir Hristiyan olmuş bulunduğu yolundaki âdetleriyle ilişkilendirilen şu ayette geçer: "Biz Allah'ın boyasıyla boyanmışızdır. Allah'tan daha güzel boyası olan kim? Biz O'na kulluk ederiz", *Kur'an*, 2/138. Sıbgatullâh'a "Hak dini, İlâhi yaradılış, Allah'ın âdeti" gibi çeşitli anlamlar da verilmiştir; bkz. Hasan Basri Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I, 41, 86. not.

2 *Kur'an*, Rûm 30/30. ayette geçer. Tamamı şu mealdedir: "O hâlde yüzünü bir hanif muvahhid olarak dine, Allah'ın o yaratışına çevir ki , O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratışına hiçbir şey bedel olmaz. Bu dimdik ayakta duran bir dindir; fakat insanların çoğu bilmezler".

3 *Kur'an*, Bakara 2/31'den; ayrıca 38. nota bkz.

4 *Kur'an*, A'râf 7/23'ten. Metindeki "muvaffaḳ-ı bedraḳa-ı *Rabbenâ zalemnâ"* söz öbeği ile aslında Hz. Âdem'in tevbesinin kabul edildigi bildirilen şu ayete işaret edilmektedir: "En sonra Rabbi yine onu seçti de tevbesini kabul etti; ona doğru yolu gösterdi", *Kur'an*, Tâ-Hâ 20/122.

5 *Kur'an*, A'râf 7/19'dan.

6 *Kur'an,* 20/121'den.

7 *aynı sure*, 122.

8 Şu ayetten alınmadır: "Biz seni, Sevgili Peygamberim, âlemlere -başka bir şey için değil- ancak rahmet için gönderdik" (Enbiyâ 21/107). Metinde "âlemlere rahmet için gönderilmiş olan, Hz. Muhammed" yerinde kullanılmıştır.

9 *Kur'an*, İsrâ 17/70'ten.

10 *Kur'an*, Enbiyâ 21/51-68. ayetlerinde, Hz. İbrahim'in puta tapan babası ve kavmini bulundukları sapıklık içinden çıkarıp kurtarmak için yaptığı mücadele, putları kırışı ve sonunda ateşte yakılma cezasına uğrayışı hikâye edilmektedir. 69. ayette ise, Hz. İbrahim'in, atıldığı ateşin Rabbinin emriyle serin ve esenlikli oluşu ile yanmaktan kurtulduğu açıklanmaktadır. İşte metindeki alıntının yapıldığı bu ayetin tamamı. "Biz de dedik: '–Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlikli ol' " mealindedir.

11 *Kur'an*, Nahl 16/120'den.

12 Hz. İbrahim Rabbinden bir iyi oğul dilemiş, Rabbi de ona çok uysal bir oğul müjdesi vermişti. Fakat kendisine rüyada bir ses üç gece peşi sıra "Cenab-ı Hak oğlunu boğazlamanı emrediyor" diye seslendi ve bunun üzerine o da bu rüyanın Hak'tan olduğuna inanarak konuyu oğluna açtı. Oğlu: "Babacığım sana ne emredildiyse onu yap; inşallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi. "Bu suretle ikisi de Allah'ın emrine boyun eğdiklerinde, İbrahim onu alnı üzere yatırdı" (Sâffât 37/100-103). Metindeki alıntı ile, işte Hz. İbrahim'in bu son derece sıkıntılı sınavına işaret edilmiştir.

13 Yukarıdaki notta anlatılan imtihan üzerine Hz İbrahim'e rabbinin şöyle seslendiği, aynı surenin 105. ve 105. ayetlerinde açıklanmaktadır: "Biz ona: 'Ya İbrahim, rüyana sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi davrananları böyle mükafatlandırırız' diye seslendik". Sonraki 106. ve 107. ayetlerde ise, "bunun apaçık ve kesin bir sınav olduğu ve oğlu İsmail'e büyük bir kurbanlık fidye verildiği" beyan buyurulmaktadır.

14 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/96. Bu ayette "Şüphesiz âlemler için çok bereketli ve hidayet kaynağı olmak üzere konulan ilk ev (= mabet), elbette Mekke'de olandır" denilmekte ve sonraki 97. ayette ise, "Orada apaçık belirtiler, İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse saldırıdan emin olur. Ona bir yol bulabilenlerin (= gücü yetenlerin) beyti hacc ve ziyaret etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır" buyurulmak suretiyle, Hz İbrahim'in makamı olan Kabe'nin önemine ve kutsallığına değinilmektedir.

15 Hz. Peygamber'in sözü olarak nakledilmiştir; bkz. Ebû Nu'aym Isfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, VI, 90.
16 Bu iki kelime *Kur'an*'da üç yerde geçmekte (bkz. Bakara 2/57; A'râf 7/160: Tâ-Hâ 20/80) ve bu ayetlerde Hz. Mûsâ ile kavmine Tîh çölünü geçtikleri sırada yiyecek olarak kudret helvası ve bıldırcın indirildiği açıklanmaktadır.
17 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/59'dan alınmıştır. Ayette: "Muhakkak ki İsa'nın hâli de (= yani babasız dünyaya gelişi de) Allah katında Âdem'in hâli gibidir" buyurulmaktadır.
18 Hz. Peygamberin duası olarak bir hadiste nakledilmiştir; bkz. İbnü'l-Cevzî, *Saydü'l-Hâtır*, s. 107.
19 *Kur'an*, En'am 6/122'den. Ayetin tamamında, Hz. Peygamber hakkında şöyle buyurulmaktadır: "Bir ölü iken kendisini dirilttiğimiz, ona inananların arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse, içinden çıkamaz bir hâlde karanlıklarda kalan kişi gibi olur mu hiç? Kâfirlerin yapmakta oldukları şeyler kendilerine öyle süslü göründü".
20 32. nota bkz.
21 1. ve 22. nota bkz.
22 Hz. Peygamber'in Mi'rac'ta Hz. Cebrail ya da Yüce Allah ile olan yakınlaşmasını anlatan bu sözler Necm 53/9'dan alınmıştır.
23 *Kur'an*, A'râf 74/2. Bundan önceki 1. ayette Cenab-ı Hak Hz. Peygamber'e: "Ey bürünüp sarınan sevgili dostum" diye seslenmekte ve ardından, yukarıdaki emir ile, artık peygamberlik görevinin kendisine verildiğine işaret buyurulmaktadır. Hz. Peygamber'in kendisine ilk vahiy indiği zaman, başka bir rivayete göre, 'Hira' dağında Hz. Cebrail'i ilk kez gördüğünde, üzerinde duyduğu manevi ağırlığın etkisiyle rahatsızlandığı ve bürünüp sarınarak bir süre yattığı bildirilmiştir.
24 Aynı surenin 4. ayetinden alınmıştır. Bu ayette de Hz. Peygamber'e: "Elbiseni bundan sonra da temizlemekte devam et" buyurulmaktadır.
25 *Kur'an,* Enbiyâ 21/107'den alınmış olan bu söz parçası ile ayetin bütününe işaret edilmektedir ki şudur: "Biz seni sevgili dostum âlemlere -başka bir şey için- değil ancak rahmet için gönderdik."; ayrıca 179. nota bkz.
26 *Kur'an,* Necm 53/9-18. ayetlerinde Mi'rac ve Mi'rac'da Hz. Peygamber'in Hz. Cebrail ile yakınlaşması anlatılmakta ve 9. ayette. "Bu suretle Cebrail Peygamber'e iki yay kadar, ya da daha da yakın oldu" denilmektedir. Bazılarına göre, Hz. Peygamber'e yaklaşan Cenab-ı Hak'tır ve bu durumda anlam mecazidir; ayrıca 195. nota bkz.
27 Bu söz *Kur'an*'ın başka başka surelerinde birçok kez geçmektedir. Kimi yerlerde başka peygamberler hakkındadır; kimi yerlerde ise genel anlamda kullanılmıştır. Metinde bunlardan hareketle "Tanrı tarafından Hak yolunu göstermek üzere gönderilmiş peygamberler" yerinde kullanılmış olmalıdır.
28 *Kur'an, Necm* 53/10'dan alınmıştır. Bundan önceki 9. ayette Mi'rac gecesi Hz. Cebrail'in Hz. Peygamber'e iki yay kadar, ya da daha da yakın olduğu bildirilmekte ve arkasından "Allah'ın kuluna vahyettiği ne ise, onu vahyetti " denilmektedir.
29 *Kur'an*, İsrâ 17/1'den.
30 *Kur'an*'ın Müddessir 74, Tekvîr 81, İnşikâk 84, Fecr 89, Şems 91, Leyl 92 ve Duhâ 93 surelerinde Cenab-ı Hak gece üzerine and içmektedir. Bunlardan 93. Duhâ suresinin 2. ayetinde geçen 'leyl (= gece)' kelimesi çeşitli biçimlerde yorumlanmıştır. Sinan Paşa'nın 'leyl (= Hz. Peygamber'in saçı)' biçimindeki yorumu da bunlardan biridir. Eski edebiyatımızda ise gece, daha çok nitelikçe siyah saç için kullanılmıştır.
31 *Kur'an*'da Duhâ 93/1'deki 'duhâ (= kuşluk vakti)' kelimesi de 'Hz. Peygamber'in yüzü' anlamında kullanılmış olduğu yolunda yorumlanmıştır.
32 Hadis; bkz. Buhârî, Teyemmüm 3, Salât 56; Müslim, Mesâcid 3 (1521); Nesâî, Gusl 26.

33 *Kur'an*, İnşirâh 94/1'den alınmıştır ki tamamı şöyledir: "Sevgili dostum! Göğsünü senin faydan için açıp da genişletmedik mi?".
34 Uydurma hadisler arasında gösterilen şu hadisten alınmıştır: "BenAraplar ın en fasih konuşanıyım. Şu kadar var ki, ben Kureyşliyim.»; bkz. Aclûnî, *Keşf*, I, 132.
35 1. ve 22. notlara bkz.
36 1. ve 22. notlara bkz.
37 "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" anlamındaki kudsî hadisin bir parçası olup anlamca bütününe işaret etmektedir. Halk arasında meşhur olmuş hadislerden biridir. Uydurma olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır; bkz. Sâgânî, *Risâle,* s. 7. Bununla birlikte, bu hadisin anlam bakımından doğru olduğu söylenmiştir; bkz. Aclûnî, *Keşf*, II, 214 (No. 2123).
38 Hadis. Uydurma hadislerden sayılmıştır; bkz. Sehâvî, *el-Makâsıd*, s.328.
39 163. nota bkz.
40 *Kur'an*, Yâ-Sîn 36/39.
41 Hadis; bkz. Buhârî, Teyemmüm 3, Salât 56; Müslim Mesâcid 3 (1521), Nesâî, Gusl 26 (1, 210-211).
42 *Kur'an*, Yâ-Sîn 36/1-3.
43 *Kur'an*, İhlâs 112/1.
44 *Kur'an*, Sâffât 37/35 ve Muhammed 47/19'dan.
45 *Kur'an*'da, Necm 53/7-9. ayetlerde, Mi'rac gecesi Cebrail'in Hz. Peygamber'e en yüksek ufukta iken yaklaştığı ve iki yay kadar yakın olduğu bildirilmektedir. Buradan alınmıştır. Ayrıca 193. ve 195. notlara bkz.
46 Ebu Hüreyre'den ve Berâ' b. Âzib'den riayet edilen "Ben Resulüllah'tan daha güzelini görmedim." (bkz. Tirmizî, Menakıb 26 (3650) ve "Resulüllah hem yüz (güzelliği) bakımından, hem de ahlâk (güzelliği) yönünden insanların en güzeli idi." (bkz. Buhârî, Menakıb 13; Müslim, Fezâil 93 (2337)) hadislerinin anlamına dayanan farklı bir söz kalıbı ile yapılmış bir aktarmadır.
47 196. nota bkz.
48 *Kur'an*, Enfâl 8/65'ten. Ayetin tamamında şöyle buyurulmak- tadır: "Ey peygamber! Mü'minleri savaşmaya teşvik et. Eğer içinizden sabır ve direnç sahibi yirmi kişi bulunursa, onlar iki yüze üstün gelirler; eğer sizden yüz kişi olursa, inançsızlardan binine üstünlük sağlar; çünkü onlar anlamazlar yığınıdır".
49 Hadis; bkz. Buhârî, I, 226 (605) ve *el-Muvatta*', II, 60.
50 *Kur'an*, Âl-i İmrân 3/31'den.
51 *Kur'an*, Zümer 39/69'dan. Ayetin devamında şöyle buyurulur. "Biz onlara elbette yollarımızı göstririz. Şüphesiz ki Allah, herhâlde, iyilik edenlerle beraberdir".
52 Kudsî hadis; 199. nota bkz.
53 *Kur'an*'da 53. surenin 9. ayetinde Mi'rac gecesi Hz. Peygamberle Hz. Cebrail'in yakınlaşması ile ilgili olarak geçen bu benzetme, eski edebiyatımızda keman gibi kıvrık ve iki gözün ortasında birleşmiş görünen kaşlar için yapılmıştır. Burada yazarın Hz. Peygamber'in övgüsünde kurduğu ilgi de böyledir.
54 32. nota bkz.
55 Hadis; bkz. Ebû Dâvud, I, 67 ve *İhyâ*, I, 269.

III

III/1. PEYGAMBER'İN AİLESİNE VE ARKADAŞLARINA ÖVGÜ

Allah hepsinden razı olsun.

İnsanların efendisine
dua ve selâmdan sonra,
esenleme güzelliklerinin sayfalarının binlercesi
-ki kalp temizliğinin süsleri
ve güzel bir inancın izleri
her bir yaprağının yüzünde apaçık görülür-
ve kulca boyun eğişlerin değerli risalelerinin türlü türlüsü
-ki yakınlık çehresinin rengi
ve duruluk esintisinin kokusu
her bir satırının içinden belirip yayılır-
kutsal varlıklar kervanıyla
ve ruhsal varlıklar ulağıyla
soylu aile ocağı fertlerinin
ve bütün değerli arkadaşlarının
yüce kabirlerine ulaştırılıp
yücelik ve ululuk sahibi Rabb'in
ve her türlü iyilik ve bağışın efendisi olan Hazret-i Allah'ın
- Şanını yüceltir, güç ve egemenliğini ululayım-
yüce katından bağışlanan iyiliklerden
ve o her türlü eksiklikten arınmış zatından ulaşan desteklerden
beklenip umulur,
ve yalvarılıp dilenir ki,
milyonlarca güzel kokulu esinti ve reyhan kokuları
ve boyun eğiş bağıyla bağlanmış gül demetleri,
yani o esirgeyici Tanrı'nın benimseyişlerinin tatlı yelleri
ve cennet çiçeklerinin esintileri
her demde ruhlarına ulaşsın,
ve her nefeste canlarına erişsin
ki,

III

III/1. NA'TÜ ÂLİ'N-NEBÎ ve ASHÂBİH

Razıya'llâhu 'anhüm ecme'în.

Ba'de's-salât ve's-selâm
alâ seyyidi'l-enâm;
ülûf-i sahâif-i mehâsin-i tahiyyât
-ki nuḳûş-i safâ-yi füâd
ve âsâr-i hüsn-i i'tiḳâd
her bir varakının yüzünde vâzıh u lâyıh ola-
ve sunûf-i resâil-i kerâim-i teslîmât
-ki reng-i çihre-i velâ
ve bûy-i nefha-i safâ
her bir satrının içinden lâmi' ü fâyıh ola-
'âfile-i kudsiyân
ve berîd-i rûhâniyân ile
zümre-i âl-i kirâmının
ve cemî-i ashâb-i izâmının
merâkıd-i kerîmelerine îsâl olunup,
Cenâb-i Rabb-i izzet ü kibriyâ
ve Hazret-i veliyyü'l-eyâdî ve'l-ulâ
-*Celle şânuhû ve azume sultânuhû*-nun
avâtıf-i Rabbâniyye
ve inâyât-i Sübhâniyyesinden
müsted'â ve me'mûl
ve mütezarra' u mes'ûl
oldur kim,
sad hezârân hezâr âsâr-i revh u reyhân
ve gül-deste-i beste-i rızvân,
ya'nî nesemât-i merâzî-yi Rahmân
ve nefehât-i ezhâr-i cinân
her demde rûhlarına vâsıl
ve her nefeste revânlarına mütevâsıl
ola kim

Beyit

Hepsi Peygamber dostu ve doğru yol erleri
O en büyük Allah dostunun kapısının dilencileri;

tümü Nebi dinine hizmette iz bırakanlar
ve Arap milletine arka çıkanlar;
Muhammed'in getirdiği şeriatin gözeticileri,
Ahmed'in gösterdiği yolun yardımcıları;
Kelâm-i kadim'i nakledenler,
Nebi'nin sözlerini rivayet edenler;
din eserlerini yayanlar,
dosdoğru inançlara rehberlik edenler;
iman sancaklarını yükseltenler,
azgınlık ordularını geri püskürtenler;
nebilik bağında bağcılık edenler,
ahilik sırlarını saklayanlar;
resullük sarayının kapıcıları,
ululuk remizlerinin açıcıları;
melekût âleminin ülkelerine yol gösterenler,
ceberut yollarının arsasına öncülük edenler;
esirgeyici Tanrı'dan gelen vahyin vefakârları,
ruhlar âlemi hazinelerinin haznedarları;
sapkınlık şeytanlarının dik başlılarını taşlayıcı yıldızlar,
cehalet çöllerinin ıssız bucaklarındaki delip geçici yıldızlar;
ilim ve hikmet tarlasının ekincileri,
birlik denizinde giden geminin gemicileri;
ibadet sermayesinin tacirleri,
riyazet yollarının yolcuları;
hakikat incilerini satan mücevherciler,
incelikler pazarında sarraflık ediciler;
hidayet kapılarının anahtarları,
sapkınlık karanlıklarının kandilleri;
imanları üzerine yemin edenler
ve İslam sancaklarını taşıyanlardır.

Beyt

Kamu ashâb ü erbâb-i hidâyet
Gedâyân-i der-i sâhib-vilâyet;

cemîisi kâfiyân-i dîn-i Nebî
ve hâmiyân-i millet-i Arabî;
hâfızân-i şerîat-i Muhammedî
ve nâsırân-i tarîḳat-i Ahmedî;
nâḳılân-i Kelâm-i kadîm
ve râviyân-i hadîs-i kerîm;
nâşirân-i âsâr-i dîniyye
ve hâdiyân-i aḳâid-i yaḳîniyye;
râfiân-i a'lâm-i îmân
ve dâfiân-i leşker-i tuğyân;
bâğubânân-i bâğ-ı nübüvvet
ve râz-dârân-i esrâr-i fütüvvet;
bevvâbân-i sarây-i risâlet
ve kâşifân-i rumûz-i celâlet;
reh-nümâyân-i memâlik-i âlem-i melekût,
pîşvâyân-i arsa-yi mesâlik-i ceberût;
emînân-i vahy-i Rabbânî
ve hazîne-dârân-i künûz-i rûhânî;
nücûm-i rücûm-i merede-i şeyâtîn-i dalâlet
ve kevâkib-i sevâkib-i hayârâ-yi bavâdî-yi cehâlet;
fellâhân-i mezra'-i ilm ü hikmet,
mellâhân-i keştî-yi bahr-i vahdet;
tâcirân-i bizâat-i tâat,
müsâfirân-i mesâlik-i riyâzat;
cevher-fürûşân-i dürer-i haḳâyıḳ,
sarrâfân-i bâzâr-i daḳâyıḳ;
mefâtîh-i ebvâb-i hidâyet
ve mesâbîh-i zulümât-i gavâyet
ve eymân-i îmân
ve a'lâm-i İslâm'lardır.

Beyit

Cümlesi gönül arılığı erlerinin dalgıçları
Mustafa şeriatının bağının bülbülleri

Allah hepsinden razı olsun.

A. CENNETLE MÜJDELENMİŞ ON SAHABEYE ÖVGÜ

Allah onlardan razı olsun.

Özellikle şu
cennetle müjdelenmiş on er,
    günahtan arınmış ruhlar;
Ahmed'e ait eyvanda yanan on kandil
    ve Muhammed'in sahibi olduğu on kandilde yanan on fitil;
on salınan safa selvisi,
    on vefa bahçesi bülbülü;
on resullük gülistanının papağanı,
    on ululuk göğünün tuba ağacı;
on manalar ağaçlığının kuşu
    ve on, yedi ayetli Fatiha çiçekliğinin bülbülü.

B. DÖRT DOSTA ÖVGÜ

Allah sırlarını kutsasın.

Dördü
şu sadık dört arkadaş
    ve o dört uyumlu sırdaş;
şeriat tahtının dört ayağı,
    tarikat kubbesinin dört ana direği;
tahkik pazarının dört köşesi,
    tetkik ilinin dört yöneticisi;
dinin dört temel dayanağı,
    kesin bilginin dört eli ayağı;
dört duruluk sofası,
    dört bağlılık kubbesi;

Beyt

Cümle gavvâsân-i erbâb-i safâ
Bülbülân-i bâğ-ı şer'-i Mustafâ

Rızvânu'llâhi aleyhim ecma'în.

A. NA'T-İ AŞERE-İ MÜBEŞŞERE

Razıya'llâhü 'anhüm.

Husûsâ şu
aşere-i mübeşşere
ve ervâh-ı mutahhere;
deh şem'-i eyvân-i Ahmedî
ve deh fetîle-i çırâğ-i Muhammedî;
deh serv-i revân-i safâ
ve deh andelîb-i bûsitân-i vefâ;
deh tûtî-yi gülsitân-i risâlet
ve deh tûbî-yi âsümân-i celâlet;
deh murg-ı murgızâr-i gülzâr-i maânî
ve deh bülbül-i sebzezâr-i seb'-i mesânî.

B. NA'T-İ ÇÂR YÂR

Kaddesa'llâhu esrârehüm.

Dördü
şu çâr yâr-i sâdık
ve o çehâr mûnis-i muvâfık;
çâr pâye-i taht-i şerîat
ve çehâr rükn-i tâk-i tarîḳat;
çâr sû-yi bâzâr-i tahḳîḳ
ve çehâr hâkim-i mısr-i tedkîk;
çâr unsur-i dîn
ve çehâr dest ü pây-i yaḳîn;
çâr suffa-i safâ
ve çehâr kubbe-i vefâ;

kutsallık boşluğuna bakan dört pencere,
    yakınlık sarayına açılan dört revzene [= pencere];
şeriat sarayının dört kubbesi,
    ayrıntı binasının dört duvarı;
şan ve ululuklar güllüğünün dört bahçesi,
    o son bulmaz varlığa ait bahçenin dört akar suyu;
hidayet ülkesinin dört veziri,
    cehalet hastalıklarının dört hekimi;
nebilik evinin dört köşesi,
    ahilik şehrinin dört giriş kapısı;
dört hakikat incileri denizi,
    dört tarikat susamışları havuzu.

Beyit

Her biri ümmetler göğünün dört güneşi
Bağlılık, haya, adalet ve kerem denizi

1

MÜ'MİNLERİN EMİRİ HAZRET-İ EBUBEKİR'E ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

Birincisi
mü'minlerin emiri,
    gönderilmiş elçiler efendisinin dostlarının efendisi;
Allah'ın elçisinin arkadaşı;
    Allah'ın dostunun sırdaşı,
İlâhî marifetlerin kaynağı,
    sabah vakti güzelliklerinin madeni;
Ahmed'e ait sırlara sırdaş,
    Muhammed'e ait hazineyi bekleyen yoldaş;
huy ve ahlâk güzellikleriyle donanmış,
    güzel tutum ve davranışları kendinde toplamış;
Tanrı katından gelen nurlara kaynak olmuş,
    Hakk'a yaraşır ahlakla ahlaklanmış;

çâr derîçe-i fezâ-yi kuds
ve çehâr revzene-i harîm-i üns;
çâr tâk-i sarây-i şer’
ve çehâr dîvâr-i binâ-yi fer’;
çâr bâğ-i gülzâr-i maâlî
ve çehâr cûy-i bâğ-i Lâ-yezâlî;
çâr vezîr-i kişver-i hidâyet
ve çehâr hekîm-i emrâz-i cehâlet;
çâr kûşe-i hâne-i nübüvvet
ve çehâr dervâze-i medîne-i fütüvvet;
çâr bahr-i dürer-i haḳîkat
ve çehâr havz-i müteattışân-i tarîḳat.

Beyt

Her çehâr âfitâb-i çarh-i ümem
Bahr-i sıdk u hayâ vü adl ü kerem

1

NA’T-İ EMÎRÜ’L-MÜ’MİNÎN HAZRET-İ EBÛ BEKR-İ SIDDÎK

Razıya’llâhü anhü.

Evvelkisi
emîrü’l-mü’minîn,
seyyid-i ashâb-i seyyidü’l-mürselîn;
habîb-i Habîbu’llâh,
enîs-i Resûlü’llâh;
menba’-i maârif-i İlâhî,
ma’den-i letâif-i subhıgâhî;
râz-dâr-i esrâr-i Ahmedî,
hazîne-dâr-i gencîne-i Muhammedî;
mecma’-i mehâsin-i şemâil,
macmûa-i mekârim-i hasâil;
mehbit-i envâr-i Sübhânî,
mütehallık-i ahlâk-i Rahmânî.

Beyitler

Hazret-i Nebi'nin nebilik sırrına tanık
Mustafa'nın yüzünün nuruna âşık

Gönlü sadakat güneşinin doğuş yeri
Varlığı Tanrı'nın lutfunun eseri

Hidayete erenlerin başını çeken,
inayet yolcularına önderlik eden;
muhacir ve ensarın ilk halkası,
"*O zaman o ikisi mağaradaydılar*."[1] ayetinin muhatabı;
"*Muhakkak kurtulmuş, umduğuna erişmiştir*."[2] buyurulan ayetin başı zatının övgüsü,
"*Yemin olsun geceye*"[3] suresinin sonu niteliklerinin göstergesi.

Beyitler

O, yücelerle ilgili sırra ortak olmuş
O, güvenlik kâbesinde ihrama girmiş

O, "*o ikiden biri*"[4] olan Peygamber'e has yar
O, iki cihan çarşısında tacirlik eden er

Doğruluk yolunda doğru ve güvenilen
Keramet merdivenlerinde keramet aşıran

Hiç kuşkusuz tecrid makamına ayak basmış
Tevhid erlerinin yazıldığı defterde ön söz olmuş

O, ümmet içinde inananların ilki
O, millete halife olanların önderi

Din değiştirenleri yok eden,
günah işleyenlerin ve kötülükte ayak direyenlerin kökünü kurutan;
ateşten kurtulmuş,
mağara arkadaşı olmuş;
künyesi Ebubekir, Sıddık lakabı;
Mü'minlerin emiri, Ka'b oğlu Amr oğlu Âmir oğlu Kahâfe'nin oğlu Abdullah'tır adı.
Allah ondan ve onun dostlarından razı olsun
ve onu cennetlerinin en yüksek yerlerinde oturtsun.

Ebyât

Mahzen-i sırr-i Hazret-i Nebevî
Âşık-ı nûr-i rûy-i Mustafevî

Maşrık-ı âfitâb-i sıdk dili
Eser-i lutf-i Îzid âb ü gili

'âfîle-sâlâr-i erbâb-i hidâyet,
pîş-rev-i reh-revân-i inâyet;
ser-halka-yi cemî-i muhâcirîn ü ensâr,
mahsûs-i "*iz hümâ fi'l-gâr*"[1];
evvel-i "*kad eflah*"[2] medh-i zâtı,
âhır-ı "*ve'l-leyl*"[3] âyet-i sıfâtı.

Ebyât

Ol mahrem-i râz-i âsümânî
Ol muhrim-i ka'be-i amânî

Ol hem-dem-i hâs-i "*sâni isneyn*"[4]
Ol hôca-yi çâr sû-yi kevneyn

Sıddîḳ-i tarîḳ-i istiḳâmet
Sâlûk-i maâric-i kerâmet

Sâhib-kadem-i maḳâm-i tecrîd
Ser-defter-i cümle ehl-i tevhîd

Ol evvel-i mü'minân-i ümmet
Ol sadr-i halîfehâ-yi millet

'âtilü'l-mürteddîn,
kâmiu'l-fecereti ve'l-mütemerridîn;
atîk-ı nâr,
yâr-i gâr;
Ebû-Bekir-künyet, Sıddîk-lakab;
Emîrü'l-mü'minîn Abdu'llâh bin Ebî Kahâfe bin Âmir bin Amr bin Ka'b.

Razıya'llâhü anhü ve erzâhü
ve ce'ale fi a'lâ gurefi'l -cinâni mesvâhü.

Beyit

Din önderi, en büyük sıddık ve kutup mertebesine yükselmiş
Her nitelikçe üstün olup sahabelerin önüne geçmiş

O o Ebubekir'dir ki,
Kâbe'nin içi putlarla dolmuşken
ve topyekün Arab'ı şirk kaplamışken;
Mekke ileri gelenleri
ve Kureyş seçkinleri;
Arap ululları
ve Hicaz bellileri
hep birlikte putperesler dinini güçlendirmek
ve putlara tapma yolunu açıp genişletmek
için çalışıp;
atadan oğula o din içinde bulunup
ve kendilerini bileli o inanç içinde olup;
şeriat nedir bilmezlerken,
tarikat nedir anlamazlarken;
İlahî kitap gördükleri yokken,
gökten inen kitap işittikleri yokken;
tevhid güneşi doğmazken,
marifet yıldızları görünmezken;
sapkınlık karanlığı içlerini dışlarını sarmışken,
cehalet katılığı içlerini dışlarını kaplamışken;
Ebubekir hazreti de onların birisi,
bu batıl dinin reisi
iken, bunların içinde büyüyüp,
bunlarla yiyip içip;
vakti bu hâl üzere,
ömrü bu minval üzere
geçip gidiyorken, birden
aziz ve şanı yüce Cenab-ı Hak -*Şanını yüceltir ve egemenliğini ululariım-*
Hazretleri'nin keremi denizi coşup,
inayeti denizi kabarıp;
âleme rahmet
ve cihâna merhamet edip;

Beyt

Sadr-i dîn sıddîk-ı ekber kutb-i Hak
Her sıfatta eylemiş ashâba sebk

O o Ebû-Bekir'dir ki,
Ka'be içi putlar ile dolmuş iken
ve cümle Arab'ı şirk tutmuş iken,
Mekke mihterleri
ve Kureyş serverleri,
ve Arab ululuları
ve Hicâz bellileri
cümle put-perestler dîninin te'yîdinde
ve ibâdet-i esnâm âyîninin te'kîdinde,
eben an ceddin o dîn içinde
ve kendileri bileli o âyîn içinde
olup, şerîat nedir bilmezler,
ve tarîḳat nedir anlamazlar;
kitâb-i İlâhî gördükleri yok,
ve hitâb-i âsümânî işittikleri yok;
tevhîd güneşi doğmaz,
ve ma'rifet yıldızları görünmez;
zulmet-i dalâlet içlerin taşların almış,
ve kasâvet-i cehâlet zâhirlerin bâtınların kaplamış;
Ebû-Bekir Hazreti dahı onların birisi
ve bu bâtıl dînin reîsi;
bunların içinde büyüyüp
ve bunların ile yeyip içip;
rûzigârı bu hâl üzere
ve ömrü bu minvâl üzere
gideyürürken, nâgâh
Cenâb-i Rabb-i izzet ü âlî-hazret -*Celle şânühû ve 'azume sultânühû*- Hazretleri'nin
keremi bahrı cûşa
ve inâyeti denizi hurûşa gelip
âleme rahmet
ve cihâna merhamet edip;

dünyayı düzeltip iyi duruma getirmek,
    insanlığı iyi yola çekmek;
azmışlara doğru yolu göstermek,
    Hak yoluna girmelerinde rehberlik etmek;
kendi evinin halkına daha çok iyilik etmek ve güven vermek,
    bütün insanlara delil ve ipucu göstermek için;
yine Arap içinden
    ve Kureyş neslinden
Hazret-i Peygamber'i seçip
    ve Muhammed'i seçkinleştirip
resüllüğe gönderdiği vakit
hiç kimse inanmayıp,
    bir tek kişi itaat etmeyip;
her biri
alaya alıp,
    türlü türlü eza ve cefa edip;
o yüce resul söyledikçe gülüp,
    çok söylerse söğüp;
kimi zaman: "Muhammed deli oldu,
kendini bilmez,
    ve ne söylediğini anlamaz.",
kimi zaman da: "Sihirle halkı aldatmak ister,
    ve cadılıkla âlemi inandırmak ister."
deyip;
Hakk'ın sözünü sihir ve aldatma sayıp
    ve İlahî vahyi nefis sözü ve hayal katmayla bir tutup;
"Atamızdan dedemizden görmediğimize uymayız,
    ve şimdiye dek işitmediğimize inanmayız."
deyip,
eski azgınlıkları
    ve önceki aymazlıkları
üzerinde ısrar edip dururken,
Ebucehil seferdeydi, geldi;
        Kureyş ululları göregeldi.

dünyâya salâh
ve âlem halkına ıslâh,
azmışlara hidâyet
ve Hak yoluna delâlet
etmek için;
kendi evi halkına ziyâde ihsân ü imtinân
ve götürü âleme hüccet ü bürhân
göstermek için;
gine Arab içinden
ve Kureyş neslinden
Hazret-i Risâlet'i ıstıfâ
ve Muhammed'i Mustafâ
edip risâlete gönderdiği vakit,
hîç kimse tâat
ve bir ehad itâat
etmeyip,
her biri istihzâ
ve envâ türlü îzâlar
edip; Hazret-i risâlet
söyledikçe gülüp
ve ziyâde söylerse söğüp;
gâh: "Muhammed deli oldu,
kendini bilmez
ve ne söylediğin anlamaz."
ve gâh: "Sihir ile halkı aldatmak ister,
ve câdılık ile âlemi inandırmak ister."
deyip;
kelâm-i Hakk'ı sihr ü tahyîle
ve vahy-i İlâhî'yi hadîs-i nefs ü tesvîle
haml edip;
"Atamızdan, dedemizden görmediğimize uymayız
ve şimdiye dek işitmediğimize inanmayız."
deyip;
eski dalâletleri
ve kadîmî cehâletleri
üzerine musırr olup dururken,
Ebû-Cehil seferde idi, geldi;
Kureyş ululları göregeldi.

Alay ederek Peygamber'i andılar,
ve maskaralıkla olan biteni anlattılar.
Ebubekir o anda
işitir işitmez doğruladı;
denilir denilmez gerçekledi.
Yaradılışında iman binası sağlamdı;
tabiatında mutluluk yapısı dayanıklıydı.
Hemen gidip Peygamber ile buluştu;
ölünceye değin onun dini için çalıştı.
Nefsini ve malını tümüyle o yola koydu;
çoluğunu çocuğunu onun yoluna sundu.
Resul Hazreti dünyada olduğu
ve bedeni hayat bağıyla bağlı bulunduğu
müddetçe gece gündüz ondan ayrılmadı;
bütün sırlarına ortak oldu.
Daima onunla birlikteydi;
yakın dostlarının önündeydi.
Bütün yakın dostları ona saygı gösterirdi;
hepsi onun büyüklüğünü tanırdı.
Ve ölümünden sonra da
dinini canlandırdı;
şeriatını kökleştirdi.
Yakın dostları arasından ayrılığı o giderdi;
din ulları ortasından anlaşmazlığı kaldırdı.
Dinden çıkanları yok etti;
dik başlılık edenlerin başını ezdi.
Şeriati güzelce düzene soktu;
din ehline çeki düzen verdi.
Halifelikte öyle bir görev yaptı ki,
kılca bahane bulunmadı;
adalette öyle bir yol izledi ki,
doğruluktan zerrece uzaklaşmadı.
Hak Taâlâ
çabasını övgüye değer bulsun;
karşılığını bol bol versin;
en yüksek cennette basamaklarını yükseltsin;
yüksek Firdevs cennetinde duraklarını artıradursun.

İstihzâ ile Peygâmber'i andılar,
ve maskaralık ile hikâyetin ettiler.
Hemîn Ebû-Bekir işidicek tasdîḳ etti,
ve denilince tahḳîḳ etti.
Hılkatinde îmân binâsı muhkem idi,
ve cibilletinde saâdet bünyâdı müstahkem idi.
Hemîn varıp Peygamber'e buluştu,
ve tâ ölünce onun dînine çalıştı.
Nefsini ve mâlını cümle o yolda koydu;
ehlini ve ayâlini onun yoluna terk etti .
Mâdâm ki Hazret-i risâlet dünyâda idi
ve bedeni kayd-i hayâtta idi,
gece gündüz onun ile hem-dem idi,
ve cemî-i esrârına mahrem idi.
Dâimâ kendisinin celîsi idi,
ve ashâbının reîsi idi.
Cemî-i ashâbı ona ta'zîm ederdi,
ve cümlesi ona tekrîm ederdi.
Ve vefâtından sonra dahı dînini ihyâ etti,
ve şerîatini ibkâ etti.
Ashâb arasından tefrikayı o def' etti,
ve dîn ulları ortasından ihtilâfı o ref' etti.
Mürtedleri helâk etti,
ve mütemerridleri ihlâk etti.
Şerîate hoş nizâm verdi,
ve dîn ehline intizâm verdi.
Hilâfette bir dirlik dirildi ki,
kılca bahâne bulunmadı,
ve adilde bir tarîḳa sülûk etti ki,
istiḳâmetten zerrece ırılmadı.
Hak Taâlâ
sa'yini meşkûr
ve ecrini mevfûr,
cennet-i a'lâda derecâtını ziyâde
ve firdevs-i muallaâda menâzilini izdiyâdda
kıla.

2

MÜ'MİNLERİN EMİRİ HAZRET-İ ÖMER'E ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

İkincisi
mü'minlerin emiri,
    âlemlerin Rabbi'nin elçisinin halifesi;
İslâm'a yardımda bulunan,
    Müslümanlara arka çıkan;
millete yol konaklarını gösteren,
    ümmetin bayraklarını yükselten;
ululuk yapılarını yapan,
    adalet köşkünün planını çizen;
Kisra'yı yenen ve Kayser'e galip gelen,
    Mısır fatihi, deniz ve karaya hükmeden;
İslam devletinin sınırlarını fetihlerle genişleten,
        din hükümlerini uygulayıp geçerliğini sağlayan;
Medayin'i ülke topraklarına katan,
    hazinelerini ele geçiren;
imanlılar diyarını şenlendiren,
    küfür ve azgınlık binasını yerle bir eden;
küçük büyük savaşların kanunlarını koyan,
    ülke içinde adalet ziyafetleri düzenleyen;
denetleme kurallarını koyup yerleştiren,
    adalet ve hesap sorma terazisini dengeleyen;
ilim ve amelde en iyi mertebeyi elde eden,
    "*Ey Sâriye, dağa*!"[5] diye seslenen;

Beyit

Devlet ve milletin önderi, öncüsü akıl ve dinin
Olgunluk ve değer aynası, madeni kesin bilginin

Mü'minlerin emiri Abdüluzzâ oğlu Nüfeyl oğlu Hattâb'ın oğlu Ömer.

Allah din yolundaki gayretlerini övgüye değer bulsun
ve kendisine İlliyyîn'in en yüksek yerinde yer versin.

2

NA'T-İ EMÎRÜ'L-MÜ'MİNÎN HAZRET-İ ÖMER

Razıya'llâhu anhü.

İkincisi
emîrü'l-mü'minîn,
halîfe-i resûl-i Rebbü'l-âlemîn;
muâvinü'l-İslâm,
zahîrü'l-müslimîn;
mu'lin-i maâlim-i millet,
râfi-i a'lâm-i ümmet;
bânî-yi mebânî-yi celâlet,
mi'mâr-i maksûre-i adâlet;
kâsir-i Kisrâ vü gâlib-i Kayser,
fâtih-i Mısr ü gâzî-yi bahr ü ber;
feth-künende-i memâlik-i İslâm,
ahkâm-künende-i şerâyi' ü ahkâm;
güşâyende-i Medâin,
yağmâ-künende-i hazâin;
âmir-i diyâr-i ehl-i îmân,
hâdim-i bünyâd-i şirk ü tuğyân;
mukanninü kavânîni'l-gazvi ve◌l-cihâd,
mümehhidü mevâidi'l-adâleti fi'l-bilâd;
vâzı'u kavâidi'l-ihtisâb,
muaddilü mîzâni'l-adli ve'l-hisâb;
mükemmilü'l-ilmi ve'l-amel,
münâdî-yi "*Yâ sâriyete'l-cebel!*"[5]

Beyt

Pîşvâ-yi milk ü millet muktedâ-yi akl ü dîn
Mazhar-i fazl-i kemâl ü ma'den-i ilm-i yaḳîn

Emîrü'l-Mü'minîn Ömer bin Hattâb bin Nüfeyl bin Abdü'l-Uzzâ.

Şekkera'llâhü mesâ'iyehû fi'd-dîn
ve bevve'e lehû mekânehû fî a'lâ 'illiyyîn.

Beyitler

Adalet mülkünün beyi ve sultanı Ömer
Hakk'ın dininin öncüsü ve kılıcı Ömer

Fazilet ve bilgi çeşmesinin kaynağı
İyilik ve ahiliğin madeni ve ocağı Ömer

Müminlere gerçi çok emir geldi
İçlerinde onların hani Ömer

O o Ömerdir ki,
İslam dininin yayılmasına yardımcı oldu,
ve Müslümanlık yolu yordamı onunla şekle büründü.
O gelmeyince Resul'ün yakın dostları ortalıkta rahatlıkla dolaşamazdı;
o Müslüman olmayınca çok Müslüman inancını açıklayamazdı.
O gelmeyince açıktan açığa ezan okunmadı;
o dine girmeyince din esasları belirmedi.
Öyle bir şeriat pehlivanı sultandı ki,
adaletinin terazisini hükmünün eline alsa,
Şeytan'ın, vesvese pazarında hırsızlık edebilecek cesareti mi olurdu?
"*Muhakkak ki şeytan Ömer'in gölgesinden kaçar*."[6] hadisinde belirtildiği gibi;
öyle bir tarikat meydanı eriydi ki,
eğer Hazret-i Risalet'ten başka o asırda peygamber olsa,
o olurdu;
"*Eğer ben peygamber olarak gönderilmeseydim, ey Ömer, sen gönderilirdin*."[7] hadisinde açıklandığı gibi.
Öyle bir ayağı uğurlu kişiydi ki,
o müslüman olmayınca din sancakları görünüp, İslam egemenliği belirip büyümedi;
yine o halife olmayınca çevre ülkeler ele geçirilip Muhammed ümmeti -*Selam olsun ona*- iyice çoğalmadı.
Öyle bir doğru sözlüydü ki,
hiç kimseyi kayırmaz, hiç kimseden yana çıkmazdı;
öyle bir açık sözlü ve açık yürekliydi ki,
hiç iki yüzlülük ve kayırma nedir bilmezdi.
Hüküm uygulamasında titiz davranıp kılca eksik bırakmazdı;
şeriatin geçerliliğinde esneklik göstermeyip büyük küçük ayırmazdı.

Ebyât

Milk-i adlin mîr ü sultânı Ömer
Dîn-i Hakk'ın seyf ü bürhânı Ömer

Fazl ü dâniş çeşmesinin menbaı
Lutf ü cûdun ma'den ü kânı Ömer

Geldi gerçi mü'minîne çok emîr
İçlerinden onların hani Ömer

O o Ömer'dir ki,
İslâm dîni zuhûr bulmağa zahîr oldu,
ve müslümânlık âyîni onun ile sûret buldu.
O gelmeyince ashâb-i Resûl âşikârâ yürüyemezdi,
ve o müslümân olmayınca çok müslümân dînini peydâ edemezdi.
O gelmeyince âşikâre ezân okunmadı,
ve o dîne girmeyince erkân-i dîn belirmedi.
Bir sultân-i pehlevân-i şerîat idi ki,
adli dirresini hükmi eline alsa,
Şeytân'ın ne zehresi var idi ki vesvese bâzârında tarrârlık edebile ki: "*İnneş-şeytâne le-yefirru min zıllı 'Umer*"[6];
bir merd-i meydân-i tarîḳat idi ki,
eğer Hazret-i risâlet'ten gayrı o asırda peygamber olsa,
o olurdı ki: "*Lev lem üb'as le-be'aste yâ 'Umer*.[7]
Bir mübârek-kadem idi ki,
nite ki o müslümân olmayınca a'lâm-i dîn zâhir olup milket-i İslâm sûret ü şevḳet tutmadı;
gine o halîfe olmayınca etrâf-i memâlik feth olup ümmet-i Muhammed *-'Aleyhi's-selâm-* tamâm kesret bulmadı.
Bir hak-gûy idi ki,
hîç müdâhene vü müdârât gözlemezdi;
bir yek-rûy idi ki,
hîç nifâk u mürâât bilmezdi.
İcrâ-yi hükümde dikkat edip kılca eksik komazdı;
imzâ-yi şer'de tasallub edip ulu küçük fark etmezdi.

Şeriatin verdiği hükmü tam yerine getirirdi;
din hükümlerini bütünüyle uygulardı.
Din işinde hiç gevşeklik göstermezdi;
şeriatin hükmünde hiç ayrıcalık nedir bilmezdi.
Adaletin kanunlarını yeryüzünde o koydu;
hakça davranma yaygısını âleme o döşedi.
Bunca güç sahibiyken sırtında bir eski yün dokuma hırka vardı;
o yıkanmalı olunca giydiği ödünç bir elbiseydi.
Saygı ve korku uyandıran büyüklüğü dünyaya öylesine yayılmıştı;
duyanı ürküten namı cihanı öyle kaplamıştı ki,
Bizans ve İran, korkusundan titrerdi;
Türk ve Deylem hakanları, adından korkardı.
Görünüşte derviş, ama anlamda sultandı;
kılık kıyafetçe fakir, ama gerçekte handı.
Halifelik işlerinin çoğunu kendisi yerine getirirdi;
beylik işlerinin ekserini eliyle işlerdi.
Dulları ve yetimleri her zaman koruyup gözetirdi;
ülkenin bir ucunda olan yoksulları her vakit doyururdu.
Geceleri yoksullara arkasıyla un taşırdı;
gece yarılarında yaşlılara testiyle su götürürdü.
Hilâfette öyle bir yönetim gösterdi ki,
kimse onun gibisini gösteremedi;
adalette öyle bir yolda yürüdü ki,
kimse izince gidemedi.
Hak Taâlâ yaptıklarının her birine bin kat iyilik
ve bir iyiliğine milyonlarca güzellik verip,
Firdevs cennetinde
nebiler bölüğüyle birlikte oturtsun;
kutsal konakta
kutsanmış ruhlarla dostluk ettirsin.

Siyâset-i şer'iyyeyi tamâm ederdi,
ve ahkâm-i dîniyyeyi hep itmâm ederdi.
Emr-i dînde hîç müsâhele etmezdi;
hükm-i şer'de hîç müsâmaha bilmezdi.
Kavânîn-i adli cihânda o koydu,
ve bisât-i ma'dileti âleme o döşedi.
Bunca hilâfet içinde iken eğninde bir eski pelâs idi;
o yunmalı olucak giydiği âriyeye libâs idi.
Bunun birle mehâbeti âlemi tutmuş idi,
ve heybeti cihânı kaplamış idi
ki salâtîn-i Rûm ü Acem havfından titrerdi;
Husrevân-i Türk ü Deylem nâmından korkardı.
Zâhirde dervîş ü ma'nîde sultân idi;
sûrette faḳîr ü haḳîkatta hân idi.
Hilâfet maslahatlarının çoğunu kendisi ederdi,
ve emâret emirlerinin ekserin eliyle işlerdi.
Dulları vü yetâmâyı dâimâ riâyet ü taahhüd ederdi,
ve memleket ucunda olan fukarâyı her vakit tefakkud ederdi.
Gece ile faḳîrlere arkası ile un taşırdı;
dünle ile karılara testi ile su getirirdi.
Hilâfette bir dirlik dirildi ki,
kimse ancılayın dirilmedi;
adâlette bir tarîḳa sülûk etti ki,
kimse isrince gidemedi.
Hak Taâlâ birine bin ivaz mesûbât
ve bir iyiliğine hezârân hezâr hasenât edip,
cennet-i Firdevs'te
zümre-i enbiyâ ile celîs
menzil-i kudüste
ervâh-i mukaddese ile enîs
ede.

3

MÜ'MİNLERİN EMİRİ OSMAN'A ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

Üçüncüsü
inananlara beylik etmiş,
    Müslümanların oy birliğiyle altı kişilik şurada seçilmiş;
İslam'da dördün birisi olan,
    seçkine sıradana Rü'me kuyusunu vakfeden;
günahsız önder bir yiğit,
    rahmete kavuşmuş şehit;
haya sahiplerinin reisi,
    ahilik erlerinin kıblesi;
yüce kattan inen vahyi yazan,
    ulu Rabb'in sözünü saklayan;
Kur'ân-i kerîm korusunun bülbülü,
    iman güllüğünün gülü;
nebilik hanedanına dahil olan,
    ahilik güzelliklerini üstünde toplayan;
huy güzelliklerini bir araya derlemiş,
    ümmetin üstün değerlerini benimsemiş;
Hazret-i Peygamber'in gözbebeği,
    Mustafa eşiğinin direği;
zatı güzel mi güzel,
    sıfatları herşeye bedel;
şehitlerin göz bebeği,
    mutlular bahçesinin çiçeği;
öncü halifelerin süsü,
    hidayet öncülerinin övüncü.

Beyit

Ruhlar ülkesinin padişahıdır o
Tanrı katında saklı sırların mahzenidir o

3

NA'TÜ EMÎRİ'L-MÜ'MİNÎN OSMÂN

Razıya'llâhü anhü.

Üçüncüsü
emîrü'l-mü'minîn,
muhtâru's-sitteti'ş-şûrâ bi-icmâ'i'l-müslimîn;
râbi'u erba'atü fi'l-İslâm,
vâkıfu bi'ru rûmeti ale'l-havâssı ve'l-avâm;
imâm-i ma'sûm,
şehîd-i merhûm;
kıdve-i ashâb-i hayâ,
kıble-i erbâb-i sehâ;
kâtib-i vahy-i Cenâb-i Hazret,
emîn-i kelâm-i Rabb-i izzet;
bülbül-i bûsitân-i Kur'ân,
gül-i gülsitân-i îmân;
mahrem-i hânedân-i nübüvvet,
câmi-i mekârim-i fütüvvet;
mecma-i mehâsin-i şiyem,
muhriz-i fezâil-i ümem;
makbûlü'l-Hazreti'n-Nebeviyye,
imâdü's-süddeti'l-Mustafeviyye;
mahbûbü'z-zât,
merzıyyu's-sıfât;
nûr-i hadeka-i şühedâ,
ve nevr-i hadîka-i suadâ;
zeynü'l-hulefâi'r-râşidîn,
fahru'l-hüdâti'l-mühtedîn.

Beyt

Pâdişâh-i milk-i rûhânîdir ol
Mahzen-i esrâr-i Rahmânîdir ol

Allah'ın ipine sıkı sıkıya sarılmış,
Allah'ın kitabına güvenip bağlanmış;
iki kez hicret eden,
Kur'an'a düzen veren;
iki eşi Peygamber kızı olan,
mü'minlerin emiri, Amr'ın babası Affan oğlu Osman.

Allah ruhunu kutsasın
ve en yüksek cennet bucaklarında fetihlerini arttırsın.

O o Osman'dır ki,
Kelâm-i kadim'de onun gösterdiği gayreti kimse göstermedi;
onun himmetinin bereketleriyle Kur'ân-i kerîm'de ihtilaf olmadı.
Din binasına arka verdi;
şeriatin kökleşmesi için çok emek sarfetti.
İslam yolunu süsledi;
halifelik tahtını güçlendirdi.
Büyük sahabelerin bahtlısıydı;
dünya ve ahiretin mutlusuydu.
Daima peygamberin sohbetinde bulunurdu;
nebilik işlerinde yardımda bulunurdu.
Hayasından melekler utanırdı;
edebinden Peygamber sıkılırdı.
Hak yolunda nefsini ve malını harcamıştı;
din işlerine kendini adamıştı.
Halifelik işinde anlı şanlıydı;
emirlik düzeninde gösterişliydi.
Halifeliğe ilkin o çeki düzen verdi;
emirlik işini iyi bir duruma getirdi.
Halifelik tarzını güzelce tutturmuştu;
şeriat kulpuna sıkıca yapışmıştı.
Adalet yolundan zerrece dışarı çıkmazdı;
şeriat eteğini bir an elinden bırakmazdı.
Cömertlik ve ahiliğin eşmesiydi;
huy güzelliklerinin buluştuğu kişiydi.
İbadet ülkesinin hanıydı;
zühd ehlinin sultanıydı.

El-mu'tasım bi-habli'llâh,
el-mu'temid alâ Kitâbi'llâh;
zü'l-hicreteyn,
câmiu'l-Kur'ân;
zü'n-nûreyn,
Emîrü'l-Mü'minîn Ebû-Amr Osmân bin Affân.

Kaddesa'llâhu rûhahû
ve zâde fî a'lâ gurefi'l-cinâni fütûhahû.

O o Osmân'dır ki,
Kelâm-i kadîm'de o sa'y ettiğin kimse etmedi,
ve onun himmeti berekâtında Kur'ân'da ihtilâf olmadı.
Dînin binâsına zahîr oldu,
ve şerîatin baḳâsına nasîr oldu.
İslâm âyînine zînet verdi,
ve hilâfet tahtına übbehet verdi.
Sahâbe-i kirâmın bahtlısı idi,
ve dünyâ vü âhıretin devletlisi idi.
Dâimâ Peygamber'in musâhibi idi,
ve nübüvvet mesâlihinde sâhibi idi.
Hayâsından melâike utanırdı;
edebinden Peygamber yacanırdı.
Hak yolunda nefsini ve mâlını koymuş idi,
ve dîn maslahatı için kendini bırakmış idi.
Hilâfet emrinde şevḳetli idi;
emâret tertîbinde zînetli idi.
Hilâfete evvel tertîb ü nizâm o verdi,
ve emâret emrine intizâm o verdi.
Hilâfet tavrını gökçek tutmuş idi,
ve şerîat kulpuna muhkem yapışmış idi.
Adâlet tarîḳinden zerrece taşra çıkmazdı,
ve şerîat eteğin bir lahza elinden komazdı.
Cûd ü sehânın menbaı idi,
ve mehâsin-i hısâlin mecmaı idi.
İbâdet iḳlîminin hânı idi,
ve zühd ehlinin sultânı idi.

Marifet incisinin deniziydi;
hakikat denizinin incisiydi.

Can ordusunun kumandanıydı;
ruh askerinin en güçlüsüydü.
Gönül göğünün ayıydı,
kalp ülkesinin şahıydı.
Hak Hazreti katında günahı yoktu,
ölümü de rahmet yönünde oldu.
Şehitlerin ulusuydu;
mutluların görklüsüydü.
Hak - *Ululuk ve yüceliğini kutsarım*- ondan hoşnut olsun;
Hak katında sevgi bulsun.
Cennette nasibi rıdvan makamı olsun;
yoldaşı Allah'ın elçisi olsun.

4

MÜ'MİNLERİN EMİRİ EBU TALİB'İN OĞLU ALİ'YE ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

Dördüncüsü
inananların önderi,
"*Tâ-hâ" ve "Yâ-sîn*"[8] diye anılan Peygamber ocağının övünç kaynağı eri;
Muttaliboğullarının başbuğu,
Nebi'nin amcasının oğlu;
Resul'ün vasisi,
Betül'ün zevci;
Ebu Talib'in yavrusu,
her talibin babası;
en üstün ve en mükemmel,
Hayber'i fetheden el;
sancak sahibi,
yaratılışça Tanrı'nın görülmemiş mucize eri;
"*fısıl fısıl konuşmayı yeren ayet*"[9]in gereğine göre davranan,
Mustafa'nın yürüdüğü yollardan ayrılmayan;
"*... yiğit yoktur.*"[10] ocağının mücevheri,

Ma'rifet dürrünün bahri idi
ve haḳîkat denizinin dürrü idi.
Cân leşkerinin serveri idi
ve rûh askerinin mihteri idi.
Gönül göğünün mâhı idi,
ve dil iḳlîminin şâhı idi.
Hak Hazreti'nden ma'sûm idi;
ölümü dahı merhûm idi.
Şehîdlerin ulusu idi;
saîdlerin görklüsü idi.
Hak -*Celle ve 'alâ*- ondan hoşnûd ola,
ve Hak katında mevdûd ola.
Cennet'te rıdvân maḳâmın bula;
yoldaşı Resûlü'llâh ola.

4

NA'TÜ EMÎRİ'L-MÜ'MİNÎN ALİYYİ'BNİ EBÎ TÂLİB

Razıya'llâhü anhü.

Dördüncüsü
emîrü'l-mü'minîn,
fahr-i âl-i *Tâ-hâ* ve *Yâ-sîn*[8];
server-i Muttalibî,
ibn-i amm-i Nebî;
vasiyy-i Resûl,
zevc-i Betûl;
püser-i Ebî Tâlib,
peder-i her tâlib;
mihter ü bihter,
fâtih-i Hayber;
sâhibü'r-râye,
bedîu'l-âye;
âmil-i âyet-i "*necvâ*"[9],
sâlik-i mesâlik-i Mustafâ;
gevher-i kân-i "*Lâ fetâ*"[10],

"*Gerçek şu ki geçmiştir...*"[11] tahtının serveri;
bilgisi Lokmanca,
kuvveti Rüstemce;
gücü Behramca,
nuru Nahidce;
mutluluğu Müşterice,
kavrayışı Utaridce,
sür'ati Ayca;
"*Ben ilmin şehriyim, ...*"[12] hadisinde belirtildiği üzere, ilmin yüksek kapısı,
ahilik denizi, kerem madeni, hilim dağı;
zühd ve ibadet erlerine öncülük edici,
riyazet yolunun yolcularına yol gösterici;
gelip geçmiş tarikat pirleri silsilelerinin dayandığı son nokta olan er,
birbirini izleyen veliler bölüğüne önder;
velilik ağacının kökü,
son meyvesinin sürgünü;
tevhid dairesinin kutbu,
tefrid âleminin mihveri;
bütün yol erlerinin su içtikleri çeşmenin kaynağı,
götürü tahkik erlerinin defterlerinin özeti;
güzellikler bahçesinin gülü,
marifetler ağaçlığının selvisi;
keramet bağının ırmağı,
doğruluk yolunun izi;
kalpleri eğiten,
bilinmezleri keşfeden;
şeriatin zahirinde bilgin,
tarikatin batınında ergin;
tanrılık remizlerinin inceliklerini bilenlerin başı,
yaratıcılık sırlarının gerçeklerini keşfedenlerin önderi;
ledün bilgisinde kemale ermiş,
"*Sen bana bağlısın*."[13] sırrına mirasçı olmuş;
Kur'ân-i azîm'in tefsirinde kaynak,
Kitab-i kerîm'in te'vilinde ocak;

sultân-i serîr-i "*Hel etâ*"[11] ;
Lokmân-dâniş,
Rüstem-tüvâniş;
Behrâm-zôr,
Nâhîd-nûr;
Müşterî-saâdet,
Utârid-fitnat,
Kamer-sür'at;
bâb-i refî-i "*Ene medînetü'l-ilm*."[12]
bahr-i sehâ, kân-i kerem, kûh-i hilm;
pîşvâ-yi ashâb-i zühd ü ibâdet,
reh-nümâ-yi müsâfirân-i râh-i riyâzat;
müntehâ-yi silsile-i meşâyıh-ı mütekaddimîn ü müteahhırîn,
muktedâ-i zümre-i evliyâ-i evvelîn ü âhırîn;
asl-i şecere-i vilâyet,
fer'-i semere-i nihâyet;
kutb-i dâire-i tevhîd
ve mihver-i âlem-i tefrîd;
ser-çeşme-i cemî-i meşârib-i erbâb-i tarîḳ,
fezleke-i defâtir-i cümle-i ashâb-i tahḳîḳ;
gül-i gülzâr-i letâif,
serv-i sebzezâr-i maârif;
cûyibâr-i bâğ-ı kerâmet,
nişâne-i râh-i istiḳâmet;
mürebbi'l-kulûb,
kâşifü'l-guyûb;
âlim-i zâhir-i şerîat,
ârif-i bâtın-i tarîḳat;
ser-i ârifân-i deḳâyık-i rumûz-i ülûhiyyet,
ve server-i kâşifân-i haḳâyıḳ-i esrâr-i rübûbiyyet;
kâmil-i ilm-i ledünnî,
vâris-i sırr-i "*Ente minnî*"[13];
menba-i tefsîr-i Kur'ân-i azîm,
ma'den-i te'vîl-i Kitâb-i kerîm;

Kur'ân'ın açık hükümlerinin dış anlamlarını iyi kavrayan,
Furkan'ın kapalı yönlerinin iç anlamlarına ulaşan yolu tanıyan;
"*Allah'ın dininin kükreyen arslanı*" sözüyle ünlenmiş,
"*Ben kimin velisi isem ...*"[14] müjdesinin şerefiyle şereflenmiş;
velilere önder,
gönülleri duru kimseler içinde en gözde er.

Beyitler

Ahmed'in dini yolunda serdar, fazilet bölüğüne umut
Millet erlerinin başında başbuğ, takva sahiplerinin sultanı

O azgınlığı yok eden, o din yolunu koruyan
O can iline vali, o veliler şahı

Ruh-i emin emaneti ondan iktibas eder
Ruh-i kudüs onunla güzellik bulur ve ondan olur gönül alıcılığı

Gayb nakşını yansıtan ayna ve Hak güzelliğinin sergilendiği bir gelin
Kerem ayetlerini doğrulayıcıdır ve ahilik madeni

Şan ve şerefçe yetkinlikte gök, büyüklük cihanını seyreden göz
Mutluluk kandilinin ışığı ve cennet hurisinin aydınlığı

Fazilet ve ilim erleri topluluğunun defterinde önsöz
Bütün arı duruların olgunluklarının mecmuası

Kim ki rıza mülkünün şahını arzu eder
Olsun her dem Murtaza kapısının bir kulu

yani iki reyhanın babası, o her şeyden üstün olan Allah'ın arslanı;
o mutlu şehit, mü'minlerin emiri Ebu Talip oğlu Ali.

Allah yüzünü ak etti, şanını yüceltti.

O o Ali'dir ki,
çok küçük yaşta bulunduğu çağdan başlayarak nebilik ocağında
ve çocukluk günlerinden itibaren ahilik bucağında

muttali-i zevâhir-i nusûs-i Kur'ân,
mühtedî-yi bevâtın-i fusûs-i Fürkân;
şîr-i gurrîn-i dîni'llâh,
müşerref-i teşrîf-i "*Men künte mevlâh*"[14] ;
kıdve-i evliyâ,
zübde-i asfiyâ.

Ebyât

Ser-dâr-i dîn-i Ahmed ü ümmîd-i cem'-i fazl
Sâlâr-i ehl-i millet ü sultân-i etkıyâ

Ol mâhî-yi dalâlet ü hâmî-yi şer'-i dîn
Ol vâlî-yi vilâyet-i cân şâh-i evliyâ

Rûh-i emîn emâneti_eder ondan ıktibâs
Rûh-i kudüs onunla bulur zînet ü bahâ

Mir'ât-i nakş-i gayb ü arûs-i cemâl-i Hak
Misdâk-i âyet-i kerem ü ma'den-i sehâ

Çarh-ı kemâl-i izzet ü çeşm-i cihân-i mecd
Nûr-i çırâğ-i devlet ü şem'-i hûr-i ulâ

Ser-defter-i cemâat-i erbâb-i fazl ü ilm
Mecmûa-yi cemî-i kemâlât-i asfıyâ

Kim ki_ârzû-yi şâhî-i milk-i rızâ eder
Olsun hemîşe bende-i dergâh-i Murtazâ

ya'nî ebû'r-reyhâneyn, esedü'llâhi'l-gâlib;
eş-şehîdü's-saîd, Emîrü'l-mü'minîn Alî bin Ebî Tâlib.

Kerrema'llâhü'l-vecheh.

O o Alî'dir ki,
evân-i tufûliyyetden hânedân-i nübüvvette
ve zamân-i sabâvetten hâne-i fütüvvette

büyüyüp;
Allah'ın fıtratını aslâ değiştirmeyip,
İslam üzere olan yaradılışını başkalaştırmayıp;
ömründe Tanrı'ya ortak koşma dairesine ayak basmayıp,
küfür bucaklarında dolanmayıp;
kendini bileliden beri İslam dini
ve Muhammed -*Allah ona esenlik versin*-'in şeriati
üzerine büyümüştü,
her zaman Hazret-i Risalet'in esirgemesi
ve gece gündüz gözetip eğitmesi
ile serpilip gelişmişti.
Her dem gizli remizlerde sırdaşıydı;
tevhid sırlarında yoldaşıydı.
Vahiy inceliklerinin değerlerinde mahzendi;
Hakk'ın gerçeklerinin mücevherlerine madendi.
Nefis sıfatını gidermişti;
beden görüntülerinden arınmıştı.
Bütün bütüne zat birliğine varmıştı;
bütünüyle sıfatlarını değiştirmişti.
Varlığı Hakk'n varlığıyla varlık bulucu idi;
bedeni mutlak yok olucu idi.
Acayip kerametlere kaynaktı;
türlü türlü mutlulukların toplandığı kişilikti.
Yaradılışı, esirgeyici Tanrı'nın özenle yarattığı bir yaradılıştı;
ilmi o her türlü eksiklikten arınmış yaratıcının zatına özgü bir ilimdi.
Yiğitlik ve cömertlik onun hakkında inmişti;
adalet nitelikleri onda doruğa ermişti.
Hak yolunda serden ve maldan geçmişti;
din işleri için dünyayı terk etmişti.
Hiç dünya fikrine karışmazdı;
bu âlem işleriyle yıldızı barışmazdı.
Çoğu zaman yalnızlık huzuru içindeydi;
gece gündüz birlik fikrine yönelmiş bulunurdu.
Marifetler denizine batmıştı;
gerçekler deryası içinde kaybolmuştu.

büyüyüp;
fıtratu'llâhı aslâ tebdîl etmeyip
ve cibillet-i İslâm'a tağyîr vermeyip;
ömründa şirk dâiresine kadem basmayıp
ve küfür havâlîsinde çegzinmeyip
kendini bilelden dîn-i İslâm
ve şerîat-i Muhammed *-Aleyhi's-selâm-*
üzerine neşv ü nemâ bulmuş idi.
dâimâ Hazret-i risâlet'in şefkati ile
ve gece gündüz terbiyeti ile
ulalmış idi.
Her dem rümûz-i bâtında hem-râzı idi,
ve esrâr-i tevhîdde dem-sâzı idi.
Nuḳûd-i deḳâyık-i vahye mahzen idi,
ve cevâhir-i haḳâyıḳ-i Hakk'a ma'den idi.
Nefis sıfatını gidermiş idi,
ve beden hey'âtından arınmış idi.
Tamâm tevhîd-i zâta varmış idi,
ve bi'l-külliyye tebdîl-i sıfât etmiş idi.
Baḳâsı baḳâ-yi Hakk idi,
ve vücûdu fânî-yi mutlak idi.
Acâib-i kerâmâta menba' idi,
ve envâ-i saâdâta mecma' idi.
Hulkı hulk-i rahmânî idi,
ve ilmi ilm-i sübhânî idi.
Şecâat ü cûd onun hakkında inmiş idi,
ve sıfât-i adâlet onda tamâm olmuş idi.
Hak yolunda mâldan u cândan geçmiş idi,
ve dîn maslahatı için dünyayı bırakmış idi.
Hîç dünyâ fikrine karışmazdı,
ve bu âlem maslahatı ile alışmazdı.
Ekser evḳâtta huzûr-i halvette idi,
ve gece gündüz teveccüh-i vahdette idi.
Maârif denizine gark olmuş idi,
ve haḳâyıḳ bahrine müstağrak olmuş idi.

İlahî sırlara erişmişti;
özünde uçsuz bucaksız nurlar sergilenmişti.
Nesnelerin bilinmezliklerinden haberdardı;
gelecekte olacakları bilirdi.
Cefr kaidelerini o topladı;
istihrac cetvellerini o düzenledi.
Ve daha birçok garip ilimlere işaret etti;
bir o kadar da marifet sırlarına giden yolu gösterdi.
Hikmet sözlerinde Lokman'dı;
marifet denizlerinde ummandı.
Belâgat ilminde önderdi;
Arabiyyat ilmini o kurdu.
Sözlerinin dört başı mamurdu;
her sözünde bin türlü hikmet bulunurdu.
Ârîflerin sevdiğiydi;
âşıkların sultanıydı.
Hakk'ın ürküten yüceliği karşısında dehşete düşmüştü;
dostun güzelliği yüzünden aklını yitirmişti.
Tevhid mülkü elindeydi;
tefrid yolunda giderdi.
Kutsallık havasında uçardı;
melekler ülkesinde gezerdi.
Kendi pek yüce ve soyluydu;
sıfatları güzel ve arı duruydu.

O o Ali'dir ki,
bütün marifet çeşmelerinin kaynağı ondadır;
bütün ilim hazinelerinin anahtarı elindedir.
Her olgunluğun en üstünü ondadır;
her niteliğin en düzgünü ondadır.
İnsana has bayağılıklardan uzaklaşmıştır;
kutsal iyilikler ile durulanmıştır.
Lahut nurlarının doğduğu yerdir;
ceberut sırlarının toplandığı yerdir.
Bütün arı duru kalplilerin yönelişi onadır;
götürü sadık mükâşefe erlerinin keşfi onunladır.

Esrâr-i İlâhî'ye mazhar idi,
ve envâr-i nâ-mütenâhîye muzhir idi.
Mugayyebât-i eşyâya vâkıf idi,
ve havâdis-i âtiyeye ârif idi.
Kavâid-i cefri o cem' etti,
ve cedâvil-i istihrâcı o vaz' etti.
Ve nice dahı garâib-i ulûma işâret etti,
ve ança dahı esrâr-i maârife delâlet etti.
Hikmet keleçilerinde Lokmân idi,
ve ma'rifet denizlerinde ummân idi.
İlm-i belâğatta şeyh idi,
ve fenn-i Arabiyyâtı o kodu.
Sözleri cevâmiu'l-kelim idi,
ve her lafzında hezâr türlü hikem idi.
Mahbûbü'l-ârifîn idi;
sultânü'l-âşıkîn idi.
Hak heybetinin medhûşu idi;
dost cemâlinin bî-hûşu idi.
tevhîd milkinin mâliki idi;
tefrîd silkinin sâliki idi.
Kudüs havâsının tâiri idi;
melekût milkinin sâiri idi.
Kerîmü'z-zât idi;
makbûlü's-sıfât idi.

O o Alî'dir ki,
her ma'rifet çeşmelerinin menbaı ondadır,
ve her ilim hızânelerinin miftâhı elindedir.
Her kemâlin ekmeli ondadır,
ve her sıfatın efdali ondadır.
Rezâil-i insiyyeden müberrâdır,
ve fezâil-i kudsiyye ile mücellâdır.
Envâr-i lâhûtîye matla'dır,
ve esrâr-i ceberûtîye mecma'dır.
Cemî'-i erbâb-i kulûb-i hâlisenin teveccühü onadır,
ve cümle-i ashâb-i mükâşefât-i sâdıkanın keşfi onun iledir.

Dervişlik silsilelerinin son halkası odur;
yola girenlerin son noktası odur.
Bütün anlı şanlı velilerin tuttukları yol ondan gelir;
büyük tarikat şeyhleri bölüğünün bağlantısı ona gider.
Her şeyhin Tanrı'ya götüren yolu göstermesi onun himmetiyledir;
her salikin Tanrı'ya yakınlaşması onun eğitimiyledir.
Hak -*Şanını ululayım*-
onun inayeti bulutunu
daima âriflerin kalpleri bahçesinde
yağmur dökücü
ve eğitimi ağaçlarını
her dem saliklerin meyveliklerinde
bol meyve verici
eyleyip,
temiz ruhunun esintilerinin bereketleriyle
kalp erlerinin gönüllerini daima uyanık ve canlı
ve ışıklı canının ışıklarının parıltılarıyla
keşif sahiplerinin konaklarını her vakit ışıklı
edip,
şerefli zatını
her dem kutsanmış zatlarla
kutsallık diyarında buluştursun,
ve latif varlığını
her an yalın ruhlarla
yalın varlıkların konaklarında oturtsun.

C. MÜ'MİNLERİN İKİ EMİRİ HASAN VE HÜSEYİN'E ÖVGÜ

Allah her ikisinden de razı olsun.

Ve özellikle
iki parlak ışık
ve iki pırıl pırıl çiçek;
nebilik sedefinin iki incisi,
ahilik göğünün iki yıldızı;

Dervîşlik silsilelerinin müntehâsıdır,
ve sülûk ehlinin intihâsıdır.
Cümle-i evliyâ-yi kirâmın meşâribi ondandır,
ve zümre-i meşâyıh-i izâmın intisâbı onadır.
Her şeyhin irşâdı onun himmeti iledir,
ve her sâlikin reşâdı onun terbiyeti iledir.
Hak -*Celle ve alâ*-
onun inâyeti sehâbını
dâimâ riyâz-i kulûb-i ârifînde
mümtır
ve terbiyeti eşcârını
her dem hadâyıḳ-i sâlikînde
müsmir
eyleyip,
rûh-ı mutahherinin âsârı berekâtı ile
erbâb-i kulûb gönüllerini dâimâ ma'mûr
ve revân-i münevverinin envârı işrâḳâtı ile
ashâb-i küşûf menâzilini her vakit pür-nûr
edip,
zât-i şerîfini
her dem zevât-i mukaddese ile
diyâr-i kudüste enîs
ve vücûd-i latîfini
her lahza ervâh-i mücerrede ile
menâzil-i mücerredâtta celîs
eyleye.

C. NA'TÜ EMÎREYİ'L-MÜ'MİNÎNE'L-HASENİ VE'L-HÜSEYN

Razıya'llâhü anhümâ.

Ve husûsâ o
nûreyn-i ezhereyn
ve nevreyn-i envereyn;
dürrey sedefi'n-nübüvve
ve necmey feleki'l-fütüvve;

resüllük gözünün iki bebeği,
mutluluk evreninin iki ayı;
olgunluk bahçesinin iki gülü,
ululuk bostanının iki fesleğeni;
cennetlik gençlerin iki efendisi.

1

MÜ'MİNLERİN EMİRİ HASAN'A ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

Birisi
inananların emiri,
gönderilmiş elçiler efendisinin göz bebeğinin ışığı;
yavaşlık dağı,
ilim madeni ocağı;
cömertlik denizi,
duruluk kaynağı;
ahilik deryası,
varlığı anlı şanlı;
cennette durağı yeşil kubbe,
Sünnîler katında sonuncu büyük halife;
dili anlaşılır,
anlatımı beğenilir;
yürekli ve atak,
şanı yüce ve yüksek bir basamak;
delili sarsılmaz,
dayanağı yıkılmaz;
fırkaların arasını bulucu,
iki tarafı barıştırıcı;
Muhammed milletinin kurtuluşunu sağlamış,
Ahmed ümmetinin birleşmesini desteklemiş;
insanlar arasında dedesi Peygamber'e en çok benzeyen,
yerini aldığı babasından sonra halkça en beğenilen;
şehit halife oğlu halife,
zühd eri, güvenilir ve yüce;

kurretey ayni’r-risâle,
ve bedrey âlemi’s-saâde;
verdey ravzati’l-kemâl,
ve reyhâney bustâni’l-celâl,
seyyidey şebâbi ehli’l-cenne.

1

NA’TÜ EMÎRİ’L-MÜ’MİNÎN HASAN

Razıya’llâhü ‘anhü.

Birisi
emîrü’l-mü’minîn,
nûr-i hadeka-i seyyidü’l-mürselîn;
kûh-i hilm,
ma’den-ilm;
bahr-i sehâ,
kân-i safâ;
deryâ-yi cûd,
şerîfü’l-vücûd;
sâhibü’l-kubbeti’l-hazrâi fi’l-cenne,
hâtemü’l-hulefâi’r-râşidîne inde ehli’s-sünne;
fasîhu’l-lisân,
belîgu’l-beyân;
ceriyyü’l-cinân,
azîmü’ş-şân;
celiyyü’l-burhân,
kaviyyü’s-sultân;
muslihu’l-firkateyn,
müellifü’l-fieteyn;
sebebü salâhi’l-milleti’l-Muhammediyye,
menşeü icmâi’l-ümmeti’l-Ahmediyye;
eşbehü’n-nâsi bi-ceddihi’n-Nebî,
ve efdalü’l-halki ba’de ebîhi’l-vasî;
halîfetü’bnü’l-halîfeti’ş-şehîd,
es-saîdü’l-emîni’z-zâhid;

özünden güzellikler ve iyilikler doğan,
Ebu Talib'in oğlu Ali'nin oğlu, Muhammed'in babası Hasan.

-Allah ruhuna serin ve tatlı yel ve reyhan ile rahatlık versin
ve onu cennet köşelerinden en yükseğinde oturtsun-

O o Hasan'dır ki,
Peygamber'in kimi zaman önünde, kimi zaman dizinde,
kimi zaman elinde ve kimi zaman omuzunda,
nebilik sarayında
ve elçilik odasında
büyümüştü.
Nebilik gözünün bebeğiydi;
ahilik yüzünün ışığıydı.
Bahtiyarlık ufkunun güneşiydi;
efendilik göğünün ayıydı.
Boy pos bakımından iri ve gösterişliydi;
görünüşçe korku ve saygı uyandırıcıydı.
Yavaşlığı son kertedeydi;
keremi son derecedeydi.
Peygamber'in sevdiğiydi;
gönül erlerinin beğendiğiydi.
Can bahçesinin papağanıydı;
cennet gülistanının tubasıydı;
Son derecede günahtan sakınırdı;
sınırsız ölçüde ibadet ederdi.
Halifeliği kendi bıraktı;
öyle yapmakla bölünmeyi önledi.
Görüşü o yolda oluştu,
ve vardığı karar şu oldu:
Muhammed ümmetinin işlerinin düzene konması
ve dedesinin dininin korunması
kendi halifelik işini bırakmasındadır;
emirlik görevinden vaz geçmesindedir.
Hüseyin her ne kadar çalıytıysa,
"Ben razı değilim." diye çekiştiyse de

ebû'l-mehâsin ve'l-menâḳıb,
Ebû Muhammedi'l-Haseni'bni Aliyyi'bni Ebî Tâlib.

Rahhaba'llâhü rûhahû bi'r-revhi ve'r-reyhân
ve eskenehû fî a'lâ gurafi'l-cinân.

O o Hasan'dır ki,
Peygamber'in gâh önünde, gâh dizinde
ve gâh elinde ve gâh omuzunda,
nübüvvet hareminde
ve risâlet harîminde
neşv ü nemâ bulmuş idi.
Kurre-i ayn-i Nübüvvet idi,
ve gurre-i vech-i fütüvvet idi.
Mihr-i ufk-i saâdet idi,
ve mâh-i âsümân-i siyâdet idi.
Sûrette heybetli idi,
ve nazarda mehâbetli idi.
Hilmi gâyette idi,
ve keremi nihâyette idi.
Peygamber'in mahbûbu idi,
ve ehl-i dilin mergûbu idi.
Cân gülzârının tûtîsi idi,
ve cennet gülistânının tûbîsi idi.
İfrât ile zâhid idi,
ve nihâyetsiz âbid idi.
Hilâfeti kendi bıraktı;
onun ile tefrikayı def etti .
Râyında öyle gözüktü,
ve ictihâdı ona yetişti
ki ümmet-i Muhammed'in ıslâhı
ve dedesi dîninin salâhı
kendi hilâfet emrini bırakmaktadır,
ve imâret emrinden vaz gelmektedir.
Hüseyin her ne kadar ki çalıştı,
ve "Ben râzî değilim." diye çekişti;

Hasan ona şunu söyledi:
"Ben sağ iken sana konuşmak düşmez, susmalısın;
benden sonra nasıl bilirsen öyle yaparsın.
Bana dedemden aktarmışlardır,
ve işitenler anlatmışlardır
ki benim için şöyle dermiş
ve beni gördükçe şunu söylermiş:
'Bu oğlum sebebiyle ümmetimden iki bölük barışsa gerek,
ve bunun yüzünden Müslümanlardan iki topluluk görüşse gerek.
Ümmetimin arasından anlaşmazlığı giderse gerek,
din işinden ayrı gayrılığı kaldırsa gerek'.
İşte dedemin söylediği bu gerçektir
ve buyruğu bu dilektir."
deyip, halifeliği bıraktı;
Muâviye ile barıştı.
O sebepten
görüş birliği hâlinde ümmetin şahitliği
ve güvenilir hadislerin rehberliği
ile Hak -*Şanını yüceltir, güç ve egemenliğini ululârım*- dünya halifeliği yerine ona ahiret şahlığını
ve bu cihan beyliği bedeli o cihan padişahlığını
bağışlayıp, yeniden diriliş gününe değin
ruhunu kutsanmış ruhlarla sırdaş
ve kendisini kutsal kimliklerle yoldaş
eyledi.
Günden güne
saatten saate
konak konak yükselsin
ve basamak basamak yücelsin.

Hasan eyitti:
"Ben sağ iken sana düşmez ki söyleyesin,
ve benden sonra nice bilirsen eyleyesin."
"Bana dedemden hikâyet ederler,
ve işidenler rivâyet ederler
ki benim için der imiş,
ve beni gördükçe söyler imiş ki:
'Bu oğlum sebebi ile ümmetimden iki tâife barışsa gerek,
ve bunun ucu ile müslümânlardan iki cemâat görüşse gerek.
Ümmetim arasından ihtilâfı def' etse gerek,
ve dîn emrinden ihtilâfı ref' etse gerek'.
Hemân dedem dediği bu kâzıyyedir,
ve buyurduğu bu kıssadır. "
deyip, hilâfeti bıraktı,
ve Muâviye ile barıştı.
O sebebden
icmâ-ı ümmetin şehâdeti
ve ehâdîs-i sahîhanın delâleti
ile Hak -*Celle şânühû ve 'azume sultânühû*- dünyâ hilâfeti yerine ona âhıret şâhlığını
ve bu cihân beğliği bedeli o cihân pâdişâhlığını
müyesser edip, tâ haşre değin
rûhunu ervâh-ı mukaddese ile hem-râz
ve nefsini nüfûs-i kudsiyye ile dem-sâz
eyledi.
Yevmen fe-yevmen,
sâaten ve sâaten
derecât-i tesâudda
ve merâtib-i tezâyüdde
ola.

2

MÜ'MİNLERİN EMİRİ HÜSEYİN'E ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

İkincisi
seyyid oğlu seyyid, büyük seyyidlerin babası;
    imam oğlu imam, büyük imamların atası;
Nebi'nin en eli açık tok gözlüsü
    ve Mustafa neslinden çocukların en pek gözlüsü;
kendi güzel,
    nitelikleri dünyaya bedel;
tutum ve davranışları beğenilen,
    vasıfları ve huyları sevilen;
âriflerin kalplerinin sevgi duyduğu,
    âşıkların özlerinin ilgi duyduğu;
soyundan seyyit sızan göz,
    yüceliklerin biriktiği öz;
Ahmed'den doğan soyun göz bebeği
    ve Muhammed'e ait bağ içindeki çiçekliğin çiçeği;
duruluk güllüğünün gülü,
    Mustafa'nın gözünün nuru;
cennette kırmızı kubbenin sahibi,
    sünnet ehlinin görüş birliğiyle şehitler seyyidi;

güzel şehit, bir soyu pak,
    tarikatlerin çıktığı göz ve bütün meşreplere kaynak;
        Ebu Talib'in oğlu Ali'nin oğlu, Abdullah'ın babası Hüseyin, bir yüzü ak.

Allah ruhunu rahatlatsın
ve fetihlerini arttırsın.

O o Hüseyin'dir ki,
o da kardeşi gibi Peygamber'in
koynunda koltuğunda
    ve arkasında kucağında
büyüyüp,

2

NA'TÜ EMÎRİ'L-MÜ'MİNÎN HÜSEYN

Razıya'llâhü anhü.

İkincisi
seyyidü'bnü's-seyyid, ebû's-sâdeti'l-kirâm;
imâmü'bnü imâm, ebû'l-eimmeti'l-izâm;
ecved-i âl-i Nebî,
ve eşca-i evlâd-i Mustafevî;
cemîlü'z-zât,
kerîmü's-sıfât;
makbûlü'l-ahlâkı ve'l-hasâil,
marziyyü'l-evsâfi ve'ş-şemâil;
mahbûbü kulûbi'l-ârifîn,
matlûbü nüfûsi'l-âşıkîn;
seyyidü's-sâdât
ve mecmau's-saâdât;
nûr-i hadeka-i âl-i Ahmedî
ve nevr-i hadîka-i bâğ-i Muhammedî;
gül-i gülzâr-i safâ,
nûr-i dîde-i Mustafâ;
sâhibü'l-kubbeti'l-hamrâi fi'l-cenne,
seyyidü'ş-şühedâi bi-icmâi ehli's-sünne;
eş-şehîdü't-tayyib,
mecma'u't-tarâiḳ ve menbau'l-meşârib,
Ebû Abu'llâh Hüseyni'bnü Aliyyi'bni Ebî Tâlib.

Ravvaha'llâhü rûhahû
ve zâde fütûhahû.

O o Hüseyin'dir ki,
o dahı kardeşi gibi Peygamber'in
koynunda koltuğunda
ve arkasında kucağında
büyüyüp,

resullük sarayında
ve ululuk yuvasında
serpilmişti.
Güzel tutum ve davranışlar
ve övgüye değer nitelikler;
herkesçe beğenilir huylar,
görünüşçe göz alıcı ayrıcalıklar
ile donanıp bezenmişti.
Cömertlik cevherinin ocağıydı,
ahilik denizinin enginiydi.
Seyyidlik tahtının sultanıydı,
mutluluk bahtının bahtiyarıydı.
Huylarını güzelleştirmişti,
niteliklerini iyileştirmişti.
Şeriat ilminde derya idi,
tarikat marifetlerinde yekta idi.
Tevhid denizinde yüzerdi;
tefrid cihanında gezerdi.
Yokluk denizine batmıştı;
tecelli nurları içinde kaybolmuştu.
Dokuz namlı imamın soyu ona ulaşırdı;
bütün büyük seyyidlerin bağı ona bağlanırdı.
Zamanında halifelik onundu;
yanlış, karşı çıkanındı.
Emirlik onun hakkıydı;
o davada haklı olan oydu.

Onun görüşü o yoldaydı;
dünyanın dirliği şundaydı
ki halife kendi olmalıydı;
cihanı adaletle doldurmalıydı.
Gerçek de öyleydi;
gereklisi böyleydi.
Katilleri zorba ve yolsuzdu;
baş kaldıran haksızdı.

sarây-i risâlette
ve hâne-i celâlette
ulalmış idi.
Ahlâk-i hasene
ve sıfât-i müstahsene,
mekârim-i fezâil
ve mehâsin-i şemâil
ile ârâste ve müzeyyen idi.
Sehâvet cevherinin kânı idi,
ve kerem bahrinin ummânı idi.
Siyâdet tahtının sultânı idi,
ve saâdet bahtınun kâmurânı idi.
Tehzîb-i ahlâk etmiş idi,
ve tebdîl-i sıfât eylemiş idi.
İlm-i şerîatte deryâ idi,
ve maârif-i tarîḳatte pîşvâ idi.
Bahr-i tevhîdde sâbih idi,
ve cihân-i tefrîdde sâih idi.
Fenâ deryâsında gark olmuş idi,
ve tecelliyât envârına müstağrak olmuş idi.
Dokuz eimme-i kirâmın nesebi ondan idi,
ve cemî-i sâdât-i izâmın intisâbı ona idi.
Zamânında hilâfet onun idi;
hatâ muhâlefet edenin idi.
İmârete o müstehik idi,
ve o da’vâda muhikk idi.
Onun ictihâdı onda idi,
ve âlemin salâhı bunda idi
ki halîfe o ola;
cihânı adl ile doldura.
Vâkı’ dahı öyle idi;
gereklisi böyle idi.
‘âtilleri tâğî idi;
âsî olan bâğî idi.

Dedesi de bilmişti;
şu sözü demişti:
"*Bir yer var cennette, son derece yüce;*
erişmez oğlum ona, şehit olmayınca."
O yüzden sonunda şehitlik mertebesine erişti;
görüş birliğiyle böyle bir mutluluğa ulaştı.
Hak Taâlâ onun soyunu ve soy zincirini sürekli kılıp,
şanlı çocuklarının iyi işlerinin esintilerinin bereketleriyle
ve seyyidlerinin çocuklarının kutluluk ışıklarının aydınlıklarıyla
cihanın içini aydın ve bayındır
ve âlemin yüzünü ışıl ışıl ışır,
şeriat düzenini düzgün
ve tarikat erlerini sırca zengin
kılsın.

D. RESÜL'ÜN İKİ AMCASINA ÖVGÜ

Allah'ın dua ve esenliği üzerlerine olsun.

Ve özellikle o
iki anlı şanlı amca
ve aydınlık saçan iki ayca;
Nebi ailesinin iki efendisi,
Mustafa dininin iki önderi;
ululuk göğünün iki yıldızı,
yücelik semasının iki yıldızı;
iki saygıdeğer ulu,
iki büyük güçlü.

Ceddi dahı bilmiş idi;
işbu sözü demiş idi ki:
"*Bir yer var behiştte, gâyette yüce.*
erişmez oğlum ona şehîd olmayınca.".
O uçtan âhır şehâdet müyesser oldu,
ve icmâ ile o saâdet müyesser oldu.
Hak Taâlâ onun neslini ve silsilesini ḳâim edip,
evlâd-i kirâmının mekrümâtı âsârının berekâtı ile
ve ebnâ-yi sâdâtının saâdâtı envârının izâatı ile
cihân içini ma'mûr
ve âlem yüzünü pür-nûr,
nizâm-i şerîati müntazım
ve erbâb-i tarîḳati muğtenim
kıla.

D. NA'TÜ AMMEYİ'R-RESÛL

Salla'llâhu 'aleyhi ve sellem.

Ve husûsâ o
ammeyn-i mükerremeyn
ve bedreyn-i münevvereyn;
seyyidey âli Nebî
ve kıdvetey dîni Mustafevî;
kevkebey feleki celâl
ve necmey semâi iclâl;
azîzân-i mükerremân,
makbûlân-i muazzamân.

1

ABDÜLMUTTALİB'İN OĞLU ALLAH'IN ARSLANI HAMZA'YA ÖVGÜ

Birisi
Allah'ın arslanı
    ve Allah'ın elçisinin arslanı;
Hazret-i Ahmed'in güvenini kazanan,
    Muhammed'in dininin şanını yükselten,
gözü pek savaş eri,
    bineği arslan meydan yiğiti;
Arap ve Acem'de adı belli,
    Türk ve Deylem'de değerli;
şehitler reisi,
    erler ulusu;
cömertlik meydanının eri,
    ahilik savaşının arslanı;
savaş ormanının kaplanı,
    vuruş dağının leoparı;
dövüş cisminin ruhu,
    kırış korusunun selvi boylusu;
yemyeşil bahçede açan gül,
    kır evinde yanan parıltılı kandil;
savaş gününün göz bebeğinin ışığı,
    vuruş kılıcının bahçesinin çiçeği;
şanlı Peygamber'in pek sevdiği,
    ulu Nebi'nin çok önem verdiği;
övünç duyulacak şeyler ve güzel işlere baba,
    Umâre'nin babası, Hişam oğlu Abdülmuttalib'in oğlu Hamza.

Allah ondan razı olsun.

O o Hamza'dır ki,
Peygamber'in sevdiğiydi,
        ve amcaları içinde güzeliydi.
İçlerinden hayatta en çok dilediğiydi;
        aralarından gerçekten istediğiydi.

1

NA'TÜ ESEDU'LLÂH HAMZA BİN ABDÜ'L-MÜTTALİB

Birisi
esedu'llâh
    ve esed-i Resûlü'llâh,
mu'temed-i Hazret-i Ahmed
    ve muizz-i dîn-i Muhammed;
şücâ-i miḳdâm,
    fâris-i dırgâm;
meşhûr-i Arab ü Acem,
    makbûl-i Türk ü Deylem;
reîsü'ş-şühedâ,
    kerîmü's-suadâ;
merd-i meydân-i mürüvvet,
    şîr-i hengâm-i fütüvvet;
bebr-i bîşe-i muhârebe,
    peleng-i kûh-i mudârebe;
revân-i cism-i peygâr,
    serv-i murgızâr-i kârzâr;
gül-i bâğ-i pîrûzî,
    çırâğ-i râğ-i cihân-sûzî;
nûr-i hadaka-i rûz-i harb
    ve nevr-i hadîka-yi şimşîr-i zarb;
mahbûb-i Cenâb-i Risâlet
    ve makbûl-i Hazret-i Celâlet;
ebü'l-mefâhıri ve'l-mekârim,
    Ebû Umâre Hamza bin Abdi'l-Muttalib bin Hişâm.

Razıya'llâhu anhü.

O o Hamza'dır ki,
Peygamber'in razîi idi,
        ve ammîlerinin melîhi idi.
İçlerinden gâyette sevdiği idi,
        ve aralarından tamâm istediği idi.

Allah'ın aslanıydı;
İslam'ın pehlivanıydı.
İman etmesi dine yücelik katmıştı;
esenlik yoluna girmesi İslam'ın namını yüceltmişti.
Varlığı dövüş meydanına güzellik katıcıydı;
her hamlesi düşmanlar için ürküntü vericiydi.
Bütün Arap ve Acem bir araya gelse, onun yiğitliğini niteleyemezler;
götürü Türk ve Deylem derilip toplansa, onun bahadırlığının abartısını beceremezler.
Her dilde onun yiğitliği meşhur olmuştur, denilir;
her mecliste onun yapıp ettiği kıssa olmuştur, söylenir.
Bahadırlığını türlü türlü benzetme kalıplarına sokup söylerler;
yiğitliğini bin türlü benzerlikle gösterirler.

O o arslanlar arslanı ve o savaş kaplanıdır ki,
nice yıl inananlara yardım etti;
şeriata arka çıktı.
İslâm gerçeğinin ete kemiğe bürünmüş temsilcisi oldu;
Peygamber'in en yakın destekçisi oldu.
Sohbetinde bulunanlar arasında bir bezekti;
din evini taşıyan bir direkti.
O ölmeyince Ali bahadırlıkla ünlenmedi;
ve o gitmeyince yiğitlikle şöhret bulmadı.
O'nun ölümüne Peygamber çok üzülmüştü;
onun gitmesi üzerine son derece acı çekmişti.
Hak Taâlâ onun yerine Ali'ye kuvvet verdi;
onun bedeli olarak ona heybet verdi.
O da ne güzel bir bedel oldu;
onun yerine Arap'ta mesel oldu.
Kureyş'in önderi idi;
Arab'ın en iyisi idi.
Peygamber onun şehitliğine şahitlik etti;
güvenilir hadisler Hak katına ulaşma mutluluğuna ermiş olduğuna delil getirildi.
Hak Taâlâ
şehitlerin konaklarından en yüksek yerleri
ve Hak katına erenlerin duraklarından en kutlu kerametleri

Allâh'ın arslanı idi,
ve İslâm'ın pehlivânı idi.
Îmânı dîne izzet vermiş idi,
ve islâmı İslâm'a şevķet vermiş idi.
Vücûdu leşkere zînet idi;
her hamlesi a'dâya heybet idi.
Cümle Arab ü Acem dirilip onun şecâatini vasf edemezler,
ve cemî-i Türk ü Deylem cem' olup onun bahâdırlığında mübâlağa eyleyemezler.
Her dilde onun şecâati meşhûr olmuştur, denilir,
ve her mecliste onun ahvâli kıssa olmuştur, söylenir.
Bahâdırlığını envâ-i emsâle sokup söylerler,
ve şecâatini bin türlü misâl-ile gösterirler.

O o şîr-i zırgâm ve bebr-i hengâmdır ki,
nice yıl mü'minlere nasîr oldu,
ve şerîate zahîr oldu.
İslâm'a sûret oldu,
ve peygambere kuvvet oldu.
Ashâbının zeyni idi,
ve dîn evinin rükni idi.
O ölmeyince Alî'ye bahâdırlık nâmı değmedi,
ve o gitmeyince şecâat ile şöhret bulmadı.
O öldüğüne Peygamber katı incinmiş idi,
ve o gittiğine gâyette acımış idi.
Hak Taâlâ onun yerine Alî'ye kuvvet verdi
ve onun bedeli ona heybet verdi.
O dahı ni'me'l-bedel oldu,
ve onun yerine Arab'da mesel oldu.
Kureyş'in serveri idi,
ve Arab'ın mihteri idi.
Peygamber onun şehâdetine şehâdet etti,
ve ehâdîs-i sahîha saâdetine delâlet etti.
Hak Taâlâ
şühedâ menâzilinden a'lâ-yi maķâmâtı
ve suadâ merâtibindan es'ad-i kerâmâtı

bağışlayıp,
güzel adının anılmasını
    ve bol bol övülmesini
belli zaman aralıkları ve yüzyıllar boyunca
    ve zamanlar ve devirler ardı sıra dönüp durdukça
eksiksiz ve sürekli etsin.

2

DİĞER AMCA ABDÜLMUTTALİB'İN OĞLU ABBAS'A ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

İkincisi
Hacılara su dağıtıcı ve insanlar üzerine yağmur damlaları yağdırıcı,
    cahiliyye ve İslâm dönemlerinde Kureyş beylerinin beyi;
büyük halifelerin babası,
    anlı şanlı beylerin atası;
büyükler büyüğü şanlı er,
    ulular ulusu saygıdeğer;
hürmete lâyık kimselerin büyüklerinin meclisinde konuşan,
    bütün sohbet meclisi erleri arasında en üst köşede yer alan;
Nebi'nin amcası,
    kardeşinin kardeşi;
insanlar arasında has,
    üstünlükler babası Abbas.

Allah ondan razı olsun.

O o Abbas'tır ki,
cahiliyette iken Kureyş'in ulusuydu;
        İslam'da da sahabelerin görklüsüydü.
Peygamber onu babası gibi ulularda;
        sahabe de onun gibi ağırlardı.
O meclise gelse, Peygamber edebini arttırırdı;
        o birlikte olsa, konuşurken utanırdı.
Onun katında fazla konuşmazdı;
        "Cebrail bana böyle dedi" derdi.

müyesser edip,
zikr-i cemîlini
ve senâ-yi cezîlini
ilâ merri'd-dühûri ve'l-asâr
ve te'âkubü'l-ezmâni ve'l-edvâr
mütevâlî vü müstedâm ede.

2

NA'TÜ'L-AMMİ ABBÂSİ'BNİ ABDÜ'L-MUTTALİB

Razıya'llâhü anhü.

İkincisi
sâkı'l-hacîc ve müstenzilü'l-katri li'l-enâm
ve seyyidü sâdâti Kureyş fi'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm;
ebu'l-hulefâi'l-izâm
ve ceddü'l-ümerâi'l-kirâm;
el-muazzezü'l-muazzam,
el-mükerremü'l-müfahham;
el-mûkırru fî mecâlisi'l-ekâbiri'l-mükerremîn,
el-mukaddimü fi's-sadri ale's-sahâbeti ecmeîn;
ammü'n-Nebî
ve sinvü ebî;
mühteremü'n-nâs,
Ebû'l-fazl Abbâs.

Razıya'llâhü anhü.

O o Abbâs'tır ki,
câhiliyyette iken Kureyş'in ulusu idi,
ve İslâm'da dahı ashâbın görklüsi idi.
Peygamber ona atası gibi izzet ederdi,
ve sahâbe dahı o yoldan hürmet ederdi.
O meclise gelse, Peygamber edebin artırırdı,
ve o bile olsa, söylerken yacanırdı.
Onun katında katı söylemezdi;
"Cebrâil bana böyle dedi", derdi.

O da Peygamber'i severdi;
onu yüceltmekte bin o kadar ederdi.
Peygamber'in ululaması ona gurur vermezdi;
onun gösterdiği hürmete bakıp tutumunu değiştirmezdi.
"O onun keremidir, ben beni bilirim;
o onun edebidir, ben ne kişiyim"
derdi.
Zatı üstündü;
sıfatları düzgündü.
Namı ufuklara yayılmıştı;
huy ve davranışça alkış almıştı.
Raşid halifeler katında ondan değerlisi yoktu;
götürü sahabeler arasında ondan hürmetlisi yoktu.
İbni Abbas gibi bir büyük âlimin babasıydı,
ve bunca büyük halifelerin atasıydı.
Hak Taâlâ onun çocuklarının
din sancaklarını yükseltmekte
gösterdikleri çabaların karşılığı sevabınca
ve gerçeklik bilgilerini bildirmekte
verdikleri emeklerin bedeli hesabınca
onun ruhuna iyilikler
ve onun canına güzellikler
ulaştırsın.

III/2. DİĞER AİLE ÜYELERİ, SAHABELER VE PEYGAMBER'İ KENDİLERİ GÖRMEYİP DE GÖRENLERLE GÖRÜŞMÜŞ OLANLARA ÖVGÜ

Allah hepsinden razı olsun.

Ve ondan sonra
Nebi ailesinden geri kalanların ve o soydan gelen değerli fertlerin
ve bütün temiz ve pak zevcelerinin,
diğer seçkin sahabesinin
ve Tanrı'ya yakın dostlarının
temiz canlarına
ve arı ruhlarına

O dahı Peygamberi severdi;
izzette bin o kadar ederdi.
Peygamber'in izzeti ona gurûr vermezdi;
onun ta'zîmine bakıp yolundan ırılmazdı;
"O onun keremidir, ben beni bilirim;
o onun edebidir, ben ne kişiyim", derdi.
Makbûlü'z-zât idi;
kerîmü's-sıfât idi.
Meşhûrü'l-âfâḳ idi;
marzıyyü'l-ahlâḳ idi.
Hulefâ-yi râşidîn katında ondan izzetli yok idi,
ve cemî-i ashâb arasında ondan hürmetli yok idi.
İbni Abbâs gibi hibrin atası idi,
ve bunca hulefâ-yi izâmın dedesi idi.
Hak Taâlâ onun evlâdının
i'lâ-yi a'lâm-i dînde
sa'ylerinin ecri sevâbınca
ve i'lân-i maâlim-i yaḳînde
emeklerinin müzdi hesâbınca
onun rûhuna mesûbât
ve onun revânına hasenât
îsâl ede.

III/2. DUÂÜ BÂKI'L-ÂL VE'L-ASHÂB VE'T-TÂBİÎN

Rızvânu'llâhi aleyhim ecme'în.

Ve ondan sonra
bâḳî-yi âl-i Nebî'nin ve itret-i sâdâtının
ve cemî-i ezvâc-i tayyibât ü tâhirâtının
ve bâḳî-yi sahâbe-i ahyârının
ve ashâb-i ebrârının
nüfûs-i tâhire
ve ervâh-i mutahherelerine

o kadar dua güzellikleri
-ki cennet hurilerinin dudak nemi gibi apak ve arı duru olsun-
ve o miktar övgü incelikleri
-ki cennet nesiminin esintileri gibi güzel kokulu ve doygunluk verici olsun-
Ulaştırılır ki,
adedinin hesabını Allah'tan başka kimse bilmez.
Ve ondan sonra
bütün tâbiînin
ve tebe'-i tâbiînin
ve Hazret-i Muhammed'in getirdiği şeriatin âlimlerinin
ve Ahmed'e bağlı ümmet içindeki fazilet erlerinin
ve büyük imamlarının
ve ulu fakihlerinin
temiz nefislerine
ve pak ruhlarına
milyonla temiz dua hediyeleri
ve nice yüz bin terütaze esenlik dizileri
-ki gençlik günlerinin güzelliği
ve saba yelinin güzel kokusu,
ve güven gölgesinin tadı
ve gülistan çiçeklerinin canlılığı
gibi taze ve pırıltılı olmuş olsun-
erişsin.

DÖRT İMAMA ÖVGÜ

Allah hepsinden razı olsun.

Özellikle içlerinden o dört mezhep sahibi,
İslam'ın dört temel direği
ve dört hükümler yolu;
dört temiz önder,
dört ışık saçan fener;
nebilik deryasının dört incisi,
ahilik ocağının dört mücevheri;
imamlık göğünün dört yıldızı,
doğruluk feleğinin dört yıldızı;
dört safa ummanı,
dört vefa dağı;

o kadar şerâif-i salevât
-ki ruzâb-i hûrân-i behişt gibi mutahher ü musaffâ-
ve o miḳdâr letâif-i da'vât
-ki nefehât-i nesîm-i ürdîbehişt gibi muattar ü müveffâ ola-,
iblâğ u îsâl olunur ki,
adedinin hesâbını Allâh'tan gayrı kimse bilmeye.
Ve ondan sonra
cemî-i tâbiînin
ve tebe-i tâbiînin,
ve ulemâ-yi şerî'at-i Muhammediyye'nin
ve fuzalâ-yi millet-i Ahmediyye'nin,
ve eimme-i kirâmının
ve fukahâ-yi izâmının
nüfûs-i tayyibe
ve ervâh-i zekiyyelerine
bin kez bin tuhaf-i tahiyyât-i tayyibât
ve nice yüz bin sunûf-i teslîmât-i nâmiyât
-ki hüsn-i eyyâm-i sıbâ
ve tîb-i nesîm-i sabâ
ve lezzet-i sâye-i amân
ve nüzhet-i ezhâr-i gülistân
gibi tâze vü münevver olmuş ola-
vâsıl ü mütevâsıl ola.

NA'T-İ ÇÂR İMÂM

Rahmetu'llâhi aleyhim ecme'în.

Husûsâ o dört sâhib-i mezheb,
çâr rükn-i İslâm
ve çehâr râh-i ahkâm;
çâr imâm-i mutahher
ve çehâr çırâğ-i münevver;
çâr dürr-i deryâ-yi nübüvvet
ve çehâr cevher-i kân-i fütüvvet;
çâr kevkeb-i semâ-yi imâmet
ve çehâr necm-i felek-i istiḳâmet;
çâr bahr-i safâ
ve çehâr kûh-i vefâ;

yolunu şaşıranların dört rehberi,
    umudunu yitirenlerin dört sığınağı;
dört millet yapısı,
    dört ümmet direği;
dört şeriat bucağı,
    dört hakikat duvarı;
şeriat sarayının dört bekçisi,
    dört ayrıntı hazinesi koruyucusu;
hidayet eyvanının dört kandili,
    inayet hanedanının dört feneri;
marifetler suyunun dört çeşmesi,
    güzellikler kırının dört bülbülü;
resüllük bağının dört selvisi
    ve ululuk sedirinin dört reisi.

1

MÜSLİMLERİN İMAMI EBU HANİFE'YE ÖVGÜ

Allah sırrını kutsasın.

Birisi
müctehitlerin efendisi,
    peygamberler ve Tanrı elçileri ilimlerinin mirasçısı;
şeriat sultanı,
    tarikat burhanı;
Kur'ân-i kerîm sırlarını bilen,
    Furkan remizlerini anlayan;
ümmetin ışık kaynağı,
    milletin yol aydınlığı;
ibadet erleri için övüç vesilesi,
    kazanç elde edenlerin önderi;
haramdan kaçınıp kurtuluşa eren,
    yararlı işlerle ilminden kazanç elde edilen;
fetva alemi,
    takva âlemi;
kutsallıklar âlemiyle ilgili bilgilerin kaynağı,
    Tanrı katına has inceliklerin maden ocağı;

çâr delîl-i güm-râhân
ve çehâr penâh-i bî-çâregân;
çâr binâ-yi millet
ve çehâr imâd-i ümmet;
çâr sû-yi şerîat
ve çehâr dîvâr-i haḳîkat;
çâr hâfız-i sarây-i şer’
ve çehâr emîn-i hızâne-i fer’;
çâr şem’-i eyvân-i hidâyet
ve çehâr misbâh-i hânedân-i inâyet;
çâr çeşme-i zülâl-i maârif
ve çehâr bülbül-i sebzezâr-i letâif;
çâr serv-i bâğ-i risâlet
ve çehâr server-i sadr-i celâlet.

1

NA’TÜ İMÂMÜ’L-MÜSLİMÎN EBÛ HANÎFE

Kaddesa’llâhü sirruh.

Birisi
seyyidü’l-müctehidîn,
vârisü ulûmi’l-enbiyâi ve’l-mürselîn;
sultânü’ş-şerîa,
burhânü’t-tarîḳa;
ârif-i esrâr-i Kur’ân,
kâşif-i rümûz-i Fürkân;
şem’u’l-ümme,
sirâcü’l-mille;
fahru erbâbi’l-ibâde,
şeyhu ashâbi’l-istifâde;
el-bâriu’l-vâri’,
el-mütemetti’ min ilmihî bi’l-ameli’n-nâfi’;
alemü’l-fetvâ,
âlemü’t-takvâ;
menbau’l-maârifi’r-rabbâniyye
ve ma’denü’l-letâifi’s-sübhâniyye,

kutsal nurların çıktığı göz,
insana yaraşır kelimelerin biriktiği öz;
zühd ve ilim deryası,
kerem ve hilim mecmuası;
açık ve parlak bir zihne,
doğruyu yanlıştan, sahteyi kalptan ayırmakta yetkin bir yaradılışa,
doğru ve yerinde düşünüşe
ve sağlam ve yanılmaz görüşe
sahip;
Kur'ân'ı ezbere okuyan,
Resül'ün-*En üstün esenlik dilekleri ona-* sünneti ile ilgili rivayetlerin kaydını tutan;
akıl gücüyle üretilen ve alınıp tüketilen bilgiler bilgini
ve asıl meselelerin ve bunlara bağlı ayrıntıların bilgi önderi,
hüküm kaideleri çıkaran
ve İslâm yapılarını kuran,
görüş belirtme ışıklarının kaynağı
ve anlam çıkarma evinin aydınlığı;
müslümünların önderi,
bütün halk için Hakk'ın rehberi;
en büyük örnek
ve güçlü destek,
Kûfeli Ebû Hanife, o büyük insan
Zuvtî'nin oğlu Sabit'in oğlu Numan.

Allah ondan ve müctehid arkadaşlarından
ve din büyükleri olan öğrencilerinden
ve müminlerden mezhebine girenlerden razı olsun.

O o imamdır ki
hükümler binasını o sağlamlaştırdı
ve anlam çıkarma temelini o dayanıklı hâle getirdi.
Kıyas ayağını o güçlendirdi,
görüş belirtme yapısını o sağlamlaştırdı.
Usul kaidelerini belirleme işine o girdi,
fürû' hükümlerini o kayda geçirdi.

mehbitu'l-envâri'l-kudsiyye
ve mecmau'l-kelimâti'l-insiyye,
câmi-i zühd ü ilm
ve mecmûa-i kerem ü hilm,
sâhibü'z-zihni'l-vakkâd
ve't-tab'i'n-nakkâd,
ve'l-fikri's-sâib
ve'r-re'yi's-sâkıb,
hâfizu kirâeti'l-Kur'âni'l-kerîm
ve zâbitu rivâyâti sünneti'r-Resûl -*'Aleyhi efdalü't-teslîm*-,
âlimü'l-ma'ḳûli ve'l-menḳûl
ve imâmü'l-fürû'i ve'l-usûl,
müstahricü kavâidi'l-ahkâm
ve bânîü mebânii'l-İslâm,
şem'-i envâr-i ictihâd
ve çırâğ-i hâne-i istinbât,
imâmü'l-müslimîn
hüccetü'l-Hakkı ale'l-halkı ecme'în,
imâm-i a'zam
ve muktedâ-i muazzam,
Mevlânâ Ebû Hanîfe-i Kûfî,
Nu'mân bin Sâbit bin Zuvtî.

*Razıya'llâhü Ta'âlâ anhü ve 'an ashâbihi'l-mücteh*i*dîn*
ve tilâmizetihî eimmeti'd-dîn
ve men fî mezhebihî mine'l-mü'minîn.

O o imâmdır ki,
ahkâm binâsını o muhkem etti,
ve istinbât esâsını o müstahkem etti.
Kıyâs rüknünü o teşyîd etti,
ve ictihâd mebnâsını o te'kîd etti.
Usûl kavâidini o bast etti,
ve fürû ahkâmını o zabt etti.

Din evini süsledi,
şeriat bahçesine güzellik verdi.
Dünya halkını düzene soktu,
Muhammed şeriatini yoluna koydu.
Ümmetinin yoluna ışık tuttu,
başlarına taç oldu.
Cihana o önder oldu,
cihan onunla yol buldu.
Bilgisizlik ölülerine dirlik verdi,
gönül hastalarını hastalıktan kurtardı.
Dinî ilimleri canlandırdı,
şeriat kanunlarına geçerlik kazandırdı.
Can bahçesini şenlendirdi;
göğüs boşluğunu [= kalbi] aydınlattı.
Taliplere doğru yol önerdi;
isteyenlere şaşmaz bir yol gösterdi.
Fıkıh bilmek isteyenlere kurallar düzdü;
ahkâm öğrenmek isteyenlere çerçeveler çizdi.
Anlam çıkarmak isteyenler için birçok meseleye dikkat çekti;
sonuç elde etmek isteyenler için onca delil ile yol gösterdi.
Cihanda öyle bir mezhep bıraktı ki, din ehlinin çoğu ona uyar;
dünyada öyle bir kanun koydu ki, onca güç sahibi sultan onun önünde boyun eğer.
Hak Taâlâ
mezhebine girenlerin sayısınca güzellikler
ve yolunda gidenlerin ibadetleri hisabınca iyilikler
onun aziz ruhuna
ve kutlu canına
ulaştırsın;
dünya durdukça mezhebini de durdursun;
kıyamet kopuncaya dek yolu açık tutsun.

Bağışı ve lutfuyla.

Dîn evine zînet verdi,
ve şer' bâğına behcet verdi.
Âlem halkına nizâm verdi,
ve şerîat-i Muhammed'e intizâm verdi.
Ümmetine sirâc oldu;
başlarına tâc oldu.
Cihâna o muktedâ oldu,
ve cihân onun ile hüdâ buldu.
Cehl emvâtına hayât verdi,
ve dil hastalarına necât verdi.
Ulûm-i dîniyyeyi ihyâ etti,
ve kavânîn-i şerîati icrâ etti.
Cân ravzasına safâ verdi,
ve sîne fezâsına ziyâ verdi.
Tâliblere sırât-i müstaḳîm koydu,
ve isteyenlere tarîḳ-i kavîm koydu.
Fıkıh bilmek dileyenlere kavâid koydu,
ve ahkâm ögrenmek isteyenlere zavâbit koydu.
İstinbât taleb edenler için nice mesâile işâret etti,
ve istihrâc isteyenler için ança delâili delâlet etti.
Cihânda bir mezheb koydu ki dîn ehlinin ekseri ona mutâbaat ederler,
ve âlemde bir ḳânûn vaz' etti ki onca selâtîn-i gerden-keşân ona itâat ederler.
Hak Taâlâ
mezhebine giren ümmetin sayısınca hasenât
ve tarîḳine sülûk eden milletin ibâdâtı hesâbınca mesûbât
onun rûh-i muazzam
ve revân-i mükerremine
vâsıl kılıp,
tâ dünyâ durdukça mezhebini dâim
ve kıyâmet kopunca tarîḳini ḳâim
eyleye.

Bi-mennihî ve lutfih.

2

İMAM ŞAFİÎ'YE ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

İkincisi
imamlıkta ikinci,
    mana denizi;
sınırları zorlayıp aşan,
    güzel izler bırakan;
Yüce Kur'ân'ın güçlüklerine açılım getiren,
    benzersiz Kitab'ın çözülmez meselelerine çözüm getiren;
tenzil sancaklarını diken,
    tefsir ve tevil yoluyla mana güzellerinin peçelerini açan;
doğru yol bilgini,
    öte âlem ilimleri ergini;
asrında tek,
    zamanında biricik;
Müslümanlara önderlik eden,
    din ve dünyaya dirlik veren;
büyük rehber,
    şanlı önder;
Abdullah'ın babası, İdris'in oğlu Mevlana Muhammed Şâfiî.

Allah ondan razı olsun.

O o imamdır ki,
bunca müctehitlere o da arka verdi;
        şeriatin canlanmasına o da yardım etti.
Dini hükümleri güçlendirdi;
        içtihatla ilgili meseleleri yeniledi.
Din işinde o da çok çalıştı;
        hükümlerin yerleşmesi için çok uğraştı.
Dünyanın o da bir ana direğiydi;
        cihanın o da bir bezeğiydi.
Şeriat âlemini şenlendirmişti;
        ilim bahçesine güzellik vermişti.

2

NA'T-İ İMÂM ŞÂFİÎ

Razıya'llâhü anhü.

İkincisi
imâm-i sânî,
    bahr-i maânî;
sebbâk-ı gâyât,
    bedîu'l-âyât;
keşşâfü müşkilâti'l-Kur'âni'l-azîm,
    hallâlü mu'zılâti'l-Kitâbi'l-kerîm;
nâsıbü râyâti't-tenzîl,
    kâşifü kınâi muhadderâti'l-maânî bi't-tefsîri ve't-te'vîl;
âlimü'l-hüdâ,
    allâmetü'l-verâ;
vahîdü asrihî
    ve ferîdü dehrihî;
imâmü'l-muslimîn,
    muhyi'd-dünyâ ve'd-dîn;
imâm-i muazzam
    ve muktedâ-yi mükerrem,
Ebû Abdu'llâh Mevlânâ Muhammed bin İdrîsi'ş-Şâfiî.

Razıya'llāhu anhü.

O o imâmdır ki,
bunca müctehidîne o dahı zahîr oldu,
    ve şerîatin ihyâsına o dahı nasîr oldu.
Ahkâm-i dîniyyeyi te'yîd etti,
    ve mesâil-i ictihâdiyyeyi tecdîd etti.
Dîn emrine o dahı katı çalıştı,
    ve ahkâmın ihkâmına muhkem dürüştü.
Dünyânın o da bir rüknü idi,
    ve cihânın o da bir zeyni idi.
Şerîat âlemine safâ vermiş idi,
    ve ilim gülzârına behcet ü ziyâ vermiş idi.

Usul bağını o da canlandırmıştı;
şeriat kanunlarını o da uygulamıştı.
Dünyanın o da bir ışık kaynağıydı;
cihan çiçekliğinin bir çiçeğiydi.
Cihanda o da öyle bir mezhep kurdu ki,
bunca tarikat şeyhleri ve veliler ona uydu;
âlemde o da öyle bir yola girdi ki,
onu da nice arı duru erginler uygun buldu.
Hak Taâlâ onun da
karşılığını bol bol verip
ve emeğini övgüye değer bulup,
himmeti bereketlerinin ışıklarıyla
mezhebinde olan bilginlerin gönülleri evini aydınlatsın,
ve inayeti nesiminin kokularıyla
yolunda olan âriflerin yürekleri ve canları genzine koku salsın.

Yardım ve bağışı ile.

3

İMAM MALİK'E ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

Üçüncüsü
Medine önderi,
fikrî bütünlük eri;
fakihler ve muhaddisler efendisi
ve önceki imamların bilgide reisi;
halka öğüt veren,
Hak yolunda kararlı ve direngen;
büyük sultanlarca ululanmış,
şanlı halifelerin başvuru kaynağı olmuş;
takva erlerinin özü,
fetva yetkisi olanların öncüsü;

Usûl bâğını o da ihyâ etmiş idi,
ve şer' kavâninini o da icrâ etmiş idi.
Dünyânın o da bir nûru idi,
ve cihân gülistânının bir nevri idi.
Cihânda o dahı bir mezheb koydu ki,
bunca meşâyıh u evliyâ iktidâ etti
ve âlemde o dahı bir tarîḳa sülûk etti ki,
onu dahı nice kümmel-i asfiyâ irtizâ etti .
Hak Taâlâ onun dahı
ecrini mevfûr
ve sa'yini meşkûr
edip, himmeti berekâtının envârı ile
mezhebinde olan âlimlerin gönülleri hânesini münevver
ve inâyeti nesîminin âsârı ile
tarîḳinde olan âriflerin dil ü cânları dimâğını muattar
eyleye.

Bi-lutfihî ve keremih.

3
NA'T-İ İMÂM MÂLİK

Razıya'llâhü anhü.

Üçüncüsü
imâmü'l-medîne
ve sâhibü's-sekîne;
seyyidü'l-fukahâi ve'l-muhaddisîn
ve üstâzü'l-eimmeti'l-mütekaddimîn;
nâsıhu'l-halk
ve mütesallibü'l-Hak;
muazzezü's-selâtîni'l-izâm,
merciu'l-hulefâi'l-kirâm;
zübde-i erbâb-i takvâ
ve kıdve-i ashâb-i fetvâ,

Müslümanların önderi,
din ve şeriatin rehberi,
Abdullah'ın babası, Âmir'in oğlu Enes'in oğlu Efendimiz Malik Asbahî.

Allah ondan razı olsun.

O o Malik'tir ki,
din mülküne sultandı;
şeriat yollarında yol alandı.
Hadis ilminde uluydu;
din ilimlerinde adı belliydi.
Sünnetlerin doğrulanmasında son derece gayret gösterdi;
rivayetlerin ayıklanmasında çok büyük çaba harcadı.
Hadiste itibar gören ilk kitap onun Sahîh'i idi;
zamanında değerli sayılan isnad onun isnadı idi.
Çoğu müctehidlerin üstadıydı;
İmam Şâfiî'nin yapısı onun kurduğu yapıydı.
Hem bilgin ve hem zahid idi;
hem ârif ve hem âbid idi.
Dünya halkına öğüt verdi;
insanoğluna yol göterdi.
Ufukların muhaddisiydi;
ahlâka güzellik verenlerden birisiydi.
Hak Taâlâ
onun din işlerinde verdiği emeğe göre ahirette karşılıklar
ve o yolda çektiği sıkıntılara göre mutluluklar
bağışlayıp,
daima şeriat bilginlerine ruhundan yardımını
ve gönül duruluğu erlerine ruhundan yardımını
eksik etmesin.

Minnet ve keremiyle.

imâmü’l-müslimîn,
burhânü’ş-şerîati ve’d-dîn,
Ebû Abdu’llâh Mevlânâ Mâlik bin Enes bin Âmiri’l-Asbahî.

Razıya’llâhü anhü.

O o Mâlik’tir ki,
milk-i dîne mâlik idi,
ve mesâlik-i şer’e sâlik idi.
İlm-i hadîste ulu idi,
ve ulûm-i dîniyyede belli idi.
Sünenin tashîhinde gâyet ikdâmı var idi,
ve rüvâtın tenḳîhinde tamâm ihtimâmı var idi.
Evvel kitâb ki hadîste mu’teber ola, onun *Sahîh*’i idi,
ve şu isnâd ki zamânında makbûl ola, onun tashîhi idi.
Ekser müctehidînin üstâdı idi,
ve İmâm Şâfiî’nin aslı onun bünyâdı idi.
Hem âlim ve hem zâhid idi;
hem ârif ve hem âbid idi.
Nâsıh-ı âlem idi,
ve mürşid-i benî-âdem idi.
Muhaddis-i âfâḳ idi;
mühezzibü’l-ahlâḳ idi.
Hak Taâlâ
onun dîn emrinde sa’yine göre âhırette cezâlar
ve o yolda zahmetine göre cennette safâlar
müyesser edip,
dâimâ ulemâ-yi şerî’ate rûhundan imdâd
ve safâ-yi bâtın ehline revânından istimdâd
eksik etmeye.

Bi-mennihî ve keremihî.

4

İMAM AHMED'E ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

Dördüncüsü
dördüncü imam,
yasak ve haramlardan sakınan âlim;
müctehidlerin övünç vesilesi,
fakihler ve muhaddislerin efendisi;
arı duru erlerin kendisiyle övündükleri er,
vefalılara önder; ,
ahlak güzelliklerinin kaynağı olmuş,
hâl ve hareketleriyle ufuklarda şöhret bulmuş;
iyilikler ve güzellikler mayası,
şan ve şerefler ve övünç duyulacak nitelikler deryası;
Müslümanların reisi,
din ve dünyanın güneşi,
Abdullah'ın babası, Hanbel oğlu Muhammed oğlu Mevlana Ahmed.

Allah ondan razı olsun.

O o imamdır ki,
marifetin üstünlüğünü tam bir zühd ile bezemişti;
ilmin güzelliğini amel süsüyle süslemişti.
Din işinde aşırı derecede kararlıydı;
Hak yolunda son derece ısrarlıydı.
Peygamber'in şeriatını uygulamakta gözü pek davranırdı;
şer'î hükümlerin geçerliliğini sağlamakta çok sağlam dururdu.
Her yaptığını daima sarsılmaz bir kararlılıkla yapardı;
her işinde elbette en iyisini gözlerdi.
Ruhsata ruhsat vermezdi;
halka fetva verirse de kendi işlemezdi.
"Kur'ân-i kerîm hâdistir." diye baskı yaptılar;
bu yolda bin türlü eziyet ettiler;
her ne yaptılarsa mümkün olup söylemedi;
gerektiğinde ruhsat varken istediklerini demedi.

4

NA'T-İ İMÂM AHMED

Razıya'llâhü anhü.

Dördüncüsü
imâm-i râbi'
ve âlim-i vâri';
fahru'l-müctehidîn
ve seyyidü'l-fukahâi ve'l-muhaddisîn;
fahr-i erbâb-i safâ
ve kıdve-i ashâb-i vefâ;
câmiu mekârimi'l-ahlâk,
marziyyü'ş-şemâili fi'l-âfâk;
menbau'l-mekârimi ve'l-meâsir
ve mecmau'l-meâlî ve'l-mefâhır;
imâmü'l-müslimîn
ve şemsü'd-dünyâ ve'd-dîn,
Ebû Abdullâh Mevlânâ Ahmed bin Muhammed bin Hanbel.

Razıyallâhü anhü.

O o imâmdır ki,
fazîlet-i ma'rifeti kemâl-i zühd ile muhallâ
ve hüsn-i ilmi zîver-i amel ile mücellâ
edip,
dîn emrinde ifrât ile mütesallib
ve Hak yolunda bî-had müteassıb;
şer'-i Nebevî icrâsında gâyet cerî
ve hükm-i şer'î imzâsında hadsiz kavî
idi.
Her amelinde dâim azîmet ile işler idi,
ve her işinde elbette evlâsın gözler idi.
Ruhsata ruhsat vermezdi,
ve halka fetvâ verirse de kendi işlemezdi.
"Kur'ân hâdistir" diye cebr ettiler,
ve bu yolda hezâr türlü zecr ettiler;
her ne ettilerse mümkün olup demedi;
zarûrette ruhsat var iken söylemedi;

O sebepten hayli belâ çekti;
o yüzden hadsiz hesapsız cefa gördü.
Kıssası tarihlerde anılır;
ayrıntısı hikâyelerde herkesçe bilinir.
Hak Taâlâ kıyamette
çektiği zahmet karşılığında rahatlar
ve cefasının bedeli olarak safalar
bağışlayıp, en yüksek cennette
güzelliğinin tecellisiyle sevindirip yüceltsin,
ve seslenişinin muhatabı ederek şereflendirip şanını yükseltsin.

Lutfu ve keremiyle.

III/3. DİĞER MÜCTEHİDLER VE HADİSÇİLER'E ÖVGÜ

Allah onlardan razı olsun.

Ve ondan sonra,
açıklama konusunda çaba göstermiş olan diğerlerinin
geri kalan anlam ve hüküm çıkarma erlerinin
temiz ruhlarına milyonlarca
gül kokusu esintili
ve anber kokulu
ve din konusunda harcadıkları emeklere göre kat kat güzelliklerle dolu,
esenlik duaları ve selamlar
ulaşsın.
Ve bütün
Nebi hadislerinin bilginleri
ve Mustafa sünnetlerinin erleri;
haber nakledenlerin
ve bilgi rivayet edenlerin
kutsanmış ruhları
Hazret-i Muhammed'in ağzından çıkan inci yağdırıcı sözlerin ışıklarıyla aydınlansın,
ve Ahmed'in ağzından yayılan nefeslerin güzel kokularının esintileriyle dolsun.

o sebebden haylî belâ çekti,
ve o uçtan bî-had cefâ gördü.
Kıssası tevârîhte mezkûrdur,
ve tafsîli hikâyâtta meşhûrdur.
Hak Taâlâ kıyâmette
zahmeti mukâbelesinde râhatlar
ve cefâsı cezâsında safâlar
müyesser edip, cennet-i a’lâda
tecellî-yi cemâliyle mesrûr ü muazzam
ve hitâb-i teklîmiyle müşerref ü mükerrem
eyleye.

Bi-lutfihî ve keremih.

III/3. DUÂÜ BÂKİ’L-MÜCTEHİDÎN VE ASHÂBİ’L-HADÎS

Razıya’llâhü ‘anhüm.

Ve ondan sonra
bâḳî-yi ashâb-i ictihâd
ve erbâb-i istinbâtın
ervâh-i mutahherelerine hezârân hezâr
dürûd ü tehiyyât-i verdiyyetü’n-nesemât
ve anberiyyetü’n-nefehât
ve dîn bâbında sa’ylerine göre az’af-i muzâaf-i hasenât
vâsıl ola.
Ve cümle-i
ulemâ-yi ehâdîs-i Nebeviyye
ve eshâb-i sünen-i Mustafeviyye;
nâḳilân-i ahbâr
ve râviyân-i âsârın
ervâh-i mukaddeseleri
envâr-i elfâz-i dürer-bâr-i Muhammediyye ile münevver
ve nesemât-i nefehât-i enfâs-i Ahmediyye ile muattar
ola.

İKİ HADİS ŞEYHİNE ÖVGÜ

Allah o ikisinden razı olsun.

Özellikle içlerinden şu
sünnet kandilliğinin iki kandili
    ve ümmet hanedanının iki feneri;
safa eyvanının iki ışık kaynağı,
    Mustafa ışığının iki yıldızı;
Peygamber'e ait söz mücevherlerin iki maden ocağı,
    Mustafa'ya has bilgilerin tatlı suyunun iki kaynağı;
Ahmed'e ait sözlerin iki derleyicisi,
    Muhammed'e ait sünnetlerin iki haznesi;
iki din direği
    ve Müslümanların iki dayanağı;
iki ululuk denizi incisi,
    iki mutluluk göğü yıldızı;
iki şeriat camisi kandili,
    iki hakikat kandili fitili;
din yollarının iki yolcusu,
    iki şeksizlik bilgilerinin öncüsü;
ululuk ocağının iki incisi
    ve resüllük madeninin iki mücevheri.

1

İMAM BUHARİ'YE ÖVGÜ

Allah sırrını kutsasın.

Birisi
muhaddisler efendisi,
    gelmiş geçmişlerin temel direği;
tartışmasız hadis başbuğu,
    oy birliğiyle hadis rivayet edenlerin en ulusu;
zahidlerin övünç vesilesi,
    âbidlerin öncüsü;

NA'TÜ ŞEYHAYİ'L-HADÎS

Razıya'llâhu anhümâ.

Husûsâ içlerinden şu
iki misbâh-ı mişkât-i sünnet
ve iki çırâğ-i hânedân-i ümmet;
iki şem'-i eyvân-i safâ
ve iki kevkeb-i nûr-i Mustafâ;
iki ma'den-i cevâhir-i kelimât-i Nebevî
ve iki menba'-i zülâl-i maârif-i Mustafevî;
iki câmi-i ehâdîs-i Ahmedî
ve iki mecma-i sünen-i Muhammedî,;
iki rükn-î dîn
ve iki imâd-i müslimîn;
iki dürr-i bahr-i izzet
ve iki necm-i semâ-yi devlet;
iki kandîl-i câmi-i şerîat
ve iki fetîle-i çırâğ-i haḳîkat;
iki mürşid-i mesâlik-i dîn
ve iki hâdî-yi maârif-i yaḳîn;
iki gevher-i kân-i celâlet
ve iki cevher-i ma'den-i risâlet.

1

NA'TÜ İMÂM BUHÂRÎ

Kaddesa'llâhü sirruh.

Birisi
seyyidü'l-muhaddisîn
ve senedü'l-evvelîne ve'l-âhırîn;
imâmü'l-hadîs ale'l-itlâḳ
ve şeyhü'r-rüvât bi'l-ittifâḳ;
fahrü'z-zühhâd
ve kidvetü'l-ubbâd;

insanlar arasında günahtan pek sakınanların ve çok ibadet edenlerin en seçkini,
Nebi *-Alah'ın esenliği üzerine olsun-* hadislerinin hastalıklarının tabibi;
o benzersiz *Câmiu's-sahîh* adlı eserin sahibi
ve o meşhur emsalsiz kitabın toplayıcısı;
ergin bir önder
ve olgun bir rehber
Abdullah'ın babası, İsmail'in oğlu Muhammed Buharî.

Allah İslam yolundaki emeklerini övgüye değer bulsun
ve cennette konağını yükseltsin.

O o hadis öncüsüdür ki,
Allah'ın kitabından sonra okunacak kitap onun kitabıdır,
ve o o nefesi kutludur ki,
surelerden sonraki ayırımlar yerine geçen, kitabının bölümleridir.
Ömrü Nebi'ye ait hadisleri anmakla,
zamanı Mustafa'ya ait sözleri tekrarlamakla;
her anı hadislerin doğrulanması fikrinde,
her saati sünnetlerin kaynağını bulma gayretinde
geçmiştir.
Hadis işinde öyle bir çabalayış çabaladı ki,
gelip geçmiş olanlar
o emeğe insaf ederler,
ve sünneti canlandırmakta öyle bir çalışış çalıştı ki,
kendisinden sonra gelenler
güçsüzlüklerini itiraf ederler.
Öyle bir kitap getirdi ki,
temiz kalp sahipleri
ve iyi niyet erleri
tecrübeyle bulmuşlardır ki,
baştan sona her ne istek için okunursa,
gerçekleşir,
ve her ne dilek için okunursa,
yerine gelir.
Her hasta için okunsa, sağlık verir;
her düşkün için okunsa, kuvvet verir.

zübdetü erbâbi'l-vera'i ve't-takvâ beyne'l-enâm
ve tabîbü ilelü ehâdîsi'n-Nebî -*'Aleyhi's-selâm*-;
sâhibü'l-Câmii's-sahîhi'l-me'sûr
ve câmi'u'l kitâbi'l-kerîmi'l-meşhûr;
el-imâmü'l-ekmel
ve'ş-şeyhu'l-mükemmel
Ebû Abdu'llâh Mevlânâ Muhammed bin İsmâîl el-Buhârî.

Şekkera'llâhü mesâ'iyehû fi'l-İslâm
ve bevve'e menzilehû fî dâri's-selâm.

O o şeyh-i hadîstir ki,
Kitâbu'llâh'tan sonra okunacak kitâb onun kitâbıdır,
ve o o mübârek-nefestir ki,
süverden sonra mefâsıl yerine onun ebvâbıdır.
Ömrü ehâdîs-i Nebeviyye'nin tezkârıyla
ve rûzigârı kelimât-i Mustafeviyye'nin tekrârıyla,
her lahzası ehâdîsin tashîhi fikrinde
ve her sâati sünenin isnâdı çalışığında
geçmiştir.
Hadîs emrinde bir sa'y ediş etti kim,
evvelîn ü âhırîn
o sa'ye insâf ederler,
ve sünnet ihyâsında bir çalışış çalıştı ki,
mütekaddimûn ü müteahhirûn
acizlerine i'tirâf ederler.
Bir kitâb getirdi ki,
erbâb-i safâ-yi taviyyet
ve eshâb-i hulûs-i niyyet
tecribe ile bulmuşlardır kim,
her ne niyyet için kim hatm oluna,
müyesser olur,
ve her ne maksûd için ki okuna,
mukadder olur.
Her hasta için okunsa, sıhhat verir;
her âciz için okunsa, kuvvet verir.

Her derde şifadır;
her hastalığa devadır.
Her belâya kalkan olur;
her kazaya karşı durur;
Hak -*Şanını yüceltir ve yükseltirim*-
onu ahiret belâlarından emin etsin;
ruhunu en yüksek makamda oturtsun.
Yeniden diriliş gününde Peygamber'le buluşsun;
cennet içinde de birlikte olsun.

Âmin, ey âlemlerin Rabbi.

2

İMAM MÜSLİM'E ÖVGÜ

Allah ondan razı olsun.

İkincisi
Nebi'ye ait sözler ve haberleri nakledenler içinde ikinci önder,
Mustafa'ya ait eserleri ve sünnetleri rivayet edenler arasında ikinci büyük er;
şeriate bağlı olanların rehberi,
tarikat yolunda gidenlerin göz bebeği;
resullük mücevherlerinin denizinin incisi,
ululuk âleminin göğünün parlak yıldızı;
ikinci Sahih'in sahibi, olgun önder,
ve üstünlükler sahibi yol gösterici er;
Hasan'ın babası, Müslim'in oğlu Haccâc'ın oğlu Mevlânâ Müslim el-Kuşeyrî en-Nîşâburî.

Allah ondan razı olsun.

O o hadis üstadıdır ki,
Buharî'nin *Câmi'* adlı kitabından sonra gelen ancak onun *Sahîh*'idir,
ve hadisçiler arasında, *Buharî* bir yana, değerli sayılan onun tashihidir.
O da hadiste iyi çalışmıştır;
hiç eksik bırakmayıp çok emek çekmiştir.
Hadislerin doğruluğunu belirlemekte,
sünnetleri ayıklayıp temizlemekte;

Her derde şifâdır,
ve her maraza devâdır.
Her belâya kalkan olur,
ve her kazâya karşı durur.
Hak -*Celle ve 'alâ*-
onu âhıret belâlarından emîn ede,
ve rûhunu maḳâm-i a'lâda mekîn ede.
Haşirde Peygamber ile haşr ola,
ve cennet içinde dahı bile ola.

Âmîn, yâ Rabbe'l-âlemîn.

2

NA'TÜ İMÂM MÜSLİM

Razıya'llâhü anhü.

İkincisi
imâm-i sânî-yi nâḳilân-i ehâdîs ü ahbâr-i Nebevî
ve şeyh-i sânî-yi râviyân-i sünen ü âsâr-i Mustafevî;
umde-i ashâb-i şerîat
ve makbûl-i erbâb-i tarîḳat;
dürr-i bahr-i cevâhir-i risâlet
ve düriyy-i semâ-yi âlem-i celâlet;
sâhibü's-Sahîhi's-sânî,
imâm-i kâmil
ve şeyh-i fâzıl,
Ebû'l-Hasan Mevlânâ Müslim bin Haccâc bin Müslim el-Kuşeyrî el-Nîşâbûrî.

Razıya'llâhü anhü.

O o şeyh-i hadîstir ki,
Câmi'-i Buhârî'den sonra hemîn onun *Sahîh*'idir,
ve erbâb-i hadîs arasında Buhârî'den geçicek mu'teber onun tashîhidir.
O dahı hadîste iyi çalışmıştır,
ve hîç eksik komayıp dürüşmüştür.
Ehâdîsi tashîh etmekte
ve süneni tenḳîh etmekte

ve dilden dile aktarılarak gelen bilgilerden doğru sonuca varmakta
    rivayet edenleri ortaya çıkarmakta,
bütün şartları gözlemiştir,
        ve her ne gerekse işlemiştir.
O sebeptendir ki,
onun *Sahîh*'i de beğenilir oldu;
        onun kitabı da rağbet buldu.
İki şeyhten biri oldu;
        herkesin kalbinde yeri oldu.
Hak Taâlâ
onun çektiği emeklere de birine binlerce iyiliklerle karşılık verip
    ve zahmeti için ahirette bin türlü güzellikle değerlendirip
değerli kitabının
bereketlerinin eserlerini
    ve tecellilerinin nurlarını
imanlı kimselerin kalplerinden kıyamete değin eksik etmesin.

III/4. ÖTEKİ HADİS BİLGİNLERİ İLE DİĞER DİN BİLGİNLERİNE ÖVGÜ

Allah hepsine rahmet eylesin.

Ve ondan sonra
geri kalan hadis ve sünnetle uğraşanların,
    din ve inanç yolu bilginlerinin,
tarikat şeyhlerinin
    ve şeriat ileri gelenlerinin
aziz ruhlarına
binlerce esenlik
    ve türlü türlü dua ve iyi dilek
ulaşsın.

ve esânidden ihrâc etmekte
ve rüvâtı istihrâc etmekte
tamâmî-yi şerâiti gözlemiştir,
ve her ne gerekse işlemiştir;
o sebebdendir ki,
onun *Sahîh*'i dahı mahbûb oldu,
ve onun kitâbı dahı mergûb oldu.
Şeyhaynın biri oldu,
ve cemî-i kulûbde yeri oldu.
Hak Taâlâ
onun sa'yine dahı birine hezâr iyilikler ile muḳâbele
ve zahmeti için âhırette bin türlü hüsn-i muâmele
edip,
kitâb-i kerîminin
berekâtı âsârını
ve tecelliyâtı envârını
kulûb-i ehl-i îmândan kıyâmete değin eksik etmeye.

III/4. DUÂÜ BÂKI'L-MUHADDİSÎN VE SÂİR ULEMÂİ'D-DÎN

Rahmetu'llâhi aleyhim ecma'în.

Ve ondan sonra
bâḳî-yi
eshâb-i hadîs ü sünnet
ve ulemâ-yi dîn ü millet,
meşâyıh-ı tarîkat
ve fuzalâ-i şerîatin
ervâh-i şerîfelerine
hezârân tahiyyet
ve envâ-i tekrîm ü rahmet
vâsıl ola.

BÜYÜK TARİKAT ŞEYHLERİ VE ŞANLI ALLAH DOSTLARINA ÖVGÜ

Allah sırlarını kutsasın.

Özellikle
şu temiz kalpliler
    ve şu bilinen veliler;
-ki kalp mülkünün şahları,
    gönül ilinin padişahları;
yürek tahtının önderleri,
    ruh ordularının serdarları;
can hastasının tabipleri,
    akıl çocuğunun edipleri;
dış görünüşçe ak sakallı erler,
    mana âleminde emirler;
Hak isteyenlerin rehberleri,
    tarikat erlerinin seçkin önderleri;
aşk kadehinden sarhoş olanlar,
    dostun güzelliğiyle aklını yitirenler;
elest şarabından yıkılıp kalanlar,
    yokluk âleminde var olanlar;
can meclisinde içki sunanlar,
    yokluk ilinde ayakta kalanlar;
gönül sahrasında başıboş dolaşanlar,
    aşk meyhanesindeki sultanlar;
Hak yıkıntısında şenlik kazananlar,
    dost eleminden sevinç duyanlar;
kutsallık bağının güzelleri,
    gönül kâbesinin ibadet erleri;
melekût ülkesinde dolaşanlar,
    ceberut havasında uçanlar;
kudret iline sefer edenler,
    ululuk sarayının çevresinde dolananlar;
melekler topluluğu içinde yer bulanlar,
    felekler tahtında oturanlar;
gök tahtında oturan başı göğe erenler,
    mutluluk bileğinde duran iri doğanlar;

NA'TÜ'L-MEŞÂYİHI'L-KİRÂM ve EVLİYÂİ'LLÂHİ'L-İZÂM

Kaddesa'llâhü esrârehüm.

Husûsâ şu
erbâb-i kulûb-i tâhire
ve ashâb-i vilâyet-i zâhire
-ki dil milkinin şâhları
ve gönül vilâyetinin pâdişâhları;
sîne serîrinin serverleri
ve rûh askerlerinin ser-leşkerleri;
cân hastasının tabîbleri
ve hıred tıflının edîbleri;
zâhir sûretin pîrleri
ve ma'nî âleminin mîrleri;
Hak isteyenlerin reh-berleri,
tarîḳat ehlinin mihterleri;
aşk câmının ser-hoşları,
dost cemâlinin bî-hûşları;
elest şarâbının mestleri,
nîstlik âleminin hestleri;
cân meclisinin sâḳîleri,
fenâ milkinin bâḳîleri;
gönül sahrâsının hayrânları,
aşk meykedesinin sultânları;
Hak harâbâtının ma'mûrları,
dost gussasının mesrûrları;
kuds bâğının şâhidleri,
gönül ka'besinin âbidleri;
melekût iḳlîminin sâirleri.
ceberût havâsının tâirleri;
kudret milkinin müsâfirleri,
izzet harîminin mücâvirleri;
melekler cavkınun enîsleri,
felekler tahtının celîsleri;
semâ serîrinin ser-efrâzları,
saâdet sâidinin şâh-bâzları;

safa çiçekliğinin gülleri,
    vefa ağaçlığının bülbülleri;
hakikat denizinde yüzenler,
    tarikat karasında seyahat edenler;
Hak kandilinin fitilleri,
    yoldan azanların delilleri;
şeriat yolunda yardımcı olanlar,
    hakikat yüzüne bakanlar;
tefrid göğünün yıldızları,
    tevhid sırrının dilsizleri;
dil bahçesinin papağanları,
    cennet çemenlerinin tubaları;
marifet hazinesinin viraneleri,
    ilim şehrinin haneleri;
tevhid denizine dalanlar,
    o tek hâkimin sarayına girmeye yol bulanlar;
kıdem ülkesinde gezenler,
    belirip ortaya çıkma ilinde uçanlar;
hikmet feleğinin güneşleri,
    kudret göğünde ay eşleri;
göğüs [= kalp] sofasında oturan üst rütbeliler,
    gönül bahçesinde açan çiçekler;
can artçılarına yol gösterenler,
    beden bineklerini yedenler;
gönül evinin lambaları,
    aşk fenerinin yağları;
akıl ilinin yağmacıları,
    can buyrultusunun damgacıları;
kalp fermanını yazanlar,
    gönül kitabını notlayanlar;
atılganlık meydanının atlıları,
    kendini dizginleme sahrasının ustaları;
yöneliş yayını gerenler,
    kıskançlık ateşini söndürenler;
çaba atının binicileri,
    Hak menzilinin isteklileri;

safâ gülistânının gülleri,
vefâ bostânının bülbülleri;
haḳîkat bahrinin sebbâhları,
tarîḳat berrinin seyyâhları;
Hak çırâğının delîlleri
ve yoldan azanların delîlleri;
şerîat yolunun nâsırları
ve haḳîkat yüzünün nâzırları;
tefrîd göğünün yıldızları,
ve tevhîd sırrının dilsizleri;
dil ravzasının tûtîleri
ve cennet çemenlerinin tûbîleri;
ma'rifet gencinin vîrâneleri
ve ilim şehrinin hâneleri;
vahdet denizinin gavvâsları
ve Malikü'l-mülk hareminin hâsları;
kıdem iḳlîminin seyyârları
ve hudûs mülkünün tayyârları;
hikmet feleğinin âfitâbları
ve kudret semâsının mâhitâbları;
sadr sofasının sadrları
ve dil gülşeninin nevrleri;
cân sâkalarının hâdîleri
ve ten nâkalarının hâdîleri;
gönül hânesinin çırâğları
ve aşk çırâğının yağları;
akl ilinin yağmâcıları
ve cân berâtının damgâcıları;
dil menşûrunun münşîleri
ve gönül kitâbının muhaşşîleri;
azim meydânının fârisleri
ve hazim sahrâsının mümârisleri,
himmet kavsinin râmîleri
ve gayret hümeyyâsının hâmîleri;
cidd atının râkibleri,
Hak menzilinin tâlibleri;

aşk deryasının tek incileri,
özlem ateşinin pervaneleri;
muhabbet derdinin avareleri,
sevgi yolunun biçareleri;
yokluk sarayının gece bekçileri,
hiçlik şehrinin kapıcıları;
gam pazarının müşterileri,
dost yolunun yükü hafifleri;
ilim mücevherinin sarrafları,
kesin bilgi sırlarının kâşifleri;
gizli bilgi cevherlerinin madenleri,
belli bilgiler hazinesinin mahzenleri;
incelikler çeşmelerinin kaynakları,
gerçekler denizlerinin kavşakları;
riyazet köşesinde kendiyle başbaşa kalanlar,
bu çokluk dünyasında tek başına oturanlar;
varlık ilinin talancıları,
ezel mutfağının aşçıları;
can evine hizmet edenler,
beden lezzetini mat edenler;
Hak arşını yüklenip taşıyanlar,
dindarlar arasında adı sanı olmayanlar
olup;
her biri bir uzlet köşesinde,
görünüşte zavallı ve güçsüz, manada güçlü ve izzette
olup;
gönül sarayını taht yeri edinip,
can şehrinde otağ dikip;
ruh ordusunu İsrailoğulları gibi hizmetçi,
akıl kuvvetlerini Musa'nın kavmi gibi yardımcı
eyleyip;
nefis Firavun'unu yere serip
ve kalp Musa'sını üstün getirip;
sapıklık Haman'ını rezil rüsva edip,
hidayet Harun'unu şanlı vezir edinip;

aşk deryâsının dür-dâneleri
ve şevḳ odunun pervâneleri,
muhabbet derdinin âvâreleri
ve meveddet yolunun bî-çâreleri,
yokluk sarâyının nigehbânları
ve adem şehrinin pâsübânları,
gam bâzârının hırîdârları
ve dost yolunun sebük-bârları;
ilim gevherinin sarrâfları,
yaḳîn esrârının keşşâfları;
maârif cevherlerinin ma'denleri,
avârif gencînesinin mahzenleri;
letâif çeşmelerinin menba'ları,
haḳâyıḳ denizlerinin mecma'ları;
riyâzat kûşesinin halvetîleri,
bu kesret âleminin vahdetîleri;
vücûd ilinin târâşçıları
ve ezel matbahının aşçıları,
dil hânesinin hâdimleri
ve ten lezzetinin âdimleri;
Hak arşının ḥâmilleri,
dîn ehlinin ḫâmilleri
olup;
her biri bir kûşe-i uzlette,
zâhirî fakr ve ma'nîde izzette
olup;
gönül sarâyını tahtıgâh
ve cân mısrında bârıgâh
edinip;
rûh askerini Benî-İsrâîl-vâr hadem
ve akıl kuvâsını kavm-i Mûsâ gibi haşem
eyleyip;
nefs fir'avnını makhûr
ve kalb Mûsî'sini mansûr,
dalâlet Hâmân'ını zelîl ü nâ-be-kâr,
hidâyet Hârûn'unu vezîr-i kâmgâr
edip;

nefis vesveseleri ordusunu
kıptî gibi bozguna uğratıp
    ve şeytan vehimlerinin askerî gücünü
    kovarak aşağılayıp;
yokluk denizinde boğup,
    hiçlik deryasında yok edip;
"*Ölmeden önce ölünüz.*" hükmüyle
bedeni yaşatan güçleri öldürüp,
    nefsin direnen güçlerini sindirip;
şehvet arzularını bir yana atıp,
    doyumsuzluk iplerini koparıp;
öfke kamçılarını atıp,
    kıskançlık damarlarını kesip;
açgözlülük gözünü yumup,
    adalet elini yuyup;
arzu havasından uçup,
    dünya boşluğundan geçip;
izzet sarayını yıkıp, sele verip,
    varlık binasını yıkıp, yele verip;
dünya şarabına kanmayıp,
    lezzet şarabına aldanmayıp;
nefis gururuna dayanmayıp,
    beden huzuruna güvenmeyip;
bu suret süsüne püsüne bakmayıp,
    bu görünüş çekiciliğine akmayıp [= gönül vermeyip];
hırs yoluna seğirtmeyip,
    nefsin dediğine uymayıp;
ömrü kalıcı sanmayıp,
    dünyaya el sunmayıp;
kendisini ölmüş bilip, ölüler yerine koyup
    ve bu âlemi kendine yalnızca berzah yerine sayıp;
yattığı yeri gör [= mezar] sanıp
    ve kendini kör sanıp;
dirliğini yok oluş bilip,
    varlığını tükeniş bilip;
bedenini toprak olmuş,
    uzuvlarını harap olmuş;

vesâvis-i nafsâniyye leşkerini
kıbtî-vâr
ve evhâm-i şeytâniyye askerini
matrûd ü hâr
fenâ bahrinde gark
ve adem denizinde müstağrak
kılıp;
"*Mûtû kable en temûtû*"[15] hükmü ile
kuvâ-yi hayvâniyyeyi öldürüp
ve merede-i nafsâniyyeyi sindirip;
şehevât ârzûlarını koyup,
tûl-i emel iplerini üzüp;
gazab kamçıların atıp
ve hased damarların kesip;
tama' gözünü yumup
ve adâlet elini yuyup;
hevâ havâsından uçup
ve dünyâ fezâsından geçip;
izzet sarâyını yıkıp, sele verip,
vücûd binâsını yakıp, yele verip;
dünyâ serâbına inanmayıp,
lezzet şarâbına aldanmayıp;
nefis gurûruna dayanmayıp,
beden sürûruna güvenmeyip;
bu sûret ârâyişine bakmayıp,
bu zâhir âlâyişine akmayıp;
hırs yoluna yelmeyip,
nefis dediğine uymayıp;
ömre baḳâ sanmayıp,
dünyâya el sunmayıp;
hemîn kendini ölmüş bilip, emvât yerine tenzîl ü taksîr edip
ve bu âlemi hemîn kendine berzah yerine farz u takdîr edip;
yattığı yeri gûr
ve kendizini kûr;
hayâtını memât,
vücûdunu fevât;
tenini türâb,
a'zâsını harâb;

güçlerini bitip tükenmiş,
    kuvvetlerini yok olmuş
sayıp;
bağrını kabir,
    göğsünü mezar
yerine koyup;
her saat
gönül gözünü açıp,
    aşk kadehinden içip;
can bağını aydınlatıp,
    kalp meclisini gül bahcesine döndürüp;
kalp payitahtını arıtıp,
    beden cübbesini parçalayıp;
Hak uğruna çalışıp,
    gayrısını kalpten atıp;
iki cihanı nal gibi savurup,
    iki dünyayı hiçe satıp;
beden Tur'una tecellâya çıkıp,
    gönül sahrasını temaşaya varıp;
kutsallık ülkesine yönelip,
    bilinmezlik âlemini dolaşıp;
Sîmurg iline kanat açıp,
    Ankâ gibi Kaf'tan uçup;
Câbülkâyı yaylak edip,
    Câbülsâyı kışlak kılıp;
dış gözde bu suret âleminden görünüp,
    mana yönünden bilinmezlik ülkesinde bulunup;
bilinmezlik âlemi erleriyle sırdaş
    ve kutsallık ülkesi sakinleriyle yoldaş
olup,
dış görünüşçe yoksullar ve iç bakışça şahlar,
    kılık kıyafetçe kullar ve manada padişahlar.

kuvâsını sâkıt,
kuvvetini fâkıd;
sadrını kabr,
sînesini sin fikr
edip;
her sâat
gönül gözünü açıp
ve aşk câmından içip;
cân bâğını rûşen
ve dil meclisini gülşen
edip;
dil tahtıgâhını pâk
ve beden cübbesini çâk
edip;
Hak gayretini sürüp,
gayrını dilden sürüp;
kevneyni na'l-vâr atıp,
iki cihânı hîçe satıp;
ten tûruna tecellâya çıkıp,
gönül sahrâsına temâşâya varıp;
kuds milkine cevlân edip,
gayb âlemin seyrân edip;
Sîmurg iline per açıp,
Anḳâ gibi ḳâf'tan uçup;
Câbülkâyı yaylak edip,
Câbülsâyı kışlak kılıp;
zâhir gözde bu sûret âleminden görünüp,
ma'nâ yüzünde gayb iḳlîminde bulunup;
ricâl-i gayb ile hem-râz
ve nüfûs-i kuds ile dem-sâz olup;
zâhirde fukarâ ve bâtında şâhlar,
sûrette reâyâ ve ma'nîde pâdişâhlar-.

Beyitler

Bunlar adsız sansız şanlılar şerefliler
Küçük büyükler ve alçak yüksekler

Bunlar namı nişanı kalmamış namlılar
Bunlar mutluluk nedir bilmeyen mutlular

Bunlar bahtsız ve parasız pulsuz bahtiyarlar
Bunlar tacı tahtı olmayan başı taçlılar

Tek başına oturup da sultanlarla bir arada oturanlar
Yalnız yaşayıp da ülkeleri elinde bulunduranlar

Yokluk yolunun konaklarını bilenler
Kıdem meclisinde terennüm edenler

Tanrı yolunda kaybolanların rehberleri
Hz. Mustafa'nın gönlü ışığının fenerleri

Safa sarayını kurup düzenler
Vefa cihanını ülke edinenler

Din gülistanında huzur bulanlar
Kesin bilgi yüzünü bezeyip süsleyenler

Emel burcunun yıldızlarını tanıyanlar
Emel kutusunun mücevherlerini satanlar

Elest şarabını sabah vakti yudumlayanlar
Memur âmirler ve aklı gitmiş akıllılar

Allah sırlarını kutsasın
ve dünyaya saçtıkları ışıkları arttırsın;
ölmüş olanlarının ve yaşayanlarının ziyaretiyle müminleri rızıklandırsın,
ve niyetlerinin güzelliklerinin bereketlerini halk üzerinde devamlı kılsın.

Hak -*Yüceliğini kutsarım*- dünya durdukça
onların himmetlerinin etkileriyle âlemi dipdiri ve uyanık kılıp
ve ruhaniyetlerinin ışıklarıyla cihanı apaydınlık edip;
düzenleri sebebiyle yeri göğü düzenli tutup,
dualarının bereketleriyle insanoğluna zenginlik sunup;

Ebyât

Bular ser-firâzân-i kûtâh-dest
Büzürgân-i hurd ü bülendân-i pest

Bular nâmüdârân-i güm-kerde-nâm
Bular kâmgârân-i nâ-dîde-kâm

Bular bahtiyârân-i bî-baht ü raht
Bular tâcidârân-i bî-tâc ü taht

Selâtîn-nişânân-i halvet-nişîn
Eḳâlîm-gîrân-i uzlet-nişîn

Menâzil-şinâsân-i râh-i adem
Terennüm-nüvâzân-i bezm-i kıdem

Delîlân-i güm-râh-i râh-i Hudâ
Çırâgân-i nûr-i dil-i Mustafâ

İmâret-künân-i sarây-i safâ
Vilâyet-künân-i cihân-i vefâ

Safâ-dâdegân-i gülistân-i dîn
Arâyiş-künân-i cemâl-i yaḳîn

Kevâkib-şinâsân-i bürc-i emel
Cevâhir-fürûşân-i dürc-i emel

Sabûhî-künân-i şarâb-i elest
Emîrân-i ma'mûr ü hûşyâr-i mest

Kaddesa'llâhü esrârehüm
ve efâza 'ale'l-'âlemîne envârehüm
ve metti'i'l-müslimîne bi-ziyâreti ahyâihim ve emvâtihim
ve edâme ale'l-enâmi berekâti mehâsini niyyâtihim.

Hak -*Tebâreke ve Ta'âlâ*- dünyâ durdukça
onların himmetleri âsârı ile âlemi ma'mûr
ve rûhâniyyetleri envârı ile cihân içini pür-nûr;
nizâmları sebebi ile yeri gögü muntazam
ve duâları berekâtı ile benî-âdemi muğtenem;

varlıklarının nimetiyle cihanı nimetle doldurup,
zatlarının şerefiyle dünya halkına esenlik sunup;
onların sebebiyle her dem Hak katından bahşişler,
onların vasıtasıyla her an Tanrı kapısından iyilikler;
onların elinden daima kutsallıklar ülkesinden destekler,
onların eşiğinden Tanrısal bereketler
insanlardan eksik olmayıp;
gönül erlerinin gönüllerine içlerinin safalarından safalar,
keşif sahiplerinin sırlarına ruhlarının nur saçıcılığından ziyalar;
arınmış gönüllere cihanı gösteren aynalarından görülmedik görüntüler
ve temizlenmiş yüreklere tertemiz ruhlarından şeksiz işkilsiz bilgiler
durup eksilmeksizin artsın ve ulaşsın.

a. ŞEYHLER ŞEYHİ ŞEYH İBN-İ VEFA HAZRETLERİ'NE ÖVGÜ

Allah onun şerefli varlığıyla müslümanları nimetlendirsin

Özellikle içlerinden
şu arı sili insan
-ki zamanımıza kutup olmuş, felek kulpu elinde-
ve şu ışıl ışıl ışıyan can
-ki iki âlemi temaşa eder, gök topu önünde-;
şu şanlı şerefli varlık
-ki cihan bağına güzellik katmış-,
şu kıymetli yaratık
-ki yaratıklar âlemini bezek bezek etmiş-;
şu pak ruh -ki beden ilişkisini azaltmış-,
şu saf kalp -ki nefis sıfatlarını arıtmış-;
şu beşer -ki beşeriyetten kurtulmuş-,
şu ölümlü -ki Hak ile ebedî dirlik bulmuş-;
şu pehlivanlar pehlivanı
-ki şehvet zincirlerini dağıtmış-,
şu yiğitler aslanı
-ki nefis ejderhasını alt etmiş-;

vücûdları ni'meti ile cihânı dolu ni'met
ve zâtları şerefi ile âlem halkına rahmet
edip;
onların sebebi ile her dem mevâhib-i rahmâniyye
ve onların vâsıtası ile her nefes avâtıf-i sübhâniyye;
onların yedinden dâimâ emdâd-i rûhâniyye
ve onların eşiğinden her vakit füyûz-i Rabbâniyye
nev'-i insândan eksik olmayıp;
erbâb-i kulûb kalblerine safâ-yi bâtınlarından safâlar
ve eshâb-i küşûf sırlarına nûrâniyye-i revânlarından ziyâlar;
mücellâ olmuş gönüllere âyine-i cihân-nümâlarından nuḳûş-i gayb
ve müzekkâ olmuş hâtırlara ervâh-ı mutahherelerinden ulûm-i lâ-rayb
mütevâtir ü mütevâlî fâiz ü vâsıl ola.

a. NA'TÜ HAZRETİ ŞEYHU'L-MEŞÂYİH ŞEYH İBNİ'L-VEFÂ

Mette'a'llâhü'l-müslimîne bi-vücûdihi'ş-şerîf

Husûsâ içlerinden
şu zât-i mutahher
-ki zamânımıza kutb olmuş, felek kulpu elinde-,
ve şu revân-i münevver
-ki dü kevni temâşâ eder, çarh topu önünde-;
şu vücûd-i şerîf
-ki cihân bâğına zîb ü fer vermiş-,
şu unsur-i latîf
-ki âlem-i anâsıra zîver vermiş-;
şu rûh-i pâk -ki ten alâkasını azaltmış-,
şu kalb-i sâf -ki nefis sıfâtını arıtmış-;
şu beşer -ki beşeriyyetten fenâ bulmuş-,
şu fânî -ki Hakk ile baḳâ bulmuş-;
şu merd-i pehlevân
-ki şehevât zincîrlerini üzmüş-,
şu şîr-i merdân
-ki nefis ejdehâsını basmış-;

şu Halil'ce dost, içtenlikli
-ki ahilik ülkesine şah olmuş-,
şu Yusuf tabiatlı
-ki gönül şehrine padişah olmuş-;
şu Musa sıfatlı
-ki nefis firavununu boğmuş-,
şu Kelim hamiyetli
-ki tabiat buzağısını yakmış-;
şu Mesih üfürüklü -ki her dem bilmezlik ölülerini diriltir-,
şu İsa soluklu -ki durmaksızın gönül hastalıklarını iyileştirir-;
şu Mustafa huylu -ki iyiliği âleme erişmiş-,
şu Muhammed yaradılışlı -ki halkı güzel ahlâk ile elde etmiş-;
şu Bayezit vakitli -ki âriflere önder olmuş-,
şu Cüneyt zamanlı -ki zahidler arasında eşsiz bir er olmuş-;
şu Rabb'e ait sırları bilici
-ki ilmi yalnızca Hak ilmi olmuş-,
şu nurlu yolcu
-ki mutlak varlık aynası olmuş-;
şu gönülden bağlı gönül veren
-ki gönül verdiğinin rızası rızası olmuş-,
şu sevdiğiyle bütünleşmiş seven
-ki sevgi yolunda varlığı tükenmiş-;
şu bilgisini yaşayan bilgin -ki şeriat tahtına sultan olmuş-,
şu yol gösterici şeyh -ki tarikat yolcularına han olmuş-;
şu yüreği arı duru sufi -ki safa denizinde boğulmuş-,
şu âbid zahid -ki ibadet nuru içinde kaybolmuş-;
söz ettiğim o kişi
faziletli tarikat önderi
ve ergin yol rehberi;
İlahî marifetlere eşme,
sabah vakti sırrını bilen bir özge;
gerçekler gizlenen bir hazne,
içinde incelikler toplanan bir daire;
ruhlar dünyası bilgilerinin ocağı,
gizli sırların kaynağı;
maddî heykellerden kurtulmuş,
manevî tapınaklara ulaşmaya yol bulmuş;

şu Halîl-hullet
-ki fütüvvet iḳlîmine şâh olmuş-,
şu Yûsuf-sîret
-ki gönül mısrına pâdişâh olmuş-;
şu Mûsî-sıfat
-ki nefis firavununu gark etmiş-,
şu Kelîm-hamiyyet
-ki tabîat iclini hark etmiş-;
şu Mesîh-dem -ki her dem cehl emvâtını ihyâ eder-,
şu Îsî-nefes -ki dâim gönül marazlarına şifâ eder-;
şu Mustafâ-hû -ki lutfu âleme ermiş-,
şu Muhammed-hulk -ki halkı hulk ile tutmuş-;
şu Bâyezîd-vakit -ki âriflere server olmuş-,
şu Cüneyd-zamân -ki zühd ehline mihter olmuş-;
şu ârif-i rabbânî
-ki ilmi hemîn ilm-i Hak olmuş-,
şu sâlik-i nûrânî
-ki âyine-i vücûd-i mutlak olmuş-;
şu âşık-ı sâdık
-ki ma'şûkı rızâsı rızâ olmuş-,
şu muhibb-i muvâfık-
-ki muhabbet yolunda fenâ bulmuş-;
şu âlim-i âmil -ki şerîat tahtına sultân olmuş-,
şu şeyh-i mürşid -ki tarîḳat ehline hân olmuş-;
şu sûfî-yi sâfî -ki safâ bahrine gark olmuş-,
şu zâhid-i âbid -ki ibâdet nûruna müstağrak olmuş-;
a'nî
şeyh-ı fâzıl
ve mürşid-i kâmil;
menba-i maârif-i İlâhî
ve mahrem-i râz-i subhıgâhî;
mecma-i haḳâyıḳ
ve müstecmi-i deḳâyık;
ma'denü'l-ulûmi'r-rûhâniyye
ve yenbûu'l-esrâri's-sübhâniyye;
el-münselihu ani'l-heyâkili'n-nâsûtiyye
ve'l-mütevassılü ile's-sübühâti'l-lâhûtiyye;

kutsal ışıkların doğduğu yön,
insana has olgunlukların buluştuğu mekan;
gerçeğe ulaşmak için yol arayanlara övünç vesilesi,
doğruyu bulmak için ince ince araştıranların gözünün feri;
ârifler beyi,
âşıklar delili;
sünneti yaşatan,
sonradan katılanı sürüp atan;
Hak yolunun davetçi eri,
halk için Allah'ın delili;
dinle ilgili güç meseleleri açıklayıcı,
kesin bilgi ile ilgili zor düğümleri çözücü;
şeriat ve tarikat sancaklarını taşıyan önder,
hakikat sırlarının inceliklerini kavrayan er;
Tanrı dostlarının göz bebeği,
arı duru yol erlerinin yüzünün parlaklığı;
irfan kadehini içmiş,
bağışlanma elbisesini giymiş;
marifet vadilerine ulaşmış,
iyilik ve bağış düşüncelerinde yektalaşmış;
ululuk nurlarıyla yanmış,
güzellik tecellilerine bulanmış;
Hz. Muhammet kaynaklı veliliğin niteliğini gösteren,
Peygamber'in sahip olduğu ilim ve ahlak zenginliğine mirasçı olan;
gerçeği araştırma göğünün güneşi,
derin düşünme göğünün ay eşi;
doğru yol erlerinin önderi,
dostluk tahtının serveri;
din yollarındaki yolcuların öncüsü,
şeksiz bilgi illerini elde bulunduranların yöncüsü;
şeriat bahçesinin çeşmesi,
tarikat çemeninin bereketi;
o amel ve ilim kâbesi,
o günahtan sakınma ve yavaşlık kıblesi;
o şeksiz şüphesiz bilgiye ulaşan,
o yeri belirsiz yalnızlık evinde oturan;

mehbitu'l-envâri'l-kudsiyye
ve câmiu'l-kemâlâti'l-insiyye;
fahru'l-muhaḳḳiḳîn
ve zübdetü'l-müdeḳḳiḳîn;
sultânü'l-ârifîn,
burhânü'l-âşıḳîn;
muhyi's-sünne,
ḳâmiu'l- bid'a;
ed-dâî ile'l-Hak,
hüccetü'llâhi ale'l-halk;
midfâü'l-mu'zilâti'd-dîniyye,
hallâlü'l-müşkilâti'l-yaḳîniyye;
imâmu alemeyi'ş-şerîa ve't-tarîḳa,
kâşifü gavâmizi esrâri'l-haḳîka;
kurra-i ayn-i evliyâ
ve gurra-i rûy-i asfiyâ;
nûşende-i ke's-i irfân,
pûşende-i libâs-i gufrân;
vârid-i evdiye-i maârif,
fârid-i endîşe-i letâif;
sûhte-i sübühât-i celâl,
âmîhte-i tecelliyât-i cemâl;
muzhir-i vilâyet-i Muhammediyye,
vâris-i ulûm ü ahlâk-i Nebeviyye;
şems-i semâ-yi tahḳîḳ
ve mâh-i âsümân-i tedḳîḳ;
server-i ehl-i hidâyet,
sultân-i serîr-i vilâyet;
muktedâ-yi sâlikân-i mesâlik-i dîn,
pîşvâ-yi mâlikân-i memâlik-i yaḳîn;
çeşme-i gülzâr-i şerîat,
bârân-i sebzezâr-i tarîḳat;
o ka'be-i amel ü ilm,
o kıble-i vera' u hilm;
o sâhib-yaḳîn-i bî-gümân,
o halvet-nişîn-i bî-nişân;

o âşıkların toplandıkları yerde ışık,
    o sadıkların gecesinde sabahki aydınlık;
o mücahede meydanında dövüşçü,
    o müşahede eyvanında hazır bekleyen öncü;
o hidayet işliğinde iş gören,
    o inayet otağında oturan eren;
o tefrid çölünde yürüyen,
    o tevhid denizinde yüzen;
din ve diyanet tacının incisi,
    ilim ve emanet güzelinin süsü;
İlahî nurların doğuş yönü,
    sınırsız sırların saklandığı gömü;
gönül erlerinin arkadaşı,
    bilinmezler sarayının sırdaşı;
din göğünün ayı,
    şeriat ilinin beyi;
ruh âleminin ışığı,
    gönül baharının çiçeği;
şeriat bağının bağcısı,
    hakikat şehrinin kapıcısı;
can isteyenin canı,
    cinler ilinin hanı;
ilahlık sırlarını elde etmiş özge ergin,
    tanrılık bilgilerine ulaşmış bilgin;
sermayesi zevk ve safa,
    vefa çocuğu Hazret-i Şeyh Ebul-vefa.

Dünya eserlerinin bereketiyle şenlensin
ve ahiret yurdu, nurlarının yayılışıyla değerlensin.

Beyitler

Cümle âlemin şeyhi, Tanrı dostlarına ışık saçıcı
Hak mürşidi, arı duru yol erlerine önder ve başçı

Yedi iklimin öncüsü ve âlemlerin biricik özü
Yüce kata ulaşmış er, âriflerin güzel yüzü

o şem'-i mehâfil-i âşıḳân,
o subh-ı şebistân-i sâdıkân;
o mübâriz-i meydân-i mücâhede,
o mühâzır-i eyvân-i müşâhede;
o âmil-i kârgâh-i hidâyet,
o kâmil-i bârıgâh-i inâyet;
o seyyâh-i bâdiye-i tefrîd,
o sebbâh-i bahr-i tevhîd;
gevher-i tâc-i dîn ü diyânet,
zîver-i şâhid-i ilm ü emânet;
maşrık-i envâr-i İlâhî,
ve mahzen-i esrâr-i nâ-mütenâhî;
mahbûb-i erbâb-i kulûb,
mahrem-i halvet-hâne-i guyûb;
dîn göğünün mâhı,
şer' iḳlîminin şâhı;
rûh âleminin nûru,
gönül bahârının nevri;
şerîat bâğının bâğubânı,
ve haḳîkat şehrinin pâsübânı;
cân isteyenin cânı,
cân milkinin hânı;
şeyh-i Rabbânî
ve âlim-i Samedânî;
sâhibü'z-zevḳi ve's-safâ,
Hazret-i Şeyh Ebû'l-Vefâ ibnü'l-vefâ.

Lâ zâleti'd-dünyâ maʾmûreten bi-berekâti âsârihî
veʾl-uhrâ mergûbeten bi-ifâzati envârihî.

Ebyât

Şeyh-i âlem âfitâb-i evliyâ
Mürşid-i Hak muktedâ-yi asfıyâ

Şeyh-i heft iḳlîm ü kutbü'l-âlemîn
Vâsıl-i Hazret cemâlü'l-ârifîn

Temkîn ve baḳâ erlerinin rehberi
Tecrîd ve ve fenâ yolcularının önderi

Yüreği yanık yolculara teselli veren
Dua şehbeytinin sırlarını bilen

Gerçeğe yöneliş Kâbesi ve arınma Kudüsü
Makamının baş dayanağı hoşnutluk mertebesi

Sır düzlüğü arsasında ünlü ve usta binici
Hem açık, hem gizli yönden sivrilmiş öncü

Âleme rahmettir uyanık gönlü
Hak yolunda doğru yoldur yolu

Din yolunda yürüyenlere rehber olmuş o
Abdal ve evtâda önder olmuş o

Âbıhayat, gönlü denizinin bir damlası
Devşirdiği, Hızır gibi ledün bilgisi

Yönelişinin atı gezindiğinde
İki cihan bir düzlük olur önünde

O Muhammed huylu ve İsa mertebeli er
Din ülkesi içinde muhteşem rehber

Pak canı doğruluk madenidir ve safa
Huda eyvanını aydınlatan ışık, İbni Vefa

b. YALVARIŞ VE YAKARIŞ SUNUMU

Ey gözlerin nuru,
    ey gönüllerin süruru;
başımızın tacı,
    gönül erinin miracı;
gönül evinin ışığı,
    dil hastasının ilacı;
dert ehlinin arkadaşı,
    aşk avaresinin yoldaşı;
yol isteyenin delili,
    hidayet kandilinin fitili;

Kıdve-i erbâb-i temkîn ü baḳâ
Zübde-i eshâb-i tecrîd ü fenâ

Dil-nüvâz-i tâlibân-i cân-güdâz
Vâkıf-i esrâr-i şeh-beyt-i niyâz

Ka'be-i tahḳîḳ u kuds-i ıstıfâ
Rükn-i evveldir maḳâmından rızâ

Şeh-süvâr-i arsa-i meydân-i râz
Zâhir ü ma'nî yüzünde ser-firâz

Rahmet-i âlem dil-i âgâhıdır
Hak yolunda istıḳâmet râhıdır

Sâlikân-i dîne üstâd olmuş ol
Kıdve-i abdâl ü evtâd olmuş ol

Âb-i hayvân katre-i bahr-i dili
Hızr-veş ilm-i ledünnî hâsılı

Çün semend-i himmeti cevlân urur
Dü cihân önünde bir meydân olur

Ol Muhammed-sîret ü Îsî-kadem
Milk-i dîn içre emîr-i muhteşem

Cân-i pâki ma'den-i sıdk u safâ
Şem'-i eyvân-i Hudâ İbnü'l-vefâ

b. ARZ-I TAZARRU'U NİYÂZ

Ey gözlerin nûru,
ey gönüllerin sürûru;
başımızın tâcı,
ehl-i dilin mi'râcı;
gönül hânesinin ziyâsı,
dil hastasının şifâsı;
derd ehlinin enîsi,
aşk âvâresinin celîsi;
yol isteyenin delîli,
hidâyet çırâğının delîli;

gönül tahtının hanı,
kalp tahtının sultanı;
can ülkesinin sığınağı,
gönül şehrinin başbuğu;
hayret denizine gark olana el uzatan,
sapıklık vadisinde serilip kalanı kaldıran;
azmışlara yol gösterici,
az isteyene bol gösterici;
isteklileri erdirici,
istemeden buldurucu;
şeyh diyene erişici,
dost diyene yetişici;
bilmeyene bildirici,
görmeyene gördürücü;
tatmayanı doyurucu
içmeyeni kandırıcı;
Hak sarayının kapıcısı,
gönül evinin yapıcısı!
Ey cihanın önderi,
ey insanların ve cinlerin serdarı!
Ey âleme önderlik eden,
ey insanoğluna doğru yolu gösteren!
Hayret denizine battım,
beni oradan sen kurtar;
dünya pisliklerine bulandım,
içimden onu sen çıkar.
Şehvet karanlıkları içimi dışımı sardı;
dünya sevgisi dışımı içimi doldurdu.
İçimde bir ateş var,
uzaktan görürüm; gah yanar, gah söner;
yüreğimde bir dert var,
bir bucakta durmuş; gah parlar, gah siner;
ne beni yakıp tamamen yok eder;
ne de tamamiyle bırakıp gider.

dil tahtının hânı
ve sîne serîrinin sultânı;
cân iḳlîminin penâhı,
gönül şehrinin şehinşâhı;
hayret denizine gark olanın elin elıcı,
dalâlet vâdîsinde kalanı kaldırıcı;
azmışlara yol gösterici,
az isteyene bol gösterici;
tâlibleri ergirici,
istemeden buldurucu;
şeyh diyene erişici,
dost diyene yetişici;
bilmeyene bildirici,
görmeyene gördürücü;
tatmayanı doydurucu,
içmeyeni kandırıcı;
Hak sarâyının kapıcısı,
gönül evinin yapıcısı!
Ey muktedâ-yi cihân,
ey makbûl-i ins ü cân!
Ey şeyh-i âlem,
ey mürşid-i benî-âdem!
Hayret denizine gark oldum,
beni ondan sen kurtar;
dünyâ âlâyişine müstağrak oldum,
içimden onu sen çıkar.
Şehevât zulümâtı içim taşım aldı;
dünyâ hevâsı zâhirim bâtınım tuttu.
İçimde bir od var,
ıraktan görürüm; gâh işler, gâh söyünür;
yüreğimde bir derd var,
bir bucakta durmuş; gâh yanar, gâh söyünür;
ne beni yakıp tamâm ifnâ eder;
ne bi'l-külliyye bırağıban terk eder.

Her yıl umarım
ki gelecek yıl düzeleyim;
    her engeli düşünürüm
    ki bu gidince kendime çeki düzen vereyim;
ama ömür uzadıkça hâlim beter oldu;
        gün geçtikçe engeller artar oldu.
Yiğitlikte heves çoksa,
aşk da çoktu;
        yaşlılıkta şehvetler eksildiyse,
        yetersizlik fazlalaştı.
Bir nefis ki kırk yıl rahata alışır,
ağır kulluğa nasıl razı olur;
        bir gönül ki içi istekle dolar,
        nasıl olur da yalnızlıkta safa bulur?
Hiç bilmiyorum
ki neyleyeyim;
        hiç düşünemiyorum
        ki nasıl edeyim.
Bana elini uzat, yersiz-yurtsuz ve kimsesiz kaldım;
        bana çare bul, çaresiz kaldım.
Bir gün gelir,Tanrı katından yardım erişir diye ummaktayım,
ah eğer erişmezse;
        gün olur, Rab katından destek yetişir sanmaktayım,
        vah eğer yetişmezse.
Vay benim hâlime, eğer bu hâlde kalacak olursam;
        toprak bildiğime, eğer sözde kalacak olursam.
Eğer senden yardım erişmezse
işim bitti,
        ve eğer lutfun elimden tutmazsa,
        yüküm yetti.
Öyle bir Mesih soluklusun ki, âleme dirlik verirsin;
        demidir, ben kuluna da bir soluğun erişsin.
Öyle bir İsa nefeslisin ki, her hastaya sağlık verirsin;
        vaktidir, ben hastaya da nefesin yetişsin.
Ömürden kalan süre varken yetiş bana;
            bu hâl ile ölmeden eriş bana.

Her yıl umarım
ki gelesi yıl salâha gelem;
her âyıḳı fikr ederim
ki bu gidicek ıslâha gelem;
ammâ ömür arttıkça hâlim beter oldu;
gün geldikçe avâyıḳ artar oldu.
Yiğitlikte hevâ artık ise,
aşk dahı çok idi;
pîrlikte şehevât eksik ise,
kâhillik artık oldu.
Bir nefis ki kırk yıl râhata ögrene,
kaçan riyâzata rızâ verir;
bir gönül ki içi hevâ ile dola,
kaçan halvette safâ bulur?
Hîç bilmezem
kim neyleyeyim;
hîç fikr edemezem
ki nice edeyim.
Bana meded et, âvâre kaldım;
bana çâre et, bî-çâre kaldım.
Bir gün inâyet-i sübhânî ere diye umarım,
âh eğer ermezse;
bir vaḳit tevfîḳ-i Rabbânî yetişe sanırım,
vâh eğer yetişmezse.
Vay benim hâlime, eğer bu hâlde kalam;
toprak bildiğime, eğer ḳâlde kalam.
Eğer senden meded ermezse,
işim bitti;
ve eğer lutfun destigîr olmazsa,
yüküm yetti.
Bir Mesîh-demsin ki, âleme hayât verirsin;
demidir, ben kuluna dahı bir demin erişe.
Bir Îsâ-nefessin ki, her hastaya necât verirsin;
vaktidir ki ben hastaya dahı nefesin yetişe.
Ömürdan bakıyye var iken yetiş bana;
bu hâl ile ölmeden eriş bana.

Cömertliğinin denizi cihana aktı, ne olur ben düşküne bir damla erişse;
iyiliğinin güneşi âlemi kapladı, ne olur ben zerreye bir şule yetişse.
Aranan muhabbet ise,
işte gönül katında;
istenen irade ise,
irademde elinde.
Eğer bana sürekli ibadet gerekse, bunu yapabilmem için güç ver,
ve eğer benim yardım dilememi istersen, bunu yapabilmemin yolunu göster.
Eğer gönüle parlaklık gerekse,
gönül pasını sen aç;
eğer kalpte temizlik gerekse,
temizlik kapısını sen aç.
Eğer dünyayı terk etmek gerekse,
sen beni terk etme;
eğer gönül evi pak gerekse,
sen gönlümden gitme.
Gönüller mimarısın, yıkık gönlümü sen yap;
ihtiyarımı sana verdim, kapısını sen yap [= kapa].
Dil hastasıyım, ilacı senin katında;
gönlüm yaralı, devası senin yanında.
Hastalık ne kadar eski ise, tabib bilgili olunca şifa bulur;
dert ne kadar onulmazsa, hekim işini iyi bilir olunca sağalır.
Demidir, himmet gerek; umulur ki inayet ermiş olsun;
vaktidir, yola düşmek gerek; beklenir ki hidayet yetişmiş olsun.
Demlerin var ki, bir soluk üfürsen, dilediğini edersin;
vakitlerin olur ki, bir nefes etsen, istediğini işlersin.
Ne olur bir deminde bu ben bendeni hatırlasan,
ne var bir nefeste bir sınık gönlü onarsan.

Beyitler

Esirgeyicisin, yaradılışın o çok merhametli Tanrı katından
Cömertsin, iyiliğin o her yarattığını besleyen yaratıcı yanından

İşin bütün halka rahmettir
Varlığın sıradana seçkine nimettir

Cûdun denizi cihâna aktı, nola ben kemtere bir katre erişse;
mihrin güneşi âlemi tuttu, nola ben zerreye bir şu'le yetişse.
Maksûd muhabbet ise,
işte gönül katında;
murâd irâdet ise,
irâdetim elinde.
Eğer bana riyâzat gerekse, riyâzata himmet et,
ve eğer benden istimdâd istersen, isti'dâda meded et.
Eğer gönülde cilâ gerekse,
gönül pasını sen aç;
ve eğer kalbde safâ gerekse,
safâ kapısını sen aç.
Eğer dünyâyı terk gerekse,
sen beni terk etme;
eğer gönül evi pâk gerekse,
sen gönlümden gitme.
Gönüller mi'mârısın, yıkık gönlümü sen yap;
ihtiyârım sana verdim, hevâ kapısını sen yap.
Dil hastasıyım, ilâcı senin katında;
gönül mecrûhuyum, merhemi hazretinde.
Maraz ne kadar eski ise, tabîb hâzık olucak şifâ bulur;
derd ne kadar onulmaz ise, hekîm üstâd olucak devâ bulur.
Demidir, himmet gerek; şâyed inâyet erdi ola;
Vaktidır, ikdâm gerek; bâşed hidâyet yetişti ola.
Demlerin var ki, bir dem ürsen, dilediğini edersin;
vakitlerin var ki, bir nefes etsen, istediğini işlersin.
Nola bir deminde bu ben bendeni yâd etsen,
ne var bir nefeste bir sınık gönlü âbâd etsen.

Ebyât

Rahîmsin hulk-i rahmânî seninle
Kerîmsin lutf-i rabbânî seninle

İşin rahmet durur cümle enâma
Vücûdun ni'met oldu hâs u âma

Cihan halkı götürü lutfuna esir
Kapında kul olmuştur her emir

Lutfunun yeli ölü cana ulaşır
Rahmet gözü asi olana bakar

Bir kez ben kula bir göz atsan ne var
Lutf eyleyip gönlümü alsan ne var

Beni bu belâdan kurtarıversen
Beni heves bağından halas etsen

Dünya fikrini bıraksam ben elden
Elimi tutsan, çıkarsan eğri yoldan

Ey ermiş şeyh, ey Hak yoluna yönelten er
Ey âlemin kutbu, ey en büyük önder

Allah aşkına -ki varlığın onun elinde,
Gece gündüz secden onun önünde-

Sana şan kazandıran şanı için
Seni büyük yapan büyüklüğü için

Seni değerli kılan değeri için
Seni ululanmış kılan ululuğu için

Sana aşkını veren Hak aşkı için
Senin üstündeki Allah hakkı için

Sana verilen bu kudretin minnettarlığı için
Sana yol gösterenlerin canı için

Al beni şeytanın düşürdüğü vehimlerin elinden
Kurtar beni bu vesvese yolundan

Beni yendirme lânetli Şeytan'a
Gece gündüz istekli eyle Tanrı katına

İçimden bu varlık dünyasını sen çıkar
Temizle, bu kötü sıfatları benden gider

İç dünyayı gören gönül gözünü sen açıver
Bu görüntüleri gören göze toprak saçıver

Cihân halkı kamu lutfun esîri
Kapında bende olmuştur emîri

Erer lutfun nesîmi mürde câna
Bakar rahmet gözü âsî olana

Ne var bir gez nazar ben kula salsan
Nola lutf eyleyip gönlümü alsan

Beni kurtarıversen bu belâdan
Halâs etsen beni bend-i hevâdan

Bıraksam dünye fikrini ben elden
Elim alsan çıkarsan eğri yoldan

Elâ ey şeyh-i kâmil mürşid-i Hak
Elâ ey kutb-i âlem şeyh-i mutlak

Hak için ki vücûdundur elinde
Gece gündüz sücûdundur önünde

Sana tekrîm eden tekrîmi için
Sana ta'zîm veren ta'zîmi için

Seni hürmetli kılan hürmetiyçin
Seni izzetli kılan izzetiyçin

Sana aşkın veren Hak aşkı için
Senin üstünde Allâh hakkı için

Sana bu kudretin şükrânesiyçin
Sana yol gösterenler cânı için

Beni al vehm-i şeytânî elinden
Beni kurtar bu vesvese yolundan

Beni şeytân leîne gâlib eyle
Dün ü gün Hazret'e sen râgıb eyle

İçimden sen çıkargıl kâinâtı
Yugıl benden gidergil bu sıfâtı

Basîret gözünü sen açıvergil
Bu zâhir göze toprak saçıvergil

Koy vücudumu Hak potasına
Arıt hiç olmazsa girmezden önce mezara

Mademki elinde var iksirin
Niçin kullanıp da altın etmezsin

Bir kimse ölecek olursa kimyadan
Onun için bir olur toprakla maden

Elindedir bir teşebbüste bulunmak
Bu ben toprağı baştan aşağı iksir etmek

Eğer dersen: "Dilin söyler bu sözü
İçinde hiç görünmez aşk ateşi"

"İstemekte isen belirti böyle olmaz
Dileyiciysen dilemek sözle olmaz"

"Çalışırsın, uğraşırsın dünya işiyle
Ama için dopdolu dünya alış verişiyle"

"Bununla dost fikri nasıl olur
Bu yolla Hakka nasıl ulaşılır"

"İsteyen kişi istekle yatıp istekle kalkmak gerek
Hak isteyen, Hakk'ın adını dilinden düşürmemek gerek"

Cevabım şudur ki: "Dediklerin doğru,
Ama bunları niye söylüyorsun, benim de hayret ettiğim bu"

"Benim de umduğum işte budur senden
Bu hâli ben kulundan gidermen"

"Beni gerçekten Hakk'ı ister hâle getirmen
Canıgönülden beni kendine çekmen"

"Çekerek kapına yöneltmen
Sürüyerek hizmete iletmen"

"Bilirsin ki kalp işi Hakk'ın elindedir
Nasıl dilerse onu etmek dileğindedir"

"Hakk'ın da dileği has kullarındadır
Nasıl dilerlerse öyle etmek ellerindedir"

Vücûdumu kogıl Hak potasına
Sızır girmezden öndün bârî sine

Elinde çün senin iksîrin ola
Zer etmekte niçin taksîrın ola

Çün öle bir kimesne kîmyâdan
Olur hâk ile ma'den ona yeksân

Elindedir ki bir tedbîr edesin
Bu ben hâki tamâm iksîr edesin

Eğer dersen: "Dilin söyler bu sözü
İçinde hîç görünmez aşk sûzı

"Talebdeysen alâmet böyle olmaz
Mürîd isen irâdet böyle olmaz"

"Çalışırsın durup dünyâ işiyle
İçin dopdolu dünyâ teşvişiyle"

"Bununla dost fikri kaçan olur
Bu vech ile Hak'a vuslat mı olur"

"Taleb ehli taleb fikrinde gerek
Hak isteyen onun zikrinde gerek"

Cevâbım bu ki: "Haktır ne ki dersin
Benim de hayretim budur ki dersin"

"Benim de umduğum budur ki senden
Gideresin bu hâli ben kulundan"

"Beni gerçek Hak'a tâlib edesin
Dil ü cândan sana râğıb edesin"

"Çekesin cezbe ile hazrete sen
Sürüyü iledesin hizmete sen"

"Bilirsin kalb işi Hakk'ın elinde
Nice dilerse onun dileğinde"

"Hak'ın da dileği hâs kullarında
Nice dilerler ise ellerinde"

"Dileğim şudur ki sen de dileyesin
Benim gönlümü Hakk'a döndüresin"

"Beni lutfunla her dem yad edesin
Duan ile gönlümü şad edesin"

"Beni unutmayasın sen dilinden
İlgini eksik etmeyesin ben kulundan"

"Cömert olanın işi hep cömertçe davranmaktır
Kul için kulluk, günahından pişmanlık duymaktır"

"Ne iş yapayım da ona dayanayım
Ne işim olur ki ona güveneyim"

"Yalnızca Hakk'ın affıdır güveneceğim
Yalnızca ve yalnızca lutfundur dayanacağım"

"Ümidim odur ki ölüm deminde
Yüce katından yardım görür bu bende"

"Senden bu kula inayet yetişir de
İman yoldaş olur son nefesinde"

"Nefesten o demde ki bir dem kalır
Ey ulu şeyh, himaye ve lutfunu o demde ulaştır"

Hak seni cihanda sürekli tutsun
Varlığınla cihanı ayakta durdursun

Güzelliğinle cihan bağı pırıl pırıl ve ışıltılı
Gönlümün damağı senden gelen tatlı esintiyle ıtırlı

Arzunla gönül sahrası pırıl pırıl parlasın
Hayalinle can ve gönül gül bahçesini andırsın

Bağışın durmadan halka sel gibi aksın
Kapında dilenen mahrum olmasın.

Kabul buyur, ey âlemlerin rabbi olan Tanrım.

"Dileğim bu durur ki dileyesin
Benim gönlümü Hakk'a döndüresin"

"Beni lutfunla dâim yâd edesin
Duân ile beni dil-şâd edesin"

"Beni unutmayasın sen dilinden
İnâyet eksik etme ben kulundan"

"Kerîm olan işi dâim keremdir
Kula kulluk günâhına nedemdir"

"Ne iş kılam ki ben ona dayanam
Ne fi'lim ola ki ona inanam"

"Hemîn Hak afvınadır i'timâdım
Hemîn lutfundır ancak istinâdım"

"Ümîdüm ol durur ki _ölüm deminde
Cenâbında meded bula bu bende"

"İnâyet yetişe senden bu kula
Ki âhır hâli îmân ile ola"

"Şu demde ki nefesten kala bir dem
Eriştir himmet ey şeyh-i mükerem"

Cihân içre seni Hak dâim etsin
Vücûdunla cihânı ḳâim etsin

Cemâlinle cihân bâğı münevver
Meşâm-i dil nesîminle muattar

Havân ile gönül sahrâsı rûşen
Hayâlinle dil ü cân ola gülşen

Hemîşe feyzin ola halka sâil
Kapında olmaya mahrûm sâil.

Âmîn, yâ Rabbe'l-âlemîn.

AYETLER, HADİSLER VE ARAPÇA KİMİ SÖZLERLE İLGİLİ NOTLAR

1 Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında, ardından gelen düşmanlarından kurtulmak üzere, yanında bulunan Hz. Ebubekir ile birlikte Sevr dağı tepesindeki bir mağaraya gizlenmişti. Ardlarından gelenler iki arkadaşın gizlendikleri bu mağaranın ağzına kadar geldikleri hâlde onları görememişler ve geri dönmüşlerdi. İşte *Kur'an*'in IX. suresinin 40. ayetinde bu hadiseye değinilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "O zaman onlar Sevr dağının tepesindeki mağaradaydılar. Peygamber o sırada arkadaşına (= Hz. Ebubekir'e): '–Tasalanma, Allah, hiç şüphe yok, bizimle beraberdir', diyordu. Allah o arkadaşının üzerine (= kalbine) manevî gücünü indirmiş, onu (= sevgili dostunu) görmediğiniz manevî ordularla güçlendirmiş, inançsızların inançsızlıklarını alçaltmıştı."

2 *Kur'an*, Mü'minûn 23/1'den alınmıştır. Bu ayetle bundan sonra gelen 9 ayette gerçek bir inancı olanın yerine getirmesi gerekli olan hükümler sayılmakta ve 10. ayette: "İşte onlar mirasçı olanların ta kendileridir" buyurulmaktadır. Bu ayetlerden "İnananlar muhakkak kurtulmuş, umduğuna erişmiştir. Öyle inananlar ki onlar namazlarında *huşû* içindedirler (= yani: kalpleri Allah korkusuyla dolu, uzuvları dingindir)" mealindeki ilk iki ayetin Hz. Ebubekir'e; "öyle inananlar ki onlar boş sözlerden ve yararı olmayan şeylerden yüz çevirir olanlardır" mealindeki üçüncü ayetin Hz. Ömer'e; "öyle inananlar ki onlar zekat görevlerini yerine getirenlerdir" mealindeki dördüncü ayetin Hz. Osman'a; son olarak da "öyle inananlar ki onlar uzuvlarını koruyanlardır" mealindeki beşinci ayetin de Hz. Ali'ye işaret olduğu, yani bu ilk beş ayetin "çâr yâr (= dört dost)"un övgüsü olarak geldiği kimi tefsirlerde belirtilmiştir. Sinan Paşa da 'evvel-i kad eflah' tamlaması ile Hz. Ebubekir hakkındaki bu övgüye göndermede bulunmuştur.

3 *Kur'an,* Leyl 92'nin son ayetleri, müşrik (= Allah'ın birliğine inanmayan) bir topluluğun işkencesine uğrayan Bilâl-i Habeşî'yi para ödeyerek esirlikten kurtaran Hz. Ebubekir'in bu güzel davranışına övgü olmak üzere inmiştir ve şu mealdedir: "O'nun katında, bir kimsenin -Allah tarafından ödüllendirilecek- hiçbir nimeti yoktur. O bunu salt o çok yüce Rabbinin rızasını aramak için yapmıştır. Herhâlde kendisi de ileride hoşnut olacaktır". Metindeki 'âhir-ı ve'lleyl' tamlaması ile işaret olunan işte bu ayetler ve bunlarda anlatılanlardır.

4 218. nota bkz.

5 "Ey Sâriye, dağa!" anlamındaki bu söz Hz. Ömer'in kerametlerinden biri olarak aktarılmıştır. Bir Cuma günü minberde konuşurken birden üç kez yüksek sesle bu sözü söylemiş, cemaatin hayrete düşmesi üzerine Hz. Ali sebebini sormuş, o da şu açıklamada bulunmuştur: "Sâriye o sırada savaşmakta idi ve İslâm askerleri kuşatma altına düşmüş bulunuyordu. İşte bu yüzden yakınlarında bulunan dağa çekilmeleri için bağırdım". Nitekim bir süre sonra Fars ülkesinde seferde bulunan Sâriye'nin yanından gelen birinden durum sorulmuş, o da: "Falan tarihte bozguna uğramaya ramak kalmışken halifenin "Ey Sâriye, dağa!" diye bağırmasını işiterek hemen dağa çekildik ve Tanrı'nın yardımı ile düşmana galebe çaldık." demiş ve Hz. Ömer'in sözünü doğrulamıştır.

6 Bu kalıpta nakledilmiş olarak belli başlı hadis kitaplarında bulunmaz.; ancak anlamca dengi olmak üzere Begavî'nin *Mesâbîh*'inde "Ey Ömer! Muhakkak şeytan senden korkar." ve "Görüyorum ki insanların ve cinlerin şeytanları muhakkak Ömer'den kaçıyorlar."anlamlarında iki rivayet bulunmaktadır.

7 Şu hadisten mealen aktarılmıştır: "Eğer benden sonra peygamber gelecek olsaydı, o Hattab'ın oğlu Ömer olurdu"; bkz. Tirmizî, V, 619; *İhyâ*'da biraz farklı olarak şöyledir: "Ey Ömer! Benden sonra peygamber gelecek olsaydı sen gelirdin." (III, 160).

8 Tâ-hâ, *Kur'an*'in 20. suresinin adı ve iki harften (ط ve ه) oluşan ilk kelimesidir. Bu iki harfe

türlü anlamlar verilmiştir, bunlar arasında, ط = tahir (= temiz), ه = hâdî (= doğru yolu gösterici) anlamlarıyla, Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e hitap ederken ona vermiş olduğu birer ad olduğu yolunda bir açıklama da bulunmaktadır.

Yâ-sîn de *Kur'an*'in 36. suresinin adı ve ilk kelimesi olup iki harfin adından oluşur. Bunlar da türlü anlamlarda yorumlanmıştır. Bu arada Hz. Peygamber'in adlarından sayılmış, ve 'eyâ seyyid (= ey efendi!) anlamıyla Allah'ın ona seslenme yoluyla kullanmış olduğu bir kelime de sayılmıştır. Sinan Paşa, birçok bilginler gibi, bunları Hz.Peygamber'in adlarından saymıştır.

9 Hz. Peygamber, kendisine ayetler geldikçe onları insanlara okuyup açıklıyor; fakat putperestelerin ileri gelenleri, kendilerinin Peygamber'e yakınlık duyup değer verdikleri gibi bir yorum yapılmasından kaçınarak onun okuduğu ayetleri dinlemiyorlardı. Bununla birlikte *Kur'an*'ın 27. Neml suresinin 47. ayetinde belirtildiği gibi, zaman zaman gizlice okunan ayetleri dinledikleri de oluyor ve bu sırada onlarda bir kusur ve eksiklik bulmaya çalışarak aralarında alaycı ve yalanlayıcı ifadelerle fısıltı şeklinde konuşuyorlardı. İşte bu ayetin iniş sebebiyle ilgili bir rivayete göre, Hz. Peygamber Hz Ali'den bir yemek hazırlamasını istemiş ve Kureyş ileri gelenlerini davet ederek onlara ayetler okumak suretiyle kendilerini tevhid inancını kabul etmeye çağırmıştı. Sinan Paşa Hz. Ali için 'âmil-i âyet-i 'necvâ' ('necvâ' ayetinin gereğini yerine getiren)' demekle işte bu ayete ve iniş sebebine işaret etmektedir.

10 Hz. Peygamber'in Hayber kalesinin ele geçirilmesi sırasında söylediği rivayet edilen bu hadis uydurma hadislerden sayılmıştır; bkz. Kavukçî, *el-Lü'lü',* s. 101.

11 *Kur'an*'ın, 76. suresinin 'el-İnsân', 'ed-Dehr' yanında başka bir adıdır. İbn Abbas'a göre bu surenin 8. ayeti Hz. Ali hakkında inmiştir. İniş sebebi şöyle nakledilir: Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in hastalanıp ardından iyileşmeleri üzerine babaları Hz. Ali, anneleri Hz. Fatma ile Fidda adli cariyeleri adak orucu tutmaktaydılar. Birinci gün ödünç aldıkları arpanın bir ölçeğinden yapılmış ekmeği iftar yemeği olarak yiyecekleri sırada aç bir yoksul gelip yiyecek istemiş, bunun üzerine o günkü yiyeceklerini ona verip su ile iftar etmişlerdi. İkinci gün yine tam iftar vakti bir yetim gelip yiyecek istedi, o günkü nafakalarını da ona bağışladılar. Üçüncü gün olmuştu. O gün için sağladıkları yiyecek ile iftar edecekleri sırada bir esir gelmişti ve üç gündür aç olduğunu söylüyordu. Onu da doyurup kendileri yine suyla iftar ettiler. Böylece üç gün üst üste aç kalmışlar, fakat oruç adaklarını yerine getirmişlerdi. Dördüncü gün dırumu öğrenen Hz. Peygamber oldukça üzüntüye kapıldı. O sırada Hz. Cebrail inerek 'Hel etâ' suresini okudu ve onlar hakkındaki 8. ayeti tebliğ etti ki meali şudur: "Yemeğe olan sevgilerine ve acıkmış olmalarına karşı, yoksulu, yetimi ve esiri doyururlardı".

12 "Ben ilmin şehriyim, [Ali de o şehrin kapısıdır]" hadisinden alınmıştır. Bu hadis de uydurma hadislerden sayılmıştır; bkz. İbn Teymiyye, *Risâle*, s.337.

13 Sa'd ibni Ebî Vakkâs, Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye böyle buyurduğunu rivayet etmiştir. Başka bir haber de şöyledir: Hz. Peygamber Tebük gazvesine (= küçük vuruşmaya) giderken Hz. Ali'yi görüp gözetmek üzere Medine'de bırakmıştı. Hz. Ali bu gazveye katılamayacağından ötürü üzüntü duymuş, bunun üzerine Hz. Peygamber: "Ya Ali! Razı olmaz mısın ki, sen bana karşı Harun'un Mûsâ'ya karşı olan durumunda bulunasın. Şu kadar var ki benden sonra peygamber gelmeyecektir" buyurmuştur; bkz. Buhârî, Megâzî 78, Fezâilü'l-Ashâb 9; Müslim, Fezâilü'l-Ashâb 31 (2404), Tirmizî, Menâkıb, 3731. el-Fîrûzâbâdî *Hâtime* adlı risalesinde bu hadisin sahih olduğunu, ancak *Vesâye'n-Nebeviyye* adlı eserdeki "Yâ Ali!" diye başlayan diğerlerinin uydurma olduğunu yazar (bkz. s. 204).

Hz. Mûsâ Tur'a giderken, kardeşi Hz. Harun'u yönetici olarak yerine bırakmıştı. Her ikisi arasında kan bağı bulunduğu ve din işlerinde de yardımlaşma bulunduğu gibi, Hz. Peygamber ve Hz. Ali arasında da böyle bir yakınlık ve dayanışma bulunmaktaydı. Metindeki alıntı, sözü edilen bu hadistendir.

14 "Ben kimin koruyucusu isem, [Ali de onun koruyucusudur]" anlamındaki hadisten alınmadır; bkz. Tirmizî, Menâkıb, 3714.

15 Uydurma sayılan hadislerdendir; bkz. Sehâvî, *Makâsıd*, s.436; Aliyyü'l-Kârî, *Mevzûât*, 87, Aclûnî, *Keşf*, II, 384. Mutasavvıflarca çok kullanılmış olan bu söz, onlara göre *fenâ fillâh* denilen mertebeye işaret eder. Nefse uymamak, onu alt etmek yoluyla benlikten sıyrılmak, böylece *fenâ-i aşğar* (= en küçük yok oluş)a ulaşmak sûfilerin en önemli amacıdır; çünkü kalbin canlılığı nefsin ölümüyle elde edilir.

EK GÖRSELLER

Sinan Paşa'nın Tashih Ettiği
Tazarru'-nâme Nüshasından Bazı Örnekler